שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק אחד עשר

בארבעה חלקי שלחן ערוך ובכמה מקצועות הש"ס אשר נשאתי ונתתי והשבתי לידידי וחברי ותלמידי בדבר הלכה, וגם מה שהחלפתי במכתבים עם גאוני וצדיקי הדור שליט"א, ולהבחל"ח ששבקו לן חיים זי"ע להשתעשע בדברי תורה בס"ד

אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערים בברוקלין נוא יארק

בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' **אליעזר זאב**

שנהרג ונשרף עקה"ש, הי"ד

יוצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תשס"ט לפ"ק

Published and copyrighted 2008
הוצאה שישית עם הוספות ותיקונים
©

להשיג הספר:

מכון משנה הלכות
ת.ד. 23451
קרית אונגוואר
רמות, ירושלים
(02) 586 9097

Machon Mishne Halachos
1578 53rd Street
Brooklyn, N.Y. 11219
(718) 851 0806

נסדר ונערך אצל "ישר"
347.528.6918

הקדמה

מה אשיב לה׳ כל תגמולוהי עלי
כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא
נדרי לה׳ אשלם נגדה נא לכל עמו
יקר בעיני ה׳ המותה לחסידיו
(תהלים קט״ז)

דברי מנשה בן הקדושים אדמו״ר אליעזר זאב, וא״מ רחל לאה הי״ד, מה אשיב לה׳ כל תגמולוהי עלי לאחר שהוציאני מכבשוני האש וקיימנו והגיעני להיות מרואי שמש יושבי חלד, ותגדל חסדו עלי וזכני להיות מיושבי בית המדרש ולא מיושבי קרנות, כוס ישועות אשא ובשם ה׳ אקרא כלומר דכוס ישועות אשא אז כשבשם ה׳ אקרא כי זולת זה אין זה ישועה ואדרבה יקר בעיני ה׳ המותה לחסידיו חסידי וקדושי עליון שנהרגו על קידוש שמו ית׳ המה עדיפי מינן שקדשו ש״ש ברבים, ואנן עדיפי מינהו דעדיין בידינו לקדש ש״ש בחיים ולהרביץ תורה ולהאדירה. וזה נמי פי׳ לא אמות כי אחי׳ וגו׳, וקשה ודאי אם לא אמות אחי׳ ומה כי אחי׳, אלא הכוונה לא אמות כי אחי׳ בשביל לספר מעשי י׳ עבגצ״א.

והיות כי אדם לעמל יולד וכל עמל אדם לפיהו זכה הוא עמל בתורה כי מלאך ה׳ צבאות הוא אם דומה הרב למלאך ה׳ צבאות יבקשו תורה מפיו (מו״ק י״ז) ועיין רמב״ם פ״ד ה״א מהת״ת ואם לא זכה הוא עמל בארץ (ב״ר י״ג ה׳) עמל של הבל וריק ואל יבקשו תורה מפיו, וי״ל לשון דומה למלאך, ולמה צריך הרב להיות כמלאך כלומר מה טעם דוקא ללמוד תורה הימנו. שנית למה מלאך ה׳ צבא׳ ולא די בסתם מלאך והול״ל אם הרב דומה למלאך או למלאך ה׳, אבל מלאך ה׳ צבא׳ הוא שמו של הקב״ה שה׳ צבא׳ הוא אחד מהשמות שאינם נמחקים ומה שייכות ללומד תורה להיותו מלאך ה׳ צבא׳ שהוא כביכול שמו של י׳ ה׳ צבא׳, גם יש לעיין מה שמקשים העולם ואטו מי ראה מלאך שידע אם הרב דומה לו.

ולפום ריהטא היה נראה בזה לפמ״ש רבי שמעון בן יוחאי ורבי ישמעאל (ברכות ל״ה ע״ב) ת״ר ואספת דגנך מה ת״ל לפי שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפיך יכול דברים ככתבן ת״ל ואספת דגנך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר׳ ישמעאל רשב״י אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וכו׳ תורה מה תהא עליה כו׳ אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע״י אחרים שנאמר (ישעיה ס״א) ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו׳, ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע״י עצמן שנאמר (דברים י״א) ואספת דגנך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנאמר (שם כ״ח) ועבדת את אויביך וגו׳. אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כרשב״י ולא עלתה בידן וכו׳, ועיין מהרש״א דלא נפסקה ההלכה כמי.

ונראה לבאר דבאמת אם האדם בוטח בה׳ וסומך רק עליו בבטחון גמור כתינוק על שדי אמו או כדור המדבר והשלך על ה׳ יהבו והבינו מדעו לעמוד לפני ה׳ ולשרתו ולעובדו ובתורתו יהגה יומם ולילה לדעה את ה׳ והלך ישר כמו שעשהו אלקים הרי זה נתקדש קודש קדשים ויהיה ה׳ חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללוים, וכמ״ש דוד המע״ה י׳ מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי, וכמ״ש זה הרמב״ם ז״ל בפי״ג מהל׳ שמיטה ויובל הי״ג ע״ש.

ובעין זה מבואר ברמב״ן עה״ת פ׳ אחרי (י״ח ד׳) את משפטי תעשו וכו׳ כתב ודע כי חיי האדם במצות כפי הכנתו להם כי העושה המצות שלא לשמן ע״מ לקבל פרס יחיה בהן בעוה״ז ימים רבים בעושר

ובנכסים וכבוד וע״ז נאמרה ובשמאלה עושר וכבוד וכו׳, וכן אותם שעוסקים ע״מ לזכות בהן לעוה״ב וכו׳, ועוסקין במצוה מאהבה וכו׳ זכות שלמה להם.

והעוזבים כל עניני העוה״ז ואינם משגיחים עליו כאלו אינם בעלי גוף וכוונתם ומחשבתם בבוראם בלבד כאשר היה הענין באליהו בהדבק נפשם בהשם הנכבד יחיו לעד בגופם ובנפשם כנראה בכתוב באליהו ובידוע ממנו בקבלה וכמו שבא במדרשים בחנוך ובבני העולם הבא העומדים בתחיית המתים, ולכך יאמר הכתובים בשכר המצות למען יאריכון ימיך למען תחיה והארכת ימים כי הלשון יכלול מיני החיים כולם כפי הראוי לכל או״א ועליהם אמרו ז״ל אם הרב דומה למלאך ה׳ צב׳ יבקשו תורה מפיהו.

ורבינו מרן הח״ס ז״ל בפי׳ עה״ת פ׳ נשא עה״פ כה תברכו את בני ישראל ואמרו חז״ל במס׳ סוטה ל״ח א׳ כה תברכו בלשון הקודש, וכתב היות כי הכהנים הם מורי התורה כדכתיב ככל אשר יורו אתכם הכהנים הלוים שהחכם יושב ודורש והעם שומעים מתברכים בכל ברכות שבעולם עד שאפי׳ עונותיהם נמחלים וע״כ אמר לאהרן ולבניו מורי התורה כה תברכו את בנ״י בכל ברכות שבעולם ומיהו הקדים שיהיו כל הברכות והדרשות והלימוד בלשון הקודש שאם ידרוש הדורש או ילמוד בלשון עם זר וילביש דברי התורה במלבוש שק ואפר אפי׳ יהיו דברים טובים ונאמרים לשם שמים מ״מ התורה שהוא חגורה שק אינה נכנסת בלב השומעים, והיינו דכתיב כי תורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה׳ צבאו׳ הוא שאינם מכירים בלשון ארמי אז תורה יבקשו מפיהו והיינו כה תברכו בלה״ק דווקא וקאי אחכם הדורש.

והנה בפ׳ במה אשה שאמר מדה״ד על הזקנים שלא מיחו בהם ואמר הקב״ה גלוי וידוע לפני וכו׳ והשיב לפניך גלוי לפניהם מי גלוי ולכאורה בישעיה כתיב כי הוכיחו אותם אלא דשם כתיב כי בלעגי שפה ובלשון אחרת ידבר אל העם הזה כי יאמרו הניחו לעיף ולא אבו שמוע וכיון שהי׳ בלשון אחרת לא נכנסו הדברים בלבם דנעימות התורה אינו בלשון הקודש ולכן אמר שלא הוכיחו כי מלאכי השרת הרעימו על שלא הוכיחו כלל כי לא הבינו הדרוש בלשון ארמי ולא ידעו שהוכיחו כלל והקב״ה לא הי׳ יכול להשיב הרי דרשו בלע״ז דאכתי קשה ידרשו בלה״ק ויכנס בלבם ע״כ השיב גלוי וידוע לפני שלא יקבלו כנ״ל וע״כ אמר כה תברכו בלה״ק ע״ש דבריו הקדושים.

ומה נמלצו בזה דברי רבינו הגדול הרמב״ם ז״ל באגרת (תשובת הרמב״ם ז״ל) שכתב לר׳ יוסף בן גאבר שבקשו ממנו להעתיק את ספר היד ללשון ערבי והשיב לו וז״ל וראוי לך גם כן שתלמוד זה השעור מן החבור מלשון הקודש שחברנו בו החבור כי הוא קל להבין וקרוב להתלמד מאוד. ואחר שתתחנך בספר אחד תבין כל החבור כולו ואיני רוצה בשום פנים להוציאו ללשון ערבי לפי שכל נעימתו יפסד. ואני מבקש עתה להחזיר פי׳ המשנה וספר המצות ללשון הקודש, וכל שכן שאחזיר זה החיבור ללשון ערבי ואל תבקש זה ממני כלל עכל״ק. הנה נתן עוד טעם שנועם התורה תפסיד בהעתקתה ללשון אחר והלומד תורה בלי נעימות לא נכנס בקרבו כלל וזה שאמר מרן הח״ס שאם ידרשו בלשון אחר לא יועיל [ומכאן תוכחת מגולה על אותן שרוצים לתלות באילן גדול הרמב״ם ז״ל מה שלומדים בלשוני לע״ז אבל הרי הרמב״ם ז״ל בפי׳ כתב שלא זאת שאינו רוצה להעתיק את היד החזקה ללשון ערבי אלא שחזר בו גם על שפי׳ פיה״מ וספר המצות בלשון ערבי והיה מחזר להחזיר פי׳ המשנה וספר המצות ללשון קודש, והבן את זאת.]

ולדידן מיהו מבואר מדברי הח״ס דלמורי התורה ומלמדיה אמרה תורה להזהיר בלשון הקודש דוקא כה תברכו, ובמקום אחר כתבתי דמה״ט בברכת כהנים ליכא תרגום ומה שבחמושים שלנו מובא אינו מתרגום אונקלוס שנתן מסיני להורות שהברכה מצויה ושרויה בישראל רק כשמורי הוראה מברכים ואך ורק בלשון הקודש ולא בלשונות אחרים וכ״ש להעתיק התורה בלשונות לע״ז אשר עולם חשך שלשה ימים כמבואר זה וז״ש אם הרב דומה למלאך ה׳ צבאו׳ שמדבר ולומד אך ורק בלשון הקודש יבקשו תורה מפיהו אלו דברי מרן הח״ס וש״י.

ובדרך פשוט הי׳ נראה לפמ״ש שבת כ״ה ע״ד בהדלקת נרות שבת ואני אומר מצוה מאי מצוה דאמר רב יהודה אמר רב כך היה מנהגו של ר׳ יהודה בר אלעאי ע״ש מביאין לו עריבה מלאה חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה׳ צבאו׳ והיו תלמידיו מחבין ממנו כנפי כסותן, והנראה דכך הוא נראה מלאך ה׳ צבאו׳ מתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ובקידושין ע״ב ע״א א״ל רבי ללוי הראני תלמידי חכמים שבבבל הראה לו דומים למלאכי השרת, ופרש״י דומים למלאכי השרת לבושים לבנים ועטופים כמלאכי השרת ודכתיב (יחזקאל ט׳) והאיש לבוש הבדים והכי נמי אמרינן בבמה מדליקין על רב יהודה שהיה מתעטף ויושב בסדינים המצוייצין ודומה למלאך כו׳, ובנדרים (כ׳ ע״ב) נמי אמרינן מאן מלאכי השרת רבנן ואמאי קרי להו מלאכי השרת משום דמציניי כמלאכי השרת, וברש״י שעטופים בציצית ובר״ן שם שהן מצויינין ונבדלים משאר בני אדם כמלאכי השרת, ובגהש״ס שם ציין לרש״י קידושין הנ״ל ע״ש. ועיין מנחות ל״ז דאמר ליה מלאך לקטינא.

והנראה דמלאכים מקפידין להיות לעולם עטופים במלבושים נאים וצנועים וקפדו אנקיות ובזה צריך להיות ת״ח בבחינת דומה למלאך כלומר שיהיו עטופים במלבוש של כבוד הוא יאה וגולתיה יאה, ובתורה ועשית בגדי קודש לאהרן ולבניו לכבוד ולתפארת, ובגמ׳ (ב״ב נ״ז ע״ב) בעא מיני׳ ר׳ יוחנן מרבי בנאה חלוק של ת״ח כיצד כל שאין בשרו נראה מתחתיו טלית של ת״ח כיצד כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח. ועיין רשב״ם שם כל שאין בשרו וכו׳ שיהא ארוך עד פיסת רגלו שלא יראה כשילך יחף. טלית. מקטורן שמתכסה בו כל בגדים שהוא לובש שאין נראה וכו׳, וכ״ש דאי קאי עד להדי חלוק דאיכא צניעות טפי עכ״ל.

והרמב״ם (פ״ה מהל׳ דעות ה״ט) מלבוש ת״ח מלבוש נאה ונקי וכו׳ ולא יהא בשרו נראה מתחת מדיו ולא יהיו בגדיו סחובין על הארץ אלא עד עקבו ובית יד שלא עד ראשי אצבעותיו, ע״ש. ולא יהיה הת״ח לבוש כמו ע״ה ואינו מעוטף כלל רק כהמוני עם בחולצה שנראה רוב בשרו ובלי שרוולים במכנסיים קצרים ורגליו מגולים ובכיפה תחת הרקיע וראשו מגולה ובלי מלבוש עליון כלל אלא כפשוטי המון עם והי׳ כעם ככהן, ואם הוא כאחד מהם אז לא יבקשו תורה מפיהו, וגם במלבושים נקיים ע״ד שאמרו ת״ח שנמצא רבב על בגדו חייב מיתה ויהיה התלמיד רואה ומכיר בו שמעלתו גבוה מכל עם וזה ביאור אם הרב דומה למלאך ה׳ צבאו׳ שלובש מלבושי ת״ח ומקפיד על מלבושיו ולומד תורה מלובש ומעוטף במלבוש עליון כמלאך ה׳ צבאו׳ שתמיד מעוטף ומלובש כמ״ש בשתים יכסה פניו ובשתים יכסה רגליו ובשתים יעופף והמלאך לא יסיר העיטוף לעולם, ואם הת״ח כמוהו יבקשו תורה מפיהו ואם לאו אל יבקשו תורה מפיהו.

ומרן החת״ס ז״ל מעולם לא ראהו אדם בלי חלוק העליון ואפילו אנשי ביתו חוץ מהשמש במקוה, וכעין זה כתב הכת״ס לאחד מתלמידיו שנעשה רב באשכנז שרצה לקצר את מלבושיו, וכתב לו עשה בגדו לאהרן הכהן שלא יהיו כעם ככהן. והמהר״ם שיק ז״ל בסוף ימיו הי׳ חלוש מאד וצוהו הרופאים שלא ילבש מלבושים שקשים לו, ופעם יצא המשמש וחזר ומצא את רבו יושב מלובש בכובע ובמלבוש עליו, ושאלהו רבי הרופא הזהרו על זה, והשיבו בדמעות [מיין קינד] בני, ללמוד כבר אין בי כח עכ״פ שאשב באימה וביראה לפני השי״ת.

וכבוד ה׳ הסתר דבר הגם כי הי׳ מהראוי להאריך בדבר זה שיש מזלזלין בכבוד התורה ואין לובשין בכלל בגד ת״ח אלא במלבושי אדם בפרט בימי הקיץ במכנסיים קצרים בלי מלבוש עליו ויושבין תחת כיפות הרקיע כופה כל שהוא ורוב בשרם מגולה מכף ראש ועד רגל, ואפילו אותן שכן לובשין בגד ת״ח לובשין כשיוצאין בחוץ ומיד כשבאין לבית המדרש פושטין אותם ולובש צורה ופושט צורה ואין יושבין בבית המדרש במלבושי ת״ח בכלל ולפעמים אפילו בשעה שמרצה השיעור יושב רק בחולצה עם שרוולים קצרים וזרועות ידיו מגולים ורגליו מגולים ובפרט בימות הקיץ וחסר היראת הכבוד להתורה (עיין ברכות כ״ב ע״א) דתניא והודעתם לבניך ולבני בניך וכתיב בתריה יום אשר עמדת לפני ה׳ אלקיך בחורב מה להלן

באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיע וידוע דלפני מלך בשר ודם לא יכנס בלי מלבוש העליון והתלמידים שותין ממים העכורין ולכן דייקו אם הרב דומה למלאך ה׳ צבאות הדור בלבושו מלבוש ת״ח אז יבקשו תורה מפיהו.

עוד הי׳ נראה לומר לפ״מ שאמרו ז״ל בגמ׳ נדה דף ל׳ ע״ב דתינוק במעי אמו נר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך (איוב כ״ט) ומלמדין אותו כל התורה כולה ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו שנאמר (ישעיה מ״ה) כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון וגו׳ ומה היא השבועה שמשביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע וכו׳ והוי יודע שהקב״ה טהור ומשרתיו טהורים ונשמה שנתן בך טהורה היא וכו׳. ולפ״ז נראה דאתי שפיר דא״כ כל אדם מישראל הרי כבר למד כל התורה כולה אצל מלאך וכבר מכיר מלאך ה׳ צבאו׳ שלמדו תורה ואתי שפיר אם הרב דומה למלאך ה׳ צבא׳ יבקשו תורה מפיהו דמנ״ל היאך נראה מלאך שהרי כל ישראל כבר ראה מלאך ועליו להכיר אם זה הוא הראוי ללמדו תורה ויש להאריך והבן.

ועוד נלפענ״ד דבגמ׳ שבת (פ״ח ע״ב) אריב״ל בשעה שעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע מה לילוד אשה בינינו אמר להן לקבל תורה בא אמרו לפניו חמדה גנוזה שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם אתה מבקש ליתנה לבשר ודם (תהלים ח׳) מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו ה׳ אדוננו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים, אמר לו הקב״ה למשה החזיר להן תשובה אמר לפניו רבש״ע מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם אמר לו אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה שנאמר (איוב כ״ו) מאחז פני כסא פרשז עליו עננו ואמר ר׳ נחום מלמד שפירש ש-די מזיו שכינתו ועננו עליו אמר לפניו רבש״ע תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה (שמות כ׳) אנכי ה׳ אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים אמר להן למצרים ירדתם לפרעה השתעבדתם תורה למה תהא לכם וכו׳ מיד הודו לו להקב״ה שנאמר ה׳ אדוננו מה אדיר שמך וגו׳ ואילו תנה הודך על השמים לא כתיב ע״ש.

ונראה דבשעת מתן תורה הי׳ להם למלאכים טענה ליתן התורה להם בשמים ומשה מתיירא להשיב תשובה עד שאמר לו הקב״ה אחוז בכסא כבודי והטעם נראה דהלא כה דברי כאש נאום ה׳ וכיון דהתורה אש אוכלה הוא צדקו המלאכים שא״א ליתן לבשר ודם תורה שהוא שהרי שרוף ישרפו והמלאכים והחיות שמראיהם כמראה אש יכולים לקבל התורה וכיון שהשיב לו משה כן אמר לו הקב״ה אחוז בכסא כבודי והוא בבחינת ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם ואז לא תשרופו וז״ש אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה דיליד אשה עלה ונתעלה ויתגדל ממלאך שאין לו רשות לגשת עד לכסא הכבוד רק מלאכי צבאו׳ בדמות אדם כמבואר ביחזקאל (א׳ ד׳) וארא והנה רוח סערה באה מן הצפון וגו׳ ומתוכה כעין החשמל מתוך האש ומתוכה דמות ארבע חיות וזה מראיהן דמות אדם להנה וארבעה פנים לאחת וארבע כנפים לאחת מהם.

ופרש״י והנה רוח סערה באה מן הצפון, היא מרכבת כסא כבוד השכינה ומתוכה דמות ארבע חיות ודמות אדם להנה הנה דהמלאכים בסתם אין להם רשות לגשת לכסא הכבוד אלא הני שדמות אדם להנה ומגישות לכסא הכבוד ואין נשרפות מהחשמל ומהאש היוצא מתוכה וכן בלומדי התורה ולכן אמר לו אחוז בכסא כבודי להראות שדמות אדם בכסא הכבוד ואוחז בה ונגשים יותר ממלאכים סתם שאינן מגיעים לכסא הכבוד והראה לו שאין האדם נשרף מהבל פיהם כי כיון שהוא דבק בכסא הכבוד ומתוכה כעין החשמל מתוך האש ומתוכה מראה דמות אדם להנה ואינן נשרפין וז״ש אם הרב דומה למלאך ה׳ צבא׳ ודבוק בה׳ ובתורתו כל הימים ונעשה מרכבה לו ית״ש יבקשו תורה מפיהו ואם לאו הרי יש טענת המלאכים תנה הודך על השמים וישרפוהו בהבל פיהם והבן.

עוד נראה לפמ״ש בגמ׳ שבת (ל״א ע״א) ת״ר מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי א״ל כמה תורות יש לכם אמר לו שתים תורה שבכתב ותורה שבע״פ א״ל שבכתב אני מאמינך ושבע״פ איני מאמינך גיירני

ע״מ שתלמדני תורה שבכתב גער בו והוציאו בנזיפה בא לפני הלל גיריה יומא קמא א״ל א״ב ג״ד למחר אפיך א״ל והא אתמול לא אמרית לי הכי א״ל לאו עלי דידי קא סמכת דעל פה נמי סמוך עלי ע״כ. ועיין רש״י הוציאו בנזיפה דתניא הבא להתגייר וקבל עליו דברי תורה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו במס׳ בכורות (דף ל׳) והלל סמך על חכמתו שסופו שירגילנו לקבל עליו ע״ש.

וצ״ב בדברי חכמים וחדותם ובכוונת אותו הנכרי בזה ונראה דעיקר היסוד שהתורה שבע״פ נתנה בע״פ ולא בכתב בכדי שהתלמידים יקבלו הכנעה ויתבטלו לצדיקים ות״ח אמתים שבכל דור ודור ולהכניע גופו לשכלו ושכלו לשכל הצדיקים שהוא מה שקבלו דור אחר דור במסורה עד יהושע ומשה רבינו כמבואר זה באבות ואלו תורה שבכתב הרי כבר אמרו (קידושין ס״ו ע״א) בינאי המלך כשנזרקה בו מינות ותורה מה תהא עליה הרי כרוכה ומונחת בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבא וילמוד ואמר רב נחמן בר יצחק מיד נזרקה בו אפיקורסות דהו״ל למימר תינח תורה שבכתב תורה שבע״פ מאי. ונראה הטעם דתורה שבכתב כל אחד יבא ויכול ללמוד מן הכתב אבל תורה שבע״פ צריך להיות נכנע ולקבל מרבו וכיון דהמינים לא רצו להכניע לחכמים ולצדיקים לכך נעשו אפיקורסים ומינים ר״ל.

והנה בני ישראל זרע קדש קבלו עליהם להכניע ולבטל בפני הצדיקים אבל העכו״ם אינו רוצה לקבל הכנעה כי זה נגד טבעו ואולי מהאי טעמא אף לאחר שנתגיירו אין השכינה שורה על הגר אפילו גר צדק ולהנ״ל דאני אשכון את דכא ושפל רוח ואצל הגר זה אינו, ולכן כשבא האי נכרי לשמאי ואמר גיירני ע״מ שתלמדני תורה שבכתב ולא שבע״פ שאינו רוצה להכניע עצמו תחת שמאי הזקן ולשמוע לתורה שבע״פ שמסורה אצלו גער בו והוציאו בנזיפה אבל הלל הזקן ברוב ענותנותו קבלו וגלגל עמו עד שבסוף הכניע עצמו לפני הלל. ומי שיכניע עצמו יוכל לבא בעצמו למעלת הצדיקים ולהיות הצנע לכת, ולכן צותה תורה ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם וכי אפשר והלא לא יראנו אדם וחי אלא הדבק בת״ח והדבק בהם ונכנע מפניהם חיים כלכם היום.

והנה בהלל שהי׳ ענותן מכל האדם בדורו הי׳ נכנע לפני כל והשפיע גם על אחרים ומה״ט אמרו בגמ׳ (עירובין י״ב) אלו ואלו דברי אלקים חיים ומפני מה זכו ב״ה לקבוע הלכה כמותן מפני שנוחין ועלובין ומקדימין דברי ב״ש לדבריהם הנה בכח הענוה שלהם שהיו מכניעים עצמן לכ״ע ולא עוד אלא שקדמו לב״ש לדבריהם זכו לקבוע הלכה כמותן, ומה״ט הכניס נמי הכנעה בהאי נכרי וידע שסופו לשמוע לו ולכן גיירו וכן הוה.

והנה המלאך הוא הנכנע ועומד כל שעה לשרת ואין לו שום פניה מעצמיות רק לעבודת הבורא ולכן אמרו וכלם מקבלים עליהם עול מלכות שמים זה מזה ונותנים באהבה רשות זה לזה כיון דעיקר כוונתם להקדיש ליוצרם בנחת רוח וכו׳ קדושה כלם כאחד עונים באימה ואומרים ביראה קדוש וכו׳ ולכן אם הרב דומה למלאך ה׳ צבא׳ שהוא עומד לשרת בהכנעה לעבודתו ית׳ ודבוק בו בכל עת ובכל שעה יבקשו תורה מפיהו ולהכניע עצמו תחתיו ולבטל עצמו ביטול גמור ואז יהיה הצינור הנכון והראוי לקבל ההשפעה והשפע בתורה.

וכיון דבתורה כתיב ואתם הדבקים וגו׳ חיים כלכם ולשון חיים כתב גם שלמה המלך ראה חיים עם אשה אשר אהבת וידוע כי התורה נקראת אשה וראיתי בפתיחה לארץ צבי (קוזליגוב) קבלתי מרבותי דעיקר חיים הוא שמחה, ונראה דלכאורה הם שני הפכים שהנכנע לאחרים הרי הוא בעצבות אלא דזה בגשמיות אבל ברוחניות אדרבה הדבוק בצדיק שהוא דבוק בתורה שהוא בה׳ אלקיכם א״כ ראה חיים עם האשה שהוא שמחה ואין לך שמחה כהתרת הספיקות וע״ז אמרו עשה לך רב והסתלק מן הספק ואין לך שמחה גדולה מזו ולכן ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כלכם היום שתהיו בשמחה הגם שתהיו דבקים כיון שבה׳ אלקיכם הוא.

ואשר נראה עוד דהנה בתורה כתיב ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כלכם היום ויש לדייק כיון דכתיב כי לא יראני אדם וחי היאך אמר ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כלכם היום האמנם נראה דמבואר בזוה״ק קב״ה ואורייתא חד הוא או בלשון אחר קשורים זה בזה וצדיקים העוסקים בתורה ודבקים בתורה נעשים עצמיות של תורה ועל ידי זה הם דבקים בה׳ ע״י תורתו הקדושה וכבר כתב כן רבינו הגדול רש״י (קידושין ל״ג ע״ב) אמה שאמר ר׳ שמעון בר אבא לר׳ אלעי ור׳ יעקב בר זבדא כלום תורה עומדת מפני לומדיה ופרש״י לפי שעסוקים בדבר הלכה היו, קרי להו לדידהו תורה עצמה, מבואר דהלומד ועוסק ועוסק בדבר הלכה נקרא תורה עצמה שהוא עצמיות התורה ונעשה מרכבה להקב״ה ועיין מהר״ל מפראג בגבורת ה׳ מה שהאריך בזה.

ולהסביר הדבר ולקרבו אל השכל יותר היאך אפשר שיליד אשה קרוץ מחומר להיות תורה עצמה נראה כיון שאמר הקב״ה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם שהמקדש נעשה מרכבה להקב״ה ששוכן בתוכם וידוע המשל שהביא במדרש למלך שהשיא את בת יחידה לבן מלך ובא ליקח את בתו היחידה אמר לו לא ליתן לך את בתי א״א שהרי אשתך היא לחיות זולתה איני יכול אלא בנה לי קיטון אחד אצלכם ואדור שמה והנה אמרו משחרב בית המקדש אין לו להקב״ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה וכל העוסק בתורה בהלכה הרי הוא נעשה מרכבה לשכינה שמדברת מתוך גרונו ונעשה תורה עצמה ״א שטיק תורה״ והתורה קשורה ודבוקה בהקב״ה כמבואר בזוה״ק וזה קב״ה ואורייתא וישראל קשורים זה בזה דע״י התורה שקשורים בה הם נקשרין כביכול בו ית׳.

ובהיותי בארצנו הקדושה הראה לי מח׳ הרב הגאון כו׳ מוה״ר יעקב סופר שליט״א גאב״ד דקהל כתב סופר מש״כ מרן הח״ס עה״ת (ירושלים) פ׳ תרומה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם ודייק לשון בתוכם דידוע אם אדם מקדש עצמו למטה ועושה עצמו מרכבה להקב״ה ושכינתיה אזי הקב״ה שורה בקרבו ונעשה שותף עמו בכל מעשיו באופן שכל מעשיו פועל ה׳ המה וע״כ אמר הקב״ה ועשו לי מקדש שיעשו את עצמם למקדש ולמרכבה לי באופן שאשכון בתוכם בתוך עצמם וגופם, ואז עי״ז ככל אשר הראיתיך בהר תבנית המשכן וכליו כן תעשו אותו למטה כי אני אהיה המסייע בבנינו והרי הוא כאותו אשר הראת בהר שעשיתי בפועל ידי כביכול ע״ש. הנה מבואר דהאדם ע״י שעושה עצמו מרכבה להקב״ה ולתורתו הרי השכינה שרוי׳ בתוכו כביכול וזה הוא הביאור י״ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם ודו״ק.

ובזה נראה להסביר דברי רבינו הגה״ק אדמו״ר בעל דברי חיים מצאנז זצוקלה״ה שפעם בהיותו מספר גדלות התנאים אמר ״איר מיינט דען אז אביי איז געווען אמענטש ניין עס איזט ארונטער געקימען אשטיק פייער פון הימעל אין מען האט דעם אנאמען געגעבען אביי״, וכן אמר עוד ״און עס איזט ארונטער געקומען נאך אשטיק פייער אין מען האט דעם אנאמען געגעבען רבא״ - אתם חושבין שאביי ורבא היו בני אדם לא אלא שירד אש מן השמים וקראו לו אביי וירד עוד אש מן השמים וקראו לו רבא, ולכאורה אין לו ביאור אבל להנ״ל שפיר שהרי כבר אמרו אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם ומלאך אלקים הוא אש אוכלה א״כ זה שאמר אביי ורבא לא היו בני אדם אלא מלאכים שהם אש אוכלה וקראו להם בשמותם כמו שקוראים לשאר מלאכים, ולזה נמי אמרו חז״ל הוי זהיר בגחלתן שכל דבריהם כגחלי אש והבן.

וכבר ראיתי לפרש כעין זה לבעל הפלאה ז״ל (בפנ״י עה״ת) ענין שאמרו (כתובות קי״א ע״ב) אמר ר׳ אלעזר עמי הארצות אינם חיים א״ל ר׳ יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי כיון דחזייה דקמצטער א״ל רבי מצאתי להן תקנה מן התורה ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כלכם היום וכי אפשר לדבוק בשכינה והכתיב כי ה׳ אלקיך אש אוכלה (דברים ד׳) אלא כל המהנה לת״ח ומדבק לת״ח כאלו מדבק בשכינה ואכתי קושיא זו גופה תקשה כי ה׳ אלקיך אש אוכלה הוא א״כ היאך אמר ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כלכם היום ואת״ח גופיה קשה קושית הגמ׳ וכי אפשר לאדם לדבוק בשכינה ומה מועיל דביקת הע״ה לת״ח ותי׳ ז״ל

כי הת״ח העוסק בתורה שדומה כאש שנאמר כה דברי כאש נאם ה׳ הרי הוא נעשה מקושר לשכינה כביכול ונעשה מרכבה לו והע״ה מקושר לת״ח ונעשה מקושר כשלשלת הזו שדבוק בקשר זה אצל זה. ומה מובן בזה מחלוקת קמאי דקמאי אי מלאך גדול מצדיק או צדיק גדול ממלאך והרי ראינו שהמלאכים באים לבשר שרה והגר ולשמש הצדיקים ואליהו לבשר בשורות לישראל אמנם מצינו נמי ויותר יעקב לבדו שהמלאכים הזניחו אותו ובתורה כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל א־ל ועוד שמצינו גם הבורא יתברך שמו הכתיב על כבוד שהוא משתדל ומתעסק בצרכי הצדיקים כאשר כתב ארץ אשר ה׳ אלקיך דורש אותה תמיד וכתיב אני ה׳ נוצרה לרגעים אשקנה וכבר כתב הראב״ד בהקדמה על ספרו בעה״נ דאין צריך להאריך כי רבו מקומותם וידועים לכל אדם ובחז״ל הקב״ה גוזר וצדיק מבטל צדיק גוזר והקב״ה מקיים ובמלאכים לא מצינו כזה וגבריאל נענש על שלקח הגחלים והעבירם מיד ליד וצננם כי אין בכחם לבטל הגזירה כי אם הצדיק א״כ הצדיק גדול ממלאך כיון שהוא נעשה מרכבה ע״י לימוד התורה ונעשה תורה עצמה וזה ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כלכם היום.ובזה מובן נמי מה שאמר התנא והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שכל דבריהם כגחלי אש כיון שכחם הוא כח התורה שנמשלה לאש שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה׳ ואם לא יזהר יכוה מן האש שהוא בכלל אש אוכלה אש.

ומעתה מובן מה שאמרו אם הרב דומה למלאך ה׳ צבאות יבקשו תורה מפיהו ולא תקשה מה שאמר הנביא מלאך ה׳ צבא׳ כביכול שהוא אחד משבע שמות שאינם נמחקים וגם הא קושיא דאטו מלאך ראינו, ועוד דאדם גדול הוא ממלאך, אמנם מאחר שביארנו שהאדם הלומד תורה לשמה ועוסק בהלכה נעשה מרכבה להקב״ה כביכול א״כ נעשה בבחינת מלאך ה׳ צבא׳ כיון שהוא תורה עצמה ושכינה מדברת הרי הוא נעשה מרכבה כביכול להקב״ה וכמלאך ה׳ צבא׳ הוא ולא כסתם מלאך אלא גדול ממלאכי מעלה ולכן יבקשו תורה מפיהו שהוא תורת ה׳ תמימה משיבת נפש. ומובן נמי דאמר מלאך ה׳ צבא׳ ולא סתם מלאך גם מה שהקשו וכי מלאך ראינו אבל באמת אין צריך לראית מלאך אלא לראות אם הרב עוסק בתורה לשמה ועוסק לעסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא שעי״ז נעשה עצם התורה שנעשה מרכבה להקב״ה כביכול ששכינה מדברת מתוך גרונו והרי הוא דומה למלאך ה׳ צבא׳ והבן כי הוא דבר נפלא בס״ד.

ונראה דזה נמי ביאור דברי הגמ׳ (פסחים כ״ב ע״ב ובכורות ו׳ ע״ב וב״ק מ״א ע״א) שמעון העמסני היה דורש כל אתים שבתורה כיון שבא לאת ה׳ אלקיך תירא פירש אמרו לו תלמידיו רבי כל אתים שדרשת מה תהא עליהן אמר להם כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה, עד שבא ר׳ עקיבא ודרש את ה׳ אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים, ועיין רש״י מה ארבה לירא עמו פירש מכולן וחזר בו מכל ריבויין שדרש וכו׳, לרבות ת״ח שיהא מורא רבך כמורא שמים וצ״ב, וכבר האריכו בזה אמאי כמורא שמים ולפמ״ש אתי שפיר מאד שהרי אם הרב דומה למלאך ה׳ צבא׳ א״כ הוא בבחינת עצמיות התורה שקשור בדביקות התורה לה׳ אלקיכם א״כ ממילא דרש את׳ ה׳ אלקיך תירא לרבות ת״ח שתהא מורה רבך כמורא שמים ממש והבן כי אי אפשר להאריך יותר בזה.

ואולי זה נמי ביאור התוס׳ מנחות ק״י לעולם זאת על ישראל (ד״ה ב׳ ב׳) א״ר גידל אמר רב זה מזבח בנוי ומיכאל שר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן ובתוס׳ שם ד״ה מדרשות חלוקין יש מי שאומר נשמותיהן של צדיקים ויש מי שאומר כבשים של אש והיינו דאמרי׳ בשמ״ע בעבודה ואשי ישראל ותפלתם מהרה באהבה תקבל ברצון וכו׳ וצ״ב מה הכוונה מקריב נשמותיהן של ישראל, ולהנ״ל אתי שפיר מקריב מלשון מקרב שצדיקים גדולים ממלאכים ומלאך מיכאל עומד ומקריב נשמותיהן של ישראל להיות דבקים בעצמות ב״ה בבחינת ואתם הדבקים בה׳ אלקיכם חיים כלכם היום ואין להאריך בזה יותר והמשכיל יבין וה׳ הטוב יכפר.

ובמה שכתבנו נלפענ״ד לפרש מה שאמרו תלמיד החולק על רבו כחולק על השכינה וחייב מיתה וכבר מצינו כזה בר״א שחלק עליו תלמיד אחד ואמר תמהני אם יוציא זה שנתו וכן היה אמרה לו אימא

שלום אשתו וכי נביא אתה אמר לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי אלא כך מקובלני כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה עיין (עירובין ס״ג ע״א) ולכאורה אין לו ביאור למה דוקא כחולק על השכינה ולמה דוקא תלמיד ולא אחר דממ״נ אם אסור לחלוק לכ״ע אסור ואם לאו מ״ש תלמיד וגם למה כחולק על השכינה אמנם לפי מש״כ אתי שפיר מאוד שהרי קיי״ל אם הרב דומה למלאך ה׳ צבא׳ יבקשו תורה מפיהו א״כ תלמיד שלמד אצל רבו הרי הי׳ רבו בבחינת מלאך ה׳ צבא׳ שהוא עצם התורה והקשר והי׳ עכשיו החולק על רבו כחולק על השכינה שהרי רבו כמלאך ה׳ צבא׳ הוא שהוא עצם התורה והוא אחד עם התורה שהוא אחד עם השכינה כביכול והבן מאד כי הדבר עמוק וא״א לפרש יותר. ומה מתקו בזה דברי רבינו הרדב״ז בתשובה (סי׳ תתק״י תע״ב) וז״ל כי היכי דאמרינן דאין אדם לומד תורה אלא במקום שלבו חפץ וטעמו של דבר כי בהביט אדם אל מי שדעתו נוחה בו נפשו מתעוררת אל הכונה השלימה ודעתו מתחברת ולבו שמח ונחה עליו אז רוח ה׳ כענין שאמרו בנבואה. עוד אמרו בספרי החכמה כי בהיות האדם מתכוין אל רבו ונותן עליו לבו תתקשר בנפשו ויחול עליו מהשפע אשר עליו ויהיה לו נפש יתירה וזה נקרא אצלם סוד העיבור בחיי שניהם וזה הוא שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך וזה והתיצבו שם עמך ואצלתי מן הרוח וכן התהלל רבינו הקדוש שאם היה רואה את פני רב (ר״מ) היה מגיע למדריגה עליונה וכ״ש אם הרב מתכוין גם הוא וקרא זה אל זה להשפיע וזה לקבל ומש״ה אמר ר׳ יוסי לא מן כל האדם זוכה ללמוד תורה ומכאן התירו שילך אדם למקום אחר ללמוד תורה אע״פ שאביו אמר לו שלא ילך ועובר מצות אביו שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד תורה וזה הטעם בעצמו בתפלה כי בהביט אדם אל אוהביו או לקרוביו או לרבו או למי שדעתו נוחה תתעורר נפשו אל הכונה השלימה ונתוסף עליו רוח ממרום וזה שהכל מורה עליו וההפך הפך עכ״ל הרדב״ז ז״ל.

ולבאורה דבריו צ״ב מהוא ענין סוד העיבור ולפמ״ש לעיל אתי שפיר מאד שכיון שהרב דומה למלאך ה׳ צבאו׳ ועל ידו נכנס דבורו ומשפיע על תלמידו והוא בגדר צינור שדרך עליו יורד ההשפעה על התלמידים בבחינת שכינה מדברת מתוך גרונו וכו׳ וזה סוד העיבור בחיי שניהם והבן מאד. וזה מה שאמרו ז״ל שכל ת״ח בכל דורו נקרא משה ואמרו ז״ל משה שפיר קאמרת שכל הלומד תורה לשמה הרי הוא נעשה מרכבה לשכינה וקשור בו ואם הוא משפיע לתלמידיו בסוד העיבור נעשה כצינור המשפיע בבחינת משה והבן מאד כי קצרתי בזה.

ודורשין בכבוד התורה גרסינן בגמ׳ (שבת קי״ט) בעי מיניה רבי מרבי ישמעאל בר׳ יוסי עשירים שבארץ ישראל במה הן זוכין אמר ליה בשביל שמעשרין שנאמר עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר. שבבבל במה הן זוכין אמר ליה בשביל שמכבדין את התורה, ובשאר ארצות במה הן זוכין אמר ליה בשביל שמכבדין את השבת דאמר ר׳ חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית אחד בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב וכו׳ אמרתי לו בני במה זכית לכך אמר לי קצב הייתי וכל בהמה שהיתה נאה אמרתי תהא זו לשבת אמרתי לו ברוך המקום שזיכך לכך ע״כ.

ויש להבין דהא קיי״ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא והאיך ובמה הן זוכין בהאי עלמא ובשלמא במעשר אמרה תורה בחנוני נא בזאת דמצות מעשר בפירוש אמרה תורה שמותר לעשר בשביל שתתעשר ושכר מצוה בהאי עלמא איכא אבל במה שמכבדין התורה הרי מצוה הוא ככל שאר המצות וכן לכבד השבת שנאמר וכבדתו מעשות דרכיך ואמאי זכו בשביל זה לעשירות והא שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ועל שבת הי׳ אפשר לישב קצת דמעין עולם הבא יום שבת מנוחה ונמצא דשכר שמירת שבת הוא מעין עולם הבא ושכר בהאי עלמא נמי איכא אבל כבוד התורה אכתי צ״ע ואי באמת גם באלו מצות הסגולה לעשירות א״כ שאר אינשי דג״כ מכבדי תורה ובחו״ל חוץ מבבל אמאי צריכין לזכותים אחרים וכן שאר שומרי שבת אמאי לא זכו לעשירות כולם. עוד ראיתי באגודת אזוב עמק המלך דרוש ב׳ לשבת בראשית

שהקשה למה לא הביא ראי׳ מן הכתוב גם על כבוד התורה ושבת שמעשרין את בעליהן כמו שהביא על המעשר ע״ש באריכות.

ואשר נראה בהקדם דברי רז״ל מה שהניחו לי לבאר דבר שנפתח בגדולים קושיא עצומה על אדון הנביאים בגמ׳ (סוטה י״ד ע״א) דרש ר׳ שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לארץ ישראל וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא״י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כלן על ידי אמר לו הקב״ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאלו עשיתם שנאמר לכן אחלק לו ברבים ואת עצומים יחלק שלל תחת אשר הערה למות נפשו ואת פושעים נמנה והוא חטא רבים נשא ולפושעים יפגיע לכן אחלק לו ברבים יכול כאחרונים ולא כראשונים ת״ל ואת עצומים יחלק שלל כאברהם יצחק ויעקב שהן עצומים בתורה ובמצות תחת אשר הערה נפשו למות נפשו שמסר עצמו למיתה שנאמר ואם אין מחני נא וגו׳ ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר והוא חטא רבים נשא שכיפר על מעשה העגל ולפושעים יפגיע שביקש רחמים על פושעי ישראל שיחזרו בתשובה ואין פגיעה אלא תפלה וכו׳ ע״ש. וכבר הקשה בבאר שבע עיין מהר״ץ חיות וכי לא עבד משה את השם אלא על מנת לקבל פרס והלא כבר אמר החכם אל תהי כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וצ״ע.

עוד יש להעיר על מה שכתב הרמב״ן ז״ל פ׳ בא (י״ג ט״ז) ולטופות בין עיניך וגו׳ ולפיכך אמרו רז״ל הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חביבות וחמידות מאד וכו׳ שבכל שעה אדם מודה בהן לאלקיו וכוונת כל המצוות שנאמין באלקינו ונודה אליו שהוא בראנו והיא כוונת היצירה וכו׳ וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי כנסיות וזכות תפלת הרבים זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה וכו׳ מן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם בין ברבים בין ביחיד אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו הכל בגזירת עליון כאשר הזכרתי כבר ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא ביעודי התורה הברכות והקללות ואמרו כל הגוים על מה עשה ה׳ ככה לארץ הזאת ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך. והדברים נמי צריכים ביאור שהרי קיי״ל שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין ל״ט ב׳) דמי הקדמני ואשלם (ויק״ר פכ״ז כ׳) ואם תצדק מה תתן לי והיאך אמר אם יעשה המצות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו וצ״ע.

עוד צ״ע קצת מהא דאמרו בגמ׳ ברכות ה׳ ע״א אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה ואם תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הן שנאמר את אשר יאהב ה׳ יוכיח וברש״י שם הקב״ה מייסרו בעוה״ז בלא שום עון כדי להרבות שכרו בעוה״ב יותר מכדי זכיותיו וצ״ע וכי בשביל שכר עובד להקב״ה וי״ל. ועיין שם ע״ב דא״ל חביבן עליך יסורין אמר לא הן ולא שכרן וצ״ב.

והנראה בהתרת ספק זה הוא לפמ״ש בס״ח סי׳ ר״י וז״ל אם ראית ת״ח שהאריך ימים דע לך שהוסיף דקדוקים על חבירו דברים שאינם כתובים בתורה שהרי בפירוש אמרו במס׳ מגילה (כ״ח ע״א) במה הארכת ימים וכו׳ ואין שם דבר אחד מן התורה אלא דקדוקי של סברא שאינן של תורה ע״כ. האיר לן רבינו יהודה החסיד נקודה נפלאה דהגם כי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ומיהו על מה שמוסיף על דקדוקי המצוה יתר על חבריו בשמירתה ושיפורה ובמסירות נפשו לקיימה במה שמצד הדין הי׳ פטור וחבריו אין מדקדקין בזה על זה מקבל שכר בהאי עלמא וזה ששאלו אותו במה הארכת ימים כלומר באיזה זכות וליכא למימר בשביל שקיים התורה שהרי כולם קיימו התורה וא״כ אמאי לא האריכו ימים הרבה מהם

וח״ו להוציא לע״ז על כל הצדיקים שלא האריכו ימים שח״ו לא קיימו המצות, ולכן שאלו במה הארכת ימים איזה זכות מיוחד יש לך שקבלת שכר מצוה בהאי עלמא והשיבו כל אחד לפי דרכו שלא הי׳ בזה ענין של מצות התורה שנתחייב בה אלא עשה חומרא ודקדוקים במצות מצד עצמו יותר מהחברים שלו שלא עשו ככה, וזה שכתב הס״ח אם ראית ת״ח שהאריך ימים דע לך שהוסיף דקדוקים על חבירו דברים שאינם כתובים בתורה בפי׳ וע״ז שכר בהאי עלמא איכא.

אלא דלפ״ז אימא נמי במצוה שאינו מחוייב לקיים ועושה אינו בכלל אל תהי כעבדים המשמשים את הרב כיון דאינו מחוייב לעבדות זו לה׳ אין זה גם בכלל אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס וכו׳. ועל הדקדוקים שאינם בגדר לשמש את הרב שאינו מחוייב בדבר אלא הוא שעשה דקדוקים יותר ועל זה מקבל שכר. ושכר זה מותר וראוי לקבל לקבל ולא מקרי משמשין את הרב על מנת לקבל פרס דלשם פרס כעבד המשמש הי׳ סגי לעשות כמצוה ולא ידקדק יותר.

ומעתה מה מובנים דברי ר׳ שמלאי סוטה הנ״ל וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך אלא כך אמר משה הרבה מצות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא״י אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי והמובן מה שאמר הרבה מצות נצטוו ישראל כלומר בני ישראל נצטוו במצות התלויות בארץ וכיון שנגזר עליו להשאר בחו״ל א״כ לו נצטוו מצות אלו וא״כ אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי והיינו הגם שהוא אינו נצטווה ואינו מחויב וא״כ רצה לעשות יותר ממה שנצטווה אמר לו הקב״ה כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר שהרי בשביל שאתה רוצה להכניס עצמך בחיוב זה שלא נתחייבת ולמסור עצמך על כל מצות התלויות בארץ מעלה אני עליך כאלו עשיתם בגדר חישב לעשות ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה ותקבל שכר והביא ראי׳ אשר הערה למות נפשו שאינו מחוייב בדבר.

ומבואר מה שאמר יחלק כאברהם יצחק ויעקב שהן עצומים בתורה ובמצות ולכאורה הלא גדול המצוה ועושה ממי שאינו מצוה ועושה (עיין קידושין ל״ג ובתוס׳ שם) ואברהם יצחק ויעקב עדיין לא נצטוו ומה ראי׳ שהן עצומים בתורה אדרבה משה נצטווה וגדול שכרו ולפמ״ש אדרבה כי משה לא שמש על מנת לקבל פרס וא״כ לאחר שנצטווה וחל החיוב עליו לעשות אין זה ענין אבל המצות אלו שרצה לקיים ולהתחייב עצמו בדבר יקבל שכר כאברהם יצחק ויעקב שהם עצומים בתורה ובמצות שקיימו קודם שנצטוו בני ישראל. ולכן חשב שם כל הני תחת אשר הערה למות נפשו שמסר עצמו למיתה. וגם ואת פושעים נמנה שנמנה עם מתי מדבר ולפושעים יפגיע וכו׳ כולם מצות אשר לא נתחייב בה ועל כלם יקבל שכר והבן.

ולפ״ז מיושב נמי עשירים שבא״י קא זכו בשביל מעשר שאמרה תורה בחנוני נא ועשירים שבבבל על שמכבדים את התורה והיינו שמכבדים יותר מהראוי להם ולפי גודל הכבוד בתורה מתעשרים דאורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד ועץ חיים הוא לחזיקים בה בשביל כבוד התורה מתעשרים ובשאר ארצות שבחו״ל שאין מכבדין את התורה כמו עשירים שבבבל מ״מ על שמכבדים את השבת יותר מהראוי כאותו קצב שכיבד את השבת ועשה שלחנות של זהב בשביל שבת קודש ולא השתמש בהם כלל בחול, ואולי הוא ג״כ מעין ברכה זו שהרי ת״ח הם בבחינת שבת והמכבדם זוכה לעשירות כ״ש שבת עצמו המכבדו זוכה לעשירות. ולפ״ז מובן יסורין של אהבה שאין שום סיבה לאותן יסורין יקבל עליהן שכר שאין גדר של משמשין את הרב ע״מ לקבל פרס וכנ״ל והבן.

ועכשיו יתבארו גם דברי רבינו הרמב״ן ז״ל דודאי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא והא דאמר הרמב״ן ז״ל אם יעשה המצות יצליחנו שכרו ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו הכל בגזירת עליון כאשר הזכרתי כבר הכונה כיון שכל ההנהגה בישראל הוא ע״פ נס ואין זה השכר ועונש המיועד לעתיד לבא אלא זה הוא הטבע הנסית בישראל שאם יעשה מצוה יצליחנו שכרו והוא הסגולה להצלחה וכן ההיפוך אם עובר

עבירה ואין זה השכר והעונש העתיד לבא לעוה״ב. וכבר הבאתי בסמוך דברי הרמב״ן עה״ת (ויקרא י״ח ד׳) בא״ד ודע כי חיי האדם במצות כפי הכנתו להם כי העושה המצות שלא לשמן ע״מ לקבל פרס יחיה בהן בעוה״ז ימים רבים בעושר ובנכסים וכו׳ והעוזבים כל עניני העולם הזה וכו׳ יחיו לעד בגופם ובנפשם וכו׳ ע״ש והבן.

ולדעת ר׳ ישמעאל דאמרו הנהג בה מנהג דרך ארץ והרבה עשו כר״י ועלתה בידם כי ראיתי בני עליה והמה מועטים וכמו שהעיד רשב״י בעצמו מ״מ גם בזה לא הותרה הרצועה ויש לו גבולים בל יעבורון בל ישובין לכסות העיקר אלא עשה תורתך קבע ודרך ארץ כדרך מנהג ולא בדרך חיוב וקביעות אלא בתורה שלחו מתם הזהרו במנהג אבותיכם וזה לשון הנהג בה מנהג דרך ארץ.

והנה במס׳ עירובין (נ״ד ע״א) אמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא חטוף ואכול חטוף ואישתי דעלמא דאזלינן מיניה כהלולא דמי ופרש״י חטוף אם יש לך ממון להנות עצמך אל תמתין עד למחר שמא תמות ושוב אין לך הנאה כהלולא דמיא היום ישנו ולמחר איננו דומה לחופה שהולכת מהר וא״ל רב לרב המנונא בני אם יש לך היטב לך שאין בשאול תענוג ואין למות התמהמה. ופרש״י ואין למות התמהמה עיכוב כי פתאום האדם מת ע״כ. והדברים מבהילים הרי זה הוא טענת הרשעים ההוללים נאכל היום ונשתה היום ונמות למחר עיין קהלת (י״א ט׳) שמח בחור בילדותך ויטיבך לבך בימי בחורותיך וגו׳ ודע וגו׳ ועיין (רמב״ם פ״ה מהל׳ דעות ה״א) דעליהם מפורש בקבלה וזריתי פרש על פניכם אמרו חכמים (שבת קמ״א) אלו בני אדם שאוכלין ושותין ועושין כל ימיהם כחגים והם אומרים אכול ושתה כי מחר נמות, וזהו מאכל הרשעים ולשלחנות אלו הם שגינה הכתוב ואמר כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום וח״ו על שמואל שיגיד כן לתלמידו האהוב רב יהודה חטוף ואכול.

ונראה דשמואל הזהיר את רב יהודה כי העולם הזה דומה לפרוזדור והתקן עצמך בפרוזדור כדי שתיכנס לטרקלין ובבריאת העולם תחלה הבורא ית׳ שמו ויתברך ברא עולמו בששה ימים וברא בהמה וחיה ורמש וחייתו ארץ ובאחרונה ברא את האדם והוא כאדם שהוא עושה סעודה ומתקן כל צרכי סעודה ואח״כ יביא את קרואיו, והנה כשנולד לאדם בן ולשני בת הרי מגדלם ומחנכם ובכל יום מחכים שיבא היום ויכניסהו לחופה ובכל הזדמנות מברכים שתזכה לגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים והנה החופה הוא התכלית המכוין והאדם כשכבר אירס עושין הכנות גדולות ומכבסים ומבשלין ואופים ועושין כל ההכנות ליום החופה וכשבא יום המחוכה החופה תתקיים האורחים באים והזמן חלף הלך האורחים המכובדים מתענגים באכילה ושתיה וזמירות ובעל הבית טרוד שאף אין לו זמן לנט״י ואכילה והזמן עבר ומוכנים לברהמ״ז והבעל שמחה נזכר שאך עדיין מחמת הטרדות לא נטל ידיו ולא בירך המוציא ולא אכל כלום והולך וחוטף מה שהוא עכ״פ מסעודת בנו ליהנות.

והאמנם בעל הסעודה כשהוא בר דעת יודע שהקב״ה זיכהו לשמחה גדולה כזו ואין העיקר האכילה כעת אלא השמחה וסעודת מרעים וכן עשה קב״ה אחר שברא השמים וכסיליהם והארץ וכל תולדותיהם והימים ותולדותם ברא האדם והמשילו על כל התחתונים כמש״ה תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו גם את העליונים נתן לשמשו כדכתיב והיו למאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ גם שבעה ככבים וי״ב מזלות כולם מופקדים על תשמיש האדם אם למעלה אם לשפלות אם לחכמה אם לסכלות אם לעושר אם לדלות גם הרוחנים העליונים נתונים לשמש האדם הצדיק כמו המלאך לבשר את שרה וגם את שפחתה וביעקב אבינו המלאך הגואל אותי וכן הוא כי הסעודה שזיכהו ה׳ הוא רק הכנה להעתיד הטוב ולא הסעודה עיקר רק שהכל יהיה מתוקן על העתיד וזה שרמז שמואל לרב יהודה חטוף ואכול חטוף ושתי׳ כי אין זה העיקר לעשות כמעשה אותן שאוכלין ושותין ועושין כל ימיהם כחגים אלא אדרבה חטוף ואכול דהאי עלמא אינה אלא כבי הלולי וכנ״ל ועיין הקדמה הנפלאה להראב״ד על ס׳ בעל הנפש.

ולהוסיף ביאור יש לומר שנית כי לפעמים לא ירצה אדם ליהנות להוציא מה שיש לו לאכילה כי יחוש ליום מחר ולכן יניח מה שיש לו ליום מחר ועכשיו הוא הולך ומחפש על צורך היום ואינו רוצה להוציא מה שכבר יש לו אבל מצינו הלל מחייב עניים שבכל יום הלך והרויח לאותו יום ושוב הלך ללמוד ולא דאג דאגת מחר והאומר מה נאכל למחר הרי זה מקטני אמנה ולכן אמר חטוף ואכול כלומר מה שיש לך חטוף ואכול ולא תמתין עד למחר ותדאג דאגת מחר כי האי עלמא דאזלינן מיניה כבי הלולי דמיא וראה כמה נאספו ובכמעט רגע כולם חלפו והלכו להם והכ"נ האי עלמא והוסיף שם רב לרב המנונא שאפילו לא כבי הלולא שאין למות התמהמה כי פתאום יבא ולכן צריך להיות מוכן על כל וע"ד שאמרו שוב יום אחד לפני מיתתך ישוב היום שמא וכו'. ולזה אמר שלמה (קהלת ה' י"ז) הנה אשר ראיתי אני טוב אשר יפה לאכול ולשתות ולראות טובה בכל עמלו שיעמול תחת השמש מספר ימי חיו אשר נתן לו האלקים כי הוא חלקו גם כל האדם אשר נתן לו אלקים עושר ונכסים והשליטו לאכל ממנו ולשאת את חלקו ולשמח בעמלו זה מתת אלקים הוא.

עוד בו שלישיה כי נמשל עלמא לבי הלולא והנמשל הוא שיש בהלולא כי בשעת החופה יש המון רב משתתפין בשמחה וחלק מהם מיד לאחר החופה נעלמים וחלק קצת נשמטים לאט לאט עד שבקצת זמן לא נשארים רק החתן כלה וקצת מן המחותנים מכל העם וזה רמז על כשנולד יש שמחים ובאים הרבה בנ"א ולאט לאט נאספים אלו ואלו רק שמוע שמע שזה הלך לעולמו ר"ל וברוך דיין אמת ועד שסוף גם הם והוא עבור יעברו כי אין למות התמהמה ואדם יסודו מעפר וסופו לעפר אבל כיון שאינו יודע מתי הזמן שלו ולכן הזהירו שמואל שלא לבטל הזמן ולומר יש עוד זמן רב אלא חטוף ואכול חטוף ושתה הכל בזריזות כי לא יודע אדם מתי אעשה גם אנכי לביתי ופתאום יבא המות ח"ו וישאר בלי מזונות וע"ד שאמר מר עוקבא (כתובות ס"ז ע"ב) זוודאי קלילי ואורחא רחיקתא ולכן צריך ללמוד הרבה ובזריזות ולא ח"ו לבטל אף רגע אחת ולעשות כל מה שבידו.

ורביעי בקודש שיש דבימי ילדותו חושב אדם שעוד היום גדול לא עת האסף המקנה ולבו ועיניו לאסוף עניני גשמיות ועוה"ז אבל לעת זקנתו ביום שיזעו שומרי הבית והתעותו וגו' (קהלת י"ב) ובטלו הטחונות וחשכו הרואות בארובות וטור תלג סחרוני גלידין משתיים נעשו שלש (עי' שבת קנ"ב ע"א) אז כבר מתחרט על הראשונות ועל ביטול הזמן שהי' בידו לעשות ולא עשה וזה שאמר חטוף ואכול בזמנו שלא תמתין עד לעת זקנתו אלא חטוף ואכול חטוף ושתי בזמנו בילדיתיך ובבוקר זרע זרעך ולא תאמר מחר אעשה אלא חטוף היום.

ואמר החכם מכל אדם (קהלת י"א ו') בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך כי אינך יודע איזה יכשר הזה או זה ואם שניהם כאחד טובים ואמרו ז"ל יבמות ס"ב ר"ע אומר למד תורה בילדותו ילמוד תורה בזקנותו היו לו תלמידים בילדותו יהיו לו תלמידים בזקנותו שנאמר בבוקר גו' ר' יהושע אומר נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו היו לו בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו ולפום ריהטא נראה דלא פליגי לפמ"ש שם בסמוך ס"ג ע"ב ואמר רבא בא וראה כמה טובה אשה טובה דכתיב מצא אשה מצא טוב אי בגוה משתעי קרא וכו' אי בתורה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה וכו' ע"ש נמצא דהתורה נמי נקראת אשה ונמשלת לאשה וא"כ מה שאמר ר' יהושע נשא אשה בילדותו ישא אשה בזקנותו קאי נמי אלימוד התורה שנקראת אשה וגם הולדת בנים שהם חידושי תורה שהאדם מחדש שחייב האדם לחדש כל יום וכל ימי חייו ולא ימוש ספר התורה הזה מפיך כל ימי חייך. ובתורה עוד אדם כי ימות באהל ודרשו דחייב ללמוד תורה עד שימות ואפילו ביום המיתה ועיין רמב"ם הת"ת פ"א ה"י.

עוד יש טעם לפמ"ש המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית וכבר העיד לן רבינו הרשב"ם בפי' עה"ב ריש פ' וישב על מאור הגולה ומאיר עיני כל ישראל רש"י הקדוש בדבר פי' על תורה נביאים

וכתובים וז״ל ואף אני שמואל בר מאיר חתנו זצ״ל נתווכחתי עמו ולפניו והודה לי שאילו היה לו פנאי היה צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום, ועתה יראו המשכילים מה שפי׳ הראשונים, וביאור הדברים שכל המאורעות עד סוף כל הדורות מפורשות בתורה וכמ״ש התנא אבות סו״פ ה׳ הפך בה והפך בה דכולה בה אלא שהם טמונים ונעלמים עד יבא הזמן ואחריו נגלים לעין כל כמו שפי׳ על וימת שם משה עבד השם והדברים ידועים ומפורסמים, והיות כי בזמנים אלו בפרט שהדברים משתנים ומתחדשים מידי יום ביומו וצריך בכל יום למצא ולפסוק בדברים הנקראים חדשים ע״פ דרך התורה ולכן נמי אמרו ובערב אל תנח ידיך כי יתחדשו בעולם דברים חדשים ובל יבואו קציצי כנף ויגעו ח״ו לשנות בגופי התורה.

ומצות עשה שהזמן גרמא בגמ׳ (מגילה י״ד ע״א) אסתר ברוח הקודש נאמרה ואמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מילתא דעדיפא מכולהו שנאמר קימו וקבלו קימו למעלה מה שקבלו למטה אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדשמואל דלית ליה פירכא ועיין תוס׳ ד״ה לכולהו וקשה דלשמואל מי ליכא פירכא דהא רבא גופיה הוא דאמר פ׳ ר״ע (שבת פ״ח) מכאן מודעה רבה לאורייתא שקבלו שנית בימי אחשורוש אלמא דאיצטריך קרא לדרשא אחרינא וי״ל דלא חשיב האי פירכא ע״ש.

והנראה לפי ענינינו לבאר קצת דהנה לכאורה בני ישראל שמרו התורה מאז ומלפנים מיום עמדם על הר חורב וגם המן המלשין אמר לאחשורוש ישנו עם אחד מפזור ומפורד בין העמים ודתיהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים הרי שהיו עושים דתיהם ולא דתי המלך וגם הלשין עליהם שאם יגע המלך בכוסו של יין ישפוך ואם נפל זבוב יזרוק וישתהו, גם בסעודה שעשה אחשורוש ואסף את כל היהודים וכל עמו דרשו חז״ל (מגילה י״ב) כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש כרצון מרדכי והמן מרדכי דכתיב ביה איש יהודי, והמן דכתיב ביה איש צר ואויב ועיין תרגום כרעות גברא בר ישראל וכרעות גבר מכל אומה וכו׳ ע״ש והנה הסעודה היתה מאכלים כשרים ויין כשר הכל כרצון מרדכי הצדיק וא״כ שמרו התורה מלפנים ומה אומר קימו וקבלו שמשמע שהי׳ זה קבלה מה שקבלו כבר.

ואשר נראה דכתיב הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב וכל זמן שבני ישראל מובדלים מן האומות הם שייכים להקב״ה ובקרא ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי (ויקרא כ׳ כ״ו) ובחז״ל מובא ברש״י ואבדיל אתכם אם אתם מובדלים מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו, ראב״ע אומר מנין שלא יאמר אדם נפשי קצה בבשר חזיר א״א ללבוש כלאים אבל יאמר אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי ת״ל ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי שתהא הבדלתכם מהם לשמי פורש מן העבירה ומקבל עליו עול מלכות שמים ע״כ. ביאור הדברים נראה שיש ענין להבדיל עצמם מן העמים אפילו אין שם איסור אחר רק ההתערבות ביניהם זה איסור בפני עצמו הן עם לבדד ישכון, ונראה דזה נמי בכלל כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אתם באים שמה לא תעשון דודאי לא קאי על העבירות שעשו שהרי על זה מפורש בתורה שצריכין לשמרה אלא בא לומר שלא יעשו המצות באופן שהם עשו וכמעשיהם אפילו עושה לשם השם כי צריך הבדל מהם בכל דבר ואפילו בקיום המצות שמקיימים שלא לעבוד לה׳ כמעשיהם לע״ז ואולי הוא כעין מצבה שאהובה היתה בימי האבות ושוב כיון שעבדו לה ע״ז ריחקה והבן. ובהיותם בני ישראל בבבל תחת מלכות אחשורוש ומלכות של חסד היה ונתן להם לבני ישראל שויון עם כל הגוים ועשה משתה לכל עם ועם ובאו גם בני ישראל למשתה זו ויתערבו בהם ואמרו כיון שהם בגלות לא נרחק מהם אלא אדרבה נשמור על שלנו והיינו לאכול כשר בתכלית הכשרות ובהכשר של מרדכי הצדיק ובד״ץ שלו ומשגיחים תמידים אבל יחד עם העמים ולא נבדיל מהם ועברו בזה על ואבדיל אתכם מכל העמים להיות ולכן שאלו תלמידיו של ר״ש ב״י מפני נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה אמר להם מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע ולכאורה מאי כולי האי והלא אכלו כשר ולא עברו על דבר ואפילו אכלו טריפה לא הוי אלא לאו ואינו חיוב מיתה וכליה אבל לפי הנ״ל

שהרי עברו ואבדיל אתכם מן העמים אם אתם מובדלין מהם הרי אתם שלי ואם לאו הרי אתם של נבוכדנצר וחבריו ונתחייבו ח״ו כליה וכדי להשיב על זה מדה כנגד מדה אמרה אסתר לך כנוס את כל היהודים לבתי מדרשות מיד באת הישועה ואז קימו וקבלו היהודים קימו מה שקבלו כבר כלומר שכבר קבלו לרחק עצמן מן הגוים ואבדיל אתכם.

האמנם כיון שראו שבלי תורה א״א להחזיק עם ישראל ולהבדיל מבין העמים וכבר אמרו ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת וכו׳ פי׳ שאנחנו להקב״ה שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ובמה הבדילנו על ידי שנתן לנו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכינו אבל בלי תורה א״א להבדל מהם שאין הבדל בגוף בני אדם וכולנו זרע אדם הראשון ומבני נח אחר המבול אלא שההבדל שהבדילנו הוא ע״י תורה אמת ולכן עכשיו קימנו וקבלו ודרשו קימו מה שקבלו כבר דאז נתישבה בדעתם וקבלו קבלה אמתית על למפרע מה שקבלו כבר ואמרו על זה ות״ת כנגד כולם.

האמנם נראה עוד להוסיף דהגם ששמרו בני ישראל תורת ה׳ מקבלת התורה בהר סיני ומכל מקום בכל דור ודור שהיו קבלו קצת שינוים וכבר פי׳ המפרשים מלשינות המן ודתיהם שונות מכל עם כלומר שדתיהם כהיום מה שלמדו הרבה מכל האומות ושונות מלשון שינון שלמדו מכל האומות והכניסו כל זה כעין תורת ישראל ועשו שינוים עד שכמעט לא ניכר למי החותמת ולמי הפסולים, ולכן נמי השתתפו בסעודתו של אותו רשע ואכלו ושתו עמהם ככל עם אלא שהי׳ מאכל כשר ג״כ וכן נמי השתחוו להמן וכמאמר חז״ל הם לא עשו אלא לפנים פי׳ דבפני העכו״ם עשו כמוהם וכשחזרו הביתה קיימו מצות ישראל, ומה״ט נמי שינו מלבושיהם דבחוץ הלכו במלבושי המדינה ומתערבים עמהם וכשחזרו לביתם לבשו מלבושי יהודים, וכבר אמרתי דמה״ט נהגו בפורים להתלבש במלבושי עכו״ם וכיוצא בו להראות שזה גרם להגזירה ושוב כשתלו את המן על העץ ובטלה הגזירה רבים מעמי הארץ הגוים מתיהדים שלבשו מלבושי ישראל להתראות כיהודים, בקיצור הלכו אחר רוח הזמן וכך עשו לתרגם התורה לרוח הזמן.

ברם יושב בסתר עליון למעלה מן השכל ולמעלה מן הזמן והתורה שקשורה בו וחד הוא נמי למעלה מן השכל ולמעלה מן הזמן, וכמו שהוא כבוד שמו לא ישונה כאשר אמר הנביא אני ה׳ לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם שאין לפניו ולא שום דמיון וכמו כן אין שום שינוי בזמנים בתורה וכאז כן עתה. ולכן כשהתחילו ח״ו לעשות שינוים מיד נגזרה כליה על שונאי ישראל וז״ש קימו וקבלו קימו מה שקבלו כבר כלומר חזרו על הקבלה הראשונה ככל פרטיה ודקדוקיה בקיום התורה כפי שקבלו מפי יהושע שקבל מפי משה וכמ״ש הרמב״ם בהקדמתו לסדר זרעים כי אופן קיום המצות נמסרה לנו מפי יהושע בן נון ואין בידינו לשנות אפילו זוז כל שהוא וראו דרק כה״ג הוא תורת ה׳ מן השמים וזה ברוח הקודש נאמרה שאמר שמואל. ומיושבים נמי דברי התוס׳ שהבאתי לעיל ודו״ק.

והנה זה לי איזה זמן אשר בעזה״י הוצאתי קצת מחידושי תורה פרי ביכורים מעשה נעורים הן בהלכה בדרך שואל ומשיב בספרינו מדור התשובות והן בפלפולא דאורייתא על רבינו הגדול הבה״ג ועוד בכמה אופנים וב״ה וב״ש נתקבלו דברינו בין כותלי בית המדרש ונתפשטו בתפוצות בני ישראל בין לומדי ושוחרי התורה, ועתה זה כמה זמן אשר בקשו ממני חברי ותלמידי וידידי להוציא לאור שאר ח׳ בס״ד והאמת כי חשבתי מתחילה להוציא לאור חי׳ על רבינו הגדול הבה״ג על מס׳ יבמות, גיטין, קידושין, נדה, יולדות, הל׳ עבדים, אשר בעזרת הי״ת הוא מוכן לדפוס וגם חי׳ על מס׳ פסחים חיבור מסודר לדפוס, אמנם ע״פ בקשת ידידי נענתי להם להוציא לאור עוד ח׳ בשו״ת כי הם ס״ל שיש להם דין קדימה בענינים שונים, מה שלדעתם העולם צריך להם ובפרט תשובות אלו שהם קצת חלוקים מהראשונים והם בבחינת בבוקר זרע זרעך ובערב אל תנח ידך.

וזה מעשהו, הפעם לקטתי מתוך הכתבים על פי רוב תשובות קצרות בלא אורך ההצעות, אשר אלו הדברים הם על תלמידים כמוני ללאות, ורצונם ללמוד התורה על רגל א׳ במעט שעות, ועל דרך שאמרו לעולם ילמד אדם בדרך קצרה, הלכה תמה וברה, ועל פי רוב מראה מקומות כתבתי לדברי, לכל הרוצה לבדוק אחרי, ימצא ויעיין במקור הדברים, אם לא יאמין למגיד משרים, והרבה דברים המה פשוטים, ולא הארכתי לברר ולקשט בקישוטים, ומיהו לא כתבתי לגמרי בלי ראי׳, וטעם צרפתי לכל שיטה ודעה, ולא רציתי לנטות ימין ושמאל, כי אם לסמוך על הקבלה שהיא העיקר לכל, ובדברים שנתחדשו לרוח הזמן, נסיתי לברר מתורתינו הקדושה שהיא למעלה מן הזמן, להקיש ולדמות מילתא למילתא, כפי דעתי הקלישה שחנני וכתבתי על מגילתא, ואתנצל לפני הקורא שלא יאשימני חסר לב ועצל, להניח את הבשר ולהביא התבלין והבצל, אלא אמת הוא הדבר, כי דעתי היתה לקצר ולהבר, האוכל מתוך הפסולת, בכל היכולת.

ועוד אחת אדבר, הגם שיפה היה השתיקה מלדבר, ולעולם המניעה יש לה דין קדימה, מתולה ארץ על בלימה, ובפרט בענינים הנוגעים לרבים, והדרכים מלאים נחשים ועקרבים, ברם ראיתי לרבינו הרמ״א בהקדמה על דרכי משה שהביא מירושלמי סוף פאה, על מי שהוא בעל דעה שלא יהי׳ דל גאה אלא כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל הרי זה שופך דמים, ולמד משם שאין טוב לאדם להיות תמיד מביישנים ונאלמים, ודרש ק״ו אם בצרכי גופות כך צרכי נפשות לא כ״ש, ואמרתי הנה כבר הורה ראש המורים, גבור בתורה מכל הגבורים, ולכן אמרתי גם אני, לא אחתום לבי ופי, ומה׳ אבקש רחמים, וארבה להשי״ת בתפילה ותחנון, שיורנו ללכת בדרכי המשנ״ה, ולהורות לעם ה׳ הלכה ומשנ״ה, ומיהו מחמת היראה, שלא אכשל בדבר הלכה, ויבאו התלמידים וישתו מים הרעים, ובחשבי לזכות נשמתי ולבי, ויהיה ח״ו הקולר תלוי בי, ובמקום להיות דרכי צלחה, ברוכה ופריחה, והבאתי עלי ח״ו קללה ולא ברכה, ולכן הנני מתנה בתנאי גמור שכל הדברים שהבאתי הם רק לעורר נאמרים, וכדי לעיין בדברים, אבל הרשות ניתן לכל, בספרי זה וגם הרוצה לחלוק על דברי בכל, ומיהו הרוצה לסמוך יסמוך כי אין לדיין אלא מה שעיניו רואות, והשי״ת שמו יצילני משגיאות, ויהיו לרצון אמרי פי, והגיון לבי, לפניך ה׳ צורי וגואלי.

ומעתה הנני מסיים בברכה ותפלה, בשביל בני ביתי בניי ובנותיי חתניי וכלותיי ונכדיי שיחיו ויהיו לשם ולתהלה, ולתפארת אבות ואבות אבותינו שהיו מגדולי ורוזני ארץ ארזי הלבנון, מזרע המלוכה ואי״ה נכתוב מזה במקום אחר אם יזכנו ה׳ ובזה הנני מודה על העבר וצועק על העתיד שנזכה אנחנו ויזכו הם לדורות ישרים ועם סגולה, ותלמידי וידידי ולכל בני הקהילה, ולכל בני ישראל עם סגולה, אבי שבשמים שלח לנו הגאולה, ובנה ביתך כבתחלה, ונזכה כולנו לישועה ולנחמה, ולרחם אום לא רוחמה, נפש רוח גוף ונשמה, ויקיצו ישיני עפר מן האדמה, ויחיו העצמות האלה ברוח ונשמה.

דברי אסקופה הנדרסת בפני לומדי תורה לשמה עבד נרצע לאדוניו בלב ונפש,

מנשה הקטן

חדש אשר מרבין בו בשמחה, שמו של עמלק ימחה, א׳ לקריאת המגילה, כדי לסמוך גאולה לגאולה.

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק אחד עשר

אורח חיים

סימן א

שויתי ה׳ לנגדי תמיד להתפלל בכל יום על חורבן ביהמ״ק וגלות השכינה

מע״כ ר״י הגאונים שליט״א וכבוד תלמידי הישיבה וכו׳.

אחדשכ״ג באהבה, בדבר שאלתכם להבהיר עד כמה יש להתפלל על חורבן ביהמ״ק וירושלים עיה״ק שיבנה במהרה בימינו ועל גלות השכינה והגאולה שישלח לנו הקב״ה משיח צדקינו וימהר לגאלינו, ולבאר גם הא שאמרו שאין לדחוק את הקץ אלא מקוה ישראל יכנס ועל כן נקוה לך ה׳ אלקינו ואמרו (סנהדרין צ״ז ע״א) אין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת, ואם רוב תפילות נמי בכלל ידחקו הוא.

אהובי ידידי דבר גדול שאלתם ושאלת זקנים הוא ומצינו בגמ׳ חילופי גירסאות אי יש לדחוק הקץ בריבוי תפלות, ובטוש״ע א״ח סי׳ א׳ וטוב מעט בכוונה מהרבה בלא כוונה כאשר נביא בסמוך אי״ה, והגם כי אין לי ידיעות כמה תפלות נקראות מרובות וכמה מועטות ומיהו לעצם הענין הלא כל התפילות מלאות בקשות ותפלות ותחינות על חורבן ביהמ״ק וביאת גואלנו, ובמשה רבינו אמר הקב״ה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו ופי׳ ז״ל לא עתה עת תפלה היא שבני ישראל נתונים בצרה, פי׳ שהי׳ הזמן קצר ושעת סכנה אבל בלאו הכי שהזמן קצר שהרי מצרים נוסע אחריהם היה ראוי ונכון להתפלל והוי זמן תפילה וכ״ש בעת צרה ועיין תרגום ירושלמי שם שאמר לו הקב״ה שמיעא הוא צלותך קדמי ברם צלותהון דעמי קדם קדמת לדידך כלומר כבר קבלית צלותי׳ דבני ישראל שהם צעקו מקודם על הגאולה, ואנחנו לא נדע כמה מותר לצעוק וכמה לא וא״ר חמא בר׳ חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר קוה אל ה׳ חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה׳ (ברכות ל״ב ע״ב) ובפרט בדברים שנוגעים ברומו של עולם ומ״מ אשוב רק דברים פשוטים ומבוארים ומהם ידונו על הכלל כולו, ואמר ר׳ יוחנן ולואי שיתפלל כל היום כולו. ומה שאמר הקב״ה כביכול למשה רב לך אל תוסף דבר הוא ענין אחר כדי שלא יאמרו וכו׳ ע״ש.

והנה בגמ׳ סנהדרין (צ״ז ע״א) ת״ר כי ידין ה׳ עמו וגו׳ אין בן דוד בא עד שירבו המסורות, ד״א עד שיתמעטו התלמידים, ד״א עד שתכלה פרוטה מן הכיס, ד״א עד שיתייאשו מן הגאולה, שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין סומך ועוזר לישראל כי הא דר׳ זירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה א״ל במטותא בעינא מנייכו לא תרחקוה דתניא ג׳ באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב. ובדף צ״ח עוד שם כמה מימרות אין בן דוד בא עד וכו׳. ובגמ׳ כתובות קי״א ע״א ור׳ זירא מיבעיא ליה לכדר׳ לוי דאמר שש שבועות הללו למה תלתא הני דאמרן אינך שלא יגלו את הקץ ושלא ירחקו את הקץ ושלא יגלו הסוד לעו״כ ופרש״י ושלא ירחקו את הקץ בעונם ל״א שלא ידחקו גרסינן לשון דוחק שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי ע״כ.

והמהרש״א בח״א שיש לפרש עוד שלא ירחקו שלא יהיה בעיניהם הקץ רחוק דהו״ל כאילו מתייאשין מן הגאולה אלא יהיה בעיניהם זמן הגאולה קרובה כמו שכתוב כי קרובה ישועתי לבא ע״ש. ורש״י שלא פי׳ כן י״ל דאדרבה הרי אמרו בסנהדרין הנ״ל אין בן דוד בא עד שיתייאשו הימנו וא״כ הכ״נ דיתייאשו ולכן פי׳ שלא ירחקו בעונם. ודע דלכאורה נראה דכאן בסנהדרין וכן בכתובות ר׳ זירא לשיטתו דבגמ׳ סנהדרין שם אמרו כי הא דר׳ זירא כי הוה משכח רבנן וכו׳ משמע דהוא ס״ל שלא יבא משיח אלא בהיסח הדעת ולכן קאמר נמי הכא בכתובות דהוא נמי מימרא דר׳ זירא הוא כמ״ש ר׳ זירא הוה קמשתמיט וכו׳ עד ור׳ מיבעיא ליה לכדר׳ לוי וא״כ שתי המימרות מר׳ זירא הם ולפ״ז אתי שפיר נמי גי׳ רש״י ל״א שלא ידחקו גרסינן לשון דוחק שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי.

איברא דלכאורה צ״ב מאי הוא הכוונה שלא ירבו בתחנונים על כך יותר מדאי ואדרבה חז״ל תקנו לנו להתפלל על חורבן הבית ועל הגלות והגאולה וראשונה תקון חצות ובש״ע א״ח סי׳ א׳ ס״א יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר וכו׳ (ס״ב) המשכים להתחנן לפני בוראו יכוין לשעות שמשתנות המשמורות שהן בשליש הלילה ולסוף שני שלישי הלילה ולסוף הלילה שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החורבן ועל הגלות רצויה, (ס״ג) ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן ביהמ״ק ע״כ.

והמג״א סק״ד בד״ה המשכים, המקובלים האריכו בענין חצות וברקנטי פ׳ בראשית כ׳ וז״ל וי״א בקשת רחמים הוא סוף הלילה ואני אכריע כי בחצות ראוי לבקש על כנ״י ועל בניה כו׳ ובסוף הלילה יבקש צרכיו ובקשה זו צריכה להיות בנפילת אפים ע״כ, וכתב הברכ״י מי שרגיל לומר תיקון חצות וקם באשמורת והציבור כבר אומרים סליחות ואין פנאי לומר שניהם יאמר תקון חצות כסדר האר״י ז״ל שהוא עיקר גדול יותר מהסליחות, וכתב שם בשם חסד לאברהם לאחר שהשלים תקון חצות יאמר אני מאמין באמונה שלמה בנחמת ציון אלקינו ברחמיו ינחמנו ויחדש עלינו מלכותו מהרה.

ובביאור הגר״א ציין שם על החורבן, שהקב״ה זוכר אז. (ס״ג) ראוי, כמ״ש ב״ב ס׳ ע״ב מכאן אמרו כל המתאבל כו׳ כמ״ש אם אשכחך ירושלים כו׳ ועיין ספ״ג דב״ב ע״כ. וכוונתו מה שאמרו שם דצריך אדם בכל דרכי חייו לזכור החורבן והירושלים ולהתפלל על בנינה וביאת משיח צדקנו גואלנו מלכנו, כמ״ש מי שסד את הבית מניח אמה על אמה זכר לחורבן, אשה עושה כל צרכי סעודה משיירת דבר מועט מהשלחן עושה תכשיטיה ומשיירת דבר מועט החתן ביום חופתו נותנין לו אפר מקלה בראשו וכן בכל דבר.

ומהר״ם פאפירש זצ״ל (פי״א) כתב ראוי לכל אדם לעורר השחר בפרט בלילות הארוכים ולשפוך תחנונים בלב מר על חורבן בית המקדש ועל הריגות הצדיקים וכו׳ וכל הבוכה ומתפלל על חורבן ביהמ״ק יזכה לשמוח בשמחתה. ובקב הישר (פצ״ג ו׳) וקבלה אמיתית היא בידי כל מי שבלבו תמיד צער על גלות השכינה כביכול זוכה לכתר תורה.

והאריז״ל אמר על מוהר״ר אברהם הלוי שחבר התקוני שבת שהיתה דירתו בצפת תוב״ב. ובכל חצות לילה קם וסיבב כל הרחובות של היהודים ונתן קולו בקול מר ואמר אחב״י הלא ידוע לכם שהשכינה היא בעוה״ר בגלות כביכול. ובית מקדשינו היה לשריפת אש, קומו ונצעק אל אלקינו שהוא מלך רחום וחנון אולי ישמע ד׳ את קול תפילתינו וירחם את עמו שארית פליטת ישראל. והיה החסיד ההוא צועק ולא נתן מנוחה לכל בני העיר והיו קמים כולם בשעה חדא לבתי מדרשים והרב האר״י ז״ל היה מפליג בחסידותו ואמר עליו על החסיד ר׳ אברהם הלוי שהיה גלגול של ירמיהו הנביא ופ״א א״ל האר״י הקדוש דע כי שלמו ימיך ותמות אם לא שתעשה תקנה ותחי׳ עוד כ״ב שנים והתקנה הוא שתלך לירושלים ושם תלך להתפלל לפני הכותל המערבי ותשפוך תחנתך ותזכה לאור השכינה.

הלך החסיד לביתו וסגר עצמו ג׳ ימים וג׳ לילות בשק ואפר ואח״כ הלך החסיד לירושלים ובא לפני כותל מערבי בתפלה ותחנונים ובבכי גדול וראה ע״ג הכותל צורה דוגמת אשה מלובשת שחורים ותיכף מרוב פחד נפל ארצה והיה צועק ובוכה אוי אוי שראיתיך בכך והיה מאריך בבכיות ומרט שער ראשו עד שנתעלף ונרדם וראה בחלום שבא אליו רוח הקודש בבגדים נאים ואמר התנחם בני אברהם כי יש תקוה לאחריתך וישובו בנים לגבולם כי אשיב את שבותם ורחמתי אותם, ושב וחזר לצפת ובא אל האריז״ל ואמר לו אני רואה בך שזכית לראות פני השכינה וחי׳ אח״כ כ״ב שנה. ולפי הנראה הלואי שנוכל להתפלל כמוהם על גלות השכינה אבל אפילו למחצה ולשליש ולרביע לא שמענו בעונ״ה.

והנה השער תקון חצות הוא כפי שנמסר לנו מרבינו חיים וויטאל תלמידו היחיד והחביב של האריז״ל מתחלתה ועד סופה מלאה תפילות ותחנונים וגעגועים ובקשות על ביאת גואל צדק ובנין בית המקדש המזמורים תהלים שאומרים ואח״כ זכור ה׳ מה הי׳ לנו ואח״כ הבט משמים וראה מזבול קדשיך ותפארתיך, איה קנאתך וגבורתיך, וקינה מהגר״מ אלשיך הקבצו ושמעו וכו׳, תשוב תרחמנו ותכבוש עונותינו וכו׳, אמרו לבת ציון וכו׳, ואח״כ קול ברמה נשמע בלילה, נא אב הרחמן תשוב לציון וכו׳, ואז גאולים יפצחו צהלה. קינה שלישית עד מתי ה׳ עד מתי עד מתי עד אז יצעק בשבי אמתך אלקים באו גוים בנחלתך. קינה רביעית בהיכלך שמיר ושית וכו׳, ה׳ שוב מחרון אפיך וחמתיך וכו׳, קינה חמישית על היכלי אבכה יומם ולילה וכו׳, חזקו עמי מהר אבנה דבירכם נקם אלביש ואשיב את שביתכם וכו׳, ואח״כ עורה נא עורה וכו׳ וכן משער לשער כולו אומר כבוד מלא בכיות וגעגועים ובקשות על גלות השכינה ועל ביאת משיח צדקינו עד אין סוף.

בעלות השחר בתפלת השחר אבינו שבשמים עשה עמנו צדקה וחסד בעבור שמך הגדול הגבור והנורא שנקרא עלינו וקים לנו וכו׳ בעת ההיא אביא אתכם ובעת קבצי אתכם וכו׳ בשובי את שבותיכם לעיניכם אמר ה׳, אמר רבי ישמעאל יהי רצון מלפניך ה׳ אל׳ וכו׳ שיבנה בית המקדש במהרה בימינו וכו׳, בקדיש ויצמח פורקניה ויקרב משיחיה, ע״פ נוסח ספרד וחסידים, בהודו דרשו ה׳ ועזו בקשו פניו תמיד וכו׳, אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק וכו׳ לאמר

לך אתן ארץ כנען חבל נתלתכם, הושיענו ה׳ אל׳ וקבצינו מן הגוים להודות לשם קדשך, ביהי כבוד ה׳ לעולם, אבדו גוים מארצו וכו׳, בברכת יוצר אור, אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו במהרה לאורו, באהבת עולם אהבה רבה, ורחמיך ה׳ אלקינו וכו׳ והביאנו לשלום מארבע כנפות הארץ ושבור עול הגוים מעל צוארנו ותוליכנו מהרה קוממיות לארצנו, צור ישראל קומה בעזרת ישראל ופדה כנאמך יהודה וישראל גואלנו ה׳ וכו׳ גאל ישראל. ואנשי כנה״ג בתפלת שמ״ע תקנו ראה נא בענינו וכו׳ וגאלנו גאולה שלמה מהרה וכו׳, תקע בשופר גדול לחרותינו ושא נס לקבץ גלויותנו וכו׳, השיבה שופטינו כבראשונה וכו׳, ולירושלים עירך ברחמים תשוב ותשכון בתוכה כאשר דברת ובנה אותה בקרוב בימינו בנין עולם וכו׳, את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קוינו כל היום, הרי כל היום מקוים שיבא משיח, ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים וכו׳.

והטור א״ח סי׳ קכ״ב כתב תשע עשרה שים שלום וכו׳ ולאחר שסיים הי״ח ברכות וכו׳ ויש מוסיפין לומר מלכנו אלקינו יחד שמך בעולמך וכו׳ וכן נהגתי לומר אלקי נצור עד וקלקל מחשבתם מלכנו ואלקינו ואלקי כל בשר יחד שמך בעולמך בנה עירך יסד ביתך שכלל היכלך קרב קץ ביאת משיח צדקך פדה עמך שמח עדתך עשה למען שמך ע״ל תורתך עשה למען קדושתך ע״ל מלאכי מרומים וכו׳.

וז״ל רב עמרם שכתב אחר סיום י״ח ברכות ומכאן ואילך אסור לספר בשבחו וכו׳ אבל אי בעי למימר וידוי אי נמי מידי דבעי רשותיה בידיה והכי תקינו רבנן למימר בתר צלותיה מלכנו אלקינו יחד שמך בעולמך יחד זכרך בעולמך בנה ביתך שכלל היכלך קרב קץ משיחך פדה צאנך ושמח עדתך ע״ל שמך וכו׳ ע״ל היכלך ע״ל משיחך ע״ל צדקתך עשה למענך אם לא למעננו הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי העוה״ב וכו׳ עד צורי וגואלי. עושה שלום במרומיו וי״ר שיבנה בית המקדש, ואח״כ התחנה מלא תחנונים על הגאולה, ואח״כ שומר ישראל, מתרצה ברחמים והתפיים בתחנונים חננו ועננו כי אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה וחסד וכו׳, ובב׳ וה׳ בבריך שמי׳ וכו׳ ופורקן ימינך אחזי לעמך בבית מקדשך, ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב וכו׳, על כן נקוה ה׳ אלקינו לראות מהרה בתפארת עזך וכל בני בשר יקראו בשמך ונאמר והי׳ ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד. והנה כל הסדר מחצות עד לאחר התפילה תחנונים על הגאולה ועל משיח צדקינו שיתגלה לנו במהרה. וכן אומרים בכל שלש תפילות שחרית מנחה ערבית.

אח״כ אם הולך לאכול כתב השל״ה הק׳ הובא במג״א א״ח סי׳ א׳ סק״ה שבכל סעודה יאמר על נהרות בבל ובשבת יאמר מזמור בשוב ה׳ את שיבת ציון וגומר ואחר כוונת הלב הן הן הדברים, ובברכת המזון על ארץ חמדה טובה ורחבה רחם נא ה׳ אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחך ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו וכו׳, ובנה ירושלים עיר הקודש במהרה בימינו בא״ה בונה ברחמיו ירושלים אמן וכו׳, הרחמן הוא ישלח לנו את אליהו הנביא זכור לטוב ויבשר לנו במהרה בשורות טובות ישועות ונחמות וכו׳, הרחמן הוא יזכנו לימות המשיח ולחיי עוה״ב וכו׳, ואם לא אמר ארץ חמדה טובה וכו׳ לא יצא ידי ברכת המזון, אכל מיני תרגומא שברכתו מזונות או פרי משבעת המינים אומר ועל ארץ חמדה טובה ורחבה שרצית והנחלת לאבותינו לאכול מפריה ולשבוע מטובה רחם נא ה׳ אלקינו על ישראל עמך ועל ירושלים ועל ציון משכן כבודך ועל מזבחך ועל היכלך ובנה ירושלים עיה״ק במהרה בימינו והעלנו לתוכה ושמחינו בבנינה וכו׳. בק״ש של ערבית יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמור לציון מלך אלקיך. והנה מחצות לילה בבוקר השכם עד השינה בכל שעה ובכל תפילה ובכל הודאה העיקר התפילה על הגלות ועל ביאת משיח צדקינו ובנין המקדש וגלות השכינה.

בשבת ויו״ט התפילות הן קודם השמ״ע הן שמ״ע שחרית ומוסף שתיהם מתפללים על הגאולה וקרב פזורנו מבין הגוים ונפוצותנו כנס מירכתי ארץ והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ומלך רחמן רחם עלינו טוב ומטיב הדרש לנו שובה אלינו בהמון רחמיך בגלל אבות שעשו רצוניך בני ביתך כבתחילה וכונן מקדשך על מכונו וכו׳, והגם שאין מצטערין ומתפללין ביו״ט על דבר של צער על הגאולה מתפללין ומתריעין, בר״ה ויו״כ התפילות מלאות בקשות ותחנונים על הגאולה ועל ציון וירושלים, הפייטנים תקנו הפיוטים בראותי כל עיר ועיר על תילה בנויה ועיר אלקים מושפלת עד שאול תחתיה, עד נעילה שחוזרים על כל הבקשות ישראל נושע בה׳ תשועת עולמים בקיצור אין לך תפילה שאנו מתפללים שלא יהיה על הגאולה וחייבין להתפלל עוד יותר ויותר והכל בלב תמים. בברכת ראש חדש מי שעשה נסים לאבותינו וגאל אותם מעבדות לחרות הוא יגאל אותנו בקרוב ויקבץ נדחנו מארבע כנפות הארץ וכו׳ יחדשהו הקב״ה וכו׳ ולגאולה קרובה ונאמר אמן.

ובגמ׳ (שבת ל״א ע״א) אמר רבא בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו נשאת ונתת באמונה קבעת עתים לתורה עסקת בפ״ו צפית לישועה ועיין מהרש״א בח״א הרי דדנין אותו אם קיים מצפים לישועה והוא בכל רגע עכ״פ מבואר דכל המרבה בתפילות ותחנונים להקב״ה על גלות השכינה ועל חורבן ביהמ״ק וירושלים שיבנו במהרה בימינו ועל ביאת המשיח טפי עדיף וכל המתעצל ואינו מתפלל אינו

רואה בנחמתה ח"ו. וא"כ פשוט דעל התפילות אם מחצות לילה עד סוף היום כולו מלא תפילות ותחינות ובקשות על גלות השכינה וביאת משיח צדקינו ח"ו לומר דזה בכלל מימרא דר"ז. ומה שאמר ר' זירא במטותא מינייכי וכו' שאין ב"ד בא אלא בהיסח הדעת צ"ל בתרי אנפי או נאמר דאין הלכה כר"ז בזה אלא אדרבה נעשה כל מה שאפשר להתפלל על משיח צדקינו ועל גלות השכינה, וכמו שהסכימו כל הפוסקים בהלכה פסוקה ואנשכה"ג, ועושין הלכה למעשה.

האופן השני, כפי המקובל מהמגיד הק' מקאזניץ זצוקלה"ה שפי' על הושענא סובלת סבלך, ופי' ז"ל ואמר רבש"ע גלוי וידוע לפניך שידוע לי ויש לפני שם שאם הייתי מזכירו הייתי מכריח שיבא משיח בע"כ ואלא מאי למה איני מזכיר השם לפי שראיתי שאתה סובל הגלות ואינך מביא המשיח גם אני אסבול ולא אכריח ע"י שמות והשבעות וכיוצא בו אלא אתפלל אליך הושענא לכלל ישראל סובלת סבלך שאני סובל והם סובלים מה שאתה סובל וש"י וא"כ הענין שלא ידחקו את הקץ היינו ע"י השבעות למלאכים ושמות הקדושים וזה הוא דחיקת הקץ אבל תפילה וצעקה אדרבה המרבה בתפילות ותחנונים הרי זה משובח, ור"ז נמי מודה שיתפללו בכל כחם ולא אמר אלא על דחיקת הקץ כנ"ל וזה מורה לשון שראה אותם עוסקים בביאת המשיח כלומר שהיו עושים פעולות מעשיות כמו העוסקים בשמות וכיוצא בו ואמר אל תדחקו שלא יבא באופן כזה.

ועוד בו שלישיה דנלפענ"ד דודאי לענין התפילה ר"ז נמי מודה שיתפללו בכל כחם וכנ"ל דח"ו שיחלוק על כל הנ"ל והרי ודאי שנהג בכל אלו התפילות המבוארות ולא אמר אלא על עסק מעשי שבקש שלא יעסקו בו כלומר עסק וחשבון אלא יתפללו שיבא והוא ראה אותם עוסקים בביאת המשיח כלומר שעשו חשבונות כזה וכזה ובזה הזמן כמו שאמרו על מחשבי קץ תפח רוחם וע"ז אמר ר"ז כי אין לזה חשבון אלא יתפללו שיבא שאין בן דוד בא אלא בהיסח הדעת שאין ביד אדם לדעת ולא יוכלו לחשוב חשבונות ובמופלא ממך אל תדרוש וכבר אבינו הזקן יעקב אבינו כשבקש לגלות את הקץ נסתלקה ממנו שכינה ולכן אין לנו אלא יתפללו עד שיבא.

והא דקרי ליה היסח הדעת, דגם בתפלה שייך שיבא בהיסח הדעת וכמו שאמרו המכוון בתפלה בא לידי כאב לב (ברכות ל"ב ע"ב) והוא ע"פ מה שאמר ר' חנין א"ר חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם מנ"ל ממשה ופריך איני והא א"ר חייא בר אבא אר"י כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר (משלי י"ג) תוחלת ממושכה מחלה לב, לא קשיא הא דמאריך ומעיין בה הא דמאריך ולא מעיין א"ר חמא בר חנינא אם ראה אדם שהתפלל ולא נענה יחזור ויתפלל שנאמר (שם ג') קוה אל ה' חזק ויאמץ לבך וקוה אל ה' ועיין תוס' שם ד"ה כל המאריך דתרי עיון תפלה יש ועיין טוש"ע א"ח סי' צ"ח ס"ה.

ביאור הדברים דודאי צריך לכוין אלא שלא יבטיח עצמו שעשו לו רצונו בתפלה זו אלא יסיח דעתו ויחזור ויתפלל והכ"נ הכוונה בהיסח הדעת שלא יחשבו שכבר עשו רצונו אלא יתפלל ושוב יתפלל אם לא בא היום יבא למחר וזה מקרי היסח הדעת לר"ז. ולפי שראה אותם עוסקים בביאת משיח כאלו כבר נתקבלה תפלתם אמר אל תרחקו אותו ומה מדויק לשון רש"י ברכות הנ"ל ומעיין בה מצפה שתעשה בקשתו על ידי האריכתו סוף שאינה נעשית ונמצאת תוחלת ממושכה חנם והיא כאב לב כשאדם מצפה ואין תאותו באה ע"כ וצ"ב לשון סוף שאינה נעשית היל"ל ואם אינה נעשית אבל הכונה כיון שבטח בעצמו שבקשתו נעשית סוף שאינה נעשית והוא כעין עונש על שבטח בעצמו אלא יתפלל ויחזור ויתפלל שהקב"ה מתאוה לתפלתן של ישראל וכ"ש צדיקים ויעשה בקשתן כשירצה אבל ודאי החיוב להתפלל כיון שהקב"ה מתאוה לתפלתן חיוב עלינו להתפלל יותר ויותר ולבקש רחמים על הגאולה ומשיח צדקנו שיתגלה לנו במהרה בימינו אמן.

ומה מדויק בזה לשון רש"י בזה שפי' דמעסקי ביה, לידע מתי יבא. וצ"ב מה זה לידע מתי יבא, היל"ל שלא יתפללו עליו אלא דודאי צריך להתפלל על הגאולה אלא שהם עשו חשבונות כמחשבי קץ ואמר להו לא תיעסקי ביה לדעת מתי יבא אלא תתפללו שיבא ואפשר שיבא קודם ע"י תפלה ובקשה, ולפ"ז אתי שפיר פי' הראשון שם במס' כתובות כגירסת הספר לא תרחקו ולא כל"א ואדרבה תפלה צריך להתפלל יותר ויותר עד שיהיה בכלל זכו אחישנה.

ונראה דזה גם כן מבואר ברמב"ם הל' מלכים פי"ב ה"ב ויש מן החכמים שאומרים קודם ביאת המשיח יבא אליהו וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים סתומין הם אצל הנביאים, גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו ועל כל פנים אין סדור הויית דברים אלו ולא דקדוקיהן עיקר בדת, ולעולם לא יתעסק אדם בדברי ההגדות וכו' וכן לא יחשב הקצין אמרו חכמים תפח רוחם של מחשבי הקצים אלא יחכה ויאמין בכלל הדבר כמו שביארנו. והנה מה שכתב ולעולם לא יתעסק היינו שאמר ר' זירא דהעסק בדברי אגדות אלו היינו לעשות חשבונות וכיוצא בו.

ובאמת כי כן מצאתי ברמב"ן עה"ת פ' בא (י"ב מ"ב) עה"פ ליל שימורים וגו' ואמר ליל שמורים וכו' והאריך שם על זמן של ת"ל שנים ולאברהם לא אמרו אלא

ועבדוס ועגו אותם ארבע מאות שנים ולא ת״ל, ומי ומתי הוסיפו הל׳ שנים, וביאר הרמב״ן דלא הבטיח לו הקב״ה לאברהם אבינו שלא יגרוס החטא ובני ישראל במצרים רעים וחטאים מאד ובטלו גם המילה דכתיב וירמו בי׳ ולא אבו לשמוע אלי איש שקוצי עיניו לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו וגו׳ ועל כן אורך גלותם שלשים שנה והיה ראוי שיתארך יותר אלא שצעקו והרבו תפלה וזה טעם ויאנחו מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם וישמע אלקים את נעקתם ועתה הנה צעקת בני ישראל באה אלי וכתיב ונצעק אל ה׳ אלקי אבותינו וישמע ה׳ את קולנו וירא את עניינו ואת עמלינו ואת לחצינו כי לא היו ראויים להגאל מפני הקץ שבא אלא שקבל צעקתם ונעקתם מפני הצער הגדול שהיו בו כאשר פירשתי באלה שמות ע״ש. והנה מפורש בדעת הרמב״ן לא רק שמותר להתפלל לקצר הגלות אלא שכן עשו במצרים והקב״ה שמע צעקתם ונגאלו לפני הזמן מחמת תפלתם וצעקתם לה׳ מצערם וריחם ה׳ אליהם והוציאם לפני זמנם לצאת.

עוד העיר לן רבינו הרמב״ן ז״ל (שם י״ג ט״ז) שהתפלות יהיו בקול גדול וז״ל וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי כנסיות וזכות תפלת הרבים זה שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לא-ל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז״ל ויקראו אל אלקים בחזקה. מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול חציפא נצח לבישה (ירושלמי תענית פ״ב) חציפא נצח לכשירא ע״ש, מבואר דהקול שהוא חציפא מנצח בנצחון לפני ה׳ ית״ש וכמ״ש ויצעקו בנ״י אל ה׳.

וגדולה מזו מצאנו ברבינו הקדוש (ב״מ פ״ה ע״ב) אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי יומא חד ריש ירחא הוה נגע ליה ולא אתא א״ל מ״ט נגה ליה למר א״ל אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא ליה וכן ליצחק וכן ליעקב ופריך ולוקמינהו בהדי הדדי סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא זמניה, א״ל ויש דוגמתן בעוה״ז א״ל איכא ר״ח ובניו, גזר רבי תעניתא אחתינהו לר״ח ובניו אמר משיב הרוח ונשבה זיקא אמר מוריד הגשם ואתא מיטרא כי מטא למימר מחיה המתים רגש עלמא אמרי ברקיעא מאן גלי רזיא בעלמא אמרי אליהו וכו׳, ע״ש, והנה מבואר דאי אוקמינהו לאבות יחדיו היו תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח והיאך היו תקפי ברחמי על ביאת המשיח והביאוהו שלא בזמנו הא אסור לדחוק את הקץ בתפלה, אע״כ ליכא איסור בדבר ולכן עשו פעולה שלא לאוקמינהו יחד, וכן ממעשה שעשה רבי נמי מבואר שמותר לעשות כן דאל״כ מאחר דא״ל אליהו שלא אוקמינהו יחד כדי שלא יתקפו ברחמי היאך ולמה הלך רבי ועשה מעשה ואסף ר׳ חייא ובניו מה שא״ל אליהו שאסור לעשות אע״כ דליכא איסור לעשות כן ואדרבה רבי אחתינהו יחד שיתפללו אלא שנטרפה השעה ולא עלה בידם אבל מצוה איכא להתפלל ולכן נראה פשוט דודאי איכא מצוה להתפלל על הגלות ועל גלות השכינה והלא אפילו על כל יחיד שהוא בעת צרה מצוה להתפלל ואפילו עד שיחלה את עצמו וכמ״ש ויחל משה שהחלה את עצמו ובדוד המלך ואני בחלותם לבושי שק ענתי בצום נפשי כל שכן על ביאת המשיח שהוא צרת רבים והשם ישמע תפלתינו ויגאלנו במהרה בימינו אכי״ר.

אלו דברי ידידכם המצפה ומתפלל לביאת משיח צדקנו במהרה בימינו ברחמי שמים ויקבצנו מארבע כנפות הארץ ויבנה בית המקדש במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך אסקופה הנדרסת בפני עם ישראל עבד לעובדי ה׳ העומד לשרתם בכל עת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ב

הלכתא למשיחא

מע״כ הרה״ג וכו׳ כש״ת שליט״א.

אחדשה״ט ושכ״ת בידידות. ובדבר אשר העיר על דברת המשך חכמה להגאון בעל אור שמח על התורה שכתב שקודם ביאת המשיח יתחדשו ב״ד של סמוכין בארץ ישראל וגם יבנה בית המקדש ותמה עליו שהרי אנן קיי״ל שהבית המקדש השלישי תרד מן השמים.

ולפענ״ד הנה המשך חכמה עה״ת פ׳ בא עה״פ החודש הזה לכם ראש חדשים הביא מחלוקת הרמב״ם והרמב״ן ז״ל בסה״מ עשין קנ״ג בענין קידוש החדש וכתב המשך חכמה דהדין הוא כך כל זמן שיש ב״ד סמוכין מקדשין ע״פ ראיה אין ב״ד סמוכין בא״י מקדשין ע״פ חשבון ואם אין ב״ד קבוע בא״י ויש סמוכין בחו״ל ולא הניחו כמותן בא״י מעברין ומקדשין אפי׳ בחו״ל והשתא שאין ב״ד סמוכין אף בארץ ישראל אנו מקדשין חדשים רק ע״פ חשבון, היינו שאנו יודעים שבני ארץ ישראל מקדשים יום זה לר״ח ע״פ חשבונם, כלומר דהגם דהשתא תלוי בחשבון ולא בראי׳ מ״מ החשבון נמי תלוי בחשבון שחושבין בא״י והיינו ע״פ חשבונם שכתבו.

והטעם שאם אין ב״ד סמוך תליא רק בבני ארץ ישראל היא דשיטת הרמב״ם ז״ל בפהמ״ש וחבורו בהכרע כי אם רצו בני ישראל שבא״י לסמוך זקנים הרי הם מוסמכין א״כ בקידוש החודש סגי בחשבון בני א״י שחזינא שדין סמוכין יש לקיבוץ הכללי להסמיך זקנים כמו ב״ד סמוך א״כ חשבונם כדין חשבון ב״ד סמוך. ודיני סמיכה המה דומים להלכות קידוש החודש ובזה סרו תמו הקושיות והמבוכות אשר העיר הרמב״ן על הרמב״ם וחשבו לטועה חלילה, וכמדומה שבזה יהרסו גם דברי הרלב״ח בקונט׳ הסמיכה והענין עמוק וחתום

באוצרות רבינו. והנה דס"ל להרמב"ס דיש לסמוך בירושלים ב"ד ויהיה להם דין סמוכין.

והוסיף על זה המשך חכמה בזה ליתן טעם מה שאמרו בגמ' הזהרו במנהג אבותיכם גזירה דילמא אתי לקלקולא דא"כ קשה גם בארץ ישראל גם בחו"ל יהיה להם דין אחד דגם בארץ ישראל שייך להאי טעמא ואין לומר משום דכבר נהגו ובטל טעמא שהרי מקובלים אנו מרבנו הגר"א דאם כי חז"ל פי' טעמם בכ"ז השאירו עוד בסתר לבבם לאלפים טעמים שלא גלו לאוזן ההמון (ובאמת כי הוא גמ' מפורשת עירובין כ"א ע"ב שאמר שלמה המלך על כל דבר ודבר של דברי סופרים חמשה ואלף טעמים ופלא שהביא כן בשם מרן הגר"א ולא מגמ' מפורשת) ולפמ"ש שכתב הרמב"ס בפהמ"ש ריש סנהדרין דיהיה ב"ד סמוכין בארץ ישראל טרם ביאת משיח וקיבוץ גליות ע"ש דבריו הנעימים וכן מפורש בירושלמי מע"ש פרק כרם רבעי זאת אומרת שבנין בהמ"ק יהיה קודם מלכות בית דוד א"כ יהיה ב"ד בארץ ישראל יהיו מוכרחים לקדש ע"פ הראיה ויהיו אז צריכים לעשות בגולה שני ימים טובים ולכן גזרו גם עכשיו משום מהרה יבנה וזה טעם נכון לעשות בזמן הזה שני יו"ט של גליות ע"כ ע"ש.

ולכאורה הוא פלא שכנראה דס"ל כפסק הרמב"ס דקודם ביאת משיח יהיו בא"י ב"ד סמוכין ויקדשו החודש ע"פ הראיה ויבנו בית המקדש, והנה בענין ב"ד סמוכין כן כתב הרמב"ס מפורש בפיה"מ שם דלפני ביאת משיח יהיו ב"ד סמוכין ע"ש בד"ה סמיכת זקנים ועגלה ערופה בשלשה וכו' וז"ל ויראה לי כי כשתהיה הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה וישמו אותו לראש ובלבד שיהיה בא"י כמו שזכרנו הנה האיש ההוא תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך ויסמוך הוא אחר כן מי שירצה שאם לא תאמר כן אי אפשר שתמצא ב"ד הגדול לעולם לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך עכ"פ והקב"ה יעד שישובו כמו שנאמר ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק וזה יהיה בלי ספק וכו' לפני ביאת המשיח כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא ע"כ ע"ש.

האמנם מה שכתב שם דגם בנין ביהמ"ק יהיה קודם ביאת המשיח וקודם מלכות בית דוד כירושלמי מע"ש פ' כרם רבעי, הנה אמת כי התוי"ט פ"ה ממעשר שני מ"ב הביא מחלוקת הרמב"ס והראב"ד בהא אי ב"ד יכולין לבטל דברי ב"ד חבירו היכא דבטל הטעם וכתב לישב דברי הראב"ד לפי דעת הירושלמי הנ"ל ע"ש דעד שיבא מלכות בית דוד יהיו לאויבים קצת ממשלה עלינו וכמו שהיתה במלכות בית שני ובשלוט האויבים בנו ויהיו בירושלים עדיין לא נתבטל הטעם לגמרי ע"ש שנראה שקודם מלכות בית דוד יהיה מושלים בא"י והגוים שולטים בירושלים והוא פלא אבל מ"מ בנין ביהמ"ק קודם מלכות להרמב"ס לכאורה א"א לפרש שהרי הרמב"ס כתב להדיא בפי"א מהל' מלכים ה"ד ואם יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה וכו' אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל הרי זה משיח בודאי עכ"ל ע"ש הרי שכתב שאם יעמוד מלך מבית דוד וכו' ובנה מקדש במקומו משמע דקודם לא יהי' מקדש אלא מי שיבנה המקדש סימן שהוא המשיח המחוכה לנו וזה נראה דלא כמשך חכמה הנ"ל שרוצה לפרש כן ברמב"ס ז"ל.

והיראים מצוה רצ"ט כתב כתיב בפ' כי תצא והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב תמחה את זכר עמלק מתחת השמים ותניא בסנהדרין בפ' כלל גדול ר"י אמר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך להכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה איני יודע איזו מהן תחילה כשהוא אומר כי יד על כס י' הוי אומר להעמיד להם מלך תחלה וכו' א"כ בנין בית המקדש על ידי המלך דוקא והוא מלך ממלכי בית דוד שיתגלה לנו במהרה ופלא על המשך חכמה שהרכיב שיטת הרמב"ס עם הירושלמי הנ"ל וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ג

יריחו יש בה מקדושת ירושלים

מע"כ ידידי הרה"ג כו'.

אחדשה"ט בידידות. והיות כי ראיתי דבר חידוש מה שנוגע לענינינו בפי' רבינו הראב"ד ז"ל על מס' תמיד על הגמ' דף ל' ע"ב שחשב שם כמה דברים מבית המקדש שנשמעו ביריחו מיריחו היו שומעין קול שער גדול שנפתח וחשב שם שמונה ולי"א תשעה דברים מיריחו וירושלים וכתב רבינו הראב"ד בפירושו שם דף 68 פי' יקר משלו.

שוב כתב וז"ל, ומורי הרב החסיד ז"ל אמר דכל הנך דקתני שהיו נשמעין מיריחו מעשה נסים היו, ודוקא היה ביריחו נשמע ולא בשאר צדדים מפני שיריחו היתה כמו ירושלים מפני שהיא היתה תחלת כבוש א"י וכמו דתרומת דגן צריך לתרום כן נתרמה ארץ ישראל עצמה ובשביל כך התרימה יהושע להיות קודש לפיכך הוא כמו ירושלים והיו נשמעין בה כל הנך דקתני כדי שירגישו בני אדם שביריחו יש כמו כן קצת קדושה כמו בירושלים ולפיכך באלה יותר משאר דברים מפני שכל אלו הדברים קול שער הגדול וצלצל וגביני כרוז הם תחילת עבודת המעמידים את הכהנים לעבודתם

ולוים לדוכנם וגם קטורת היא תחילת עבודת פנים ודי בהנך והאי דקא מסיק ביומא (ל״ט) דכה״ג משובח היינו לפי ראות בני אדם אבל כח שום אדם לא היה לשמוע קולו ביריחו אלא שנם היה והאי דלא קא חשיב בכלל נסים הנעשים בביהמ״ק משום דמילי אבראי כמו קול ביריחו לא קא חשיב עכ״ל.

והנה פי׳ נפלא הפלא ופלא שיריחו קדוש בקדושת ירושלים והוא תרומה של כל ארץ ישראל. ונעשו שם כל הנסים ונזכרים כל עניני ירושלים וי״ר שנזכה בקרוב לשמוע קול שופר ובירושלים עד ביריחו קול כה״ג.

ולולי דמסתפינא הנלפענ״ד לתת טעם קצת לפמ״ש באדר״נ פי״ב ה״ה דממזר אסור ליכנס לירושלים והארכתי בזה בספרי משנ״ה ח״ב סי׳ כ״ו ובגמ׳ קידושין ע״ב בשלמא לר״מ דכתיב וישב ממזר באשדוד ופירש״י יבדל הממזרים מהם וישבו בפני עצמם וכו׳ ולפ״ז לא הי׳ להם לממזרים קדושת ירושלים ולכן העמידו להם יריחו כירושלים ונתנוהו ליתרו ובניו שאכלו מדשנה וי״ל.

וקצת יש להבין דבר זה ממה דמבואר באבות דר״נ פל״ה א״ר יהושע בן לוי באותה שעה שיודע אני שביהב״ח עתידה ליקבע בין תחומו של יהודה לבנימין אלך ואתקן דושנה של יריחו וע״ש בבנין יהושע שפי׳ דושנה של ירוחו היה ת״ק אמה על ת״ק נגד הר הבית שהי׳ כך וכו׳ ובילקוט שמעוני פ׳ שופטים (ל״ח) ובני קני חותן משה וכו׳ ויבא ה׳ אשר שאל באו חסידים ללמוד אצל חסיד שכשהיו מחלקין את הארץ הניחו דושנה של יריחו ת״ק אמה על ת״ק אמה אמרו וכל מי שיבנה בית הבחירה בחלקו יטול דושנה של יריחו ונתנוהו לבני יונדב בן רכב והיו אוכלין אותו ת״מ שנה עד שנבנה הבית וכיון ששרתה השכינה בחלקו של בנימין בא בני בנימין ואפנו אותם וכו׳ ע״ש וכיון דיריחו נתנה תחת ירושלים א״כ הי׳ לה גם המעלות של ירושלים דאי לאו הכי לא קבלו תמורתו והבן ועיין תוס׳ ב״ק פ״ב.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ד

קדושת ירושלים בזה״ז

מע״כ ידידי הרה״ג כו׳.

אחדשה״ט בידידות. ובדבר אשר שאל אי בזה״ז נמי איכא קדושה בירושלים יותר מכל העולם כולו וגם משאר ארץ ישראל או בזה״ז אין חלוק במקום שהוא גר.

באמת כי חשבתי דרק לנסות אותי בא מה אכתוב בזה וידוע מחלוקת הראב״ד והרמב״ם בזה וגם אני כבר האריכתי הרבה פעמים ועיין מש״כ מרן החס יו״ד סי׳ שלד להגאון מהר״ז מרגליות זצלה״ה וגם אני בענייתי כבר האריכתי בזה ומה לנו יותר עדות מאבותינו שהשתוקקו זה אלפיים שנה ומסרו נפשם לעלות ולנשק אבני ירושלים.

ואני קורא על זה מה שאמר יעקב אבינו ע״ה בברחו מפני עשו אחיו חרנה ויאמר אפשר עברתי מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי שם יהיב דעתי׳ למיהדר וכו׳ הרי דהראי׳ הכי גדולה אפשר שעברתי על מקום שהתפללו שם אבותי ואני לא התפללתי היאך זה אפשר, ואולי מתחילה חשב יעקב שירושלים כיון שעדיין לא נגאלו ישראל ולא נבנה המקדש אין בה קדושה, מ״מ כשעבר ובא חרנה התחרט דעכ״פ הוא מקום שהתפללו בו אבותי וכשחזר ושכב שם נתגלתה השכינה עם כל הפמליא של מעלה וראה סולם מוצב ארצה אפילו כשהוא ממש ארצה גם אז ראשו מגיע השמימה ואמר אכן יש ה׳ במקום הזה ואנכי לא ידעתי וכי יעקב לא ידע שלית אתר דפנוי מיניה אמנם בחשבו קודם שירושלים תתקדש לאחר שתבנה ואמנם נתברר לו שזה המקום הוא מקום קדוש מששת ימי בראשית וירא מאד ועשה מזבח ומאז ומעולם הרי המקום הוא מקודש לן בכל מיני קדושות.

והנה בגמ׳ ברכות (דף ל׳ ודף ל״ב) המתפלל צריך לכוין לבו נגד ארץ ישראל כדכתיב והתפללו אליך דרך ארצם ובקומו להתפלל אם הוא עומד בחו״ל יחזור פניו כנגד א״י ויכוין גם לירושלים ולמקדש ולבית קודש הקדשים היה עומד בירושלים יחזיר פניו למקדש וכו׳ היה עומד אחורי הכפורת מחזיר פניו לכפורת ועיין טוש״ע א״ח סי׳ צ״ד ס״א וברמ״א שם ופשוט דהלכה זו גם לזמן הזה נאמרה דקדושת הארץ לא בטלה ואם לא יכוין שתעלה תפלה דרך ירושלים או שתעלה התפלה במקום אחר אפילו עיר מלאה חכמים וסופרים הרי זה בכלל מין ואין תפלתו תפלה כלל ואינו עולה השמימה וז״ש יעקב אבינו אפשר עברתי מקום שהתפללו בו אבותי שזה המקום שהתפללו שם אבותי משם התפלות עולות השמימה עד עולם ואך ורק דרך שם ויהיב דעתיה למיהדר וכו׳.

ודע דראיתי בשו״ת בנין ציון ח״א סי׳ ג׳ שהקשה בנו אמה שכתב הרמב״ם ז״ל ולמה אני אומר שקדושת ירושלים וכו׳ לפי שקדושת ירושלים והמקדש מפני השכינה ושכינה אינה בטילה וקשה (יומא כ״א ע״ב) חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני ואלו הן ארון וכפורת וכרובים אש ושכינה ורוח הקודש ואורים ותומים הרי דהשראת השכינה לא היה בבית שני.

ובהשקפה ראשונה אמרתי דאיתא במדרש רבה בהעלותך שנקט אלו ובמקום שכינה כתב מנורה שלא היה בבית שני וציין עליו הגרע״א ע״ש וידוע דדעת רבינו

הרמב"ם הרבה פעמים שפסק כמדרש ובפרט בדברים אלו וא"כ לא קשה מידי ואולי דזה היה ג"כ כוונת הגרע"א שציין למדרש הנ"ל דלא גרס שכינה בהדי הני וכוונתו הי' לישב דברי הרמב"ם הנ"ל ע"ש.

והבנין ציון השיב לפי מה דמבואר ממדרש רבי תנחומא אמר ר' שמואל בר נחמני עד שלא חרב בית המקדש היתה השכינה נתונה בהיכל שנאמר ה' בהיכל קדשו משחרב ביהמ"ק ה' בשמים כסאו סלק שכינתו בשמים א"ר בן פדת בין חרב בין לא חרב אינו זז ממקומו שנאמר והיה עיני ולבי שם כל הימים וכן הוא אומר ויענני מהר קדשו שאפילו ההר הרי הוא בקדושתו אמר רב אחא לעולם אין השכינה זזה מכותל מערבי של ביהמ"ק שנאמר הנה זה עומד אחר כתלינו עכ"ל, וכן איתא עוד במדרש כי עתה תצאי מקרי' ושכנתי בשדה וכו' אלא דכתב דקשה ליה דבגמ' מבואר להיפוך שחסרה שכינה בבית שני וגם קשה ממה שמתפללין בכל יום המחזיר שכינתו לציון ע"ש. איברא דגדולה מזו תקשה לכאורה מגמ' ר"ה ל"א אמר רב יהודה בר אידי א"ר יוחנן עשר מסעות נסעה שכינה מקראי וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא עשר מסעות נסעה שכינה מקראי מכפרת לכרוב ומכרוב לכרוב וכו' וממזבח לגג ומגג לחומה ומחומה לעיר ומעיר להר ומהר למדבר וממדבר עלתה וישבה במקומה וכו' א"ר יוחנן ששה חדשים נתעכבה שכינה לישראל במדבר שמא יחזרו בתשובה כיון שלא חזרו אמר תיפח עצמן שנאמר וגו' ועיין רש"י שהי' בבית הראשון וסנהדרין בבית שני וא"כ מבואר יותר סדר המסעות האלו שעלתה שכינה מהם עוד בבית ראשון וכיון שלא מצינו שחזר בבית שני אלא אדרבה גלתה גם סנהדרין נגדה א"כ תקשה על הרמב"ם ז"ל וכנ"ל וצ"ע. שוב ראיתי שהביא גם זה שם ומה שתי' ע"ש.

גם מגמ' יומא דף ט' ע"ב דריש לקיש יהיב ידיה לרבה בר בר חנא א"ל אלקא סנינא לכו דכתיב אם חומה הוא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז סנינא לכו לכל בני בבל שלא עלו בימי עזרא ומנעו שכינה מלבא מלשוב לשרות בבית שני נמשלתם ככסף שאינו נרקב כך לא הייתם חסרים שכינה וכי אתא לקמיה דר' יוחנן אמר לאו היינו טעמא א"נ סליקו כלהו בימי עזרא לא הוה שריא שכינה במקדש דכתיב יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם אע"ג דיפת אלקים ליפת אין השכינה שורה אלא באהלי שם, ושלמה המלך בא משם, ומקדש שני בנוה פרסאי דאתי מיפת עיין ר"ח ורש"י שם.

וכבר האריכתי בכעין זה בספרי משנ"ה ח"ז סי' רי"ג להגה"ק מוהרי"י קנייבסקי זצוק"ל שהקשה מהא דאמרו כל בי עשרה שכינתא שרי' ואמרו דבני תשע מדות אין השכינה שורה עליהם וא"כ לא יוכלו לצרפם למנין ואמרתי אז דא"כ כיון שאמרו דקשים גרים לישראל מפני שאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות בישראל עיין תוס' יבמות ס"ג וקידושין ועוד א"כ הכ"נ דלא יצטרף למנין וכתבתי לחלק דכמה מיני מדריגות יש בשכינה וזה ע"ד הגאון הנ"ל. וקצת יש לדייק גם לשון רש"י יומא ט' הנ"ל שכתב בד"ה שהרקב שולט בו מקצתו תולעת אוכלתו מתוכו ומקצתו קיים כך קצת חזון שכינה היה שם וכולו לא היה ומוכח דבאמת הי' שם קצת שכינה רק שכולו לא היה והי' כאש שאמרתי בסמוך שג"כ הי' אלא שלא פעל ודו"ק.

ומה שנלפענ"ד עיקר בדעת הרמב"ם ז"ל דהרמב"ם ז"ל ס"ל דקדושת ירושלים והר המוריה וקדושת המקדש הם שני דברים וקדושת ירושלים והר המקדש כיון שנתקדש פעם שוב לא יצא לחולין לעולם ואין זה תלוי בשריית השכינה לאחר מכאן או לא אלא כיון דפעם נתקדשה לשם קדושת השכינה ששוכן בירושלים ומקום המקדש שוב אותה קדושה לא בטלה הגם שחרבו והכ"נ בירושלים והר הבית שנתקדשו בקדושת השכינה וקבלו קדושה הגם שהשכינה הלכה לה מיהו כיון דהשכינה לא בטלה לעולם הקדושה שנתקדש בשבילה לא בטלה, וכמו דקדושת ארץ ישראל שמקודשת מכל הארצות אינו תולה בהיותם ישראל שם שכיון שנתקדשה בבריאה מקודשת לעולם בין ישראל על אדמתם בין אינם שם כן הוא בירושלים כיון שנתקדשה בקדושת השכינה והשכינה לא בטלה גם הקדושה לא בטלה לעולם.

ואמנם יש קדושה שניה שמתקדשת ע"י ישראל כשישראל יושבין על אדמתם ואותה קדושה תלויה בישוב ישראל או לא לדעתו ז"ל ולכן בכל ארץ ישראל ס"ל קדושה ראשונה לא קדשה לע"ל וממילא כשיצאו בני ישראל בטלה הקדושה ואפילו בבית שני שחזרו מ"מ כיון שלא חזרו לא נתקדשה שנית ולכן כתב דתרומות ומעשרות ויובל ושאר מצות התלויות בארץ לא היו נוהגין מה"ת אפילו בימי עזרא וזמן בית שני עיין רמב"ם פ"א מהל' תרומות הכ"ו התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפי' בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י בלבד ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כלכם כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית לא כשהיו בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה וכן יראה לי ה"ה במעשרות שאין חייבין בזה"ז אלא מדבריהם כתרומה ע"ש ועיין השגת הראב"ד שם, ועיין ערכין ל"ב ע"ב עזרא דכתיב ביה וכו' ובתוס' שם ד"ה התקין וצ"ע.

עכ"פ מבואר דהרמב"ם מחלק בין קדושת עזרא לקדושה ראשונה ואפ"ה לדעתו נמי ודאי שהמקדש שהי' בהר הבית וירושלים היתה מקודשת מקדושה ראשונה דקדושת המקום שנתקדשה פעם שאינו תלוי בביאת ישראל אלא בקדושת המקום מקודשת לעולם ולפ"ז אתי שפיר הגם דבבית שני לא היתה שכינה אבל אין זה משנה ענין של קדושת ירושלים והר הבית, ומיהו גם זה אמת שיש חילוקים בשכינה שהרי אפילו באש שהיתה בזמן בית שני ואפ"ה חשוב ליה שלא הי' כיון שלא הי' פועל וא"כ הכ"נ י"ל כן ודו"ק.

עוד י"ל לפמ"ש במנחות פ"ז ע"א כתיב על חומתיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם מאי אמרי הכי אמר רבא בר רב שילא אתה תקום תרחם ציון רב נחמן בר יצחק אמר בונה ירושלים ה' ומעיקרא מאי הוה אמרי אמר רבא בר רב שילא כי בחר ה' בציון אוה למושב לו ע"כ.

ועיין רש"י שומרים מלאכים תמיד לא יחשו וכין דתמיד לא יחשו מאי אמרו הנך שומרים ואמר וכו' אתה תקום תרחם ציון ומעיקרא קודם שחרב המקדש וכו' כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, ועכ"פ מבואר דלאחר החורבן נמי פקד ה' שומרים מלאכים על ירושלים ותמיד לא יחשו ומתפללים שירחם ה' ציון ויהי' תקומה לשכינתא בגלותא ואין לזה הפסק לעולם, ולפ"ז צ"ל דהא דנסעה שכינה כל הני מסעות מ"מ על חומות ירושלים פקד שומרים תמיד כל היום וכל הלילה וא"כ הקדושה לא בטלה משם לעולם, ואין שום כח לגרשם משם עד שיבוא גו"ל במהרה ויגאלנו בב"א.

ידידו דושכ"ת בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן ה

הנוהגין ללבוש הכתונת קודם ואח"כ המכנסים

ר"ח ניסן התשמ"ז לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר אשר תמה במנהג החסידים ללבוש הכתונת קודם המכנסים ולכאורה בתורה כתיב מכנסי בד יהי' על בשרו ואח"כ כתונת בד קדש ילבש א"כ המכנסיים ילבש תחילה וכן ראוי לכאורה לכסות בשר הערוה.

ולפענ"ד כבר אמרתי בזה ראי' מגמ' יומא כ"ג וסנהדרין מ"ט ע"ב תניא מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנאמר ומכנסי בד יהיו על בשרו ותנא מ"ט אקדמיה לכתונת משום דאקדמיה קרא, וקרא מ"ט אקדמיה משום דמכסי כולה גופיה עדיפא ליה ע"כ. ויש לדייק דאכתי הקושיא לא מתורצת, דמאחר דמכנסיים קודמין א"כ לקדמיה קרא ומאי מהני חשיבותא ומאי קמ"ל דזה חשוב ולענין מאי מהני חשיבותיה דכתונת במה דקדמי קרא. גם הס"ד משום דמכסי ליה לכולה גופיה מאי מהני כיון דהתורה גילתה לן דמכנסיים קודמין א"כ מוכח דכסוי כולה גופיה לא עדיף ולא הי"ל לקרא להקדים. ואשר נראה דטובא קמ"ל קרא והוא דהיכא דליכא גזה"כ ודין קדימה מצד הדין, אז אזלינן בתר חשיבות. ולכן אקדמיה קרא לכתונת ללמד דכיסוי כולה גופיה עדיף אלא דבכהנים גזה"כ הוא דמכנסיים קודמים וצריך להשמיענו דבלאו הכי היינו סומכים גם בכהנים ועושים עדיפות ושפיר קמ"ל תרוייהו קראי הקדים הכתונת למכנסיים בקרא להשמיענו דכיסוי כל הגוף עדיף וקרא דמכנסיים בכהנים להשמיענו דבכהנים גזה"כ מכנסיים קודם משום דמכנסי בד יהיו על בשרו ולא דבר אחר קודם.

ולדידן מיהו נראה דלכן בכהנים דאיכא גזה"כ דמכנסיים קודמין שפיר לובשין הן המכנסיים קודם, אבל בשאר בנ"א דליכא גזה"כ אז באמת הכתונת קודם דלזה אקדמי' לכתונת דבכ"מ הכתונת קודם משום דחשוב משום דמכסי לכוליה גופא (ועיין בשו"ת תורת יקותיאל מהד"ק סי' ח' שדחק קצת בזה לישב מנהגינו ולפענ"ד כמ"ש).

וכעין זה מצינו בברכת הפירות או"ח (סי' רי"א) למ"ד דחביב עדיף מחשיבות מ"מ היכא דכולהו חביבין ליה אזלינן בתר חשיבות הכ"נ וכ"ש היכא דבעצם הוא חשוב מצד עצמו וגם עדיף שהוא קדים. ולכן לענין לבישת הכתונת קודם המכנסיים כיון דמכסיא כוליה גופיה אקדמיה קרא להראות עדיפות וחשיבות בכל מקום דליכא גזירת הכתוב להקדים המכנסיים. וא"כ עלתה לן דלענין לבישה הכתונת קודם למכנסיים משום דאקדמי' קרא, כנלפענ"ד בס"ד ברור לישב מנהגינו שהוא ע"פ הלכה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ו

קטנים אי מותרים לספר בבית הכסא

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר אי מותר לתינוקות לספר בבית הכסא ואין בהם משום צניעות או גם הם אסורים.

תשובה. **לפענ"ד** דודאי גם הא בכלל חינוך הוא וצריך לחנכו להתנהג שלא לספר ככל מצוות שצריך בצניעות. אמנם לענין בית הכסא מבואר בגמ' ע"ז מ"ז ע"ב דמרחק ממנה ד"א ופריך דקא מרווח לעו"כ וא"ר חנינא מסורא דעבד לה בית הכסא לתינוקות א"ל דגדיר ליה

בהיזמי והינגי ועיין ר"ח ופרקינן דעביד ליה בית הכסא דתינוקות דלית להו צניעותא וכו' ע"ש ועיין טוש"ע א"ח סי' ג' וק"ל.

[**עי'** ברכות ס"ב ע"א קבלה דבית הכסא צניעותא ושתיקותא. וכתב האריז"ל טעם האיסור לדבר דיש שד המחטיא בני האדם לדבר שם ובס' חרדים כתב דשכיחי שם שדים ועיין מג"א סי' פ"ב שכתב גבי מרחץ דוקא בלה"ק אסור לדבר ועיין כף החיים אות ו' כאן. ועיין בשו"ת בית שלמה סי' י"ח לדין בית הכסא שלנו].

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ז

קטנים אי צריכים צניעות בבית הכסא

בדר"ח אדר ב' תשמ"ט מע"כ תלמידי הרה"ג כו' ר' **דניאל פראממעל** שליט"א.

אחדשה"ט. בדבר שאלתך באשה שמינקת הילדים וגם צריכים לצאת בביהכ"ס אי צריך גם בהם להזהר בכל מיני צניעותא ביה"כ המבואר בש"ע, בין ביום בין בלילה.

לפענ"ד נראה פשוט דמה שמבואר בש"ע א"ח סי' ג' ס"ב יהא צנוע בביהכ"ס ולא יגלה עצמו עד שישב וכו' (ברכות ס"ב ע"א) דוקא לגדולים אבל בקטנים אין צריך ליזהר בכל אלו וגמ' מפורשת הוא ע"ז מ"ז ע"ב מי שנפל ביתו יניח מקום פנוי ויבנה ביתו והמקום בין ביתו ובין ע"ז שלהם יעשנו בית הכסא של תינוקות דלא בעי צניעותא ולא מרויח לבית תיפלתם ע"ש ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ח

כלים רקים תחת המטה אי שורה עליהם רוח רעה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בענין אוכלין תחת המטה ששורה עליהן רוח רעה ופשיטא לעלמא דהא דאין מניחין אוכלים תחת המטה משום רוח רעה ששורה עליהן משמע דוקא אוכלין אבל כלים לא. אמנם מצאתי לרבינו גרשום (ב"ב נ"ח) שכתב כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה וכו' וכן בימות הגשמים משמרין המנעלים לפי שאסור להניח אוכלין ומשקין וכלים אחרים תחת המטה מפני שרוח רעה שורה עליהן ע"כ. ומשמע מזה דאוכלין לאו דוקא אלא ה"ה שאר כלים.

ומדויק בזה לשון הגמ' סנדלין בימות החמה ומנעלין בימות הגשמים ולכאורה למה לא אמרו סתם שאין תחתיה אלא כלים ומ"ש סנדלין משאר כלים דהרי הרבה בגדים יש שמניחם מימות החמה לימות הגשמים אבל משמע דשאר בגדים וכלים הכ"נ דלא והוא דבר חדש לכאורה, ועיין רש"י כל שאין תחתיה וכו' דאמרינן בגמ' פסחים דף קי"ב אוכלין תחת המטה אפי' מחופין בכלי ברזל ר"ר שורה עליהם ומשמע דוקא אוכלין וצ"ע ועיין מילי דחסידותא סי' תנ"ח ובס' מיכלא דאסוותא אות כ"ג. אלא דלפ"ז נראה דבכלים לכ"ע אם הניחן תחת המטה מהני אם טובלן או שידיחם ג"פ כדין נט"י.

ודע עוד דלכאורה היה נראה דאוכלים בכלי חרס מותרים כמו דאמרינן דצמיד פתיל מציל מפני הטומאה הכ"נ שמציל מפני ר"ר שהוא הוא ומדויק בזה הגמ' אפי' מחופין בכלי ברזל ר"ר שורה עליהן ולמה לא אמר סתם אפי' מחופין בכלי ולהנ"ל אתי שפיר ועיין אג"מ יו"ד ח"ג סי' כ'.

וכרגע נפל מילתא בליבי דקצת י"ל אמאי לא חיישינן ליקח מע"ה מאכל עכ"פ שמא הניח תחת המטה והוא אסור משום סכנה ובסכנה לא סמכינן ארובא וי"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ט

הנוגע במאכל שחרית קודם שנטל ידיו אי נאסרה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בנגע במאכל קודם שנטל ידיו אי נאסר המאכל באכילה.

תשובה. **לכאורה** יש בזה מחלוקת הפוסקים ועיין ב"י יו"ד סי' ו' דדבר שאסור משום רוח רעה המאכל מותר בדיעבד, ועיין תבואות שור סי' קי"ד ושו"ת שבו"י ח"ב סי' ק"ה ובחיי אדם כלל ב' ס"ב ובמ"ב ס"ד סקי"ד פסקו ג"כ דאין לאסור המאכל וכ"כ בעה"ש סי' ד' ס"ט, ויר"ש מותר להחמיר על עצמו, ולפ"ד המלבי"ם מהני למאכל שנגע בו שידיחנו ג"פ וצ"ע. (והגם שהיש"ש פ' כל הבשר כתב דבזה"ז אין נוהג דין של ר"ר הרבה חולקין עליו ועיין תוס' חולין ק"ז ורמב"ם פ"ג מהל' שביתת עשור ה"ב).

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן י

מאכל שהניח תחת הכסא באוירון

שמות תשמ"ז מע"כ ידידי היקר כו'.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו שהניח מאכל תחת כסא באוירון כשחזר מארצינו הקדושה ומי שהיה יושב על הכסא היה ישן אי נאסר המאכל משום ר"ר ששורה על המאכל.

לפענ"ד כבר נשאלתי כמה פעמים על דבר כזה והיה קשה לי לאסור דלכאורה כל השינה שם שינת עראי הוא ורק כיושב ומתנמנם וגם זה לא מקרי תחת המטה, גם כי יש שם אנשים עוברים ושבים כל הזמן ולכן לפענ"ד מעיקר דינא לא ראיתי מקום לאסור המאכל, ומ"מ אם רוצה להחמיר על עצמו ולזרוק המאכל אין בו משום לא תשתית, או עכ"פ לשטפו במים כדעת הארץ חמדה שמתיר ע"י שטיפה.

סימן יא

קטן הנוגע במאכל אי שורה ר"ר

עוד להנ"ל

ובדבר שאלתו עוד בנגיעת קטנים אי שורה ר"ר וגם אי יש לחלק בין הגיע לחינוך או לא הגיע לחינוך.

לפענ"ד גם בזה נכון ליזהר משהגיע לחינוך ועיין דעת תורה סי' ד' ופמ"ג סי' ק"ז ומיהו עיין ש"ע הרב ז"ל סי' ד' ס"ב דנהגו להקל בקטנים שלא הגיעו לחינוך לפי שגמר ועיקר כניסת הנפש הקדושה באדם הוא בי"ג שנים ויום אחד לזכר וי"ב לנקבה ומיהו בהג"ה שם הגיה משעת המילה נכנס בו קדושה דתחילת כניסת הנפש הקדוש היא בחינוך לתורה ולמצות שחייבו חכמים לחנך ולכן הנזהר מנגיעת הקטן מיום המילה ואילך קדוש יאמר לו ע"ש.

והאחרונים הקילו בדבר (ועיין שו"ת לבושי מרדכי מהד"ת יו"ד סי' י"ט ושו"ת קרן לדוד ח"א סי' א').

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן יב

הנוגע בספרי קודש בידים מסואבות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר אי מותר ליגע בספרי קודש וכיוצא בו בידים שנגעו במקום הטינופות קודם שנטל ידיו.

לפענ"ד דאסור דבגמ' סוכה כ' ע"ב ת"ר שכח ושמש מטתו בתפילין אינו אוחז לא ברצועה ולא בקציצה עד שיטול ידיו ויטלם מפני שהידים עסקניות הם ופרש"י ושמא נגע במקום הטינופת ועיין ש"ע סי' מ' ס"ו וס"ז שם ומבואר דאפילו ברצועות לא יאחוז וכ"ש בבתים שיותר קדוש כמבואר שם ס"ז ומיהו נראה דבתיק של תפילין או ע"י מטפחת ליכא איסור והכ"נ אפשר בחומשים ליקח ע"י הכריכה מותר ורק בכתב עצמו אסור כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן יג

נכרי או קטן הנוגע במאכל בלי נטילה אי נאסר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שרצה לדעת בנכרי שנגע במאכל אי יש לחוש משום ר"ר ונאסר המאכל כמו ישראל שנגע קודם נטילת ידים או שכיון שנכרי אינו מטמא מחיים אין שורה עליו ר"ר כישראל.

הנה בש"ע הגרש"ז סי' ד' ס"ב כתב וז"ל וצריך להזהיר הנשים ע"ז ביותר כי רוב תיקון המאכלים הוא על ידן אבל לנגיעת הנכרים אין לחוש כי רוח טומאה זו אינה מתאוה לשרות אלא בכלי של קודש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות ישראל כשהם ישנים ונשמתם הקדושה מסתלקה מגופם ואזי רוח הטומאה שורה על גופם וכשהנשמה חוזרת לגוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים ונשארת על הידים בלבד וכו' ע"ש. (ועיין שו"ת תשורת ש"י יו"ד סי' קט"ז דמאכל שהי' תחת מטת גוי אין חשש דלהם אין ענין של ר"ר ועיין התעוררות תשובה סי' ר"כ).

סימן יד

איזה כוונה יכוין בהשם

עוד להנ"ל

ובדבר שאלתו איזה כוונה יכוין בברכת השם הוי' אם לכוין כהש"ע או כביאור הגר"א.

ולפענ"ד נראה דעיין באחרונים א"ח סי' ה' שנראה רובם ככולם נקטו בפשיטות כהש"ע וכמדומה שכן נהג עלמא. כלומר עלמא המכוונים והלוואי שנזכה להיות מהם.

וכדאי גם להעיר כי לפענ"ד הגר"א ז"ל אינו בא לחלוק על המחבר אלא שס"ל שגם בקריאה לחוד מועיל כאלו כיון כל הכוונות ודו"ק.

סימן טו

מצוה להפריד הציצית בכל יום

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר אי יש חיוב להפריד הציצית בכל יום, הנה בגמ' מנחות מ"ב א' כי צוציתא דארמאי ופרש"י כבלוריות של עו"כ דבוקות מלמטה ופרודות מלמעלה ובמג"א א"ח סי' כ"ג סק"א משמע דהוא זכר לתכלת ובביאור הגר"א א"ח סי' ח' ס"ז שצריך להפריד מן הדין ולא מזכר, וראיתי בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ו' שכתב ג"כ שצריך להפריד מצד הדין ע"ש ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן טז

ציצית שנקשרו בשעת כביסה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר השאלה כשהציצית נקשרים בשעת כביסה וכיוצא בו וחוזרים ומתירין אותן אי יש בזה משום תעשה ולא מן העשוי כיון דבשעה שהם קשורין הם פסולים.

לפענ"ד פשוט דאין בזה משום תולמה"ע כיון שנקשרו בכשרות דומה לסוגר סוכה עם דלתות בשעת הגשמים ופותח השערים ומחליף את הזמנים ולא מקרי תעשה ולא מן העשוי וכך ראיתי בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ו' דציצית שנקשרין וחוזרין ומתירין אותם כשרים הם לאחר שנתפרדו ואין בהם משום תולמה"ע. ועיין ש"ע א"ח סי' י' ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יז

טלית קטן שנקרע נקב אחד בתוך ג'

ד' בשלח התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב שלמה כ"ץ הי"ו, במתיבתא בלאנדאן.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בבגד טלית קטן שיש לו ב' נקבים כמנהגינו ונקב אחד בתוך ג' אצבעות משפת הבגד ונקב השני מיד למעלה מג' אצבעות אי הציצית כשרים כיון דבעי הנקב על הכנף.

לפענ"ד הנה עיין בש"ע א"ח סי' י"א ס"ט יעשה נקב באורך הטלית לא למעלה מג' אצבעות (היינו גודלין) מפני שאינו נקרא כנף והבעל העיטור כתב שעושים ב' נקבים בטלית ואנן עבדינן כותיה בטלית קטן ולא בגדול, ולכאורה פשוט כיון דלבעל העיטור בעי ב' נקבים א"כ צריכים להיות במקום הכשר כמו להפוסקים דבעי נקב אחד בעי להיות במקום הכשר הכ"נ למ"ד ב' נקבים צריך עכ"פ להיות במקום הכשר דאל"כ סוף סוף הציצית החלק שהוא בנקב החיצון צד זה הוא במקום פסול.

וראיתי בספר ארצות החיים בארץ יהודה ס"ק י"ב שכבר דן בזה וכתב דכמו דאמרינן (יבמות ק"ג) בתוס' ד"ה מאן דמסגי דבקושר רצועות הסנדל מעט למעלה מן הארכובה חליצתה פסולה אע"פ שעיקר הקשר למטה מקרי מעל דמעל ה"ה אם מעט יוצא מן הכנף אינו נקרא על הכנף ע"ש ובשו"ת גור ארי' יודא סי' ב' נשאל ג"כ בזה והב"ד במאסף לכל המחנות (אות ע"ב) והעלה לפסול וא"כ פשוט דצריך ליזהר בזה שיהי' במקומו וק"ל.

דושה"ט מכבדו ומוקירו בלתי מכירו וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה כאות נפשו המברכו בברכת התורה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן יח

לקשור ציצית בשבת

חודש מרחשון התשל"ה בנ"י

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ מו"מ מוה"ר **נתן צבי פרידמן** שליט"א, רב שיכון ה' ב"ב.

אחדשבת"ר בידידות וכו'. מה שהקשה בנו בסי' ד' שכתבתי לישב קושית האחרונים דא"א בציצית לקושרם בשבת ע"מ להתירם במוצ"ש דא"כ נימא מגו דהוה קשר לענין ציצית הוה קשר לענין שבת כמו דאמרינן בתפילין, וכ"ת הביא שגם במנ"ח במלאכת קושר תי' כן ושכן כתב בישע"י ויישר כחו שמצא לי און. ומיהו במה שתמה בעיקר התי' דתינח בקשר של תפילין דגלי רחמנא דקשר שאש"ק הוה קשר שפיר אמרינן מגו אבל בציצית מנ"ל דלגבי ציצת גופי' קשר שאש"ק הוי קשר והרי בכה"ת לא הוי קשר עכ"ל.

הנה הכוונה בזה הוא כך דבציצית בעינן קשירה דקשר עליון הוה דאורייתא ועיין מנחות ל"ט ע"א קשר עליון דאורייתא ועיין מחצה"ש א"ח סי' ט' סק"ג ומג"א סי' שי"ג סק"כ וא"כ הממ"נ הוא כך אי אמרת דלא הוי קשר כלל א"כ לא מהני כלל שיקשור בקשר שאינו של קיימא דאז לא קיים המצוה ולא מקשי האחרונים כלום אלא דאחרונים הקשו דליהני קשר כזה לענין ציצית כלומר שיהני קשר זה למקרי קשר דליהוי ציצית, ולענין שבת לא הוי קשר כזה קשר כיון שעומד להתיר, וע"ז תרצתי דממ"נ אי לא הוה ליה דין קשר

כה"ג א"כ גם לענין ציצית לא הוי קשר דלציצית בעינן קשר בקשר העליון מדאורייתא אלא דמה תאמר דכיון דקשרו כשר הוא לענין ציצית א"כ ע"כ דקשר גמור קרית ליה לענין ציצית א"כ מגו שהוא קשר לענין ציצית ליהוי קשר לענין שבת דא"א לומר דלדבר אחד הוה קשר ולא לדבר השני דהו"ל תרתי דסתרי בחפץ אחד וכמ"ש בתפילין.

ועיין תוס' חולין דף ט' ע"א מכאן מדקדק ר"ת וכו' ועיין הגהות מרדכי שם על מס' חולין עוד מצאתי וכו' ור"ת החזיק את דבריו מדחזינן דאסור לקושרם בשבת וכו' ואי מתירן בחול לא הוה קשר של קיימא ע"ש. בקיצור אי מועיל הקשר להכשיר הציצית א"כ הו"ל נמי קשר לענין שבת ואסור לקשרו בשבת, וכעין זה אמרו בגמ' סוכה מיגו דהוי מחיצה לענין שבת הוי מחיצה לענין סוכה (עיין סוכה ז' ע"א וחולין ס"ט ע"א) מגו דהוי מחיצה והבן. ואם אינו עובר בשבת א"כ לא הוה קשר גם לענין ציצית.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן יט

ניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה

ד' מרחשון התש"נ בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא מברכינא ויהא שמיה מברך מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי כש"ת הרב **זאב קליינבארט** הי"ו חבר בכולל דבית המדרש גבוה דלייקבוד.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו במה דקיי"ל ניחא לאינש דליעבד מצוה בממוניה ומה"ט מותר ליקח אתרוג של חבירו וטליתו ולברך עליו בלי ידיעתו אי שפיר דמי ליקח כר או כסת של חבירו ולישן עליו בשבת שינת צהריס כי שינה בשבת תענוג ומקייס מצוה בממונו של חבירו או דילמא אסור דבנ"א אין חושבין כן.

כנראה דכ"ת מפרש ניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה היינו ליקח ממון חבירו ולהשתמש בו לצורך מצוה אבל א"כ לשיטתו למה דוקא מיבעיא ליה לישן בשבת והלא בחול נמי איכא מצוה לישן ואדרבה הי"ל לשאול ברוצה לקייס מצות עשה וכגון מי שלא ישן כבר כמעט שלשה ימים ולילות דקיי"ל הנשבע שלא לישן ג' ימים מלקין אותו וישן מיד והוא בכלל פק"נ א"כ יקח נמי כר וכסת של חבירו ויטע אש"ל בבאר שבע דורשי רשומות אמרו אכילה שתיה ולינה ולינה הוא בכלל מצוה גדולה צדקה וגמילת חסדים וכן אם קר לו יקח מלבוש גדול של חבירו וילבישנו שעושה מצוה וכן אם אין לו ממון משלו יקח ממון חבירו ויקח לעצמו אתרוג או יתן לצדקה וכן לקייס כל המצות ומ"ש שינה בשבת לאחר הצהריס הגם שהוא תענוג אבל אינו בכלל מצות עשה לישן בשבת אחר הצהריס.

אבל האמת דמה שאמרו ניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממון חבירו פירושו כשיש לו לאדם חפצא של מצוה שהוא ממון שלו וכגון אתרוג שקנה בכספו והוא שלו וכן טלית של מצוה שהוא שלו ואחר רוצה להתפלל כדי לקייס המצוה להתפלל בטלית מצויצת ואח"כ יחזיר לו החפץ של מצוה והחפץ לא נפסד ולא מתקלקל במה שזה יוצא ידי מצותו כלל עיין א"ח הל' ציצית סי' י"ד שמותר ליטול טלית חבירו והוא שיקפלנו ויחזירנו למקומו וכן תפילין וכה"ג אמרינן ניחא לאינש דליעבד מצוה בממונו כלומר החפצא של מצוה שהוא ממונו אבל מעולם לא אמרו דניחא ליה לאינש שיבא חבירו ויקח ממונו ויעשה בו מצוה או ילך ויקנה לעצמו חפצא של מצוה או יקח ממון חבירו ויתננו לצדקה ויקייס בזה מצוה כה"ג לא אמרינן ניחא ליה לאינש דלקייס אחר מצוה בממון שלו ואפילו המצוה בפרוטה וכיוצא בו דבר מועט אם לקחו שלא ברשות הו"ל גזל.

ואדרבה אם לוקח אתרוג בממון זה שאינו שלו ועושה עמו מצוה הו"ל מצוה הבא בעבירה ואפילו עשה דוחה ל"ת לא אמרינן כה"ג דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת אלא בממון שלו אבל בממון חבירו ליכא עשה ליקח ממון שאינו שלו ולקייס בו מצות דעל ממון שלו איכא עשה שידחה ל"ת אבל לא על ממון של אחריס. עכ"פ ניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בחפץ של מצוה שלו אמרינן אבל לא אמרינן ניחא ליה לאינש דליקח ממון שלו של חולין ויקח בו חפצא של מצוה לעצמו כגון תפילין או מזוזה וכיוצא.

וכל זה כתבתי לקושטא דמילתא מיהו מכר וכסת בכלל לא קשה דמי הגיד לנו שהמצוה לישן על כר וכסת אם רוצה לישן לכבוד שבת ישן על הספסל וישים תחת מראשותיו בגדו או מה שהוא אחר ואין כר וכסת של חבירו הוא עושהו שלא לישן ובמשנה ועל הארץ תישן ולא זכר כר וכסת וזה פשוט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כ

ציצית שנפסקו לא יזרוק ויניחם בספר

יום שנכפל בו כי טוב לסדר ואהבך התשמ"א ברוקלין נ"י יצו"א

ישאו הרים וגבעות שלום וברכה וחיים וכט"ס למע"כ ידיד עליון וידיד נפשי הרב הגאון המפורסם בצדקתו ובמסירת נפשו להרבצת תורה ברבים אשרי לו ככה כו' כג"ת מוה"ר **בנימין יהושע זילבער** שליט"א בעמח"ס בית ברוך, מקור הלכה ועוד הרבה ספרים לתועלת הרבים.

אחדשכג"ת בידידות נאמנה. רצונו של אדם זהו כבודו והנני להעיר מה שראיתי בספרו היקר ב"ב על ח"א בכלל י"א אות רנ"ח הביא בשם מהרי"ל דציצית שנפסקו יניחם בתוך הספר לסימן או יעשה בהם שום מצוה דהואיל ואיתעביד בהו מצוה חדא יתעבד בהו מצוה אחריתא, והוסיף מעכ"ת נראה דוקא לסימן מותר לשום בתוך הספר אבל לשם גניזה הוי בזיון להספר וכן הגונזין השערות של הזקן או אפילו הדפים מכתבי קודש כיון שאינו לצורך הספר יש למנוע מזה ע"כ.

יפה כיון בזה וכן מבואר בס"ח סי' תתצ"ט וז"ל לא יצניע אדם קולמסו או שום חפץ בספרים ושום חפץ משמע אפילו ציצית וכיוצא בו דמ"ש והרי הוא בזיון הספר וכמ"ש שם, ובאמת דהכי מדייק לשון המהרי"ל שכתב דציצית שנפסקו יניחם בתוך הספר לסימן או יעשה בהם שום מצוה והנה כתב דוקא שיעשה בו מצוה זה מותר להניח בספר דאל"כ היל"ל יניחם בספר סתם, ועיין עוד ס"ח סי' תתקל"ד לוחות ושברי לוחות מונחים בארון ובמקור חסד שם ובמג"א סי' קנ"ד סי"ד ובנו"ב ק' א"ח סי' ט' ובשו"ת בנין ציון סי' צ"ז ואין להאריך בזה יותר.

איברא דבד"מ א"ח סי' כ"א הביא דברי המהרי"ל וז"ל ובמהרי"ל כתוב שהיה נוהג לגונזם ולהניחם תוך ספר או לעשות שום מצוה והנה לא כתב כלל שהניחם תוך ספר לסימן אלא סתם להניחם תוך ספר אמנם ראיתי במהרי"ל בפנים (דף פ"ב מדפי הספר) וז"ל אע"ג דכתב בסמ"ג דאין בציצית קדושה דמותר ליכנס מעוטף לבית הכסא ואם נפסקו זורקן לאשפה מ"מ ראיתי בכונת מהרי"ל נהגו בו כיון דאיתעבד בהו מצוה עשו בה אחרת והחזיקם שמש העיר לקשור עם הנפסקים את בגדי צבעונים שמכסין בהן כסאות המילה ויש מסמנין בהן ספרים והנה כתב מפורש דמסמנין בהם הספרים אבל להניחם סתם שלא לצורך ודאי אסור וצ"ל דזהו ג"כ כוונת הד"מ.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כא

נשים בקיום מצות ציצית שלא לשם חיוב

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ואשר נשאל בנשים שלא נהגו לקיים מצות ציצית והגם שנהגו לקיים שאר מ"ע שהז"ג ואפילו בברכה.

תשובה. **דבר** זה במחלוקת שנויה דהחינוך פ' שלח מצ' שפ"ו כתב וז"ל אם רצוי הנקיבות להתעטף מתעטפות בלא ברכה כדעת קצת מפרשים וקצתם אמרו אפי' בברכה ומיהו בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ז' שכתב דנשים לא ינהגו לצאת בציצית דשייך למיגזר בהו דאפשר לבא לידי איסור דאורייתא ע"י תכלת בסדין דהוי לדידהו כמו לאנשים קלא אילן, משא"כ בשאר מצות שליכא למיגזר ע"ש וכ"כ גם בליקוטי מהרי"ל הל' ציצית ושאלו לו מפני מה אינו מוחה ביד הרבנית (מ' ברונ"א) בעירו שהניחה בכל עת טלית קטן והשיב שמא אינה מקשבת לי ועל כה"ג אמרו מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין. והגם שראינו לקצת נשים שנהגו גם לקיים מצות ציצית מ"מ כנראה דהפוסקים לא ניחא להו בהא. ועיין רמ"א א"ח סי' י"ז ס"ב דאין לנשים ללבוש ציצית, ועיין ישוע"י שם אות ב'. ועיין גם חתן סופר שער הגדולים והכלאים סי' כ"ב ועיין ראב"ד פ"ג מהל' ציצית ה"ט דדוקא ציצית שאין בהן כלאים מותרים ללבוש ולהתעטף ופשוט לדידהו לא הותרה התורה כלאים בציצית, ועיין מאסף לכל המחנות.

ודע דבתרגום יונתן פי' על לא יהי' כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה (דברים כ"ב ה') לא יהי' גוליין דציצית ותפילין דהינון תקוני גבר על איתתא, והוא פלא וכבר האריכו בזה האחרונים ז"ל. ומיהו עיין חינוך פ' שלח מצוה שפ"ו וז"ל אם רצו הנקבות להתעטף מתעטפות בלא ברכה כדעת קצת מפורשים וקצתם אמרו אפי' בברכה.

סימן כב

לכתחילה לא יתן לאשה לתקן הציצית

עוד להנ"ל

ואגב כתב שם מהרי"ל דבמקום שיש איש יודע לתקן ציציות אל תתקנם האשה עיין שם ועיין ש"ע א"ח סי' י"ד ס"א והאשה כשרה לעשותן הג"ה ויש מחמירין להצריך אנשים שיעשו אותן וטוב לעשות כן לכתחילה מרדכי ה"ק והגמ"יי הל' ציצית ותוס' דף מ"ב ועיין בה"ט שם היינו לתלות בבגד אבל לטוות מותר לכ"ע ועיין קרבן נתנאל שכתב דאף לטוות ע"י אנשים ועיין שע"ת שם ומעכ"ג האריך קצת גם בזה שם. ועיין מ"ב אות ב' ובש"ע הגרש"ז ס"ב שם ודו"ק.

ומחמת שאין הז"ג הנני לקצר והקוצרים אומרים יברכך וגו' והנני לברכו בברכת כתיבה וחתימה טובה בספרן של צדיקים גמורים ויזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות עדי יבא ינון ולו יקהת עמים דושכ"ג בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כג

טלית או שאר בגד המיוחד לתפלה בלבד מהו ליכנס בו לבית הכסא

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו עוד אם צריך להניח הגארטעל או שאר בגדים המיוחדים לתפלה כיס בתוך כיס כשיכנס לבית הכסא.

ולפענ״ד הנה בס״ח סי׳ תשע״ה כתב יש מפשיטין המקטירין כלומר הבגד החשוב כשהולכין לביהכ״ס וכל טלית שיש בו ציצית ובט״ז א״ח סי׳ כ״א כתב דבקיטל נמי אין ליכנס לביהכ״ס לפי שהוא מיוחד לתפלה וכ״כ ביד אהרן בהגה״ט ובא״ר סק״ג ובש״ע הגרש״ז ס״ג ומ״מ דוקא הקיטל שהוא מעל כל בגדיו או הט״ג דהוי כעין בזוי מצוה אבל בט״ק העולם אין נזהרין כמבואר בש״ע א״ח סי׳ הנ״ל ס״ג דמותר ליכנס לביהכ״ס בציצית ועיין באה״ט שם אות ג׳ ובפרט בגארטעל שמניחו בכיסו שפיר דמי ליכנס, וגדולה מזו כתב הרדב״ז הבאתיו במשנה הלכות ח״ה סי׳ קנ״ז שהוא בעצמו הי׳ נכנס לביהכ״ס עם ספר מכורך (עיין שו״ת הרדב״ז סי׳ תקי״ג) וכ״ש בדידן דליכא קפידא ליכנס וכן נהוג עלמא, ואותן הנוהגין לילך עם הגארטעל כל היום מלובשין מותר ליכנס כן ג״כ כנלפע״ד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כד

המתפלל בטלית שאינו שלו ויש לו טלית קטן איזו יקח לק״ש

ד׳ כי תצא התש״מ בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו׳ מוה״ר **אברהם צבי ברייער** הי״ו.

אחדשה״ט. מכתבו הגיעני וראשית דבר אבקש לסלוח לי אם לא תיארתיו כפי כבודו כי לא ידעתיו לכנותו אם הוא בחור או נשוי תלמיד או רב ויהא כבודו מחול.

ובדבר שאלתו, בבחור שמתפלל כש״צ ולבש טלית של קהל כשמגיע לק״ש איזה ציצית ינשק שלו או של ט״ג שהם של קהל.

ולפענ״ד יקח הציצית שלפניו של ט״ג בידו כי המנהג ליקח של טלית גדול בידו בשעת התפילה וכיון שלקיחתו בידו היא רק לחיבוב מצוה ואין נפ״מ באיזה ציצית ומסתבר בשל גדול. וגם כי יש עוד טעם דאין מעבירין על המצות ובציצית שעל הט״ג נפגש תחילה.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כה

להניח הבית על תפילין של יד בשעת תפילה

י״ב לחדש הרחמים התשל״ב בנ״י יצו״א

ישראל אשר בך אתפאר, ה״ה מע״כ ידיד עליון וידי״נ רב האי גאון וצדיק זקן יושב באהלה של תורה דמטמרין גלין ליה ע״ה הו״פ כגק״ת מוה״ר **ישראל ועלץ** זצ״ל ראב״ד בודאפעסט ירושלים עיה״ק תו״א.

אחדשכ״ג בידידות נאמנה. יקרת מכתבו הגיעני והאיר לנו מאור הגנוז בסתרי תורה והעיר הערות גדולות בספרי הדל משנה הלכות ח״ה והנני באמת בתודה רבה על הטריחו האי צדיק לעיין בדברינו וב״ה וב״ש אשר לא עזב חסדו ואמיתו מאתנו אשר גדולי התורה ככ״ק מעיין ומפלפל בדברינו ואני יודע מך ערכי והשי״ת ידריכנו על דרך האמת שנוכל לכוין לש״ש ואל יתערב מחשבת פגול ח״ו ויתקדש ש״ש על ידי.

ובד״ת שהעיר כ״ג בסי׳ י״א הבאתי דעת הרבה אחרונים שאוסרים להניח על תפילין של יד לאחר הנחתן מה שנוהגין הרבה שעושין כמין בית קטן להגן על התפילין שלא יתקלקל הרבוע מחמת החלוק, וכ״ג העיר לן דבקונט׳ עובר אורח הנספח לספר ארחות חיים החדש סי׳ כ״ה הביא דראה לרבנן קשישאי דעבדי הכי ושכן ראה בשו״ת נודע בשערים ח״ב שהשיב להיתר ועוד העיר כ״ג דבשו״ת זכרון יהודה סאטמאר ח״א סי׳ ט״ז הביא דברי ערוגת הבושם סי׳ ז׳ שכתב שאין נכון להניח הבית והוא ז״ל חלק עליו ומטו מיניה שכן שמע מהמהר״ם שי״ק להתיר עכ״ל.

והנה ס׳ זכרון יהודה אין לי לעיין אחריו אמנם ספר עובר אורח ראיתיו ובאמת כי גם לי הי׳ קשה לאסור כי העולם נהגו להשים הבית הנ״ל על התפילין ומיהו כיון דראיתי כל הני גדולים אשר מימיהם אנו שותים שו״ת ת״ש מ״ק סי׳ תקי״ג יד יצחק (טאלטשווא) ח״ג סי׳ רע״ה ערוגת הבשם א״ח סי׳ ז׳ שו״ת לבושי מרדכי מה״ת סי׳ קע״ח ובפ״ת סי׳ כ״ז סעי׳ י״א וכיון דכל הני רבותינו אוסרים גם בערוך השלחן סי׳ ל״ב ספ״ח כתב וז״ל אבל התקון שעושין להבתים וכו׳ ואפילו היו על התפילין בעת הנחתם לאו כלום אין זה ביטול להתפילין אלא שלא נאה ולא יאה לעשות כן ויש שאין מסירין התיק של תפילין גם בעת התפילה ואין נכון לעשות כן עכ״ל ובשו״ת מלמד להואיל סי׳ כ״ז הביא בשם הרבני ר׳ יונתן הכהן שכיסה תפילין של יד בתיק ומיחה בו הרב דפלאצק הרב מו״ה פאלק אוירבעך ז״ל וביקש ממנו שיבטיח לו שלא יעשה כן מכאן ולהבא ועיין זכר יהוסף סי׳ ט׳ ובס׳ ויצבור יוסף י״ב ובס׳ מערכי לב סי׳ א׳ ובנודע בשערים תנינא ב׳ צפנת פענח (שווארץ) ע״כ, עכ״פ דבר זה במחלוקת

שנויה ולכן המקילים יש להם על מי לסמוך והמחמיר על עצמו כפי דעת הפוסקים האוסרים תבא עליו ברכת טוב ובפרט במצוה יקרה כזו שמבזבזין הרבה כסף ומחמירין כל החומרות שאפשר, למה לן ליכנס לספקות.

המברך בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כו

לשנות הכריכות של רצועה על אצבעו

ט׳ טבת התשמ״א בנ״י

מע״כ האי צורב וכו׳ כש״ת הרב יעקב מאסקאוויטש הי״ו.

אחדשכה״ט. ובדבר שאלתו אי מותר לו לחלוף הכריכות שעל אצבעו בשעת הנחת תפילין שעד עתה לא כרך כעין ״ש״ האם יש בזה שלא לשנות משום נדר.

ולפענ״ד בדבר הכריכות שעל אצבעו עיין ש״ע א״ח סי׳ כ״ז ס״ח וסי׳ ל״ג ס״ה דהני ג׳ כריכות לא מעכבי בדיעבד וגם משום נדר ליכא בזה לפענ״ד כיון דלא קיבל על עצמו כלל בשעת הבר מצוה אלא שכרך על אצבעו בדרך כלל בלי כוונה ועכשיו רוצה לכרוך בכונה ולכוין שי״ן אין בזה שום קפידא ואדרבה טוב עושה שרוצה לכוין בה ויקייס בזה בכל דרכיך דעהו שאין לו לבן אדם מישראל הכשרים לעשות שום תנועה בלי כוונה כל מה שאפשר וכיון שלא קיבל עליו כלל בשעת הבר מצוה יעשה עכשיו לטובה.

ומחמת שאין הז״ג אין ביכולתי להאריך וה׳ שנותיו יאריך עדי יבא ינון ולו יקהת עמים דושה״ט מוקירו בלתי מכירו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן כז

מי שמגדל שערות הראש אי יש לקבלו בחברה של בני תורה

כ״ד סיון תש״נ מע״כ ידידיי היקרים כו׳.

אחדשה״ט. בדבר אשר שמעתם בשמי בענין שערות הראש גדולים שמי שיש לו שערות הראש גדולות שלא לקבלו בחבורה של בני תורה ורוצים לדעת אי יש לזה מקור.

יפה שמעתם ומקור הדברים בירושלמי מו״ק הובא בתוס׳ מו״ק כ״ב ע״ב עד שיגערו בו חבריו וז״ל דאמרינן בירושלמי רבי שמואל בר אבדימי לר״י ברם הכא עד שישלח פרע ויגערו בו חבריו ויאמרו לו לא מעמנו וכו׳ והנה מבואר דהמגדל פרע אומרים לו לא מעמנו ואפילו מגדל פרע לשם אבילות שאסור לגלח שערותיו בזמן אבלות ומ״מ אם גדלו יותר מדאי כבר מותר לגלח ואי לאו מגרשים אותו כ״ש במי שמגדל פרע סתם שאומרים לו לא מעמנו, ודבר זה נפסק להלכה ביו״ד ה׳ אבלות.

ושיעור שערות גדולות נראה כל שהם גדולים יותר משלשה חדשים שלא גלחם שהרי לענין אבלות ר״ל קיי״ל דזמן גערה הוא ג׳ חדשים והבן. והרבה יש לדבר מאותן שמגדלין שערות ראש כמטורפים ומתחברין עמהם ויש לקייס בהם גרש לך ויצא מדון עכ״פ בני תורה לא יתחברו עמהם אלא רחק ירחקוהו או שיקבל עליו להיות כמוהם ככל בני תורה. ועיין א״ח סי׳ כ״ז במחצהש״ק ומ״ב בהל׳ תפילין שמלבד שיש בזה משום שחץ וגאוה יש בזה עוד משום חציצה בתפילין.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כח

להניח תפילין על שערות מרובים

עש״ק ויקרא לשון חיבה התשד״מ בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג נו״נ כו׳ כו׳ וו״ח כש״ת מוה״ר מרדכי יזדי שליט״א, מרביץ תורה ומנהל ישיבה בארגענטינא ויאמונטי.

אחדשכ״ת. ראיתי מעשה אצבעותיו כו׳. ומחמת חוסר הזמן רק הערה אחת, בענין הנחת תפילין פלא שלא העיר מדברי המחצית השקל א״ח סי׳ כ״ז סק״ד בסופו שכתב דשערות מרובים ה״ה ככובע עבה וחוצץ אפילו להרשב״א שמתיר בדיעבד להניח תפילין של ראש על הכובע למי שיש לו נזילות ע״ש וגם האחרונים הביאוהו ובמ״ב אות ט״ו כתב וז״ל כתב בס׳ מחצית השקל ורע עלי המעשה על אותן האנשים שמגדלין בלוריותיהן מלבד כי הוא דרך שחץ וגאוה עיין מה שכתוב ביו״ד סי׳ קע״פ יש בו איסור בהנחת תפילין דכיון דגדולין הרבה ליכא למימר בהו היינו רביתייהו וחוצצין ע״ש ובלאו חציצה נמי בשביל הני שערות המרובים א״א לצמצם שיהיו מהודקים ומונחין על מקומן כדין עכ״ל ע״ש, ופסקו כן לאסור בשערות גדולות כאלו בפתה״ד אות ג׳ פתחי עולם אות ו׳ בקצש״ע סי׳ י׳ אות ו׳ בן איש חי פ׳ חיי שרה אות ה׳ ובחתן סופר פכ״ז דהמגדלים בלוריות יש בזה חציצה מן התורה ובספר אות חיים סי׳ כ״ז סק״ו כתב דמדרבנן חוצץ ע״ש ובס׳ ארץ צבי סי׳ ו׳ להגאון מקזלגוב ובפאת השלחן על קצש״ע ופני ארי׳ סי׳ ו׳ ז׳ והב״ד בעקרי הד״ט ובכף החיים אות טו כל הני פוסקים גדולים אשר כל בית ישראל נשען עליהם אוסרים להניח תפילין על מי שיש לו שערות גדולות כעין בלוריות.

ובענייתי במקום אחר הארכתי בזה דכן איתא במדרש איכא דבנ״י מגלחין שערות הראש, ועכ״פ למי

שמניח על שערות הראש לפענ"ד יש ליזהר שלא לברך על של ראש ויש לסמוך יותר ולכוין בשל יד לצאת גם על של ראש כפי מה שקבלנו דדי בברכה אחת מלברך שתים וליכנס בספק ספיקא דברכה לבטלה וכעין שכתב הרמ"א ז"ל א"ח סי' כ"ז ס"ה דהמניחים תפילין של ראש על הכובע וכדעת הרשב"א לא יברך על של ראש רק יברך על של יד להניח ודידן כ"ש הוא שאין לברך ממה שכתב המחצה"ש דבשערות גדולות אפילו הרשב"א מודה דאסור להניח וא"כ ק"ו לענין ברכה שאין לברך כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן כט

לראות בראי [שפיגעל בלע"ז]
לכוון התפילין ש"ר

ד' נח התשמ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הב' הח' בנש"ק חיים יוסף פרידמאן הי"ו בן ידי"נ הרה"צ מספינקא שליט"א.

אחדשה"ט. בדבר שאלתך אי נכון להנהיג שכל בחור יחזיק בכיס של תפילין שלו ראי כדי לראות בראי (שפיגעל בלע"ז) בשעת הנחת תפילין וגם מזמן לזמן בשעת התפילה אם לא זזו ואכתי הם במקום המכוון.

ולפענ"ד כבר הארכתי בזה כי זה יותר משלשת אלפים שנה שהניחו בני ישראל תפילין בראש ואסרו לבני אדם ראי משום לא ילבש גבר והם שני הפכים, ולכאורה אין קטיגור נעשה סניגור ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ח' שכבר כתבתי בזה פסק מרן בעל ד"ח דאין להסתכל בראי ואבותינו ורבותינו מאז ומעולם לא עשו כן וקיימו מצות תפילין ואין לזוז מדבריו הקדושים לפענ"ד.

ועיין ש"ע א"ח סי' ג' במג"א ובאה"ט ובמ"ב שם אות ע"א שאסור להתפלל כנגד המראה והיינו אפילו בעינים סתומות ואותם המחזיקים לפניהם ראי כדי שיסתכלו בכל שעה אם התפילין לא זזו ממקומם אסורים להתפלל ותקנתן זו קלקלתן, ובפרט בבית המדרש שבכלל אין להכניס ראי שם, ואסור להתפלל לפני ראי. ואולי הוא גם בכלל תפילין עגולין שסכנה וליכא מצוה דלפעמים ישבר הראי ויבא לידי סכנה. ומיהו אותם שקבלו מרבותיהם לא אוכל להגיד דבר. ומ"מ להשומע לי שב ואל תעשה עדיף.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ל

להניח מראה [שפיגעל בלע"ז]
בביהכ"נ לכוין התפילין

ג' לסדר ויהי איש מצליח התשמ"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב ברקאי כו' כש"ת מוה"ר נחמן ווילהעלם הי"ו בישיבה הגדולה סידני, אוסטראליא.

אחדש"כ בידידות. בדבר שאלתו אי מותר להניח מראה (שפיגל בעל"ז) בביהכ"נ לכווין התפלין של ראש שכתבתי בזה בספרינו משנ"ה ח"ה סי' ח' וכ"ת כתב שלכאורה זה תלוי אי יש איסור בזה"ז בראיית ראי וכיון דקיי"ל דבזה"ז גם אנשים רואים בראי א"כ גם זה מותר וממילא הוי נמי זיכוי הרבים בבית הכנסת שרבים מעמי הארץ לא מכוונים התפילין כהוגן וכה"ג יסתכלו בראי וירא לכוון התפילין.

ולפענ"ד ערבך ערבא צריך דהנה הגם כי כתב הרמ"א ז"ל יו"ד סי' קנ"ו דהא דאסור להסתכל במראה היינו דווקא במקום דאין דרך לראות במראה רק נשים אבל במקום שדרך האנשים ג"כ לראות במראה מותר אבל המחבר סתם בב' מקומות שם סי' קנ"ו ס"ב וסי' קפ"ב ס"ו בסתמא ואפילו לדעת הרמ"א דבמקום שגם אנשים מסתכלים מותר.מ"מ חברים נמנעים לעולם מלהסתכל, ועיין חדושי הגרע"א שם ושאר אחרונים ובפרט בביהכ"נ ובשעת התפלה, ועיין שו"ת הרדב"ז ח"א סי' (ק"ו נסמן אבל בספר רדב"ז שלי אינה בסי' זה) הובא בבאה"ט א"ח סי' ג' אות ל' ובא"ר אות כ"ח ובמש"ז אות ו' ושאר אחרונים דאסור להתפלל כנגד המראה אפילו עיניו סגורות שלא יאמרו וכו' ע"ש ועיין כף החיים שציין עוד לכמה אחרונים וא"כ פשוט שאין להעמיד מראה בביהכ"נ שיבאו בזה לידי מכשול חוץ מענין של ההסתכלות שאינו אליבא דכ"ע ועכ"פ בבית המדרש לפני הקב"ה יש לנהוג לכל אחד כחבר עכ"פ בשעת התפלה אבל יש בה עוד איסור של הרדב"ז שאסור להתפלל נגד הראי אפילו בעינים סגורות ולכן ודאי אין להניחו בביהמ"ד.

ומעתה לענין להניח תפילין הגם דהכונה רצויה אמנם ליהוי ידוע למעלתו דאבותינו ואבות אבותינו מימות משה רבינו הניחו תפילין וקיימו המצוה בלי ראי עד דורינו אנו וא"כ מה נשתנה הדור הזה שלא יוכלו לקיים המצוה כמו שעשו אבותינו ומה יעשה מי שאין לו ראי בכיסו לא יניח תפילין ובש"ע לא מצינו בשום מקום שצריך הבר מצוה לקנות לעצמו או אביו יקנה לו ראי עם התפילין ואם אמור יאמר שהוא יותר חרד מאבותיו הרי זה בכלל גסות רוח וטפשות, לבד כי האמת שההסתכלות הוא מועיל רק לאותה רגע ובמשך התפלה התפילין זזין ובפרט לנשוי שיש לו טלית על ראשו וצריך למשמש בכל שעה וא"כ בכל רגע יסתכל בראי ובזמן

הגמ׳ וראשונים היו לובשין תפילין כל היום בלי ראי והכה״ג לבש הציץ על מצחו והתפילין למעלה בלי ראי וזה לבד שגם במניח תפילין נמי יש לחשדו וכרדב״ז ובפרט אם יסתכל כמה פעמים בשעת התפלה בראי הרואה יראה שמסתכל בראי בתפלה והגם שהוא מתקן תפיליו יאמרו שמתקן כדי להשתחות לבבואה וכו׳ וכיוצא בו שהוא לבד מראויה במראה שבעצמה אינו היתר גמור ובפרט בעת התפילה ושאל אביך ויגדך זקנך ויאמרו לך שמעולם לא ראינו לנהוג כן וגם הם הניחו תפילין כמוני והיו יוצאין ידי מצותם ואל תטוש תורת אמך.

זולת זה יש עוד בראי לפמ״ש רש״י פ׳ ויקהל (שמות ל״ח ח) בשם חז״ל ויעשה את הכיור וגו׳ במראות הצובאות, שהיה מואס בהן משה מפני שעשויים ליצר הרע ועיין רמב״ן שם דכשיעשו כלי מיוחד מן התכשיט העשוי ליצה״ר לא היה משה בוחר בכך עד שאמר לו הקב״ה שאלו לש״ש נתכוונו ע״ש. מבואר דאפי׳ לשנות ולעשות כלי אחר מן התכשיט העשוי ליצה״ר לא הי׳ משה בוחר בכך וכ״ש להשתמש באותה כלי עצמה בלי לשנות, דראי כשהוא לעצמו הוי לה כלי שעשוי ליצה״ר ואין להכניסה בביהכ״נ רק במראת הצבאת צוו הי׳ וכהנים היו מסתכלים בבואה עיין רבינו בחיי עה״ת אבל להכניס בביהכ״נ ולהעמיד כלי שהוא עשוי׳ ליצה״ר ברבים וכל אחד ילך ויסתכל שם זה על התפילין וזה על הפרצוף שלו וזה על השערות וכיוצא בו ליבא לפומא לא גליא עכ״פ הוא איסור גמור לפענ״ד לכ״ע.

ואין דעתי להוציא דבה על אותם שנהגו כן לפי שקבלו כן ביחיד ועיין מש״כ בתשובה בסמוך בענין זה אבל להנהיג כן בבביהמ״ד לרבים ח״ו ולא ילך בני עמהם ודי בזה.

ובקונטרסו ששלח בענין איסור הסתכלות בראי נהנתי ממהלך רוחו ואין הזמן לפלפל, דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לא

לא הנחתי תפילין היום

דניאל איש חמודות, עוסק בתורה וחסידות, פרי עץ הדר, שלמא לו אשדר, בנש״ק עדיו לגאון ולתפארת, מזרע מלכות לכבוד ועטרת, ה״ה ברקאי (הב׳) הרה״ג כו׳ כש״ת **דניאל חיים אלתר** שליט״א בן מח׳ הרהגה״צ כקש״ת מוהרפ״מ שליט״א.

אחדשה״ט וש״ת. מה שהעיר על דברי כק״ז מרן הבית שערים א״ח סי׳ כ׳ ד״ה ויש קצת ראי׳ דמתוס׳ משמע דסתמא לא הוי לעולם ומיהו להרא״ש משמע סתמא לעולם עד שיפרש פחות מג׳ ימים ואין סברא שלא להעמיד כן דברי התוס׳.

ולפענ״ד דברי מרן כך הם שהרי מרן חידש שם דין בדיוק הגמ׳ שבועות כ״ה ע״ב שאמרו שם לא הנחתי תפילין היום דלכאורה לא הי״ל לומר אלא לא הנחתי תפילין בסתם ותיבת היום מיותר וע״ז חידש מרן לפמ״ש התוס׳ שם ד״ה מי איתא דליכא לאוקמי בשוי״ט דאיתא בלא אניח כלומר דאיתא נמי בלהבא שלא אניח בשוי״ט דלזה לא הוי נשבע לבטל את המצוה דשוי״ט לאו זמן תפילין הוא ותי׳ התוס׳ לתי׳ קמא דלמאי קתני לא הנחתי אי לאו לאשמעינן אע״ג דליתיה בלא אניח וא״כ לא מיירי בשוי״ט וע״ז הי׳ קשה ליה להב״ש ז״ל דאכתי איתא בלא אניח בלאו שוי״ט וכגון שכבר הניח תפילין היום דאז על שאר היום אינו בכלל נשבע לבטל את המצוה כיון שכבר הניח תפילין היום וא״כ אמאי לא משני דאיתא בלא אניח ולכן דייקו בגמ׳ לא הנחתי תפילין היום ומתיבת היום דייק דלא הניח כלל היום תפילין וא״כ מחויב בכל אופן להניח תפילין היום ושפיר הוה נשבע לבטל את המצוה ולא הוי בכלל דלא אניח.

והנה כל זה לפי שאמרו היום אבל הנשבע שלא הנחתי תפילין סתם ולא אמר היום לא הי׳ משמע לעולם אלא לא הנחתי כמה שעות אבל בבוקר כן הניח וא״כ ישנו בלא אניח כיון שכבר הניח היום בבוקר ולא הנחתי לא משמע לעולם וא״כ יש לדייק מלשון התו׳ קצת ראי׳ לח׳ ומה שכתב שם ועיין תוס׳ שבועות כ״ג ע״א ד״ה אינו לא כתב זה להכרח אלא כתב ששם נסתפקו התוס׳ אי סתמא לעולם הוי או לא וממילא יש לומר דלא מקרי לעולם ומיהו סיים דיש לדחות כלומר דאהכ״נ י״ל דסתמא מקרי לעולם והדיוק לאו דוקא ומ״מ עיקר חידושו לא ביטל דס״ל דכה״ג שכבר קיים המצוה הגם שיש המשך למצוה זו אינו עובר על בל תגרע בביטולה כיון שכבר קיימה היום וכה״ג שפיר מבטלין משום תרתי דסתרי כגון לאחר שהתפלל תפלת ערבית והבן.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן לב

אסור לזרוק נייר שנכתב עליו דברי תורה

ו׳ לחודש הרחמים תשל״ה

למע״כ ידידי היקר הרה״ג בנש״ק חו״פ כש״ת מוה״ר **שרגא פייוול שנעעבאלג** שליט״א רב בק״ק תורת חיים בלונדון.

אחדשכ״ת. קבלתי מכתב מבנו היקר ת״ח תלמיד בישיבת באבוב שהקשה לי אם מותר לזרוק נייר שכתב עליו דברי תורה או יש בהם צד קדושה וצריכים גניזה.

ולפענ״ד פשוט דאסור לזורקה כיון שכתבו עליו דברי תורה והלא אסור לזרוק דברי תורה ולבזותם ח״ו ועיין

כאן שבא לכתבי קודש בין בכתב ובין בדפוס אסור למכרם ועיין מג"א סי' ל' סק"ו ומשאת בנימין סי' נ"ט ושו"ת מהרש"ם סי' שנ"ז מ"ג וגדולה מזו כתב בשו"ת עבודת הגרשוני ריש סי' י"ז שאסור לכתוב ד"ת ודברי תול על נייר אחד משום בזיון ד"ת ובמ' המרכבי בזה עכ"פ פשוט למין לזרוק כתבי ידות שנכתבו עליהם דברי תורה לכ"ע. ומני נוהג בנ"י שאפי' רק הציורים שאני מניין לפעמים עבור שיעור כללי לבני ישיבה אני גוזז אותם משום בזיון.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לג

בדבר מי שיש לו הלב על צד ימין באיזה יד יניח תפילין

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר מי שיש לו הלב על לד ימינו באיזה יד יניח תפילין.

והנלפענ"ד להגיס לומרו תפילין של יד נגד הלב מ"מ הדרש של ידכה יד כהה עיקר, עיין מנחות ל"ז ע"ב ר' נתן אומר אינו צריך הרי הוא אומר וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין לף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל ור' יוסי התורס נפ"ל וכו' רב אשי אמר מידכה יד כהה ועתה לף מיבעיא למ"ד מוקשרתם הרי אין נפ"מ אלא לפילו למאן דנפ"ל מידכה אין נפ"מ בלב בחיזה לד הוא ועיין ס"ע ס"ח סי' ל"ע שוב ראיתי בשו"ת חרן נדי (סי' קט"ו) לפילו נתבאר שיש לו לב בלד ימין מניח תפילין בשמאלו.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לד

אי צריך למדוד ריבוע של תפילין עם מדעים תבניים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר אשר שאל היות כי כהיום יכולים למדוד ריבוע במדעים מכניים על פוט השערה ופחות מזה מי יש לדקדק בריבוע של תפילין ולמדוד כן ולפסול אם לא ימצא הריבוע ממש.

ולפענ"ד פשוט למין צריך לזה ולא נתנה תורה למלאכי השרת, ומה עשו מצותיו שלא הי' להם מכשירים הללו וכי נוציא לעז עליהם שלא קיימו ת"ו מצות תפילין והרי נמלקו המנחים עירובין ט"ו יבמות י"ט מי קי"ל אפשר לשמש בידי אדם או לא ולמ"ד דאי"א לשמש אי"כ לעולם אין לנו תפילין מרובעים והיאך אמרה תורה תפילין מרובעות הלא"מ וע"כ הוא לפי רחות העין המנושי וכן בכל דבר שאמרה תורה שיעור הוא כפי מדת המנחים עיין בכורות י"ו.

ועיין מג"א (ס"ק סי' תרמ"ט סקט"ז) שהביא משו"ת מבי"ט בשין זה לגבי אתרוג וחזית במוטעו שפוסל בכל שהוא אם נרחה ואם אינו נרחה לעין מחמת דקותו ולריך להסתכל בו לא מקרי כל שהוא ואינו פוסל, והטעם שלריך להיות נקי לפי רחות עיני בשר ודם ולא לריך לבדוק אחריו בזכוכית המגדלת וכיוצא בו, וזה פשוט מאד בכל מצות התורה ולא כמו שנכנסו עכשיו כמה בחומרות אשר אין להם מקום בתורה. ועיין גמ' מגילה (כ"ד) העושה תפילתו עגולה סכנה ואין בה מצוה ופרש"י עגולה כביצה וכמגוז ואין בה מצוה אחרועות בעינן ועיין תוס' ור"ח שם. ועיין משנה נגעים פי"ב מ"ו בית עגול בית טרוגין וכו' אינו מטמא בנגעים ואם הי' מרובע וכו' מטמא בנגעים ועיין ב"ב קס"ד ופשוט בבית מרובע לף נימא שיהיה עם מקרשקפף, אלא מרובע לפי רחות עיני המדם ועיין תוי"ט שם מה שאמה על הרע"ב והרמב"ם בבית על מרבע עמודים עכ"פ פשוט להתורה לף חייבה למדוד במקרשקפף וכיוצא בו.

שוב מצאתי לידי"ג בשג"מ יו"ד מ"ג סי' ק"כ אות ה' שכתב כעין זה והתפלא מה שאמרו בשם הגרי"ז זצ"ל שלריך למדוד במקרשקפף ולפענ"ד הוא אמת ומוכרח וכן מצאתי עוד מידי"נ המי גאון ולדיק הגרי"י קנייבסקי זצלה"ה שכתב כן בפשיטות והמרכתי בזה במקום אחר בס"ד.

דושה"ט בלו"ג,
מנשה הקטן

סימן לה

חיבור ע"י מסמרים או דבק אי מקרי חיבור

מע"כ ידידי הרה"ג כו'.

אחדשב"ת בידידות. בדבר שאלתכם במה שנמלקו מי מיבור ע"י מסמרים הוי מיבור לענין מליחה נמי שלף יחתוך מו דיללא כיון דלאו מיניה הוא חוזק ולריך להורידו.

ונלפענ"ד להגיה המרכתי בזה במקום אחר לענין למי ועוד ובעת נרחה דמי ברורה עוד מירושלמי יומא הובא בתוס' דף מ"ד ע"ב ד"ה בכל יום לף הי' ניחמיק ופרש"י טבעת להסמיע קול ובירושלמי גרסינן נרחק שלף יכווה ופריך בירושלמי ואינו חוזק פי' להוציאת הכף עבודה הוא ומניחה פוסל בה ומשני קובעו במסמר כלומר על ידי

מסמרין הי׳ נקבע אותו נאשתיק לבית יד שיהא בטל ויחשב כגוף המחתה ולכן אינו חוצץ ע״ש מבואר דמה שקבוע במסמרות אינו חוצץ וממילא לענין טבילה נמי דינא הכי.

איברא דבמשנה פ״ג דאהלות מ״ד המת מבחוץ וכו׳ היו תחובים בידי אדם טהור שאין חיבורי אדם חיבור ועיין רמב״ם שם אם לא שיהי׳ הבשר מתחבר בעצם חבור טבעי ועיין בא״ש שם פ״ב מ״ז ועיין עירובין פ״א תפרה בקיסם מערבין לו בה ועיין שו״ת בית יעקב סי׳ קמ״ב דה״ה לאתרוג הנסדק מהני ובשו״ת שבו״י ח״א סי׳ ל״ה תמה עליו ועיין שו״ת רדב״ז ח״ה סי׳ ש״א כלים שנדבקו ונחברו ע״י מסמרים ועיין רמ״א א״ח סי׳ ל״ב סמ״ז והמנהג לדבקם ודו״ק. [וע״ע שו״ת משנה הלכות חט״ז סי׳ קנ״ה].

החותם בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לו

מצורע אסור להניח תפילין

אור ליום ה׳ לסדר חיי שרה התש״נ

מע״כ ידיד״נ היקר מאד נעלה הרה״ג וו״ח ירא״מ כו׳ כש״ת מוה״ר **מנחם משה אפפען** שליט״א ר״מ ומרביץ תורה בבאלטימאר מד.

אחדשבת״ר בידידות. ובדבר אשר העיר מהא דפסק המחבר א״ח סי׳ ל״ח שאסור למצורע להניח תפילין ודקדקו האחרונים ז״ל דס״ל להמחבר דדיני מצורע נוהגין בזה״ז וכ״כ התשב״ץ סי׳ קל״ז ד״ה ולא תותיב שאם אירע כן בגלות בזה״ז צריך שינהג בדין הצרעת שהיא חובת הגוף ונוהג בכל מקום ואע״פ שלא דברו מיניה מוני המצות משום שאין אנחנו בקיאין בכך אולם בבהרת עזה כשלג מסתברא דאיכא בקיאין עכ״ל.

ולפענ״ד כי כן איתא בת״כ סוף תזריע (י״ג נ״ט) לטהרו או לטמאו כשם שמצוה בארץ כך מצוה בחו״ל וכן אי׳ עוד בפ׳ מצורע ריש מצורע, ומעכ״ת תמה מדברי הרמב״ם הל׳ טו״צ פ״א ה״ג דלא יראה הנגע עד שיבין ויכיר ויאמר זו היא הבהרת וזו היא הספחת וזו היא השאת ולפ״ז אף אם יש בקי במראה אחת אין אנו נוהגין עד שיהא בקי בכל המראות. ובאמת כי הרמב״ם הביא הא דנגעים נוהגים בזמן הבית ושלא בפני הבית ושוב הביא מספרינו הדל מצות המלך מצוה ק״ע בסופו שצריך למראות נגעים כהן מיוחס וחכם לראות הנגעים, ולא די רק חכם אלא בעינן חכם בקי לראות כל הנגעים ויפה כיון בזה. ועיין רדב״ז על הר״מ פ״כ ה״ג מהא״ב פ״ז מהל׳ תרומות וז״ל ומזה הטעם אין טומאת נגעים נוהגת בזה״ז שהרי טומאת המצורע נוהגת בארץ ובחו״ל משום שאין עתה כהן מיוחס. ועיין שאילת יעב״ץ ח״א סי׳ קל״ו דלא שייך בזה״ז דליכא שילוח חוץ מג׳ מחנות ועיין רמב״ן עה״ת עה״פ דבר אל בנ״י.

ומיהו אין ביהמ״ד בלא חידוש נראה כעת להוסיף קצת מה שציינתי על הגליון שלי על דברת התפא״י במראה הכהן הקדמה למס׳ נגעים אות ל״ט שהביא תוספתא דנגעים פ״ח ורמב״ם פי״א מטו״צ דכל דיני מצורע ונגעים וטהרתן נוהג בין בארץ בין בחו״ל בין בפני הבית ובין שלא בפני הבית (חוץ מנגעי בתים שאינו נוהג רק בא״י) ומעולם תמהתי למה אין נוהגין כן בזה״ז והציע קושיא זו בילדותו לפני הגרע״א והשיב שגם הוא תמה על זה ושאין לו תי׳ המתקבל על הדעת, וכתב דהגם על נגעי אדם יש לו תי׳ קצת אבל על נגעי בתים בא״י ונגעי בגדים בחו״ל מא״ל וציינתי שם על הגליון עיין ספורנו עה״ת סוף פ׳ תזריע ותמצא תי׳ נכון על זה.

והנה הספורנו שם פ׳ מ״ז כתב והבגד אשר יהיה בו נגע צרעת וז״ל ממה שאין ספק בו שלא יהיה זה בטבע בשום פנים כי בבגד לא יקראו אלה המראות המשונות אם לא מצד מלאכה תשימים בו בצבעים שונים בכונה או שלא בכונה וזה מצד איזה חטא שיקרה בסמים הצובעים וכו׳ אמנם העיד הכתוב שלפעמים יהיה כפלא בבגדים ובבתים וזה להעיר אזן הבעלים על עבירות שבידם כמו שספרו ז״ל שיקרה בענין השביעית כאמרם בו וראה כמה קשה אבקה של שביעית וכו׳ וכ״ז בחמלת ה׳ על עמו שומרי מצותיו וכן קבלו ז״ל וכו׳ ובחמלתו עליהם כשיהיו הרוב מהם לרצון לפניו אמר לעורר היחידים מהם ראשונה בנגעי בגדים אשר עליהם באה הקבלה שאין בגדי עכו״ם מטמאין בנגעים וכשלא יספיק זה יעוררם בנגעי בתים אשר בהם ג״כ לא יבא נגע צרעת בטבע כלל וכו׳ וכאשר לא עלו הדורות למדרגה ראויה לחמלה זו אין זכרון לראשונים שנמצאו לעולם נגעי בתים עד שאמרו קצתם שלא היו לעולם ע״כ.

והנה ביאר לן הספורנו ז״ל דנגעי בתים ונגעי בגדים הם באים רק בדור שכולו או רובו זכאי והם לרצון לפני ה׳ ומעשיהם רצוים לפניו ית׳ אז בא הנגע לעורר היחידים מהם שלא עלו במדרגה ראשונה בנגעי בגדים ואם לא שתו לבם אח״כ לנגעי בתים ואח״כ לנגעי הגוף וא״כ בזה״ז שלא עלה דור למדרגה זו אינו בנמצא נגע זו עד שגם בזמן הבית היו קצתם נסתפקו בהם שלא היו מעולם. נמצא דמצוה זו ישנה אלא כי אינה במציאות וכעין מי סוטה שכיון שלא היה הדור זוכה בטלו ועוד כמה מצות ואפילו במצות מיתת ב״ד בטלו מ׳ שנה קודם החורבן ויש להאריך בזה אלא שאין כאן זמ״ג.

אלו דברי ידידו דוכש״ת בידידות נאמנה חותם בסל מלא ברכות ים ודרום ירשה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לז

למדוד הריבוע בתפילין ע"י מודד של מילימעטער

אלול תשמ"ו לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתך לענין ריבוע בתפילין המבואר בש"ע א"ח סי' ל"ב ס"ט דהלכה למ"מ שיהיו מרובעות ונהגו כהיום למדוד ע"י מודד של מילימעטער ויותר מזה ושמע שאני אמרתי שאין צריך לדקדק במכשירין כאלו רק לכוין שיהיו מרובעות האם אמת השמועה.

כן הדבר שכבר אמרתי הרבה פעמים שהתורה לא ניתנה לקאמפיוטערס ומייקראסקופס וכיוצא בזה וגם לא לשאר כלי אומנות ומה יעשו אנשי גרוזיא שאין להם מכשירים אלו אלא יעשה לפי ראות העין והמדידה הרגילה אצלינו ולמראה עיניו ישפוט לאדם שרואה בישרות, וכעין זה כתב המבי"ט לענין מראה אתרוג בחזזית הפוסל בכ"ש הובא במג"א סי' תרע"ט וגדולה מזו, ושוב הראה לי אחד בהלכות והנהגות מהגה"ק מאסטייפעלע דף נ"ג שכתב דלענין ריבוע בתפילין תמיד ענה שהחזו"א אמר שזהו לפי ראות העין בראיה רגילה ע"כ, וב"ה שכוונתי לדעת הגדולים ז"ל, וקצת ראיה מכה"ג שאסור לעשות כלי למלא חפנים קטורת אלא דוקא בחפניו חפן, וכן בכל שאר מצוות המעשה. אבל וודאי הא פשוט שצריך לדקדק בריבוע כפי האפשר בדרך הטבע ועיין מ"ב סי' קע"ו.

ועיין מס' כלים פ' י"ז מ"ו כביצה שאמרו לא גדול ולא קטנה אלא בינונית א"ר יוסי וכי מי מודיעני איזוהי גדולה ואיזוהי קטנה אלא הכל לפי דעתו של רואה ופהר"מ דהענין שב אל אומד האדם שזאת הביצה תהי' שוה לא קטנה ולא גדולה והלכה כרבי יוסי ומבואר נמי דסומכין על אומד דעת האדם ולא במדידה, ובמקום אחר הבאתי דלשקול במשקל שיעורי מצוה סימן קללה הוא ואסור מבואר גם בכה"ג במלא חפניו של כה"ג דלא עשו דפוס וגם בחביתי כהן גדול (מנחות פ"ז ע"ב ועיין פ"ב דמדות) פריך בגמ' במה מחלקן לחלות ביד או בכלי פשיטא דביד דאי בכלי טורטני יכנים ויכנים כיון דבקללה ואכלתם לחמכם במשקל לאו אורח ארעא ע"ש נמצא דאדרבה חסרון יש במשקל אלא ישער, (ועיין רמב"ם פיה"מ עירובין פ"ד מ"א וברע"ב שם דא"א לעשות טבלא מרובע בצמצום לפיכך תנא כטבלא מרובעת כלומר כדרך שבנ"א רגילים לרבע אע"פ שאינו מרובע בצמצום ועיין א"ר אות נ"ט ובפמ"ג בא"א סקנ"ג) ומיהו לענין שאר מדידות שנתות היו במקדש והיו מודדין ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לח

בנוסחת ברכת שלא עשני אשה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ע"ד ששאל בברכת שלא עשני אשה דנשים מברכות שעשני כרצונו וכיון דאמרו ז"ל דמעשה בראשית כולם לצביונם נבראו וכלם הסכימו לבריאתם וא"כ אמאי אומרת כרצונו ולא כרצונה.

ולפענ"ד נראה דבאשה לא שייך לברך שעשני כרצוני דהאשה לא נבראת לרצונה שהרי בריאת האשה היתה לאחר הבריאה כשאדם לא מצא עזר כנגדו ויפל ה' תרדמה על האדם ויקח צלע מצלעותיו ויבן את הצלע ונתנה לאדם וזה היתה כרצונו של הקב"ה ולא לרצונה ובגמ' (עירובין י"ח) רב ושמואל חד אמר פרצוף וחד אמר זנב ופרש"י פרצוף חלקו לשנים שהיה זכר מכאן ונקבה מכאן זנב היה לו לאדם הראשון ונטלו ממנו וברא את חוה, ועיין תוס' שם ד"ה בשלמא כאן היה מקשה ריב"ם על פי' הקונט' דפי' בריש כתובות (דף ח' ע"א) ב' יצירות הוו ולכך בריך שתים יוצר האדם ואשר יצר דהוה כמ"ד זנב וכו' לכן נראה דשתי יצירות הואי כמ"ד פרצוף ע"ש.

ולפ"ז לא מיבעיא למ"ד פרצוף הוי א"כ חדא יצירה הוה ולא נבראה כלל לרצונה אלא חילקה לשנים ולא שייך לומר כרצונה אלא אפילו למ"ד זנב וב' יצירות הוה מ"מ לא מצינו שהיה לרצונה אלא שהקב"ה ברא לו לאדם עזר מאחד מאבריו ולכן שפיר מברכת שעשני כרצונו, וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן לט

אי יש להתנועע בשעת התפילה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר אי יש להתנועע בשעת התפילה.

תשובה. הנה יש בזה מחלוקת הראשונים ונסתיים באחרונים ללא הכרעה והכל תלוי במה שהוא אדם. עיין מג"א סי' מ"ח סק"ה בשם עשרה מאמרות שקצת פרושים נוהגים להתנועע בנחת בשעת חתימת הברכה בלב לקיים מפני שמי נחת הוא ובמהרי"ל כתב שהי' נוהג להתנועע וגם הריקנט"י פ' יתרו נתן טעם ע"פ קבלה להתנועע בתפלה ועיין אבודרהם שהביא ב' השיטות ובזה דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ובלבד שיכוין לבו לשמים.

סימן מ

אי יש איסור להתנועע בשעת התפילה ימין ושמאל

עוד להנ"ל

ובדבר אשר ראה באיזה אחרונים שאין להתנועע בתפלה רק לפניו ולאחריו ולא ימין ושמאל לצדדים והמתנועע לצדדים הוא דרך גאות.

ולפענ"ד הנה בשל"ה הביאו בקיצור של"ה עניני תפלת י"ח וז"ל כתב א"ז ומצאתי כתוב דאין להתנועע לצדדים אלא לצד פניו אל הקיר ולהמשיך עצמו לאחוריו בכבדות כדי לחזור להתנועע לצד הפנים וכ"כ בזוהר עכ"ל, ויש להאריך ומ"מ יש בזה חלוקי דעות וכאמור, ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ובלבד שיכוין עכ"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן מא

כשיש שני חיובים לתפילה מי קודם

ג' בהעלותך התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ חו"פ וו"ח חוב"ט וכו' כג"ת מוהרשי"ש רובין הלברשטאם זצ"ל אדמו"ר מציעשינוב.

אחדשכ"ג. ובדבר השאלה שיש לו שלשה מנינים בכל יום בבקר וכל מנין יש לו בע"ב קבועים מתפללים תדיר בביה"מ וכעת נעשו ל"ע שני אבלים אחד ממנין ראשון ואחד ממנין שני וכן מתפללים לפני העמוד ועתה קרה שאחד בא להתפלל למנין חבירו ורוצה שיחלוק עמו בתפלה וטוען חבירו כיון שאני קבוע במנין זו ואתה במנין השני אין לך לבא בגבולי ולהשיג גבולי ואיני נותן לך כלום והשיב לו הלה הלא אני מתפלל קבוע בביהמ"ד זו ונושא בעול אתך בביה"מ ויש לי זכות בכל המנינים והלה טוען כיון שקבעת תפלתך במנין ראשון אין לך זכות במנין שלי ועוד הי' לך להודיעני שתבא למנין שלי והייתי מקדים להתפלל עם המנין שלך ע"כ.

תשובה. **לפענ"ד** נראה דהדין עם הראשון כלומר שכיון שהוא ממתפללי ביהמ"ד ונושא בעול עם חבירו בעניני הקהל הרי הוא חבר הביהמ"ד ויש לו זכות בכל מנינים אלא שע"פ סבה הוא מתפלל עם מנין ראשון אבל פשוט שאם פעמים מתאחר או שקם ממטתו באיחור זמן הרי הוא בא להתפלל בביהמ"ד זו מאוחר ומתפלל במנין שני או שלישי עכ"פ אין זה חסרון לו במה שבחר לו מנין אחד ואדרבה אולי הוא ג"כ בכלל הקובע מקום לתפלתו במקום ובזמן אבל אם אירע לו סבה למה יגרע חלקו וזכותו מה שיש לו בביהמ"ד ומה שטען השני שהי' לו להודיעו שיבא למנין השני ואז הי' הוא קם ומקדים להתפלל במנין שלו, הנה גם זה אינו טענה אלא הרי כשבא הוא לא ידע מאתמול מתי שיבא ועכ"פ הגם אם הי' מודיעו הו"ל מהיות טוב ומ"מ אין עליו חיוב להודיע מתי שיבא להתפלל אלא אימת שבא הוא מתפלל בביהכ"נ זו ויש לו זכותים של מתפללי ביהכ"נ זו ולכן אם אין תקנות בענין זה לפענ"ד פשוט דהדין הוא שיש לו זכות בכל המנינים.

והגע עצמך אילו הי' בא איש זר שאינו ממתפללי ביהכ"נ ובקש העמוד והי' בא זה האיש שמתפלל במנין ראשון למנין שני והי' מבקש ג"כ העמוד גם השני הי' מודה ליה דודאי מי שהוא מתפלל ממתפללי ביהכ"נ הוא קודם ואם שהוא מתפלל במנין ראשון בכל עת מ"מ לא יחשב כזר בביהכ"נ הזה במנין השני כמו הזר שאינו ממתפללי ביהכ"נ כלל וכלל לא וכ"ש שדבר זה קרה לו במקרה לפענ"ד פשוט דיש לו זכותים כמו השני ויעשו פשרה ביניהם.

ומיהו לעצם ההלכה עיין א"ח סי' נ"ג ס"כ דדוקא לקדיש יכול כל אבל לומר ואין רשות ביד הקהל לדחותו אבל לתפלה להיות ש"צ מי שירצה הקהל שיאמר התפילה הוא יאמר אלא שמצוה להניח לאבל להתפלל שהוא נחת רוח למת ומצילו מדינה של גיהנם ועיין שו"ת ריב"ש סי' קט"ו, ועכ"פ דברים כאלו ביד גזברי הקהל לסכם ולסדר ואשר הם יאמרו כן יקום הדבר ואין הז"ג להאריך בזה כעת יותר.

ידי"נ דושה"ט ושכ"ג בידידות ובלו"נ9,
מנשה הקטן

סימן מב

להתחבר בחברת יראי ה'

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בספר ארחות חיים להרא"ש באות ל"ג, חבר טוב הי' ליראי ה' התחבר בחברתם וכו' ואהוב המוכיחים ובמקה"ח ציין להשייכות.

ולפענ"ד עוד לפמ"ש הרמב"ם פ"ד מה' תשובה ה"ב דהשונא את התוכחות הוא מכ"ד דברים המעכבים את התשובה וכו' ולפיכך צריך להעמיד בכל קהל וקהל מישראל חכם גדול וזקן ויר"ש מנעוריו ואהוב להם שיהא מוכיח לרבים ומחזירן בתשובה וזה ששונא את התוכחות אינו בא למוכיח ולא שומע דבריו ולכן צוה התחבר בחברתם ואהוב המוכיחים ותהי' חבר טוב להם הגם שהם יתנו לך מוסר והוכחה, ואגב נראה מדברי הרמב"ם שיש חיוב על כל קהילה וקהילה בישראל שיעמידו להם חכם גדול וזקן וכו'

וכבר כתבתי שזה חסרון גדול בזמנינו שבונים קהילות ואין מקבלים בהם חכם ובמ"ב א"ח סי' נ"ג ג"כ האריך בזה ולא הביא מדברי הרמב"ם אלו.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן מג

אי יש מצוה לקבל מתנות כהונה

י' לחדש הרחמים התשל"ח בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ חו"פ כש"ת מוה"ר **צבי הירש טעביל** שליט"א בעמח"ס ציון לנפש וגליוני צבי.

אחדשכת"ר בכבוד והוקרה ובידידות לנצח. במס' חולין דף קל"ג תמה על מרן הח"ס שהקשה לאביי דאמר משקל נמי לא שקילנא לפ"ד התו"י יומא ל"ט דבלחם הפנים אי הגיע להם כפול משכו את ידיהם הא אם הגיע להם כזית לא היו מושכין ידיהם כי בודאי רצו לקיים מצות אכילה ע"ש וא"כ קשה למה לא שקל אביי המתנות כהונה ותמה כ"ג דלא דמי מתכ"ה ללחם הפנים דבלחה"פ יש מצוה לאכול אותו משא"כ במתנות כהונה ליכא רק מצות נתינה שהבעלים יתנהו לכהן אבל על הכהן ליכא שום מצוה לאכלן דוקא ואם רוצה מאכילן לכלבו או לנכרי והביא מתוס' פ"ט דחולין ורש"י דף קל"ד ע"א ד"ה חלה דמבואר ג"כ הכי עכ"ל.

ולפענ"ד נראה לישב דעת מרן הח"ס ז"ל דהרי כנראה אביי השוה מתנות כהונה עם הא דלחה"פ שהרי אמר כיון דשמענא להא דתניא הצנועים מושכין את ידיהם והגרגרנים חולקים מישקל נמי לא שקילנא מבואר דאביי לשיטתו ס"ל דאין לחלק בין לחה"פ למתנות כהונה וא"כ הח"ס לפי שיטת אביי הקשה קושיתו ומה שיתרץ אביי לקושית מעכ"ת יעלה גם למרן הח"ס ז"ל.

שנית נלפענ"ד דבגמ' בב"ק ק"י ע"ב אמרו כ"ד מתנות כהונה ניתנו לאהרן ולבניו עשר במקדש וד' בירושלים ועשר בגבולים ואלו הן עשרה שבגבולין תרומה ותרומת מעשר וחלה וראשית הגז והמתנות ופדיון הבן ופדיון פט"ח ושדה אחוזה ושדה חרמים וגזל הגר, והנה בתרומה וחלה אף שליכא מצוה חיובית לאכלן אבל האוכלן מקיים מצוה ועיין סה"מ להרמב"ם מצוה פ"ט ואכילת תרומה נגררת אחר המצוה ועיין רמב"ם פ"י מהמעה"ק ופלא על רבינו הצל"ח בילה י"ט דמספקא ליה אי יש מצוה באכילת קק"ל ועיין משנה הלכות ח"ג סי' קצ"ה, וא"כ עכ"פ איכא גם במתנות כהונה מצוה באכילתן.

ועוד בו שלישית דנראה דהמדייק בלשון הח"ס יראה שדייק בלישניה וכתב משמע דאפילו במקום מצוה מושכין את ידיהם וכ"כ המג"א סי' נ"ג סקכ"ו (ט"ס מש"כ כ"ג) ביאור דבריו ז"ל דנראה דהני צנועין היו מושכין את ידיהם אפילו במקום מצוה וכ"כ המג"א סי' נ"ג להדיא דאין להתקוטט עבור שום מצוה שהרי שנינו הצנועים מושכין את ידיהם מלחה"פ והתם פשוט דהכונה שהי' מצוה ואפ"ה משכו את ידיהם משום קטטה וע"ז הקשה מתו"י דאלו הי' מגיע כזית לכל כהן לא היו מושכין את ידיהם א"כ במקום מצוה אין למשוך את ידיו.

והנה בהגהות ח"ס על א"ח סי' נ"ג ציין לעיין בתוס' ד"ה משקל ובדרישה וב"ח יו"ד סי' ס"א אות ג' ובשו"ת ח"ס א"ח סי' ס"ט ונראה כוונתו דבאמת כבר הקשה הדרישה דהיכי פשוט ליה לאביי שלא לקבל מתנות כהונה בשיעור נתינה מהך דהצנועים משכו ידיהם שהרי לא משכו רק לאחר שנשתלחה המארה שלא הי' שם שיעור שביעה וליכא מצוה משא"כ בקבלת מתנות כהונה דאיכא מצוה דמסייע לישראל לקיים מצות מתנות כהונה, וא"כ קושית מעכ"ת הקשה הפרישה להיפוך דבמתנות כהונה איכא מצוה ובלחה"פ ליכא מצוה, האמנם נראה דהח"ס ז"ל לשיטתי' אזיל דס"ל דכהן המקבל מתנות נמי מצוה עביד בקבלתו עיין ח"ס יו"ד סי' רצ"ב והמצוה הוא משום דמסייע לישראל לקיים חובתו דבלאו כהן א"א (ודוגמא לדבר כתב הר"ן רפ"ב דקדושין דאף שאין האשה מצווה על פ"ו יש לה מצוה שמסייעת להבעל לקיים מצוותו דזולתה א"א ועיין שלהי פסחים ר' שמלאי איקלע לפדה"ב וברש"ש שם וצ"ע), עכ"פ ס"ל להח"ס דאיכא מצוה בקבלת מתכ"ה, נמצא דבמתנות כהונה יש ב' מינים פדה"ב וזרוע ולחיים והקבה מצות הכהן רק במה שמסייע להבעלים לקיים המצוה שא"א בלעדו עיין ש"ע יו"ד סי' ס"א סי"ג ובש"ך שם סק"ה בשם מהרש"ל ופמ"ג.

אבל יש עוד במתנות כהונה כחלק הכהנים בקרבנות כגון חטאות ואשמות ואכילת קק"ל כגון הזרוע ולחיים חזה ושוק וכיוצא בו ואכילת תרומה עיין רמב"ם פה"מ הנ"ל סי' פ"ט ובחינוך מצוה ק"ב, ובזה ביאר הח"ס בא"ח סי' ס"ט שלא תקשה מסוגיא דידן דהיכא פשוט לי' אביי שלא לקבל מתנות כהונה מהך דהצנועים משכו ידיהם שהרי לא משכו ידיהם רק לאחר שנשתלחה מארה שלא הי' להם שיעור אכילה ושביעה וליכא מצוה משא"כ בקבלת מתנה דאיכא מצוה וע"כ דפחות מכזית נמי איכא מצוה והי' מדמה אביי הך קצת מצוה דלחה"פ דמצוה דגופיה הוא למצות מסייע דמתנות כהונה דידיה.

ורמז הח"ס לתוס' ד"ה משקל ומג"א סי' נ"ג שלא תאמר דילמא ליכא מצוה בפחות מכזית מצד מצות אכילה אלא דאביי הי' סבור מעיקרא דאיכא מצוה לקבל מתנות

כהונה ולבתר דשמע דהכנועין מושכין את ידיהן נתברר לו דליכא מצות קבלה זה אינו דמבואר דמה שלא נטל אביי הוא רק משום שלא יקרא גרגרן או גזלן ובמג"א שם שלא יתקוטט משום מצוה מבואר דמצוה הוה וע"כ דגם בלחה"פ איכא מצוה ושפיר מבואר דברי מרן הח"ס ז"ל.

ידי"נ דושכת"ר בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן מד

סידור המזמורים בפסוקי דזמרה

ד' לסדר וזה שער השמים התשמ"ו בנ"י יצו"א
כבוד הב' הח' משה מנדל איזראעלאוו הי"ו.

אחדשה"ט. קבלתי מכתבך היום והגם כי אני טרוד מאד מ"מ לאהבתך אצלי כבני הנני משיבך מיד.

ובדבר שאלתך בפסד"ז שאומרים אותה על הסדר למה דוקא בסדר זה נתקנו.

הנה באמת כי יש בזה שינויי נוסחאות ונוסח אשכנז שמתחילים מזמור שיר חנוכת הבית ואח"כ ברוך שאמר ואח"כ הודו ואח"כ מזמור לתודה והטור הסכים לומר ברוך שאמר קודם כדי להקדים ברכה לכל המזמורים עיין טור א"ח סי' נ"א ומנהג ספרד לומר קודם הודו ואח"כ ברוך שאמר ולזה הסכים הכל בו משום דנכון לסמוך הודו לסדר הקרבנות ובמס' סופרים פי"ז דהודו דוד המלך תקנו לאמרו בכל יום ובב"י כתב שדוד תקנו שיהיו אומרים בתמיד של שחר מהודו ועד ובנביאי אל תרעו ובתמיד של בין הערבים משירו לה' כל הארץ עד והלל לה' ומטעם זה כתב החיד"א בעבוה"ק שאין להפסיק הרבה בין פ' התמיד להודו שנתקן על אמירת התמיד.

ונראה מה"ט נמי יש נהגו שאומרים עד הקרבנות בבית ומתחילין בביהכ"נ איזהו מקומן עד רבי ישמעאל ועד בכלל ומיד אומרים הודו ולא מזמור שיר חנוכת הבית קודם הודו והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן מה

אמירת מזמור שיר חנוכת ליתא בראשונים

עוד להנ"ל

ובדבר אמירת מזמור שיר חנוכת הבית וגו' שאנחנו נוהגים בתפילה. דע דמה שאנו אומרים מזמור שיר חנוכת בנוסחאות הראשונים ליתא עיין סידור ר"ע גאון ואבודרה"ס ורוקח וסידור ר' הירץ ש"ץ אך מובא בכתבי האר"י ז"ל והרמ"ק, ובסדר היום ובסידורי ספרד כתבו שאין לומר מזמור שיר חנוכת הבית רק בחנוכה, גם בש"ע סי' נ"א לא נזכר כלל מזמור שיר חנוכת והיא מתיקון האריז"ל לאמרו. ואולי מה"ט לא רצו להכניסו לאחר ברכת ברוך שאמר באמצע פסד"ז אלא קודם ברוך שאמר, ולמנצח בנגינות מזמור שיר ג"כ בכתבי האר"י ז"ל ובסידור ר' קאפיל לאמרו מתוך ציור מנורה.

סימן מו

ברכת ברוך שאמר אנשכה"ג
תקנו מספר היכלות

עוד להנ"ל

ברוך שאמר ברכה זו לא הוזכרה בגמ' ובטור סי' נ"א כתב שהוא מס' היכלות לר' ישמעאל כה"ג וקבלה הוא שהוא תיקון אנשכנה"ג עפ"י פתקא שנפל מן השמים כמ"ש בט"ז בשם תולעת יעקב ויש בו פ"ז תיבות וסימנו ראשו כתם פז, ובאבודרהם הביא שכן איתא גם במדרש, והוא ברכה ראשונה של פסד"ז, וישתבח הוא ברכה אחריתא, ואין להפסיק ביניהם אפי' לדבר מצוה, ואח"כ כלומר אחר ברוך שאמר תקנו מזמור לתודה לנוסח ספרד, ולנוסח אשכנז לפי שסיימו כי גמל עלי וכל יום נעשה לאדם נסים הרבה, ועיין רמב"ן עה"ת פ' בא דכל מה שמתרחש לבני ישראל הן יחיד הן רבים הם כולם נסים מן השמים ומי שמאמין שיש בזרע ישראל דרך הטבע בלי נס הרי אין לו חלק בתורת משה רבינו ע"ש, וכ"כ הצדה לדרך, הל' חנוכה והא"ע רי' פ' וארא, ולכן אומרים מזמור לתודה אחר הודו כ"כ השל"ה, ובסידר ר"ע גאון לומר מזמור לתודה קודם הודו לה' וכן נראין דברי הטור אבל ברוקח ובאבודרהם ובסדר היום ובכתבי האריז"ל אחר הודו.

וכתב בא"ח דמזמור לתודה מצוה למשוך אותו בנגינה ולנגן כדאמרינן כל השירות עתידין לבטל חוץ ממזמור לתודה. ובטור כתב דמזמור לתודה דוד קבעו לאמרו בכל יום לפני הארון ע"ש.

סימן מז

תפלת יהי כבוד

עוד להנ"ל

יהי כבוד הוא ליקוט מפסוקים מס' תהלים. וכתב ב"י שיש בפסוקים אלו כ"א אזכרות כנגד כ"א פסוקים שבתהלה לדוד וא"כ כיון שאמרו חז"ל פ"ק דברכות כל האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מובטח לו שהוא בן עוה"ב ויהי

כבוד קדם לה שמקלסין להקב"ה ומתפללין על ארצו ועל עמו, ואח"כ על עצמו בתהלה לדוד על עוה"ב, ומסיימין ואנחנו נברך י' מעתה ועד עולם הללוי' (טור וכל בו) ואח"כ הללויה הללי נפשי וגו' שכיון שבוטח בה' שהוא הזן ומפרנס לכל ואל תבטחו בנדיבים וגם כי תצא רוחו ישוב לאדמתו לאחר הבטחה שהוא בן עוה"ב ויתום ואלמנה יעודד וגו' והללויה כי טוב וגו' עד כל הנשמה שהוא על סדר בתהלים זה אחר זה והם דברי קילוס להקב"ה. ונקראו פסוקי דזמרה וכופלים פסוק כל הנשמה שהוא סוף פסוקי דזמרה.

סימן מח

ברכת ברוך ה' לעולם אמן ואמן

עוד להנ"ל

ברוך ה' לעולם מבואר בסידור ר"ע ובאבודרהם וברוקח ובספר בינה לעתים כתב דרוש למ"ד ועלינו לקלס כיון שאמר כל הנשמה תהלל י"ה אומר ברוך ה' לעולם אמן ואמן שהוא הילול וקילוס, ויברך דוד עד לשם תפארתך הוא מדה"י והטעם שאומרים ויברך ושירת הים אחר פסד"ז כתב הטור סי' נ"א מפני אותן ט"ו שבחות שבישתבח דורש במכלתין מתוך שירת הים ומתוך אותן פסוקין של ויברך דוד עיין רוקח וברכת ישתבח יסדו שלמה המלך ומובא בירושלמי ובזוה"ק תרומה ובויקהל ובסדה"י, ויש לעמוד כשאומרים ב"ש וויברך דוד עד שיאמר אתה הוא ד' אלקים ובישתבח, ויש להאריך עוד אלא שאין הז"ג.

ובזה הנני ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן מט

מקומות שמזמרים בתפילה תתברך לנצח צורנו אי יש לבטלו

אס"ח שבועות תשל"ט לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו שראה נוהגים בכמה בתי מדרשים דבר חדש שלא ראה אצל אבותינו ורבותינו בעת התפלה שנוהגין לזמר ברגלים תתברך לנצח צורנו אי יש לזה מקור וגם איזה מן המזמורים מזמרין, ואי יש להחזיק או לבטל מנהג זה.

אהובי ידידי מעולם אל ימהר לבטל מנהגי ישראל ויפה עשה ששאל ולא עשה מעשה קודם לבטל כי מנהגי ישראל יש להם תוקף והרבה מהם מקובלים עד משה רבינו ועיין שו"ת הרשב"א סי' ט' והנה מנהג זה גם כן מנהג ותיקין הוא ומקורו טהור עיין ט"ז א"ח סי' קכ"ח סקט"ז אמ"ש דהכהנים לא ינגנו אלא נגון אחד וכתב הט"ז מזה יש להוכיח ג"כ על החזנים המזמרים ברגלים תתברך צורנו ניגונים הרבה דאין עושים יפה עכ"ל, הנה מבואר דכן הי' המנהג לנגן ביו"ט רק שצריך למנוע מניגונים הרבה. אבל הני שמנגנים ומזמרין לכבוד השי"ת ביו"ט יפה הם עושים והוא כבוד שמים וכבוד יו"ט.

ושמעתי ממחותני כ"ק האדמו"ר ממאדזיץ זצוק"ל שהיה בעל מנגן נפלא ושאלו כ"ק האדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל למה משוררים ומאריכים בזמירות וניגונים בתפלתם, והשיב כ"ק אדמו"ר ממאדזיץ זצ"ל כי הבורא ב"ה בוחר בשירה זימרה וכיון שבחר ה' בשירה וזימרה כבד את ה' מגרונך וקלסיה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן נ

צריך לכוין באמן ויש"ר מברך

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר מה שהתלונן שאין מכוונין כראוי באמירת אמן המבואר בש"ע א"ח סי' נ"ו.

בעונ"ה מה נעשה. והאמת כי לאו דוקא אמירת אמן או יהא שמיה רבא מברך אלא ה"ה שאר מעשים בעונ"ה שצריך לכוין אבל מה נאמר אם הדורות הולכות ופוחתות, ומ"מ ללמד זכות על דורינו השפל אביא כאן מה שראיתי בלקט יושר דף כ' שכתב וז"ל וזכורני שאמר לא מסתייע מעולם כשאני מתפלל י"ח ששמעתי יהא שמיה רבא או קדושה מאחד מן הקהל שיודע לכוין ודו"ק ע"כ, והוא פלא דמשמע כשהי' התה"ד ז"ל ש"ץ ומתפלל י"ח לא הי' בכל הקהל מעולם שיודע לכוין ביהא שמיה רבא או קדושה וצ"ע ומה נענה אנן אבתריה התם עכ"פ כשהוא לא התפלל בתור ש"צ הי' משיב יהא שמיה רבא וקדושה כדבעי וד"ל, וודאי צריך לזרז בכל האפשר ולקיים בכל הכוונות המבואר בש"ע עיין א"ח סי' נ"ו.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן נא

ביאור לשון רש"י ברכות

ידי"נ הרהגה"צ המפורסם כו' כש"ת מוה"ר **יחזקאל שרגא רובין הלבערשאם** (שליט"א) זצלה"ה כ"ק אדמו"ר מציעשינוב בנ"י.

אחדשבת"ר. ומ"ש עוד להבין דברי רש"י הקדוש ברכות ט"ז ד"ה קורין את שמע ומברכין לפניה ולאחריה פרש"י כתקונה וכן בזמן תפלה וקשה ליה מה רצה רש"י בזה וכן בזמן תפלה, ולפענ"ד לפי פשטות נראה דרש"י בא להוציא מסידור לשון הגמ' שאמרו ת"ר הפועלים וכו' קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה ואוכלין פתן ומברכין לפניה ולאחריה ומתפללין תפלה של שמנה עשרה והנה הפסיק התנא בין ק"ש לתפלה והכניס אכילת פת ביניהם והיה משמע לכאורה דהתנא הקפיד על סדר זה ונמצא ק"ש קודם ואח"כ אכילת פת ולא בזמן התפלה ולכן פרש"י כתקונה וכן בזמן התפלה כלומר שקריאת ק"ש הוא בזמן התפלה שאסור לאכול קודם התפלה וסידור התנא לאו בדיוק הוא.

אלא דיש לעיין למה באמת שינה התנא הסדר הזה ולולי דמסתפינא הי' נראה להכריח מכאן שיטת הפוסקים דפועל מברך ברכה ראשונה דהראשונים ז"ל נחלקו אי מברך ברכה ראשונה על הפת כיון דלא הוה אלא דרבנן וקצת ראשונים כתבו דגם ברכות ק"ש אין מברכין כיון דלא הוה אלא דרבנן ועיין מאירי כאן שדחה שיטתם ולא עוד דאנן גרסינן להדיא ומברכין לפניה ולאחריה ומעתה י"ל דבכיון סידר התנא אכילת הפת אחר ק"ש להוציא משיטת הסוברים שלא לברך על הפת ברכה ראשונה ולכן סידר קודם קורין ק"ש ומברכין לפניה ולאחריה וא"כ ע"כ בפת נמי מברכין בין לפניה ובין לאחריה כיון דק"ש נמי ברכותיה מדרבנן הם ואפ"ה מברכין בין לפניה ובין לאחריה.

עוד הי' נראה לומר בדברי רש"י ז"ל בדרך הנ"ל באופן אחר לפי מה שהבאתי מחלוקת הפוסקים אי מברכין ברכת ק"ש והנה למ"ד דאין מברכין ברכת ק"ש א"כ ע"כ ס"ל דדוקא חיוב דאורייתא התירו להם וא"כ הכ"נ לענין אכילה רק בהמ"ז התירו להם ולא ברכת המוציא שהוא מדרבנן ותקשה א"כ תפלה שהוא דרבנן למה התירו להם וצ"ל דס"ל דתפלה נמי לא הוי דרבנן אלא דאורייתא הוא וכשיטת הרמב"ם ז"ל ורש"י הקדוש להוציא מזה כתב וכן בזמן תפלה דהרי כבר כתב הרמב"ם ז"ל בה' תפלה ועיין כ"מ שם דאפילו למ"ד תפלה דאורייתא אבל זמן תפלה לכ"ע דרבנן הוא דמאורייתא פעם אחת ביום סגי באיזה זמן שהוא וגם נוסח התפלה לכ"ע הוה דרבנן וא"כ אי הוה אלו מדאורייתא א"כ התפלה היו יכולין להתפלל בכל יום דמאורייתא ליכא זמן תפלה ולא נוסח והם רק דאורייתא התירו להם וכן ק"ש לא היו קורין כתקונה אלא בלא ברכות ולזה כתב רש"י קורין ק"ש כתקונה היינו תקון דרבנן בברכותיה וכן בזמן תפלה דכיון דגם דרבנן התירו להם א"כ צריך גם בזמן תפלה ונמצא דברי רבינו הגדול רש"י ז"ל עמוק עמוק מי ימצאנו.

ועוד בו שלישי' דנראה לומר לפמ"ש הכ"מ בפ"א מהק"ש דמה"ת זמנה של ק"ש של שחרית כל היום דמקשינן ובקומך לבשכבך וכמו דבשכבך אמרינן דהוא כל זמן שבנ"א שוכבין דהיינו כל הלילה ה"נ ובקומך דהוא כל זמן שבנ"א עומדין דהיינו כל היום ומה שאמרו עד ג' שעות הוא מדרבנן דבעינן לסמוך גאולה לתפלה שאין זמנה של תפלה אלא עד ארבע שעות או עד חצות ביותר ע"ש ועיין שאג"א ה' ק"ש וטוש"ע א"ח סי' נ"ח ובסעיף ו' אע"פ שזמנה נמשך עד סוף השעה ג' אם עברה שעה ג' ולא קראה קורא אותה בברכותיה עד שעה ד' שהוא שליש היום ואין לו שכר כקורא בזמנה ואם עברה שעה ד' ולא קראה קוראה בלא ברכותיה כל היום ע"כ ועיין מ"ב שם סקכ"ז ובעמק החכמה עה"ת במאמר לסיום הש"ס דף 136 מדפי הספר הביא ראי' להכ"מ ע"ש ומעתה י"ל פשוט דמאחר דהשמיענו התנא דקורין ק"ש הו"א דקורין ק"ש כל היום כעיקר דין ק"ש מה"ת שזמנה כל היום וע"ז פרש"י כתקונה וכן בזמן תפלה היינו דקורין עד ג' שעות שהרי כן תקנו חז"ל דבעינן לסמוך לתפלה כמצותן לשון רש"י ז"ל ולפ"ז עלתה דדעת רש"י נמי דמדאורייתא ק"ש של שחרית זמנה כל היום וק"ל.

ומחמת כי אין הזמן גרמא להאריך אקצר כעת ולקוצרים אומרים יברכך ה' ידי"נ באמת דושת"ר בלב ונפש המצפה לרחמי שמים ולישועת ה' כהרף עין ונראהו עין בעין בשוב ה' את שיבת ציון העליונה ויבנה את העיר החרבה והשממה מבלי יושב ובאש עתיד לבנותה בב"א, דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נב

לשמוע מכלי זמירות שאשה פורטת

למע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כש"ת וכו' שליט"א.

בשאלתו על מה שכתבתי בספרי משנ"ה בח"ו סי' כ"ה אי מותר לשמוע כלי זמר שאשה פורטת עליהן ציין לשו"ת הרמב"ם (מקיצי נרדמים ירושלים תש"ך) ח"ב סי' רכ"ד עכ"ל.

ולפענ"ד מלשון הרמב"ם שכתב שהשומע אשה מזמרת על כלי שיר יש שם חמשה איסורים שאם מנגנין ונשמעין שם דברי טפשות ונבלות פה איכא איסור שמיעת שירה, ר"ל זמרא בפומא, ואיסור שמיעת וכו' ואם זה במקום שתיית יין יש איסור רביעי והוא אומרו יתעלה והיה כנור ונבל תוף וחליל ויין משתיהם, ואם המזמרת אשה יש שם איסור חמישי לאומרם ז"ל קול באשה ערוה ומכל שכן אם הוא מזמרת וכבר התבארה האמת במופת והיא שהכוונה בנו שנהיה גוי קדוש ולא יהיה בנו מעשה ולא דבור אלא בשלמות

או כמה שמצינו על השלמות ועל שנעורר הכחות המונעים מן כל טוב ועל שנפקיר עצמנו בהולות ושמוק, וכבר נתרנו זה הענין במורה בחלק האחרון שבו פ"ח מה שיש בו מספיק בדברים שהם מופתיים לנשמי מעלה ע"כ העתקתי כל הלשון.

והנה לכאורה מש"כ ואם המזמרת תשה יש שם ליקוד תמיהני לאומרם ז"ל קול בשה ערוה ומכל שכן שם היא מזמרת משמע לכאורה דמה שכתב ואם המזמרת תשה כלומר שהיא פורטת בכלי זמר ועל בפיה מ"מ אינה ליקוד משום קול בשה ערוה משום שהיא פורטת על הכלי שיר וזה נראה רצונו שהבינה לי ממנה לפענ"ד ביאור הדברים הוא כך דשם המזמרת היא תשה יש כאן ליקוד אחר לבד האיסורים הנ"ל והיא מה שאמרו ז"ל קול בשה ערוה כלומר קול תשה ממש הרי היא ערוה אפילו בלי זמרה עיין קידושין דף ע' ע"א ע"ל הכי אמר שמואל קול בשה ערוה ופרש"י שנאמר השמיעני את קולך ואת תשלו בשומה תשיבני וברמב"ם פכ"ג מה"ע ה"ב ואפילו לשמוע קול הערוה או לראות שערה אסור ע"כ הנה דקול בשה אפילו בלא זמרה אסור ולכן קאמר וכ"ש אם היא מזמרת כלומר דהאי כ"ש קאי אקול בשה ערוה אפילו בלי זמרה וכ"ש כששומע קולה מזמרת אבל נראה פשוט דאין האיסור משום קול בשה על הקול של הכלי שיר שבע ע"י תשה זה לא הוי בכלל קול בשה, ועוד דע"כ הו"ל שאה איסורין קול בשה מהכלי שיר וקול זמרה שלה וי"ל מ"מ מה שכתבתי נראה אמת בדברי הרמב"ם ז"ל.

איברא לפ"מ שרגיל לפרש בדברי הרמב"ם ע"כ סותר עצמו למ"ש בשות י' בענין קול תשה ע"י רחליה דפשטינן ליה כי קול היוצא ע"י הרחליה אינו קול של תשה כלל אלא הרחליה עושה הקול והכ"נ אין זה קולה כלל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן נג

קול באשה ערוה מהו לגבי זמירות בשבת

כבוד האי צורבא עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת מוה"ר אהרן זאב העשין הי"ו.

אחדשה"ט בידידות. קבלתי מכתבו היקר ועל ידעתי מכונתו אם הוא בן יסיבה או מגיד שיעור או כיוצא בו ויקבל הכבוד לפי הרמוי לו.

ובדבר תשר שאל בענין קול בשה ערוה אי שייך דין זה גם לענין זמירות של שבת לפי המבואר בס"ח סי' תשמ"ז דיש לרגן בשבת שירות ותשבחות וכן בסידורו של שבת האריך בזה. ומע"כ ניין לגמ' ברכות כ"ד אמר שמואל קול בשה ערוה ורש"י סוטה מ"ח ע"ב ד"ה כשם בנעורת. וניין לתוכר הפוסקים ע"ע סי' כ"ע סק"ד אי יש לחלק בין פנויה לנשואה ובש"ע ע"ח סי' ע"ה ושו"ת הם"ק ת"מ סי' ק"ל דשפילו למלכות אסור בביהכ"נ וגם ניין לשו"ת שלמת חיים סי' ע"ד. וגם מה בין בתרי קלא זה אי קיי"ל דלא מישתמעי.

אהובי ידידי דבר זה כבר נפתחה בגדולים ונסתיימה בקטנים וכבר האריכתי בזה בכמה מקומות והמכשלה הזאת תחת יד מנהג תשנו שהיו בעוה"ר תחת הלחץ של ההשכלה ואז מחמת שתשנו שת"ו יפלו ברשת ההשכלה כולם עשו מה שעשו להמיר כמה דברים לש"ס ומשום עת לעשות לה' הפרו תורתיך והעלימו עין מזה כמה מחכמינו ז"ל לפי טורך הענין ולא נוותו כברוכיה אבל עלובה עיסה תשר בעלה מעיד עליה (ועיין רמב"ם בפיה"מ שפי' ברכות עת לעשות לה' הפרו תורתיך) ועיין שרידי אש סי' ח' שכתב על אחד ממנהגים שם ז"ל אם יבא מי מרבני ליטע להנהיג בעדתו כן וודאי שיעבירו אותו מכהונתו וכן הדין. מ"מ הלואי וכו' והטעם הוא משום עת לעשות לה' הפרו תורתך. שוב כתב שם דרבני פולין ואונגרן שתגלגלו למדינת גרפת רואין את מנהגים המדשים שהנהיגו חרדי גרפת עפ"י שיטת גאוני תשכנז והם מוחים נגדם בעוז לפי שמנהגים אלו הם נגד דיוים מפורשים בגמ' ופוסקים כנ"ל וידוע כמה חזק שלטו ההתבוללות בארץ גרפת וכו'.

סימן נד

לזמר זמירות שבת קודש בבנים ובנות יחד

עוד להנ"ל

ובאות ד' שם כתב ומה שנוהגים לשיר ולזמר זמירות קודש בנים ובנות יחד נשאלתי בזה בבר ממנהיגי המחנות והשבתי להם כי בנותי לברלין רחיתי בבתי החרדים מזמרים מנשים ונשים יחד זמירות קודש בשבת והשתוממתי למנהג זה שהוא נגד דין מפורש בש"ח סי' ע"ה ס"ג ועיין שם במג"א והאריך שם וכתב ואולם לדינא כיון להשמועות הן בחזקת נדה וכמש"כ במ"ב ע"כ אסור לעולם לשמוע קול זמר של בתולות ומטעם זה ערערתי נגד מנהג זה שנהגו חרדי תשכנז ושוב כתב לחקר ודרש שהגאון הנדיק הרב הילדעסהיימער החיר להם בזמירות קודש לומר יחד והטעם משום דתרי קלא לא משמעי וכיון שמזמרין יחד אין חשש איסור ושוב פלפל גם בזה ולבסוף גם בזה תמך מנהגו שאם ירחפו הבנות לחוץ באיסור שאוסרים עליהם להשתתף בזמירות קודש ומשום עת לעשות לה' אינו מהרהב לאסור מה שהמירו הם וע"ש מה שדחק משום לורך השעה שהיתה שם.

ולפענ"ד איני רוצה ללעוז ח"ו על אלו שעשו כן אבל להלכה ודאי אין לו שום מקור להיתר ואדרבה הרי מבואר בח"ס ז"ל שלא התיר לנגן בחוריס ובתולות אפילו לקבל פני המלך והתם נמי יחד הזמרה ולמה לא כתב דתרי קלא לא משתמעי אלא ודאי שזה טעות גמור.

והנה פשוט דמה שאמרו תרי קלא לא משתמעי לא שייך בדידן מתרי טעמי חדא שהרי אמרו ז"ל כי קולך ערב ומראך נוה וכיון דקול אשה ערב הוא ואמרו ז"ל דאע"ג דתרי קלי לא משתמעי בחצוצרות ושופר יוצא ידי שופר משום דאיידי דחביבי ליה יהיב דעתיה בתר שופר ומשתמעי וא"כ הכי נמי כן הוא וודאי אסור הוא ובפרט דעריות נפשו של אדם חומדתן ועוד דלהדיא אמרו זמרי גברי ועני נשי פרילותא זמרי נשי ועני גברא כאש בנעורת (סוטה מ"ח) והנה התם אפילו כמה נשי זמרי או גברי מ"מ אמרו דהו"ל איסורא ולא אמרו אלא לבטל זו מפני זו אם א"א לבטל שניהם אבל ודאי מצוה לבטל שניהם וז"פ מאד. ומדברי הח"ס שציין עליהן מעכ"ת (ח"מ סי' ק"ג) דאפילו לכבוד מלכות אסר שהנשים פניות יזמרו יחד ע"ש. איברא דגם במציאות זה אינו שהרי לעולם כשמזמרין שנים או שלשה יחד כמעט בלתי אפשרי שאחר לא יפסיק והשני יזמר הן באמצע הזמרה שאחד עומד לפוש והשני ממשיך או שאחד אינו סובל הקול הגבוה או הנמוך וכיוצא בו וזה פשוט וברור וא"כ אפילו תרי קלי ליכא לעולם ואם הם התירו כמה דברים להוראות שעה שהיתה המהפכה גדולה ולהציל מה שהיה בידם עשו מה שעשו אבל ח"ו לנו לזוז מן ההלכה זוז כ"ש ואם לא תדעי לך היפה בנשים צאו לך בעקבי הצאן. ועיין ס' באר שבע סי' קי"ט ובשו"ת ח"ס ח"מ סי' ק"ל ובמ"ב סי' ע"ה סקי"ז ובס' יוסף אומץ דיש למחות לנשים המשוררות זמירות בשבת.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן נה

להתפלל במי רגלים שלא כלו לגמרי

ג' סליחות התשל"ט

מע"כ ידי"נ הרה"ג וכו' כש"ת מוה"ר י"א הי"ו בכולל לעקווד נד"ז.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שאלתו עוד בטפת מי רגלים שנשאר על האמה לאחר השתנה ומילדותו חשב שצריך ליזהר לנקותו כדי שיוכל להתפלל וקשה מאד לנקותו כיון שאסור לאחוז באמה אפילו מן העטרה ולמטה מותר רק לצורך השתנה ופלפל בזה במ"ר ששותתין על ברכיו א"ח סי' ע"ה.

ולפענ"ד האמת בזה כי לא נתנה תורה למלאכי השרת אלא כל שמשתין ומסייע קצת במכנסים שיפלו הניצוצין סגי בהכי אלא שלא ימהר הרבה לצאת בעודו שיש שם טפה אבל אם ממתין קצת וכ"ש מנדנד ומנענע קצת בהמכנסים שנופל הטפה וליכא עוד מה לחוש ועיין בגמ' נדה י"ג אבל מסייע בביצים מלמטה עכ"פ לפענ"ד אין צריך לקנח פי האמה שיבא עי"ז ח"ו לידי איסור ומי שאינו יכול אם מניח קצת נייר על יד הנקב בלי נגיעה לא הפסיד עכ"פ כל ערוס יעשה בדעת.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן נו

הרואה ערוה על טעלעוויזיא אי מותר לקרות ק"ש

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו ברואה ערוה על טעלעוויזיא אי מותר לקרות ק"ש כנגדה.

ולפענ"ד נראה פשוט דאסור וראי' מגמ' ברכות כ"ה ערוה בעששית אסור לקרות ק"ש כנגדה צואה בעששית מותר לקרות ק"ש כנגדה דצואה בכיסוי תליא מילתא והא מיכסיא ערוה בעששית אסור דולא יראה בך ערות דבר אמר רחמנא והא קמתחזיא, ועיין טוש"ע א"ח סי' ע"ה, והגם שיש לחלק דהכא באמת לא נראה הערוה ממש אלא צילום של הערוה מ"מ הטעם אחד הוא וא"כ גם שאר ד"ת האסורים בפני ערוה אסור, ובכלל אין להיות בבית אשר יש שם טעלעוויזיא ליהודי שומר התורה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן נז

בקו"ק לתקן בעניני פריצות

א"ך למ"טמונים התשמ"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג כו' כש"ת מוה"ר **מרדכי צבי סאסנע** שליט"א מנהל ועד להרמת קרן התורה.

אחדשה"ט. קבלתי מכתבו בענין הפריצות בעיר וואודבוירן אשר שורה שם בימי הקיץ בפרט בליל מוצש"ק ששורה שם רוח של הוללות ופריצות ופריקת עול שגורם גם לחילול שבת ח"ו.

והנה ודאי מצוה גדולה להציל ולתקן כל מה שאפשר, אבל לפענ"ד אם הוא כמו שכתב מעכ"ת התקון הראשון

הוא לאסור בכלל לילך במקומות ההלו בקיץ כי מי יאמר לו לתיקונים אם הוא כבר במקום הפרילות וידוע דר"ח בן ערך נמצא מאר היין והרחילה ממרח דפרוגייתא ומיא דליומסא (שבת קמ"ז ע"ב) שהלך לדיומסיא ועיין מדר"ג פי"ד ומילו לא הלך לשם לא היה בא לו כן שאכא כל תלמידו ודרכו של בנ"י להמשך אחר האבותא.

וז"ל הרמב"ם פ"ו מהל' דעות ה"ו דרך בריותו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו ומבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו לפיכך צריך האדם להתחבר לצדיקים וליושב אצל החכמים כדי שילמוד ממעשיהם וכו' ע"ש ואמר אשרי האיש אשר לא הלך וגו'. ועיין ס"א סי' תמ"ו כמו שמנהג הנכרים כן מנהג היהודים ברוב מקומות בגון אם הנכרים גדולים בעריות כך יהיו בני היהודים הנולדים באותה העיר ע"כ. והוא ממש על דרך שכאב הרמב"ם הנ"ל אצל שהוסיף בדרך משל בגון וכו' כך יהיו בני היהודים הנולדים באותה העיר ולא קיים שאם להיפוך.

ובבר ממרחי תוכחת מגולה על הטוענים שמה שנוגע לבחי ספר של עכו"ם בפרילות הגורלה בזמנים האחרונים בפרלות הערלות עד למדי שזה אינו נוגע לנו ובניגו כלל, והגם כי בעזה"י זכו הסם ביאיבות ות"ת קדושות ויש כאן הללה פורחת, אבל הרי העידו לנו אחי רועי ישראל אשר גובה מרחיק גבהם והאחרון הכניד רבינו יהודה החסיד בדבריו בגמלי שם אשר כתב מפורש שבאקום שהנכרים גדולים בעריות כך יהיו בני היהודים הנולדים באותה העיר והנה העיד בני היהודים הנולדים באותה העיר ולא כתב בני היהודים שבאו לשם כי על התולדות באותה העיר בחויר האטומת מעיד, ובפרט באוירים או בחולות וגם זוגים בעירים באקום פרוץ מרובה על העומד.

לכן בנידון דידן נמי אם הוא דבר ר"ל מסוכן ומוכן לפרעונות למה לא יכריזו בכלל שאסור לילך אם שהוא באקום פרילות, אלא שבאמת כי בגרמה העיר וואדבאחרן לאו יחידאה היא אלא בכלל ענין של קאנטרי צריך עיון גדול בכל חופן ודאי שצריך לעשות כל האפשרות להניל נפשות משראל.

ובזכות זיכוי הרבים יתקה' ונזכה להושע בישועתה' בביאת משיח צדקינו בב"א ידידו דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נח

בענין קול באשה ערוה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו מי שייך קול באשה ערוה דוקא בשיר כשהיא מזמרת או גם באשה האומרת דרשה או באקום דיבור. ולפענ"ד הנה כבר האריכו בזה בספרי מ"ה סי' רי"ח באשה הנואמת [אומרת דרשה בלע"ז] ע"ש באריכות ואע"פ דקיי"ל דדיבור של אשה לא הוה ערוה, מ"מ לשמוע ולהנות מדיבורה הוה ערוה. ועיין עוד שם מ"ו סי' רכ"ה ד"ה ועוד נו שליטי' די"ח לף קול דיבור של אשה ערוה וכו' ע"ש. ועיין עוד מש"כ בספרי מ"ד סי' פ"ו ומ"ז סי' י"ג וסי' רל"ח ודו"ק בכל אלו המקומות, כי אין רצוי להכפיל מה שכבר נכתב ועיין ש"ע א"ח סי' ע"ה וק"ל.

וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדעד יבוא ינון ולו יקהת עמים, המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן נט

מצא צואה בבית לאחר התפילה אי יצא

מירון פ' פינחס תשנ"א

מע"כ ידידי היקר מאד נעלה כו' כש"ת מוה"ר כו'.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שאלתו במי שהתפלל ליל ש"ק ומש"כ נתבונן לו שהיתה צואה במקום תפלה מי צריך לחזור ולהתפלל שחרית שמיש כדי להשלים תפלתו.

תשובה. **לפענ"ד** כיון שהי' שוגג ולא ידע אינו מוחר ומתפלל שמיש בשחרית, והטעם שהרי בגמ' ברכות כ"ה וכתב המחבר שו"ע א"ח סי' ע"ו ס"ז שפק אם צואה בבית מותר לקרות למזקת בית שאין בה צואה, ואם התפלל במקום שא"צ לבדוק ומצא לאחר התפילה א"צ לחזור וז"ל המחבר קרא במקום שרואי להסתפק בצואה ומצאה אח"כ צריך לחזור ולקרות אבל אם אין המקום רואי להסתפק בו א"צ לחזור ולקרות והטעם לאנוס הוא ומבואר דהיכי דא"צ לבדוק והתפלל אע"פ שמצא אח"כ הו"ל אנוס וא"צ לחזור ולהתפלל.

אלא דהמג"א כתב בשם שמעוין בו מינוקות מוסגין ע"ש ולפענ"ד דבזה"ז דדרכן של נשים לשים על המינוקות מיתולים ולא מלכלכים את הבית וכמעט אינו מצוי שימצא צואה בבית כה"ג גם המג"א מודה דאפילו מצויין מינוקות מ"מ אין לחוש ובפרט שעכשיו נשתנו הענינים אלו אפי' להשתנה והכל מסודר א"כ המוציא צואה בבית ודאי דבר שא"צ לבדוק אחריו וממילא א"צ לחזור ולהתפלל כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ס

ש"ז לח על בגדו דינו כצואה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו עוד מי ש"ז לח על בגדו דינו כצואה או דוקא באקומו דינו כצואה.

הנה ימחול נא לעיין או"ח סי' ע"ו ס"ד ובמג"א שם ובא"ר ובשו"ע הגרש"ז ובמ"ב סקי"ד דגם על בגדו דינו כצואה. ובס"ח סי' תק"ט כתב חסיד אחד לא הי' הולך באותו חלוק שמשמש שא"א לש"ז שלא יגע בבגדו. ובשלה"ק סי' ס"ו מי שהוא נשוי יזהר שלא יקנח עצמו בחלוק שלבוש כשפורש מאשתו לאחר הזיווג, ואם יבוא ש"ז על חלוקו מאיזה סיבה לא ילבוש אם לא כשרוחץ ע"ש.

ומחמת רוב הטרדות אקצר והקוצרים אומרים יברכך, דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סא

אמירת אהבה רבה בשחרית

לידידי הרב הגאון כו' כש"ת מוה"ר ר' דוד יצחק שיק שליט"א, רב אב"ד בבארא פארק.

אחדשב"ת בידידות נאמנה. ע"ד אשר שאל על מה ששמע שאני נוהג לומר בשחרית אהבה רבה ואהבת עולם ואי יש טעם בדבר או קבלה.

והנה בש"ע א"ח סי' ס' ברכה שנייה אהבת עולם הג"ה וי"א אהבה רבה וכן נוהגין בכל אשכנז וכו' ע"ש ומחלקותם דפליגי בהא דשמואל אמר אהבה רבה ורבנן אמרי אהבת עולם ותניא כוותיהו דחכמים ובקרא כתיב אהבת עולם אהבתיך ומיהו כתב רב שר שלום דמנהג לומר בשחר אהבה רבה ובערב אהבת עולם ונחלקו עליו ואנן מבני אשכנז נהגו לומר אהבה רבה ובני ספרד אהבת עולם ותלמידי הבעש"ט הקדוש נהגו כבני ספרד לומר אהבת עולם וכדי לצאת ידי שניהם נהגתי לומר תרווייהו ע"ד שאמר רב פפא בכמה מקומות הלכך נימרינהו לתרוייהו ואין בזה משום דיחיד ורבים הלכה כרבים ואסור לעשות כיחיד כיון שנחלקו בדבר גם הפוסקים מספיקא אמרינן תרוייהו כידוע דכה"ג ליכא משום חולק על ההלכה ועושה חומרות לעצמו. ושוב מצאתי כן בספר המנהיג דיני תפלה ס"ק ל"ב דסוגיין כרבנן וז"ל ואם ירצה לומר אהבת עולם רבה אהבתנו הרשות בידו ע"ש וברוך פוקח עורים.

ידי"נ אוהבו הנאמן בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סב

אסור לעשות אסיפות נשים בבתי כנסיות

י"א טבת פ' ויחי יעקב התש"נ בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון וו"ח אוצר בלום כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים ה"ח מעמפיס טענ.

אחדשב"ת בידידות, קבלתי מכתבו היקר לי וכו'. בדבר שאלתו שנתעורר התעוררות גדולה בחסדי ה' בענין שמירת הלשון ובפרט אצל הנשים דברניות ועושים הרבה שיעורים בהל' לה"ר בבתים ובבתי כנסיות במקום שנאספים שם עם רב ונשאל מעכ"ת שיש נשים שבתוך כדי שמיעת השיעורים הם אוחזים בפלך וסורגים במסרגות בידיהם וזה אינו מפריע להם לשמיעת השיעור ומספקא ליה אי אריך למיעבד הכי כיון דעיקר ביאתם הוא לבית הכנסת לשמוע שיעורים דברי אלקים חיים אי לא הוי זה בכלל קלות ראש לבית הכנסת.

ופה אהובי ידידי יפה שאל ומיהו לא על מעשה ידיה אני מתפלא אלא על עיקר האסיפה ודריסת רגליה אני מתפלא דמי התיר להם לנשים להתאסף בבית הכנסת של אנשים בכלל וזה זמן רב שאני מאד מסתפק בזה היאך ולמה התירו ליכנס נשים בבית המדרש ובתי כנסיות של אנשים ולכאורה קדושת בית הכנסת גדולה היא ואין לעשות שם כנוסים אחרים ובפרט בארץ ישראל שלא נבנו על תנאי ובגמ' מו"ק י"ח ע"א אמר רב שמן בר אבא הוה קאימנא קמיה דר' יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד ושקלינהו לטופריה בשיניה וזרקינהו ש"מ תלת ש"מ מותר ליטול צפורנים בחו"מ וש"מ אין בהם משום מיאוס וש"מ מותר לזרקן ופריך איני והתניא שלשה דברים נאמרו בצפרנים הקוברן צדיק שורפן חסיד זורקן רשע ומשני טעמא מאי שמא תעבור עליהן אשה עוברה ותפיל אשה בי מדרשא לא שכיחא. ובגמ' קידושין נ"ב ע"ב כעס ר' יהודה עליהם אמר להם וכי אשה בעזרה מנין ועיין רש"י ונשים אין נכנסות לה כדתנן באבות הטומאות בפ"ק דמס' כלים ובתוס' חלקו עליו דלא מצינו איסור לנשים ליכנס לעזרה, ומיהו עיין ירושלמי מע"ש פ"ה ה"ג דפריך ואשה נכנסת בעזרה בתמיה ומשמע דאסורות ליכנס בעזרה מה"ת הביאו בגהש"ס וכ"ה בתוספתא פ"ב דמס' ערכין מעולם לא קראה אשה בעזרה אלא בשעת קרבנה בלבד. ולכאורה אמאי זרק ר' יוחנן טופריה והלא אפשר יעשו אסופות מנשים בביהמ"ד ותמצא אשה עוברה ושכיחא הוא מעוד כמו שראינו בזמנינו.

והתשב"ץ (תלמיד מהרמב"ב) סי' שצ"ז כתב בנשים שהיו נוהגים ליכנס להיות סנדק ואפילו אם בעלה מוהל או אביה או בנה דלאו אורחה דאשה ליכנס מקושטת בין האנשים ובפני השכינה וכי האי גוונא פרכינן בפ' האיש מקדש (דף נב) אשה בעזרה מנין פן יתגרו בה פרחי כהונה וכו' ומי שיש בידו למחות ימחה והמחמיר תע"ב ברכה ושלום מאיר בר ברוך זלה"ה וע"ש באשר כתב מורנו וכו' וכל איש הירא דבר ה' יש לו לצאת מביהכ"נ פן יראה כמסייע ידי עוברי עבירה ע"ש. והנה הא טעמא פן יתגרו בה פרחי

כהונה הכ"נ איכא שהרי הא בי כנישתא הוא לגברים ופרחי בני ישראל עוברין ושבין שם כי הם שם כל הזמן. ועיין שו"ת שו"מ ח"ו סי' ג' אי מותר לעשות סעודת ברית מילה בעזרת נשים ועיין תשו' אמרי אש סי' ט' וסי' יו"ד אודות להעמיד חופה בביהכ"נ ובשו"ת מהרי"א אסא"ד ס"י ובשו"ת ח"ס א"ע סי' קנ"ב ועוד בח"ו סי' פ"ו באריכות. ועיין שד"ח אסיפת דינים מער' ביהכנ"ס.

איברא דבש"ע א"ח סי' פ"ח הגה יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לביהכ"נ או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר (הגמ"יי פ"ד) וי"א שמותרת בכל וכן עיקר (רש"י הל' נדה) אבל המנהג במדינות אלו כסברא ראשונה ובימים נוראים נוהגים להתיר (פסקי מהרא"י סי' קל"ב) ע"ש ובא"ז הגדול מבואר דהוא איסור גמור ועיין חתן סופר שער טהרת ידים ד' וכתב הרמ"א (דף ל"ז) ועיין תורת חיים להגאון מפעסט ז"ל שתמה אמג"א דפשוט דהאשה הנ"ל אסורה ללכת לביהכנ"ס וגם בביתה אסורה להתפלל רק התירו ללכת לביהכנ"ס כי הוא לה עצבון גדול אם הכל מתאספים והם לא ילכו ע"ש ועיין מטה אפרים א"ח סי' תקפ"א סכ"ה ודו"ק. והנה הגם דנימא דעכשיו אזלינן בתר המקילין והקילו לאשה ליכנס לביהכ"נ לתפלה מטעמים המבוארים ודלא כרמ"א שכתב דהמנהג כסברא ראשונה שלא ליכנס אבל ודאי ליכנס בלי טעם תפילה למה נתיר לה וא"כ פשוט דלנשים ליכנס לביהכנ"ס מלבד ממה שכתבתי לעיל מהא דר' יוחנן הרי הרבה נשים יש שאינם טהורות ואין ליכנס לביהכנ"ס לכתחילה כן ואין לומר דמותרות כמו בימים נוראים שנכנסים מפני הבושה דמי הגיד לנו לסדר האסיפה בביהכ"נ שצריכה להתבייש ולבא, לא יסדרו שם האסיפה ולא תבא האשה, גם כי אין זה בושה אם לא תבא לאסיפה, ולכן לפענ"ד בעצם התיקון ליתן שיעורים בבתי כנסיות לנשים לפענ"ד לא ידענא אם לא יצא שכרו בהפסדו בשביל הא גופיה.

שנית, כי הבית הכנסת אפשר שהיו שם כמה אנשים לומדין בו תורה ועכשיו נתבטל מהלימוד התמידי בבית הכנסת שם וכמה מהאנשים שדרכם ללמוד שם או שנתבטלו לגמרי או שמסתובבים שמה בקרן זוויות או שהלכו למקום אחר.

והשלישית, והוא העיקר דחוץ מכל זה מה שאין דעתי נוחה שהנשים יוצאות לשיעורים ומניחים הילדים בביתם בלי השגחה או שצריכים ליקח שומר איזה ילדה ולשלם ומי יודע היאך היא שומרת ואם היא לא צריכה שומר למשמרת, או לפעמים שישב הבעל עם הילדים במקום שילך הוא לשיעור ללמוד תורה שעליו יש חיוב ומצות עשה ללמוד הולכת היא והוא נשאר להיות שומר הילדים ונהפוך הוא שהתורה נתנה לו אשה להיות לו עזר להטפל עם הילדים שיוכל הבעל לילך וללמוד תורה נעשה הוא השומר הילדים ולוקח את מצותה. וראי' ברורה לדברינו שהרי אמרו ז"ל ברכות י"ז ע"א גדולה הבטחה שהבטיחן הקב"ה לנשים יותר מן האנשים שנאמר נשים שאננות (ישעיה לב) קומנה שמענה קולי בנות בוטחות האזנה אמרתי. א"ל רב לר' חייא נשים במאי זכיין באקרויי בנייהו לבי כנישתא ובאתנויי גברייהו בי רבנן ונטרין לגובריהו עד דאתי מבי רבנן. הנה קבעו לנו חז"ל נשים במה זכיין להעוה"ב וגם כי גדולה הבטחתן משל גברי אבל הוא באקרויי בנייהו לבי כנישתא ופרש"י תינוקות של בית רבן היו רגילין להיות למדים לפני רבן בבית הכנסת ובאתנויי גברייהו פרש"י בית המדרש ששם שונים משנה וגמרא ונטרן לגברייהו נותנות להם רשות ללכת וללמוד תורה בעיר אחרת וממתינות לבעליהן ע"ש כי זה הוא עיקר המצוה והזכות שלהם ולא חשב כלל לזכות הליכתן לשיעורים כי אפשר אדרבה ע"י השיעור תבטלו בעליהן מלימוד התורה ח"ו ואם יאספו הרבה יחד א"כ גורמים לביטול כמה מבעליהם שיבטלו לימוד התורה ומי יודע אם במקום שיהיה לה מצוה הו"ל מצוה הבא בעבירה שמבטלת את בעלה מללמוד תורה ח"ו.

וזה לשון רבינו יונה באגרת התשובה (אות קנ"ב עם פתשגן הכתב), יכולות הנשים הצנועות למלט נפשם ונפש בעליהם ונפש בניהם כאשר יבואו בעליהם איש אי שממלאכתו אשר המה עושים והמה עייפים ויגעים ואינם זוכרים לתת חלק מיגיעתם וממחשבות לבם לתורה, על הנשים להזכירם לפתוח ספר אחד מכתבי הקודש ולעסוק בדברי תורה ולא ישעו בדברי בטלה כדי שלא יהא על נפשם עון גדול ואשמה שבטל יום או לילה מן התורה שעונש ביטול תורה גדול מכל העבירות שבתורה וגם יזכירו לבעליהם להביט באגרת התשובה הזאת אשר חיברנו ויודיעו להם ולבניהם דברי האגרת הזאת כי בהם יזכו לחיי העוה"ב. והנה העיקר על הנשים להיות בביתם וכשחוזרין בעליהם הביתה להזכירם שלא יבטלו מתורה אף רגע אחת ובזה יזכו לעצמם ולבעליהם ולביתם ולא מצינו שיצוה להם רבינו יונה לנשים שיאספו לעצמם וילכו מבתיהם אפילו לשיעורים ויעזבו את בעליהם עם הילדים.

וזה לפני כמה שנים צלצל אלי אברך אחד בשאלה היות כי הוא לבדו בבית ויש לו גויה לנקות הבית והוא יש לו ילד בן ד' ותינוקת בת ג' ואחד בן ג' חדשים אם יש בו משום איסור יחוד ושאלתיו איה אשתך השיב שהלכה לשיעור והוא נשאר לשמור על הילדים ועל הגויה המנקה את הבית השבתי לו לדעתי ששניהם הבעל והאשה שניכם חסרי דעה אתם האשה חסרה דעת שמניח את בעלה עם גויה בבית יחידי ומי פתי עושה כן וכי יש אפטרופוס לעריות, והבעל חסר דעה שבמקום שהוא ילך לשיעור וללמוד תורה שיש עליו

חיוב לימוד והוא מצווה ועושה נשאר הוא להיות שומר ילדים ושולח את אשתו לשיעור שאינה מצווה כלל.

והגם שאני יודע שהנני כותב דבר שיתמהו עלי אבל האמת הוא כן ואני מוכרח להגיד האמת הגם כי אינו נעים.

לבד כי במקום להיות כבודה בת מלך פנימה הולכות נשים בחוץ תרונה והגם כי הוא לשיעור אבל פעמים אין לההסתובבות שיעור ואפילו לשיעור וחוזרות באמצע הלילה שאפילו לאיש יש סכנה לילך ברחובות וכ״ש לאשה והגם כי כוונתם לטובה אבל לפענ״ד הי׳ צריך לתקן זה ולהפסיק שיעורים כאלו ואם יכולים לסדר ביום אז לא הייתי מנגד כ״כ והגם כי גם בזה איכא עיקולין ופשורין אבל בלילה לית מאן דכר שמיה ופוק חזי מרות המואביה ודו״ק כי קצרתי.

ומחמת כי אין הז״ג להאריך יותר הנני מוכרח לקצר והקוצרים אומרים יברכך ה׳ שיזכה להרבות דעת תורה מן השמים כאות נפשו וכעתירת ידיד״נ דושכ״ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סג

שיעור אכילת קטן בכדי אכילת פרס

מע״כ ידידי היקר הרה״ג כו׳.

אחדשה״ט. על דבר שמספקא ליה בקטן אי שיעורו ג״כ בכדי אכילת פרס או כיון שהם קטנים יש להם שיעור אחר.

לפענ״ד פשוט דלא מצינו חילוק בשיעורים בין גברא לגברא ורמז לדבר מה שהקשו בגמ׳ בשיעור כותבת עוג מלך הבשן בכותבת וכל אדם בכותבת ומשני אין כך שיעורי חכמים מיהו לכל אדם טובא מישב דעת ועוג מלך הבשן פורטא.

איברא דגמ׳ מפורשת הוא כריתות י״ג ע״א אמר רבא היינו טעמא דבנה טהור דספק ינק כשיעור וספק לא ינק ואת״ל ינק ספק ינקו באכילת פרס ספק ינקו ביותר מכדי אכ״פ ועיין רש״י כשיעור רביעית ואם אוכל הוא אכילת פרס ספק ינק לא ינק כשיעור וטהור ומבואר דאפילו בתינוק בן יומו שיעורו ברביעית ואכילת פרס. ולקושטא דמילתא הנה דבר זה איפסק בש״ע א״ח סי׳ פ״א בקטן שאוכל כזית דגן בכדי שיוכל גדול לאכול אכילת פרס מרחקין מצואתו או ממימי רגליו ע״ש.

וקצת יש לעיין לפ״ז אמאי לא נהגו ביו״כ שמאכילין את הקטן ועכ״פ קטן שהגיע לחינוך אמאי לא יתנו להם פחות מכשיעור בכדי אכילת פרס כמו בגדול הצריך לאכול ביו״כ והו״ל חינוך גם בזה.

ואולי דאכילת פרס ופחות מכשיעור דין הוא לגבי חולה שיש בו סכנה ומילתא דלא שכיחא הוא ולכן אין מחנכין קטן לזה וצ״ע.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סד

המתפלל בעזרת נשים אי מצטרף לעשרה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר מי שמתפלל בביהכ״נ אשר נחלקה מחצה לאנשים ומחצה לנשים במחיצה שיעור גובה אנשים שלא יוכל לראות מזו לזו ועד טיבורו הוא נעשית מעץ ומטיבורו ולמעלה הוא בוילון והיו תשעה בנ״א בביהכ״נ ואחד עומד בצד הנשים אי מצטרף למנין או דילמא כיון דמחיצה מפסקת ביניהם אינו מצטרף.

ולפענ״ד נראה דמצטרף וכן הוריתי אני העני כמה פעמים עוד בהיותי בוויליאמסבורג מסברא עד שהעיר ה׳ עיני ומצאתי להדיא כדברי בקדמון אחד רבינו פרץ בהגהותיו על הסמ״ק מצ׳ רפ״ב שכתב הסמ״ק בחמשה ששרויים בטרקלין ויש לכל אחד ואחד פתח פתוח לחצר אם יש ביניהם מחיצות מגיעות לתקרה צריך עירוב לכל אחד ואחד אין מגיעות לתקרה עירוב אחד לכולם וכתב בהגהת ר״פ הטעם שהגג מחבר אותם כיון שאין המחיצות מגיעות לגג ומכאן יש לסמוך להשלמת עשרה לתפילה דלא הוי הפסק אותם מחיצות העומדות סביב לבימה שקורין אלמנבר״י וכן אותם מחיצות העומדות מימין ומשמאל התיבה אע״פ שגבוהות עשרה לפי שאינן מגיעות לתקרת הגג עכ״פ ע״ש, ומבואר דכל שהגג מחבר אותם ואין המחיצות מגיעות עד לגג לא הוי הפסק לענין השלמת עשרה לתפילה ומיירי אפילו שאין רואין אלו את אלו ועיין ש״ע או״ח סי׳ נ״ה ומכאן צ״ע לכאורה אפר״ח סי׳ הנ״ל שאוסר במחיצה הנעשית לתשמיש דלא מצטרף ע״ש ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן סה

ביאור שמעתתא מ״ט לא אתי מר לבי כנישתא

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ברכות ז׳ ע״ב א״ל ר״י לרב נחמן מ״ט לא אתי מר לבי כנישתא לצלויי א״ל לא יכילנא

פרש"י תש כחי והקשה מהרש"א בח"א לפי שיטת הטור סי' ל' דמי שיש לו ביהמ"ד קבוע בתוך ביתו שלומד בו מצוה להתפלל בו אפילו אין לו י' מדר"א ור"א אע"ג דה"ל תליסר בי כנישתא כו', ותי' דל"ל דר' יצחק ידע ברב נחמן דלא הוה ליה מדרש קבוע בביתו ודו"ק.

ולפענ"ד לאחר נשיקת עפרות לו נראה דר"נ עד השתא בכל יום היה בא לבי כנישתא להתפלל ואותו יום לא בא וע"ז תמה למה לא בא ועיין ברכות דף ו' ע"ב אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק כל הרגיל לבא לביהכ"נ ולא בא יום אחד הקב"ה משאיל עליו, וא"כ ע"כ דלא הוה ליה ביהמ"ד שהרי עד עכשיו בכל יום היה בא לביהכ"נ ולכן שפיר שאלו רב יצחק מ"ט לא אתי מר ולזה פרש"י לא יכילנא תש כחי כלומר דעד עכשיו היה בא בכל פעם ועכשיו תש כחו וז"פ.

ידי"נ דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן סו

חיוב תפילה בציבור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ולענין תפלה בציבור מה חיובו ואם הוא חיוב גמור או לא הוי אפילו מצוה דרבנן לפי שראה מחבר אחד שיצא לחלוק דתפלה בציבור לא הוי מצוה דרבנן.

ולפענ"ד איני רוצה לפלפל במה שלא ראיתי אבל באתי רק להעיר מה שאולי לא ידוע להרבה בנ"א מגודל החיוב להתפלל תפלה בצבור ולהאזין לחזרת הש"ץ ולענות אמן על כל ברכה וברכה בדיוק ממ"ש הרד"א בתחלת ספרו בשם הר' אברהם ן' שושן שג' תפילות שאנו מתפללין בכל יום יש בכל אחת י"ט ברכות ועולים ז"ן ברכות וראה כמה גדולה שכר תפלה עם הצבור כי בתפלה אחת שמתפלל עמהם נחשב לו שכר כמתפלל ערב ובקר ונהרים כיצד תפלתו בלחש י"ט וחייב אדם שלא לדבר בעוד שש"צ מחזיר התפלה ושיכוין לשמוע ברכותיה ושומע כעונה הרי י"ט ברכות אחרות, וחייב אדם לענות אמן אחר כל ברכה וברכה ואחז"ל ברכות ל"ב גדול העונה אמן יותר מן המברך הרי כאלו בירך י"ט ברכות אחרות נמצא כי בתפלה אחת עם הצבור כתקנה נותנין לו שכר ז"ן ברכות ולפ"ז אמרתי בס"ד כיון דבשחרית ומנחה יש כאן שש תפלות ובערבית דליכא חזרת הש"ץ תפלה אחת הרי כאן שבע תפלות ונראה לרמז זה על הקרא שבע ביום הללתיך כלומר שבע תפילות בכל יום וכנ"ל.

אלא שהרד"א ז"ל הוסיף דגם במעריב בתפלת ערבית שאין ש"צ מחזיר התפלה תקנו לאחר השכיבנו י"ט פסוקים וחתימה בסוף תמצא בהם בין אזכרות ובין אמנים ל"ח וי"ט ברכות של תפלת לחש הרי ז"ן ברכות בערבית ע"כ, ועיין ב"י א"ח סי' קכ"ד ובא"ר שם. ולדידהו שמתפללין עוד הרי כאן תשע תפלות וקע"א ברכות עם החתימה בסוף בכל יום, ורמז לדבר עק"ב אשר שמע אברהם בקולי.

ומה שחידש הרד"א שיש שני עניינים שומע כעונה ועונה אמן נמי כעונה ואיכא תרי ברכות לכאורה יש לדייק דמפשטות הדברים נראה דדא ברכה אחת היא אמנם מצאתי לו רב רבינו הגדול הרמב"ם בפי"א מהל' ברכות הי"א וז"ל כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואע"פ שלא ענה וכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך והנה כתב שני דברים דהשומע הברכה מתחלתה ועד סופה ואע"פ שלא ענה אמן יצא ידי חובתו וא"כ הו"ל דין דשומע כעונה, והשנית דכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך הוא מעלה אחרת שיש לו על העונה כאלו הוא בירך הברכה נמצא דשומע כעונה לחוד ויש לו שכר כעונה, והעונה אמן לחוד שיש לו שכר כאלו הוא היה המברך עצמו ובזה אמרתי לפרש גדול העונה אמן מן המברך דהמברך יש לו רק מעלה אחת ועיין כ"מ שם וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן סז

אי יש מצוה להתפלל בציבור

מע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט בידידות. ועל מה שכתב בשם מחבר אחד שאין מצוה להתפלל בציבור כלל.

שרי ליה מריה לאותו המחבר שכתב דברים כאלו ומה נאמר ומה נדבר אם כל כך גברה הע"ה בעולם שמחברים ספרים כאלו ושותקים להם ויפה עשה שלא ציין שם המחבר כי לא אאמין שיצאו דברים כאלו מאדם כשר ור"א שחרור שתי עבדים להתפלל בציבור ובגמ' (ברכות מ"ז גיטין ל"ח) פריך והיכי עבד הכי והאמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו ומשני מצוה שאני ופריך והא מצוה הבא בעבירה היא ומשני מצוה דרבים שאני ועיין הגהות הב"ח שם ובביאור הסוגיות ובטוש"ע א"ח סי' ל' ס"ט ובבאה"ט ומ"ב שם באריכות. עכ"פ חס מלהזכיר והשם ירחם.

סימן סח

עיר שיש בה אשכנזים וספרדים כיצד יתנהגו

עוד להנ"ל

בדבר שאלתו במקום שנתקבצו כמה בני אדם כגון במחנה הקיץ ויש שם ספרדים ואשכנזים ושינויי מנהגים ונוסחאות האיך לנהוג.

והנלפענ"ד הגם כי הקשה לשאול בזה ושיעשו באופן שלא בזה משום לא תתגודדו, וראיתי בירושלים עיה"ק בבית הכנסת זכרון משה שבאים שם אנשים להתפלל מכל מיני מנהגים וכל מי שעובר לפני התיבה מתפלל נוסחו ולא ראיתי מוחין בזה וירושלים עיר של חכמים וסופרים הוא ומסתמא הנהיגו המנהג מגאוני קדמאי ויש לסמוך עליו א"כ הכ"נ כיון דליכא נוסח ומנהג לכאורה אפשר לעשות כן רק שלא יהא בזה מחלוקת, ואם יש רוב מנוסח אחד אולי אזלינן בתר רובא, עכ"פ העיקר שלא יעשו מחלוקת בזה כי זה עיקר. (ועיין למרן הח"ס א"ח סי' ט"ו ומרן בשו"ת ד"ח ח"ב סי' ח' ושו"ת מהר"ם שי"ק, ועיין עוד שו"ת שער אפרים סי' י"ג ושו"ת הרשב"א ח"א סי' תע"ג).

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן סט

הלומד בין מנחה למעריב
אי צריך נט"י לתפילה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר אשר שאל מה שאני נוהג ליטול ידים לאחר לימוד בין מנחה ומעריב כיון שנטלתי כבר קודם מנחה.

תשובה הנה ראיתי בהל' תפילה למהרי"ל שכתב וז"ל אמר מהרי"ל גם העומד מלימודו לתפלה צריך לטהר ידיו טרם יתפלל ע"כ. ומבואר דצריך נטילה לאחר הלימוד, והגם שיש לחלק בין היכא דכבר נטל ידיו למנחה ואח"כ למד בין מנחה למעריב ובין מי שעומד מלימודו שלמד כל היום וכיוצא בו עיין ש"ע א"ח סי' צ"ב ס"ה וס"ז מ"מ מפשטות הדברים משמע דבכל אופן צריך לטהר ידיו קודם התפלה וכן מבואר בשאר מקומות. ויתן ה' ונזכה לוזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם אס"ו.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ע

במצוות לאו ליהנות נתנו

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח חוב"ט כש"ט מוה"ר הרב קעניג שליט"א ממגידי שיעור בישיבתנו הקדושה.

אחדשכ"ת בידידות. ע"ד אשר העיר לבאר הא מילתא דמצללה"נ וביאר מרן הגאון מטשעבין זלה"ה דההנאה שלא כדה"נ וצריך ביאור רחב בכוונתו בזה.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש רש"י (ר"ה כ"ח ע"א) וז"ל לא ליהנות ניתנו, לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו, ולשון להיות קיומם להם הנאה צ"ב וגם אלא לעול על צואריהם.

ואשר נראה בזה בס"ד לפמ"ש הרמב"ם פ"ד מהל' תפלה הט"ז כיצד היא הכוונה בתפלה שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה, ועיין טוש"ע א"ח סי' צ"ח ב"א המתפלל כו' וכך היו עושים חסידים ואנשי מעשה שהיו מתבודדים ומכוונין בתפלתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמית ולהתגברות כח השכלי עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה וכו' ע"ש, והנה המפנה את לבו מכל המחשבות ויראה את עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה מה שהוא מדבר אין כוונתו להנאת עצמו כלל רק לעשות רצון קונו, ואז אפילו ההנאה שדרך ליהנות ממלאכה כזו נתבטלה ממנו ביודעו שעושה הכל לכבוד קונו ולא לעצמו ולהנאתו ולמשל האומר לחבירו עשה לי דבר זה והולך ועושה הרי אין העושה נהנה כלום מהמעשה שעשה ואדרבה טירחא הוא לו אלא שרצה לעשות רצון חבירו העביר לו החפץ או בנה לו בית או כיוצא בו, בקיצור משונה המעשה שאדם עושה לעצמו שנהנה מעצם המעשה ממה שעושה לאחרים ואין לו צורך וחפץ בפעולה זו אלא לעשות רצון אחרים שהוא חבירו.

וזה שדייק רש"י לאו ליהנות ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה כלומר שיהנו מהקיום המצוה אלא אדרבה לעול על צואריהם שהוא באמת עול עליו ועל צוארו ואינו נהנה כלל מהקיום כגון מקול השופר או מנענועי לולב או מישיבת סוכה אינו נהנה ולא ניתן ליהנות אלא לקיים המצוה שהוא העול וכמ"ש הריני מקבל עלי עול מלכות שמים שהכל בלתי לה'.

וקצת יש להסביר עוד מהא (נזיר כ"ג ע"ב) אמר ר"נ בר יצחק גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה וכו' אלא אימא כמצוה שלא לשמה דכתיב תבורך מנשים יעל אשת חבר הקני (שופטים ה') מנשים באהל תבורך מאן נשים שבאהל שרה רבקה רחל ולאה א"ר יוחנן שבע בעילות בעל אותו רשע באותה שעה שנא' (שם) בין רגליה כרע נפל שכב

וגו׳ והא קא מתהניא מבעילה דיליה א״ר יוחנן טובתן של רשעים רעה אצל צדיקים וכו׳ ע״ש ועיין תוס׳ ד״ה והא מתהניא מעבירה וכו׳ ומשני לא היתה הנאה והנה דאפי׳ מה שהוא הנאה טבעית לא נהנית מהעבירה וזה שכתב הרשב״א נדרים ט״ו הנאת הגוף בהדי מצוה אי שרי והכוונה על דרך הנ״ל ויותר דהתם עכ״פ נהנה אבל המצוה ניתנה שלא ליהנות כלל בני אדם ובאמת כי גם מצוה זו קודם שבא הנחש על חוה והטיל בה זוהמה היתה בגדר קיום מצוה בלא הנאה גשמית וכדכתיב ולא יתבוששו כי לא הי׳ שם תאוה גופנית והוא גשמיות אלא כולו לה׳ הכל רוחני וכן הוא עם כל המצות שלא ליהנות ניתנו.

ויש לפרש בזה גם דברי הרמב״ם בפיה״מ אבות פ״ה בן הא הא אומר לפום צערא אגרא דתורה שלומד מתוך תענוג והנאה אין לה קיום ואין בה תועלת כי אם מה שלומד מתוך צער ומצער עצמו עליה, ועיין רש״י אבות עה״מ ומסרה ליהושע ולא נאמר לאלעזר ולפנחס ולא לשבעים זקנים המתנבאים במחנה, שלא רצה למוסרה אלא למי שהי׳ ממית עצמו מנעוריו באהלי החכמה וקנה שם טוב בעולם וזהו יהושע שנאמר יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל ואע״פ שכתוב על פנחס תורת אמת היתה בפיהו וגו׳ ע״ש ועיין רמב״ם בהקדמה על ספר היד ופנחס קבל מאלעזר ואלעזר קבל מיהושע ויהושע מפי משה ע״ש והבן.

דברי ידידו דושכ״ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עא

למה כתבו הפייטנים בלשון שקשה להבין

ב׳ דר״ח אייר התשמ״ו בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג כו׳ כש״ת מוה״ר **יעקב וינגרטן** שליט״א ירושלים עיה״ק ת״ו.

אחדשה״ת בידידות נאמנה. מכתבו היקר קבלתי עם המצורף ביאור על פיוטי חכז״ל ובקש ממני הסכמה וכו׳ ובדבר שאלתו אשר נשאל מאחד החכמים היות כי בשו״ת שער אפרים כתב טעם למה כתבו הפייטנים דבריהם בלשון קשה להבין כדי שלא יקחו הגוים הפיוטים היפים ויזמרו לע״ז שלהם וא״כ מאין לו היתר לתרגם בלשון צח וקל להבינם, והגם שכתב הט״ז סי׳ ק׳ שצריך להבין הפיוטים מ״מ אין זה היתר לתרגם לכולם.

ולפענ״ד אין בזה ענין תפיסה כלל חדא דהא חששא שהיו חוששין בעלי הפייטנים בזמנן ליכא בזה״ז כידוע דאין הגוים לוקחים כעת מזמורי ישראל לעבודתם הפסולה וא״כ בזמנן כיון שחששו לזה הי׳ אסור לתרגם נמי אבל עכשיו שאין חוששין לזה שוב ליכא איסור, ובאמת יותר יש להרעיש על המתרגמין כל התורה בלשונות עכו״ם שלזה ודאי יש איסור ואפ״ה בעונ״ה עוברים על זה בשאט נפש וכבר הארכתי בזה בתשובה (חלק י׳) אבל לענין פיוטים לפענ״ד ליכא איסור.

והשנית דנלפענ״ד דאף בזמן הראשונים נמי לא הי׳ אסור לתרגם הפיוטים אפילו לטעם הש״א הנ״ל אלא ללשון שהעמים נמי מבינים וכגון ללשון עברי דייטש או ללשונות עכו״ם שהם מבינים אבל לתרגם ללשון הקודש שהגוים אינם מבינים בלשה״ק והם ממילא לא יתפללו בלשון זה ושיטת התלמוד והמדרשים הם אינם מבינים אפילו לאחר שיתבארו הדברים בקיצור ולכן אין בזה טעם לאסור התירגום, ויפה כתב בזה שכבר תרגמו המטה לוי ועוד דברי הפיוטים וידוע דמרן הח״ס הי׳ מאד נגד התרגומים ללשון אחר וכמ״ש לדר׳ פינער בתירגום הש״ס ובקו״ק של חנוני נא חנוני נא המובא במכתבי הח״ס הידוע ומ״מ שיבח את המטה לוי וע״כ דאין הכונה של הש״א על תירגום זה ופשוט, ואין הז״ג להאריך כעת.

סימן עב

ביאור פיוט אחות קטנה

עוד להנ״ל

והיות כי רק לפני כחצי שעה שבני היקר עדיו לגאון ולתפארת מוה״ר עמרם שליט״א הזכיר אותי ממכתבו היקר ואני מאד טרוד והוא כמעט כבר נוסע ולכן אני מוכרח לקצר ועל שאלות הנוספות במכתבו אי״ה אולי יתן ה׳ ואפנה עוד להשיב ועד התם הנני לברכו בהצלחה בכל עניניס. רק הערה אחת מה שראיתי בפיוט אחות קטנה וכו׳ בחרוז שני ותראה זרים אוכלים נחלותיה ובביאור ראה נא איך כל הנכרים אוכלים את נחלתה וביאר על העבר ולפענ״ד פשוט דהכונה ותראה זרים אוכלים נחלותיה כלומר אוכלים עכשיו עכשיו שהם יושבים על אדמת ישראל כי אכל את יעקב ואת נוהו השמו והם יושבים על אדמתם ואוכלים נחלותיה של אחות הקטנה שהיא כנסת ישראל.

ובזה הנני ידידו דושה״ט ושכ״ת תנינית בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עג

עניית אמן בלשון לע״ז

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ועל אשר ששאלת על דבר המתחדשים שמתפללים בלשון לע״ז וטענתם דתפלה

נאמרת בכל לשון עיין ש"ע א"ח סי' ק"א ס"ד ובשעת חזרת הש"ץ ועניית אמן בכל ברכה אם יאמרו בלשון לע"ז לא ישתמע כוונת חז"ל שהוא ר"ת א-ל מלך נאמן, וגם זה הכוונה שצריך לכוון בענייתו.

הנה באמת ראיתי כי אין להשיב עליהם כי כבר הסכימו האחרונים שבזמן הזה שאין אנו בקיאין בטיב הלשונות אין להתפלל בכל לשון ועיין א"ח סי' ס"ב ס"ב ומ"ש האחרונים בזה ועיין ח"ס א"ח סי' פ"ד ופ"ו דאפילו מה שהתירו בבקיאין אינו רק באקרעי בעלמא ולא לקבוע כן. וכבר כתב הריב"ש לענין קריאת המגילה כן וכ"כ המ"ב סי' ס"ב אות ג' לענין ק"ש בטטפת שאין אתנו יודע לתרגמו ומיהו לענין עניית אמן עיין ס"ח סי' ג' זכר צדיק לברכה (משלי י"ז) זכר צדיקו של עולם לברכה בכל פעם ופעם שאנו מזכירים את ה' הנכבד והנורא חייבים אנו לברכו בלשון הקדש ית"ש ע"כ, ועיין יומא ל"ה ע"ב ומ"א ע"ב, ובס"ח עוד שם סי"ח בא"ד אמן עולה בגימ' שם א"ד ה"א ושם אל"ף דל"ת, ובספרינו משנ"ה (ח"ג סי' פ"ג) הארכנו קצת בזה.

ועל הלועזים אנו אומרים בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לועז כלומר שבצאת ישראל ממצרים הזכות שלהם היה שבית יעקב מעם לועז שלא שינוי את לשונם ולא דברו בלשון עכו"ם וכמ"ש ז"ל בשביל ג' דברים נגאלו ואחת שלא שינוי את לשונם לו עמי שומע לי.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עד

אי נשים חייבות בתפלה כאנשים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. אגב מה שראיתי להעיר כרגע באגרת התשובה לרבינו יונה כתב וחייב אדם להתפלל בכל יום ואסור לטעום קודם שיתפלל שנאמר (שמות כ"ג כ"ה) ועבדתם את ה' אלקיכם וברך את לחמך וגו' עבודה זו תפלה באות ח' ובסמוך אות ע"ט כתב תהא אשה זהירה להתפלל ערב ובקר וצהרים ובסוף תפלתה יהא עיקר תחנוניה על בניה ובנותיה שיהיו ירא שמים ושיהיו בנים מצליחין בתורה הנה בנשים כתב ערב ובקר וצהרים ובאנשים חייב להתפלל בכל יום.

ואולי כוונתו אמה שאמר ר"י ולואי שיתפלל כל היום והנה במג"א סי' ק"ו תמה למה לא נהיגו נשים להתפלל ושמא סגי להם בתפלה כל דהו ומ"מ נראה מלשון רבינו יונה ז"ל דודאי בנשים ליכא חיוב וכנראה להדיא החילוק דבאנשים כתב חייב אדם להתפלל וכו' ובנשים כתב תהא אשה זהירה להתפלל והנה החילוק דבנשים כתב בלשון זהירות ולא בלשון חיוב אבל באנשים בלשון חיוב ועיין ברכות דף כ' נשים חייבות בתפלה ומחלוקת רש"י ותוס' בגירסא ע"ש באחרונים.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עה

נשים אי חייבות בזמן תפילה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר ששאל בנשים שחייבות בתפילה אי חייבות גם בזמן תפילה.

לפענ"ד הנה כבר כתבתי דבתפילה איכא תרי דיני חדא דכנגד קרבנות תקנום וחדא דרחמי נינהו, והנה חלק של הקרבנות נשים פטורין דהו"ל מ"ע שהז"ג ולכן ע"כ חייבין רק מצד דרחמי נינהו ועיין ברכות כ' ע"ב וחייבין בתפילה דתפלה דרחמי נינהו ועיין רש"י דלא גרס ועיין תוס' שם מה שתמהו, ובמג"א א"ח סי' ל"ח.

שוב מצאתי בסמ"ק עשין י"א הג"ה מרבינו פרץ נשים ועבדים חייבים בתפילה שאין לה זמן קבוע מה"ת ואינה מ"ע שהז"ג, והוא לכאורה כשיטת רש"י והבן ומ"מ כיון דנשים חייבות בתפילה מטעם דרחמי נינהו לכאורה כל אימת דבעי יכולה להתפלל וכדעת המג"א והבן.

ובאגרת התשובה לרבינו יונה (אות ק"ס) תהא אשה זהירה להתפלל ערב ובוקר וצהרים ומשמע ס"ל דמתפללת תפילה בזמנה, ומיהו בפתשגן הכתב שם דקדקתי דכתב זהירה ולא כתב חייבת ועיין שם (באות כ"ה) באנשים כתב וחייב אדם להתפלל וכו' ודו"ק הרי דשינה בלשונו הכא כתב זהירה והתם חייב ע"ש. ועיין ב"י סי' מ"ז דנשים חייבות גם בפרשת הקרבנות ומה"ט חייבות נמי בבה"ת ועיין מג"א ובה"ט שם ודוק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עו

שכח לומר יעלה ויבא ויש חמשה שלא התפללו אם מצטרף למנין

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר שאמרת לי ספיקת חתני היקר בנש"ק הרה"ג מוהרי"י שליט"א במי ששכח לומר

יעלה ויבא שדינו שחוזר ומתפלל (עיין ש"ע א"ח סי' קכ"ד ס"י) ויש עוד חמשה אנשים שלא התפללו עדיין אי מצטרף להם למנין ויתפלל בציבור או כיון שהוא כבר התפלל ואין צריך לחזור ולהתפלל רק משום תשלומין דיעלה ויבא אין מצטרף עמהם למנין.

תשובה לפענ"ד פשוט דכיון שחייב לחזור ולהתפלל מצטרף גם למנין להתפלל בציבור ובמקום אחר האריכתי קצת במחלוקת הראשונים בתוס' ברכות (כ"ו ע"ב וכ"ט ע"ב ובתוס' שם ועיין משנ"ה ח"י סי' כ"ט) אי השוכח שחוזר ומתפלל הו"ל כאילו לא התפלל כלל או שיצא ידי תפילה רק שחייב להזכיר עוד יעו"י ומ"מ קיי"ל דחייב בתפילה ומצטרף למנין כנלפענ"ד.

ובני היקר עדיו לגאון ר' עמרם שליט"א כשמעו הדברים שאל א"כ מה הדין בששה שהתפללו או עשרה שהתפללו ואחד שכח לומר יעו"י, או ה' מהם שכחו יעו"י אי שפיר יכול הש"ץ להתפלל השמו"ע או דילמא הו"ל החמשה כאילו התפלל ביחיד ואין כאן ששה מתפללין וממילא אין כאן תפילה בציבור והוא קושיא מושכלת.

ולפום ריהטא כמו בהנ"ל דמי ששכח יעו"י מצטרף למנין שני הכ"נ האי ששכח מבטל המנין השני ומיהו יש לחלק דכיון שהתפללו צבור יחד ובשעת התפילה הו"ל מנין הראוי אלא ששכח בסופו יעו"י כיון שלדעת רבינו הגדול הבה"ג יש לו לצאת בשמעו מהש"ץ, ואיפסיקא להלכה בש"ע סי' קכ"ד ס"י ע"ש (ואף שהאחרונים החמירו בדבר מ"מ מעיקר ההלכה יצא) ולדעת הרדב"ז אפילו בשביל יחיד חוזר הש"ץ השמ"ע וא"כ הו"ל ס"ס להקל ולומר השמ"ע ואכתי צ"ע ואין הז"ג כעת להאריך.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עז

תפלת הדרך להולכי אוירון

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר השאלה ביוצאים לדרך ע"י מטוס כיצד ינהגו בענין תפלת הדרך לפי דעת המפרשים שאין להתפלל אותה אלא תוך פרסה.

הנה עיין בש"ע א"ח סי' ק"י ס"ז אומר אותה אחר שהחזיק בדרך ואין לאומרה אא"כ יש לו לילך פרסה וכו' ובשו"ת מוהרי"ו סי' ס"ב בדינין והלכות שנשאל למ"ד עד פרסה מ"ש מברכת המוציא אם שכח לברך אותה קודם אכילה מברך אותה תוך אכילה ותי' דס"ל דלא נתקנה תה"ד אלא לאחר צאתו מן העיר וכן משמע מלשון הרמב"ם וז"ל יצא מן הכרך אומר מודה אני לפניך שהוצאתני לשלום וכו' ולפ"ז בנוסע במטוס צריך לכאורה לברך מיד שהמטוס מגביה עצמו בתוך האויר דאז מיד הוא יצא מן הכרך ואם ימתין קצת מיד הוא אחר פרסה ומיהו בדיעבד אם לא בירך מיד יכול לברך עד שלא הגיע בתוך פרסה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עח

אומנין אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם

מנחם אב התשכ"ו בנ"י יצו"א

ידי"נ הרהגה"צ המפורסם כו' כש"ת מוה"ר **יחזקאל שרגא רובין הלברשטאם** (שליט"א) זצלה"ה כ"ק אדמו"ר מציעשינוב בנ"י.

אחדשבת"ר. מ"ש בגמ' ברכות ט"ז שם אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם ותמה כת"ר דאם אין יורדין לפני התיבה למה צריך לומר דאין נושאין כפיהם כיון דליכא שליח ציבור ע"כ.

ולפענ"ד נראה דכ"ת ס"ל דהני תרי מילי חדא נינהו ולכן קשה ליה אבל באמת הני תרי מילי נינהו והכי קאמר אין יורדין לפני התיבה אם היו עשרה פועלים שחייבין להתפלל מ"מ לא התירו להם להתפלל רק ביחידות ולא שיעשו מנין ויתפללו בש"ץ ולאו דוקא שלא ילכו לביה"מ מקום קבוע אלא אפילו במקומן לא ירד אחד לפני התיבה להתפלל בעשרה ולפני התיבה לאו דוקא אלא דיבר בהוה.

או שכוונתו גם לפ"ד הלחם חמודות דה"ה שמותרים לילך לביהכ"נ להתפלל בעשרה ומ"מ אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיס, ובטוש"ע א"ח סי' ק"י ס"ב הפועלים שעושין מלאכה אצל בעה"ב אם אינו נותן להם שכר חוץ מסעודתן מתפללין י"ח אבל אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם ואם נותן להם שכר מתפללין הביננו וכו' ע"ש.

ואח"כ כתב עוד דין אחד דאפילו אם היה שם מנין מאנשים שאינם אומנין ומתפללין לפני התיבה בש"ץ והם עומדים שם ומתפללין לעצמן או שכבר התפללו מ"מ אין נושאין כפיהם כשהש"ץ קורא כהנים דלא התירו להם אלא להתפלל ולקרות ק"ש ביחידות ולא לישא כפיהם.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עט

כיצד לומר מוריד הגשם בסגול תחת הג׳ או קמץ

א׳ לסדר אשר תשים לפניהם התשמ״ב בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרה״ג וו״ח נו״נ עוסק בצרכי צבור צרכי הנפש חי שעה שהוא נוסח התפלה כש״ת מוה״ר חיים קרויז שליט״א בעמח״ס ברכות החיים וספר מכלכל חיים בחסד ירושלים עיה״ק ת״ו.

אחדשכ״ת בידידות. לעשות רצונו חפצתי על אשר הפציר בי על מה שכתב בספרו היקר ואסף וקבץ וליבן נוסח אמירת מוריד הגשם בברכת אתה גבור שצריך לאומרו בסגול תחת הגימ״ל ולא בקמ״ץ והביא לזה ראיות נכוחות וכמעט מוכרחות הגם שאין אני בקי בחכמת הדקדוק אשר בה תלוי עיקר הדבר ומ״מ מקובל הוא אצלינו לומר גשם בסגול ומקובל מפי צדיקים שהאומר גשם בקמ״ץ יש לבדוק אחריו מאיפו באה לידו, (הגם כי ודאי ח״ו לומר על הני שנוהגין כן וכן קבלו מאבותיהם) אבל מ״מ המשנה לומר מוריד הגשם בסגול אין בזה ח״ו משום שינוי מנהג אבותיו הגם שאבותיו אמרו גשם בקמ״ץ כיון שברוב סידורים הקדמונים ורובם ככולם כתיב בסגול וגם אבותיהם שאמרו גשם בקמ״ץ לא אמרו כן מצד דיוק ובירור שלא מצינו מהם שביררו כן לומר דוקא בקמ״ץ א״כ י״ל דמחמת פשיטת הענין או כן נהגו אנשי מקומו ג״כ נהג לומר גשם בקמ״ץ עכ״פ כל שלא מצינו בירור גמור שביררו אבותיו לומר דוקא בקמ״ץ אמרינן סירכא נקט.

וממילא ודאי ניחא להו בשינוי זה שיאמר בסגול כיון שכן מבואר בכל הסידורים וכן נראה ריהטא דלישנא והפוסקים ובפרט כי יש תולין שבא ממקור משכיל ועיין שמן רוקח בשו״ת מהד״ת אות ב׳ ואות ג׳ בא״ח סי׳ ל״ב וז״ל ולדעתי גם המשנים לומר מוריד הגשם בקמץ לא טוב הם עושים לשנות הנוסחא הישנה הרגילה בפי כל ישראל, ועכ״פ מבואר כמעט בכל נוסחאות הקודמים שהיו מנקדים בסגול תחת הגימל וכמ״ש גם בשם מנהגי פראנקפורט דמיין מספר דברי קהלות אשר העתיק הרה״ג מוה״ר יונה מרצבך (שליט״א) ז״ל מירושלים וגם כי כבר ראיתי שפסקו כן הרבנים הגאונים ידי״נ מירושלים הגרי״י וייס (שליט״א) ז״ל גאב״ד דירושלים, והגרא״מ ש״ך, והגרש״ז אויערבאך ועוד, ולכן גם ידי הכהה תכון עמו כיהודה ועוד לקרא להוריד הגשם לישראל בסגול כי סגולה הוא לכל העמים ואתם תהיו לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ.

ובזה הנני ידי״נ דושה״ט וכאש״ל ויה״ר שיתקבלו תפלותינו בתוך תפלת צדיקי ישראל לטובה ולברכה ונזכה כולנו יחד לביאת משיח צדקינו ויברר לנו הבירור האמיתי בכל תפלותינו, הכותב למען כבוד התורה ולומדיה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פ

ותן טל ומטר לבן חו״ל בא״י או להיפוך

ב׳ לסדר כולן שוין לטובה התש״מ בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו׳ כש״ת שלמה וויים הי״ו תלמיד בישיבת פוניבז ב״ב.

אחדשכ״ת. יסלח לי אם לא תיארתיו כראוי לו כי לא ידעתיו יהא כבודו מחול וע״ד שאלתו באמירת ותן טו״מ לבן חו״ל הנמצא בא״י והוא אבל רח״ל ובסתם המנהג שם שבן חו״ל מז׳ מרחשון עד ס׳ יום לאחר תקופת תשרי שואל בשומע תפלה אבל באבל שצריך להתפלל לפני העמוד כיצד ינהג, או יתפלל כציבור או יאמר בשומע תפלה או לא יתפלל כלל באותן הימים להיות ש״צ.

ולפענ״ד הנה בעיקר אמירת ותן טו״מ יש בזה מחלו׳ גדולה בין האחרונים ז״ל ועי׳ טוש״ע א״ח סי׳ קי״ז ובשו״ת דבר שמואל סי׳ שכ״ג, וקצת כתבתי מזה בספרי משנה הלכות ח״ה סי׳ כ״ח והבאתי מחלוקת הפוסקים הצדיקים האחרונים ועיין רדב״ז ח״ה סי׳ ש״א שמחלק בין הניח אשתו באר״י או לא ועיין פר״ח א״ח סי׳ קי״ז שהוסיף לחלק בין דעתו לחזור מיד או לאחר זמן ועי׳ ברכ״י אות ה׳ א״ח הנ״ל.

ולדעתי העני׳ נוטה עוד דשאלת ותטו״מ תלוי במקום ולא בבנ״א ולכן בן חו״ל הדר בא״י שואל כבן א״י ואם המנהג שם ביחיד לשאול בשומע תפלה אל ישנה.

סימן פא

אבל אי יש למנוע עצמו מלהתפלל בשביל ותן טו״מ

עוד להנ״ל

ובדבר שאלתו אם יש למנוע לאבל מארץ ישראל והוא בחו״ל שלא להתפלל כלל לפני העמוד בימים שיש לו להסתפק אם לאמר טו״מ.

לפענ״ד אין למנוע בשביל זה כי זה בכלל כבוד אב מכבדו בחיים ומכבדו לאחר מותו ובפרט שיש בו זיכוי לנשמה ואפילו אי היה בזה קצת ספק הי׳ מותר לפענ״ד וכ״ש שאין בזה גדר ספק כלל ומותר לו להיות ש״צ ולהתפלל כאנשי המקום כיון שהוא הש״צ שלהם ואין לומר שאינו ראוי להיות ש״צ בשביל זה, ומיהו היות כי אתכם שם החרש והמסגר ואני מבחוץ ולכן אני מתנה שלא כתבתי זה אלא אי אין שם פסק להיפוך אבל אם יש שם פסק להיפוך אזי דברי בטלים ומבוטלין נגד פסקו של העיר וכלא נחשבין.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פב

עד שהעיד להמתפלל שלא הזכיר ותן טל ומטר

י״א טבת פ׳ ויחי יעקב התש״נ בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרב הגאון וו״ח אוצר בלום כש״ת מוה״ר **אפרים גרינבלאט** שליט״א בעמח״ס רבבות אפרים ה״ח מעמפיס טענ.

אחדשכ״ת בידידות, קבלתי מכתבו היקר לי. ובדבר שאלתו בראובן שהתפלל שמו״ע ונשמע קולו לשמעון שעמד לידו ולאחר השמ״ע אמר לו שמעון לראובן שלא אמר ותן טל ומטר וראובן אומר שכן אמר האם נסמוך על העד השומע ויחזור ויתפלל או נאמר שהמתפלל יודע מה שהתפלל ונאמן יותר מהשומע.

והנלפענ״ד לפוס ריהטא הוא מחלוקת ר״מ וחכמים כריתות י״א ע״ב אמרו לו אכלת חלב מביא חטאת עד אומר אכל ועד אומר לא אכל אשה אומרת אכל ואשה אומרת לא אכל מביא אשם תלוי עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור שנים אומרים אכל והוא אומר לא אכלתי ר״מ מחייב וחכמים פוטרין אמר ר״מ אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה לא יביאיהו לידי קרבן הקל אמרו לו מה אם ירצה לומר מזיד הייתי פטור. ובגמ׳ קתני אמרו לו אכלת חלב מביא חטאת אמרו כמה הויין תרי והוא מה אמר להון אלימא דשתיק ולא קמכחיש להו אלא על שתיקה דתרין הוא דמביא חטאת על שתיקה דחד לא אימא מציעתא עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי טעמא דמכחיש ליה אבל שתק מיחייב וכ״ש תרי אלא דקמכחיש להו ומני ר״מ היא דאמר הכחשה דבי תרי לאו הכחשה היא אבל לרבנן פטור ומאי קמ״ל מסיפא שמעת מינה הא קמ״ל דבר זה מחלוקת ר״מ ורבנן והוא דקמכחיש להו ואיכא דאמרי וכו׳.

והנה במסקנא שם היכא דקא מכחיש בעד אחד לכ״ע פטור וכמ״ש התוס׳ שם בד״ה אמרו לו דע״כ מיירי שאותו שהעיד עליו אומר איני יודע דאי אמר לא אכלתי פשיטא דעד אחד לא מהימן כדכתיב (דברים י״ט) לא יקום עד אחד באיש דנראה שאין עד אחד קם רק לשבועה ע״ש. וכ״כ עוד שם י״ב ע״א בד״ה אלא לאו בחד וקתני כי אין מכחיש מהימן ור״ל ע״כ שאמר איני יודע דאי אמר בהדיא לא אכלתי פשיטא דפטור דע״א אינו קם רק לשבועה ע״ש. והרא״ש ז״ל בש״מ שם אות ל״ו פי׳ בשם ר״ת שאפילו אינו מכחיש לגמרי אלא אומר לו מנין לך איני סבור שהוא כן אפ״ה כיון שאינו שותק לגמרי לא מהימן ע״ש.

והרמב״ם פ״ג מה׳ שגגות ה״א כתב מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התרו בו אלא אמרו ראינוך שעשית מלאכה בשבת או שאכלת חלב והוא אומר אני יודע בודאי שלא עשיתי דבר זה אינו חייב חטאת וכו׳ שתק ולא הפליג וכו׳ חייב להביא חטאת אמר לו ע״א חלב הוא זה ושתק ובכ״מ משנה פ״ג דכריתות פלוגתא ופסק כחכמים ומ״ש שתק ולא הכחיש וכו׳ כן משמע שם אמר לו ע״א חלב הוא זה ושתק וכו׳ ע״כ.

ולעניננו העולה בזה נראה דודאי היכא דאחד אומר שלא אמר והוא אומר שכן אמר ותן טל ומטר הוא מהימן דאין ע״א מהימן כלום נגד המכחישו לבד כי כאן יש לו גם סברא לומר דהגם שאמר בקול מ״מ אפשר שלא שמע כ״כ או שחזר אח״כ ונזכר ואמר ותן טל ומטר בלחש והוא לא הרגיש בזה ויש לזה סברא כמ״ש שם לענין שיכול לומר מזיד הייתי ע״ש עכ״פ בע״א לפענ״ד פשוט דאין מאמינים אם מכחישו ובשני עדים או בטייפ יש לעיין דעכ״פ י״ל ששוב אמר בינו לבין עצמו בלחש לאחר שנזכר שלא אמר ולא עלה על הטייפ לאחר שנזכר אבל אם לו בעצמו ג״כ לא ברור והוא כמסתפק אז יתפלל שנית ואם רוצה יכול לומר בתור נדבה כנלפענ״ד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן פג

אי צדיק עדיף או חסיד עדיף

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר התמיה שאומרים בשמ״ע על הצדיקים ועל החסידים כתב באבודרהם הזכיר ד׳ כתות צדיקים כסדר מעלתם צדיקים גדולים מכולם שלא חטאו מעולם חסידים הן בעלי תשובה וכן אמר דוד שמרה נפשי כי חסיד אני וכו׳ ע״ש ובא״ר א״ח סי׳ קי״ח אות ב׳ תמה עליו ע״ש.

ולפענ״ד יש לתמוה יותר מגמ׳ נדרים (ו׳ ע״א) והיא מתוספתא רבי יהודה אומר חסידים הראשונים היו מתאוין להביא קרבן חטאת לפי שאין הקב״ה מביא תקלה על ידיהם וכו׳ ע״ש ובגמ׳ שבת (דף ק״כ ע״א) במשנה בואו והציל לכם ואם היו פקחין עושין עמו חשבון אחר השבת ובגמ׳ חשבון מאי עבידתיה וכו׳ אמר רב חסדא מדת חסידות שנו כאן אמר רבא חסיד אגרא דשבתא שקלי אלא אמר רבא בירא שמים עסקינן וכו׳ ופרש״י אם חסידים הם יש להם לוותר משלהם בכל דבר דחסיד לא מקרי אא״כ מוותר משלו ומשני ירא שמים הוא המציל ולא חסיד ע״ש ובקרא אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא וצ״ע, והנראה מסוגיא דשמעתתא שהחסיד גדול מצדיק וכ״כ פר״ח שכן סוגיא דשמעתא שהחסיד גדול הוא מיר״ש. ובשמחת בית השואבה

חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים ואומרים אשרי מי שלא בושה ילדותנו את זקנתינו והללו אומרים אשרי מי שכפרה וכו', והגם שי"ל שאלו חסידים חזרו בתשובה אבל בצדיקים ודאי נמי אפשר שנעשו חסידים שלא חטאו ודו"ק וצ"ע.

ומצאתי בפי' התפילות והברכות לרבינו יהודה בן יקיר רבו של הרמב"ן ז"ל בדף נ"ד שהביא שבע כתות של צדיקים, על הצדיקים א' על החסידים ב' על זקני עמך בית ישראל ג' ועל פליטת בית סופריהם ד' ועל גירי הצדק ה' ועלינו ו' לכל הבוטחים בשמך ז', מכאן אמרו שבע כתות של צדיקים בג"ע זו למעלה מזו ראשונה אך צדיקים וגו' שני' אשרי תבחר וגו', שלישית אשרי יושבי ביתך, רביעית מי יגור באהליך, חמישית מי ישכון בהר קדשך, ששית מי יעלה בהר ה', שביעית מי יקום במקום קדשו (ספרי דברים ו') וע"ש. כי צדיק גדול מחסיד אלא שלבסוף בדף נ"ה שם כתב דתרי מיני צדיקים ותרי מיני חסידים ע"ש באריכות ובאמת כי ותקם את דבריך כי צדיק אתה ודוד שמרה נפשי כי חסיד אני ובחידושי הארכתי בס"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן פד

טעה בתפלת לחש בברכת הודאה ואמר מודים דרבנן

אס"ח תשל"ח

מע"כ ידי"נ הרב הגאון בנש"ק מוה"ר זלמן ליב ראזענבערגער שליט"א, מגדולי הת"ח בכולל אונגוואר.

אחדשה"ט. בדבר שאלתך במי שהתפלל ואמר מודים דרבנן במקום מודים אי צריך לחזור להתפלל.

לפענ"ד דיצא ידי חובתו כל שסיים בברכת הטוב שמך ולך נאה להודות, וקצת ראי' משו"ת הרשב"א ח"א סי' תע"ג, וכבר דקדקתי כן במקום אחר דבאמצע הברכה לא מקרי משנה מטבע שטבעו חכמים כל שסיים בהו מטבעת חכמים, שוב מצאתי בשו"ת מהר"י אלגאזי בקונטרס הספיקות סי' ט"ז שנשאל בכעין זה ממש והשיב דמסברא נראה דכל שסיים במטבע הברכה כמטבעה דנפיק ידי חובתו כיון דמטבע דמודים דרבנן נמי מעין נוסח הודאה דמודים שבתפילה וספק ברכות להקל ואין לחייבו לחזור התפילה מפני כך וסיים וצריך לבקש לזה ראי' ולפענ"ד ראי' מדברי הרשב"א ודו"ק. ועיין שו"ת לבושי מרדכי מהד' תליתאי סי' ו' ושו"ת כפי אהרן (עפשטיין).

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן פה

הפוסע שלש פסיעות בערבית כמה ימתין לחזור

ד' מרחשון התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר הרה"ג וו"ח נו"נ וכו' כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א ממפיס טענסי.

אחדשב"ת. בדבר שאלתו עוד אהא דמבואר בא"ח סי' קכ"ג שלא לחזור למקומו עד שיאמרו קדושה איך הדין במעריב דאין שם חזרת הש"ץ, וג"ל דאולי עד זמן התחלת קדיש עכ"ל.

לפענ"ד נראה דבמעריב צריך שימתין עד כדי הילוך ד' אמות לכל הפחות ואם התחיל הש"ץ הקדיש מיד לאחר שפסע השמ"ע ולא המתין עדיין כדי הלוך ד"א אינו חוזר, וראיה מדברי מהרי"ל בהל' תפלה שכתב אם הי' מסיים שמונה עשרה שלו תיכף שיושב ש"ץ לתחינה וכן במוצאי שבת אם פתח ש"צ ויהי נועם ותכף לו סיים מהרי"ל פסיעותיו דאחר י"ח אז היה נשאר עומד במקומו שפסע שם וכיסה פניו ואמר תחינה או במוצאי שבת ויהי נועם טרם חזר לישב במקומו כדי שלא יהא נדמה לכלב שב על קיאו ע"כ, ועיין באה"ט א"ח הנ"ל ודו"ק.

הנה מדכתב סיים במוצ"ש דומיא דשחרית נראה מפורש דדין אחד להם לפי דעתו וכל שסיים יחד עם הש"צ שפתח איזה ענין לא היה חוזר מהרי"ל למקומו עד שאמר איזה תחינה או בקשה וא"כ מבואר דגם במעריב אין לחזור עד שיאמר מה שהוא או שיפסיק עכ"פ כדי הילוך ד"א והתחלת קדיש לא מעלה ולא מוריד לפ"ז, ונראה לכאורה דכל שמפסיק ע"י תחנה או תפלה כל שהוא ואח"כ חוזר לא הו"ל ככלב שב על קיאו ולכן נראה דלמעריב ימתין ד"א ואם יתחיל הש"צ מיד קדיש אזי ימתין עד תתקבל או יאמר איזה תחינה כמהרי"ל כנלפענ"ד. ובתשובה הארכתי קצת לימוד זכות מה שמקילין העולם כעת בהא הלכתא וחוזרין ואין מחכים הזמן המבואר.

דברי ידי"נ דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן פו

מי שיש לו שכנים בביהמ"ד שמדברים בתפלה כיצד ינהג

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר מי שיש לו שכנים בביהמ"ד שמדברים בתפילה כיצד יעשה.

ולפענ"ד כד הוינא טליא ראיתי לאאמו"ר הקדוש הי"ד שהי' נהג לפעמים בביהכ"נ אחד להתאחר לבא בביהכ"נ עד שפעמים בא באמצע הפס"ד ותמהתי על זה ואחי וראשי הרב מו"מ חו"פ בן ציון קליין שליט"א סיפר לי שפעם אחת הרהיב בנפשו ושאל אותו על זה, והשיב לו אז שהטעם בשביל שישנם אנשים כאלו שרוצים דוקא לדבר אתו ולשאלו ואפילו בדברי תורה ולפעמים אפילו באמצע הפס"ד ולכן מתאחר שלא יוכלו לדבר כשיראו שהוא מאוחר ועוסק בתפלתו.

שוב העיר ה' עיני ומצאתי בס"ח סי' תשפ"ג שכתב להדיא כן וז"ל אחד הי' מתאחר לבא לבהכנ"ס אמר לו למה אחרת א"ל אצלי יושבים בני אדם שמדברים דברי תורה ואינו יכול להתאפק (מלדבר עמהם) א"ל החכם מותר שתאמר (שתאחר) בבית קודם שתלך לבהכנ"ס שתקרא הכל כיון שאינך יכול להתאפק מלדבר עמהם ע"כ ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן פז

ש"צ שטעה בתפלה ודלג ברכת רפאנו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר שאלתו בש"ך בתענית אסתר שלאחר עננו התחיל ברך עלינו ודלג ברכת רפאנו שהי' סובר שיצא בברכת עננו אי חוזר ומתפלל.

הנה מבואר בש"ע א"ח סי' קכ"ו ס"ג כל מקום שהיחיד חוזר ומתפלל ש"צ חוזר ומתפלל אם טעה כמותו כשמתפלל בקול רם ובפרישה שם כגון שטעה ודלג ברכה אחת או שאלת מטר וכל כיוצא בו ועיין משב"ז אות ג' וא"כ פשוט דכיון שדלג ברכת רפאינו חוזר ומתפלל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן פח

יחיד שטעה בת"צ וסיים העונה לעמו ישראל בעת צרה

ק"א ירושת"ו ג' מטות תנש"א

כבוד ידי"נ אשכול הסופר חו"פ ירא"מ ת"ח ובע"מ הרה"ג כו' כש"ת מוה"ר ר' דוד גרינצווייג שליט"א סופר סת"ם בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשב"ת בידידות נאמנה. בדבר השאלה במקרה שבתענית י"ז בתמוז בשעת התפילה אמר עננו בשומע תפילה וטעה וסיים בא"י העונה לעמו ישראל בעת צרה, והתחיל רצה ולא סיים ברוך אתה ה' שומע תפלה אי יצא ידי חובת שמ"ע או כיון שחסר ברכת שומע תפלה לא יצא ידי חובתו וחוזר ומתפלל.

ולפענ"ד נראה דכיון דלא סיים ברכת שומע תפלה הו"ל שינה ממטבע שטבעו חכמים ועכ"פ חיסר ברכת שומע תפלה דברכת העונה בעת צרה היא ברכה בפני עצמה ולשליח ציבור נתקנה ולא ליחיד כלל כמבואר בש"ע א"ח וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא וכ"ש שחיסר בכלל הברכה, ולהיפוך מצינו מחלוקת כגון ש"ך ששכח לומר עננו קודם רפאנו וכללה בש"ת אי מסיים שומע תפלה ועונה לעמו בעת צרה או שמסיים רק שו"ת וכן נראה הסכמת הפוסקים עיין א"ח סי' קי"ט ס"ד ברמב"ן שם ועיין ביאור הלכה שם, ובסי' קכ"ו ס"ב ש"צ שטעה וכו' ומתחיל מתחלת הברכה שטעה זה ובמ"ב ואפילו לא טעה אלא בסוף שקריאת אותה ברכה כמאן דליתא דמי, עיין נ"א כלל כ"ט והגרע"א בח' ועיין עוד א"ח סי' תקס"ה דין תפלת עננו ס"א יחיד אומר עננו וכו' הג"ה ואומרו קודם כי אתה שומע וכו' ולא יחתום העונה בעת צרה אלא וכו' יסיים כי אתה שומע תפלת וכו' ע"ש ובאחרונים.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן פט

טעה במודים ואמר מודים דרבנן

ה' לסדר גם ברוך יהיה התשמ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי כו' כש"ת הב' משה הלוי **האפמאן** הי"ו תלמיד ישיבת עץ חיים ווילריק אנטווערפען.

אחדשה"ט. בדבר אשר שאל במי שהתפלל שמו"ע וטעה במודים ובמקום לומר מודים אמר מודים דרבנן ונזכר קודם שסיים הברכה אי צריך לחזור.

תשובה. **הנה** בגמ' סוטה מ' ע"א בזמן שש"צ אומר מודים העם מה הם אומרים אמר רב מודים אנחנו לך ה' אלקינו על שאנו מודים לך ושמואל אמר אלקי כל בשר ר' סימאי אומר יוצרנו יוצר בראשית נהרדעי אמרי משמו ברכות והודאות לשמך הגדול על שהחייתנו וקיימתנו ראב"י מסיים בה הכי כן תחיינו ותקיימנו וכו' אר"פ הילכך נימרינהו לכלהו ופרש"י כל אחד ואחד מוסיף אדרב, ובירושלמי ברכות פ"א ה"ח תני ר' חלפתא הכל שוחין עם ש"צ בהודאה וכו' חברייא בשם ר' סימאי מודים אנחנו לך וכו' ברוך אתה אל ההודאות ובש"ס דידן סיים ברכה בלא שם וכתב הר"י מיגש בתשובה סי' צ"ט דהא דאמרינן מודים דרבנן כלומר מודים

מנחו לך הודאות ימירות ושבחות נוספות על אלו שאנו מודים לך בתוך תפלותינו ועיין פסיקתא רבתי פ"ט.

ולפום ייהטא נראה דהני הודאות אחרות הן ונוספות על ההודאות שאנו מודים בתפלה ומ"כ ההודאות שבתפלה מקורות ומפשר דהו"ל משנה ממטבע שטבעו חכמים בתפלה להודות להשי"ת שמו על נסיך שבכל יום ויום וכו' ומ"כ היינך יאמר הנוספות ואסר העיקר, והנוספות לא שייך אלא להוסיף על העיקר אבל לומר המוספות בלא עיקר העיקר אסר ואין לך על מה להוסיף. ומיהו התבודרהם (דף מ"ב ע"ב) כתב טעם לתמירת מודים דרבנן ז"ל שאין דרך העבד להודות לרבו ולומר לו אדוני אתה ע"י שליח אלא כל אדם צריך לקבל בפיו עול מלכות שמים, ואם קבל ע"י שליח אינה קבלה גמורה אבל בשאר התפלה שהוא בקשה יכול למצוא צרכו ע"י שליח ע"כ ע"ש. ולפ"ז הני הודאות אדרבה הם במקום הודאות שאומר בשמ"ע וכיון שהשמ"ע מודה ומתפלל עבורינו ושאר התפלה יכול לקיים ע"י שליח ולא ההודאות ועיין ב"י סי' קכ"ד שמביא מהבודרה"ס שצריך אדם להיות לו ז' תפילות בכל יום ואמה שמתפלל בלחש, והשע"ז בקול רם, ועונה אמן הרי כאן ג' וכן במנחה ג' ואחת של ערבית הרי כאן ז' ורמז בפסוק שבע ביום הללתיך ולפ"ז מודים דרבנן נמי חלק מתלקי תפלה הוא ואם טעה בלחש והתפלל לכאורה נמי יצא והבן.

וראיתי בשו"ת נודמי מרדכי מליתאי ע"ח סי' ו' שכבר מספקא ליה בזה והניח בצ"ע ובשו"ת כפי אהרן (פרנג) העלה דיצא ולפמ"ש נראה דודאי אם כבר גמר הברכה או כל השמ"ע אינו צריך לחזור ולהתפלל ומיהו אם עדיין לא אמר הברכה מהיות טוב יתחיל ויאמר שניה מודים כי ודאי לא הוי טעות שאינו יכול לחזור ולומר מודים מתחלה קודם שגמר הברכה כנלפענ"ד.

סימן צ

יצאו מקצת מהמתפללים באמצע שמ"ע ש"צ מהו לומר ברכת כהנים

מוצש"ק לסדר את אשר התעללתי במצרים התשמ"ד בנ"י יצו"א

מע"כ הרהגה"צ ידיד"נ פרי עץ הדר מזה בן מזה חו"פ כו' כקש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלברשטאם זצ"ל אדמו"ר מציעשינוב בנ"י יצו"א.

אחדשב"ת בידידות נאמנה. ובדבר שאלתו בשהתחילו השמ"ע בעשרה ויצאו מקצתם דקיי"ל (ע"ח סי' נ"ה) שהשע"ז גומר עד ק"ש לאחר ובא לגיון ואם הוא ביום התעניית במנחה או בכל יום בשחרית מי יכול לומר גם ברכת כהנים לפ"מ דקיי"ל בסי' קכ"ז ברמ"א שאין חוזרין בר"כ רק בזמן שחזו לברכה וכיון דפחות מעשרה אין רחוי לברכה כמבואר בסי' קכ"ח אם ואפילו היו עשרה וילאו קצתם מהם אין נוהגים כפיס ועיין שו"ת רב פעלים סי' ד' ובבה"ג סי' הנ"ל ובשבה"ג סי' נ"ה כתב דכשהתחילו בעשרה וילאו מקצתם הגם שאין נה"כ מ"מ חוזרים בר"כ ובספר מטה יוסף שו"ת מ"ב סי' י"ב ביאר דבר"כ הוי חלק מתפלה ומעכ"ת התיר הדבר, ושאלת חכם תשובה שלמה.

ולפענ"ד פשוט דצריך לומר וכן המנהג פשוט ופפרש איתמי. ולתשובה נראה דבדברים כאלו שאלוי במנהג תמרינן פוק חזי מאי עמא דבר והמנהג לתמרו ובדעת המטה יוסף ובשבה"ג ועיין דבר מבריסס סי' ל"ו סק"ה וממעייני יעשה סי' ז-ח ופשוטא נדיק מ"ג סי' נ' ואין לומר דבדבר דלא שכיח לא שייך מנהג דודאי כה"ג שכיח הוא מקרי, עכ"פ כיון דכן פסקו הרבה מחרונים אין לנו מנוס לחלוק על הני גדולי מחרונים ז"ל, ואין להרהר לאחר שכבר עשאו.

ורק להוסיף על דבריהם כיהודה ועוד לקרוא נראה דבש' המנהיג דיני תפלה סי' ס"ד בדברים שבין בני אדם לחברו ישראל מנהגי מוהרא ז"ל מבדרך בר"כ בקול רם מנהגי מערב חומר ז"ל ושמו את שמי שאסור להזכיר את השם אלא ע"כ הי' כהן [וקל"ע מתוס' (שבת קי"ח) לא ידע ר"י מאי מיקור יש בזר העולה לדוכן וכו"ק] למדנו מזה שאסור ליחיד לקרותו ומ"מ כל הגלות הם מנהגי מוהרא וקורין אותו בקורא בתורה ע"כ והביאו הטור בשינוי לשון קצת ע"ש. ובד"מ שם (סי' קכ"ז) הביא מנהג מהר"מ טירנא שכתב ברכת כהנים יחיד אומר אותה בשחרית ובמ"ז במנחה וכן הוא המנהג ובמהרי"ל כתב בהלי תעניות שאף יחיד המתענה יאמר אותה במנחה וכן בתפ"ז אומרו כל יחיד אפילו לא התענה עמהם והד"מ תמה על המנהג דהרי משמע דלכ"ע ליחיד אין לאומרה אף כשמתפלל עם הציבור וכ"כ עוד למעלה סי' קכ"ף דאין יחיד אומר בר"כ אלא תקנו אלא לתפ"ז ולא מילק בין שחרית הרחוי לנתפ"כ לשאר תפלה והמג"א שם סי' קכ"ג סק"ג הביא דעת המהרי"ל ודעת הלבוש שנהגו לאמרו ביחיד ודעת הד"מ והר"ל מביא סי' ט"ו אלא לומר וסיים שאין לממות ביד המאמר אותו ביחיד ע"ש.

ואומר מי להגס שמנהגינו שאין היחיד אומרה מ"מ נראה פשוט דכה"ג שילאו מקצתם הש"ז אומרה לכ"ע שהרי מה שאלקו הד"מ ודעימי' שאין ליחיד לאומרה הוא רק אלא תקנו ליחיד אבל לא חששו לה משום הפסק בתפלה התפילה כיון שהוא שייך להתפילה כשיש שם עשרה עכ"פ ובשעה שיש נשיאת כפיס ע"כ הוא מייסך שייך להתפילה אלא אם אין שם עשרה אסר הסיבה שבשבילה נתקנה לומר בר"כ

וא״כ בכה״ג שיצאו קצתם מעשרה כיון שיש כאן תיקון תפלת שמ״ע בקול רם יש כאן תיקון אמירת בר״כ ג״כ שהוא חלק מהתפילה הגם שאין כאן כהנים שהרי כן אומרים כשאין נושאין כפים לדידן בכל השנה ובתע״ל ושפיר צריך לאומרה, ואם יתעקש המתעקש, עכ״פ לא יגרע מיחיד האומר ולכן כה״ג כ״ע מודי לפענ״ד שצריך לאומרה ועיין עוד שו״ת חכמי צרפת ולותיר סי׳ מ״ח.

ובזה הנני ידידו דושכת״ר בידידות נאמנה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צא

הכריעות לאחר השמ״ע אי הם חיובית

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר אי הכריעות שעושים לאחר השמ״ע בעושה שלום במרומיו הם חיובית כמו שאר כריעות דשמ״ע או שהם רשות.

תשובה. **לפענ״ד** נראה פשוט דהו״ל חיובית כמו שאר כריעות שהרי מבוארין בגמ׳ יומא נ״ג ומביאו הרא״ש והרי״ף בסוף פ״ה דברכות ובמרדכי ובש״ע או״ח סימן קכ״ג ס״א כורע ופוסע ג׳ פסיעות לאחריו בכריעה אחת ואחר שפסע ג׳ פסיעות בעודו כורע קודם שיזקוף כשיאמר עושה שלום במרומיו הופך פניו לצד שמאלו וכשיאמר הוא יעשה שלום עלינו הופך פניו לצד ימינו ואחר כך ישתחוה לפניו כעבד הנפטר מרבו ומשמע לכאורה דרק כריעה אחת הוא ואחר כך רק הפיכת פנים ואחר כך השתחוי׳ אחת.

אמנם בזוה״ק פ׳ פנחס (דף רכ״ט ע״א) כתב דיעשה בעושה שלום במרומיו כריעה וזקיפה לשמאלא וכריעה וזקיפה לימינא ועיין בש״ע ובכף החיים וראיתי בחי׳ מהר״י בירב על מס׳ קידושין (כ״ט ע״ב) כל כריעה דהוה כרע (רב אחא בר יעקב) פרש״י ומתפלל על אותו מזיק נותר חד רישא נשמר מפי׳ שעושין המפרשין שר״א היה מתפלל ערבית אמר רש״י דזה אינו שאם תפילת ערבית היה מתפלל לא יש אלא ד׳ כריעות וכו׳ או נוכל לומר שגם בתפלת ערבית יש ז׳ כריעות הד׳ שאמר וג׳ לבסוף שלום בשמאלו ושלום בימינו ר״ל דכרע בימין ומשמאל וחד באמצע הרי ז׳ ע״כ וכ״כ בשיטה לא נודע למי וא״כ לכאורה נראה דבזה מספקא ליה אי הני כריעות שלאחר השמ״ע הם בכלל הכריעות שתקנו ז״ל לתפלה או לא ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צב

כהן העולה לדוכן באמצע התפילה מה יעשה לנט״י

ב׳ לסדר למען תספר באזני בנך התשד״מ בנ״י יצו״א למאן דלא חזינא מברכינא כהן שדעתו יפה וכו׳ מוה״ר עזרא אליהו הכהן דוויק הי״ו ריפפאנלעא אוסטראליא.

אחדשה״ט בידידות יסלח לי אם לא תיארתיו כראוי לו כי בבלתי מכירי קאמינא ויען ויאמר סלחתי.

ובדבר שאלתו בכהן העומד באמצע התפילה וקראוהו לעלות לדוכן באופן שצריך לעלות כמבואר בש״ע סי׳ קכ״ח אי צריך ליטול ידיו ג״כ או יכול לסמוך כיון שידיו נקיות לתפילה.

הנה מה שידיו נקיות לתפילה לא מהני דלתפלה סגי ליה בכל דבר המנקי כגון שאין לו מים כמבואר בגמ׳ ברכות מי כתיב ארחץ במים כפי ארחץ בנקיון כתיב ואיפסק בש״ע א״ח סי׳ ד׳ אבל לנשיאת כפים בעי מים דוקא והכי איתא בגמ׳ סוטה ל״ט ע״א אריב״ל כל שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו שנאמר שאו ידיכם קודש וברכו את ה׳ ועיין ברכות ט״ו ע״א.

ומיהו נחלקו הראשונים ז״ל בנטל ידיו שחרית אי צריך לחזור וליטול ידיו לנש״כ דהא״ח (לוגיל) הביא לרבינו אברהם בן הרמב״ם שהעיד בשם אביו וזולתו ממורי הוראה ז״ל שכהן העומד בתפלה יגש לנ״כ וסומך על נטילת ידיו לק״ש ולתפלה הביאו הב״י בסי׳ קכ״ח וכן הביא רש״י בשם רבותיו ומיהו דעת רש״י ותוס׳ ועוד דצריך ליטול בשעת דוכן ממש וכן משמע מש״ס בבלי וירושלמי וכ״כ הטור והש״ע רק היכא דלא אפשר פסקו דיש לסמוך על הרמב״ם, ולכן פסקו הח״א ובקצש״ע ועוד אחרונים בש״צ כהן ואין שם כהן אחר שעוקר רגליו ועולה לדוכן כבש״ע סי׳ קכ״ח ס״כ שיסמוך על הנטילה שנטל קודם התפילה ע״ש ואצלינו נהוג אם כהן ש״צ נוטל ידיו קודם התפלה אם הוא שחרית קודם שחרית ואם הוא מוסף קודם מוסף ומיהו אם לא נטל ידיו יש לסמוך על נטילת שחרית ולא גרע בזה יחיד מש״צ.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן צג

שומע ברכת כהנים באמצע התפלה מהו להפסיק

ק״א ב׳ פ׳ ככוכבי השמים לרוב

מע״כ ידידי היקר מאד נעלה הרה״ח כש״ת מוה״ר ר׳ לייבל גובנער שליט״א ירושלים עיה״ק ת״ו.

אחדשכ"ת בידידות. על דבר שאלתו במי שעומד באמצע התפלת שמ"ע ושומע ברכת כהנים אי צריך לעמוד ולשמוע לברכת כהנים או שיכול להמשיך בתפילה ודוקא לקדיש ולקדושה יעמוד לשמוע.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש הפוסקים אי יש מצוה לישראל להתברך לכהנים ונחלקו בביאור דברי ר' יוסי (שבת קי"ח ע"ב) שאמר יודע אני בעצמי שאיני כהן אם יאמרו לי חברי עלה לדוכן הייתי עולה והקשו התוס' דלא ידע מה איסור יש בדבר אם לא משום ברכה לבטלה, והגם דברכה לבטלה דבר גדול מ"מ בזה אפשר שיעלה לדוכן ולא יעשה ברכה לבטלה רק יאמר ברכת כהנים או שיאמר לכהן אחר שיברך והוא ישמע הברכה.

האמנם האחרונים ועיין חרדים מ"ע מה"ת פ"ד מצות התלויות בפה ועוד אחרונים נחלקו אי יש מצות עשה להתברך מן הכהן כמו שיש מצוה לכהן לברך ועיין ראב"ד בפי' למס' תמיד פ"כ מס' המקצועות דהיכא דאיכא נדה בביתא דכהן אסור ליה למיסק לדוכן וכו' ולא עוד אלא שאינו מוציא את ישראל ידי חובתן, משמע דכהן הדוכן מוצא בנ"י ידי חובתן, ועיין משנה הלכות ח"ז סי' י"ח וח"ח סי' ט"ז ובשו"ע א"ח סי' קכ"ח, ועיין הפלאה כתובות כ"ה ע"ב דאיכא עשה לישראל להתברך מכהנים ועיין ריטב"א סוכה י"א דליכא מצוה על ישראל להתברך מכהנים ועיין שו"ת חו"י ועכ"פ נראה בזה מחלוקת הפוסקים.

ולהלכה נראה כיון דלמ"ד דאיכא עשה צריך לעמוד ולהקשיב להש"צ ולהכהנים שמברכים את ישראל לכן לכתחילה מהיות טוב יעמוד עד לאחר ברכה"נ ואח"כ ימשיך בתפלה כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן צד

אסור לבן ישראל לילך יחף

מע"כ הרב הגאון וכו' מגיד שיעור בישבתינו הקדושה קרית אונגוואר ירושלים ת"ו.

אחדשכ"ת. ועל דבר אשר רצה לומר שבני ישראל הלכו יחף בשנים קדמונים ואפילו בני עליה.

ולפענ"ד כבר מילתי אמורה לו דמבואר בהאר"י ז"ל שאסור לישראל לילך יחף, ובגמ' חגיגה (ג' ע"א) מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב כמה נאין רגליהן של ישראל בשעה שעולין לרגל בת נדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב ועיין רש"י פעמיך בנעלים אלמא בבעלי מנעלים שייכי פעמים וכו' ואמרו ז"ל לעולם ימכור אדם מה שיש לו ויקח לו מנעלים לרגליו ועוד כמה מקומות. לבד ממה שמבואר מהאר"י הקדוש בענין זה. ואדרבה מבואר בש"ע א"ח סי' קכ"ח דכהנים לא ילכו יחף לדוכן הגם דבמנעלים אסור והגם שבביהמ"ק הלכו יחף.

ובגמ' (שבת קכ"ט) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו ויקח מנעלים לרגליו, וברש"י שאין לך בזוי ממהלך יחף בשוק. ועיין מהרש"א בח"א ולדעתו רק בחורף ולא בקיץ ובגמ' דייק לעולם משמע בין קיץ ובין חורף והבן. ובס' משנת חכמים למהר"ם חגיז דלבישת מנעלים כדי שלא יגע בשרו על האדמה כי בחטאו של אדם נתקללה האדמה ע"כ עושין הפסק ולכן באדמת קודש של נעליך כתיב, וכן כהנים בעבודתם וכולם בביהמ"ק.

וכרגע נפל מילתא בליבאי טעם הגון למה נקראו עמי הארץ בלשון עם הארץ ולא בור כבמשנה הגם שחילקו בין בור לע"ה והנראה דבגמ' (ב"ב נ"ח) מטת ת"ח אין תחתיו אלא מנעלים ומטת ע"ה מניח תחתיו הכל והנראה דת"ח היו מדקדקין ומקפידין ללכת במנעלים לא כן עמי הארץ שהיו הולכין יחפין ומבואר בר"י הקדוש דצריך לילך במנעלים להבדיל בינו ובין הארץ שלא ידביק בארץ והמנעל הוא המבדיל והחוצץ אבל בע"ה הולכי יחף הם נדבקים על הארץ ודורסין עליה ולכן נקרא עמי הארץ כלומר שהם דורסין על הארץ וזה גורם להם גסות וכל מיני דברים והוא לכאורה פשוט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן צה

ש"צ המקרא ברכת כהנים מנמיך את קולו אי שפיר עביד

א' לסדר בקש יעקב לישב בשלוה התש"נ בנ"י יצו"א

מע"כ ידיד"נ הרב הגאון וו"ח חובר חבורים מחוכמים, מרביץ תורה ברבים כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א, רב במעמפיס טענ. מח"ס רבבות אפרים ה"ח.

אחדשכת"ר בידידות נאמנה. בדבר אשר ראה וכן תמה על מנהג ירושלים שהכהנים עולים לדוכן בכל יום ובכל פעם הש"צ כשבא לקרא את ברכת כהנים מנמיך את קולו ומקריא בלחש כאלו ח"ו זה תוכחה ומעכ"ת מנא להו המנהג ואולי מהא דאין לש"ץ להגבות הקול יותר מן העונים וכן להיפוך וחשש לה שהם טועים בזה ובקש לברר הדין ולהעמידם על האמת.

ולפענ"ד נראה דיפה עושין ומנהג כשר הוא והנראה דהנה קריאת הש"ץ לכהנים הוא סתם כדי שלא יטעו הכהנים והוא כעין המקרא לתקיעות והגם דילפינן לה מקרא דאמור להם ודרשינן מלמד שהחזן אומר להם (סוטה ל"ח) וטוש"ע א"ח סי' קכ"ח סי"ג וביברכך כתב הב"י בשם הרמב"ם דהכהנים אומרים מעצמן ואח"כ מקרא אותם ש"צ מלה במלה וי"א שגם מלת יברכך יקרא אותו ש"צ ומחלוקת זו מצינו גם בתקיעת שופר אי מקרא נמי תקועה ראשונה עיין טש"ע א"ח סי' תקפ"ה ס"ד ברמ"א ועיין מג"א בשם של"ה ובשע"הצ למ"ב שם מ"מ אם לא קרא לא מעכב ועיין פר"ח ומ"ב.

ויש לומר בתרי אנפי, א) הש"ץ כשהוא מתפלל להוציא את כל הציבור צריך להתפלל בקול רם שישמעו כולם וכ"ש כשהוא ש"ץ בבית המדרש הגדול ועם רב וגם שיענו אמן עכ"פ אבל כשבא לברכת כהנים ואינו צריך רק להשמיע לכהנים אין צריך להרים קולו שישמעו כל הבית הכנסת כי אז אינו מוציא שום אדם ואין הציבור צריכין לשמוע וממילא אינו מרים קולו. והשנית י"ל דבכיון מנמיך הש"ץ את קולו והוא שלא יטעו השומעים שהוא ג"כ מן המברכין את הצבור וע"ד שאמרו בגמ' שבת בגזירת ג"ל מים שאובים שנפלו על ראשו משום שהיו רגילים לטבול במי מערות ואח"כ נשתפין בשאובין ויטעו ויאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין ע"ש (שבת י"ד ע"א) והכ"נ יטעו הצבור שהש"ץ הוא המברך אבל כיון שהוא מנמיך את קולו לא יטעו בו. ועוד בו שלישיה די"ל דבכיון נהגו כן שלא יראה כמברך את ישראל בברכת כהנים ואף שלא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן (עיין תוס' שבת קי"ח) מ"מ הרי כבר כתבו בתוס' כתובות שעובר בעשה והאריכו בזה הפוסקים אין כאן מקומו להאריך מ"מ בכדי שלא יראה הש"ץ כמברך את ישראל בברכת כהנים ובזמן ברכת כהנים ולכן הוא מנמיך את קולו להראות שהוא רק המקרא ולא המברך כנלפענ"ד לישב מנהגם. ואין הז"ג כעת לחפש בתשו' האחרונים ז"ל בעונ"ה שאני מוטרד מאד.

סימן צו

הסרת מנעלים מעכב לנשיאות כפים

עוד להנ"ל

ובדבר שאלתו עוד אם לא יוכל להסיר מנעליו אלא אם יסייע בידיו באופן שחייב ליטול ידיו אם צריך להסיר מנעליו.

לפענ"ד נראה פשוט כיון שהוא מט' תקנות שהתקין ריב"ז שלא יעלו הכהנים לדוכן במנעלים כדאיתא בר"ה ל"א ע"ב ובסוטה מ' ע"א והובא בש"ע סי' קכ"ח ס"ה בלי חולק ודאי הוא לעיכובא, ובגמ' אמרו הטעם שגזרו שמא יפסק לו רצועה וגנאי הוא לו ומתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת ויקשרנה בעוד שחבריו מברכין ויוציאו עליו לעז ויאמרו שבן גרושה ובן חלוצה ולפיכך הלך וישב לו, ומיהו אפילו מנעלים שאין להם רצועות אסור דלא פלוג רבנן. עיין לבוש ובא"ר אות ו' וח"א כלל ל"ב אות י' ועוד ולכן ודאי שאסור לישא כפיו במנעלים, ומיהו כיון שאינו יכול ליגע במנעליו לכן ירמוז לאחר שאינו עומד באמצע התפלה שיסייע לו להסיר מנעליו ויתירו לו השרוך ויסירם.

וצריך להצניע המנעלים שלא יעמדו בגלוי בביהכ"נ מפני הכבוד ולכן מן הנכון לחלצם קודם נטילה ולהניחם במקום משומר ומ"מ אם לא חלצם קודם מותר לאחר הנטילה אלא שלא יגע בהם וכנ"ל.

סימן צז

נעלים שלובשים תשעה באב נמי מעכבין לנשיאת כפים

עוד להנ"ל

מה שכתב שראה מקילין בהסרת מנעלים ואינו יודע למה. גם אני לא ידעתי ולאו דבר סמכא נינהו ואין להקל בזה. ובדבר ששאלת עוד במנעלים שלובשים בתשעה באב אי מותר לעלות לדוכן. בשו"ת פנמ"א ח"ב סימן כ"ח והובא בשע"ת כתב דאפילו מנעלים שלובשים בט"ב ויו"כ שהם של בגד נמי צריך להסיר ועיין ש"ע סי' קכ"ח ס"ה אבל בבתי שוקים שרי הג"ה ויש מחמירין אם הם של עור ונהגו להקל בקצת מקומות, והמג"א כתב דאם הם של בגד ומכוסה עור שרי לכ"ע ועיין מ"ב דבשטיוול אין להקל וכן אין להקל בקאלאטשין שהם מגמי, ומיהו גם אין לעלות יחף ממש שהוא דרך גנאי ואף דהכהנים בביהמ"ק היו הולכים יחף מ"מ בזה"ז ההולך יחף ובפרט בביהכ"נ שהרי אין הולכין יחף לפני מלכים והקרבהו נא לפחתיך הירצך.

סימן צח

כהן ש"צ לאחר נשיאת כפים חוזר ומסיים

עוד להנ"ל

כשחוזר הכהן לתפלתו לאחר נש"כ אי חוזר למקומו הראשון או שיגמור במקום שהוא שלא להפסיק בהילוך יותר.

והנלפענ"ד דהב"י כתב בש"ץ כהן שחוזר הש"ץ למקומו ומסיים שים שלום ומשמע שהש"ץ אחר שנישא את כפיו חוזר למקומו ואומר שים שלום וכ"כ הגרש"ז סל"ב

וכמ״ש הוכיח בספ״ע ומ״ש ובמו״ש בהר מיהו מיהו כתב הטעם שלא תהי׳ התפלה מופסקת כנ׳ מקומות ע״ש ופשוט דה״ה נמי דיחיד שחוזר למקומו מטעם זה וקלת יש להביא רמ׳ ממי שאינו יכול לעכב שלא יפיח בתפלה שיפסיק לתחוריו ויפיח ויאמר יהי רצון וחוזר למקומו ומסיים תפלתו וכתב מהרי״ל ז״ל הטעם שחוזר למקומו משום שצריך שיחזור למקום שהתחיל להתפלל שהרי צריך שיהי׳ מקום מיוחד לתפלה הביאו הב״י מ״ת סי׳ ק״ג וכתב עלי׳ הב״י ואני תומר דתפילו לדברי האומר שלא תמרו שלא ביהכ״נ מיוחד אבל לא בעי מקום מיוחד בתורו ביהכ״נ להתפלל בו וכמ״ש בסי׳ ל׳ מ״מ כאן כיון שהכר התחיל להתפלל והכר קבעה השכינה מקום שם ובשבשק להתעטש נתרחק ממקום השכינה ולכן צריך הוא לחזור למקום שקבע לשכינה ולסיים שם תפלתו עכ״ל וכ״כ הלבוש ופריסה ועוד תחרוים עיין ב״ע מ״ת סי׳ ק״ג. ועיין עוד ביאור הגר״מ מ״ת סי׳ קכ״ת והמנהג שחוזר הש״ץ ומסיים התפלה.

סימן צט

המתפלל נוסח ספרד כיצד ינהג עם תחנון בביהכ״נ שמתפללים אשכנז

עוד להנ״ל

ובדבר שלמתו בחדש שהוא מתפלל נוסח ספרד והוא בביהכ״נ שמתפללים נוסח אשכנז כיצד יעשה עם תחנון ונפ״מ מי יתפלל עם הציבור או עדיף שיאמר הוידוי קודם.

לפענ״ד שיכול להתפלל כדרכו ע״פ נוסח ספרד ויתוודה קודם תפלתו וכו׳ ותת״כ נפ״מ שלא לומר הגם כי המתפללים נוסח אשכנז אין אומרים ודוי ונפ״מ שלא לומר הכי מ״מ כבר ידוע כי עכשיו אין מקפידין כ״כ ואין נרחה שלא תמנודו בדרך כלל ובע״פ ברוב מקומות כי הרבר ידוע כבר עכשיו שיש שני נוסחאות.

אמנם אם רואה שמקפידין אז יתפלל עמהם כסדר ואל יבנה אחר מפני המחלוקת לעולם עדיף. ואפילו לא יאמר תחנון כלל עדיף מלבנה למחלוקת.

דושכ״ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ק

מנהג ביהמ״ד שלא לומר תחנון עש״ק

י״א טבת תשל״ג לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

על דבר שאלתו מה שנהוג בבית מדרשינו שאין אומרים תחנון עש״ק שחרית.

הנה זה כבר אמרתי שכן ראיתי אצל כמה מרבותי הגאונים הצדיקים וגם משאר צדיקים ונראה לי טעם לזה שבעש״ק העולם טרוד וצריכין למהר בתפלתן כדי להתעסק בצרכי שבת והרי תפילו ליתוד התורה תחרו שאין לקבוע שיעור בעש״ק וכיון דבש״ע סי׳ ר״נ כתב יכניס בבוקר ביום השבי להכין צרכי שבת ובמג״א מפורש שיזרז השכם בבוקר ע״ש להכן צרכי שבת על ש״ק ועיין ט״ז בשם תנחומא דכתיב והי׳ ועין פמ״ג לחפשר השכמה מיירי לפילו קודם ותפלה אם לחפשר ועין ביחור הלכה בחריכות שם ואי דומה תפלה בציבור עכ״פ תחנה שהוא אינו חיוב אצל הדין ודאי הוא בכלל זה.

שוב מצאתי שהוא מנהג קדמון מובא במחזור רומי סדר עניו שבת וז״ל בערב שבת נהגו שלא ליפול על פניהן לפי שהן צריכין למהר בתפלתן כדי להתעסק בצרכי שבת אבל אם הי׳ תעניח צבור נופלין ע״פ בשחרית ואומרין סליחות ואין בכך כלום אבל במנחה אין נופלין ע״פ אפילו בת״ב, ושמחתי בעל כל הון ועין ליקוטי מהרי״ח.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קא

אי יאמר תחנון ביום באו לארץ ישראל

מע״כ מח׳ הרהגה״צ משרידי אנשי כנה״ג אספקלריא המאירה עוטה אורה וכו׳ שלום שמו ושלמה משנתו נח למקום ולבריות ה״ה כקש״ת מוה״ר שלום נח **בראזאווסקי אדמו״ר מסלונים** שליט״א בירושלים עיה״ק ת״ו.

אחדשבנ״ק. ובדבר התקירה נמי שבת לארץ ישראל ושמחה הוא לו אי צריך לומר תחנון.

ולפענ״ד הייתי בר מזליה בזה שג״כ נסתפקתי בזה ולפמ״ש בתוספות קי״ל ק״ל אלעזר כל הדר בארץ ישראל שרוי בלא עון שנאמר ובל יאמר שכן אלימי העם היושב בה נשוא עון ועיין רש״י כי כולם נשואי עון ועיין מהרש״ל ופנ״י שם וגם בתפלתה תצריך בזה והנה אמרו בתחן שמושלין כל עוונותיו אין אומרים תחנון ק״כ אי שבת לע״י שהוא נשוא עון שמושלין ג״כ עוונותיו לכאורה אינו צריך לומר תחנון וק״כ לפשר לכל הציבור אין אומרין כמו בתחן ובפרט לפמ״ש הרמ״ע מפאנו יומא (פ״ו ע״ב) הובא על הגליון ליחיד שאב מושלין לו ולכל העולם כולו משום ערבות והכ״נ ק״כ גם אחרים אין אומרים תחנון בשבילו וי״ל.

ובזה הנני מח׳ ידי״נ קשור באהבתו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קב

אבל להתפלל מעריב בר"ח

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו במקום שנוהגים שהאבל אינו מתפלל בר"ח ביום אי מתפלל ערבית בר"ח.

ולפענ"ד עיין א"ר א"ח סי' קל"ג ובהגהות יד שאול יו"ד סי' שע"ו ובהגהות מהרי"ל הל' שמחות שבפראנקפורט אין אבל מתפלל ביום שאומרים בו הלל אפי' במנחה שלפניו ע"ש ולפ"ז כ"ש מעריב ע"ש.

ומצאתי בלקט יושר יו"ד דף נה ד"ה המתפלל וז"ל מותר לאבל להתפלל ערבית בר"ח משום שאין בו ניגון ולא מנחה וגם אין להתפלל ערבית בחוה"מ משום שהוא יום שמחה ע"כ, ומיהו דבר זה הכל לפי המנהג ואין מדקדקין הרבה בדבר כי לכל מנהג יש מקור. ואצלנו המנהג כמהרי"ל דאף מעריב לא מתפלל ומיהו מנחה מלפניו מתפלל לבד מע"ש שאין מתפלל מנחה נמי.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קג

כיצד הוא מנהג ותיקין בהגבהת התורה

חודש הרחמים התשמ"ו בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי היקר הרה"ג כו' כש"ת וכו' שליט"א.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר אשר שאל בשעה שהולך להגבהת התורה איך הוא המנהג הגון כי יש שפונים עם הס"ת על צד ימין ועל צד שמאל להראות לעם חזותיה ויש מעררים שצריך להסתובב עם הס"ת לגמרי ורצה לדעת באיזה דרך ישכון אור.

ולפענ"ד הנה בד"מ א"ח סי' קמ"ז אות ד' כתב ובמרדכי הל' תפילין דף צ"ח ע"ב דמוהר"ם הי' נוהג להגביה להראות לעם וכ"כ הכל בו וז"ל במס' סופרים כשהי' החזן על המגדל פותח הספר ומראה לעם הכתב לאנשים ונשים ואז היו אומרין וזאת התורה כו' מכאן סמך לנשים שדוחקות עצמן לראות ואינן יודעות על מה עכ"ל ובמס' סופרים פי"ד הם הדברים אלו ומשמע שם שמיד בשעת הוצאה היו מראים לעם אבל אין המנהג כן אלא בשעה שחוזרין וגוללין ובמהרי"ל איתא שהוא הי' נוהג בשעת הגבהת התורה להשתחות נגד הכתב ולומר וזאת התורה כו' ע"ש, והנה משמע סתם מראין לעם וא"כ אם פונה לימין ולשמאל לכאורה הוא כדי להראות לכל העם וזה סגי וכן ראיתי נוהגין ברוב מקומות בענין הגבהה.

ומיהו במס' סופרים הנ"ל כתב וז"ל (הי"ד) מיד גולל ס"ת עד שלשה דפין ומגביהו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה לכל האנשים ונשים לראות הכתב ולכרוע ולומר וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, ומלשון שכתבו ולכרוע מבואר כמהרי"ל שהיה נוהג להשתחות נגד הכתב.

והנה הוסיף שם דמחזירו לפניו ולאחריו ג"כ שיראו כל העם ומה שהשמיטו הרמ"א צ"ל דכיון דעיקר להראותו לעם אין נפ"מ באיזה אופן כל שמראין אותו לעם וא"כ כיון שנהגו במדינות אלו להראות לימין ולשמאל שפיר דמי ומיהו עיין ב"י א"ח סי' קל"ד ד"ה וכתוב עוד במס' סופרים וברמב"ן פ' כי תבא עה"פ ארור אשר לא יקום גו' וכי יש תורה נופלת (בירושלמי סוטה) ר"ש אומר זה החזן וכו' ולי נראה על החזן שאינו מקים הס"ת על הצבור להראות פני כתיבתו לכל כמ"ש במס' סופרים שמגביהים אותו ומראה פני כתיבתו לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה לכל האנשים והנשים לראות הכתב ולכרוע ולומר זאת התורה אשר שם משה וגו' וכן נהגו עכ"ל הרמב"ן והביאו הב"ח וח' הגהות שם ע"ש ודו"ק.

ובש"ע א"ח סי' קל"ד ס"ב כתב המחבר מראה פני כתיבת ס"ת לעם העומדים לימינו ולשמאלו ומחזירו לפניו ולאחריו שמצוה על כל אנשים ונשים לראות הכתב ולכרוע ולומר וזאת התורה וגו' תורת ה' תמימה וגו' והוא ממש כלשון מס' סופרים הנ"ל והנה כתב דמראה קודם לימינו ואח"כ לשמאלו והוא לכאורה כמנהג דידן אלא שהוסיף גם ומחזירו לפניו ולאחריו, והי' נלפענ"ד דבמקומותינו פי' דמחזירו לפניו ולאחריו אין הכונה לאחר שהראה לימין ולשמאל שיחזיר לפניו ולאחריו דמיד שהראה לימינו לעם ולשמאלו הרי בשעה שפנה מימין לשמאל שלו כבר ראו לפניו שהרי זה הוא הדרך כשפונה מימין לשמאל נראה הכתב לפניו לכל ואין לומר דלאחר שהראה לימינו סיבב ואחריו ועד שהראה לשמאלו דא"כ לאחר שסבב לפניו שוב א"צ לאחריו שכיון שסובב מימינו והיקף לדרוס עד שהראה לשמאלו א"כ כבר הראה לאחריו וא"כ קשה מ"ש אח"כ ומחזירו לאחריו שהרי כבר ראו אותן שלאחריו והול"ל ומסובב עצמו עם התורה ותקשה לשון ומחזירו לפניו ולאחריו שאין לו מובן אם המראה מיקף וסובב מדרוס לצפון סובב סובב ומקיף עצמו אלא הכונה דבשעה שמראה לימינו ולשמאלו יחזור לאחריו ושוב חוזר לצד שמאלו ומראה לפניו בשעה שחוזר על צד שמאל וגם אז יחזיר עצמו או בידיו עד לאחריו וממילא יראו כל העם ולכן דייקו דוקא

שמראה פני כתיבת הכתב להעומדים לימינו ולשמאלו דכך הוא סדר להראות שהמגביה עומד על מקומו וחוזר לימינו בידיו עד שחוזר לאחריו וכן לשמאלו אבל לא מסתובב בהיקף וזה ברור מאד.

ומכאן קשה לי מה שראיתי במשנה ברורה אות ט׳ סי׳ קל״ד שכתב וז״ל כתבו האחרונים כשמראה הס״ת לעם והוא עומד במזרח התיבה יקיף ממזרח לדרום כמ״ש בסימן קכ״ח לענין כהנים ע״ש ומשמע לכאורה דס״ל שצריך להקיף ולהסתובב עם הס״ת להראות להעם ולא הבינותי דא״כ האיך מפרשים מראה לעם העומדים לימינו ולשמאלו וכו׳ דהיל״ל סתם מראה פני כתיבת ס״ת לעם ומקיף עצמו או סובב עצמו עד שיראו כל העם או היל״ל סתם החזן יסובב כדי להראות לכל העם פני כתיבת ס״ת אבל פשוט דהכונה דאין להחזן להקיף ולסובב אלא יראה הס״ת לימינו ולשמאלו וכשמראה יחזור עד לאחוריו שיראו הכל אנשים ונשים וזלפענ״ד ברור בס״ד.

ואולי כוונת המ״ב נמי דראשונה פונה לצד מזרח דרום ואח״כ מיד חוזר ופונה לצד מזרח צפון ולא שסובב סובב הולך ומקיף ודו״ק עכ״פ נמצא מנהג העולם שנהגו במקומותינו נכון הוא ואין להרהר אחריו ודו״ק.

ידידו דושכ״ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קד

כהן מומר שחזר בתשובה אי קוראין לו ראשון

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

ועל דבר כהן מומר שקיבל עליו לחזור בתשובה ולקיים תורה ומצוות אי יכולים לקראו ראשון בתורה.

ולפענ״ד עיין מנחות (ק״ט ע״א) הכהנים ששמשו בבית חוניו וכו׳ ועיין שם בתוס׳ בספר והזהיר כתוב כהן שהמיר דתו לא ישא את כפיו וכו׳ ורש״י פי׳ דכשר וז״ל הרי אלו כבעלי מומין וכו׳ מהכא נפקא לן דכהן שהמיר דתו וחזר בתשובה כשר לדוכן שהרי לא מצינו כהן בע״מ שיהא פסול לדוכן וכו׳ ע״ש.

ולכן כהן מומר שקיבל עליו מכאן ולהבא שלא יחלל שבת ויחזיר בתשובה מותר לקרותו ראשון ולישא כפיו וכל שאר דבר שבקדושה אפילו לא טבל כמבואר ביו״ד סי׳ רס״ח בהג״ה. ועיין מג״א א״ח סי׳ שכ״ו סק״ה ובשו״ת מהרש״ג סי׳ מ״ט, ועיין משנ״ה ח״ג סי׳ כ״ב באריכות, ובפרט במחללי שבת בזמנינו עיין ספרי משנה הלכות ח״ו סי׳ קל״ז.

ועיין רדב״ז ח״ד סי׳ קכ״ח בכהן שהרג את הנפש בשוגג ועשה תשובה ישא את כפיו ועיין תוי״ט בכורות פ״ז דמגלה עריות דינו כשפ״ד וע״ש אי פסול לעבודה ועיין בשו״ת בשמים ראש סי׳ שפ״ז וחמדת שלמה סי׳ ח׳ ושו״ת בנין ציון החדשות סי׳ ב׳ ובא״ח סי׳ קכ״ח ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קה

ס״ת חדשה אי מותר לטלטלה בשביל לעשות טכם

תמוז תשמ״ג לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדש״כ. על דבר מה ששאל במי שרוצה לעשות שמחת הכנסת ס״ת והוא כבר בביהכ״נ ורוצים בשביל כבוד ס״ת וגם בשביל כבוד המשפחה להביא הס״ת לבית אחר ומשם להביאו לביהמ״ד, הנה בכגון זה כבר נשאל בשו״ת בית שערים א״ח סי׳ מ״ט וכתב דכבוד ס״ת במקומו מונח ולא יטלטלו אותו לבית בעה״ב.

האמנם כ״ת אמר שאכתי לא גמרו כתיבת האותיות בס״ת הנ״ל ואכתי ס״ת פסולה וכה״ג אפשר שיש להקל באופן שיסיימו הס״ת בבית בעה״ב הנ״ל ומשם יכניסוהו לביהכ״נ דהא דקיי״ל דאסור להוציא ס״ת אפילו לצורך קריאה ברבים (א״ח סי׳ קל״ה ס״ד) הוא בס״ת כשרה אבל כה״ג אפשר שמותר והרי מעשים בכל יום שלוקחים ס״ת פסולה לבית הסופר לתקנה והכ״נ כן הוא.

איברא דקצת צ״ע מגמ׳ יומא ע׳ וסוטה מ״א דאמרינן דכל אחד ואחד מביא ס״ת מביתו להר הבית ביוה״כ להראות נוי לרבים הרי דבשביל להראות נוי׳ לרבים מותר להוציא מביתו וא״כ הכ״נ אפשר כיון שמכוין להראות הס״ת נוי׳ לרבים למה לא יהא מותר להוציא ואולי יש לדחוק קצת דשם קאמר כל או״א מביא ס״ת מביתו וקורא בו כדי להראות חזותו וא״כ כיון שדייק וקורא בו אפשר דרק כשקורא הוא דמותר דהו״ל כבוד לס״ת להראות נוי׳ כלומר נוי הכתיבה אבל סתם לטלטל ולהעבירה אין זה בכלל להראות נוי׳ עכ״פ כיון שכאן יש עוד שלא נגמרה נלפענ״ד לכ״ע מותר. ובפרט שעי״ז יגרום ג״כ כבוד לס״ת שיכניסוהו ברוב עם ובכבוד ויכבדו גם הנותנים שמצוה ג״כ לכבד כנלפענ״ד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קו

אי מותר להוציא ס"ת מביהכ"נ לקבל פני ס"ת חדשה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

בדבר שאלתו אי מותר לצאת נגד ס"ת חדשה עם ס"ת אחרות כשמכניסין אותה לביהכ"נ או יש בה משום בזיון ס"ת שמוציאין מביהכ"נ שלא לצורך.

הנה בברכ"י סי' קל"ה אות י"ג הביא בשם בארות המים שמיחו חכמים בדבר זה ומוהר"י אירגס כתב דע"ד הסוד אין לעשות כן אמנם הביא בשם מוהר"י אבוהב בתשו' כת"י שהתיר להוציא ס"ת לקראת ס"ת אחר וגם התיר להביא ס"ת מביהכ"נ אחר להקיף בשמחת תורה שיהיו שבעה ס"ת להקיף והרי נהג עלמא ואין להרהר אחר מנהג ישראל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קז

לא קראו בתורה בבו"ה בשחרית אי יש לו תשלומין במנחה

מע"כ ידידי וכו'.

אחדשה"ט. ועל דבר שאלתו במה שאמרתי לו שאין קריאת התורה במנחה בבו"ה רק ביום התענית ולכן מי שלא קרא בבוקר מחמת אונס והם מנין עשרה אפ"ה אין להם תשלומין לקרא במנחה הגם שעכשיו יש להם ס"ת ולא ידע הטעם.

הנה עתה אכתוב לו מה שקרה אצלי לפני זמן בנסעי לארצינו הקדושה ובצאתי מן האוירון בלוד לאחר צהרים בא לפני ראש ישיבה חשוב שג"כ בא על האוירון אתנו והציע היות כי לא הי' ס"ת על האוירון והי' יום הקריאה ליכנס שם לביה"מ ולהוציא ס"ת לקרות ואמרתי לו שאין לנהוג כן, כי ידוע שמרן החי"ס בעברו מאטערסדארף לפ"ב עבר דרך כפר והי' עת המנחה ולא קרא בתורה וצוה לקרות ונחלקו בדבר ושוב פסקו שאין לקרות בתורה ועיין שו"ת מוהר"י אסאד א"ח סי' נ"א שדעתו שאם לא קראו בשחרית יקראו במנחה, ומיהו בשו"ת בי"ש א"ח סי' נ' דחה דבריו והביא מדברי הר"ן פ' הקורא עומד דמשמע דאין לקרות בבו"ה במנחה ואף שמלשון הדג"מ סי' קל"ה הי' אפשר לצורך שמותר מ"מ מא"ר בשם תשו' מהר"ם ועוד משמע שאין לקרות וכן פסק שלא לקרות.

שוב מצאתי בשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' צ"ב שהביא שיטת מהרי"א וגורן דוד ושיטת הבי"ש וחיזק ופסק כותיה וכן הביא בנו אחריו שכמה פעמים בשעת המלחמה שלא יוכלו לקרות בשחרית ומעולם לא קראו במנחה אף שלא קראו בשחרית, ונראה קצת ראי' מיום התענית שתקנו קריאה במנחה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קח

כהן שעלה במקום לוי ונמצא כאן לוי

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר כהן שעלה לתורה וסברו הגבאים שאין כאן לוי ובירך שנית במקום לוי ואח"כ קודם הקריאה נודע לו שיש שם לוי כיצד יעשה אי יעלה לוי ללוי והוא יאמר בשכמל"ו על הברכה שבירך או שיעלה הלוי בלי ברכה או יוצא בברכת הכהן שבירך שנית ומ"מ יעמוד שם משום שלא יאמרו שהוא פסול.

דע כי כבר נשאל בזה הרשב"א ח"א סי' ר"ל וכתב דכיון שבירך הכהן יקרא במקום לוי דבמקום ברכה לבטלה לא חיישינן משום פגמו של לוי ועוד דלא שייך פגם אלא בקורא לוי וקורא לוי אחר אבל כשישנו ולא קרא ליכא פגם דיש לתלות שלא היה שם בשעה שפסק הכהן בקריאה ראשונה או שמא שגגה היתה ולא קראוהו ע"ש וא"כ הכי נמי תלינן בשגגה ופשוט.

[**ועיין** מג"א סי' קל"ה סקי"א ומחצית השקל שם ועיין ישוע"י ומיהו הפר"ח חולק ועיין שו"ת נוב"י ת' או"ח סי' י"ד שהשיג על הפר"ח ועיין עוד תשו' מהרי"א ח"א סי' מ"א מצדד כנוב"י].

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קט

בדברי מהרי"ק אם לא רצה הכהן לצאת מביהכ"נ

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר אשר תמה על דברת מהרי"ק בשורש ט' (הובאו במג"א או"ח סי' קל"ה סק"ז) שאם המנהג לקנות מי שיקרא ראשון בהתחלת התורה ופעם אחת לא רצה הכהן לצאת מביהכ"נ מותר לכופו ע"י שלטון לצאת. וצ"ע מנ"ל הא.

ולפענ"ד דבשו"ת מהרי"ק שורש י"ז אות ה' כתב לענין לכפות ע"י גויס בענין מסים וארנוניות וז"ל שכבר נהגו בכל קהילות הקודש לכפות ע"י גויס בענין מסים וארנוניות ופשיטא כי לא דבר רק הוא מכס כי על פי התורה נקבע מנהג זה דמאחר דהיחיד מסרב לפרוע הטלתו כאשר ישותו עליו ראשי הקהל החשובים הלא הוא כמסרב לדין וכו'. והחו"י ציין עליו עיין לקמן סי' קכ"ז דשם ביאר דהיינו לצורך פרעון אבל לא בדרך הפסד והשחתה ע"כ ע"ש.

ונראה דדברי מהרי"ק אלו הם גם היסוד שיסדו בשורש ט' הביאו המג"א א"ח סי' קל"ה סק"ז שאם המנהג לקנות מי שיקרא ראשון בהתחלת התורה ופעם אחת לא רצה הכהן לצאת מביהכ"נ וכתבו שמותר לכופו ע"י השלטון לצאת מביהכ"נ כדי שלא יתבטל המנהג וכבוד התורה (ב"י מהרי"ק). והם דברים מפליאים לכאורה דהאיך אפשר לקבוע מנהג כזה לכפות כהן לצאת ולעברו מקדושתו ואדרבה כתב המהרי"ק דכשהכהן מוחל קריאת כהן לו דאסור לקרות ישראל אם לא יצא אלא כופין אותו לצאת. ומיהו לפמ"ש הטעם בזה כאן לענין מסים וכו' הדבר מבואר וחדא מתורצת בחברתה דמדינא אסור לכפות לכהן לצאת מביהכ"נ וליבטל מכהונתו אבל ביד הקהל לתקן בכלל שלעתים נדירות ימכרו מי שיקרא בתורה ראשון ואם יהי' ישראל אז יצא הכהן לכבוד הציבור שתקנו דכל שתקנו ראשי הקהל החשובים חייב לשמוע להם ואי לא הו"ל כמסרב לדין וא"כ משום זה יכולין לכופו ע"י שלטון ולהוציאו. ועיין שו"ת ח"ס א"ח סי' כ"ד ושו"ת משנ"ה ח"ג סי' י"ג וסי' ט"ו באריכות.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קי

שני ת"ח אחד מפולפל ואחד בעל הלכה איזה מהם קודם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בת"ח מפולפל גדול ואינו עוסק בהלכה והשני אינו מפולפל כ"כ ועוסק בהלכה איזה מהם קודם לכבדו ולחזקו ולהצילו.

תשובה. בגמ' הוריות י"ג סיני ועוקר הרים איזה מהם עדיף שלחו מתם סיני עדיף דהכל צריכים למרי דחיטי ובגמ' סוטה כ"א ע"א כיון שהגיע לפרשת דרכים ניצול מכולם מאי פרשת דרכים מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא פרש"י זכה לתורה ניצול מיצה"ר ומן החטא ועדיין אינו יודע באיזו דרך מהלך אם יזכה שיסייעהו מן השמים להתקבל דבריו בין חבריו טהורות כהלכה וכמשפט הגיע לפרשת דרכים כלומר זכה לכך ניצל מכולם מבואר דת"ח בעל הלכה עדיף ובש"ע א"ח סי' קל"ו בא"ר בשם שכ"ג ופמ"ג שם ת"ח בעל הוראה קודם לת"ח מפולפל לעלות לתורה ע"ש.

ועיין רש"י (קידושין ל"א ע"ב) דהעוסק בהלכה נקרא תורה עצמה והעוסק בלימוד ובפלפול נקרא לומד התורה ולא תורה עצמה ע"ש.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קיא

קריאת התורה כשאין מנין שומרי שבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר המעשה שקרא בסידני באיש יהודי ש"צ תמים במושב זקנים בשבת וראה שכל המתפללים שבאו שמה הם מחללי שבת באו עם האוטא לביהכ"נ וגם אותם שבמושב זקנים נמי מחללי שבת הם והתפלל שבת והוציא ס"ת לקריאה וקרא כל השבעה קרואים בעצמו ולא קרא שום אדם לעלות והתחילו כולם לצעוק עליו וענה להם שהוא עושה כן מפני שהם כולם מחללי שבת ואסורים לעלות לתורה וכשנשמע הדבר בעיר היה כצחוק בעיני העיר ובעלי הבתים הוציאו את הש"צ הזה מהמושב זקנים ושאל מעכ"ת מה דעתי בזה.

והאמת כי אין רצוני להכנס בלי לדעת פרטים יותר ובגמ' חולין ובש"ע א"ח סי' שפ"ו וביו"ד סי' ב' וסי' רס"ד ועוד כמה מקומות מבואר דהמחלל שבת בפרהסיא הרי זה כגוי גמור לכל דבריהם פתו פת עכו"ם ויינו יין נסך ואין לצרפם למנין כלל ומיהו האחרונים פלפלו בזה ודחקו בכמה דחוקים אי יש לצרף מחללי שבת בזה"ז למנין עשרה עיין שו"ת בנין ציון שהקיל קצת במחללי שבת בזמנו ועיין שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קכ"א שהסכים עמו וכ"כ בספר זכר יהוסף א"ח סי' כ"א ומיהו במנחת אלעזר א"ח ח"א סי' ע"ד חלק עליהם ועיין משנה הלכות ח"ו סי' צ'. ואין רצוני להכנס ולקבוע עצמי בהלכה זו מ"מ מי שרוצה לסמוך על המתירים אין לגעור בו ומי שאינו רוצה תע"ב.

אלא דמ"מ גם זה קצת קשה דא"כ לא הי' לו לצרפם למנין עשרה ולא הי' יכול לקרות בתורה כלל כיון שהם מחללי שבת וחשבם כגוים גמורים ואולי הי' סובר שישנם התם כאלו שאפשר לצרפם למנין עשרה אבל לא יוכלו לעלות לתורה ולא ידענא טעם לחלק ביניהם דאם הוא כגוי גמור

לצירוף עשרה נמי לא מצרף ואי לאו למה לא יעלה לתורה ואולי ס"ל להאי דכיון דאינו יכול לקרות לא יעלה אבל לא נתן טעם זה וגם כי כהיום קורים אפילו ע"ה, ולא כתבתי זה לא להלכה ולא למעשה כי לא ידעתי הענינים.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קיב

קריאה לתורה בשם אביו רשע

ברוקלין נוא יארק שנת תשמ"ז לפ"ק
לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר אשר שאל אי מותר לקרות לתורה מי שאביו רשע בשם אביו, שהרי אסור להזכיר שם רשע שנאמר שם רשעים ירקב ואיך יקראו בשמו לתורה.

תשובה. **לפענ"ד** יפה העיר האמנם מה שאמרו בגמ' יומא (מ' ע"ב) דשם רשעים ירקב אין זה הפירוש דאסור להזכיר שמו אלא שאין קוראין לאחרים על שמם אבל איסור להזכיר שם רשע עצמו לא מצינו, ובתורה ובנביאים וכל התלמוד מלא מזה בהזכירן שם רשעים ובלעם ועמלק ולבן ופרעה, ובגמ' יעקב מינאה ועוד ועוד.

ובתשו' הרמ"א סי' מ"א כתב דלא שייך דלא מסקינן בשמייהו אלא בשם שלא מצינו באיש אחר חוץ מאותו רשע אבל שם שרבים נקראים כן אין לחוש וכמו שכתבו תוס' כתובות ק"ד ע"ב ויומא ל"ח ע"ב ע"ש ועיין שו"ת מהר"ם מפאדוואה סי' ל"ה. ואפי' נימא דצריך לגנותו בהזכירו אבל אסור להזכיר לא מצינו ובפרט לצורך והרי גם בגמ' מזכיר את שבתאי. ומ"ש הס"ח והתה"ד סי' כ"א לקרא ע"ש אבי אבא שהי' כשר הוא כדי לביישו ע"ש, ולהלכה עיין ש"ע א"ח סי' קל"ט ס"ג ברמ"א, עכ"פ להלכה מותר לקראו בשם אביו וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קיג

בעל קריאה בתורה אי מותר להסתכל בחומש

ליל ששי לסדר והייתם לי סגולה התשנ"א בנ"י יצו"א
מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי כו' כש"ת
מוה"ר **משה פנחס ליפשיץ** אופקים ארץ ישראל.

אחדשכ"ת, יסלח לי אם לא תוארתיו כראוי לו כי לא זוכר כעת אם אני מכירו ויהא שמיה מבורך עדי עד.

ובדבר אשר יצא להביא ראי' לדברינו במשנ"ה ח"ז סי' י"ט שכתבתי דמי שאינו יודע בטוב קריאת התורה בטעמים מותר לו לראות בחומש הטעמים וקורא וצופה בחומש ומביט בס"ת וקורא וכתבתי דנאמן הקורא שאינו קורא מהחומש או בע"פ ועתה כ"ת הביא ראי' לדברינו ממה דקיי"ל דהכותב סת"ס צריך לכתוב מכתב וצריך שיהא ספר מונח לפניו שממנו קורא וכותב (כמבואר יו"ד סי' רע"ד ס"ב) וצריך לקראות כל תיבה ותיבה קודם שיכתבנו וציין למקור ההלכה מירושלמי הביאה הר"ן פ"ב דמגילה שאם כתב שלא מן הכתב מוכח בירושלמי שאסור לקרות בו שלא בשעת הדחק ופריך והא תניא ר"מ היה כותב מגילה באסיא שלא מן הכתב שלא היה שם מגילה ותי' אין למדין משעה"ד, וי"א ר"מ שתים כתב את הראשונה מתוך פיו והשניה מתוך הכתב כלומר מתוך הראשונה, והקשה מעכ"ת לתי' השני מה הואיל שכתב מתוך הראשונה שהרי גם הראשונה כתב בע"פ, ותי' לפי דרכו.

ולפענ"ד דמה דקשה ליה שגם הראשונה כתב בע"פ נראה דמה שאמרו שאסור לכתוב שלא מן הכתב כלומר שאסור לכתוב בעל פה אבל כשכותב מן הכתב הגם דבעי כתב כשר וראוי לס"ת מ"מ בדיעבד אינו מעכב דלא כתיב שיכתוב מתוך ס"ת כשר אלא שיכתוב מתוך הכתב וכל שהוא כתב סגי ולכן אפילו כתב הכתב הראשון בע"פ ואינו כשר לקריאה מ"מ כתב מקרי ועיין מג"א א"ח סי' תרצ"א סק"ד ועיין קסת סופר סי' ה' ס"ו ובהגהות ח"ס שם דמעיקר דינא צריך לכתוב מתוך הכתב היינו מתוך ס"ת כשר ממש כדמשמע בש"ס מגילה (י"ח ע"ב) דמנחא מגילה קמי' וקרי לי' ומשמע מגילה כשרה ממש והא דאין אנו נוהגין כן דמסקינן התם דאם כל התורה מיושרים לפניו כר"מ מותר לכתוב בע"פ בשעת הדחק והסופרים שיש לפניהם חומש תיקון סופרים מוגה אף דלא הוי ס"ת כשר מ"מ עי"ז הוי מיושרים לפניו כמו לר"מ וכיון דהוי שעה"ד להניח ס"ת לכתוב מתוכו התירו לעצמם לכתוב מתוך תקון סופרים ומ"מ לא עדיף מבע"פ וע"כ מדינא צריך להוציא כל תיבה ותיבה מפיו קודם כתיבה בין בס"ת בין במגילה בין בתפילין ומזוזות ע"ש.

ומעתה לתי' הב' צ"ל דאע"פ שכתב הראשונה בע"פ מ"מ לאחר הכתיבה הכותב מתוך השני' כבר כתב הוא לענין שתהא מגילה בכתב אלא שחסר הכשר הקריאה בה מפני שכתבה שלא מן הכתב אבל מ"מ לזה מהני שיכתבו מגילה שניה והיא כבר נכתבת מתוך הכתב ויוציא האותיות בפיו וכנ"ל והבן.

ומיהו לעיקר הראי' שהביא אפריון נמטייה ויפה כיון אלא גדולה מזו הי' ליה להביא שכתב בקסת שם ה"ה

וז"ל כשכותב ס"ת צריך שיהיה לפניו ספר אחר שיעתיק ממנו שאסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מן הכתב וכו' ומ"מ אינו צריך לראות כל תיבה בפני עצמה מתוך ההעתק אלא כדרך המעתיקים לוקחים שנים ושלשה תיבות בבת אחת או יותר כפי הרגלו בתורה (בני יונה) הנה מבואר דקורא שנים ושלשה תיבות בבת אחת והולך וכותב על סמך קריאה זו ומייתי ראי' שהוא כפי הרגלו בתורה ופשוט דכשכותב תיבה אחת או שתים עד שבא לתיבה השלישית כבר הוא הלך מן הכתב מ"מ כיון שלכתחילה התחיל והציץ בו מהני מה שראה קודם כתיבת שנים או שלשה תיבות וק"ל.

איברא דראתי לרבינו מהר"ם מינץ הקדמון סי' פ"א בהל' קריאת התורה שכתב כמה הלכות נחיצות להבע"ק והציבור ובין אחרים כתב וז"ל וכן כאשר רצה (החזן) לסיים הפרשה כאשר בא בסוף הפרשה אז קורא בע"פ תיבה או ב' מכח הרגל לשון ע"ד זה, ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד אז כשאומר ויהי ערב כו' אז לוקח הסגן העמודים ומקרבן זה לזה והחזן גומר בע"פ יום אחד וכן כיוצא בזה, כי אסור לקרות אפילו אות אחד בע"פ, לכן יזהר החזן שלא יסיר עיניו עד גמירא וסיום יאמר מתוך הס"ת ולא יניח הסגן לקרב העמודים עד גמר קריאתו ע"כ. וא"כ אדרבה אותן בעלי קורא שחוזרין הקריאה בע"פ כמה פעמים אומרים תיבות או יותר בע"פ מחמת ההרגל לומר בע"פ זה איסור גמור, והוא שכיח בבע"ק מורגל, וכבר ישנם בעלי קורא שמתפארים עצמם שהם יודעים כל התורה בע"פ ואפילו אינם צריכים להסתכל בתורה רק מקופיא וקוראים כדרכם וזה ודאי איסור גמור הוא ויש להזהיר על זה הבע"ק.

ידידו בלתי מכירו מוקירו כערכו ומברכו בברכת התורה וברכת ברוך אשר יקום את דברי התורה הזאת דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיד

לסמוך בכשרות ס"ת על מחשב ולא על הסופר

ג' לסדר חבל על דאבדין ולא משתכחין בנ"י יצו"א התשמ"ט מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כו' כש"ת הרב **מנחם מנדל מאשקאוויטש** שליט"א, בכולל דישיבתנו הקדושה.

אחדשב"ת בידידות. א) בדבר שאלתך היות כי אביך ז"ל הניח אחריו ברכה ס"ת שכתב ונתנה בביהכ"נ ועכשיו חדשים מקרוב באו והמציאו לבדוק כל ספרי תורה על מכונת מחשב (קאמפיוטאר בלע"ז) וכמה מגדולי ישראל המליצו עליו שהוא דבר טוב למצא טעיות בספרי תורות ורב הביהכ"נ בקש ממך להביא גם את הס"ת של אביך שנפלה לך בירושה לבדיקה ע"י המחשב הנ"ל ואם לא תביא איים עליך שלא יקראו בספר זה בביהכ"נ ויחשבו אותו כס"ת בלתי מוגה והגם כי כבר קראו בס"ת זו כמה שנים והרי הוא בחזקת כשרות ככל ס"ת שנכתבו מימות עולם ממשה רבינו עד עכשיו ע"י סופר ירא"מ וגם הנהיגו בזמן האחרון שמלבד הסופר נותנין הס"ת לשני או שלשה מגיהים לעבור עליו זה שלא בפני זה.

והיות כי ידעת שאני מעולם מנגד נגד חדשות ובפרט בדבר זה שזה נמצא כאלה המשפטים חסר וא"ו שפוסל את הראשונים שלא נתנו לבדוק על המחשב ולא נתנו מסיני ואנן קיי"ל ואלה בוא"ו מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני ולא ע"י קאמפיוטארס ומכונות אלא כתוב לך את הדברים האלה כתיבה תמה בקנה ובדיו וע"י בן אדם בר דעת צדיק וישר ומעולם זה יותר משלשת אלפים שנה התורה כתיבה לנו ע"י סופרים כשרים בלי מכונות ומכשירים וכבר בימי הגמ' אמר לו ר' ישמעאל לר"מ הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים כלומר שהכל תלוי במחשבה ולא במחשב הוא אלא בשמים בונה עולמות ואין לזה שייכות עם מכונות ואדרבה הרי קיי"ל דלא פסלינן בחסר ויתיר כמבואר בש"ע א"ח סי' קמ"ג ס"ד ברמ"א דהא דמוציאין אחרת דוקא שנמצא טעות גמור אבל משום חסרות ויתרות אין להוציא אחרת וכו'.

והנה אמת שנשאלתי כבר בכעין זה מפילאדעלפיא מרב גדול אחד ולא רציתי אז לפסוק בזה ולהעתיק עצמי בהלכה זו ובפרט שכבר הורו בה כמה מרבותי וחבירי ואמר ר' יוסי מעולם לא עברתי על דברי חבירי (שבת קי"ח) יודע אני בעצמי שאין אני כהן אם אמרו לי עלי לדוכן הייתי עולה כ"ש כאן שהורו בזה כבר וגם ידי"נ הגאון המפורסם מוהר"ש וואזנער שליט"א גאב"ד בזכרון מאיר ב"ב ואין בודקין מן המזבח ולמעלה.

וחשבתי כי באמת כמו שאמרו לי שאין בזה רק תוס' זהירות. וחומרא למי שרוצה בה אבל לא עלתה על דעתי שיצאו לפסול ס"ת על סמך זה. והרי פשוט דלפסול ס"ת בלי ראיה ברורה הרי יש כאן איסור גזל שמפסיד ס"ת של חבירו ופוסלה בלי ראיה ברורה, וכבר ראיתי בתש' הגאונים (גנזי ירושלים) תשובה לראב"ן הירחי שרצו לפסול בזמנו ס"ת שהיריעות נעבד בצואת כלבים ובדף קי"א (מדפי הספר הוצאת ירושלים תשנ"ב בד"ה יש מקומות) וז"ל ובדברים שיש להם סתומים באים ופוסלים את ס"ת הנעשה בטוליטולה ע"פ הקבלה והמנהג, וגרמו לאותו חכם בעל הספר הפסד גדול, והתורה חסה על ממונם של ישראל והם לא חשו ופסלוהו בלא טעם ובלא ראיה ע"ש. והנה פשוט בדידן נמי אין לך הפסד גדול מזה והתם לפסול ס"ת אחת

וכאן כל ס"ת שבעולם עד שלא יעברו ביקורת שלהם וישלמו להם אלף כסף לכסות עינים על כל ס"ת שיעבור ע"י המחשב, ושכר ההובלה ממקומות רחוקים והטלטול והזלזול לס"ת, והשנית כי חוץ מהפסד ממון לבעלים גורמים למעט כתיבת סת"ס שלא יכשרו לכתוב סת"ס רק מי שיש לו מחשב או במקום שיש מחשב וממעטים הכתיבה ומייקרין השער, חוץ מהוצאת שם רע על הסופרים וכיוצא בו. ולכן חשבתי שדעתם רק בדרך חומרא למי שרוצה להחמיר והגם שעל הציבור כולו אין להחמיר ובפרט בדבר הנהוג מימות עולם להתירא בכל הקהל כולו מ"מ לא רציתי לצאת מגדרי ולחלוק ואמרתי יפה השתיקה.

ב) **ברם** היות כי כבר הגיע הדבר לגדולות עד שרב בביהכ"נ הגיד לך על ס"ת של אביך ז"ל שלא יקראו בו ויחזקיהו כס"ת בלתי מוגה הגם שעד היום זה כמה שנים הוחזקה הס"ת בכשרות וקראו בו בחזקת כל ס"ת הכשרים נמצא דבר זה כבר נוגע לפסול הס"ת והסופר והמגיה וגם ללמד על הכלל לפסול רבבות ס"ת בישראל ולהוציא לע"ז על כל סופרי סת"ס שבזמנינו שהם פסולים לכתיבת סת"ס, ובזיון להם ולמשפחה נוסף לקפח פרנסת הסופרים הכשרים והיראים בטענת פסולות או שאין בקיאין בכתיבת חסירות ויתירות או שאין כחם כהמחשב ולכן כל מי שאין לו מחשב אין ס"ת שלו כשרה כל שלא נבדקה אצלם וגם הוסיפו במכתבי פרסומות לפסול את כל ס"ת שכתבו אחרים ואפילו מה שכתבו וקראו בהם אבותינו ואבות אבותינו ורבותינו הקדושים מאז היתה וכו', על למפרע ועל להבא.

ורק הנני לצטט לשון אחד שהביאו לי שפרסמו וז"ל, וכן בדידן הוה עובדא בס"ת שנכתב ע"ש תלמידים גדולים וצדיקים שנספו בעונ"ה נמצאו ה' טעיות ממש בחסר ויתר וכו' וחלילה לקרא בס"ת שהם בחשש פסולים ע"כ מציטוט, עכ"ל. ועוד הרבה יותר מזה נמצא הטילו פסול על כל ס"ת ח"ו ולא נשאר סופר או ס"ת כשר חוץ מס"ת והסופרים שבקיאים במלאכת מחשב הזה שקנו לעצמם כמה סופרים ועושים מסחר מזה ורק ס"ת אלו כשרים הם הוא ולא אחר ואסור לעלות לתורה ולברך עליהם כל שלא יעבור תחת שבט הביקורת של המחשב הנ"ל הס"ת פסולה והסופרים אינם בחזקת כשרים והעולה לתורה הרי הוא בכלל מברך ברכה לבטלה ח"ו.

ועכשיו הודיעו לי שעוד ידם נטויה לפסול גם כותבי תפילין ומזוזות אם לא יהיה להם חותם שנבדק ע"י מלאכת מחשב, והיה כל הסופר שאין לו מחשב או שאינו יודע לעבוד על מחשב יהיה למס עובד לבעל מחשבים אם ירצו לכתוב ס"ת או תפילין או מזוזות לא יכשרו התפילין ומזוזות שלהם עד שיביאו אותם לבעלי המחשבים וישלמו מס ונתנו איש כפרת נפשו ואם לא יאסרו תפליו ומזוזות וס"ת שלו, וא"כ יהיו ב' או ג' מקומות בכל העולם שהם יבדקו וירדו בסופרי העולם כרצונם וממילא לקבוע השער בסופו כי ודאי לא יעשו ולא עושים זה בחנם אלא על מנת לקבל פרס, והגם שכעת יש עוד רבנים שמיעצים אותם ומדריכין אותם כדת מה לעשות ומסתמא גם שומעים להם ועכ"פ במקצת.

וחוץ מכל זה הגע עצמך שכל העולם כולו יהיו מוגבלים ועיניהם תלוים בכשרות ס"ת או תו"מ על מחשב אחד או שניים בעולם ועל קאמפאני אחת בע"מ ולהם יהי' המאנאפא"ל בלע"ז היחידי ואם ישבר מחשב אחד או כי ימות ח"ו הסופר הבקי במחשב הזה אז יפסקו מלכתוב ס"ת ותו"מ ולא יקראו בס"ת ולא יניחו תפילין ויהיה העולם שמם מפני שהמחשב היחידי נתקלקל, ותהי' תורה מונחת בקרן זויות אין מחשב לה. וא"ת שאחרים ג"כ יעשו כן ויחשבו מחשבים ויכשרו על המחשב, שתי תשובות בדבר, חדא) שהרי לאו כל סופר יש לו יכולת וכסף לקנות מחשבים כי הוא עוסק במלאכת ה' אשר העידו עליו אנשכה"ג שלא יהי' להם כסף רב וע"ז התענו כ"ד תעניות ולכן סופר ירא"מ כסף מנ"ל, והשנית) כי כבר ראיתי מכתב מסופרים אחרים שרצו ג"כ לחשוב מחשבות ולעשות בזהב וכסף ונחושת וגזרו עליהם בנחש שלא יבוא להשיג הגבול של פרנסתם של אלו שהשקיעו ממון במחשב הזה (הם מותרים לקפח פרנסת כל הסופרים שבעולם בפוסלם מעשה ידיהם ולא אחר) והנה כבר סגרו הדלת והם רוצים להיותם יחידים בכל העולם ומהם תצא תורה לעם ישראל ולא מאיש אחר הישמע כזאת, וח"ו לחשות על דבר כזה וליתן יד לקלקול גדול כזה ח"ו. ואני מבקש סליחה מידידי גדולי הרבנים שתמכו בזה שאולי כרגע מחמת רוב קדושתם וצדקתם לא נתנו לב לדברים פשוטים של הבלי העולם ולכן לא ראו מה שבעונ"ה עיני רואים.

אמנם כבר אמר החכם איזהו חכם הרואה את הנולד והגם שאיני בגדר זה אבל רואה אני את הנולד שבעוד זמן ישטלתו כמה רועי בקר בעלי ביזנעס על המחשב והביזנעס הנ"ל ויעבור הכל על שוק הביזנעס ויתקיים ח"ו כי תורה לא בתגרנים ולא בסחרנים הוא, וכל זה אמרו לי כמה רבנים גדולי ישראל וסופרי סת"ס ובקשו ממני לעיין בהא מילתא ולהגיד חוות דעתי העניה בזה אמרתי א"כ לא עת לחשות והנני בס"ד לשם יחוד קב"ה לברר הא שמעתתא ולהציל כבוד התורה וקדושתה וכבוד הסופרים ומשפחותיהם וכבוד העולים לתורה שאין להם שום חשש ואדרבה על המשנים בכתיבת ס"ת הם בכלל ידם על התחתונה וזה החלי בס"ד.

וראשון לציון מגמ' עירובין י"ג ע"ב אמר רבי יהודה אמר שמואל מפום ר' מאיר כשהייתי לומד אצל ר"ע הייתי מטיל קנקנתום לתוך הדיו ולא אמר לי דבר וכשבאתי אצל ר' ישמעאל אמר לי בני מה מלאכתך אמרתי לו לבלר אני אמר לי בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא תהא מחסר אות אחת או מייתר אות אחת ונמצאת מחריב את כל העולם כולו, אמרתי לו דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו אמר לי וכי מטילין קנקנתום לתוך דיו והלא אמרה תורה (במדבר ה') ובאב ומהה כתב שיכול למחות מאי קא"ל ומאי קא מהדר ליה הכי קא"ל לא מיבעיא בחסירות ויתירות [דלא טעינן] דבקי אינש אפילו מיומא לזמנא ומי לימא אמי ואיבא אחריני דלא"ת ומחיק ליה ומשוי ליה רי"ם דבר אחד יש לי וקנקנתום שמו שאני מטיל לתוך הדיו ע"ם. ועיין רש"י ותוס' מחסר אות אחת או מייתר אות אחת.

והנה פשוט להיות סופר צריך להיות ירא"ש וכל הדורות כמה שקדו אבותינו ורבותינו הקדושים להיות סופרים ירא ה' והעיקר היה להמשיך בקבלת הסופרים מדור דור עד משה ספרא דשה דישראל וודאי שגם היום צריך להזהיר על הסופרים שלא יהרהרו העולם ועוד יותר ולא כל הרואה ליטול את הקס יטול ואם רואינו שבאמת נתרשלו הסופרים צריך לתרגן גדולי ישראל שיעיינו על הסופרים ולא תהי' תורת ה' הפקר בכל אחד ואחד ת"ו. ומיהו דבר זה נוגע לסופרים אבל להחליף הסופרים במכונות ובמחשבים ולעשות שינוי בסדר כתיבת ס"ת לא פחות זה מהתרשלות הסופרים וחולי גרוע וח"ו לשנות זוז כ"ם וזאת התורה לא תהא מחולפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא יתב"ש ואין מחשב בעולם שיוכל להחליף בסופרים ירא"ם. ועכשיו אפרש שיחתי.

(א) **דבר** זה כמו שהוא לעצמו להועיל לע"ז על ספרי תורה וסופרי סת"ם בכל העולם דבר נורא ואיך לא נגוע מאבותינו הקדושים לומר על מעשה ידי יוצר של הקב"ה ועל מעשה ידיהם ועל קודש הקדשים שלהם שהם פגול לא ירצה ומעשה המכוונה שלנו קודם. ועיין זבחים קי"ג ע"א שהביאו תוספתא דעדיות מיתיבי ר' יוחנן לריש לקיש פעם אחד מצאו עצמות בלשכת היר העצים ובקשו לגזור טומאה על ירושלים עמד ר' יהושע על רגליו ואמר לא בושה וכלימה היא לנו שגגזור טומאה על עיר אבותינו וכו' ע"ש. והיאך לא נחום על יקיר כפיו של הקב"ה שהוא פחות מן המכונה שעשו בני אדם ועל הסופרים ועל ילדיהם ולא נחוש לכבודם ולנדקתם ולפסול אנשים כשרים ולא נירא שהקב"ה יתבע עלבונם מאתנו אם נפסול אותם ואת אומנתם מלאכת הקודש שלהם ומחליף אותם במכונה הנעשית על ידי אדם.

(ב) **לחדש** דבר אדם לסופר בישראל שאם לא יהיה לו כלי זו או לא ידע היאך להשתמש בה או שיהי' במקום לליכא משמל וכיוצא בו ימנעו ולא יכתבו ס"ת ואם יכתבו אותם יהיו בחזקת פסולים כל שלא עברו תחת המחשב הנ"ל ויהיו הסופרים מחויבים ללמד מלאכת מחשבת של קאמפיוטאר להיותם רואים לכתוב סת"ס. ואיה סופר שאמרו ז"ל שהתענו עליהם אנשכנה"ג כ"ד תענתים שלא יתעברו ואין להם כסף לקנות כלי מחשב הנ"ל רק כותבים בקולמוס מכנף עוף. הס יפסלו למלאכת אומן זו. וממילא לפסול מה שהכשירה התורה ס"ת סופר עכו"ם או שאם אין לו שלשה סופרים מגיהים משובים מישראל שהתורה העידה ע"ע נאמן באיסורין וכ"ש כאן שהם יותר משלשה הסופר הכותב ומחריו ג' או ג' מגיהים. ובגמ' ר"ה כ"ט ע"ב במלוקט ר"י ג"ז ובני בתירא אמר נתקע ואח"כ נדון לאחר שתקעו אמרו לו (ג"ב) נדון נ"ל אין מעכבין לאחר המעשה ופרש"י גנאי הוא שנועיל לעז טועים על עצמינו וכ"ש כה"ג על סופרי אבותינו וס"ת שהוחזקו בכשרות עשרות בשנים שאין לך גנאי גדול מזה. ולא דמי למועל טעות בס"ת אחת בלי רעש ומגיה שזה אינו גנאי אצל להועיל לעז על הכלל כולו זה ודאי לעז גדול הוא.

(ג) **לתקן** תקנה כזו שודאי יבא לידי קלקול במקומות שאין להם מחשבים לא יוכלו לכתוב סת"ס ויימנעו הסופרים מלכתוב ובני ישראל יימנעו ע"ז מלהניח תפילין ולכתוב ס"ת ולקרות בהם ויגרום ח"ו הירוס בכל התורה והתורה נתנה בכל מקום ובכל זמן ובלי קאמפיוטערס וכבר שמעתי חומרים לועזים על אנשים שהם פסולים לעדות מפני שעלו לס"ת שלא נבדקה במחשב ועשו ברכה לבטלה וכ"ש מה שיאמת מזה ע"י גרמע זו ח"ו. ובפרט בהנחת תפילין שלא יניחו תפילין שלא עברו תת המחשב ואם יהיה במקום רחוק ואין לו מחשב ואין לו תפילין בדוקים ע"י המחשב לא שיהיו לו תפילין מסופר כשר לא יניחם.

וז"ל רבינו הגדול הש"ך ז"ל בקיצור כללי חו"ה שלו סוסי' רמ"ב אות ט' כתב וז"ל כשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר אפילו של עכו"ם ואפילו במקום שאין הפסד מפני שעל הרוב יש בו לד הקל במקום אחר מחמת שנאסר והוי מומרא לאחי לידי קולא ואע"פ שלפי הגראה לא יבא מזה לד קולא אסור שאפשר שיתגלגל ויבא קולא עד אחר מאה דברים לפיכך אם הולרך לאסור מחמת אפק או מחמת מומרא בזה שאין האיסור ברור כשאם צריך התורה לומר שאין האיסור ברור אלא שאנו חייבים להחמיר וכל שכן אם התורה מתיר בשעת הדחק וכיוצא בו שיאמר לו כן ע"כ.

(ד) **נמצא** שנצריך הוצאות למאות אלפים ורבבות כספים לבדוק כל הס"ת על המחשב שכל הס"ת עולה

לבדוק קרוב לאלף דאללאר וקיי"ל דאין צריך לברר מספק וסומכין על הרוב אפילו ביחיד כל שיש בו הוצאות כמבואר ביו"ד טור בשם הרשב"א סי' ק"ב ועיין רמ"א וש"ך שם בשם מהרי"ל בתשובה סי' קצ"ד וכ"ש כלל ישראל כולו בכל העולם ולהוציא הוצאות גדולות כאלו וזה אפילו במקום שיש ודאי איסור שנתערב סמכינן והולכין בתר רוב ולא צריך להוציא הוצאות וכ"ש היכא שנתברר הרוב ע"י סופרים כשרים.

(ה) **ומה** אם גם במשך הזמן יוציאו עוד מחשב חדש ויותר מדויק מזה יחזרו ויפסלו כל הס"ת האלו שכבר עברו על המחשב הזה שמצאו הטעכנאלגים מחשב חדש יותר מוכשר ומדויק להמצא עוד נקודות הפוסלים וכיוצא בזה. ובמקום שנוגע לרבים וגם יש בזה משום חלול השם שיתנו יד לע"ה והרעפארמים לומר שכל התורה היא מזויפת ח"ו שהרי רואים שהקאמפיוטאר בירר שכל הס"ת עד עכשיו מלאים טעותים ופסולים היו וכל סופר כתב לפי טעותיו ח"ו עד שבאו במחשב וקבעו לסלק הטעותים וגם יאמרו ח"ו שנראה באמת שהטעכניקא היא אמתית בכל דבר בתורה יותר מחכמי התורה וסופרים עד זמנינו אנו והוא קובע ולא הסופר וכיוצא בזה מה שאכתוב בסמוך בס"ד.

(ו) **להטריח** כל ביהכ"נ או יחיד שיש להם ס"ת להביאם למקום הקאמפיאטער וממקום רחוק הוא טרחה עצומה וגדולה והוצאות כסף וטלטול ובזיון הס"ת דג"כ אין צריך להוסיף ולברר מטעם זה גופא.

ג) **ואכתוב** כאן מה ששמעתי מהגה"ק יד"ע וידי"נ וידיד נפש כל חי מוהר"ר יעקב ישראל קניובסקי זצלה"ה (אוסטייפלער) שהי' המדובר במוהלים שרצו לחדש במצות פריעה לחתוך עור הפריעה עם עור הערלה וספרתי לו הדברים ובקשתי לחוות דעתו הקדושה [כי בעזה"י קמתי גם אז נגד ההתחדשות בס"ד כידוע וחברתי על זה ספרי הדל מל ולא פרע] ושאל אותי הגה"ק מה טעם שהם רוצים לשנות מה שאנחנו קבלנו מפי משה רבינו ואמרתי לו שגם אני שאלתי להמוהל שהנהיג השינוי ואמר לי שכן הוא יותר טוב ונוח להתינוק וקם הגאון זצ"ל מכסאו והכריז בקול הוא שקרן אם היה באופן זה יותר נוח היה משה רבינו נותן לנו מצות מילה באופן הזה ואם קבלנו מפי משה רבינו באופן שלא לחתוך עור הפריעה זה הוא המצוה וזה יותר נוח ואומר אני שאם היה החיוב לבדוק באופן כזה היה משה רבינו מצוה לנו לבדוק כן או באופן אחר שלא ימצא טעות בעולם אבל אנחנו קבלנו מפי משה רבינו שסופר כותב ס"ת בקולמוס ואפילו לא בקולמוס שלנו אלא מכנף עוף או קנה אין לנו בזה לחדש מכונות וסומכין עליו כמבואר בגמ' ופוסקים ואם נחדש עכשיו בתקון הקלף בלי צואת כלב מקפחין בזה שכר הכלב שהקב"ה נתן לו בשכרו וכל השינוי במקום אחד יגרע במקום אחר כמו שאביא בס"ד בסמוך בשם רבינו הש"ך ובמקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב אמרתי לעיין בהא מילתא חדתא ולחוות דעתי העניה מה שנראה בזה.

ד) **בעצם** החידוש של המחשב היות שדבר זה נוגע לכלל ישראל שהוא לעשות שינוי ולהנהיג דבר חדש בהגהת ובכתיבת כל ס"ת לכלל ישראל בכל העולם כולו והן להכשיר והן לפסול א"א ליחידים לפסוק בזה והיה צריך לדבר כזה כינוס של כל הרבנים המובהקים הנמצאים בזמן הזה בצירוף הסופרים המומחין והמובהקים וירא"מ ולראות ולברר כל הצדדים והתוצאות ותוצאי תוצאות מתיקון כזה ואם יש בזה כדי לתקן דבר כזה שע"י תקון לבדוק על ידי המכונה יצא כרוז לפסול או עכ"פ להטיל ספק על כל ספרי תורה שכתבו לנו במשך שלשת אלפים שנה מימות משה רבינו ועד עתה וגם מהיום ולהבא שהרי מעולם סמכו על כתיבת סופרים בני אדם לא בדקו באופנים אחרים רק סופרים בני אדם ולא מכונה ולעולם מצאו טעותים אחר הסופרים וכמבואר בגמ' ובפוסקים ועיין רמב"ם פ"ח מהס"ת ה"ד ולפי שראיתי שיבוש גדול בכל הספרים שראיתי בדברים אלו וכו' וספר שסמכנו עליו בדברים אלו הוא הספר הידוע במצרים שהוא כולל עשרים וארבעה ספרים שהיה בירושלים מכמה שנים להגיה ממנו הספרים ועליו היו סומכין לפי שהגיהו בן אשר ודקדק בו שנים הרבה והגיהו פעמים רבות כמו שהעתיקו ועליו סמכתי בספר התורה שכתבתי כהלכתו ע"ש.

ה) **ובתשו'** הרשב"א ח"א סי' נ"ו שכתב הנותן מעות לחבירו לכתוב לו ס"ת ונמצאו בו טעיות וצריך לשכור מי שיגיה אותם אם הם טעיות שדרך הסופרים לטעות בכך אין הסופר חייב כלום ואע"פ שהנותן מעות לכתוב לו ס"ת על ס"ת כשר הוא נותן וכל שהוא חסר אות אחת אינו כשר מ"מ טעיות הנמצאות בכתב שכיחי ואין לך סופר שידקדק בכתיבתו כל כך שלא יטעה כלל וכו' ומיהו אם טעה כל כך שאין דרך הסופרים לטעות חייב לפי שזה ממיעוט השגחת הסופר ומפשיעתו וכו' ע"ש והביאו הרמ"א ח"מ סוסי' ש"ו ע"ש והנה מבואר דבזמן הרשב"א כבר כתב שאין סופר שידקדק כל כך בכתיבתו שלא יטעה כלל ואפ"ה כל זמן שלא מצא הטעות בס"ת מותר לקרות בו ואינו צריך בדיקות כלל והוא כדעת מרן הח"ס (שנביא בסמוך אות י"ד) וכ"ש לדידן לאחר שבדקו. ועיין טוש"ע יו"ד סי' רע"ה רע"ו ופשוט דדבר כזה כיון שנוגע לכלל ישראל ולכלל כשרות או פסלות הס"ת שבעולם לשעבר ולעתיד וגם בעקיפין על נאמנות הסופרים בהגהותיהם ובכתיבתם דבר גדול כזה אין לפסוק בזה ליחיד.

ו) **וחבל** על דאבדין ולא משתכחין מה שראיתי לגאון הדור שלפנינו הגאון בעל אור שמח זצ״ל שנשאל מפה מידידו וחבירו מנוער הגאון ר׳ משה רוזען שאלה מארה״ב והשיב לו הגאון בעל אור שמח על פאסט קארט אשר הראה לי נכדו ידידי הרה״ג ר׳ הלל ליטוואק שליט״א שהשיב הגאון בעל אור שמח היות כי שאל ממנו שאלה שנוגע לרבים ואין דרכו להשיב בענין הנוגעת לכל המקומות אלא לענין פרטי ודברים מבהילין מגאון כמותו שלא רצה לפסוק מחוץ לעירו דבר הנוגע לרבים ולכן גם אני שאכתוב כאן קצת עניינים אבל הם דברי יחיד ואין לסמוך עליהם עד שיפסוק הדבר באסיפת הרבנים ברבים כמובן.

ז) **ולעצם** הענין אפילו נאמר דרק להחמיר היה הכונה הרי ביאר לן רבינו הגדול הש״ך ז״ל הובא לעיל אות ג׳ דלהחמיר ולאסור דבר שאינו ברור האיסור אסור אפילו בשל עכו״ם כ״ש דבר שהוא היתר גמור ומוחזק לנו ע״פ התורה חזקת כשרות והיה לנו מוחזק כך שלשת אלפים שנה ממעמד הר סיני עד היום שכן כותבים ס״ת וסומכין על בדיקת הסופרים ועתה לבא במכונה מחשב ולפסול ולפרסם דרוב מהס״ת ח״ו הם פסולים אין לך אוסר את המותר שהיה מוחזק לן והוצאת לע״ז גדול מזה על כל הדורות הסופרים והס״ת שלפנינו ומילתא דתמיה לרבים המבואר בת״ה שאין להורות גם אם נימא דרוצים רק לבדוק מכאן ולהבא וקודם שיתכשרו הס״ת ויניחו את הס״ת שכבר הוחזקו בכשרות ולא יעיינו ויבדקו בהם מ״מ אתי מזה ח״ו קולא במקום אחר שלא יאמינו על הס״ת החדשות בלי קאמפ׳ ולא יוכלו לקרא בהם וגם כי יעלה להם כסף לבדוק שזה כבר הוא בפני עצמו קולא כיון דמה״ת הס״ת כשר וסומכין על הרוב והמוציא את הס״ת מחזקתו ואומר לבדקו ולהוציא הוצאות הרי כבר זה מוציא מאדם כסף שלא כדין שהוא בכלל גזל ממון חבירו. וגם כי יבאו להחמיר ולא יעלה לתורה במקום שצריך וכבר זה קולא, ואם תעמוד ככה הס״ת יהיה בכלל מחזיק בביהמ״ד ס״ת בלתי מוגה ויעבור על הלכה בש״ע שאסור להחזיק יותר משלשים יום ועוד כמה קולות שיבאו מזה ובסמוך אי״ה נביא ראי׳ לזה מי״ח טריפות דאין בודקין אחריהם הגם שהי׳ אפשר לבדוק ומ״מ סומכין ארוב.

ח) **והנה** בגמ׳ שבת כ״ד ע״ב במשנה אין מדליקין בשמן שריפה ביו״ט רבי ישמעאל אומר אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת וחכמים מתירין בכל השמנים בשמן שומשמין בשמן אגוזים בשמן צנונות בשמן דגים בשמן פקועות בעטרן ובנפט ר׳ טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד ובגמ׳ כ״ו שם גופא ר״ש בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי וכו׳ ר׳ טרפון אומר אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד עמד ר׳ יוחנן בן נורי על רגליו ואמר מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמין ומה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא כך ולא כך אלא נפט אלא אין לך אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין וקיי״ל כחכמים עיין ר״ח ורע״ב שם ושאר פוסקים.

ט) **ויש** לדייק למה זה עמד ר׳ יוחנן על רגליו דוקא כאן ומה קשה ליה אם באמת ההלכה כר״ט שאין מדליקין אלא בשמן זית בלבד א״כ מי שאין לו שמן זית כגון אנשי בבל או שאר מדינות או שיביאו ממקום שיש שם שמן זית או שלא ידליקו ולמה לא פריך כעין זה על אתרוג כשאמרו שהוא רק המין הדר באילן משנה לשנה ולא החבוש או שאר מינים ואינו נמצא רק במקומות מסוימים מה יעשו אנשי פולאניא שאין להם רק חבושים ומה יעשו אנשי שאר מקומות וע״כ כיון דזו היא המצוה אין לנו להתחשב במקום שליכא אלא אמרינן או שהוא אנוס ופטור או שאם אפשר לו לקנות יקנה ממקום אחר והכ״נ מה הי׳ טענת ר׳ יוחנן שעמד על רגליו ואמר מה יעשו אנשי בבל וכו׳. ונראה פשוט דכיון דחכמים תקנו להדליק נרות בשבת הגם שגם הם מודים דשמן זית אורו צח וזך מ״מ כיון דאפשר יהיו מקומות שלא יוכלו להדליק וע״י תקנתם יצא שכרם בהפסדם ולא יוכלו אחרים לקיים המצוה שפיר טען ר׳ יוחנן דאין לעשות תקנה זו להדליק רק בשמן זית, ולומר דבמקומות שאין שמן זית ידליקו בשאר שמנים ובמקום שאפשר בשמן זית שאר שמנים יפסלו לא רצו חכמים לתקן כזה יהיה מאיזה טעם שיהיה.

י) **ומרן** הח״ס יו״ד סי׳ רי״ד בגאון אחד קדוש יאמר לו רצה להנהיג חומרא במקואות מה שהיה נראה דבר טוב ומרן זצ״ל האריך לישב מנהג הקדמונים במקואות וכתב וז״ל הארכתי ללמד זכות על המקומות הגדולות המהוללות שטובלים במקואות כאלו בלי שום דוחק כי יש באותן מקומות מעיינות ומקואות כאלו וכו׳ ובעירנו יש במחוז (צוקערמאנדיל) מקום כזה סמוכה מאד לנהר (דאנאי) ובקלות היו יכולים להמשיך לה מים מן המעיין ולא חשו לה גאונים קדמונים לזה ע״כ יצאתי ללמוד זכות ומ״מ פשוט כי המחמיר יתברך ממקור הברכות וממעיני הישועה ישאב מים בששון, אך בדור כזה אשר בעונ״ה וכו׳ יצא בזה מכשולים גדולים ח״ו אלו הייתי נמנה עם אותה חברה הייתי מסכים להתיר באגודה א׳ וחבורה אחת נכנס לש״ש ועי״ז ישמעו הנגידים לפזר ממון הרבה לתקן הכל ע״צ היו״ט כגון תקוני ברעפי הגג ובסילונות וכל כיוצא בזה והמחמיר יחמיר לעצמו ואמרו חז״ל עת לעשות לה׳ הפרו תורתיך יש שבהפרת התורה תתקיים התורה וחלילה להפר התורה אלא כעין נדון שלפנינו ודי לצדיק וחכם כמותו ירבה בישראל וכל דילדא אימא כוותיה תילד כל יושבי חלד

ע"כ דבריו הקדושים ז"ל. וק"ו בן בנו של ק"ו דידן מדידיה שהרי כבר באמת אומרים ששאר ס"ת פסולים הם והסופרים הכותבים אינם בקיאים ופסולים הם ומה שהם מכשירין על יד מעשה ידם אינו הכשר עד שיעבור עליהם המחשב נמצא המחשב הוא המכשיר ולא הסופר. ועיין בסמוך אות (מ"ה) ראי' מגזירת מים שאובין שיטמאו בשביל שאמרו לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין במשך הזמן והכ"נ כן הוא.

יא) **ורבינו** הגדול הרמ"א ז"ל בתשובה נ"ג-נ"ד בדבר השמן זית הבא מאיטאליא וכתב לו הקדוש ר' אהרן בר' גרשום שקבל מיד סוחרים שהחביות שמביאין בו שמן הוא ממורח עם שומן חזיר ומעורב עם השמן זית ובקש מרבינו הרמ"א לאסרו ועכ"פ פה קדוש כהרמ"א ירחיק עצמו מאכילתו כדדרשינן לגבי משה את מי יורה דעה פה שעתיד לדבר עם השכינה אע"ג דחלב לגבי תינוק היתר גמור ורבינו הרמ"א השיב לו ביותרת הכבוד והשיב לו כמה ראיות דכל שאינו ברור האיסור אין לאסרו ולבסוף כתב לו הירושלמי ששלח ליה שמואל לרב שלא קבל התרת השמן לאכול א"ל או אכול או אנא אכתוב עליך זקן ממרא עד אטרח עליה ואכל והביאו התוס' אין מעמידין ומדברי שני מאורות הדורות למדנו דדבר הנוגע לרבים ונהוג בישראל עד השתא כהיתר אין לאסרו אפילו ההיתר דחוק ויש מקום מרוח לאסור אין לאסרו הגם שמי רוצה להחמיר לעצמו יחמיר. ועיין משנה הלכות ח"ד סי' ק"ה וח"ה סי' ק"ד.

יב) **ומינה** ק"ו לנידון דידן בספרי תורות הקדושים שההיתר ברור לכ"ע מאז היתה יהודה לגוי שכתבו וסמכו עליהם בכל תפוצות ישראל בלי הקאמפ' רק בסופר ירא"מ מי יש בידו כח לפסול מה שכבר עשהו ולענין הקאמפ' אפילו נימא שהוא מעלה במקום הנמצא אבל כיון שהוא דבר שאינו נמצא לכל סופר ובכל מקום מה יעשו אנשי בבל ואנשי פרס ובשאר מקומות הרחוקים אשר שמחים שיש להם סופר לכתוב ס"ת בכלל או יש להם ס"ת שכתבו כבר וקאמפ' מאן דכר שמיה מה יעשו הם. ואם תאמר להם לא נאסור א"כ נתת דבריך לשיעורין וכה"ג כבר יש בו עקולי ופשורי באיזה מקום כן ובאיזה מקום לא וסופר מהיום והלאה שיכתוב ס"ת לא יסמכו עליו מפני שאין לו קאמפ' וצריך לילך לסופר שיש לו קאמפ' ועיין חגיגה כ"ב א"ר יוסי מפני מה הכל נאמנין על טהרת יין ושמן כל ימות השנה כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה אדומה לעצמו ואמר רב פפא כמאן מקבלינן האידנא סהדותא מע"ה כמאן כרבי יוסי ועיין תוס' שם ד"ה כמאן והר"י מפרש דלא כל הרוצה ליטול את השם להחזיק לעצמו כת"ח שלא לזמן על ע"ה וכו' ע"ש ועיין פרישה א"ח שפי' שהכונה דלא יעשו ת"ח כל אחד במה לעצמו ויאמר שלי טהור ושלך טמא ולא ע"ה שהם לא יעשו במות ע"ש. וכבר ראינו ושמענו שבהרבה בתי כנסיות כבר אינם רוצים לקרות בס"ת שלא נבדקה ע"י הקאמפ' הנ"ל ומי שאומר שס"ת שנכתבה כמו שהי' נהוג בישראל מעולם הרי זה מקיל והוא קל ח"ו וכיוצא בו וח"ו לשמוע דברים כאלו.

יג) **והרה"ג** רז"ל שליט"א מגדולי הת"ח בכוללינו הראה לי תשובה מכתי"ק למרן הח"ס הובא בספר "זר סופרים" בס"ת שנכתב ע"י סופר בר סמכא שכתב כמה ס"ת ולא נמצא אחריו טעיות והסופר הלך לו ואינו בפנינו אי מותר להשהות ס"ת זה בלי הגה והאריך בראייות דלא מצינו איסור בשהיית ס"ת שאינו בדוק אלא שאינו מוגה, והיינו שכבר נמצא בו טעות ולא הוסר הטעות (כלומר טעות שכבר נמצא ולא הוסר אבל אין צריך לחפש אחר הטעותים) ודייק כן מדברי רש"י כתובות שכתב מוגה מטעיות שבו פירוש מוסר מהטעיות, דמשמע מזה שהיו בו טעיות. עוד הביא ראיה ממגילה י"ח ע"ב דספרים אינם נכתבים אלא מן הכתב ואמר שאני ר"מ וכו' אבל סופר אחר צריך לכתוב מן הכתב וכשכותב מן הכתב מיהת מיושרים אצלך ואינו צריך בדיקה עוד כל שלא מצא בו טעות. שוב הביא דברי הבני יונה רסי' רע"ט דרוב ספרים בזמנינו אינם יוצאים מתוקנים מתחת יד הסופר ואפילו כותב מתוך הכתב אינם מיושרים אצלנו וכו', ומ"מ בנידון שלפנינו דרב בר סמכא מעיד על האי ספרא שהוציא כמה ס"ת ולא נמצא בהם שגיאה א"כ לפי עדותו של הגאון בנ"י הנ"ל שזה ממש מן הנמנע צ"ל שהסופר בעצמו חזר על כל פרשה ופרשה אחר כותבו כדי שלא יוציא דבר שאינו מתוקן מתח"י וא"כ גם בזה הס"ת לא הורע כחו וחזקתו ומותר לקרות בו ומכ"ש להשהותו בלי ספק ודברי בני יונה הבו דלא לוסיף עלה עכ"ל.

יד) **חידש** לן מרן הח"ס דסופר שהוציא ס"ת מתחת ידו יש לן להחזיק שהוא ס"ת כשר כשכותב מתוך הכתב והא דתניא בספר תורה שאינו מוגה מיירי שקרא מקרה שמצינו בס"ת שיש בה פסול ולא בסתם ס"ת שמוחזק בכשרות אלא שהוסיף מרן הח"ס דאפילו לפי דעת הבנ"י שכתב דבזמן הזה נתמעטו הדורות ואינם יוצאים מתוקנים מתחת ידי הסופר מ"מ זה דוקא בסופר שהוציא סתם ס"ת מתחת ידו בלי הגה נוסף לאחר הכתיבה לא הוא ולא אחר על כל התורה וגם הוא לא עבר על כתיבתו בכל פרשה ופרשה דטעות לעולם שכיח אבל אם עבר הסופר בעצמו על כל פרשה ופרשה לאחר כתיבתו לראות אם לא טעה או שנתנו הס"ת לסופר שני לעבור עליו ולהגיה ולבדוק שמא ימצאו בו איזה טעות כה"ג לכ"ע הס"ת כשר וא"צ שוב בדיקה ומותר לקרות בו לכ"ע ואפילו לבני יונה וזה הוא שצותה התורה לנו לכתוב ס"ת ולסמוך על הסופר על כתיבתו ועל הגהתו או בדיקתו ואדרבה הס"ת צריכה להיות דוקא כתיבה ע"י סופר ולא ע"י

מכונות או כיוצא בזה והא דהצריך התם עדות הרב בס"ת שלו שכתב מסתמא משום דלא היה הסופר קמן שיאמר שעבר על כל פרשה ופרשה שיש לחוש שמא רק אחר כתיבה ראשונה בלי בדיקת עצמו הלך קודם שעבר על כתיבתו לברר אם לא היה לו טעות דכה"ג לבני יונה צריך לבדוק וז"פ וברור מאד.

טו) **ובאמת** כי דכדברי מרן הח"ס מבואר בתשו' הרשב"א ח"א סי' נ"ו שהבאתי לעיל בסמוך שכתב הנותן מעות לחבירו לכתוב לו ס"ת ונמצאו בו טעיות וצריך לשכור מי שיגיה אותם אם הם טעיות שדרך הסופרים לטעות בכך אין הסופר חייב כלום ואע"פ שהנותן מעות לכתוב לו ס"ת על ס"ת כשר הוא נותן וכל שהוא חסר אות אחת אינו כשר מ"מ טעיות הנמצאות בכתב שכיחי ואין לך סופר שידקדק בכתיבתו כל כך שלא יטעה כלל וכו' ומיהו אם טעה כל כך שאין דרך הסופרים לטעות חייב לפי שזה ממיעוט השגחת הסופר ומפשיעתו וכו' ע"ש והביאו הרמ"א ח"מ סוסי' ש"ו ע"ש והנה מבואר דבזמן הרשב"א כבר כתב שאין סופר שידקדק כל כך בכתיבתו שלא יטעה כלל ואפ"ה כל זמן שלא מצא הטעות בס"ת מותר לקרות בו ואינו צריך בדיקות כלל והוא כדעת מרן הח"ס וכ"ש לדידן לאחר שבדקו והגיהו ג"כ וכדעת הבני יונה ודאי דהס"ת כשר לקרות בה כמו שהוא ואם ימצאו טעות יתקנו כמו שעשו מעולם.

טז) **איברא** דהרה"ג מוהרז"ל שליט"א אמר לי שיש שתמהו על הח"ס ועוד אחרונים שכתבו שלא מצאו מקור בראשונים שצריך לבדוק ס"ת חדשה ממה שכתב בשו"ת הרשב"א ח"א סי' נ"ו הנותן מעות לחבירו לכתוב לו ס"ת ונמצאו בו טעיות וצריך לשכור מי שיגיה אותם אם הם טעיות שדרך הסופרים לטעות בכך אין הסופר חייב כלום שאע"פ שהנותן מעות לכתוב לו ס"ת על ס"ת כשר הוא נותן וכל שהוא חסר אות אחת אינו כשר מ"מ טעיות הנמצאות בכתב שכיחי ואין לך סופר שידקדק בכתיבתו כל כך שלא יטעה כלל וכל כיוצא בזה מן הסתם אין דעת בעלים להקפיד ואחוליה מחליה ומיהו אם טעה כל כך שאין דרך הסופרים לטעות חייב לפי שזה ממיעוט ההשגחת הסופר ומפשיעתו וכ"ש אם טעה בו כל כך שיופסל בו הספר לגמרי וכמו שאמרו מנחות שתים יתקן שלש יגנז (מנחות כ"ט ע"ב) ומ"מ תלוי במנהג המקום אם מנהג המקום שכותב ספרים מגיה אותם אף זה כשקבל סתם על דעת להגיהו קבלו ובסתם המקומות שאין על הסופר להגיה אם עמד והגיה מעצמו חייבים הבעלים לשלם לו שכרו עכ"ל. וכן פסק הרמ"א בח"מ סוף סי' ש"ו דהנותן מעות לחבירו לכתוב לו ס"ת ונמצא בו טעות שדרך לטעות אין הסופר חייב כלום וכו' ומ"מ אזלינן בתר המנהג ע"ש, ומבואר דצריך להגיה ס"ת חדשה ואנו דנין רק מי שיגיה או ישלם השכר אבל כל שלא נבדקה הרי הוא בכלל אסור להשהותה.

יז) **ולאחר** הסליחה שגגה הוא ואדרבה ראיה להיפוך מדברי הרשב"א ז"ל דהרשב"א לא כתב אלא כשנמצא בו טעות על מי להגיה (כלומר ס"ת שקראו בה ונמצא בה טעות במקרה) אבל לא כתב שיהא צריך לבדוק ולחפש אחר טעיות בס"ת וז"פ, וז"ל הרשב"א ז"ל שאלת הנותן מעות לחבירו לכתוב לו ס"ת ונמצאו בו טעיות וצריך לשכור מי שיגיה אותם אם הם טעיות שדרך הסופרים לטעות בכך אין הסופר חייב כלום וכו' ויש לדייק מה שכתב ונמצאו בו טעיות וצריך לשכור מי שיגיה. מתי נמצאו בו טעיות אלו ומי מצאן היל"ל לשאול סתם הנותן מעות לחבירו לכתוב לו ס"ת על מי מוטל החיוב לבדקו ולהגיה מטעיות להכשירו כדי להחזיקו בכשרות דאז היה משמע דיש חיוב לבדוק ולהגיה ס"ת חדשה ולשון ונמצאו משמע דלאו בכל ס"ת קאמר אלא בזה שנמצאו בו טעיות וגם לשון וצריך לשכור מי שיגיה משמע דלאו בכל ס"ת צריך להגיה או הסופר או לשכור בעל מגיה אלא בס"ת שמצאו בה טעיות צריך לשכור בעל מגיה אבל בכל שאר ס"ת לא צריך זה וזה ברור מאד.

יח) **גם** ממה שסיים בסופו ומ"מ כל כיוצא בדברים הללו תלויין במנהג המקומות אם מנהג המקום שכותב ספרים מגיהין אותם אף זה כשקבל סתם ע"ד להגיהו קבלו נמי הכוונה לאחר שמצאו הטעותים וצריכים להגיה ואנן צריכין לדעת על מי החיוב להגיה על זה כתב הרשב"א ז"ל כיון דמנהג המקום שאם קורין בס"ת ומוצאין בו טעיות מי שכתב הס"ת הוא מגיה בחנם צריך להגיה בחנם כיון שכן המנהג ואם לאו צריכים לשלם לאחר להגיה הטעות שמצאו אבל לא מיירי כאן מהגהת הס"ת כולה שצריך להגיה ס"ת חדשה כל זמן שלא מצאו שם טעות וז"פ וברור ולא דבר מזה הרשב"א כלל בתשובה זו ובזה מובן נמי דברי רבינו הרמ"א ח"מ סי' ש"ו שהביא דין זה גבי אומן שקלקל וכתב הנותן מעות לחבירו לכתוב לו ס"ת ונמצא בו טעות וצריך לשכור שיגיה אותו [כלומר אותו הטעות ולא קאמר כל הס"ת שיגיה דאין מזה הו"א], אם הם טעיות שדרך סופרים לטעות אין הסופר חייב כלום אבל אם טעה כ"כ וכו' ומ"מ אם אזלינן בתר מנהג המקום שכותבי ספרים מגיהים אף צריך להגיה וכו' ע"ש ופשוט דקאי שצריך להגיה האי טעות ולא שצריך להגיה כל הס"ת ועיין ביאור הגר"א שם דאותם שדרך לטעות אחוליה אחליה בע"ה אבל יותר חייב לשלם בעד כל הטעיות וכמ"ש ב"ב צ"ד א' רבע שכיח ע"ש. מבואר דלאו על ההגה מדבר שצריך לשלם עבור ההגה אלא המדובר והשאלה היתה כיון שמצאו טעות מי יתקן אותו הטעות וא"צ לבדוק או להגיה כל הס"ת וז"פ מאד ונמצא דברי רבותינו האחרונים

וכראשם מרן החת"ם נדקו דלא מצינו בראשונים חיוב להגיה ולבדוק הס"ת לאחר שכתבם סופר כשר ויר"ש וז"ב מאד.

יט) **עוד** נראה מדברי מרן החת"ם שדבר מהסופר שהוא דייקן ולא מצאו אחריו טעות משמע דאחר סופרים אחרים כן מצאו טעיות אחר הכתיבה והוא על דרך שכתב הרשב"א שאם הם טעיות שדרך הסופר לטעות ופלא דאם היה סופר כזה שלא נמצא אחריו טעות למה הניחו לסופרים אחרים לכתוב שנמצא אחריהם טעות וסמכו עליהם וקראו בס"ת כאלו היה להם לפסול סופרים אחרים שלא דייקו כמותו אחר שראו שאפשר לדייק כאותו סופר ועכ"פ הי"ל להביאם אחר הכתיבה לסופר כזה שלא נמצא אחריו טעות והוא יעבור על הס"ת ולא ימצא בה טעות ולמה שתקו לסופרים אחרים שכתבו ונמצאו אחריהם טעיות וקראו בס"ת שלהם וגם לא תקנו שרק סופר כזה שלא יצא הימנו טעות יכתוב או עכ"פ יבדוק אחריהם ורק ע"י וכמותו יוכשרו ס"ת. ואפילו לפי דעת רבינו יונה שתקן לבדוק כל ס"ת מ"מ לאחר שהגיהו בעוד סופר לא אמר דוקא בסופר כזה שלא נמצא אחריו טעות לעולם. וע"כ שלא רצה לתקנה כזו או מטעם שכתבתי לעיל או מטעם שלא נתנה תורה למלאכי השרת.

כ) **ולמען** האמת אם היו באים בטענה כי היות שמצאו כמה טעותים בס"ת בזמנים אחרונים מה שלא מצאו בס"ת של אבותינו וסופרים שקדמו לפנינו והיה נתברר שהבעלי מגיהים מתרשלים בהגה או שאינן בקיאים בהגה כדבעי ולכן יאמרו באו ונתקן מקום מכון שהוא משמרת סת"ם או איזה מקום אחר שהוא, שילמדו שם בעלי מקצוע סופרים צדיקים ויר"ש וידעו היאך לתקן ולהגיה הטעיות, ונחפש אחר מגיהים להיותם יראי השם מרבים וידקדקו יותר בכתיבה והגהת ס"ת ואם ימצאו טעיות שאינן ראוים למצא אחריהם אז יתחייבו לתקן ולבדוק עוד פעם שנית ושלישית או ד' פעמים וכיוצא בו עד שיצא דבר מתוקן מביניהם, זה היה תקנה גדולה והייתי מחשיב הדבר וגם הייתי, והנני, מעודד לעשות דבר כזה וכמו שאמר ר' ישמעאל לר"מ הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים שודאי צריכים לתקן שלא יתרשלו ח"ו הסופרים והמהגיהים באומנתם ולדקדק כל מה דאפשר לדקדק בידי אדם ודי להם בעונשם שח"ו אם יקלקלו כמעט אין להם תרופה.

וז"ל אבות דר"נ פרק ל"ו הלכה ה' שבעה אין להם חלק לעוה"ב ואלו הן לבלר וסופר, טוב שברופאין, ודיין לעירו, וקוסם חזן וטבח. ועיין כסא רחמים ובנין יהושע שם לבלר כותב סת"ס כמ"ש ר"י לר"מ עירובין י"ג וסוטה כ' בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים היא שמא אתה מחסר אות אחת או מייתר אות א' נמצא מחריב את העולם כולו ופי' רש"י שאם אתה מחסר אות א' וה' אלקים אמת אם תחסיר אלף הרי אתה מחריב ועוד שם כמה חששות ע"ש וודאי החיוב להעמיד סופרים יראי ה' ולאימם כדרך שעשה ר"י לר"מ בני הוי זהיר במלאכתך אבל להוסיף פשע על המגיהים וליקח המחשב תחתם ולפסול כל המגיהים וכל הספרי תורה בשביל כמה שמתרשלים אם האמת כן לפענ"ד אסור לעשות כן והיו לא תהיה וח"ו להחליף סופרים הקדושים ירא אלקים מרבים במכונה הנקרא מחשב ובפרט שזה יגרום שמכאן ואילך הבעלי מגיהים יסמכו על המכונה ולא יגיהו אפילו כמו שהגיהו עד הנה ויסמכו גם על שאר עניים על המכונות ואח"כ יבאו אחרים ויכתבו גם אח"כ ס"ת במכונת כתיבה ומהקל יבא אל החמור כיון שנתנה רשות למכונה יכתוב גם אם כתב משונה ולבי לפומא לא גליא מה שיש ח"ו לצמוח מזה.

כא) **וראיה** לדברינו אלו מגמ' מפורשת (מ"ק כ"ד) כד אמרו ליה לשמואל נח נפשיה דרב קרע עליה תריסר מני אמר אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה ע"ש ותמהו הראשונים ז"ל דאטו שמואל ח"ו שמח הרי אדרבה קרע עליו תריסר מני ופי' הראב"ד ז"ל הביאו הרא"ש כלומר מפני יראתו (של רב) הייתי מעיין בשמועתי יפה ולא הייתי מיקל בה, ועתה ממי אירא אולי אשגה ואחטיא את הרבים, נמצא שהוא היה מזכה אותי עכ"ל הראב"ד ז"ל. ומבואר דאפילו אמורא כשמואל כל זמן שיש עליו ממי לירא מעיין ומכוין יותר אבל כיון שאזל ליה רב לא יהיה לו ממי לירא אולי ח"ו יקל לעצמו ויבא לידי מכשול וא"כ ק"ו בן בנו של ק"ו בסופרי הזמן שאם יסמכו על הקאמפיו' שאז כבר אזל להו יראת השם, שכל זמן שיחשוב המהגיה הרי עלי יסמכו ויקראו בס"ת על אחריותי ועל נפשי יקראו בס"ת זו יודע שחייב לעשות כל מה שבידו שלא יצא מכשול ח"ו וכמ"ש ר' ישמעאל לר"מ הזהר במלאכתך וכו' אבל אם יסמכו על הקאמפיו' שוב כל ההגה יבוטל וז"פ מאד.

כב) **איברא** דלפי מה שכתב ידיד"נ הגאון מוהר"ש וואזנער שליט"א דלפי המצב של היום גם בתפילין ומזוזות קשה לסמוך על ההגהה של הסופרים עצמם שחלק גדול מהסופרים אינם בעונ"ה מוחזקים כל כך ליראי ה' מרבים שאז גם הבדיקה וההגהה בתו"מ כדין ס"ת והרי עיקר חיוב הבדיקה נבנה על היסוד דרוב מצויין אצל כתיבת סתו"מ מומחין הם כעין החזקה דשחיטה ביו"ד סי' א' ולענין ניקור ולענין מקואות סי' ר"א ודבר זה נבנה על היסוד חזקת צדקת של העוסק במצוה ההיא דאי לא היה בקי לא היה ניגש אבל לצערינו אין זה חזקה גמורה בסופרים עכ"פ בחלק גדול מהם וכבר כתב מרן החת"ם ח"ו סי' פ"ג דמ"ש דבתפילין סופרי זמנינו בקיאים לא היה ולא נברא כי בעו"ה מקלקלים ומכשילים רבים הם והרבנים אינם משגיחים עליהם

או אינם יכולים להשגיח וכו׳ ויש כמה מאות ישראלים כשרים אשר מימיהם לא הניחו תפילין כשרים והנסיון למד שיש הרבה חסרות ויתרות תסמר שערות ראש מההתרשלות שיש בשטח זה ולפ״ז למד שההגהה היסודית אחרי מעשה הסופר גם בתו״מ הוא מעיקר הדין ואולי הצורך מכח ומגדר מיעוט המצוי.

כג) **ולפענ״ד** אם כנים הדברים דסופרי הזמן בעונ״ה אינם בחזקת של צדקת ואינם מוחזקים ליראי ה׳ מרבים עד שתסמר שערות ראש מההתרשלות בשטח זה א״כ מאי אהני המחשב שימצא החסירות והיתרות והרי כל הכתיבה כיון שנכתב מסופר שאינו ירא ה׳ ומתרשל בעבודת ה׳ אינו עבודה והס״ת פסול אפילו לא ימצאו טעותים ואם ימצאו ע״י מחשב ויתקנו הטעותים הגשמיים מ״מ כיון שנכתב ע״י סופר שאינו מוחזק בצדקת תקון הקאמפ׳ מה מועיל וכל אותם הס״ת או תו״מ שיבדקו על הקאמפ׳ וימצא שאינו מוטעה אבל אינו כשר מחמת הסופרים שאינם יראי ה׳ וכמו בס״ת שכתבו סופרי סלונים וכיוצא בו שדברו מהם אטו עם הקאמפיוטער יעבור בקורת עליהם ואפילו לא ימצאו בהם טעותים יכשרו הס״ת שנכתבו ע״י אנשים פוחזים או גרוע מזה ודאי לא יוכשרו. אבל אם יתריעו ויתקנו להיותם רק סופרי סת״ם יראי ה׳ השם אז ודאי יתוקן הכל וגם יתקנו שיהיו סופרים מגיהים יראי ה׳ שידעו כדת מה לעשות ולא במחשב.

כד) **וזה** לשון הסופר הקדוש מוה״ר משה מפשעווארסק שכתב א׳ שלח תקל״ה לכ״ק אדמו״ר ציס״ע לו דומיה תהלה כו׳ מו״ר אלימלך מליזענסק שליט״א. התפילין קבלתי והגהתים ואין בהם שום נגיעה קלה בלי שום פסול ח״ו וכשרים הם עפ״י דין אבל לדעתי הק׳ כאשר כ״ק אדמו״ר י״ג רוצה עבור נכדו היקר נ״י לדעתי אינם שוים. כי הצצתי במו וראיתי בהם כי לא אדם שלם כתבם ובעת הכתיבה היה חושב מחשבת פיגול ר״ל וד״ל. והשי״ת יאיר עינינו במאור תורתו לראות בה את הכל דברי תלמידו אברהם משה בן צפרה סת״ם בפה ק״ק הנ״ל שולח ע״י מוכ״ז זוג תפילין כתיבה שלי עכל״ק.

והמבואר דהגם שהיו התפילין כשרים בלי נגיעה ובלי טעיות כלל וכלל לא מ״מ בעיניו ראה שנכתבו התפילין ע״י אדם שחשב מחשבת פיגול ר״ל בשעת כתיבה ומה מועיל על זה המחשב אם הסופרים הם קלי הדעת והמחשב ימצא הטעיות שהקלי דעת כתבו אבל לא ימצא המחשבות זרות ופיגול וכיוצא בו שכתבו אבל פשוט שהעיקר לראות שיהיו סופרים ירא״מ צדיקים ויחזרו חזקת צדקת להסופרים ולא יצטרכו למחשבים ולא לקנות מחשבים ולהניח הסופרים הפקר אם האמת כמ״ש הגר״ש שליט״א וזה פשוט מאד לפענ״ד.

כה) **והנה** עד כה דברתי שאפילו היה ברור שהמחשב באמת הוא עושה פעולה להכשיר ומברר כל הפסולים בס״ת ומיהו לפי מה שידוע לי לעצם המחשב הזה אינו מברר כלל הפסולים שבס״ת ולמשל אם ימצאו נגיעות או שאר פסולים לא יצאו הללו על ידי המחשב אלא דבר אחד שהמחשב עושה הוא שתופס ומברר החסרות והיתירות שהוא פרט אחד בפסלות הס״ת אם ימצא בו באופן שפוסל שהרי כבר פסק הרמ״א ז״ל דכעת אין אנן בקיאין בחוי״ת על כל הספרים (ועיין מה שאכתוב בסמוך אות ל״ה) וגם מה שמברר אינו בירור גמור למאה אחוז ולפעמים אפשר שלא יודיע הכל מפני שלא הכיר המחשב האות או שהעובד עם המחשב ינמנס וכיוצא בו מאיזה טעם אחר ועל שאר הפסולים והעניינים צריכים לסמוך על החזקה כמו עד עכשיו, וכבר מצאו כמה טעותים אף לאחר הגהת המחשב.

גם כי המחשב עלול להתקלקל באמצע הבדיקה ולא ירגיש בו הסופר שנתקלקל ויבא עי״ז לכמה טעיות עד שיודע הקלקול. וגם לא ידעו לברר לפעמים אות אשר לפי ראות הסופר הוא פסול ולפי דעת המחשב הוא אות כשר גם כי כיון שיתרגל לבדוק על המחשב ולא בעין הרואה שוב יסמכו עליו בכל עת ובכל דבר ויפסיד כח ההגהה והבדיקה כיון שלא יבדוק ולא יהיה רגיל לבדוק אחר כל הפסולים בשאר דברים ולא רק בבדיקת חסרות ויתירות כיון דנתיר לסמוך על הדומם.

כו) **והנה** כבר הארכנו במקום אחר מה שכתב הרמ״א יו״ד סי׳ ק״י דיש להתיר מכח ס״ס אפילו היכא דאפשר לברר ע״י בדיקת הריאה אין לחוש והש״ך שם סקל״ה הביא בזה מחלוקת הרשב״א והתה״ד וכתב הש״ך דהיכא דאפשר לבדוק הריאה כגון שהוא לפנינו ואין הפסד בדבר יש לבדוק אבל בלאו הכי אין להחמיר. ועיין ט״ז שם ורבינו הנוב״י קמא סי׳ מ״ג וסי׳ מ״ז הוסיף לחדש דאפילו לדעת הרשב״א דמחמיר דהיכא דיש לברר אפילו בס״ס צריך לברר לא אמר אלא היכא דאפשר לברר שני הצדדים אבל אם אף לאחר הבירור ישאר עוד צד ספק ונצטרך לסמוך על הרוב או חזקה על חלק שלא נוכל לברר בבירור גמור אז גם הרשב״א מודה דאין צריך לברר אפילו מה שנוכל לברר עכ״פ דזה לא מקרי אפשר לברר כיון דעל כרחך בסוף נסמוך על הרוב על החלק הנשאר ממילא נסמוך על הרוב כולו ועיין שו״ת הגרע״א סי׳ ע״ז ובט״ז יו״ד סי׳ ל״א סוס״ק ד׳.

כז) **וראיתי** למרן בבית שערים א״ח סי׳ ו׳ אמש״כ המחבר בש״ע א״ח סי׳ ח׳ ס״ט דקודם שיברך יעיין בחוטי ציצית אם הם כשרים כדי שלא יברך ברכה לבטלה וכתב בט״ז דבלא״ה יש חשש משום שילבש בגד בלי ציצית מ״מ

מוקמי׳ ליה מחזקתו שהי׳ כשר רק משום מומרא דלא משא
ומתנא דלא משכחת לה אלא בעכו״ם ולא בישראל ומ״מ
נראה לדמות גם המג״א המעורר בסקי״ג להיכא דליכא
לברורי לא סמכינן מחזקה. וכתב מרן ז״ל דמ״ל לברר אלא
אם אפשר לברר שני צדדי הספק וכ״כ בפ״ת ונ״ך סוסי׳ ק״י
וידוע שיטת השואל בנ״ל סי׳ ס״ט דבישת טריפה שנולדה ביו״ט
ומתערבה לא מקרי דשיל״מ כיון דאחר יו״ט נריך לסמוך
אשיטול משום טריפה וכיון שצ״כ נריך לסמוך על השיטול לענין
מי׳ טריפה דאורייתא קומך נמי אשיטול לענין איסור גולד דרבנן
וכן העלה בכנפי יונה סי׳ ק״ג אלא בנ״ל סי׳ הנ״ל ובמג״א
אם עוד טעם אלא סמכינן אחזקה משום דעשוי ליפסק כל שעה
ואפ״ו מידם מרן ז״ל דמה״ט ג״כ נדחק לענין לנושא אשה
יותר סמכינן אחזקה לשעבר מלהבא כבגיטין כ״ה שמא מת לא
חיישינן שמא ימות חיישינן ואפ״ו משום בטול מצות ניעית אין
לברוק שהרי חוקמא אחזקה ואי משום דאיכא לברורי ז״ע דצ״כ
אפילו יברר שאינן נפסקין עתה כיון דבכל שעה עשוי ליפסק
וצ״כ תמות אחזקה להבא אלא נפסקו שהרי אינו בודק כל
שעה ורגע שהולך בהם וכיון דצ״כ נריך לסמוך אלהבא אחזקה
כ״ם שאתה מוכל לסמוך אחזקה אלשעבר וג״כ לבדוק אבל כל
זה לענין משם דבישול מצות ניעית אבל לענין משם ברכה לבטלה
אם החושים שלמים בשעה שלובשים ואז מברך עליהם הרי
הבירור ברור לאפילו אם יפסקו אח״כ אין כאן ברכה לבטלה
לעולם וצ״כ אם מברר שהם שלמים או ג״כ אח״כ לסמוך על
החזקה כלל לענין זה שפיר אמרינן דנריך לבדוק להיכא דליכא
לברורי מברירין והכא הבירור הוא מהני לענין ברכה לגמרי
ע״ם וש״נ.

כח) **ולפ״ז** אומר אני בדידן נמי בשלמע אם המחשב הי׳
מברר כל הספק וכל הפסולים שנמנאים בפ״ת
ולא השאיר אחריו ספק אז עכ״פ לפי דעתם היה מקום לומר
דכיון דאפשר לברר אין לנו לסמוך על החזקה הגם שבדקוהו
קופרים מומחים היכא דאפשר לברר בבירור גמור מברירין
אבל כיון דאחר שיברו בענין התקרות ויתירות אכתי לא
נתברר כל הספק ואם נריכים לקרות ולהכשיר ס״ת זו ע״כ
נריך לסמוך על הסופר שיבדוק בכל שאר פסולים דבכתי וגם
על להבא עכ״פ נריכין אנו לסמוך על הרוב וגם על הנפסקים
וכיוצא בו ע״כ אין על המחשב שום דין אפשר לברר היכא
דהסופר כבר הכשיר ולא שייך בירור כה״ג ובפרט לפמ״ש
הש״ך הנ״ל דהיכא דאפשר לבדוק כגון שהוא לפנינו ואין
הספק בדבר יש לבדוק אבל בלאו הכי אין להחמיר ובדידן
נמי הרי יש הספק בדבר שעולה כסף קרוב לאלף דאלאחר
לבדוק ס״ת אחת וכיון דהנריכו לבדוק לכל ס״ת שבעולם
הו״ל הספק גדול וטירחא יתירא כה״ג כ״ע מודי דאין נריך
לברר. גם למ״ש המג״א דבעבידי ליפסק לא שייך אפשר לברר
ובפסקי הרא״ש פ״ק דחולין סי׳ ל״ג כתב בנקיבת הושט ויותר היה
חוזק מי ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אבל היכי דליכא
חזקת איסור נגדן סמכינן אחרוב ולא בעי בדיקה אפילו אפשר.

ל) **והרמ״א** יו״ד סי׳ ל״ג כתב בנקיבת הושט ויותר היה
טוב שלא לבדוק כלל מלבדוק ולהקל במקום
לדיכא ריעותא ועיין חולין י״ב מג״ל לאזלינן בתר רובא ועיין
מבי״ה ח״ג סי׳ ו׳ ובמשובה אחת המרכבי קלת במה שתקנו
לבדוק אחר טריפת הריאה דמקרי מיעוט המצוי ומה הוא
מיעוט המצוי והפמ״ג כתב דבמקום להדקים נמצאים נקובות
יש לבדוק אחריהם כיון דבכיס יותר מסירכת הריאה וראיתי
בשו״ת משכנות יעקב יו״ד סי׳ ט״ז שכתב דכל שנמצא חלק
אחד מעשרה הנשחטים טריפה נקרע מיעוט המצוי ואז כשר
חייב לבדוק הכל פחות מכאן אינו נקרע מיעוט המצוי והנה
השוחט למשל מאה עופות ובודק ומוצא בייחס תשע עופות
טריפות אין נריך לבדוק אחר האחרים לא מקרי מיעוט
המצוי הגם שודאי ליכא אם טריפות והריב״ם בתש׳ סי׳ קנ״ו
כתב מיעוט המצוי ר״ל שהוא קרוב למחצה ורגיל להיות דומיא
דמיעוט המצוי המוכר במפרשים ז״ל לענין סרכות הריאה
ע״ם משמע דכל שאינו קרוב למחצה ולמ״ם אחת מאחת נמי
כשר אינו נריך לבדוק אחריו ואם שחט מאה בקר ומצא א׳
בקר טריפה בנקיבת הקנה ואפ״ה אין נריך לבדוק אחר
השחר ע״ם ועיין פמ״ג יו״ד סי׳ ק״ט אות י״ג בחוזות
פטומות שסותנין הרבה יחד אין נריך לבדוק אחר הבני מעים
ואי בעי מצליך כולן ברובן כשרות הן ע״ם.

ובפ״ת הרי נמי עשוי ליפסק כידוע דבמשך הזמן הדיו נופלת
או עוברת וע״כ ע״כ דסמכינן אחזקה כה״ג לא שייך אפשר
לברר מברירין ולכן לא נריך כלל לברר ע״י המחשב אחר
שהגיהו המהגיהים.

כט) **שנית** נלפענ״ד לידוע קושית הפמ״ג יו״ד סי׳ ל״ט
בי״א טריפות אמאי לא נבדוק ונסמוך ארוב
שכתב הרשב״ם חולין ד״ט אהא דמצינן לבדוק הריאה וז״ל
ומיהו אחר טריפות אף לחיתא קמן ג״כ לבדוק ולחיה
מדממרינן ולמה היכא דלא אפשר שאני אלמע לרבנן אפילו
אפשר לא נריך בדיקה וע״כ משום דחזלינן בתר רובא והקשה
הפמ״ג ז״ל ע״ש ומיהו נראה לתן קי״ל כהרשב״ם דסמכינן
ארובא אפילו היכא דאפשר לברורי כיון דברור לית בהמות
טריפות וודאות ותן סמכינן ארוב בהמות כשרות הן וידוע
דע״כ יש בהמות טרפות בינהן וכתב הרשב״ם כיון דטריפת
מילתא לבדוק סמכינן ארוב ולא בודקין ועיין מו״ק הל׳ ניעית
הנ״ל ועיין ב״ח ופר״ח ח״מ הל׳ פסח סי׳ תל״ו דסמכינן
ארוב בהמות כשרות הן ואפילו לדיכא לברורי סמכינן ארובא
והרע״ש והרמב״ן והרע״ה כתבו הא דבעי רוב מצוין אצל
שחיטה מומחין הן משום לדיכא חזקת איסור נגד הרוב היינו
חזקת מי ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אבל היכי דליכא
חזקת איסור נגדן סמכינן ארוב ולא בעי בדיקה אפילו אפשר.

ל) **והרמ״א** יו״ד סי׳ ל״ג כתב בנקיבת הושט ויותר היה
טוב שלא לבדוק כלל מלבדוק ולהקל במקום
לדיכא ריעותא ועיין חולין י״ב מג״ל לאזלינן בתר רובא ועיין
מבי״ה ח״ג סי׳ ו׳ ובמשובה אחת המרכבי קלת במה שתקנו
לבדוק אחר טריפת הריאה דמקרי מיעוט המצוי ומה הוא
מיעוט המצוי והפמ״ג כתב דבמקום להדקים נמצאים נקובות
יש לבדוק אחריהם כיון דבכיס יותר מסירכת הריאה וראיתי
בשו״ת משכנות יעקב יו״ד סי׳ ט״ז שכתב דכל שנמצא חלק
אחד מעשרה הנשחטים טריפה נקרע מיעוט המצוי ואז כשר
חייב לבדוק הכל פחות מכאן אינו נקרע מיעוט המצוי והנה
השוחט למשל מאה עופות ובודק ומוצא בייחס תשע עופות
טריפות אין נריך לבדוק אחר האחרים לא מקרי מיעוט
המצוי הגם שודאי ליכא אם טריפות והריב״ם בתש׳ סי׳ קנ״ו
כתב מיעוט המצוי ר״ל שהוא קרוב למחצה ורגיל להיות דומיא
דמיעוט המצוי המוכר במפרשים ז״ל לענין סרכות הריאה
ע״ם משמע דכל שאינו קרוב למחצה ולמ״ם אחת מאחת נמי
כשר אינו נריך לבדוק אחריו ואם שחט מאה בקר ומצא א׳
בקר טריפה בנקיבת הקנה ואפ״ה אין נריך לבדוק אחר
השחר ע״ם ועיין פמ״ג יו״ד סי׳ ק״ט אות י״ג בחוזות
פטומות שסותנין הרבה יחד אין נריך לבדוק אחר הבני מעים
ואי בעי מצליך כולן ברובן כשרות הן ע״ם.

לא) **והנה** כל אלה סמכינן אדוב אפילו היכא דלא נתברר וודאי אינו מיעוט טריפות מ״מ לא מטרחינן לבדוק אחריהם כיון שהוא מיעוט ע״כ כ״ם בדיון שכשרות הס״ת נתברר ע״י סופר כשר ונאמן ומעיד שעבר והגיה הס״ת לפי דעתו מכל הפסולים וכ״ם היכא שבדקו שנים או שלשה והם החזיקו הס״ת לכשר לפניו ודאי דאין לריכין שוב לבדוק הס״ת וכ״ם ע״י מומחה שהוא רק לפסול ולא להכשיר ועיין גמ׳ פסחים ג׳ ע״ב הנהו תלתא כהני חד אמר הגיעני כפול וחד אמר הגיעני כזית וחד אמר הגיעני כזנב הלטאה בדקו אחריו ומצאו בו שמן פסול ופריך והא אין בודקין ממזבח ולמעלה ומשני שאני התם דליהוו לחרע נפשיה מצוחר דבלאו הכי אין לבדוק אחר מי שבדקו אחריו כשר והכ״ג בס״ת שכשר בדקו סופרים משובשים אין לבדוק שנית אחריהם.

לב) **ועתה** עשה אזנך כאפרכא ושמע, אנן סומין אלא בכל יום ואוכלין בשר וסמכינן אדוב בהמות כשרות הן ואמאי לא ניחוש כיון דודאי היכא בהמות טריפות מי״מ טריפות בכל בהמות שבעולם לא מיבעיא בשחיית אלא בהמה בחייה שאפילו לא בדקו הרואים שודאי יש ביניהם מיעוט המצוי שלכן תקנו חז״ל לבדוק אחר טריפת הריאה ועיין לקמן אפריס בהריכות אלא אפילו בשאר אחרי שאינו מ״מ רק הריאה בודקין ולא אמר שאר מ״י טריפות וסומכין על הרוב לאכול ולשחוט ועיין בשני יפשכר (מ״ב דף י״ה ע״ב מאמרי אדם אדר מאמר ג׳ שקל הקדש הובא במשנ״ה מ״ז סי׳ ק״ה) דבזה״ז אנחנו רואים ואהי להיפוך מה שאמרו ז״ל רוב בהמות כשרות הן ואפילו רוב ליכא כשרות ע״כ כיון דאפשר בהיום לבדוק ע״י מכונת עקסריי הבהמות אם אין בהם טריפות הראיה וגם אחר שמונה עשרה טריפות העקסריי יכול לבדר למה לא יבדקו בהמה בחייה ע״י עקסריי מאשין בלע״ז ולא יצא לאכול ולשחוט אחר בשר טריפה, וגם לא יברכו ברכה ראשונה ואחרונה קודם האוכל ואחר האוכל לבטלה להאוכל טריפה אסור לו לברך ואפילו בחולה שיש בו סכנה נאלצו אי יברך וקי״ל דלא יברך והא ודאי ברור כשאם שאם יבדוק בעקסריי מצאין מאה בהמות ימצא הרבה בהמות ואולי עשרים או שלשים או אולי מרבעים בהמות טריפות ודאי וזה ידוע לכל.

ומעתה כיון דאפשר לבדוק בהיום הבהמות ע״י העקסריי מצאין והוא קל יותר מלבדוק ס״ת למה יאכלו נבילות וטריפות כיון שודאי שיש מיעוט טריפות ויסמכו על הרוב וגם לא יעשו ברכות לבטלות על אחד טריפה ברכה רשאונה ואחריתא וזה בכל יום ויום ופעמים ושלש פעמים ואייב על כל זית וזית שאוכל איסור מ״ו ושותה איסור וגם אם אכל איסור יטרפו הכלים ושוב אפילו הכשר טרוף יטרף ואם יבא אחד להאמיר ויאמר בשמת שלא נשחה אחד ולא נאכל בשר ולא נברך על המאכלים והוא יעשה עקסריי על הכלים ולא נברך על המאכלים ולא נאכל בשר ולא נשתה יין עד שיבא אחד ויאמר בשמת שלא נשחה אחד ולא נאכל בשר ולא נברך על המאכלים והוא יעשה עקסריי על כל בהמה ועוף ומא״כ יאכל, וילך ויטרוף את כל העולם ויאמר עליהם שהם חוכלי נבילות וטריפות ומברכים ברכות לבטלות מפני שבירר ע״י העקסריי מצאין ומצא שלשים בהמות טריפות למאה וא״כ נתברר שיש כאן טריפה ודאי בכל מאה בהמות והילך נסמוך ונאכל בלי בירור כיון שאפשר לברר ודאי לא נאבה ולא נשמע לו וא״כ מ״ש ברכת הנהנין שלא תומצאין לבטלתה מברכת התורה ומ״ש איסור טריפות שעובר כל אחד ואחד איסור לתורייתא על כל כזית וכזיעת ובכל יום ואין תומצאין לה מפני שהתורה סמכה על הרוב ואין לריך לבדוק יותר ולא אצריכוהו בדיקה כלל לא בידי אדם וכ״ש במכונה עקסריי בלע״ז ואין לא נתנה לנו תורה רק לעיניו ולמה ניחוש להמשאב ועיין מבי״ט ח״ב סי׳ מ״ט ובתפא״י בבועז מס׳ ע״ז פ״ב מ״ו אות ג׳ לענין קשקשין שרואין ע״י זכוכית מגדלת מיקרוסקופ בלע״ז והתורה נתנה במה שנראית לעיניים ועיין דרכ״ת יו״ד סי׳ פ״ג סקכ״ג ובספרי משנ״ה מ״ד סי׳ קכ״ח לענין נגיעה מי סמכינן למכונה וכ״ם ס״ת שבדקוהו סופרים ירע״מ למה לא נסמוך על התורה ועל הרוב כמו שעשו בחומיו ובחות בחומיו מיום שנתנה לנו תורה עד הדור הזה ועיינו רלו וכן נעשה בס״ד עד בימת משיח לדקנו. [וע״ע שו״ת משנה הבלכות מי״ד סי׳ קס״ג-קס״ת, ומט״ז סימן קל״ז].

לג) **ואחד** מהתלמידים הקשה לי למה שאמרו דסמכינן אחזקה הוא דוקא בחזקה לחתי ממילא אבל חזקה דבע ע״י מעשה וברוב וחזקה התלוי במעשה לא הוי חזקה כמ״ש בבכורות כ׳ ובמוס׳ שם ד״ה רבינא שהקשו חמתי לא משני חמתני דיבמות קי״ט דהוי רובא דמלית במעשה ותי׳ דמשמיט אדם לא חשיב מלית במעשה כמו חשמיט דבמה מסוס דפעמים בהמה צריך להרביץ אבל בחדם לא מקרי בע ע״י מעשה דכל שהרוב בע מקרי בע ע״י מעשה ועיין מג״ע ס״ק מ׳ ס״ק ח׳ בשם הב״ח ומה שכתב שם. ודבריס תלו צידוש הם למה שנסתפקו אי יש לסמוך אחזקה היכא דתלוי במעשה הוא כגון שאין לא ידעינן אי עשו המעשה או לא עשו אבל היכא דידעינן שעשו המעשה אין זה בגדר רוב וחזקה אלא ודאי שהרי כבר בירור הדבר ולכן כאן ליכא האי סברא דהוה חזקה התלוי במעשה וזה פשוט.

לד) **איברא** דבהא נחלקו הב״ח והמג״א דהב״ח ס״ק סי׳ מ׳ כתב גבי חוטי לילית שלריך לבדקן מדינא ולא חוקמינן על חזקתן כיון שאין החזקה בטבע אלא מכח שחיקן הלילית ורובא עדיף מחזקה כדאמרינן בימות קי״ט ובבכורות דף כ׳ אמרינן דרובא דתלוי במעשה לא חשיב המגי״א השיב עליו דשם בבכורות אמרינן כאלא נתחדש דבר אמרינן דרובא דתלוי במעשה אבל כאן דיתקנו הלילית כהלכתן חוקמי אחזקה כמו במקוה של מ׳ סאה שע״י

ושפיר סמכינן ומזקק ודו"ק.

לגודקה נכל עת שטובל בה כמבואר ביו"ד סי' ר"ץ סק"ה ע"ש והכ"נ בדידן הדין כן הוא דהרי כאן בדקו סופרים כשרים המגיהים הס"ת ולא מקרי תלוי במעשה כלל ופשוט.

לה) ומה שנריך לעיין קצת לפמ"ש המג"א לעיל עבידי למפסק נכל שעה והכ"נ בס"ת הרי עבידא לאפסוק מזמן לזמן וע"כ נריכין אנן למיסמך אמזקה ולזה לא מהני גס המחצב ואפילו ניחא דבירר הכל מ"מ לאחר הבירור נריכין שוב לסמוך אמזקה שלא נפסלה הס"ת לאחר שנתכשר ולעיני לרבינו הבית שערים יו"ד סי' ץ' שהעריך בהא דרוב ומזקה התלוי במעשה וכאן שם לפמ"ש התוס' גיטין ג' ד"ה ע"א לאין ללמוד מנדה דע"א נאמן באיסורין משום לאיגה נמזקת שהרי רובה נכל עת וע"ג במהרש"א והוא פלא להא גס מזקה העשויה להשתנות הוי מזקה וכאן מרן דכוותא התוס' דלא מקרי מזקה אלא אם כל משך הזמן שהוא במזקתו הוא ממש דבר אחד כגון מזקת מי ומזקת ע"א או פנויה ומזקת טומאה שהות ואישות ופנויה וטומאה שהיה מעיקרא הוא גס אם אכ"א אבל כאן וכי רואין דס של אכ"א הוא אותו רואיה למעיקרא הלא כל רואיה ורואיה הוא רואיה בפני עצמה ואפילו בשופעת דס אינו רואיה של עכשיו ממש רואיה למעיקרא אלא הוא בפני עצמה שעדיין מעיינה פתוח ואף למארינן נכמה מקומות נהל' נדה שהוזק מעיינה פתוח היינו שחושבין לה אבל לא שיהא מזקה ועכ"פ כיון שעשויה להשתנות ע"א נאמן.

לו) והנה כתב המג"א שנריך לבדוק הנילין משום דעשוי ליפסק נכל שעה ולפ"ז י"ל דס"ל להב"ח ולאי אס היה בטבע שלו הנילין בימי בשיטורן אף לעשוי ליפסק מ"מ כ"ז שלא רואינו שנפסקו ועשו מעשה נגד טבעם שמרינן עדיין הס שלמים מחמת חותו כח שהיו שלמים מעיקרא ולא נשתנה המזקה אבל כיון שאין המזקה בטבע רק מכח אדם שחיקן הנילין ע"כ כיון שעשוי ליפסק מזקת שלימתם אינו מטבע אלא מחמת שמירת האדם חותן שלא יפסקו ואין השמירה של אכ"א מחמת השמירה דמעיקרא רק כל רגע שמירה מדאה בפני עצמה הוא ולא הוי מזקה כמו רובע דתלוי במעשה שאינו רוב הוולל ואין הרוב מטעם אחד רק מקרה בפנ"ע וה"ג המזקה נריכה להיות מטעם אחד מריעא ועד גמירא ע"ג וע"כ בס"ת שלאחר שבדקוה הסופרים היא בחזקתה שלא נפסלה ואותה מזקה הוא מחמת שמירה שמרוה שלא תפסול הכ"נ ניחוש ונצריך בדיקה נכל שעה ול"ל דלא דמי לנילין כיון דדרכם ליפסק מחמת שהולכין בהם כמלבושים שדרכן להקרע שפיר חיישינן שיפסקו אבל בס"ת כיון שמונחת בארון הקודש אין דרכה ליפסק ומה שמוליאין וקוראין בה אין דרכה ליפסל ומדרבה הוא טובה לקריאתה

איברא לאהכ"נ מה"ט לא נריך לבדוק דבחמת אפילו לאחר הבדיקה ע"כ נריך לסמוך על רוב שלא נפסק אזה חות או נפסל ע"י שנפל הדיו וכיוצא בו לאחר שנבדק שזה דבר שכיח מאד ובפרט בס"ת ישנים קלת וע"י חיפוש וגלגול ממקום למקום נעשו נפסקים או שנופל הדיו לגמרי וע"כ לא מהני הבדיקה של הקלמפיו' רק לאותו זמן ולא לאחר כך ע"כ אפילו לאותו זמן לא נריך דלא דמי לנילין אלא אם כן בס"ת ג"ץ בכל פעם שלובשין יכולין לבדוק אבל בס"ת ג"ץ לבדוק כל הס"ת אלא כשרות ולכן אבדו כל ס"ת מזקת כשרות שלהם וממילא נריך לבדוק כל הס"ת בחמת כי גס זה טעות שידוע שאין מחזיקין ממקום למקום וכ"ש מסופר לסופר וממגיה למגיה לאין מחזיקין וכבר האריכתי בכעין זה לידי"נ הרב הגאון מוהר"ם שפירא בישיבה הקדושה טלז והבאתי בישמות ס"ד ע"ב בסוגיא לאחיות מחזיקות דגרסינן התם ת"ש מעשה כו' רבינא בתא לפני רבא"ג אמר לה אל תמולו כו' ולמאי הא קמ"ל לאחיות מחזקות אמר רבא השתא לאחרת אחיות מחזקות לא יצא אדם ידי מצתו ואמרו הרשאונים ז"ל היות כי אנן קיי"ל דבתרי הוי מזקה אחיות בעינן כאן ג' לחזקה והרא"ש ז"ל כתב דהא לאחר רבא גבי אחיות והיא לאחאחזקת ג' זימני אבל אבי מקרקי בעלמא דוקא לאחיות לא אחזקות אלא בעלמא זימני לאידום הוא אבל אפשיה בתרי זימני הוי מזקה ולדבריו בחיות לענין מילה השליחים יכולה למול את בנה ורק הרבינא לא תמול והנמק"י כתב לאע"ג דרבא כרבי ס"ל דבתרי זימני הוי מזקה שאי הכא לאפילו רבי מודה שאין לחוש במשפחה בפחות מאלאע זימני והערוך לנר נקט דעת הנמק"י דכרא"ש ס"ל ומע"כ יש לחלק בין אחיות דבתרי זימני אחזיקות, למשפחה כולה דבעינן שלש פעמים. וכן דייק מלשון המאבר יו"ד סי' רס"ג ס"ג דבשאה מלה את בנה ואת וכן אמותה מלה בנה ואת מאמת מילה גס שאר האחיות לא יאולו עוד את בניהם ובע"א סי' ב' ס"ז כתב לא יצא אדם ידי משפחת נכפין ולא ממשפחת מלורעין והוא שהוזק ג' פעמים, האמנם בשאילי חידוש לחלק בין חולי דשכיאת ללא שכיח לחולי משום דלא שכיאת הוא לאקילו עד שלשה פעמים ולא אחלק בין משפחה לאחיות.

ולפענ"ד הנה הי"ם יבמות הל"ל פ"ו סי' ל"ג אחר שהביא אאלוקת רבי ורבא"ג ולאו דווקא בשאה אחת אלא אפי' באחיות נמי לאמר ר"ת בר אחא אר"י מעשה בד' אחיות שאלה לשאולה ואת שניה ואת שלישית ואת רביעית בתא לפני רבא"ג וא"ל אל תמולו ואמר רבא השתא לאחרת אחיות מחזקות לא יצא אדם ממשפחת נכפין וממשפחת

מלוערין והוי לתמחוק תלתי זימנין אבל תרי זימנין מקרי ועשוין כתרי ומקיות כתרי ומתות ושור נעלמא הוי ומסיקנא נשוחין ומלקיות כתרי ומתות ושור המועד כרשב"ג נשוחין כלתמר, מלקיות כדתנן מי שלקה וכו', ומתות דתנן וכו', עד שלש פעמים. וכתב הרי"ף והרע"ב ומסתברא דמילה ונשוחין דבתרי זימני הוי חזקה דספק נפשות הוי להקל וכן נשוחין דקטלנית ע"כ ועע"ג דמשפחת נכפין ומלוערים נמי ספק נפשות הוי ופ"ה פסק רבא דבשינן תלת זימני לף דס"ל לרבא גופיה כר' נשוחין, מ"מ הכא שאני דלפי' רבי מודה שאין לחוש למשפחה ע"ל שהוחזק תלת זימני, וכ"כ בימוקי יוסף, ומ"מ נראה דגבי תמיות לף בתרי תמיות הוי חזקה לף לענין נכפה ומלוער ע"ש. הגה מצוער מדברי הש"ס ז"ל דמפרש להו למשפחה אין לחוש רק בתלתא זימני וגבי תמיות בתרי הוי חזקה וזה כמ"ש מע"כ הגם כי מטעמא אחרינא.

ברם המק"א סי' מס"ז אות ה' לענין מטין שנתבקעו שכתב המג"א סקי"ב דשם נמלא ג' מטין חזקה לאיבא טוצא ושמע נתבקעו והמ"י הקשה עליו משכועת קברות, והמק"א כתב לע"כ הי"ל לחוש גם בחטין הנמלאין בתוכן ג' חטין שנמצאו דילמא איבא טוצא כיון דהוחזק ודאיקה לן מהני כיון דיצא ביצא אין בילה, לכן מיהא לעע אמרינן חזקת ג"פ כ"ע בדאיבא דבר הגורם דמסתבר שיהיה כך והקשה והשכל מחייבינו שיהי' כך, אבל בדבר שנופל במקרה ואיבא דבר הגורם המיסתבר כ"כ אין חזקה למקריים, ורואים ברורה זה מינמות גבי קטלנית דלמ"ד מעין גורם אין בין קטלנית בעלמא וכן אין בין קטלן בגברי אלמא כל היכי דליבא גורם המסתבר ליבא חזקה. עוד ראיה מנדה דפליגי אי ווסתות דאורייתא או דרבנן ואמאי לא חזקת ג"פ דאורייתא דהא יוצאין בקמיע מומחה לר"ה בשבת אלא ע"כ בהא פליגי אי גורם המסתבר הוא ע"כ ע"ש. ולכאורה הם הם דברי המחירי דלעיל החזקה בדבר המסתבר ושכיח בדבר המסתבר ושכיח מילתא מצא הוא.

ובשו"ת הרשב"ץ בשאר בירקות ומצאה בהם תולעים ואחר שאלקה מצאה עוד שלשה תולעים וכתב הרשב"ץ לעסור ולע מן הטעם דתרי זימני הוי חזקה שאלו בדקה ומצאה תולעת אחת וחזרה ובדקה ומצאה אחרת לע הוחזקה זו בכך לומר שוב אין לו בדיקה יותר ממה שבדוק ומצא שתים בשם אחת שאם אחה לומר כן כל שבודקת קודם שלק ומצאה וחזרה ובדקה ומצאה אחרת הכל יסור שכבר הוחזקו ומכרת כל הירקות שבעולם ולע עיקר העין שכל שמצאו תולעים מרובין בקדרה בין בפעם אחת בין בהרבה פעמים לריכין בדיקה יפה שהרי הוחזקו ירקות שאלו בתולעים וכל שהוחזק לריך בדיקה לעלת מאותה חזקה וכשהן חיין יש להן בדיקה יפה אבל במבושלין ומבולבלין ע"ל הגם כי מטעמא אחרינא.

ברם המק"א סי' מס"ז אות ה' לענין מטין שנתבקעו שכתב המג"א סקי"ב דשם נמלא ג' מטין חזקה לאיבא טוצא ושמע נתבקעו והמ"י הקשה עליו משכועת קברות, והמק"א כתב לע"כ הי"ל לחוש גם בחטין הנמלאין בתוכן ג' חטין שנמצאו דילמא איבא טוצא כיון דהוחזק ודאיקה לן מהני כיון דיצא ביצא אין בילה, לכן מיהא לעע אמרינן חזקת ג"פ כ"ע בדאיבא דבר הגורם דמסתבר שיהיה כך והקשה והשכל מחייבינו שיהי' כך, אבל בדבר שנופל במקרה ואיבא דבר הגורם המיסתבר כ"כ אין חזקה למקריים, ורואים ברורה זה מינמות גבי קטלנית דלמ"ד מעין גורם אין בין קטלנית בעלמא וכן אין בין קטלן בגברי אלמא כל היכי דליבא גורם המסתבר ליבא חזקה. עוד ראיה מנדה דפליגי אי ווסתות דאורייתא או דרבנן ואמאי לא חזקת ג"פ דאורייתא דהא יוצאין בקמיע מומחה לר"ה בשבת אלא ע"כ בהא פליגי אי גורם המסתבר הוא ע"כ ע"ש. ולכאורה הם הם דברי המחירי דלעיל החזקה בדבר המסתבר ושכיח בדבר המסתבר ושכיח מילתא מצא הוא.

ובשו"ת הרשב"ץ בשאר בירקות ומצאה בהם תולעים ואחר שאלקה מצאה עוד שלשה תולעים וכתב הרשב"ץ לעסור ולע מן הטעם דתרי זימני הוי חזקה שאלו בדקה ומצאה תולעת אחת וחזרה ובדקה ומצאה אחרת לע הוחזקה זו בכך לומר שוב אין לו בדיקה יותר ממה שבדוק ומצא שתים בשם אחת שאם אחה לומר כן כל שבודקת קודם שלק ומצאה וחזרה ובדקה ומצאה אחרת הכל יסור שכבר הוחזקו ומכרת כל הירקות שבעולם ולע עיקר העין שכל שמצאו תולעים מרובין בקדרה בין בפעם אחת בין בהרבה פעמים לריכין בדיקה יפה שהרי הוחזקו ירקות שאלו בתולעים וכל שהוחזק לריך בדיקה לעלת מאותה חזקה שאלו בדקה ומצאה תולעת אחת וחזרה ובדקה ומצאה אחרת לע הוחזקה זו בכך לומר שוב אין לו בדיקה יותר ממה שבדוק ומצא שתים בשם אחת שאם אחה לומר כן כל שבודקת קודם שלק ומצאה וחזרה ובדקה ומצאה אחרת הכל יסור שכבר הוחזקו ומכרת כל הירקות שבעולם ולע עיקר העין שכל שמצאו תולעים מרובין בקדרה בין בפעם אחת בין בהרבה פעמים לריכין בדיקה יפה שהרי הוחזקו ירקות שאלו בתולעים וכל שהוחזק לריך בדיקה לעלת מאותה חזקה שאלו בדקה ומצאה תולעת אחת וחזרה ובדקה ומצאה אחרת לע הוחזקה זו בכך לומר שוב אין לו בדיקה יותר ממה שבדוק ומצא שתים בשם אחת שאם אחה לומר כן כל שבודקת קודם שלק ומצאה וחזרה ובדקה ומצאה אחרת הכל יסור שכבר הוחזקו ומכרת כל הירקות שבעולם ולע עיקר העין שכל שמצאו תולעים מרובין בקדרה בין בפעם אחת בין בהרבה פעמים לריכין בדיקה יפה שהרי הוחזקו ירקות שאלו בתולעים וכל שהוחזק לריך בדיקה לעלת מאותה חזקה

וכשהן חיין יש להן בדיקה יפה אבל במבושלין ומבולבלין ע"ל הבעל אך יכולה ליעשע לאחר ואם רואתה כ"כ ג"פ מ"ת של הרואה דס מאחת תשמיש ג"כ אסורה לשמש עוד עם זה לרבי דמודה רבי בהא לע הוי חזקה בתרי. והסמ"ג כתב לעדקן ע"ש. והגה כתב הרשב"ץ שאשה מולעים והוחזק שאשה פעמים ולכאורה כיון דקיי"ל כרבי בשיטרים לאה שאשה.

והאמנם מלאנו פשר לדבר לקדוש אחד מדבר בשו"ת פני' יו"ד ח"ב סי' כ"ב המריך בדבר לאדם לעע מחזקין מפירות לפירות שאם נמלא ג' לאוקים מאולעים לומר דודאי האליעו גם האחרים לע אמרינן להחזיק מפרי לפרי דשמע אלו הג' האליעו והאחרים לע האליעו דודאי בשבעיל אחד שמלאו בו ג' תולעים יש לומר דיש בשבעיל זה יותר אבל להחזיק מפירי לפרי מנ"ל למה הדבר דומה לעדר של בהמות או כלוב מלא עופות שבדקו ג' מהם ומלאו בהם טריפות של י"א טריפות אין אלו לריכין בדיקה בעלמא הכי נאמר כי הוחזק זה העדר שהוא טריפה ואם אכלו שאר בהמות לע בדיקה טריפה ודאי זו אינה תורה ובבהמות לע מחזקין אהדדי להא מדיהון דכלהו דילפינן מינה דג' מחזקי היינו מפלוגתא דרבי ורשב"ג גבי מילה בשאר שאלה בנה רשעון ואת ג' ואת וג' ואת וכן בשאר שהשאר מילדת כך אחים או בעלה אחים להדדי תלוי בה שהוא מילדת כך אחים או מאחת בשאלה בהדדי ג"כ אסורה לשמש עוד עם זה הרואה דס מאחת תשמיש ג"כ אסורה לשמש עוד עם זה לרבי דמודה רבי בהא לע הוי חזקה בתרי. והסמ"ג כתב לעדקן ע"ש. והגה כתב הרשב"ץ שאשה מולעים והוחזק שאשה פעמים ולכאורה כיון דקיי"ל כרבי בשיטרים לאה שאשה.

והאמנם מלאנו פשר לדבר לקדוש אחד מדבר בשו"ת פני' יו"ד ח"ב סי' כ"ב המריך בדבר לאדם לעע מחזקין מפירות לפירות שאם נמלא ג' לאוקים מאולעים לומר דודאי האליעו גם האחרים לע אמרינן להחזיק מפרי לפרי דשמע אלו הג' האליעו והאחרים לע האליעו דודאי בשבעיל אחד שמלאו בו ג' תולעים יש לומר דיש בשבעיל זה יותר אבל להחזיק מפירי לפרי מנ"ל למה הדבר דומה לעדר של בהמות או כלוב מלא עופות שבדקו ג' מהם ומלאו בהם טריפות של י"א טריפות אין אלו לריכין בדיקה בעלמא הכי נאמר כי הוחזק זה העדר שהוא טריפה ואם אכלו שאר בהמות לע בדיקה טריפה ודאי זו אינה תורה ובבהמות לע מחזקין אהדדי להא מדיהון דכלהו דילפינן מינה דג' מחזקי היינו מפלוגתא דרבי ורשב"ג גבי מילה בשאר שאלה בנה רשעון ואת ג' ואת וג' ואת וכן בשאר שהשאר מילדת כך אחים או בעלה אחים להדדי תלוי בה שהוא מילדת כך אחים או מאחת בשאלה בהדדי ג"כ אסורה לשמש עוד עם זה הרואה דס מאחת תשמיש ג"כ אסורה לשמש עוד עם זה לרבי דמודה רבי בהא לע הוי חזקה בתרי. והסמ"ג כתב לעדקן ע"ש. והגה כתב הרשב"ץ שאשה מולעים והוחזק שאשה פעמים ולכאורה כיון דקיי"ל כרבי בשיטרים לאה שאשה.

ועיין גדה ס"ו הרואה דס מאחת תשמיש מאחת פעם רשעונה ושניה ושלישית מכאן ואילך לע תשמש עלע תתגרש ותנשע לאחר נשאת לאחר ורואתה ג"פ תתגרש ותנשע לשלישי רואתה ג"פ מכאן ואילך לע תשמש עד שתבדוק עשה והגה נמי אמרו ג"פ וג' אנשים ולע ב' ועיין טור וב"י סי' קפ"ז ים שפי' שהוא כוונת דבעי ג"פ וכתב הרשב"ץ בא"כ על בריית דרואה דס מ"ת בכולה גרסינן פעם רשעונה ושניה ושלישית ורשב"ג הוא לאמר בג' הוי חזקה להכי פסקינן כוותי דאמר נמי בכלל ווסתות היא בפ' הבע על יבמתו (סד.) ורש"י נמי פי' דכרשב"ג אמיא ומיהו התום' כתבו לתפילו לרבי דמודה רבי בהא לע הוי חזקה בתרי. והסמ"ג כתב הרואה דס מאחת תשמיש ג"כ אסורה לשמש עוד עם זה

זה אסורה לשמש לכל העולם עד שתבדוק משמע לכאורה דפסק כרבי ואינה מותרת לינשא רק לשנים וכתב הב״י דאפשר דס״ל דהא ברייתא אתיא כרשב״ג ואנן קיי״ל כרבי ע״ש, ולפמ״ש הפנ״י מובן דברי השלשה דמגברא לגברא לא מחזקינן דלא דמי למשפחה ואחיות ומלתא דלא שכיחא הוא ולכן בעי דוקא ג׳ פעמים לג׳ גברא דאז כבר חוששין לה עד שתבדוק ודו״ק.

והמבואר מדברי רבינו הפנ״י והמאירי והראשונים ז״ל דכה״ג אפילו מצאו ג׳ זה אחר זה או יותר מזה שמתו מחמת מילה או שנמצאו תפילין שלהם פסולים או כשרים לא מחזקינן מזה על זה וא״כ הכ״נ בדידן שאין להחזיק מסופר לסופר ומס״ת לס״ת ואולי כאן אין להחזיק אפילו מסופר לסופר עצמו וכגון שכתב ג׳ ס״ת ומצאו שלא כהוגן שאפשר באחד דקדק יותר מבשני ובזה מיהא יש לחוש כבר שראה ראינו שמעשה ידיו מקולקלין ג״פ אבל לסופר אחר לית מאן דכר שמיה לפסלו ולבדוק אחריו בשביל שיש סופר אחר שהוא קל או פסול וז״פ מאד.

לז) **והנה** לעצם החסירות ויתירות אשר זה דבר קשה מאד לכתוב מזה דהרי בגמ׳ קידושין ל׳ ע״א לפיכך נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרים וא״ו דגחון חציין של אותיות של ס״ת דרש דרש חציין של תיבות והתגלח של פסוקים וכו׳ בעי רב יוסף וא״ו דגחון מהאי גיסא או מהאי גיסא א״ל ניתי ס״ת ואימנינהו מי לא אמר רבה בב״ח לא זזו משם עד שהביאו ס״ת ומנאום א״ל אינהו בקיאי בחסירות ויתרות אנן לא בקיאינן וא״ל אביי אפילו בפסוקי נמי לא בקיאינן ומה״ט כתב השג״א סי׳ ל״ו דבזה״ז כתב הרא״ש שמצות עשה לכתוב חמשה חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושיהם להגות וללמוד בהם הוא ובניו ושאר ספרי קודש כמ״ש הטור בשמו יו״ד סי׳ ע״ר ומצות כתיבת ס״ת הוא כדי ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם וע״י הגמ׳ ופירושה ידע פי׳ המצות והדינין על בוריין לכן הן הן הספרים שאדם מצוה לכותבן ע״כ.

לח) **וכתב** הב״י שכן כתב רבינו ירוחם בשם הגאונים אלא שתמה הב״י האיך החליפו מצות כתיבת ס״ת בגמ׳ ופירושיהן ומסיק הב״י שרק באו להוסיף דגם אלו יש מצוה בכתיבתם ע״ש והשג״א פסק לדינא דליכא מצות כתיבת ס״ת בזה״ז והגם שחלקו עליו האחרונים וגם בענייתי הארכתי במקום אחר לחלוק עליו עיין מנ״ח מצוה תרי״ג ובשו״ת שב יעקב יו״ד סי׳ נ״ו ועיין משנ״ה ח״ה סי׳ קפ״ז וח״ז סי׳ ח׳ ועוד בכמה מקומות מ״מ לעצם הדין ודאי צדקו דבריו דכהיום אנן אינן בקיאין בחסירי ויתירי כלל ואפילו בפסוקי וכמ״ש להדיא וא״א לן לספור אפילו בזמן האמוראים ואיך אנן עכשיו נסמוך על ספירת הקאמ׳ המחשב ובשביל זה לפסול ס״ת הם ודאי ידעו לספור האותיות כמו אנן אלא שאמרו כיון שאנן לא בקיאין בחסירי ויתירי לא רצו לספור האותיות וקראי כלל שלא יבאו ח״ו לסתור דברי רבותינו הקדמונים שאמרו וא״ו שבגחון הוא חציין של אותיות התורה ואם יבאו למספר ויאמרו שאינן כן לא רצו לספור.

ומה שהתירו לקרות בספרי תורה כאלו ולברך עליהם כתב הב״י ביו״ד סי׳ רע״ט דענין קריאה בציבור אין טעות מעכב בו ומותר לקרות אפי׳ בס״ת שאין יוצאין בו מצות כתיבת ס״ת דהני תרי מילי נינהו, וכ״כ הרשב״ץ ז״ל סי׳ י״א וסי׳ רל״ב בשם הר״ן. והד״מ שם הביא וז״ל ובאגור כתב בשם מוהר״י דכשנמצא טעות בס״ת אין להביא אחרת לקרות בה דאין לנו ספר כשר שלא נמצא בה חסר או יתיר וכ״כ ר״י א״ז וכ״כ מהרא״י סי׳ ע״ו להלכה למעשה שאין לקרות בס״ת אחרת אם נמצא טעות בקריאת ס״ת וכן אנו נוהגין עכשיו אחריו עכ״ל. ול״נ בודאי אם נמצא בה טעות מעט בחסירות וביתירות יש לנהוג כדברי האגור דבעונות לא נמצא ס״ת בזה״ז שאין בה טעות הזה, אבל אם נמצא בה טעות גדול שאינו שכיח בשאר ספרים יש לנהוג כדברי ב״י וכו׳ ועיין ח׳ הגהות שם. ובפת״ש מה שהאריך.

ומבואר מיהו שכתב דבזה״ז כלומר אפילו בזמנן כבר בעונ״ה לא נמצא ס״ת שאין טעות של חסירות ויתירות וכוונתו כיון דאנן לא בקיאינן א״כ הס״ת שלנו לא מוגהים מחסירות ויתירות ועכ״פ כתב שלא נמצא ס״ת בזמנו שאין בה טעות של חסירות ויתירות ואולי גם כוונתו מה״ט שלא להוציא אחרת דאפשר מה שלדידן נראה שהוא חסר אולי באמת כן צריך להיות וכן מה שנראה לדידן שהוא יתיר אולי באמת כאן צריך להיות מלא ולא הוי יתיר וכיון דממילא לא בקיאינן ונסמוך על הספק נסמוך גם בזה אולי יתרמה כשר כזה ודו״ק.

וממילא בדידן נמי כיון דע״כ אנן צריכין לסמוך אבלתי בקיאות נסמוך אסופרים שלנו שעושין ע״פ הלכה ואין לשנות ממה שנהגו אבותינו והרבה יש לכתוב בזה מ״מ מנעתי שלא ליתן פ״פ ח״ו למי שאינו מבין ויבא ויטעה בדברינו ח״ו.

לט) **ורבינו** הגדול הרמ״א ז״ל שהבאתי דבריו בסמוך מד״מ יו״ד הנה בד״מ ובש״ע א״ח סי׳ קמ״ג לענין אם מצאו טעות בס״ת בחסירות ויתירות כתב שאין הספרים שלנו מדוייקים כל כך שנאמר שהאחר יהיה יותר כשר וביאר רבינו הנוב״י א״ח ק׳ סי׳ י״ב דבריו ז״ל וכתב לשואל שמצאו באמצע הקריאה אשר תקראו אותם מלא

וא״ו והוא ראוי להיות חסר כמבואר במס׳ ר״ה דף כ״ה אתם אתם אתם וכו׳ ויש לדון דאין זה דומה לחסירות ויתירות שפסק רמ״א א״ח הנ״ל שאין להוציא אחרת דשאני בזה שדרשו ז״ל וודאי ראוי להיות חסר ע״פ מדרשם ז״ל, והשיב הנוב״י ז״ל שאין להוציא אחרת דאטו טעמיה דרמ״א בחסירות ויתירות משום שהוא ספק במקום זה שמא אין כאן טעות, לא כן הוא רק טעמו של הרמ״א שאין תועלת בהוצאת ס״ת אחרת לפי שקרוב הדבר שברוב הספרים יש טעות בחסירות ויתירות שאין אנו בקיאין בזה וא״כ אנו סומכין שלא לפסול בשביל חסירות ויתירות ולכן אין להוציא אחרת ע״כ. והנה מבואר מדברי רבינו הרמ״א ז״ל דקרוב הדבר דברוב הספרים יש טעות בחסירות ויתירות ואין אנו פוסלין ואין מוציאין בשביל זה אחרת ואין פוסלין הס״ת ע״ש ומבואר דבענין חסירות ויתירות קרוב הדבר דרוב הספרים יש בהם טעות והיה זה כבר בזמן הרמ״א ז״ל והנוב״י ולא הרעישו עולמות על זה והניחו כמו שהן ולא פסלו אותן אלא אדרבה אמרו אין אנו בקיאין בהם ודי וזה פשוט מאד.

וזה לשון המרדכי מגילה פ׳ הקורא את המגילה (סי׳ תשצ״ב) לא קשיא הא בכולה הא במקצתה פי׳ כיון דבמקצתה כתובה כתיקון חכמים כשרה וקרינא ביה בספר ואין כאן איסור משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע״פ (תשצ״ג) ומינה יש ללמוד דס״ת דחסרין בה אותיות או תיבות או פסוק דאין להפסיק לקורא להביא ס״ת אחרת אלא קורא אותה בע״פ כיון דלא אפשר שתחלת הדבר לא היה דעתו לקרות בע״פ ע״ש הרי דס״ל דאפילו חסר פסוק כולו נמי קורא בס״ת כזו ולא מוציאין אחרת וכו׳ (תשצ״ד) והא דפסקינן דלכתחלה קורא ע״פ פסוקין החסרים ה״מ אם לא קרא עדיין ג׳ פסוקים או שהוא רביעי בר״ח או בחולו של מועד שצריך לגמור הפרשה שאין מוסיפין עליה או שהחסרון בסמוך לפרשה שני פסוקין דאין משיירין בפרשה פחות מג׳ פסוקים וכו׳ ע״ש הנה מבואר דאפילו חסר פסוק כולו נמי אין להוציא אחרת לדעת המרדכי ז״ל והגם כי יש חולקין בזה מ״מ על חסירות ויתירות אין מוציאין והקריאה בס״ת עלתה בלי פקפוק.

מ) **ובאדר״נ** פל״ד ה״ד עשר נקודות בתורה כו׳ כיוצא בו (דברים כ״ט) הנסתרות לה׳ אלקינו והנגלות לנ״ו ולבנינ״ו נקוד על לנו ולבנינו ועל ע׳ שבעד אלא כך אמר עזרא אם יבא אליהו ויאמר לי מפני מה כתבת כך אומר אני כבר נקדתי עליהן ואם אומר לי יפה כתבת אעביר נקודה מעליהן ועיין סנהדרין מ״ג ע״ב ובעלי התוס׳ עה״ת כתבו ובמסורת הגדולה שנינו דבעי על הנקודות הזאת דלנו ולבנינו למאי ומשני שכך אמר עזרא הסופר כשכתב בתורה אם יבא משה וישאל למה כתבת זה אומר לו לכך נקדתי עליהם ואם יאמר יפה כתבת העבירה נקודה מעליהם משמע שהיה מסופק קצת וכו׳ ומכאן קצת ראיה לאותן הכותבים פסוק בלא שרטוט שנוקדין על התיבות קודם שיכתבו השלישי לפי שהנקודה כמחק מדקאמר עזרא לפיכך נקדתי עליהם והוי כאלו לא שני כתבתים ע״ש וכבר האריכו בזה הרבה ועיין רש״י הי׳ לו לנקד השם וכו׳ הרי דכבר עזרא הסופר הי׳ מסופק ואמר אם יבא משה.

מא) **וכיוצא** בו מצינו הרבה מחלוקת במדרשי רבותינו לספרי המסורת הקודמים חכמי הספרים המדוייקים ולבני הפלגשים פלגשם כתיב (בראשית כ״ה) ועיין מנחת שי וכן ואשימם בראשיכם (דברים א׳ י״ג) ואשמם כתיב וביום כלות משה אמרו במדרש כלת כתיב חסר ו׳ (במדבר רבה פי״ב ופסיקתא רבתי פ״ה) ועיין רש״י עה״ת ובספרי המסורת מלא ו׳ ועיין רשב״א בתש׳ המיוחסות סי׳ רל״ב וגם בספרי המסורה מצאו מחלוקת וסמכו על הרוב וכמ״ש במס׳ סופרים (פ״ו ה״ד) א״ר שמעון בן לקיש שלשה ספרים נמצאו בעזרה ספר מעונה ספר זאטוטי ספר היא באחד מצאו כתוב מעון ובשנים כתוב מעונה אלקי קדם וקיימו שנים ובטלו אחד באחד מצאו כתוב וישלח אל זאטוטי בני ישראל ובשנים מצאו כתוב וישלח את נערי בני ישראל וקיימו שנים ובטלו אחד באחד כתוב אחד עשר הוא ובשנים מצאו כתוב אחד עשר היא וקיימו שנים ובטלו אחד ועיין תוס׳ שבת נ״ה ע״ב ד״ה מעבירם כתיב ובגהש״ס שם להגאון מרן רע״א האריך בבקיאות נפלאה מכל מקום שמצינו בזה שינוי וכדי להבין אעתיק קצת דבריו הקדושים.

וכדאי להעתיק כאן מש״כ הקדוש מוה״ר שמואל וויטאל בספרו באר מים חיים שאלה כ״ז בענין ס״ת בחסרות ויתירות בדמשק וז״ל:

נשאל נשאלתי מאת סופרים ספרי תורות ומגיהים תורת אלקינו על ענין ספר תורה שנמצא בו אות יתירה או חסירה, ופתחו ספר תורה אחר ומצאו אותו היפוך ספר הזה באופן שנמצא מלה זאת בספר אחד מלא ובספר אחד חסר כיצד ינהוג האם יקיימו לזה או לזה, תשובה מה שקבלנו מן הראשונים ומה שראינו בעינינו הוא כי מן התורה חד בתרי בטל והעולם נידון אחר רובו וכו׳. והאריך שם והביא כמה מקומות שיש בזה מחלוקת אם הוא חסר וא״ו או יתיר ולבסוף מביא וז״ל:

בפרשת נשא אמרו חז״ל (זוהר שמות דף ה׳ ע״ב) ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן כלת כתיב ותירצנו במקום אחר (שער הגלגולים הק׳ מ׳) כלת כתיב בס״ת העליון ולא בס״ת שלנו ומעשה באיש אחד שמצא ס״ת שכתוב בו כלות בוא״ו ועשה בו הגהה הלכה למעשה למחוק אות וא״ו ועשה אותה כלת ואמרו שהיה לו ששה בנים וששה

כלות ומתו כולם, כנגד אות וא״ו היו ששה. גם כלות כלו כולם גם כלת כתיב ומתו הכלות ג״כ רחמנא ליצלן ולכן אל ישלח האדם יד בזה וגם כל דכותיהו דכתיב במדרש כתיב וכו׳.

כך מצאתי והעתקתי מספר ישן וכתוב בסופו בלשון הזה משה בן הלל ונשלם בירח תשרי שנת ארבעת אלפים ותשע מאות ושמנים ותשעה לבריאת עולם, כך העתקתי הצעיר שמואל וויטאל עכל״ק.

מב) **והגרע״א** בתוס׳ ד״ה מעבירם ובכל הספרים שלנו וכן מצינו בנדה דף ל״ג ע״א תוס׳ ד״ה והנושא שכתבו דהמסורת שלנו מחולק עם הש״ס ובמגילה כ״ב ע״א כתבו תוס׳ דויחל הוא ב׳ פסוקים סמוך לפרשה שלפניו וכן והקרבתם ובס״ת שלנו ויחל הוא ד׳ פסוקים מהפרשה וכן והקרבתם ג״פ וכמ״ש מהרש״א שם ובפסחים קי״ז ע״א בתוס׳ ד״ה שעומדים כתבו שלא יתכן שיהא מזמור ב׳ פסוקים ובספרים שלנו מזמור קי״ז ב״פ עמהרש״א שם ע״א ובסנהדרין דף ד׳ ע״א פרש״י דבכבשה דיחיד כתיב קרנות מלא ובס״ת שלנו חסר ובדף ד׳ ע״א כתב רש״י דפ׳ והיה כי יביאך כתיב לטטפת חסר ופ׳ והיה אם שמע מלא ובס״ת שלנו גם בפ׳ והיה כי יביאך מלא ובדף כ׳ להכרית קרי להברות ובספרים שלנו גם הכתיב להברות ובדף ק״ג ויחתר לו ויעתר לו ובספרים שלנו כתיב ויעתר לו ובב״ב ט׳ ע״א פרוש בשין ובספרים שלנו בסי״ן ובקידושין ל׳ והתגלח חציין של פסוקים ובתיקונים פ׳ צו ויאפוד לו בו ציין חצי תורה בכתובים ובירושלמי הביא תוס׳ כתובות ז׳ ע״ב במקהלות חסר ובס׳ שלנו מלא וברש״י עה״ת תרומה ואת כל אשר אצוה וי״ו יתירה ולפנינו כתיב את בלא וא״ו וכו׳ ע״ש מה שהאריך עוד וכבר האריכו בזה רבותינו הראשונים ואחריהם האחרונים ז״ל ועכ״פ נראה שטעות בס״ת לא המציאו עכשיו הקאמפ׳ בלע״ז ואפ״ה מעולם קראו בס״ת וסמכו ארוב ואדקדוק הסופרים הירא״ים ותורה כזו נתנה לנו מסיני ולא צותה לנו תורה לכל סופר שבאם אין לו קאמפ׳ הוא פסול לכתיבת ס״ת.

מג) **ובאמת** דזה אחד מהטעמים להמתירין לקרות בס״ת אפילו בס״ת שמצאו טעיות ולא נתקנו עדיין כלומר שידוע שיש כאן טעות בס״ת בחסר ויתיר בבהכ״נ מפני כבוד הצבור עיין רי״ף בהל׳ לגיטין דף כ״ח והאשכול הל׳ ס״ת עמוד 52 ועוד ושאר פוסקים שלא התירו עכ״פ בשעה שמצאו כבר טעיות אבל לאחר שכתבו ולא מצאו טעות וכ״ש שהחזיקו ע״י מגיה שאין שום חשש וכשר לכ״ע והמאירי במאמר שני הביא להם ראי׳ מקידושין ל׳ אינהו בקיאי בחסרות ויתירות אנן לא בקיאינן וכתב דוקא שלא נתברר הטעות עדיין אבל אם נתברר הטעות וכן בשאר פסולין אבל היכא דלא נתברר הטעות ובפרט שבדקו סופרים והחזיקו הס״ת בחזקת כשרות אין פוצה פה ומצפצף והאיך לא נבוש מאבותינו ורבותינו בעולם העליון כשנבא ונאמר שפסלנו רוב ס״ת שלהם שוב הראו לי מכתב מידיד נפשי הרב הגאון מוהר״ש ואזנר שכתב וז״ל בדבר בדיקת ס״ת וכו׳ אבל עכשיו שנכנס עבודת הקאמפ׳ בזה למסללו ונתברר על ידו לתמהון לבב כולנו שמבערך ששים ספרים ס״ת שהיו בחזקת בדוקים יצאו רק תשע ספרים נקיים מכל שגיאה וברובא דמינכר מאד נמצאו שגיאות פוסלות לרוב וכו׳ ונזדעזעתי עד למדי היאך לא חש מלכתוב דבר כזה ולהוציא מכתב פסול על רוב ספרי תורה שלנו ושל אבותינו ומכיר אני את ידיד נפשי הגאון שליט״א שאין זה דרכו בקודש אוי נא לנו כי חטאנו.

מד) **מלבד** שצריך לחוש לכבוד הספר תורה ושלא לעשות שום דבר שיהא הספר חשוב בעיני בני ישראל לפסול וזה שאמרו יומא (ס״ח ע״ב) בא לו כ״ג לקרות עומד וקרא אחרי מות וכו׳ ואח״כ גוללו ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן ובעשור שבחומש הפקודים [כלומר פ׳ המוספין שבפ׳ פנחס] קורא על פה ושאלו שם אמאי אינו מביא ס״ת אחרת ויגלול ויקרא או שיגלול ס״ת זו שקורא בה עכשיו ומשני מפני שישהה בגלילתו בכדי שיפסיק המתורגמן ואין שוהין וליתי אחרינא וליקרי אמרו שאסור משום פגמו של ראשון שסבורין הצבור שאלמלא שהראשון פסול לא היה טורח להוציא ספר תורה אחר לקריאת אדם אחר והנה למדנו כמה יש להזהר בכבוד ס״ת שלא יצא עליה ח״ו חשש פסול וכל שיש באיזה ענין כיוצא לחוש לפגם הספר אין מוציאין אחר והנה עד כמה חששו שלא להוציא לע״ז על ס״ת שהוא בחזקת כשרות וכ״ש ח״ו להוציא לע״ז בפה מלא ולהכריז בפומביא ולהדפיס מודעות ופרסומת בשמחה רבה שכל ס״ת שלא מבדקה על המחשב הוא בחזקת פסולה ואסור לקרא ממנה ולעלות לתורה ס״ת שהיו מוחזקות בחזקת כשרות עד היום אין לך זלזול גדול בס״ת מזו.

מה) **עוד** יש טעם שלא להשתמש במחשב זה שהרי מלאכת ספרות הוא מלאכת הקודש והוי זהיר במלאכתך כתיב בה וגם על ר״מ אמר לו ר״י הוי זהיר א״כ אם יראו המהגיהים והכותבים שסומכין על המחשב מהיום לא ידקדקו כל כך שלא יבאו לידי טעות ודבר זה הוא ידוע שכל זמן שהאחריות מוטל עליו הרי הוא אחראי וכל שנוטל ממנו האחריות אז כבר הוא בכלל קדירא דבי שותפי דלא קרורי ולא חמימי הסופר יתמוך על המכונה ואפילו שאר טעותים או פסולים לא ידקדק שוב ולא תהא טעם זה קל בעיניך כי כל מקום שנכנסה המצוה לביזנעס נתרשל המצוה לגמרי. וידוע כמה התמרמר מרן הד״ח והגרש״ק על אפיית מצות במכונה וכעין זה כתב החו״י (סי׳ קפ״א) לענין אשה שטבלה ב׳

פעמים במקוה ע״ש וכן הוא באמת לענין כריעות בשמ״ע שתקנו לכרוע במקומות ידועים ואסור לכרוע ברך בכל ברכה וברכה דעי״ז יתקלקל הכל.

וראי׳ לדברינו מגמ׳ שבת י״ד ע״א בשמונה עשר דבר שגזרו ואחד מהם הבא ראשו ורובו במים שאובין וטהור שנפלו על ראשו ג״ל מים שאובין ופריך והבא ראשו ורובו במים שאובין מ״ט גזרו ביה רבנן א״ר ביבי אמר רב אסי שבתחלה היו טובלין במי מערות מכונסין וסרוחין והיו נותנין עליהן מים שאובין התחילו ועשאוס קבע גזרו עליהם טומאה ופריך מאי קבע אמר אביי שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו ואלו מטהרין אמר ליה רבא מאי נפ״מ הא קא טבלי בהנך אלא אמר רבא שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין ופרש״י שהיו טובלין במים סרוחין שיש בהם מ׳ סאה מי גשמים והיו נותנין על גופן מים שאובין להעביר סרחון המקוה והתחילו הטובלין ועשו השאובין קבע לפיכך גזרו על השאובין ופריך רבא מאי נפקא לן מינה כיון שכולן טובלין תחלה במקוה וביאר רבא דהתחילו לומר לא אלו מטהרין אלא אלו וחיישינן דילמא אתי לבטולי תורת מקוה וטובלין בשאובין והתורה אמרה אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ע״ש והרי מבואר דכיון דעשו דבר שיש לטעות בו במשך הזמן יאמרו שלא אלו מטהרין אלא אלו וכ״ש שכהיום כבר אומרים שלא מכשירין אלא אלו ואין הסופר הוא המכשיר הספר תורה אלא המחשב שכבר פסלוהו להסופר שמתרשל ואינו בקי בהגהת הספר תורה וימצא לאחר זמן שבכלל לא יגיה סופר ויאמר לא אלו מכשירין אלא אלו לבד.

ובכלל הוא דבר קשה לסמוך על המצאות זמניות והתורה לא נתנה לנו אלא בלי תחבולות וכבר כתב המבי״ט הביאו המג״א סי׳ תרמ״ח סקי״ח כעין זה לענין האתרוגים אי צריך להשתדל למצא עליהם נקודות שחורות וכיוצא בו דכל שאין נראה לעין מחמת דקותו וצריך להסתכל בו לראותו לא הוי כ״ש ולא נתנה תורה לרואי בזכוכית מגדלת וכיוצא בו אלא למראה עיניו ישפוט וכן לענין תולעים המייקראבים לא נקראו שרצים הגם שאפשר לראותם על ידי זכוכית מגדלת והחינוך כתב כעין זה למה שאמרו ז״ל המלוה לעשר שנים אין שביעית משמטת א״כ למה אמרה תורה כי יהיה דבר עם לבבך בליעל והרי מי שרוצה שלא ישמט ילוה לעשר שנים והשיב החינוך ז״ל בני אל תתמה כי אלקים עשה את האדם ישר בלי תחבולות ע״ש.

ומה נמתקו בזה דברי הגאון פוסק הדור מרן ר׳ משה פיינשטיין זצ״ל שהביאו בשמו שהגם שהיה פוסק לכל הדור, לפי השעון וכיוצא בו עוד לעצמו בבוקר היה פותח חלונו ובודק לראות אם הגיע כבר זמן עטיפת טלית ולעת תפילת נעילה היה מביט החוצה אם החמה עומדת על ראש האילנות וכן בשאר דברים כי התורה העידה לנו על קיומה בלי מכשירים וכמ״ש ומה יעשו אותן שאין להם מחשבים או קאמפיוטערס וה׳ נתן חכמה לשכוי להגיד לן דרכי התורה ולהבחין בין יום ובין לילה ולעורר אותנו הכל ע״פ דרך הטבע מה׳ ית״ש ולא מהמכונות ועכ״פ הגם כי אפשר להשתמש בהם בכל הצורך ובמקום שאין שכוי וכיוצא בו אבל להגיד שהם מחליפין את האדם הסופר שחושב מחשבות לעשות נחת רוח ליוצרו ולכתוב ולהגיה ספר תורה קדושה ולומר עליהם שהם טועים והמחשב הוא היודע והוא המכשיר ח״ו לא להם נתנה התורה אלא לנו בעלי גוף וחוש וטבע העולם ובריאתה.

מו) **והנה** פשוט שאם יכתוב סופר ס״ת ולא יגיה כדרך המגיהים הס״ת ויעבירו את הס״ת תחת המחשב הנ״ל ויתקנו כל מה שיאמר המחשב שמצא חסר או יתיר מ״מ הס״ת לא יוכשר בזה שכדי להכשיר ס״ת צריך דוקא סופר אומן אדם כשר בישראל שיעבור ויעיד על כשרות הס״ת ואז יוכשר ובגמ׳ גיטין (נ״ד ע״ב) ההוא דאתא לקמיה דר׳ אמי אמר ליה ס״ת שכתבתי לפלוני אזכרות שלה לא כתבתים לשמה אמר ליה ספר תורה ביד מי עכ״פ כשרות הס״ת תלוי ביד הסופר שכתבה. וגדולה מזו נראה שאם היה ס״ת לנו מוחזק בכשרות ושוב מצא המחשב ג׳ פסולים וכיוצא אז צריך לחזור ולבדוק הס״ת ע״י בעל מגיה כשר כיון שמצאו בו ג׳ פסולים הרי יצאה ס״ת זו מחזקת כשרות וצריך הגה מחדש על כל הס״ת ויש להתישב בדבר הרבה עכ״פ לפענ״ד ודאי היה עדיף אם לא בדקו ולא מצאו ולסמוך על הרוב מלבדוק ולמצא פסולים ושוב לא לבדוק שנית ורק לתקן הנמצא וצ״ע.

מז) ונבוא בקיצור אמרים:

(א) **פשוט** שאין להחליט שהמחשב הזה הוא מוציא טעותים בס״ת וכי הטעותים אלו הם בגדר לפסול את הס״ת מה שסופר ירא שמים לא יוכל למצא ולכן מבלעדו לא ירים סופר את ידו לכתוב ולהכשיר ס״ת דא״כ אז עלינו לקבל ח״ו שכל הס״ת מלפנים לאבותינו ואבות אבותינו שלא היו להם הקאמפ׳ והסופרים שכתבו ובדקו ס״ת אלו לא היו כשרים עכ״פ רובם מהם וממילא גם היום אסור לקרא בס״ת עד שלא עברו עליה בדיקה זו וגם על להבא אסור לקראת בס״ת שיכתב ע״י סופר ירא״מ רק אם יבדק ע״י המחשב זה או כיוצא בו ואם לאו הס״ת פסול ואין לך הוצאת לע״ז גדול מזה ועל כיוצא בזה אמרו ז״ל עד שאתה בודק בתועבות ירושלים לא ובדוק בתועבות אמך (מגילה כ״ה) חוץ ממה שהוא נגד הלכה המקובלת עלינו דע״א נאמן באיסורין בכל התורה כולה.

ועל כולם אין לנו זלזול גדול מזה שאבותינו ואבות אבותינו ורבותינו כולם לא היה להם ס״ת כשר מדור דור עד

למעלה בקודם המחרוזים הרשמוזים הגלוזים עד שבאנו לגאנו בחכמת המחשב והכשרנו הס"ת והגלנו התורה, חוץ מזה גם גורס למילול השם והתרשלות בפני ע"ה ותלמידים היתך זה לפשר דבר כזה שיכשלו רבבות מבני ישראל רוצה לומר כלום ח"ו בפסולי ס"ת ובברכות לבטלה וכיוצא בהם ויתמרו אם כן על עלה בס"ת שהחזיקו כל ימיהם בקדושה קודם קדשים עבשיו באו והטילו פסול בכולם או ברובם ע"כ מה בשאר דברים שאינם קדושים כס"ת ולא שמרו עליו כס"ת, ומיכה חוכל ורעיתי ברעה בשר יענע ח"ו את עמי ומיכה חוכל ורעיתי בחבדן מולתי וספרי קודם בשר החזקנו חותם קודם קדשים לגלפים ורבבות ס"ת פסלנו חותם. ועיין שבת ע"ה אמר רב אימע בה מילתא דלא ליתו דרע בתרתי וליתכו עלי וכ"ש דבר כזה שיתמרו דרי בתרתי שבאנשי חלפים שהה לע שיה להם לישראל ס"ת כשרים ח"ו.

(ב) **גם** הע פשוט דיש בזה בזיון ס"ת שלאחר שכבר קדשוה וקרעו בס"ת שנים רבות מוציאין לע"ז שהס"ת פסול. והלע תפילו על שמלאו טעות בשעת קריאת התורה בס"ת כמה כרכורים כרכרו ושבשו שלא להכניס והוציא אחרת אם זה תפילו רק בדיעבד כשר כ"ש להוציא לע"ז על כל ס"ת בעולם בלי רשיה שהס ח"ו פסולים.

(ג) **גם** כי עשיית הגילוס מס"ת ודאי שהוע דבר חיקור כשאינו לצורך והוע בזיון לס"ת ולכתבי קודש. כ"ש שצריך להפוך הס"ת על פניה ולגלס זה בזיון תפילו לספרי דפוס כמ"ש בזה בס"ת שאסור להפוך ספר על פניו משום בזיון ובפרט בס"ת שכבר החזקניהו בכשרות כמה שנים וקרעו בה.

(ד) **יש** בו משום מחיקת השם שעושה גילוס ומח"כ מעבירין מעמוד לעמוד וגם הגילוס הנשאר גוזזין אותו או מניחין לשמות וגורסים למחיקת שמות הקדושים.

(ה) **דבר** פשוט שס"ת שהוחזקה בכשרות ע"י סופר מומחה אחד וכ"ש שגם אח"כ שנים מגיהים אין צריך שוב לבדוק בתרייהו בשום בדיקה מדין תורה.

(ו) **נראה** לסופר שיגע ס"ת מתחת ידו בחזקת כשרות ושוב יש אחד ומערער ורוצה לבדוק אחריו הרי זה בגדר מוציא לע"ז על הסופר ותפילו לאחר מיכן לא מצא כלום לפסול הס"ת מיהו הע גופיה שבודקין אחריו ומרגין שאין סומכין עליו הוא התשד והלע"ז.

(ז) **אם** נמצאו ג' פסולים או יותר ע"כ נתברר שהסופר הרשעון שעשה ההגה לא בדק יפה ופסלה הס"ת וצריך עבשיו סופר אחר להגיה מחדש לאחר שיתקנו הטעותים שמצאו ע"י התשבץ.

(ח) **אפשר** שהסופר הרשעון אבד נתנוחו לאחר מכן ואינו נאמן שוב לבדיקת ס"ת, כמו טבח שמצאו אחריו חלב ול"ע.

(ט) **צ"ע** מי יכול הסופר שהגיהה הס"ת קודם בדיקת התשבץ לתקן ולהכשיר לאחר הבדיקה כיון שע"י התשבץ נרשה שלא היה בקי ואבד נתנוחו.

(י) **ודאי** שלא יתכשר ס"ת ע"י בדיקת התשבץ בלי הגהת סופר אחר.

(יא) **מה** יעשו סופרים שאין להם קאמפיטער או סופרים בעירות קטנות, ובמקומות רחוקים, או שאינן בקיאין בעבודת התשבץ.

(יב) **צ"ע** בסופר שכתב ס"ת ועשה הגהות ע"פ הלכה אחד או שנים או שלשה ושוב יגע שיטה אחרת שנשאר לבדוק הטעותים אם יש חיוב לחזור ולבדוק.

(יג) **אם** יש טירחא והוצאות להוציא על בדיקה הנוספת הלזו אי חייב להוציא הוצאות כיון דלדעתו עשה הכל ע"פ התורה להכשיר הס"ת.

(יד) **במקום** שיש טירחא בלי הוצאות אי חייב עכ"פ להטריח שנית. ונרשה פשוט דכיון דע"פ התורה נאמן אינו צריך להטריח וכ"ש הוא מי"ח טריפות שאין צריך לבדוק אחריהם אף שכתוב שנמצאים י"ח טריפות מ"מ לא הטריחו לבדוק וסומכין על הרוב ואוכלין בשר ושותין חלב וידוע לעצור ולבדוק על כל אומות ולקדוקי התורה הוא טירחא גדולה כבדיקת י"ח טריפות וכ"ש להוציא הוצאות שאינו צריך.

(טו) **אפילו** להמוי"ד סי' ק"י ומהר"ם שי"ק ס"ק סי' קכ"ה ולעיימייהו למעה תפילו בס"ס יש להחמיר ולברר בבעינן ודאי מ"מ נרשה להכא לאחר שכתבו סופר ירא"ש ובדקו אחריו שתי מגיהים אין כאן ספק ולא ספק ספיקא אלא בירור גמור ע"י עדים ואין אחר העדות עדים כלום.

מח) **ולא** תוכל מלעבור בשמיקה להחמת הוא לתפילו הבודקין ע"י התשבץ הנ"ל נמי תלוי בג' דברים:

(א) **בהתחשב** שיהיה מסודר בלי קלקול שאם יתקלקל בו מה שהוע אפשר שיעבור בלי בדיקה כלל וממילא גם הע תלוי' בבקיאת וידיעת האומן וגרשות בכל עת שלא נתקלקל התשבץ.

(ב) **שיהיה** הסופר או המטפל בהתשבץ בן חדש שלא יתגנגס בגמגם כי הוא העיקר שיקרה בהגהת הס"ת שהסופר יתגמגם וכיוצא בו ובא לידי הטעות והכ"ג אפשר שתיעשה כן עם התשבץ וכבר שמענו מעשים כאלו מסופר.

(ג) **כי** גם הא בדיקה לאו ודאית הוא וכבר מצאו גם לאחר בדיקת המחשב טעותים.

(ד) **שהרי** פשוט דסוף סוף לאחר יום או יומים או כמה זמן צריך לסמוך שוב על הרוב שלא נפסל הס"ת לאחר הבדיקה ע"י איזה נפסק ונפילת דיו מן הכתב שזה שכיח בספרים וע"כ נצטרך שוב לסמוך על הרוב ולקרות בו ומה מועיל תקנתו.

עכ"פ לפענ"ד דשב ואל תעשה עדיף אלא שיראו מהיום והלאה הסופרים שיקבלו על עצמם לדקדק יותר כמאמר ר' ישמעאל לר"מ בני הוי זהיר במלאכתך שמלאכתך מלאכת שמים ואם מי שהוא רוצה לעצמו להשתמש במחשב ובבדיקה זו יעשה לעצמו מה שחפץ אבל לא להכריח ולפסול אחרים כנלפענ"ד.

מט) **וברגע** שמעתי מידידי הרה"ג ר' נפתלי לינטשעווסקי שליט"א שגם המחשב הנ"ל אינו בתכלית הבירור ועושה טעותים ולפעמים מחליף ג' בנ' וכיוצא בזה ומחפשים דרכים לתקן אותו יותר ויותר שיהא מאה אחוז וא"כ אם במשך הזמן יצליחו לתקן המחשב בתכלית התיקון שיוציאו למאה אחוז אז יחזרו ויבדקו את כל הס"ת שבדקו עד עכשיו בהמחשב שיש להם היום או שאז כבר יסמכו על החזקה והבדיקה שכבר עשו. אבל האמת דאפילו לאח"כ אכתי יתלה בהאדם ובס"ת שמסתכל בו ובכתב הסופר שאינו דומה זה לזה ושינוי צורה קצת באות לא יבחיננו המחשב שאין בו דעת ולרגעים תבחננו, והרי אפילו סופר פעמים צריך להבחין ע"י תינוק דלא חכים ולא טיפש לכן הגם כי הרבה מהגדולים מרוצים מהמחשב ואמרו מזמור לתודה הרבה מהם לא ניחא בהתחדשות הזו וגם אני הקטן לא אוכל להשתתף ולהצטרף למכונה זו כי מי יודע מה ילוד יום והיום יקבעו להגיה במחשב ולמחר יקבעו עוד חלק אחר בעניני סופרות וכבר ראינו בשאר מצות מה שגרמו השינוים בהם ואקיים שב ואל תעשה עדיף ושמעתי מהגה"ק מאמשונוב זצ"ל זיך אין מאך נישט בעסער. וכל מי ששומע לי ושומר נפשו ירחק מהם, ומאה פעמים ק"ו הוא מהמכונה של מצות בימי מרן הבעל ד"ח ששנס מתניו עם כל גדולי הדור ולחמו נגדו וכ"ש אנן לכבוד תורתינו הקדושה והסופרים הצדיקים שנתחללו ח"ו ע"י שחושבים להעדיף הדומם להחי.

והן היום העיד לפני ידידי הרב ר' אברהם זכריש ששמע מהרב הגאון המפורסם כו' בנש"ק כו' ר' יצחק יעקב סעקולא שליט"א מראשי ישיבה תורה ודעת שבפ' מסעי קראו בביהמ"ד בטאראנטא בס"ת שנבדקה ע"י המחשב ומצא הבעל קורא טעות גדול על הפסוק ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם שהי' נכתב מסעיהם למוצאיהם, וכן שמעתי עוד משתי מקומות שמצאו טעותים לאחר המחשב, וגם בקריתינו קרית אונגוואר מצאו שתי טעותים בס"ת לאחר בקורת המחשב הרי שנתבררו דברי והחששות שלי שאין המחשב הוא בירור אלא אדרבה אחר המחשב ימצאו עוד טעותים הן לשבירת המכונה או להתרשלות הסופר או שיאנס באונס שינה בינתיים והמכונה תעבור על הטעותים ופשוט מאד. [וע"ע חלק ט"ו סימן נ"ו].

אלו דברי אדם מועט לעולם קנה רצוץ אסקופה הנדרסת תחת כפות רגלי חכמים ומתאבק בעפר רגליהם המתאונן על שבר בת עמי והמקנא קנאת ה' על כבוד ספרי התורה וכבוד הסופרים שבזמנינו שהוציאו עליהם לע"ז שאינם יראי השם ח"ו ואינם מדקדקים בהגהת הס"ת באחריות גדולה וגם כבוד אבותינו הקדושים שבטחו בהם כפשוטם ולא בעץ ואבן וברזל המכונה, אחת דבר אלקים ולא ישונה, והגם שהוא נקרא מחשב, דעתי העניה בו לא מתיישב, אלא בכתב והגה מעשה ידי אדם, באשר זה סוף כל האדם, וקורא אני מקרא זה אני ה' לא שניתי, ואתם בני יעקב לא כליתם.

המצפה לישועת ה' כהרף עין בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן קטו

בענין בדיקת ס"ת וששים רבוא אותיות שבה

אור ליום ה' בשבת פ' משפטים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני התשמ"ט בנ"י יצו"א

משה שפיר קאמר דורש בקל וחומר ה"ה רב האי גאון המפורסם ראש בשמים המפענח נעלמים צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה שבחו מי ימלל כו' כו' כקש"ת מוה"ר **משה טייטעלבוים שליט"א כ"ק אדמו"ר מסאטמאר** ברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשכ"ק בידידות נאמנה. נדרשתי על אשר שאלוני לחוס על כבוד התורה ולהפוך בזכות הס"ת הקדושה אשר קמו בפניה ולא בדקו אחריה, מאז נתנה לנו מפי הגבורה, ע"י משה רבינו מסיני מסורה, משה קבל מסיני התורה, ומסרה ליהושע לקיימה ולשומרה, ויהושע לזקנים בשורה, וזקנים לאנשי כנה"ג בחבורה, להעמיד הדת על תילה, לחכמי הדור שלא להשיג גבולה, וצוה על כל דור ודורשיו, לשמוע להוגיה לשמה ומפרשיו, ולא נטה ימין ושמאל, והמשנה במקצתה נתחייב בכל, ודייתיקי דבטלה מקצתה בטלה כולה, והמבעיר את הבעירה נתחייב על הבירה כולה, ומאז התחילו שועלים הלכו בו, לשנות כל אחד לפי דרכו, ולהוסיף ולגרוע, אין לנו מרגוע, בכל שעה וכל עת, באים מדעי העת, וממציאים המצאות אשר להם חדשות, לומר המחדש בטובו בכל יום חדשות, ובאמת כבר היו לעולמים, ובעולם היו מפורסמים, ואין כל חדש תחת השמש, לצדיקי הדור ולכל

רואי שמש, והנה עתה באתי ולבי עלי דוי, על המלאה חדשה לגמור עלי, והגם כי כוונתם רצויה, אבל לפענ"ד הסכנה מהם לא נפוי׳, והנני מגלה טפח ומכסה טפחיים, לבודקי בדברי אלקים חיים, ובאו במחשב מחשבות, ולספור ספירות, חסירות ויתרות, ולגזור גזירות, ולשפוך מי בורות, ששאבו מהם כל הדורות, למה נקראו הראשונים סופרים, שכל האותיות שבתורה היו סופרים, והיו אומרים וא"ו חציין של אותיות של ס"ת, דרש דרש חציין של תיבות, והתגלח חציין של פסוקים, יכרסמנה חזיר מיער עי"ן דיער חציין של תהלים, והוא רחום יכפר עון, חציין דפסוקים, והכל שבעתיים מזוקקים, ובעי רב יוסף וא"ו דגחון מהאי גיסא דשבחין, או מהאי גיסא נמשכין, א"ל ניתי ס"ת ואימניגהו כפרחין, מי לא אמר רבב"ח לא זזו משם עד שהביאו ס"ת ומנאום באזמר בשבחין, א"ל אינהו בחסירות ויתירות בקיאין, אנן למימני אותיות לא רהוין, בעי רב יוסף והתגלח מהאי גיסא או מהאי גיסא, וא"ל אביי ומאי זה רבותא, אנן נזמין סעודתא, פסוקי מיהו ליתו לימנוי׳, א"ל בפסוקי נמי אנן לא בקיאי, דכי אתא רב אחא אמר במערבא, פסקי לה להאי קרא לתלתא (פסוקי) בבא, ויאמר ה׳ אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן, והכל מכוסה מאתנו כתחת הענן.

ות"ר חמשת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה פסוקים הוו פסוקי תורה, יתר עליו תהלים שמונה מפי הבורא, וחסר ממנו ד"ה פסוקים שמונה, למי שסופר ודייק ומונה, ונלאו חכמי לב להבין הדברים, אשר בצדק נאמרים, והם סתומים ונעלמים, מעיני סופרים וחכמים, התוס׳ תמהו ביתר עליו תהלים, דע"כ בחומש יש יותר מלים, דאפילו יהיה הפסוק מג׳ תיבות, אינם מגיעים בחומש לראשי תיבות, וגם נכתב על הגליון מן הצד, דויאפד לו בו בלבד, חצי התורה בפסוקים, והדברים נובעים ממים עמוקים, עמוק עמוק מי ימצאנו, החשבון הנמסר בחומשים לא יסבלנו, וגם באותיות התורה, שעולים לששים רובא, לא זכינו להבין אפילו כסומא בארובא, והדברים יצאו מעתיק יומין, מפענח נעלמים ומשיח אולמין, מבואר בספר הזוהר הקדוש, מפי עליון נורא מרום וקדוש, ולפי שלאו כל מוחין סובלין דברים אלו, סתמו מאתנו שלא ישאלו, ולא רצו להביא ס"ת ולימנינהו, שלא יאמרו ח"ו הראשונים נתבדו או שניהו, כי המנין יש בו מעלה וחסרון, למי שאין לו כח וכשרון, והניחו הדברים כחידא סתומא, למי שלא נפתחו עיניו כתורה חתומה, אלא אמרו אינהו בקיאי, ואנן לא זכינו למקצת ידיעה, וכבר אמרו אם הראשונים כמלאכי מעלה, בקיאים בחדרי תורה כשרפי מעלה, אנו כבני אדם בעלי מעלה, כמ"ש אם הרב דומה למלאך ה׳ צבא׳, ולא נמצא בו שום טעות, רואה ושוטט בכל העולמות, לו נתגלו תעלומות, התלמיד יבקש תורה מפיהו, ויגדלהו וירוממהו ויחשבוהו, אבל אם אנו חושבים לראשונים, כאחד מן ההמונים, הם חקרו וספרו וכתבו כבני אדם, בעין מלא טעיות כבשר ודם, היד כותבת בדיו ועופרת, וגם בהם טעות לעולם חוזרת, אז כבהמות נדמונו מן החמורים, ואפילו לא כחמורו של אחד המורים, אשר ידע להבדיל בין קדושים והטהורים.

וכבר אמרתי בס"ד למעכ"ק בענין ששים רבוא אותיות שלעניננו אינו נראה אלא כפטמה לחצאין ואין אתנו יודע עד מה למה אמרו ששים רבוא ואמרתי בס"ד אז דכנראה דהאותיות נמנין כפי ההרכב של האות ולמשל אות ל׳ נרכב מוא"ו כ׳ א"כ הו"ל ב׳ אותיות וכן צדיק משני יודין וגוף כו׳ וכן כל האותיות ולכן אין אנו בקיאין לסופרם ונראין מיעוטין והמה מרובין, אמנם כעת אמרתי לולי דמסתפינא לפי מה שראיתי להגה"ק ר׳ שמואל וויטאל הובא בשו"ת באר מים חיים שלו סי׳ ז"ך על הדרש בפרשת נשא אמרו חז"ל (בזוהר שמות ה׳ ע"ב) ויהיה ביום כלות משה להקים את המשכן כלת כתיב (ועיין רש"י וערך שי ועוד מה שתמהו) ותי׳ (בשער הגלגולים הק׳ מ׳) כלת כתיב בס"ת העליון ולא בס"ת שלנו ול"ב מה הוא ס"ת של עליון ומאי איכפת לן בס"ת של עליון וגם היכן מצינו שיש שני מיני ס"ת לא ראוי זה כראוי זה זה חסר וזה מלא וביארתי במקום אחר לפ"מ שאמרו ז"ל בגמ׳ ע"ז י"ח ע"א במעשה דר׳ חנינא בן תרדיון שכרכוהו בס"ד והקיפוהו בחבלי זמורות והציתו בהן את האור ואמרו לו תלמידיו רבי מה אתה רואה ואמר להן גליון (גוילין) נשרפין ואותיות פורחות ועיין תוס׳ בשביל שהיו שומעין קול האותיות הפורחות ולא היו יודעין מהו ע"ש. ולכאורה צ"ב חדא האיך שמעו ולא ראו ואנה היו האותיות פורחות.

והנה אמרו ז"ל דנביאים היו שנבאו בישראל כפלים כיוצאי מצרים ולא השאירו לנו רק כ"ד ספרים שהם אותם הצריכים לנו במשך הגלות והשאר נגנזו וכשיבא משיח צדקינו ויגאלינו יתגלה הכל בעגלא ובזמן קריב. והנה בתורה כתיב בשעה שעלה למשה למרום אמרו לו מלאכי השרת להקב"ה מה לילוד אשה בינינו אמר להם לקבל את התורה אמרו לו תנה הודך על השמים אמר לו הקב"ה משה חזור להם א"ל חוששני שמא ישרפוני בהבל פיהם א"ל אחוז בכסא כבודי וחזור להם תשובה אמר להם תורה שאתה נותן לי מה כתיב בה כו׳ כלום למצרים ירדתם כלום אישות יש ביניכם כלום קנאה יש ביניכם מיד חזרו והודו ה׳ אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ והקשו המפ׳ ז"ל מעיקרא מאי קסבר ולבסוף מאי קסבר אי ידעו המלאכים מה כתיב למה בקשוה ואם לא ידעו אטו מלאך מבקש מה שאינו מה הוא ותי׳ דהתורה בשמים כתובה אש שחורה על גבי אש לבנה ונקראת כולה שמות של הקב"ה כעין מ"ש הרמב"ן ז"ל בהקדמתו הנפלאה עה"ת וז"ל ועוד יש בידינו קבלה של אמת כי כל התורה כולה שמותיו של הקב"ה שהתיבות מתחלקות לשמות בענין אחד

כאילו תחשוב על דרך משל כי פסוק בראשית יתחלק לתיבות אחרות כגון בראש יתברא אלקים וכל התורה כן מלבד צירופיהן וגימטריותיהן של שמות וכבר כתב רבינו שלמה בפירושיו בתלמוד (סוכה מ״ה ע״א) ענין השם הגדול של ע״ב באיזה ענין הוא בשלשה פסוקים ויסע ויבא ויט ומפני זה ס״ת שטעה בו באות אחת במלא או בחסר פסול. (עד שהיינו בקיאין בחסירות ויתירות או שהוא בעצם הס״ת של מעלה שהוא אש שחורה ע״ג אש לבנה).

וכק״ז מרן הגה״ק ר׳ עמרם חסידא זצוק״ל כתב והובא בח״ס פ׳ יתרו בת״מ עה״פ וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק שהתורה שלמעלה הכתובה באש שחורה ע״ג אש לבנה היא כולה שמותיו של הקב״ה ובמתן תורה נתחברו אות אל אות ונעשו תיבות אלו בראשית ברא וכן כולם וזה היה וירא העם וינועו (כלומר האותיות נעו) ויעמדו מרחוק האותיות אחד מחבירו ונצטרפו ונעשו תיבות בראשית ברא וכו׳ ע״ש.

ולפי דבריהם נראה דהתורה שבשמים ההרכב של האותיות משונה משלנו וגם יש שם מלא מה שאצלנו חסר וכיוצא בו ונראה דבתורה נמי החלק שצריך לה בגלות עד ביאת משיח צדקינו במהרה נשאר אצלינו והשאר נכתב בס״ת של מעלה והם האותיות הפורחות שהיו שומעין וזה שכתב הגר״ש וויטאל בס״ת כלת כתיב בס״ת העליון ולפי זה אתי שפיר מאד הכל כי שם צוה את הברכה חיים עד העולם ששים רבוא אותיות בתורה והפסוקים הכל כאשר לכל והראשונים שהיו כמלאכים היו יודעים לספור כל אלו ואנן לא בקיאין בחסירי ויתירי והוא על דרך שגם סדר קדשים שקצת מהראשונים לא עסקו בה ונאבד מאתנו רוב מסדר קדשים המס׳ וכן עניני טומאה וטהרה שהיו מסכ׳ על הכל ונגנז מאתנו עדי יתגלה לנו במהרה אלא דמ״מ נשאר אתנו מה ששייך גם בזה״ז כמ״ש רש״י ב״מ קי״ד וגם קדשים נוהג בזמן הזה אבל מה שאינו נוהג נגנז כביהמ״ק וכליו וכיוצא בו.

ובזה יש להבין מה שאמרו במדרשי חז״ל תורה חדשה מאתי תצא בביאת משיח צדקינו והלא כתב הרמב״ם ז״ל שזאת התורה לא תהא מחולפת ולא תהא תורה אחרת מאת הבורא ית״ש ולפמ״ש אתי שפיר דהאי לאו חדשה הוא אלא הוא הוא התורה שנתנה לנו ע״י משה רבינו אדון הנביאים אלא שנגנזה לפי מה שצריך לימות המשיח ולכן לא התיבות ולא האותיות ולא הפסוקים מובנים לנו ולא רצו לגלות את זה ולכן העלימו וכתבו למה נקראו ראשונים סופרים שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרים וא״ו דגחון חציין של אותיות וכו׳ ורצה רב יוסף למינינהו א״ל ר״י הם מנו וידעו למנות אנן לא בקיאינן למנות ולא רק באותיות אלא בפסוקי ג״כ כלומר שלא תימא שמחמת טעותא אנן לא בקיאינן דבפסוקי ודאי לא טעו דבאות אכתי י״ל ח״ו שבא ע״י טעות אבל היאך נטעה בפסוקים ואמר לו גם בהא לא בקיאינן והאי לא בקיאינן לא מחמת שהם טעות ח״ו ור״ל מהאי דעתא לומר שהתורה שלנו מוטעת וכבר בימי האמוראים ח״ו היתה התורה משובשת אלא לא בקיאינן ולא ידעינן מה הוא חסר ומהו יתיר כי הראשונים ידעו לספור החסר ויתיר מס״ת של מעלה ואתנו אין אתנו יודע עד מה ולכן בזה״ז לא פסלינן בשביל חסר ויתיר כלל ואסור לנו לספור האותיות כלל שלא להכחיש ח״ו הראשונים שספרו וגם שלא לפסול ח״ו ס״ת שלנו שלא נספרים כס״ת שלהם ולכן אמר לו הם ידעו לספור ואתה לא תקח ס״ת לספור כלל אלא סמוך על הראשונים שהיו כמלאכים וידעו מה שאמרו. והכ״נ אומר אני בהני מחשבי קאמפ׳ שרוצים להראות שיודעים לחשוב ואטו אבותינו לא ידעו ואטו לא יכלו לספור אותיות ואם היה זה חיוב היו מתקנים לספור כל אותיות התורה בכל פעם שכתבו ס״ת וממילא יראו וידעו אם יש שם חסר או יתיר וזה דבר שאפשר לעשות כמו שעושים הרבה בסידור גיטין שסופרין האותיות ומאי כולי האי אלא שבכיון הרחיקו רבותינו מזה וכנ״ל וכפסק הרמ״א ז״ל.

והארכתי קצת בתשובה לאחד התלמידים ורק כדאי להעתיק מעשה נורא שכתב הגה״ק ר׳ שמואל וויטאל הנ״ל באיש אחד שמצא ס״ת שכתוב בו כלות בוא״ו ועשה בו הגה״ה הלכה למעשה למחוק אות וא״ו ועשה אותה כלת ואמרו שהיה לו ששה בנים וששה כלות ומתו כלם. כנגד אות ו׳ היו ששה. גם כלות כלו כלם גם כלת כתיב ומתו הכלות ג״כ ר״ל ולכן אל ישלח אדם יד בזה וגם כל דכותיהו דכתיב במדרש כתיב עכל״ק.

והנה לוטה פה תשובה מה שכתבתי לאחד התלמידים אם ירצה מעכ״ק לעיין בה מה טוב אבל עכ״פ כפי ששמעתי גם מעכ״ק לא ניחא ליה בהחדשות שחדשו תורה חדשה מאתם תצא מדויקת בדיוק המחשב וישנו כל השנויים אשר הם כולם ברוס המעלות ואולי בכיון צריכין לזה כל שאינו פוסל וכמ״ש ברמ״א סי׳ קנ״ב והנוב״י ק׳ סי׳ י״ב ועוד ועוד, ובתורתו של ר״מ כתנות אור באל״ף ולא ר״מ שמו אלא ר׳ נהוראי שמו שמאיר עיני חכמים בתורתו עכ״פ אין לנו ח״ו חילול השם גדול מזה שיצאו בעתונים זשורנאלים וכיוצא בזה בשמחה ובתפים ובמחולות בכתב אדום ובאותיות בולטות על שער הגליון:

רק 18 מתוך 100 ספרי תורה יצאו נקיים מטעויות חסר ויתר!

אוי ואבוי לשמחה זו ולכן חשבתי לכתוב מלים אלו למעכ״ק והנני מקוה שהשי״ת ירחם עלינו בשביל תורתו הקדושה

וח"ו אין לי שום נגיעה בזה ולא שום טענה אחרת להני שתקנו זה ומסתמא כוונתם היתה לטובה אבל לפענ"ד יצא שכרו בהפסדו ומצוה גדולה לבטל הדבר ושלא להכניס חדשות בשום דבר ובפרט בעיקרה של תורה הנתונה מסיני אלא כמו שנתנה למשה ומסרה ליהושע וכתבה משה רבינו בעט סופר מהיר הקב"ה קורא ומשה כותב בכתב ידו ומאז ועד עתה הסופר קורא מתוך הכתב וכותב ס"ת לעצמו ובודק אחריו אם לא טעה ועליו הוא מהימן כתרי ותרי כמאה עדים והמגיה יגיהה אחריו כפי תיקון רבותינו האחרונים הכל בכתב ובידי אדם ופעם אמרתי שלכן נתן השי"ת תורתינו הקדושה במדבר שממה להראות שבכל מקום אשר אזכיר את שמי במדבר בלי קאמפיו' ובלי שום טעכניקא נתנה תורה וכן נחזיקנה עד ביאת משיח צדקינו במהרה בימינו אמן.

דברי ידי"נ אסקופה הנדרסת המצטער לצערה של תורה ומצפה להרמת קרנה ולומדיה בב"א דושכ"ק בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קטז

ברכת התורה לעולה לתורה
נתקנה לכבוד התורה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. במש"כ בספרי משנ"ה ח"ד סי' י"ד אות א' דברכת התורה לא נתקנה אלא לכבוד קריה"ת והיכא דליכא חיוב לקרות בתורה לא תקנו לברך ותמה דהא לשון הש"ע דמשום כבוה"ת נתקנה כשקורא בצבור א"כ אפילו קורא בצבור בלא חיוב נמי יברך משום כבוד התורה ורא' ממ"ש המג"א סי' רפ"ב סק"י דכיון דאשה עולה למנין ז"ק דחייבת בשמיעת קרה"ת ושוב דחה לעצמו די"ל דאעפ"י שאין חייבות עולות למנין.

ולפענ"ד ביאור הדברים הוא כך דבראשונה לא היו מברכים כלל על קריה"ת רק כהן ואחרון והאמצעים לא ברכו כלל ברה"ת ושוב תקנו משום הנכנסים והיוצאים שכל העולה יברך והנה פשוט דהתקנה לא היתה רק כיון דיש חיוב לקרא בתורה תקנו לברך לכבוד הקהל ומה דקשה ליה למה לא נימא דהתקנה היתה דכל שיקראו צבור בתורה יברך הנה פשוט דא"כ עושה מסיבה מסובב דהברכה הוא הפועל יוצא מחיוב הקריאה דכיון דתקנו חז"ל לקראת בתורה לא תקנו בלא ברכה ולא שקריאת צבור מחייבת הברכה ורמז לדבר בנר חנוכה שאמרו שמברך ופריך והיכן צונו והנה פשוט דהקושיא היתה לא על הדלקת הנר אלא היכן צונו הקב"ה לברך על הנרות אלא ידליקו הנרות בלי ברכה והכ"נ בקריאת התורה תקנו לברך משום כבוד התורה כיון שצונו חז"ל לקראת בתורה אבל אם יקרא בלי צוו היכן צוו אותנו לברך ברה"ת כיון דברכה זו לא הוו בשביל ברכת התורה שקורא כי זה יוצא בברכה"ת של שחרית ומה שהביא מתוס' ר"ה והמג"א די"ל דאעפ"י שאין חייבות בקרה"ת עולות למנין ומינה יצא לדייק דמשום כבוד התורה אף מי שאינו מחויב שייך לברך משום כבוד התורה ולפענ"ד לא קרב זה אל זה דהתם אף שאינם חייבות מ"מ כיון דאיכא חיוב קרה"ת ואיכא חיוב לברך אף מי שאינו מחויב יכול לעלות (וגם לקצת שיטות לברך משום כבוד התורה) כיון דבעצם כבר יש דין להחייבים.

ועל דרך משל אנשים חייבים בנטילת לולב ונשים פטורות מ"מ כיון דאנשים חייבים יכולות נשים נמי לברך על נטילת לולב (לדעת ר"ת ודעימיה) וליטול האתרוג ולא אמרינן דהו"ל ברכה לבטלה כיון דלעצם יש כאן מצות נטילת לולב בו ביום רק שנשים פטורות מ"מ אם ירצו לברך גם הם לא יקרא בשביל זה ברכה לבטלה כיון דבעצם יש כאן דין מצוה זו וברכתה אבל אם נגיד יטלו אפילו אנשים לולב ואתרוג לאחר סוכות ויברך עליו הו"ל ברכה לבטלה דהיום ליכא שום מצוה בנטילת לולב והכ"נ בקריאת התורה ביום שלא נתחייבו לקראת בתורה בצבור הגם שיש דין לימוד התורה ביחיד אבל על הציבור ליכא חיוב ותקנה לקרא ממילא העולה ומברך מדין קריאה בציבור הו"ל ברכה לבטלה כיון דלא תקנו היום כלל ברכה זו ומה שקשה ליה מדברי מהרי"ק שפסק הח"ס נמי דמי שאינו מתענה אינו יכול לברך יש להאריך בזה וכבר הארכתי במקום אחר ואין כאן מקומו ועיין עוד בספרינו משנה הלכות ח"ג סי' י"ג ועוד שהארכנו בזה בס"ד.

ידידו דושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיז

שמע כבר קריאת התורה אי יש
מצוה לשמוע שנית

ה' קדושים תדש"מ, לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. ובדבר שאלתו במי שכבר שמע קרה"ת ושומע קוראים שנית אי יש מצוה לישב שם ולשמוע שנית או יכול לצאת כיון שכבר שמע הקריאה גם למ"ד שהקריאה היא חיוב על הציבור ולא על כל יחיד או יש מצוה אעפ"כ לישב בביהמ"ד.

תשובה. **הנה** כבר הארכתי בספרי משנה הלכות ח"ג בשו"ת (סי' י"ט) אי קרה"ת הוא חיוב הקריאה או

השמיעה ואם על הציבור או על היחיד ע"ש, ומיהו לענין אם קורין שנית והוא כבר שמע מ"מ יש מצוה לפענ"ד לפמ"ש רבינו חננאל יומא דף ע' ע"א הרואה כ"ג כשהוא קורא וז"ל ש"מ דמצוה היא לישב בכנסת בשעה שקורין בס"ת שנאמר ברוב עם הדרת מלך ע"כ, ומדנתן טעם למצוה משום שנאמר ברוב עם הדרת מלך מבואר דאיכא מצוה לישב בכנסת בשעה שקורין בתורה משום רוב עם הדרת מלך ואין זה ענין שיצא בו בקריה"ת אלא אפילו כבר יצא ידי חובתו, או שירצה לצאת בקריאה בס"ת שלו מ"מ יש כאן מצוה לישב בכנסת בשעה שקורין בתורה לא משום יחיד אלא מצוה על הציבור להדר את המלך.

ובזה נראה לפרש מה שלכאורה יש להקשות בהא דאמר בגמ' ברכות ח' ע"א מאי דכתיב ועוזבי ה' יכלו זה המניח ס"ת ויוצא רב ששת מהדר אפי' וגרים אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו ועיין תוס' שם והאי דקא מהדר אפי' ומה שתי' ולכאורה אמאי לא יצא רב ששת מביהכ"נ, ולפי הנ"ל אתי שפיר דלצאת לא רצה דאולי אין נכון לצאת דעכ"פ יש מצוה משום ברוב עם הדרת מלך ומ"מ אפשר לגרוס דידי' דעכ"פ הדרת מלך איכא אפי' בכה"ג. ומיהו י"ל דרב ששת סגי נהור הי' ולא יכול לצאת (עיין מגילה כ"ט ע"א) אבוה דשמואל ולוי הוו יתבי בכנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה שמעו קול ריגשא קמו ונפקו רב ששת הוה יתיב בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא אתיא שכינה ולא נפק אתו מלאכי השרת וקא מבעתו ליה אמר לפניו רבש"ע עלוב ושאינו עלוב ומי נדחה מפני מי אמר להו שבקוהו ע"ש והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קיח

אי נכון לציבור לעמוד בקריאת עשרת הדברות

ג' מרחשון התשמ"ה בנ"י יצ"ו

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כש"ת בנימין הכהן הי"ו.

אחדשב"ה. מכתבו הגיעני בדבר שאלתו במנהג כמה מקומות שהציבור עומדים בשעת קריאת עשרת הדברות ודנו בזה רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל ובס' יחוה דעת לידיד ה' וידיד נפשי הגאון הגדול מוה"ר עובדי' יוסף שליט"א ח"א סי' כ"ט מצא תשו' הרמב"ם (פריימאן סי' מ"ו) שנשאל בזה והורה לאיסור וכתב שכן יש לנהוג.

הנה באמת כי אדם מועט כמוני הנני נוהג בדברים כאלו שלא לשנות מנהגי אבותינו וכן ראינו אצל אבותינו ורבותינו שעמדו כולם וכמו שהעיד בשערי אפרים ש"ז סקל"ז שכן נהגו העולם ואין לשנות בזה ואם יש צבור שכלם יושבים אין לדקדק אבל קשה לשנות מנהגי ישראל ובפרט כי הוא מנהג קדמון כמו שהעיד הרמב"ם בעצמו שאנשי בבל היו נוהגין כן אלא שקרא אותם העומדים בשעת קריאה חולים והיושבים ברואים, ואם אנן נמשכים אחר אנשי בבל דנוהגים כפי מנהגם נלך לאורם. וה' ישלח דברו וירפאנו ויעמידנו לעד ולנצח נצחים.

ובפרט כי בעל יחוה דעת בעצמו הביא שבשו"ת דבר שמואל סי' רע"ו קיים מנהג העולם וגם במטה יהודה והברכ"י נמי מישב המנהג והביא שם בקיאות נפלאה בזה מכת המתירין ובשו"ת ישכיל עבדי גם ראה הרמב"ם ז"ל והתיר.

הן אמת דודאי ידי"נ וידנכ"ח הגאון הגדול בעל יחוה דעת כדין הורה שהרי קיי"ל דכל מקום שהאחרונים לא ראו את הראשונים הלכה כראשונים נגד האחרונים וא"כ כיון דרוב פוסקים לא הביאו דברי הרמב"ם מסתמא נקבל שלא ראו התשובה וא"כ הדרינן לכללא דהלכה כראשונים שהוא הרמב"ם ז"ל.

ומיהו נלפענ"ד דזה דוקא היכא דרצו לחדש הלכה חדשה אבל הכא הרי באמת כנראה דאנשי בבל היו נוהגין לעמוד וכמ"ש השואל בתשובת הרמב"ם הנ"ל והרמב"ם ז"ל פסק שלא לעמוד להשואל אבל לאנשי בבל הניח להם על מנהגם ולא ראינו שחזרו בהם א"כ כיון דהי' מנהג אנשי בבל כמנהגינו והשואל שכנגדו בשו"ת הרמב"ם שם חלק עליו כנראה דאנן סמכינן אמנהג אנשי בבל ושפיר מצינו מקום בבית המדרש להלכה כפי מנהגינו.

והנה לבד מכל החלוקים שהביא שם בשם תשובת מהרש"ל שלא אסרו קריאת עשה"ד משום תרעומות המינים אלא דוקא כשקובעים אמירת עשה"ד בצבור באמצע ברכות ק"ש אבל לקבוע אמירת עשה"ד לבד קודם ק"ש וקודם הברכות אפילו בצבור מותר (תשובת מהרש"ל סי' ס"ד) הגם שבס' בכור שור ברכות י"ב העיר עליו דבתש' הרשב"א ח"א סי' קפ"ד לא משמע כן, וכ"נ בעולת תמיד סי' א' סק"ו ובשו"ת בית יעקב סי' קכ"ה ובאמת כי בדברי הרשב"א לפענ"ד בנקל יש לפרש כמ"ש המהרש"ל ז"ל האמנם הרי יש עוד כמה חילוקים, או שלא נמצאו מינים בינינו.

ומיהו לפענ"ד נראה לחדש דלא אמרו מפני תערומת המינים אלא כשתקנו לומר עשרת הדברות ברבים מה שליכא חיוב לומר כעת אבל כשיש חיוב לקרות העשרת הדברות ממילא כגון בשבועות שחיוב הקריאה הוא העשרת הדברות רק שהקהל עומדין בקריאה זו אין זה בכלל חשש משום תרעומות המינים שכמה פעמים קהל עומדין ולמשל בפסוק האחרון כשקורין חזק ג"כ בהרבה מקומות עומדין הצבור וגם בקריאת אקדמות עומדין הצבור והכ"נ בקריאת

עשה"ד עומדין הצבור ואין זה משנה לענין עצם הקריאה שיהי' בזה תרעומת המינים שהרי בעצם הקריאה הוא יום קריאת עשה"ד שהוא יום נתינת עשה"ד והוא כעין סברת השלמי צבור בשם חמדת הימים (דף ר"ל סוף ע"ד) ולדעתי דומה לזה בתפלה עומדין באמירת מזמור לתודה וגם בויברך דוד ואז ישיר וישתבח ויושבים בשאר פסד"ז וכיוצא בו ואין פוצה פה ומצפצף משום תרעומות שזה תפלה וזה לא תפלה, עכ"פ לפענ"ד מה שבמקום אחד יושבים ובמקום אחד עומדין אין בזה מקום לתרעומות כיון דעצם הקריאה מה שאנו קוראין שייך לקריאת היום ממילא וזה סברת חכמי בבל שלא חשו לתרעומות המינים. ולכן להלכה לפענ"ד כל מקום יחזיק את מנהגו בזה והעומדים לכבוד התורה יתברכו בברכה ברוך אשר יקום, גם כי כרגע ראיתי מה שהביא מכ"ק דו"ז בילקוט הגרשוני (מער' עשרת הדברות דף ט' ע"א) טעם שנהגו לעמוד כיון שכבר נהגו רוב המדקדקים לעמוד בשעת קריאת ס"ת כסברת מהר"ם הובא ברמ"א בהג"ה סו"ס קמ"ו ואין עוד מקום למינים וידי"נ הגביח"ד כתב דאין דבריו מוכרחים שעכ"פ הרואה שהכל קריאה שבפרשה זו יושבים ובשעה עשה"ד עומדים כל הקהל אכתי איכא מקום תרעומות המינים ולפענ"ד כמ"ש וגם דבריו עולים כהוגן ובאמת כי מנהגינו שעומדים כל הקהל גם בקריאת אז ישיר מן ויושע כלומר כל השירה וא"כ אין בזה תרעומת המינים שרואים בכמה מקומות עומדים וכמו בתפלה שכמה תפילות עומדין וכמה יושבין כנלפענ"ד.

אלו דברי ידידו דושכה"ט בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קיט

אי מותר לכבד קטנים לפתיחת הארון קודש

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו עוד אי מותר לכבד קטנים לפתוח הארון קודש לשם כניסת ספר תורה והוצאתו.

הנה לענין שהקטן יוציא הס"ת ודאי אסור שהרי קיי"ל דקטן אסור אפילו להחזיק ס"ת כמ"ש המג"א שאין ליתן לקטן להחזיק ס"ת עיין ש"ע א"ח סי' קמ"ז ס"ח ברמ"א ותופסין השניה ועיין מ"ב שם אות כ"ט ולא טוב הדבר וכ"ש להוציאו מהארון קודש אבל לפתוח הארון ולסגור בשעה שמוציאין לא ידעתי בזה איסורא אם לא מפני כבוד הציבור ואם נראה שיש בזה משום כבוד הציבור אז ודאי אין להניחו אבל אם אין בו משום כבוד הציבור לא ידענא איסור בזה והנח להם לבני ישראל אם באים לקרב לבבות ולא למחות בתוקף אבל לכתחילה ודאי כשאין מחלוקות אין נכון ליתן לתינוקות לפתוח הארון קודש וכנ"ל ודו"ק כנלפענ"ד.

ומחמת שאין הז"ג להאריך ורק רציתי להשיב מיד שלא להחמיץ הענין הנני בזה ידידו דושה"ט מכבדו ומוקירו בלתי מכירו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכ

לכבד קטן לגלול הס"ת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר שאלתו במה שנהגו בכמה בתי כנסיות לכבד קטן בקשירת ס"ת שקוראים גלילה אי נכון לעשות כן.

יפה העיר וגם אני הרהרתי בזה כי כיון שזה דרך כיבוד אין מן הכבוד להציבור שהקטן יקבל. ובש"ע או"ח סי' קמ"ז גדול שבאותם שקראו בתורה גוללו ורגילים לקנותו בדמים יקרים לחבב המצוה. ושוב ראיתי בס"ח סי' תשנ"ז כתב אבל מצות אינן ירושה אלא הזקן הצדיק בעיר הוא יקשור ספר תורה ולא אחר שנאמר (ירמי' ב:ח) ותופשי התורה לא ידעוני ומשמע לכאורה בין הגבהות ובין גלילות יהי' דוקא ע"י גדולי ישראל, ולפלא על מנהג העולם לכבד קטני קטנים בגלילה. ולכן לכתחילה אין לכבד, אבל למחות בתוקף לפענ"ד נמי אינו כדאי והנח להם לישראל במה שנהגו בכמה מקומות כיון שאינו מנהג דדוקא זקן וצדיק העיר מניחין אותו על המנהג.

וכעת חשבתי שאולי הכוונה על ההגבהה ולא על הגלילה ובאמת מה"ט ראיתי אצל רבותי שהיו מהדרין להיותן הגבה שבת במנחה וצ"ע. וראיתי לגדולי המורים לענין לכבד גלילה לקטן עיין במ"ב סי' קמ"ז שנהגו לכבד אף לקטנים שיש בהם דעת להבחין ענין דבר שבקדושה בכדי לחנכם במצות כ"כ בשערי אפרים.

תרומה תשמ"ב דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכא

טעם לקשירת ס"ת בשליש העליון

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

על דבר השאלה על מה שמדקדקין בשעת גלילה לקשור הס"ת בשליש העליון דוקא. הנה באמת אין לזה מקור נאמן ומטו בה משום האדמו"ר משיניווא זצוקלה"ה אבל לא ראיתי בש"ע ונושאי כליו דין זה ואפשר קצת ליתן טעם משום דכשאוחזים הס"ת מחזיקין מלמטה ולכן צריך שהקשר יהי'

למעלה ולא יתפשט כי מלמטה מחזיקין אותו בידים. או אפשר כיון שמעמידין אותו בארון הקודש ואם יהי' הקשר למטה תתפשט הס"ת למעלה כידוע ע"פ דרך הטבע ודו"ק. ועיין מהרש"ג ח"ב סי' ד' אות ב' שכתב נמי שאין קפידא בדבר ולא מקפידין בדברי ושוב ראיתי בשו"ת מהרשד"ה או"ח סי' י"ד שהביא שהגאון משיניווא דייק כמו במזוזה דקובע בשליש העליון והוא ע"פ גמ' מנחות ל"ג דא"ר יוסי דילפי' מוקשרתם מה קשירה בגובה הראש כן המזוזה והרי קיי"ל ביו"ד סי' רפ"ט דשליש העליון של פתח וכיון דיליף מוקשרתם יליף קשירה קשירה וע"ש מה שהאריך והנה מהיות שנפק מפי אותו צדיק נכון לעשות כן אבל לעיכובא לא שמענו וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכב

שלא לשנות סידור הספסלים בבית המדרש

כ"ה מרחשון יומא דהילולא לרבינו מרן הח"ס זצ"ל זיעועכ"י אמן

כבוד ידידי הרה"ח מוה"ר דוד ארי' פריעדמן הי"ו נשיא קהלתינו קהל אונגוואר בבארא פארק.

אחדשה"ט. בדבר הסדר בישיבת ביהכ"נ שראה בכמה בתי מדרשים שהוציאו הספסלים שיושבים מצד אחד ופניהם כלפי ארון הקודש ובמקום זה הכניסו כסאות עם שלחנות וסדרו ויושבים משני הצדדים וטענתם שזה יותר נח ושאל אולי לעשות כן בבית מדרשינו.

הנני להעלות על הכתב מה שכבר אמרתי לו שאין לשנות בישיבת בתי כנסיות מהמנהג שהנהיגו אבותינו מדורות הראשונים אשר הם כמלאכים ואנו אפילו לא כחמורו של ר' פינחס בן יאיר, והנה בש"ע א"ח סי' ק"נ כתב הטור הביאו הרמ"א ז"ל וז"ל וסדר הישיבה כך הוא הזקנים יושבים פניהם כלפי העם ושאר העם כולם יושבים שורות שורות פניהם כלפי הקודש ופני הזקנים ע"כ. והלבוש הביאו הט"ז והמג"א והמ"ב כתב ועכשיו אין סדר זה נוהג כי קונין המקומות מ"מ יזהרו שלא יעשו שום מקום לישב עליו בין הבימה ובין ההיכל באופן שיהא פני היושב נגד הבימה ואחוריו להיכל דגנאי הוא ואיסורא נמי איכא דהעומד על הבימה לברך נראה כמשתחוה לו אם לא שיעשו המקום מן הצדדין ע"ש.

ומבואר מפורש מדברי הטור והרמ"א ז"ל אשר כל בית ישראל נשען עליו כהלכה מפי הגבורה וכתב על סדר הישיבה דהעיקר מצות ישיבה בבית המדרש הוא שישבו כל העם שורות שורות פניהם כלפי הקודש, ולכן מעולם עשו ספסלים ארוכות בבתי כנסיות מצד אחד פניהם כלפי הארון קודש והגם שבדיעבד אם עשו מקומות לישב מן הצדדים ולא יהיו אחוריו כלפי ההיכל מותר אבל לכתחילה עדיף לעשות כהרמ"א ועכ"פ היכא דאחוריו כלפי ההיכל ממש הוא איסור גמור ואם יעשו שלחנות וכסאות זה לעומת זה נמצא צד אחד יושב אחוריו להיכל אם לא שיעשו ויסדרו לאורך שיהיו יושבים דרוס צפון דאז עכ"פ יצא מאיסור אחוריהם לצד ההיכל, אבל גם זה אכתי לא הוי פניהם לצד ההיכל אשר זהו עיקר הישיבה בבית הכנסת שיתפלל ופניו כלפי ההיכל, וכבר אמרו בסוכה (נ"א ע"ב) בשמחת בית השואבה אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל ההיכל ופניהם קדמה וכו' ע"ש ובדף נ"ג ע"ב ועיין ברכות ו' ע"ב ועיין ש"ע א"ח סי' צ' ס"ז ובמ"ב שם אות כ"א.

בקיצור אין לשנות בישיבת בית הכנסת ולישב על יד שלחנות משני צדדים אלא ישבו שורות שורות פניהם כלפי הארון קודש בתפלה גם כי זה ענין כשיושבין משני צדדין אפילו לא יהיו אחוריהם כלפי ההיכל מ"מ זה דרך חברות ולא דרך אימה ויראה להתפלל להקב"ה אלא כחברים היושבים לשוח וכיוצא בזה ואין חברות כלפי שמים ויש להזהיר בשאר בתי תפילות ג"כ שלא ישנו בזה.

ובזכות קדושת ביהכ"נ ותפלה לה' שיתקבלו תפילות ישראל וישלח לנו גואל צדק במהרה בימינו אמן דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכג

עושין בימה באמצע ביהכ"נ

ג' לסדר כלם קדושים התשנ"א בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי בנש"ק זרע ברך כו' כש"ת הרה"ג מוה"ר **עקיבא משה סופר** שליט"א נכד מרן הח"ס זלה"ה.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו שהתפלל בבית מדרשינו באמצע השבוע בעזרת נשים ונתקשה שהבימה עמדה בכותל המזרח סמוך לארון הקודש ובשעת קריאת התורה מרחיקים אותה איזה טפחים מן הכותל, וקורין בתורה, ותמה ממרן הח"ס ז"ל (א"ח סי' כ"ח) שכתב שם באריכות שאין לקבוע הבימה אלא באמצע הביהמ"ד דוקא גם בשו"ת מכתב סופר א"ח סי' א' האריך דצריך להיות דוקא באמצע הביהמ"ד, ונפשו בשאלתו אם דעתי דלא דמי נדון דידן לנדון מרן הח"ס ז"ל, או שבאמת שלא כדין עשו הגבאים בשעת הקריאה.

תשובה. **יפה** העיר והלכה מפורשת הוא בש"ע א"ח סי' ק"נ ס"ה הג"ה ועושין בימה באמצע ביהכ"נ שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם, ואנן בעזה"י

מוסרין נפשן על מנהגי ישראל ובפרט מרן רבינו הח"ס ומנהג זה של קיום ביהכ"נ אשר מקורו בהררי קודש ויסוד נגד מחריבי הדת כידוע, ומ"מ לענין הקריאה כאן הרי מע"כ בעצמו כתב שהחדר השני מקום שהתפלל הוא עזרת נשים ולא ביהכ"נ, רק שאמצע השבוע שאין די מקום להתפלל בביהכ"נ מתפללין גם בעזרת נשים והכניסו שם בימה עראי ובביהכ"נ בפנים שהוא הביהכ"נ הבימה באמצע ולפני הבימה ספסל הנקרא אצלנו ברכת כהנים שטעט בלע"ז והעזרת נשים אינו ביהכ"נ אלא מחמת חוסר המקום מתפללין שם ולכן אין שם דין מקום לבימה כלל ומטלטלת ממקום למקום, ולמשל אם יתפללו שם שני מניינים אחד במערב ואחד במזרח ויקראו בתורה לא בזמן אחד אז יביאו השלחן לצד מערב או לצד מזרח והוא בכיון נעשה באופן שיטלטל ממקום למקום ובמקום שיביאוהו שם מקומו כאמור שאין זה אלא עזרת נשים ולא ביהכ"נ או ביהמ"ד כלל.

ומיהו גם זה אמת כי ע"פ רוב הגבאי מוציא השלחן לאמצע החדר ושם עמידתו עד לאחר התפילה של אותו היום אבל אין זה בהקפדה כמ"ש שאין לזה דין ביהכ"נ או ביהמ"ד כלל.

ידידו מוקירו בלתי מכירו המברכו בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן קכד

בענין הגבהות וגלילות ומנהגיהם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר אשר שאל לפי המבואר בש"ע א"ח סי' קמ"ז ס"ב בענין הגבהות וגלילות ושינוי מנהגים.

והנה ידוע כי אחינו אנשי ספרד נהגו לעשות הגבהה קודם קריאת התורה ומנהג אחינו בני אשכנז לאחר הקריאה ובאמת כי בש"ע כתב המחבר (סימן קמ"ז ס"א) גדול שבאותם שקוראו בתורה גולל וכו' משמע לכאורה דלאחר הקריאה הוא ולא קודם הקריאה אלא דצ"ל גולל לחוד והגבהה לחוד וא"כ יצא לן נמי דגולל לדעת המחבר היינו גלילת הספר ולא ההגבהה ע"ש, ומיהו פשוט דבדברים כאלו אין לשנות המנהג שנהגו בו עד עכשיו וכל מקום יחזיק מנהגו.

אלו דברי הטרוד המצפה לישועת ה' כהרף עין דושה"ט מוקירו בלתי מכירו מברכו בברכת התורה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קכה

ביהמ"ד שאין שם מחיצה בין אנשים לנשים

א' לסדר כנגע נראה לי בבית התשד"מ בנ"י יצו"א מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ נאמן בריתי תלמידי כו' כש"ת וכו' שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת. הנה המכשלה הזאת תחת ידי כי בעונ"ה נכשלתי ליכנס ולעשות ברית מילה לתינוק במקום אשר אין שם מחיצה בביהכ"נ בין אנשים לנשים אלא אנשים יושבים מצד אחד והנשים מצד שני בחדר אחד. ומעשה שהי' שעברתי על גדרי אשר גדרתי בעדי בל"נ שלא לילך לעשות ברית חוץ מביהכ"נ שלנו מפני טעמים הכמוסים והידועים והיות כי בקש ממני אחד מידידי לעשות יוצא מן הכלל ואחר הפצרות נענתי לו כי מטבעי שלא אוכל לסרב על רב ההפצרות והלכתי למקום אחד הנקרא בית תורה ונכנסתי שמה וראיתי שהכסאות הם משונים מבתי כנסיות שלנו ושאלתי מיד מה זה ועל מה זה והשיבו לי שזה בית הכנסת ספרדי וזה דרכם בכסאות, ושוב שאלתי ואיה העזרת נשים והראו לי למעלה מאחורי הביכ"נ ואני בתומי האמנתי כי לא הי' לי סיבה שלא להאמין ולאחר הברית כשיצאתי אמר לי אברך אחד שהטעו אותי ואין שם מחיצה והנשים והאנשים הם בחדר אחד רק שהנשים יושבים מיד בכניסה ואח"כ יש כעין ורדא לסימן שעד כאן לנשים ואח"כ לאנשים ונבהלתי משתומם מהמעשה ומיד יצאתי החוצה ולא רציתי להשאר שם אפילו לרגע ושלא לעבור על האיסור אשר אסרו רבותינו באסיפה הגדולה שהתקיימה יותר משבעים זקנים בשנת תרכ"ו ג' וישלח (במיהאלאוויטץ) ומשם תצא הוראה לכל ישראל בפסק דין בית דין לכמה תקנות ובתוכם, סעיף ב) אסור לכנוס להתפלל בביהכ"נ אשר אין לה בימה באמצע, ג) אסור לעשות ביהכ"נ מגדל, ה) אסור לעשות המחיצה המבדלת בין עזרת נשים ונשים באופן שיוכלו להסתכל אנשים בנשים רק יעשו כנהוג מימי קדם, וכן אם כבר נעשה לא יכנסו בה אלו בתי כנסיות אשר כתבנו שאסור ליכנס בתוכם אין חילוק בין שאר ימים לשבת ור"ה ויו"כ, ואף אם צריך להתפלל עי"כ ביחידות.

ובאו על החתום על זה גדולי ישראל מהר"מ א"ש מהר"ש גאנצפריעד בעקצש"ע מהר"ח סופר בעל מחנה חיים בעל יטב לב מהר"י טייטעלבוים ועוד וליתן תוקף כתב מרן הגה"ק אדמו"ר בעד"ח וז"ל וכל הדברים הנ"ל אסורים המה ע"פ הש"ע והפוסקים ואסור לשנות שום מנהג ישראל בבנין ביהכנ"ס או באיזה נימוס ומנהג המקובל מאבותינו ומדורות הראשונים וכל המשנה ידו על התחתונה, הק' חיים הלברשטאם מצאנז בעה"מ ס' דברי חיים וחתם עו"ש הגה"ק אדמו"ר מוהרי"י מזידיטשוב ומהר"צ מליסקא וחכם באשי אברהם אשכנזי ועוד הרבה מחכמי ספרד וחכמי אשכנז זלה"ה.

והנה ידוע מה שכתב מרן הח"ם בכרוז שפרסם אח"כ בשעה שהטעהו ונתן הסכמה לדר' פינר על העתקת הש"ס בלשון אשכנז וכתב וז"ל חנוני חנוני שמעוני שמעוני רבותי גאוני הזמן חכמי הדור ודורשיו המילים לחסדי ה' ומצפים תפארתו, ושאר אחינו בני ישראל הנפוצים, המצפים להיות קבוצים. כבר פרסמתי חטא מפורסם ומכשלה אשר תחת ידי אשר נתתי מכתב הסכמה לדאקטער פינר על העתקת ש"ס בלשון אשכנז וכבר נדפסה אגרתי בהמבורג, שם הודיתי ולא בושתי לאמר בוש אני על כי בעונותי טחו עיני מראות וכו', ובעו"ה לפי שעה הייתי כמאמין לכל דבר ועתה מכתב שלוח עלי מהרב המאה"ג וכו' וא"כ ממילא נתבטלו דברי הסכמתי לגמרי כי הטעוני מהעתיק הנ"ל וכו' ע"ש ונדפס בלקוטי תשובות ומכתבים מחת"ם בחלק המכתבים סי' ל"ח ע"ש דברים כלהבות אש.

ולכן הנני במכתבי זה להודיע לכל מי שאפשר, כי הטעוני בזה וממני לא ילמדו ח"ו ליכנס במקום הזה אלא כן עשהו שלא ליכנס במקום הזה שהוא מקום הנאסר ע"פ התורה ורבותינו הקדושים וראהו הכהן וטמא אותו צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא והבא אל הבית יטמא עד הערב ואם יטיחו את הבית במחיצה כהלכה בש"ע ובא הכהן וראה והנה פשה המחיצה ועשאוהו כהלכה וטהר הכהן את הבית כי נרפא הנגע וכפר על הבית וטהר.

דברי העלוב המבקש סליחה ומחילה וכפרה אסקופה הנדרסת תחת כפות רגלי צדיקים הלומדים תורה לשמה החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכו

טעם לרבנים שיושבים פניהם כלפי ארון הקודש

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר שאלתך שראית מאדמור"י וצדיקי תלמידי בעש"ט שיושבים בבתי מדרשיהם ופניהם כלפי ההיכל ולא כלפי העם, וגם אותי ראה יושב כן, ולא כאשר מנהג ברבני וגדולי המורים וגם בש"ע מבואר בא"ח סי' קנ"ג דהזקנים יושבים ופניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי היכל.

תשובה. **יפה** הקשת ומה שנהגתי כן שכן ראיתי אצל הורי ומורי, ועיין יש"ש ב"ק בני בבל הופכים פניהם אל הציבור ואחוריהם אל ארון הקודש בני א"י הופכים פניהם לארון הקודש, ושוב מצאתי בלקט יושר דף כ' שכתב וז"ל וזכרוני שהי' מקומו בביהכנ"ס בניאושטט בצד צפון על ספסל קטן שקורין בל"א זירעל ופניו כנגד הארון העומד בצד האמצעי ואחוריו כנגד העם וכן מצאתי בא"ח סי' צ"ז (ק"ד) שצריך קביעות מקום כמו הקרבנות וכו', ואע"פ שכתב א"ח בסי' קנ"ג (ק"ה) הזקנים יושבים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי היכל וכו' ע"ש. (ועיין ט"ז יו"ד סי' רפ"א סק"א ובא"ח סי' ק"נ סק"ב ובמש"ז שם מה שתי').

עכ"פ מצינו רבן של חכמי אשכנז בעל תה"ד הכי הי' נהוג ומתיישב בטוב מנהגן, גם נראה שישב לצד צפון ולא לצד דרום של הבעל תפלה ויש גם בזה חלוקי מנהגים. ועיין א"ר א"ח סי' צ"ד סק"ג הביא מחלוקת הלבוש וש"ע בזה והביא מס"ח סי' תשס"א להושיב הצדיק לימין הארון אם לא במקום מחלוקת יש להסיר ולשנות המושב ע"ש.

ב' דר"ח אדר שני תשמ"ט דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קכז

להדליק מנר לנר בביהכ"נ

להרה"ג וכו' מקראקא שליט"א.

אחדשכ"ת. ובדבר אשר העיר בנרות בית הכנסת שמדליקין מזה לנר אי ליכא בזה איסור.

תשובה. **לפענ"ד** הנה בגמ' שבת איפליגי אי מדליקין מנר לנר לענין חנוכה ע"ש בדף כ"ב ע"א פלוגתא דרב ושמואל ובדף כ"ג מסיק ש"מ הדלקה עושה מצוה וכתבו התוס' ד"ה ש"מ וא"כ מותר להדליק מנר לנר ומ"מ כיון שנהגו העולם להחמיר אין לשנות המנהג.

והמרדכי שם סי' רע"א כתב וז"ל מדליקין מנר לנר וכן הלכתא הלכך מותר להדליק קינסא או נר של חול מנר של מצוה כדי להדליק בו נר של מצוה אחרת וכן בנר של שבת וכן בנרות של בית הכנסת אבל נר של חול אסור להדליק מנר של מצוה אם לא שמדליקין מאותם של חול נר מצוה אחרת כדמוכח בההוא דאין שוקלין כנגד מעשר שני דנרי זהב (סה"ת) הגה"ה מיהו התוס' פירשו נהגו להחמיר שלא להדליק מנר לנר וכ"כ רבינו שמשון משאנץ ואין לשנות המנהג ע"כ וא"כ לכאורה אין להדליק מנר לנר ומ"מ בביהכ"נ המנהג שמדליקין מנר לנר והמקיל לא הפסיד והמחמיר תבא עליו ברכה, ומיהו להדליק נר מנר שלא ע"י קינסא לא ראיתי מחמירין.

ועיין ש"ע א"ח סי' קנ"ד סי"ד אין מדליקין נר של הדיוט מנר של ביהכ"נ לאפוקי של מצוה ועיין סי' תרע"ד ס"ב יש מי שאומר שנר של בהכ"נ ושל שבת ושל חנוכה כולם

של מלוה הם ומותר להלוקן זה מזה ועיין מ"ג שם. ומבואר דגר של מלוה מותר להלוקן זה מזה וכמנהג העולם, ופשוט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קכח

איסור שיחה בטילה בבית הכנסת

ב' ויקרא התשמ"ה בנ"י יצו"א
מע"כ ידי"נ וו"ח נו"נ עוסק בצרכי רבים ה"ה כש"ת מוה"ר **אלכסנדר אליעזר קנאפפלער** שליט"א בן הרה"ג אב"ד טשילע תצו"א.

אחדשכ"ת בידידות. ועל דבר בקשתו להעיר ולכתוב לו בענין גודל האיסור של שיחה בטילה וגודל שכר של קריאת התורה.

באמת הקשה לשאול כי מי יכול לשער גודל האיסור של מלוה או גודל עונשה והרי משנה מרוכה והוי זהיר כמלוה קלה כחמורה שמי יודע מתן שכרן של מצות. ולעשם הענין גמרא מפורשת הוא ודברת בם ודרשו בגמ' יומא י"ט ע"ב מ"ר ודברת בם ולא בתפלה ודברת בם בם ים לך רשות לדבר ולא בדברים אחרים רב אחא אומר ודברת בם עשה אותן קבע ואל תעשה ארעי אמר רבא השם שיהא שולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם ולא בדברים אחרים רב אחא בר יעקב אמר עובר בלאו שנאמר כל הדברים יגעים לא יוכל איש לדבר ע"כ. ועיין רש"י ותוס' שם בם ים לך רשות להשמיע מה שאתה מוציא מפיך ולא בתפילה שהתפלה בלחש שנאמר וקולה לא ישמע (ש"א א') כך מצאתי בשילטות רי"ף גאון ובשום' בם שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ולא בתפלה וכו', בם בדברי תורה ולא בדברים אחרים פרש"י שיהא הילדים וקטנות רשאין לשאול איש לא יוכל איש לדבר אין לו רשות ע"כ. ובר"ח שם בם ים לך רשות לדבר ולפסוק מן התלמוד ולא בדברים אחרים אמר רב המפסיק בעת שקורא בתלמוד ואפי שיהא שולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם בם ים לך להפסיק ולקרות ק"ש ולא בדברים אחרים ראב"י אמר עובר בלאו שנאמר כל הדברים יגעים ע"כ. ועיין מהרש"ל בח"מ מפורש בילקוט וכו'.

ומדברי רש"י לכאורה היה משמע דדוקא שיהא הילדים וקטנות רשאין הוא לשיכא עשה ולאו אבל דבר שאינו קטנות רשאין ולא שיהא הילדים ליכא לאיסור בדברי שולין ומדברי ר"ח שם משמע דקאי אפפסיק בעת שקורא בתורה וע"ז קאי רב אז רבא לפי גירסתינו בגמ' ע"ש ודו"ק, ומיהו הרמב"ם כתב בפ"ג מהל' דעות ה"ד לעולם יהיה אדם בשמיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם למי שהוא ופשוט דאפילו בדברי תורה אסור לשיכא עשה ולאו אבל דבר שאינו לצורך כלל.

ועוד נראה טעם לאיסור שיחת שולין שהרי אמרו כלי שנשתמש בה קודם אל ישתמש בה חול ועיין ב"מ פ"ד ע"ב שלא רצו לדבר בשעה שלחה ליה כלי שנשתמש בו קודם ישתמש בו חול ובירושלמי אמר ר"י אלו הייתי בשעת מתן תורה הייתי מבקש לאדם שמי פיות אחת לדברי תורה ואחת לדברי חול ואחו אותו, נמצא מיהו דדברי חול אסור לדבר כיון שהפה נברא להשתמש בו קודם וכלי שנשתמש בו קודם אסור להשתמש בו חול וא"כ אסור לדבר בשיחת שולין בפה שנשתמש בו קודם שלומד בו תורה ותפלה ומבואר ברכות וכל דבר שבקדושה והשתמש בפה קדום לדברי חול הו"ל כמועל בהקדש וידוע דכה"ג אינה מועל אמר מועל ואינו

אמרו על כך תלמיד רבינו הקדום שלא שם שיחה בטילה כל ימיו וזו היא שיחת רוב כל אדם ואפילו בצרכי הגוף לא ירבה אדם בדברים ועל זה לוו מכמים כל המרבה בדברים מביא חטא וכן בדברי תורה ובדברי חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרוכים וכו' ע"ש. ובשמת לשון אמר רבא השם שיחת שולין עובר בעשה שנאמר וכו' מדכתב שיחת שולין ולא כתב בדברים בטלים משמע ללאו בקלות רשם מיירי אלא שיחת שולין בעלמא ומדקאמר רבא מיירי אלא בשפיר דקאמר אמר רבא ולא אמר רבא כמ"ש אם רבי אחא אומר משמע דרבא מילתא אחתא קאמר דמה שאמרו בברייתא ת"ר ודברת בם ולא בתפלה ומשמע דבשהוא עוסק בתורה דוקא על זה הוסיף רבא ואמר לעולם אסור לשיח בשיחת שולין וק"ל.

ובגמ' שולין פ"ט ע"ח, ג"ר יצחק מאי דכתיב "והמנם אלם לדק תדברון מישרים תשפטו בני אדם" (תהלים נ"ח), מה שומעתו של אדם בעוה"ז יהיו עלמו כאלם, יכול אף לד"ת ת"ל לדק תדברון. ומבואר דכל שיחה לא ידבר אלא יהיו עלמו כאלם. ועיין רש"י שומעת יפה היא האלם, משמע דלריך אדם לקבל השמיקה כשומעת אלו והבן.

והרמ"א יו"ד סי' רמ"ו פסק שמשמע ואסור לדבר בשיחת שולין והוא כדעת הרמב"ם שהוא לעולם בכלל איסור ואפילו שיחת שולין ולא דברים בטלים דוקא וכמג"א ס"ק סי' קנ"ו כתב השם שיחת שולין עובר בעשה פי' דבר גנאי וקלות רשם משמע דפי' כרש"י וגם מרבינו קאי ושולי זה דוקא לעבור בעשה אבל באיסור איכא אפילו שם שיחת שולין ודברים בטלים לעולם איכא עשה, וזה י"ל דלא פליג מרמ"ך דכתב אסור לדבר בשיחת שולין דרק איסור קאמר ולא בעשה ולאו וי"ל דזה דייקו מלשון הגמ"י ז"ל עיין ברמ"ך הנ"ל ולמה דייק מהגמ"י ולהנ"ל אתי שפיר דכאן לאיסור קאמר דכל המרבה בדברים מרבה חטא וזה על כל דיבור נאמר והוא באיסור עכ"פ ודאי לאסור לדבר אפילו בשיחת שולין וכ"ש בשיחה בטילה שאין בה צורך כלל.

יוצא למולין נמצא כל דבור של חול שמשמש בפה הקדש מועל, ולפ״ז אמי שפיר מאד דרש רבא השם שיחת חולין עובר בעשה שנאמר ודברת בם ומ״כ נעשה לו פיו כלי שנשמש בו קודש דברי תורה אל ישמש בו חול והיינו אפילו רק שיחת חולין כיון שאינו דברי תורה וקדושה ולא ידבר רק בדבר הצריך לו לאיי גופו והבן, וזה בס״ד דבר אחד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קכט

העושה בטחון לחיים אי יש בזה משום חוסר בטחון

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר שאלתו עוד בעושה אינשורענ״ס (בטחון) על חיים, אי איקרי זה ענין של מסכון ממונה או איזה איסור.

ולפענ״ד נראין לעשות אינשורענס הגם שעל עצמי אני מפקפק מזה אבל ידוע מרבותינו האחר׳ הצדיקים ז״ל שאין זה איסור ומדברה אומרים בשם הגה״ק משיינווע שסגולה לאריכת ימים לעשות אינשורענס מ״מ כל ערוס יעשה בדעת, ויותר אין הז״ג להאריך.

דושה״ט בברכת חג כשר ושמח בלו״נ,
מנשה הקטן

סימן קל

בהא דמותר להחניף לשלשה

ב׳ לסדר ויפרח מטה אהרן התשד״מ בנ״י יצ״ו.

מע״כ מחותני וידי״נ הרהגה״צ וו״ח חו״פ פרי עץ הדר ענף עץ אבות צמ״ס כו׳ כו׳ דזיו לי׳ כבר בתי׳ כג״ת מוה״ר **אלתר אלעזר מנחם בידערמן** רב דמוסדות לעלוב ב״ב כעת כ״ק אדמו״ר מלעלוב שליט״א.

אחדשב״ג מחותני שליט״א בידידות נאמנה כו׳. וכדי שלא תהא בידה ריקנית בלי תורה אמרתי להעיר במ״ש בחור נדיקים (למהר״ם פאפירמש) בהל׳ דרך ארץ סי׳ כ״ה ס״ק כ״ו וז״ל מותר להחניף לשלשה, לאשתו מפני דרכי שלום ולרבו שילמדנו תורה, ולתבירו כדי שילמדו וישמעו דבריו, וגם הרב לתלמיד מותר להחניף ע״כ.

והנה פתח בגי׳ וסיים בד׳ ועוד דכתב על כל אלה מותר להחניף וכלל תבירו ורב לתלמידו שמותר להחניף שאר ונאמת כי מקור דבריס אלו מובאים באחרונים נדיקים שאר החניפות והובא ג״כ בראשית חכמה שאר הקדושה שאר י״ב וז״ל ג׳ יש מחניפין להם לאשתו מפני שלום בית בצע״ח שלא ילאנו לרבו כדי שילמדנו תורה ומצות ולתבירו וכן לכל אדם שהוא קבור שימשיך חומו וכו׳ ע״ש והנה הם שני דבריס הג׳ הראשונים לאשתו ובצ״ע ורבו מותר להחניף להם אבל מצוה ליכא כלומר שאם באמת לא צריך להחניף לאשתו שהיא אשה כשרה בלי זה וכן לא צריך להחניף לבצ״ע שלו שיש לו יר״ש ולא ילאנו בלי להחניף ומדברה נראה כרבית וכן מי שיש לו רבו שיכא הבא וממילא ילמוד עמו תורה בלי חניפה אז אסור להחניף להחיתר הוא רק בשביל הטעם אבל הרב לתלמידו ואדם לתבירו או לשאר אדם שרוצה להדריכו בדרך התורה לא זאת שמותר אלא דמצוה איכא והאור נדיקים שהשמיט לבצ״ע והכניס תבירו ורבו לתלמידו בהיתר ולא במצוה צ״ע לבאורה.

ואולי מטעם שאמרתי שנראה כרבית שהרי אסור להשאיל בשלומו של אלוה אם לא היה רגיל בו קודם שהלוהו וכ״ש להחניף לו דמיחזי כרבית.

אלו דברי מחותנו ידי״נ קשור באהבתו דושכ״ג ושלום כל הנלוים אליו ושלום בניו היקרים כולם אהובים בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קלא

אחיות מאכל המהול ברוטב בשעת ברכה

מוצש״ק לסדר בני אהרן התשמ״ז בנ״י יצו״א

ישאו הרים וגבעות חיים ברכה ושלום אל הוד כבוד רב האי גאון המפורסם וו״ח צ״ת ראש בשמים מרביץ תורה והוראה בישראל כו׳ משה שפיר קאמר דורש בקל וחמור כג״ת מוה״ר **משה שטערן** שליט״א גאבד״ק דעברעצין בנ״י יצו״א בעמח״ס באר משה וש״ס.

אחדשכ״ג בידידות נאמנה וכו׳. שליח עשה שליחתו והנני להשתעשע בדבריו היקרים מה שמי׳ בספרו מ״ח סי׳ כ״ה במי שרוצה לברך ברכת המזון על דבר שאם יקחנו בידו יכלכך את ידיו וקי״ל דאין מברכין בידים מוהמות כמבואר בזוה״ק הובא בפע״ח סי׳ קנ״ח ובכה״ח ובשעת הברכה הלא צריך לאחוז המאכל בידו ובימינו כמבואר בפע״ח ולאחזו בשמאל ע״כ כי המזלג הוא ברזל והמתכות שהיא מקור אין מן הדין שיניף על המאריך כמבואר במג״א סי׳ ק״פ סק״ד ובבאה״ט שם ובפרמ״ג בשם הא״ר ולכן העלה שמי דרכים יגביה הלחם שבו המאכל כולו, או שיקח מפית (נעפקין בלע״ז) ויאחוז ויברך עליו והאריך גם מע״ש ע״ח סי׳ קפ״ח ועוד.

ולפי שהדברים הללו כמו זר נחשבו ולא רציתי כה״ג אחל מבוזתינו ורבותינו מלכתוב מה שנלפענ״ד, הגה רחשונה,

מה דפשיטא ליה למעכ"ג דכמה שמוזז המוכל בידו כשעת ברכה מקרי מברך בידים מזוהמות ומסור לברך לדידי ס"ע טובא, מלא דהרי פשוט המקדש על כוס מלא וכן כוס של ברכה שממלאין הכוס וגוטל הכוס בידו וכמעט ס"א שלא יפסוק מן היין בשעת הקידוש על כל גדותיו כוס ההבדלה או ברהמ"ז וכן בשרצע כוסות וכיוצא בו וע"כ המיך מברכין ומקדשין עליו הא לפ"ד מעכ"ג שדימה זה למש"כ בשע"ג סי' קפ"ט סק"ט דאפילו רוצה לברך על היין וידיו מלוכלכות צריך לקנחם קודם וס"ל לכ"ג דהיינו לקנחם מן היין ע"כ המיך מברך ברכת המזון וכיוצא בו, ובליל פסח שטובל הכרפס בחומץ או מי מלח והמרור בחרוסת וצריך להשקיעו כולו בחרוסות ומש"כ מברך והרי ידיו מזוהמות בשעה שטובל רטוב ממי מלח או מהחרוסות שנרטב המרור כמובן. והגם שיוכל לקנח את ידיו לאחר הטיבול מ"מ כמה שיאחוז בידו שוב נעשו מלוכלכות ואין לומר שיהיה המרור על השלחן וידרך עליו שהרי וודאי לכתחילה צריך לברך והמוכל בידו כמבואר בש"ע, עיין סי' קמ"ז ס"ג אין לברך קודם שיתפוס הלחם ואז הו"ל עובר לעשייתן והגם דבדיעבד אם בירך קודם שתפס בידו אינו מוזר ומברך מ"מ ודאי לכתחילה אוחז בידו ופשוט לע"ע שמעינן שאחוז בידו זה אינו כשאינו אוחז בידו אלא רואה שהוא מוכן ומזומן לו ועיין מ"ב סי' ר"ו ס"ד כל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו צריך לאחזו בימינו וכו' ועיין מ"ב שם אות י"ז.

ומ"ש בשם המג"א לאפילו הרוצה לברך על היין וידיו מלוכלכות צריך לקנחם והוא מס"ק הנה בשמת כי כן כתב הס"ק בשמי מקומות סי' נ"ח וסי' תמ"ג (ט"ס מס"כ תמנו) המשנם בפניס בס"ק כתב שם והמוכל וידיו מלוכלכות בתבשיל והוא רוצה לשתות יין יקנח ידיו ויברך על היין וישתה וכו', ופשוט דהוא משום זוהמת פיס על ידיו ולפ"ז מחמת החזקת המוכל ומדרכה הרי זה המוכל שמברך עליו צריך להחזיקו בידו ואין זה זוהמת ולפ"ז מקרי אלא כשידיו מזוהמת ומלוכלכות ממוכל אחר, או לאחר אכילה, ועיין רבינו הגדול בה"ג ברכות פ"ו הא דנוטל ידיו לפירות הרי הוא מגסי הרוח היינו כשאין ידיו מזוהמות אבל אם ידיו מזוהמות חייב ליטול ידיו מחמת הזיהום. ועיין תוס' סוטה ל"ט ע"א ד"ה כל.

גם בעיקר החידוש שאסור לברך שום ברכה כשמחזיק מזלג או כף בידו משום דברזל מקלר וכו' לפע"ד לע זכיתי להבין דע"כ המקדש בכוס של מתכות האין יברך שהרי הכוס גופו של מתכות הוא והמל שאוחז הסכין בידו ומברך והשותה מוחז הסכין בידו ומברך וכיוצא בו, וגם אמאי לע יורד גם כל מיני מתכות וכלי מתכות מהשלחן כמו הסכין שאוחזו להטמין בשעת ברהמ"ז ולע אמרו כן על שאר מתכות להוריד או להטמין בשעת ברהמ"ז מה"ט דמחריך ומקלר, ולפע"ד לע אמרו כן אלא בסכין שהוא דומה לגרזן שמשחית ומקלר ימים ת"ו ולע מיבעיא לטעם ב' שהביא שם הב"י בשם הר"ם שפשם הגיע לדומה ירושלים, אלא אפי' לטעם שהשלחן דומה למזבח גופו פשוט דדוקא סכין הוא בכלל האיסור אבל שאר מתכות אין בכלל זה, ואין שום איסור לברך על המוכל כשאחזו בכף או מזלג וכיוצא בו ומדרבה זה הוא עיקר מלותו וכן רואין אלא רבותינו כשהלכו מרק או מיני קדירה וכיוצא בו שאינו נאכל בידים לקחו קלת בכף וברכו עליו ולע הקפידו אפי' שם הכף או המזלג של כסף או מתכות ואין בזה שום נדנוד איסור.

ומה שכתב שיקח מפית ויקנח בפיות הנה קלת משמעי דלמדרבה גריעותא הוא שאינו אוחז המוכל בידו ממש בשעת הברכה אלא ע"י דבר אחר ורואי מהא דישהכר אין כפר ברקאי בפסחים נ"ז דהוה כריך ידיה בשיראי ועביד עבודה ומניחה פוסלת בעבודה, וכהן המוכל נמי עבודה היא וכמ"ש כהנים מוכלים ועלים מתכפרים ובגמ' פסחים (ע"ב ע"ב) כל דבריך אינן אלא דברי תימה וכו' מבואר לאפילו אכילת תרומה מקרי עבודה ומיהו אחי משהבה ובטל משהבה וכי יש לומות אלא דמי דידן להחמס שעשה משום מפנקותיה ולכן אין רואי משם, ומ"מ לפע"ד כמ"ש לאין פקפוק מלברך ולאחוז המוכל בידו ומדרבה הכי נאות וזוהמה שאחזו ידים מזוהמות היינו שמוזהמות ממוכל שאכל קודם וכמ"ש להדיא הס"א הנ"ל כלפע"ד.

איברא לענין שאר כלים שאינם מברזל נסתפק בהם הפמ"ג אי ג"כ בכלל אלא תנוח עליהם ע"ש ועיין במג"ן יתרו עה"פ מזבח אדמה תעשה לי כתב וטעם המצוה בדברי רבותינו להדור מצוה שלא יוגף המקלר על המריך. ור"ע אחר וכו' ומי אומר בהיות הברזל האחר שאחר לו ועל מרכך תמי' והאחר הוא כמו בשמים ובארץ כי במאדים ובמזלות הדם והאחר יגליחו ובהם תרחה גבורתו ולכן לע יוצא בית ה' וכו' ומפני זה לע היה במשכן ברזל כי גם בימידותיו שהיו טובות יותר מברזל עשה נחשת וכן בבית עולמים לע נעשה בו כלי ברזל מלבד המכיסים וכו' ואם בא לסמות אותן בכלי כסף או בשאר שהזכירו רבותינו הרי זה מותר וכו' וכל זה ליאמר הברזל מן ההקדש וכו' נראה מדברי הרמב"ן ז"ל דבאחת רק על ברזל הקפידה תורה ע"כ בדידן נמי עכ"פ אפשר ליאמר בכוס של כסף שמקדש עליו לכ"ע. וכבר רמיתי אפשר לדברי הרמב"ן אלו המהלה לדוד והמהרש"ם ז"ל עיין שם ומיהו לעיקר דינא לדידן אין נפ"מ דודאי רק בסכין התמירו בזה.

ובאמת גם בסכין לא החמירו רק לתחוב הסכין בפרי עיין מג"א בשם רמ"מ ועיינתי בלבוש סי' ר"ו באליהו זוטא שם שכתב וז"ל ואל יתחוב הפירי שמברך עליו בסכין לפי שבימין הוא עיקר החיים ואז הוא שני היפכים בנושא אחד (סדר ברכות) ובש"ע הגרש"ז סי' ר"ו ס"ח ויש מי שאומר שע"ד הקבלה אין לתחוב הפרי שמברך עליו בסכין ולאחוז הסכין בימינו כי הם ב' הפכים בנושא אחד שהימין ממנה תוצאות חיים והסכין הוא כחו של עשו המקצר חיים כמו שנתבאר בסי' ק"פ, ובסי' ק"פ ס"ו כתב נוהגין לכסות הסכין בשעת ברכת המזון כי השלחן דומה למזבח ובמזבח נאמר לא תניף עליהם ברזל וכו' ע"ש, הנה בכל מקום לא דברו רק מסכין ולא משאר כלי הבית, והבו דלא לוסיף עלה עכ"פ כן ראינו מגדולי עולם וגאוני ארץ שברכו על כפות מרק וברכו במזלגות בידיהם.

והנה ביו"ד סי' קט"ז ס"ו כתב המחבר וז"ל אסור לאכול מאכלים ומשקים שנפשו של אדם קצה בהם כגון משקין ואוכלים שנתערבו בהם קיא וכו', וכן לא יאכל בידים מזוהמות ועל גבי כלים מלוכלכים שכל אלו בכלל אל תשקצו את נפשותיכם ע"כ. והנראה דכלים מזוהמות וידים מזוהמות בחדא מיתתא הם וכמו דכלים מזוהמות היינו ממאכל אחר שנשאר בכלי ועכשיו הוא אוכל מאכל אחר נקראו כלים מזוהמות או לאחר האכילה אבל האוכל מתוך כלי ובשעת אכילה שהכלי מלוכלכת מהמאכל שאוכל לא נקראת כלי מזוהמת והכ"נ בידים מזוהמות לא נקרא אלא זיהום ממאכל שאכל קודם והפסיק מלאכול ונשארו הידים מזוהמות והיינו נמי לענין ברהמ"ז אבל הנוטל מאכל בידים נקיות לאכלו לא מקרי ידים מזוהמות כלל ואדרבה לפי סברת מעכ"ת מיד שהתחיל לאכול ואחז המאכל כבר הו"ל ידים מזוהמות ואסור לו שוב לאכול המאכל וזה ודאי אינו.

ובאמת כי גמ' מפורשת הוא (נדרים נ"ט ע"ב) רבה בר רב הונא אשכחיה לרב הונא דקאכיל דייסא באצבעתיה א"ל אמאי קאכיל מר בידיה א"ל הכי אמר רב דייסא באצבעתא בסים, וכל דכן בתרתי וכל דכן בתלת. עוד שם ר"י ורבי יהודה חד אכל דייסא באצבעתיה וחד אכיל בהוצא א"ל דאכל בהוצא לדאכיל באצבעתיה עד מתי אתה מאכילני צואתך א"ל דאכיל באצבעתיה לדאכיל בהוצא עד מתי אתה מאכילני רוקך ועיין ר"ן ורא"ש שם שפי' צואתך שתחת הצפרנים ופשוט דלא אמרו שאתה מאכילני מזוהמתך דאין באכילה כזו משום ידים מזוהמות.

אלא א"כ פשוט נמי דאין נכון לברך ולאחוז צלחתו בידו ולברך חדא דאין זה מדרך כבוד ואלא גם דרך רעבתנות, ועוד דלאחר שיברך לא ישתה מן הצלחת אלא יקח כף או מזלג לאכול והו"ל עובר דעובר לעשייתן ורק בדיעבד אינו חוזר ומברך כה"ג אבל לכתחילה ודאי אין לברך ולהחזיק הצלחת בידו אלא יקח מהאוכל או הרוטב בכף או במזלג ויברך ויאכל כנלפענ"ד פשוט ויאכלו ענוים וישבעו וברכות יחולו על ראשם, ומפני כבודו הארכתי בזה יותר מדאי.

ובזה הנני ידי"נ חוזר על הראשונות בברכה והצלחה על ספרו החדש החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קלב

זריזין מקדימין למצוות

למע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר הספק במי שיכול לקיים מצוה בשותפות וברבים עם אחרים אם יש ענין להיות מן הקודמין או אין נפ"מ בזה, דכל זמן שהמצוה נעשית לכל אחד חלק בה וע"כ צריך אחד להיות האחרון, ומה שאמרו זריזין מקדימין למצוות זה רק כשהוא בעצמו מקיים כל המצוה.

ולפענ"ד פשוט דאפי' אם יש מצוה שנעשית ברבים, מצוה לזרז להיות מהראשונים אם אפשר, וקצת ראי' מגמ' פסחים ס"ד ע"ב אין הפסח נשחט אלא בשלש כתות של שלשים שלשים בני אדם, ובדף ס"ה שם יצתה כת ראשונה וכו' והשלישית במקומה עומדת, תנא היא נקראת כת עצלנית, פרש"י מפני שנתעצלה להיות אחרונה. ופריך והא לא סגי דלאו הכי מאי הוה לי' למיעבד, ופרש"י דהוא מצוה בשלש כתות, ומשני אפ"ה איבעיא לי' לזרוזי נפשייהו כדתניא א"א לעולם בלא בושם ובלא בורסקי וכו' מבואר דאפילו במקום שמקיים כל המצוה וצריך לעשות שלש כתות ונמצא האיחור הוא לשם מצוה ובמה שמאחר עושה מצוה אפ"ה מיבעיא לזרוזי נפשי'.

איברא, דמצאתי לרבינו בחיי פ' ויקהל (שמות כ"ז) והנשאם הביאו את אבני השהם, וכתב דכוונת הנשיאים הי' שיתנדבו הכל ראשונה למלאכת המשכן ושישלימו הם אח"כ מה שיחסרו כל ישראל ואע"פ שהיתה כוונתם לטובה נחשב להם לחטא ולחסרון לפי שסמכו על הדבר הזה כי אולי היו ישראל מביאים האבנים ולא תשלם כוונתם כי היו משלימין את הכל ולא יהי' לנשיאים חלק במצות המשכן, ולכך תמצא והנשיאים חסר "והנשאם" כתיב. ומכאן עונש על כל שאפשר לו להיות מן הקודמין במצוה ואינו קודם ומפני זה נכתב שמם בחסרון ע"כ.

מבואר דאפילו בהבאת מצוה של רבים צריך להיות מהראשונים והקודמים, והמאחרים מקבלים עונש

על איחור אפילו במקום שכוונתם לטובה שחשבו שהם ישלימו הכל, וכ״ש היכא דמאחרים מחמת עצלות או בלתי זריזות אפילו אין רוצים להשתמט וק״ל. ועיין מג״א או״ח סי׳ קנ״ו.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קלג

מים שנתערבו בם כעמיקאלים אי נפסלים לנטילה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו למה המים שלנו שנותנים בהם כמה מיני כעמיקאלים לא יפסלו משום מלאכה לגבי נטילת ידים.

ולפענ״ד הנה בש״ע א״ח סי׳ ק״ס ס״א כתב מים שנשתנו מראיהם בין מחמת עצמן בין מחמת דבר שנפל לתוכן בין מחמת מקומן פסולים לנט״י ומיהו היינו דוקא שהמים נשתנו מראיהן מחמת הדבר שנפל בהם. ופשוט דהני כעמיקאלים בטלו לגבי מים ואין המים המחוברים למעיינות ונהרות נפסלים במה שמניחים בהם כעמיקעלס וכל שלא נשתנו מראיתם ממראה מים כשרים הם לנט״י.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קלד

בדין שומע כעונה

מע״כ ידי״נ הרב הגאון כו׳ כש״ת שליט״א.

אחדשכ״ת בידידות. בדבר חקירתו באחד שכיון לצאת בברכת חבירו שנתחייב בה מדין שומע כעונה ולבסוף לא יצא השומע כגון שבכיון לא אכל אחר שמוע הברכה, או שלא הוצרך הברכה האם חשוב אצל השומע כברכה לבטלה שהרי שמע הברכה ויצא בה ושוב לא אכל.

לפענ״ד פשוט דהשומע כעונה הוא הלכה לענין לצאת בברכה אבל לעבור בלא תשא אין ספק שאינו עובר איבעית אימא גמרא איבעית אימא סברא איבעית אימא גמרא דעל שבועה עצמה השומע מאחרים כל שלא קבל על עצמו באמן אינו בכלל שבועת שוא ועיין ר״ן ריש נדרים ואב״א סברא דכיון דשומע כעונה לא הוי אלא גדר מחשבה והרי קיי״ל מחשבה טובה הקב״ה מצרפה למעשה מחשבה רעה אין הקב״ה מצרפה למעשה א״כ לענין לצאת ידי חובתו דהו״ל מחשבה טובה הקב״ה מצרפה למעשה אבל לעבור עליו דהו״ל מחשבה רעה אין הקב״ה מצרפה למעשה.

והאמנם ספיקתו יש לומר קצת לפמ״ש הרמב״ם פ״א הי״א מהל׳ ברכות כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא ואע״פ שלא ענה אמן וכל העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך והוא שיהי׳ המברך חייב באותה ברכה ע״כ, והנה מפורש דהרמב״ם מחלק בין השומע לבד שיצא ידי ברכתו ובין השומע ועונה אמן על שמועתו דהשומע לבד יצא אבל העונה אמן הו״ל כאלו הוא בעצמו בירך עיין כ״מ שם ולפ״ז י״ל בדידן נמי אם רק שמע ולא ענה אמן אז לכ״ע לא עבר על שבועת שוא אבל אם ענה אמן דהו״ל כמברך עצמו אז לכאורה עבר נמי על שבועת שוא וכמ״ש הר״ן הנ״ל וגם קיי״ל בסוטה דעניית אמן כאלו יצא שבועה מפיה ע״ש ודו״ק.

סימן קלה

המברך להוציא את חבירו והוא אינו רוצה לצאת בברכת עצמו

עוד להנ״ל

ומה שחקר עוד במי שבירך להוציא את חבירו והוא אינו רוצה לצאת בברכת עצמו וכגון שכבר יצא ולא בא רק להוציא את זה או שאכתי אינו רוצה לקיים המצוה לעצמו ולא בירך רק לזה השני, והשני בתומו או שלא בתומו מיאן בברכתו אי הראשון חייב על ברכה לבטלה כיון שבתחלה בירך בכוונה נכונה או שנימא כיון דהשני לא יצא נמצא דבירך לבטלה.

ולפום ריהטא הי׳ נראה דתלוי במחלוקת הראשונים דהריטב״א (חולין פ״ק) כתב דמי שבירך ברכה הצריכה לו ושוב נזכר שתענית היום או בירך על נט״י וראה שנלקח הפת ממנו פטור על הברכה ולא מקרי ברכה לבטלה שבשעה שבירך בירך ברכה שנתחייב בה אלא שבסוף נעשה שינוי שלא צריך לה לא בירך לבטלה והכ״נ י״ל כן הוא ויש חולקין בזה א״כ לכאורה יש לומר דבמחלוקת שנויה ועיין ספרי משנ״ה ח״ז סי׳ פ׳.

איברא דלא דמו הני אהדדי דהתם שבירך בשעת ברכה היתה ברכה ראויה אלא שלאחר ברכתו נשתנה המצב ואין צריך עוד לברכה אבל הכא בשעה שבירך כיון שלא בירך רק להוציא את חבירו וחבירו לא רצה לצאת א״כ מעולם היתה ברכה לבטלה בשוגג או במזיד, ובאמת כי מה״ט אמר דמצוה התלוי׳ בחבירו אין לברך עובר לעשייתן עיין רמב״ם הל׳ קידושין והראב״ד השיג עליו והטעם דחיישינן שמא תחזור בה ונמצא ברכה לבטלה והחולקין ס״ל דלא חיישינן שמא

תחזור אבל אם חזרה הו"ל ברכה לבטלה לכ"ע וא"כ הכ"נ לכאורה פשוט שאם בירך לשני להוציאו ידי חובתו והשני מיאן בברכתו נמצא בירך ברכה לבטלה.

סימן קלו

בירך להוציא את חבירו וחבירו מיאן לצאת בברכתו

עוד להנ"ל

ומה שפלפל בזה אי שייך כאן יש שליח לד"ע או אין שליח לד"ע ואי המברך הוא שלוחו של אדם כמותו.

והנה פשוט שהוא מדין ערבות וכמ"ש המפרשים דמה"ט אפי' יצא מוציא מדין דישראל ערבים זה לזה, ועיין רא"ש ברכות דף כ' ועכ"פ המברך אם בירך רק לחבירו אם אמר לו לברך לו וחזר בו אז הכשילו להמברך בברכה לבטלה ואם לא צוה לו לברך בעצמו עבר אברכה לבטלה והבן כי קצרתי.

באות א' שציין לסתירת מרן החת"ס ז"ל בענין בריך רחמנא וציין לספרינו משנה הלכות ח"ח סי' ל' ולס' אפיקי יס סי' ג' ד"ה ועכ"פ אמת אגיד כי פה על הדרך אין לי ס' אפיקי יס לעיין אחריו ויהי' כבודו מחול.

סימן קלז

ספק ברכות אי יש לברך בהרהור

עוד להנ"ל

באות ב' העיר אמ"ש המהר"ס שיק ז"ל א"ח סי' צ"ג דבספק ברכות יש לברך בהרהור דבזה ליכא משום לא תשא, וכ"ת יצא לחלק בין יראו עינינו לשאר ברכות, ולפענ"ד לפמ"ש לעיל דמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה והכל סובב אל הנקודה הנ"ל.

סימן קלח

בדין הרהור כדבור דמי לצאת בברכה

עוד להנ"ל

באות ה' שאל למ"ד (ברכות דף כ') דהרהור כדבור דמי אמאי בעינן להוציא בברכה מדין שומע אמאי לא סגי מדין הרהור לא ידעתי מה כוונתו אי כוונתו שיהרהר בעצמו בלבו אהכ"נ אם יודע לברך ומהרהר בעצמו יצא, ואי בשאינו יודע להרהר רק שמכוון מחבירו ליכא להוציא מדין הרהור כדבור דבהרהור ליכא להוציא חבירו דבהרהור לא יצא כלל דבהרהור לבדו לא יצא רק מטעם דכדיבור דמי למ"ד דס"ל הרהור כדבור וזה שומע כעונה.

איברא דנראה לחדש דאפי' למ"ד כדבור דמי אין הכוונה שהרהור הוא דבור ממש אלא לענין לצאת ידי מצוותו היכי דבעי דבור אמרינן דהרהור כדבור דמי כלומר כאלו הוציא בפיו ויצא ידי חובתו אבל להוציא חבירו א"א להוציאו, והגע עצמך למ"ד הרהור כדבור דמי אם יעמוד ראובן ויגיד לשמעון הרהר בלבך ברכת התורה וכוון להוציא אותו וגם שמעון מהרהר להוציאו וראובן מכוון לצאת לא יצא כלום ולית דין צריך בשש, דכה"ג לא אמרינן הרהור כדבור דמי דעכ"פ צריך לשמוע הברכה שמברך ולזה אמרינן שומע כעונה.

וקצת נראה לפ"מ שכתב הרא"ש נדרים דהרהור וראי' הו"ל דבר שממילא ודבר שממילא א"א ע"י שליח ולא ע"י אחר בכלל וכמו שכל דבר שבגופו א"א ע"י אחר ולא ע"י שליח הכ"נ לענין דבר שממילא ובתוס' דמחשבות אפי' מלאך אינו יודע וא"כ כ"ש ב"א שאינו יודע הרהורי לב חבירו א"א רק ע"י דבור ופשוט.

דושכ"ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קלט

איסור אכילה או שתיה קודם שיתן מאכל לבהמתו

עש"ק לסדר והיה ברכה התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי וכו' ידידי הב' המופלא **נ"נ הופמאן** הי"ו תלמיד ישיבתינו הקדושה קרית אונגוואר רמות ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשה"ט. ובדבר אשר פלפלת בדברי אחרון אחד לא אוכל להאריך בזה מפני כמה טעמים ומיהו אכתוב קצת להפיס דעתך בדרשת חז"ל ברכות מ' א' אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו שנאמר ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ע"ש, ובס' חסידים סי' א' תתקנ"ז דדין זה רק לאכילה אבל שתיה אדם קודם והביא ראי' מדכתיב והשקית את העדה ואח"כ את בעירם וכן רבקה אמרה שתה וגם לגמליך אשאב, ובשו"ת כת"ס הביא בשם הח"ס ז"ל לחלק בין אם הוא בהמתו שלו לבין לבהמתו של אחרים דהנותן לאכול לחבירו אין צריך ליתן גם לבהמת חבירו לאכול דדוקא בעלים שחייבים במזונות בהמתן אסורין להקדים אכילתן לבהמתם, ועיין ט"ז א"ח סי' קס"ז סק"ז דרק אכילה אסור אבל טעימה מותר ודייק מדבגמ' אמרו רק אכילה ובאמת כי בגמ' גיטין ס"ב בהא דגניבא אמר רב אסור לטעום וכבר האריכו בזה האחרונים

ז"ל וקצת צ"ע גם שהביא דהס"ח הי' יכול להביא מקרא דוהשקית את העדה ואת בעירם ובאמת כי בס"ח מביא מקרא דוהשקית וכן צ"ע אבעל יד אפרים בהגהות על ש"ע א"ח שם.

ובאמת כי ברש"י פ' חקת (במדבר כ' ח') והשקית את העדה ואת בעירם מכאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל ובפ' חיי שרה שתה וגם לגמליך אשקה משמע דלשתיה בנ"א קודם ולפמ"ש הח"ס אין ראי' דרבקה אינה מחויבת להשקות קודם, וכבר הקשתי אם הא הלכתא רק על הבעל נאמרה או גם אשתו בכלל דאפשר דאף על אשתו ובניו אין חיוב זה כלל דהבעל מחויב גם לזון את אשתו ואין מזונותן עליהן רק על בעל הבית וכ"ש של אחרים לא או כיון שהיא עקרת הבית והוא חייבת ליתן לו לאכול א"כ גם לבהמתו ואי נימא כן דאשתו פטורה א"כ כ"ש רבקה שהיא אין לה שום שייכות ועכ"פ אפילו נימא אשתו חייבת מ"מ אין על רבקה אחריות וצ"ע.

והנה יש מהאחרונים שהקשו דבנח כתיב והיה לך ולהם לאכלה ומביא נח קודם לבהמתו וא"כ צ"ע למה לא הביאו ראיה מקרא זה ולפענ"ד דאין משם ראי' דודאי להכין צדה לדרך או להכין מאכל לדרך או למחר וכיוצא בו אדם קודם לבהמתו ורק בשעת אכילה בהמתו קודמת ולכן בנח שאמר שיביא מאכל לתיבה להכין מאכל לשנה שלמה האדם קודם, או יאמר לפמ"ש הטעם דבהמתו קודמת לפי שלפעמים אדם ובהמה תושיע ה' שניצל בזכות הבהמה וא"כ צריך להקדים המציל אבל כאן הרי נח איש צדיק מצא חן בעיני ה' וכלם ניצולו בשבילו ולכן הוא קודם, אלא מה שקצ"ע למה לא הביאו בגמ' ראי' מקרא דוהשקית דלא יאכל אדם קודם שיתן מאכל לבהמתו, ולפי הנ"ל י"ל דודאי בצדיקים גמורים האדם קודם אלא במי שאינו צדיק גמור הבהמה קודמת. ואיברא דנלפענ"ד לומר דבר הגון בס"ד דהנה בגמ' ברכות ל"ה ע"ב והי' אם שמוע וגו' ואספת דגניך רב חנינא בר פפא רמי כתיב ולקחתי דגני בעתו וגו' (הושע ב') וכתיב ואספת דגניך וגו' ל"ק כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ע"כ, ובתוס' שם הקשו והא לקמן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מוקים לה ותי' עושין ואינם עושין ע"ש והנה באינם עושין רצונו של מקום צריך לכח השור שבזכותו וע"י בא לו התבואה וע"ז רוב תבואות בכח השור ומגיע לשור קודם (ואולי זה נמי טעם לא תחתום שור בדישו והבן) ואי עושין רצונו של מקום הו"ל ועמדו זרים ורעו צאנכם ואז האדם קודם דכל הבריאה משועבדת לצדיק ועיין בעל העקידה דיש ב' דרך הטבע ודרך הטבע של בעלי השכל הוא טבע נסית ואז הטבע נכנע להצדיק וכמ"ש בגמ' חולין (ז' ע"א) בגינאי נהרא שחלק מימיו לר"פ בן יאיר ולא היה בדרך נס אלא שהטבע נכנע לו להצדיק.

ומעתה אתי שפיר בנח שנאמר בו צדיק תמים ונח מצא חן בעיני ה' ובזכותו נצלו כל החיות כתיב והיה לך ולהם לאכלה כי אתה קודם וברבקה כיון שהיא לא היתה חייבת במזונות הגמלים ולא בהשקאתן אמרה שתה וגם לגמליך אשאב ובוהשקיתה את העדה ואת בעירם שהי' סכנה או מה שפי' חז"ל שחס הקב"ה על ממונן של ישראל אבל בוהיה אם שמוע וגו' ונתתי עשב שמיירי בעושין ואינן עושין א"כ אפשר דבזכותם חיים ועכ"פ צריך לכח השור לקיים ואספת דגניך ולכן שפיר דרשו שם אסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו.

ואולי מהאי טעמא ס"ל להרמב"ם דלא הוי אלא ממדת חסידות דבאמת הא לאו מילתא דפשיטותא הוא דהאדם חי בזכות הבהמה ואולי אוכל זכותו בעוה"ז מעוה"ב ובגדר ח"ו שמשלם לשונאיו על פניו להאבידו או כיוצא בזה או כמעשה דר"ח ב"ד במס' מו"ק אבל חסידים שאפילו יכולין לתלות במעשה עצמן אינם מבקשים אלא מתנת חנם (עיין רש"י ואתחנן) ולכן נותנין לבהמה קודם להראות שבזכותן חיים.

ובזה מיושב מה שהבאתי להקשות לפ"מ שפי' דאם האדם בסכנת רעב האדם קודם א"כ למה לא חילקו בזה המפרשים ולפענ"ד פשוט דהא לא צריכא לפנים דודאי במקום סכנה האדם קודם בכל אופן ואפילו מותר לשחוט הבהמה כדי למלאות רעבון נפשו וכ"ש שהוא קודם לאכילה וכן פשוט שאם נגיד יש לו סעודה אחת או לעצמו או שיתן לבהמתו ודאי שהוא קודם וחייו קודמין אפילו לחיי חבירו וכ"ש לבהמתו אלא היכא דהוא אינו מצטער ובהמתו רעבה אז בהמתו קודמת.

ובמה שהעיר בחילופי סוגיות מברכות שכתבו לאכול ובגיטין כתבו לטעום הארכתי בזה במקום אחר ואין כאן מקומו כעת ועיין משנ"ה ח"ד סי' ל"ו מש"כ אתוס' רע"א פ"א מ"א דברכות דאסור לטעום אפילו טעימה קודם התפילה ודו"ק.

ומחמת כי אין הז"ג להאריך יותר הנני לברכך בברכת צלח ורכב על דבר אמת וי"ר שלאילנא וגברא רבא תתעבד בתורה ויר"ש כאות נפשך וברכת המעתיר בעדך לטובה עכל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קמ

העונה אמן אחר ברכת עצמו אי הוה הפסק

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. מי שבירך ברכת הנהנין כגון המוציא או שהכל וענה אמן אחר עצמו כגון שהכל נהי' בדברו

אמן או אפילו אומר בפירוש "אל מלך נאמן" אי הוה הפסק
וחוזר ומברך או דיצא בברכתו.

לפום ריהטא הי' נראה דהוה הפסק דאיהו חולם ואיהו
מפשר בתמיה וכן מצאתי בא"ר א"ח סי' קס"ז אמנם
כד דייקינן מצאתי לרבינו המאירי בס' מגן אבות דלא הוי
הפסק והטעם משום דאמן הוא קיום הברכה, ואין נפ"מ מי
שמקיים אלא דלכתחלה אין לענות אמן על ברכת עצמו וזה
דלא כמ"ש הא"ר או"ח סי' קס"ז דהעונה אמן אחר ברכת
עצמו הוי הפסק וחוזר ומברך שנית ולא זכר מדברי המאירי
הנ"ל, ועיין שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' קל"ט. ועיין רש"י
ברכות מ"ז ע"א דגם אמן הוא חלק מהברכה, וכן מבואר
בירושלמי הובא בש"ג סביב למרדכי ברכות ע"ש. וקצת יש
להביא מברכת בונה ברחמיו ירושלים ועונה אמן לעצמו. וכן
יש עונים אמן אחר ברכת שומר עמו ישראל לעד ואחר ברכת
מלך יחיד קודם ברכו וי"ל, ומיהו הראשון נראה.

והטור א"ח סי' ס"א כתב בשם הרמ"ה דאמירת אמן אחר
ברכת עצמו הוי טעות ונקרא בור והוי הפסקה
בדבר שלא היה לו להפסיק ע"ש וגם הובא בספרינו זה.

איברא דבדין דהעונה אמן אחר ברכותיו אי הוה הפסק
לכאורה במחלוקת שנויה ובגמ' (ברכות מ"ב ע"ב)
תני חדא העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה משובח ותניא
אידך הרי זה מגונה ל"ק הא דעני אמן אחר כל ברכה וברכה
והא דעני אמן בבונה ירושלים, והרמב"ם פ"א מהל' ברכות
הט"ז כתב כל העונה אמן אחר ברכותיו הרי זה מגונה
והעונה אחר ברכה שהוא סוף ברכות הרי זה משובח. וכתב
הכ"מ כל העונה וכו' מגונה והטעם דאמירת אמן מורה
שכבר גמר ברכותיו ואין לו לומר יותר וכשעונה אחר כל
ברכה וברכה הרי זה מגונה שמראה בכל פעם שמסיים ואח"כ
חוזר ומברך ע"ש. ועיין טוש"ע א"ח סי' רט"ו ס"א.

ולכאורה מלשון הרי זה מגונה משמע דמגונה הוא דהוה
אבל איסור ליכא וגם משתיק לא משתקינן ליה
ולהדיא אמרו כן ברכות (דף ל"ג ע"ב) מודים מודים משתקין
אותו, אמר ר' זירא כל האומר שמע שמע כאומר מודים מודים
דמי מיתיבי הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה מגונה הוא
דהוי שתוקי לא משתקינן ליה ומשני לא קשיא וכו' מבואר
דהיכי דאמר מגונה לא משתקינן ואי הוה איסורא אמאי לא
משתקינן אע"כ דמגונה הוי ולא איסור ועיין ר"ן גאון שם
בשם הירושלמי ודו"ק. אלא דממילא ליכא נמי איסור הפסק
דאל"כ הי"ל לחלק בכה"ג דהיכא דהוה הפסק הרי מגונה
והיכא דלא הוה הפסק הרי זה משובח ואדרבה אי נימא דהוה
הפסק א"כ ברכתו הוה ברכה לבטלה וצריך לחזור ולברך על
המאכל וכיוצא בו ולרמב"ם הו"ל בכלל לא תשא דאורייתא
והיל"ל הרי זה איסור גדול ומלקין אותו, גם הפר"ח הובא
בשע"ת א"ח סי' נ"א אות ב' כתב דהעונה אמן אחר ברכותיו
הרי זה מגונה כלומר מגונה הוא דהוה שתוקי לא משתקינן
ליה. ברם הפמ"ג סי' נ"א והביאו המ"ב סי' רט"ו סק"א
דה"מ דהוה מגונה בדלא עשה הפסק אבל אם בירך על מצוה
שרוצה לקיים בעשייה או ברכת הנהנין דהפסיק בזה הברכה
לאכילה או לקיום העשה עשה איסור וחוזר ומברך ע"ש.

ואשר נראה לפענ"ד דהלכה זו תלוי' בעצם דין דעניית
אמן מה הוא דהרמב"ם פ"א מהל' ברכות הי"א
כתב כל השומע ברכה מן הברכות מתחלתה ועד סופה
ונתכוון לצאת בה ידי חובתו יצא אע"פ שלא ענה אמן וכל
העונה אמן אחר המברך הרי זה כמברך והוא שיהיה המברך
חייב באותה ברכה, והנה חידש לן הרמב"ם ז"ל דלצאת יוצא
אדם מדין השומע כעונה אפילו לא ענה אמן אלא שמע
הברכה ויצא ידי חובתו וא"כ למה יאמר אמן שאם אמר
אמן אחר המברך הרי זה כאילו הוא בעצמו בירך ואינו יוצא
מדין שומע כעונה אלא כאלו בירך הוא הברכה ועיין כ"מ
הסבר הדברים דכשנתכוון ולא ענה אמן יצא ולא כמברך אבל
כי ענה אמן יצא כמברך, ומבואר דהאמן והברכה הם תרי
מילי ואמן הוא כמו שאמרו בגמ' ברכות נ"ג ונזיר שלהי
המסכת' הגוליירין מתגברין.

אמנם רש"י ברכות מ"ז ע"א ד"ה עד שיכלה אמן מפי
העונים פי' אמן אחר ברכת המוציא דאף עניית אמן
מן הברכה היא ואמרינן בפ' כיצד מברכין (דף ל"ט ב) צריך
שתכלה ברכה קודם בציעה ע"כ. ומבואר מדברי רש"י דאמן
הוא גמר הברכה ולא נגמרה הברכה עד שיאמרו אמן ובש"ג
סביב המרדכי ברכות פ' כיצד אות ט"ז כתב בשם הירושלמי
צריך כל אדם שיכון לבו שיענה אמן אחר ברכת חבירו כי
בעניית אמן יוצא נמי המברך כדאמרינן בירושלמי פ' שלשה
שאכלו ר' אבא בר זבדא הוה משמש קומי ר' זירא מזג ליה
כסא אמר ליה בריך והב דעתך למשתי אוחרן דתניא השמש
מברך על כל כוס וכוס ואין מברך על כל פרוסה ופרוסה
א"ל כמה דאנא יהיב דעתי מפקי יתך י"ח כן הב דעתך
דמפיק מפקיה יתי באמן ע"כ ע"ש.

והמבואר דס"ל דאמן הוא גמר הברכה ולכאורה תקשה
דא"כ כיון דאמן הוא גמר הברכה והמברך ג"כ
אסור לו לאכול עד שיגמור הברכה היאך יהיה אמירת אמן
הפסק כיון דהוא גמר הברכה וצריך לה לצאת י"ח ולכן צ"ל
כך דכיון דתיקון לצאת היתה שאחד מברך והשני יענה ושניהם
מצרפין לגמור את הברכה ולא תקנו שאחד יאמר אמן ומיהו
היכא דליכא שני והוא אמר בעצמו אמן או אפילו איכא שני

והוא בעצמו אמר אמן הגם שאפשר יצא באמן השני י״ח לגמר הברכה מ״מ ליכא למימר דהוה הפסק כיון דסוף סוף הוא גמר הברכה שלו וא״א לומר דכיון שגמר הברכה נעשה הפסק.

ולפ״ז יש לומר דהרמב״ם לשיטתו דס״ל דאמן לא הוה חלק מהברכה אלא העונה אמן הוה כמברך עצמו ולצאת ידי חובתו חובת שמועה יצא בלי עניית אמן א״כ העונה אמן במקום שהוא הפסק הוה לבטלה וחוזר ומברך אבל לדעת הירושלמי ורש״י ודעימייהו דאמן הוה ליה גמר הברכה וצריך לצאת בה המברך ידי חובתו הכ״נ דלא הוה הפסק אלא מגונה הוא דהוה דהי״ל להזמין מי שהוא שיענה אמן אחר ברכתו ולא שהמברך בעצמו יענה אמן שהוא החולם והוא הפושר הגם שהוא גמר ברכתו מ״מ מגונה הוה והבן. והארכתי בזה בשיעור בישיבה אלא שאין הז״ג כעת להאריך יותר.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמא

איזה ברכה מברכין על פצוצות (שניצעל בלע״ז) וגעפילט״ע פי״ש

טבת תשמ״ג לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשב״ת בידידות נאמנה. על דבר שאלתו בענין אכילת בשר טחן מעורב עם קמח שעושין כעין עגיות (שניצעל) כיצד מברכין.

הנה נהוג עלמא לברך שהכל על שניצעל ולאחריו בורא נפשות והגם שיש שם מעורב קמח וגם נהנה מהקמח ואין בנו כח בזה לשנות ועיין אב״נ א״ח ח״א סי׳ ל״ח שהאריך בזה וכתב ג״כ לברך שהכל ובר״נ. עיין שו״ע או״ח סי׳ קס״ח סי״ג וסי׳ ר״ד סי״ג.

וה״ה לענין דגים געפילט״ע פי״ש שנהג עלמא כן והגם שלפעמים מוסיפים חלה או קמח מ״מ קשה לעמוד על זה ולכן גם בזה יברך שהכל, ומי שאפשר לו שלא לאכול בלי נט״י תע״ב.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמב

בביאור מה שאומר לך בעה״ב עשה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר מה שאמרו ז״ל מה שאומר לך בעה״ב אם אומר לו שיעשה דבר של שררה וכיוצא בו אי חייב לשמוע לו. ולפענ״ד נראה לפמ״ש בתוס׳ פסחים פ״ו ע״ב ד״ה אין מסרבין מבואר דמדין מה שאומר לך בעה״ב עשה צריך לשמוע לו, אפי׳ הוא ענין של שררה וגסות, והטעם נראה דהוא עושה בגדר עבדות שעושה מה שאומר לו בעה״ב ולא מעצמו נמצא דלגבי שררה זו עבדות הוא לבעה״ב שמוכרח בצוואתו והבן.

ועיין ש״ע א״ח סי׳ ק״ע ס״ה ובמהרש״א בח״א פסחים פ״ו ועיין מאירי שם שלא גרס חוץ מצא והגהת ליצניס הוא ע״ש, וכתב עוד שאם נתנו לו גדול הבית כוס לשתות מקבלו מיד שאין מסרבין לגדול אלא אם נתן לו עבד או שפחה מסרב תחלה והוא כפי׳ המהרש״א בח״א ועיין א״ר וברכ״י א״ח סי׳ ק״ע שהכריחו כמהרש״א וק״ל.

סימן קמג

בדין דאין מסרבין לגדול

עוד להנ״ל

ובדבר הדין דאין מסרבין בגדול אם הוא אומר לך דבר של שררה אי נמי דינא הכי וא״כ בראב״ע כשאמרו לו להעמיד נשיא אמר אלך ואימלך בדביתהו (ברכות כ״ז ע״ב).

הנה בתוס׳ פסחים פ״ו ע״ב ד״ה אין מסרבין לגדול כתב דאמאי דיתיב אפוריא לא שייך למימר דאין מסרבין דישיבת פוריא דבר גסות ושררה ולא הי׳ לו לישב אי לאו משום כל מה שיאמר לך בעל הבית עשה ע״ש.

מבואר דבדבר של גסות ושררה ליכא דין דאין מסרבין ואין צריך לשמוע אם אינו רוצה לנהוג בשררה, ועיין ש״ע א״ח סי׳ נ״ג סט״ז מי שאינו ש״צ קבוע צריך לסרב מעט וכו׳ ואם האומר לו שירד הוא אדם גדול אינו מסרב לו כלל (דאין מסרבין לגדול) ובמ״ב שם אות מ״ה ועיין ארחות חיים להרא״ש אות פ״ח אל תרדוף אחר הכבוד ולא תעלה במעלה שאינה ראויה לך נראה כוונתו דלא תעלה אפילו יאמרו לך עלה, והוסיף אל יכבדוך בני אדם פן יבעטו בך וישפילוך כלומר אפילו יאמרו לך בנ״א וכדעת התוס׳ ועיין דרך ישרה שם וק״ל.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמד

השתין מים ולא שפשף רק בידו אחת אי צריך נטילה לשתיהן

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר השאלה בהשתין מים ולא נגע במקום מכוסה דא״צ ליטול ידיו ואם שפשף צריך

ליטול ידיו אם שפשף בידו אחת מהו ליטול ידו זו או צריך שתי ידיו, ואי יש חלוק בין ברכה לתפלה.

תשובה. **הנה** בגמ׳ יומא ל׳ ת״ר הלכה בסעודה אדם יוצא להשתין מים נוטל ידו אחת ונכנס ופרש״י אותה ששפשף בה ניצוצות והובא בש״ע א״ח סי׳ ק״ע ס״א ובתו״י יומא הנ״ל כתבו דה״ה לתפלה ולדברי תורה אבל אין צריך לברך ע״כ ע״ש, ומבואר דסגי ליטול יד אחת כלומר אותה ששפשף.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמה

אי מותר לישן בחדר אוכל

אור ליום ד׳ לסדר והצליח דרכך בנ״י תשמ״ג
לכבוד ש״ב אשכול הסופר חכם ומשכיל כש״ת מוה״ר
עמרם סופר צירך יצו״א.

אחשכ״ת. בדבר אשר העיד מזקינו שהדליק נר שמן שדלק כל יום השבת דין הנייא לן שזה ראי׳ מגמ׳ שבת שזכרתי במכתבי הצעיר.

ועל מה שהביא לן מכ״ק זקינו המ״ח ז״ל שבחדר שאכלו בו לא ישן איש מעולם ואינו יודע אם הי׳ לו איזה טעם על זה או רק מאחר שהי׳ איסטנים גדול לא הי׳ מניח שם אדם לישן.

הנה באמת כי קשה בזה לומר נביאות ומ״מ אפשר לומר טעם הגון ונכון לפ״מ שאמרו ז״ל ומובא באבות פ״ג וחגיגה כ״ז ומנחות צ״ז בזמן שביהמ״ק קיים מזבח מכפר על אדם עכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו ואמרו זה השלחן אשר לפני ה׳ והגם שפי׳ רש״י ותוס׳ משום אורחים וגדולה לגימה מ״מ הרי פי׳ דהמאכל הוא במקום קרבן ועיין מדרש שמואל ולפ״ז כיון דשלחנו של אדם הוא במקום מזבח לא נח לישן באותו בית וכמו שכתב בס״ח דאין לסרוק ראשו וכיוצא בו על השלחן מפני שדומה למזבח הכ״נ ס״ל דהיכי דאפשר צריך ליזהר שלא לישן במקום המזבח וכמו הכהנים שהיו אסורים אפילו בישיבה.

סימן קמו

אין לקלוף פרי בפיו לאכילה

עוד להנ״ל

ועל דרך אשר ראה מי שהוא קולף פרי לאכול בפיו כגון תפוז ארא׳נדזש בלע״ז וכיוצא בו הנה באמת כי אין זה דרך בני ישראל אלא דרך גוים לקלוף בשיניים עיין ר״ש סוף טהרות והובא בס׳ גנזי יוסף אבל בני ישראל מתקנים המאכלים בידים ומכניסים לפה וכעין שתי׳ מן הנהר שג״כ אין שותין מן הנהר רק בידים והעושה בפיו ובשיניים מחזו כרעבתנותא. ובעופות טמאות ובהמות טמאות סימנן שדורס ואוכל לא כן טהורות וכ״ש בן ישראל שצריך להיות בסעודה בדרך צניעות ומוסר.

ובש״ע א״ח סי׳ ק״ע ס״ט לא יאכל שום או בצל מראשו אלא מעליו ואם אכל ה״ז רעבתן וע״ש בסי׳ קע״א דרכי הסעודה והוא בכלל ועיין מס׳ דרך ארץ הובא במ״ב אות כ״ג הרוצה לקרוע בכח דבר מדבר הטיפש שבהן אוחז הקלח בידו אחת ונשכו בשיניו ע״כ משמע דנשיכה בשיניו הוא דרך גנאי וטפשות וטיפש קרי ליה והבן.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמז

אי יש לרחם על רשעים ומה שאמרו רחמי רשעים אכזרי

מעכ״ת ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשכ״ת. ואל דבר שאלתך אי יש לרחם על רשעים ומה נעשה במה דכתיב רחמי רשעים אכזרי (משלי י׳).

דע כי ודאי שרחמי רשעים אכזרי וכל המרחם עליהם לבסוף הוא נופל בידם ומיהו לפעמים יש לרחם גם על הרשע ועיין תנדב״א רבה פ׳ כ״ו ד״ה דא כבד את אביך בא״ד ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך כי תשמע בקול ה׳ אלקיך אימתי יבאו עליך כל הברכות האלה אם תשמע בקול ה׳ אלקיך ותלך בדרכיו שהוא דרכי שמים ומה הם דרכי שמים שהוא רחמן דמרחם אפילו על הרשעים ומקבל אותן בתשובה שלימה וזן ומפרנס את כל הבריות כך תהי׳ רחמנים זה על זה לפרנס זה לזה ותאריכו פנים זה לזה בטובה.

מבואר דאפילו על רשעים צריך לרחם והוא מדרכי שמים, ומה שאמרו ז״ל אסור לרחם על הרשעים ורחמי רשעים אכזרי זה צ״ל במינים וכיוצא בזה ומשמע לכאורה דאפילו אביו רשע צריך לפרנסו ועיין במחלוקת הרמב״ם והטור בהל׳ כבוד אב ואם בזה וצ״ע ובישוע״י שם דייק לשון בטובה שפעמים צריך האדם להיות ברוגז עם הרשעים כדי שיטיב מעשיו ולהכי כתיב בטובה.

ואולי הכוונה בטובה כלומר ע״פ התורה דהגם דאין מרחמין על הרשעים מן הדין אבל צריך להיות

רחמנים לפנים משורת הדין שהם דרכי שמים ולא דרכי הבריות דדרכי הבריות הם שלא לרחם על הרשעים אבל דרכי שמים ומרחם אפילו על הרשעים.

ועיין עוד שם פ"ו, ומר הקנ"ה לעמוס לא כתבתי בתורתי ע"י רבך תשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' וגו' מכל מקום בין רשעים בין כשרים וכו' ופי' היעטו"י כעין הברכה שברכם יעקב אבינו וכתיב בתרי' תשריך ישראל הרי שהקנ"ה משבח הכשרים והצדיקים וברמז אף שם עם נושע בה' בין צדיקים שהם נושעים בה' מגן עזרך פי' שבוטחים בזכות אבות שמומין מגן אברהם ובין רשעים שהם מעורבים בין העכו"ם שהם חרב של עשו גאותך וחי' מושיעם ד' ע"ש.

ועיין ברכות דף י' מחלוקת ר"מ וברוי' ובגהש"ס שם מוה"ק פ' וירא והתרכתי זה במקום אחר ועיין משנ"ה מ"ו סי' כ"ז-ל' בתריכות, ומ"ז סי' כ' ועיין רדב"ז מ"ו סי' רל"ד ודו"ק.

דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמח

במנהג שלא לאכול קצוות מן הפת

עש"ק לסדר ובתוכם ה' התש"מ מע"כ הב' יעקב גינזבורג הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו מה שנהג עלמע שלא לאכול קצוות המלה (וכן קצוות שאר פת ומלה לאו דוקא) מה טעם יש לזה.

והנה מורגל בפי העולם שהאוכל כל הקלה קשה לשכחה ולפענ"ד ממרתי עוד דמחזי כרעבתנותא שלא משייר כלום עוד י"ל לפ"מ דקיי"ל בע"ח (סי' ק"פ ס"ג) דכל מי שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם ולכן נהג עלמע לשייר מהסוף של הלחם ומינה נשתרבב המנהג שאין לאכול הקלה וממילא ישייר קצת מן הפת.

ומה שרגילים לומר דקשה לשכחה תולי י"ל דהרי רש"י פי' לצריך לשייר כדי שיהא מזומן לעני שאם יבא וכ"כ הלבוש ובע"ר הוסיף שהוא כעין מה שאמרו המצריך בשלחנו מצריכין לו ימיו ושנותיו דלמע מצע עניא ויהיב לו וע"כ האוכל ולא שייר כלום הרי שכח מהעני שיוכל לבא ולא הניח לו וע"כ הוא מדה כנגד מדה שהאוכל הקלה ושכח מהעני קשה לשכחה שהוא העונש על ששכח מהעני.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קמט

להסיר הסכין מעל השלחן בשעת ברכת המזון

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר מאר כתב בשע"ע ס"ח סי' ק"פ ס"ה לנוהגין לכסות הסכין בשעת ברהמ"ז ויש נוהגין להשים הסכין תחת המפה ולכסותו בשעת ברהמ"ז מי שפיר דמי או צריך להסירו מעל השלחן לגמרי, ומלשון הש"ע לכסות משמע לכאורה דבכסוי לבד מהני.

ולפענ"ד הנה גם מי נהגתי לכסות הסכין לפעמים, ממנס שוב מצאתי בספר הגלגולים ס"ח שער הגלגולים שרבינו האר"י הקדוש זוה לתלמידו ר"ח ויטל ז"ל וז"ל גם זוה לי בענין הסרת הסכין מעל השלחן להזהר מאד להסיר מותו לגמרי ולא יספיק לכסותו בלבד ובפרט מי שהוא משרש קין שהוא סוד כלי זיין עכ"ל. (ועיין שער רוה"ק שער י"ג) ומזה הגני מסיר הסכין מן השלחן לגמרי אם לפסר הגם שאפשר שרק לתלמידו נאמרה שהי' משרש קין וכמ"ש מ"מ משמע דעדיף להסירו לגמרי לכו"ע, ועכ"פ מהיות טוב.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קנ

בורא נפשות רבות אי צריך לומר בישיבה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשב"ת. בדבר השאלה מי צריך ליזהר כשמברך בורא נפשות כמו בברהמ"ז וברכה מעין שלש.

לפענ"ד ברכת בורא נפשות רבות מותר לכתחלה לומר מעומד, עיין מוס' ברכות נ"ח ע"ב ד"ה והלכתא ובש"ע ס"ח סי' קפ"ג ס"ט למעין שלש יש חולקין ג"כ מיושב והוא לעת הרמב"ם והמרדכי ומשמע דוקא מעין שלש אבל בגמ"ר לכ"ע מותר כמעומד ועיין הגרש"ז סי"ג שם.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קנא

לברך בהמ"ז אי בעי שביעה מפת דוקא

ג' מרחשון התשמ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ חתני כבני הרהגה"צ חו"פ המפ' מזה בן מזה מרביץ תורה ברבים כש"ת מוה"ר **יודא ארי' אלטר** (שליט"א) זצ"ל ראש הכולל ומו"צ דחסידי גור ורב דשכונת רוממה ירושלים עיה"ק ת"ו, עם צפירת בתי היקרה צדקנית מרת מרים מלכה תחי' ונכדי אברהם מרדכי שי'.

אחדשה"ט כולכם לטובה ולברכה. אתמול בלילה קבלתי משלחתך את ספר היקר אוצר מכתבים ומאמרים מאת כ"ק זקנך רבש"י מרן בעל שפ"א עם ההוספות מעשה ידך להתפאר הגהות חשובות ומראה מקומות ובעודו בידי עברתי עליו.

ולאותות אהבה שדוחקת הבשורה לפלפל קצת בדברי רבותינו הקדושים בסי' ג' (א' ואתחנן) שבנו הגה"ק מוהרא"מ בעל אמרי אמת נסתפק בבהמ"ז אי צריך לשבוע מפת דוקא או שהתבלין ושאר מאכלות מצטרפין לכדי שביעה והעלה דלפי דעתו הרמה האמת כי מה"ת אין חייבין בבהמ"ז רק על שביעת פת דוקא אבל מה ששבע ע"י אכילת בשר ודגים ותבלין אין מצטרפין בכ"מ ובשיעור סעודה שנותנין לעני פת לבד כל התבלין כמבואר במשניות (פאה פ"ח מ"ז ועירובין כ"ט ע"א), וציינת לעיין במ"ב סוס"י קפ"ד בבה"ל ולקרן לדוד סי' מ"ח וציך הקודש ח"א סי' ל' באריכות והר צבי א"ח סי' צ"ב ויפה כיונת.

והנה לעצם ההלכה אין בידינו להכריע כלל אמנם נלפענ"ד לציין עוד שיטה גדולה שהביא החינוך מצוה ת"ל שיש מרז"ל שאמרו ששביעה מדאורייתא הוא בכבילה לבד דבהכי מיתבא דעתא דאינש אלא דמדברי הרמב"ם ודעימיה נראה דס"ל דאינו חייב מדאורייתא רק על אכילת שביעת מזון ולא על שאר מינין ואל הגדולים שבדורינו נשמע במצוה התורה, ובס' יראים עמוד היראה סי' כ"ד כתב דאפילו אכל כזית חייב מה"ת ובחצי זית חייב מדרבנן ובפחות מכחצי זית פטור מכלום ע"ש. והביאו המרדכי וש"ל והובא גם בחי' הרשב"א דף מ"ג וכן דעתו נוטה בדף מ"ז והא שהקשו התוס' מהא דהם מדקדקין על עצמן עד כזית עד כבילה פי' שדורשים ומדקדקין על עצמן והא שהקשו התוס' דאי כזית דאורייתא א"כ איזה שיעור דרבנן תי' בא"ר דאכילה בלא שתיה דרבנן ולפי דעת היראים אתי שפיר שפי' דכחצי זית מדרבנן, והא"ר הקשה עליו בזה ע"ש סי' קפ"ד שהביא עוד מדעת הלבוש שאכילה בכזית חייב מדאורייתא. וכ"כ רבינו ירוחם ז"ל בכזית חייב מדרבנן ודאורייתא אינו חייב עד שיאכל כדי שביעה שהוא בכבילה וכ"כ רי"ף ור"ת כר"מ דאמר כזית ע"כ וכ"כ רבינו יונה דף י"ג להדיא ע"ש, ולענין הלכה פסק כלבוש דכבילה חייב מדאורייתא.

והנה הסברתי קצת דלכאורה צ"ע מתי נקרא אדם שבע שהרי רוחא לבסימא שכיח ובכל עת אם יביאו לו עוד דבר מבושם יאכל א"כ לעולם אינו חייב מדאורייתא אם יצטרף כל בשומי ולפמ"ש ז"ל (גיטין ע' ע"א) שלא ימלא כריסו ומניח שליש שאם יכעוס א"כ לעולם לא יתחייב בבהמ"ז דאורייתא שהרי באמת לא שבע ומה שיעור לזה אבל להחינוך אתי שפיר דכבילה מקרי שביעה, ומה מדויק בזה לשון ואכלת ושבעת ובגמ' דרשו ואכלת זו אכילה, ושבעת זו שתי' (ולדעת היראים אתי שפיר מאד) לפמ"ש שנחלקו המל"מ והרא"ם בלשון אכילה מן התורה מה הוא דדעת הרא"ם דמה"ת אכילה בכ"ש ושיעור כזית ורביעית הוא לעונשין אמנם המל"מ חלק עליו דמה"ת שיעור אכילה בכזית (עיין מל"מ החו"מ) והדברים ידועים, ולפ"ז להיראים אתי שפיר מאד דהתורה חייבה בשיעור אכילה שכתוב בתורה ואכלת שהוא שיעור כזית ושבעת ששתיה בעי ג"כ ובלא שתי' הוא מדרבנן ולדעת החינוך ודעימיה ששביעה כבילה צ"ל כך שהתורה אמרה ואכלת שהוא בכזית אבל מ"מ הוא אכילה בלי שביעה ולברהמ"ז בעינן שביעה ולכן ואכלת ושבעת שהוא כבילה שהוא יותר מסתם אכילה שבתורה שאינה כדי שביעה וכזית אינו מייתב דעת וכבילה מייתב דעת וזה הוא שביעה האמורה בתורה והבן.

ומיהו מה שכתב הא"ר דדעת החינוך דכבילה חייב מה"ת לברך באמת כי לבסוף מסיק החינוך דהרמב"ם וחכמי דורו פוסקים דלא הוי דאורייתא רק באוכל כדי שביעה ממש וכמ"ש וצ"ע. ועיין ברכות מ"ב ע"א רש"י ד"ה אמר רב נחמן עדי כפנא גרסי' עדי אלו. ורבותינו פי' תליסר ריפתי מפת שלנו ולא בירך אחריו משום דלא שבע וקרא כתיב ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח') וכך פי' ר' יהודאי בה"ג ואינו נ"ל וכו'.

כעתירת וכברכת אביכם המצפה לישועת ה' כהרף עין ורוצה ומחכה לראותכם ברום המעלות בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנב

שכח לומר רצה בברהמ"ז
אי יצא ידי סעודת שבת

כ"ד סיון התש"נ בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון שלשלת היוחסין כולו אומר כבוד כש"ת מוה"ר **זלמן ליב ראזענבערגער** שליט"א מחכמי הכולל דישיבתינו הקדושה בית שערים בנ"י.

אחדשכת"ר בידידות נאמנה. בדבר אשר הראת לדעת מה שהביא ח"א בקובץ בשם הגרי"ד סולווייציק שליט"א אהא דאמרו (ברכות מ"ט ע"ב) דהשוכח רצה או יעו"י בר"ח בברהמ"ז דאי בעי לא אכיל משא"כ בשכח יעו"י בר"ח בבהמ"ז דאי בעי לא אכיל דאינו חוזר ומברך וינא לחדש דאם לא חזר ובירך ואמר רצה לא יצא ידי סעודת שבת או סעודת יו"ט ולכן אם רוצה לצאת ידי סעודת שבת או יו"ט הברירה בידו או שיחזור ויברך ויאמר רצה או שיחזור ויטול ידיו ויאכל עוד סעודה לשם סעודת שבת ותהיה נקבעת

לשם סעודת שבת ע"י כן שיזכיר רצה בברהמ"ז שיאמר פעם שניה ואם יברך שנית ברהמ"ז לא הוי ברכה לבטלה כיון בלא"ה לא תהיה סעודתו נקבעת לשם סעודת שבת ומזה יצא וקשר נימא בנימא בגדר קידוש במקום סעודה ועוד. ותמהת על זה דמה שייכות להני אהדדי.

ולפענ"ד יפה תמה וודאי אין שום קשר למצות סעודת שבת אם אמר רצה והחליצנו או לא אמר רצה והחליצנו בברהמ"ז ולא גרע מהיכא דאכל ולא בירך בכלל ברהמ"ז דפשוט דאף דלא בירך ברהמ"ז מ"מ ידי סעודת שבת יצא אלא היכי דאכל אכילה אסורה שאין מברכין עליה לכאורה אינו יוצא, וכמ"ש הרמב"ם גם לענין אכילת מצה (פ"ו מהל' חו"מ ה"ז) וז"ל אין אדם יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו כגון שאכלה טבל או מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו או שגזלה, זה הכלל כל שמברכין עליו ברכת המזון יוצא בה ידי חובתו וכל שאין מברכין עליו ברכת המזון אין יוצא בה ידי חובתו ע"כ.

ובהגדה של פסח (מגיד משנה) דף קנ"ט הבאתי לפ"מ שכתב הרמב"ם פי"ד מהל' מאכלות אסורות ה"ג אפילו אכל כחצי זית והקיאו וחזר ואכל אותו חצי זית עצמו שהקיא חייב שאין החיוב אלא על הנאת גרון בכזית מדבר האסור, ולפ"ז כתבתי דא"כ לענין קיום מצוה נמי אם יש לו חצי זית מצה ואכלו וחזר והקיאו וחזר ואכלו יצא ידי מצות אכילת מצה כיון שנהנה הגרון בכזית מצה והראו לי שכבר כתב כן המנ"ח מצוה ו' דפשיטא ליה כן וגם בשו"ת כת"ס א"ח סי' צ"ו ע"ש. ולענין ברהמ"ז הרי אין כאן הנאת מעיו שליכא רק חצי זית לכ"ע ועיין תו"י יומא ל"ט ע"א דכל אכילה שאדם שבע ממנה ע"י שמתברך במעיו יי"ח כמו בכזית ועיין רש"י קידושין נ"ג ד"ה הצנועין מושכין ידיהם ממנו, ועיין מג"א סי' ק"ל סק"ד ובט"ז רסי' ר"י ובח' הארכתי בזה בס"ד. ועיין עוד בפתח הדביר ח"א סי' קפ"ד שכתב דלענין ברכה נמי סגי בהנאת גרון ולמד כן מדין אכילת איסורין והביא כן משו"ת קול אליהו ובפה"ד הרבה להשיב עליו ועיין ברכ"י סי' ר"ח שנסתפק בפירות שאכל והקיא ובשו"ת כת"ס סי' ע"א ובמנ"ח מצו' שי"ג דבאכל וחזר והקיא אינו חייב בבהמ"ז ועיין משנה הלכות ח"ב סי' ס"ו.

סימן קנג

שכח לומר רצה בשבת אי יצא ידי ברהמ"ז

עוד להנ"ל

גם מה דפשיטא ליה דהיכא דלא אמר רצה ידי ברכת המזון יצא, רק ידי סעודה לא יצא ומה שמותר לו לחזור ולברך ברהמ"ז ולא מקרי ברכה לבטלה בשביל לתקן סעודת שבת.

לפענ"ד גם זה אינו אלא גם ידי ברכת המזון לא יצא וחייב לחזור ולברך ואין הז"ג כעת להאריך בזה וכבר הארכתי בתשובה אחת למי שטעה בשמונה עשרה ולא אמר ותן ברכה וגם יעלה ויבא כיצד יתקן והבאתי מחלוקת בזה אבל הכא פשוט דלא יצא ידי ברכת המזון ואין בידו שלא לחזור ולברך. ונראה נמי פשוט שאם חזר ונטל ידיו ואכל פעם שלישית ושכח ולא אמר רצה אין צריך עוד לחזור ולברך על אכילת סעודה שלישית דעל סעודה ראשונה או שניה חייב לחזור ולברך בשכח רצה או יעלה ויבא ולא על שלישית או רביעית כמבואר בש"ע (א"ח סי' קפ"ח וסי' רצ"א ועיין בשע"ת ומ"ב שם) והא סעודה שסועד כבר סעודה שלישית או רביעית היא. ועיין כעין זה לענין ברכת המבדיל בשכח.

והנה פשוט דמה שכתב הרמב"ם ז"ל כל שמברכין עליו ברהמ"ז הכוונה שצריך לברך עליו ברהמ"ז ואפילו לא בירך מ"מ יצא ידי חובתו ופשוט דאדם יוצא ידי המצוה בשעת אכילה ולא בשעת ברהמ"ז ולפי הנ"ל עד שלא בירך לא יצא ידי המצוה וכן בסעודת שבת ואם יאכל בזמנו ויתאחר מלברך עד לאחר הזמן לא יצא שהרי רק אחר ברהמ"ז נעשה סעודת מצוה או קיים המצוה אבל העיקר פשוט דכל שבשעת אכילה לא הוי עבירה שפיר יצא ידי מצותו וכמו דברכות אין מעכבות מתחילתן ובדיעבד יצא המצוה בלי ברכה כן בסופן ופשוט, והגם שבמקום אחר הבאתי בשם הגרש"ק דאם לא בירך ברכה ראשונה לא קיים מצות מצה משום דהו"ל כמצה גזולה דהו"ל כגוזל הקב"ה וכנסת ישראל ומיהו כבר הקשתי גם על זה והתם עכ"פ אם לא בירך קודם האכילה הו"ל האוכל איסור מדרבנן לאכול ועיין רמב"ם פ"א מה' ברכות הי"ט באיסור דרבנן אבל כשאכל בהיתר גמור ובברכה לפניה רק שלא בירך רצה לא יצא ידי ברכה ולא ידי סעודה וזה פשוט מאד.

ואפילו בגזל מצה איפליגו עליו עיין ריטב"א סוכה ל"ה דיוצאין במצה גזולה דכיון דלעסיה קניה ועיין הגרע"א שהקשה מגמ' פסחים כ"ט א' בקושית הפנ"י בתוס' שם ד"ה בדין הוא ועיין מג"א סימן קצ"ו ותנ"ד ס"ד ובהגהות רמ"ך מה שהקשה סתירה דהרמב"ם גופיה פסק בפ"א מהל' שופר ה"ג דיוצאין בשופר הגזול ולא חייש למצוה הבא בעבירה ובאמת יש לחלק, וגם יש לומר קצת לפי מה דקיי"ל בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא והרמב"ם פסק כן בסמוך ה"ב בלע מצה יצא ואם כן יש לומר דמה שכתב הרמב"ם או שגזלה מיירי דאכל בלא לעיסה וליכא שינוי ולכן לא יצא אבל אם לעסה יצא וכמ"ש הריטב"א ז"ל וצ"ע.

סימן קנד

מתי חל החיוב לברך ברהמ"ז

עוד להנ"ל

איברא דבעצם חיוב ברהמ"ז נחלקו בו האחרונים ז"ל מתי חל דהגרע"א א"ח סי' קפ"ו ס"ב מספקא ליה בקטן שאכל אור לליל י"ג ובתחילת הלילה שנעשה גדול עדיין לא נתעכל המזון אם מחוייב לברך ברהמ"ז מדאורייתא ומקום הספק אי חיוב ברכהמ"ז אזלינן בתר אכילתו ואז קטן הי' או דאזלינן בתר שעת הברכה ועכשיו כבר הוא גדול, והחזו"א ז"ל סי' כ"ח סק"ד האריך בענין זה אי ברהמ"ז בא החיוב על האכילה או על העיכול ומסיק, א) דבהמ"ז על האכילה ולא על העיכול, ב) שאם מברך תיכף אחר האכילה שייך לברך גם אחר שכלתה לו טובתו ונתעכל המזון והביא ראי' שמשרע"ה תיקן ברכת הזן על המן ואמרי' בגמ' יומא ע"ה ע"ב שהיה נבלע באברים כלומר שהיה משקה ומרוה את האברים בלי פעולה של עיכול כלל, ג) אם לא נתעכל המזון שייך לברך בהמ"ז כל זמן שלא נתעכל המזון משום דמעשה האכילה נמשך עד לאחר העיכול לענין שלא תהא השהיה הפסק בין אכילה לבהמ"ז. ומסיק שם החז"א ז"ל דכיון דבהמ"ז על האכילה א"כ גוי שאכל ונתגייר א"צ לברך אע"ג שלא נתעכל עדיין שאין לחייבו על מה שאכל בהיותו גוי. ומה שמרגיש שביעה אינה עצם החיוב אלא שיש בכח ההרגשה לקשר בין הברכה לאכילה.

והנה מה שכתב שהרגשת השביעה אינו עצם החיוב לכאורה פשוט וכבר כתבנו בכמה מקומות באם ח"ו מי שאינו יכול לאכול בפיו ומכניסין לו מאכל ע"י שפופרת מן הצד אינו מברך עליו לא לפניו ולא לאחריו דבתורה ואכלת ושבעת כתיב שהשביעה תבא ע"י אכילה וכל שלא אכל אינו כלום, ועיין ברכ"י סי' ר"ח וכת"ס סי' ע"א ומנ"ח סי' שי"ג ובשו"ת אחיעזר ובשו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ס"ו סק"ד וגדולה מזו שאפילו אכל שלא כדרך אכילתן נמי לא מקרי אכילה ולכן כרך בסיב או בעלה וכיוצא בו אינו מברך כל שליכא כאן הנאת גרון ואכילה. ובמקום אחר ביארנו דאולי תלוי במחלוקת ר"י ור"ל לענין אכילה אי בעינן הנאת גרון או הנאת מעיו עיין חולין ק"ג ע"ב דאינו חייב בכל איסורין אלא בהנאת גרונו וממילא ה"ה לענין ברכה. וביו"כ אינו חייב על אכילתו ובמצוה לא קיים המצוה ואפי' לשאג"א דכתב דביו"כ לא כתיב אכילה וחייב שלכד"א מ"מ מודה דאם כרכו בסיב או בעלה ובלעה ולא היה הנאת גרון פטור אפילו לר"י דליכא יתובי דעתא בהנחת מעיו בלי הנאת גרון עיין ש"ת בי"ש א"ח סי' רצ"ט.

איברא דבשו"ת ח"ס א"ח קכ"ז הביא ירושלמי דפ"ח דתרומות דאפי' לר"י דבכל איסורין אינו חייב אלא בהנאת גרונו מ"מ ביו"כ אינו חייב אלא על הנאת מעיו ותמהו עליו מרן בבי"ש הנ"ל מגמ' כריתות ז' ושבועות י"ג דקאמר משכחת כרת דיומא לרבי דאכל אומצא וחנקתיה ומית והרי לא היה עדיין הנאה במעיו ותי' דהגמ' מיירי דבהדי דקאכל נהמא חנקתיה אומצא ומית וכבר הי' הנאת מעיו בנהמא עוד הקשו עליו מתוס' עירובין כ' ד"ה לא דבהוציא בפיו ובלע חייב משום דבליעתן זו הנחתן חייב מיד בשעת בליעה אפי' לא הגיעו למעיו ע"ש ולכן ביאר שם דלכ"ע בעי אכילה בין לר"י ובין לר"ל לפמ"ש הרמב"ם בסה"מ מל"ת קפ"ז שלא יקשה למה מנה איסור אכילת בב"ח ובישולו ב' מצות ולא מנה איסור הנאת בב"ח מצוה בפנ"ע ותי' כי איה"נ אין ראוי למנותה בפני עצמה מפני שהוא ואכילה ענין אחד כי האכילה מין ממיני הנאה ומה שאמרה תורה בדבר שלא יאכל אותו דבר הוא רק דמיון מדמיוני הנאה והכונה שלא יהנה בו לא באכילה ולא בזולתו מן ההנאות והוא אמרו כל מקום שאמרו לא תאכלו לא יאכל א' אי' אכילה וא' איה"נ במשמע ע"ש ולפ"ז לחזקיה דלא תאכלו לא משמע איה"נ י"ל דלא אסרה תורה אכילה משום הנאת אכילה אלא מעשה אכילה אסרה תורה אע"פ שלא נהנה ולר"ל דהנאת מעיו בעינן אם אכל כזית ובא במעיו אע"פ שהקיאו מיד חייב כיון שעשה מעשה אכילה וראיה לזה מדבעיא ר"א מר' אסי (חולין ק"ג) אכל ח"ז והקיאו וחזר ואכלו מהו ופריך מה קמבע"ל אי הוי עיכול וכו' ותיבעיא ליה כזית אלא אי בתר גרונו אזלינן אי בתר מעיו אזלינן ואי נימא דלר"ל אם בא במעיו והקיאו מיד פטור אכתי תקשי ותיבעיא ליה כזית אלא וודאי דלר"ל כה"ג חייב אף דליכא הנאת מעיו מ"מ איכא מעשה אכילה במעיו, והא דאמרו בגמ' פסחים דפטור שלכדה"נ ואכילתן לק"מ דשלכד"א חסר מעשה אכילה דלא הוי מעשה אכילה כה"ג כיון דלא אכלי אינשי הכי ובטלה דעתו אצל כל אדם ועכ"פ אפילו להח"ס דבעי אכילת מעיו ביו"כ מ"מ צריך שיבא ע"י אכילת גרון אלא שדי במעשה אכילה ולא בהנאת אכילה והבן. ושוב כתב דאפילו נימא דלא בעי הנאת גרון כלל לק"מ ע"ש.

וראיתי לידידי הרב הגאון מוה"ר אליהו פישר שליט"א ראש הכולל גור פה בנ"י בספרו היקר ברכת יו"ט דף קל"ה בסוגיות הש"ס שהביא דברי החז"א ז"ל ושבח' הרי"ס לכאורה חולק על זה שבשפ"א פ' קורח (תרמ"ח) שמעתי מאמו"ר ז"ל שלכן יש בתורה ברכה לפניה ולאחריה כמו מזון כשהוא רעב מברך על שהזמין לו השי"ת לחם וכשהוא שבע יש בהמ"ז על השביעה מה שהלחם מתעכל במעיו ומשביעו ולכן שיעור בהמ"ז כל זמן עיכול וכמו"כ יש לברך אחריה (על התורה) על קבלת חיות ומזון מהתורה שיהיה נבלע בדמיו והעולה מדברי הח' הרי"ס ז"ל שבהמ"ז

הוא כל זמן העיכול משום שבהמ"ז קאי על הרגשת השובע ולפ"ז י"ל דזהו הגורם הברכה והאריך שם ותלה בזה חקירת האחרונים אם אכל כדי שביעה והקיא אי חייב לברך בהמ"ז עיין אמרי בינה סי' ט"ו מ"ש בזה ולפמ"ש גם באכל ח"ז והקיא וחזר ואכל יש להסתפק וכנ"ל.

ולכאורה עלה בדעתי לפמ"ש בתוספתא ברכות פ"ה הט"ו ובגמ' ערכין דף ד' ע"א הכל חייבין בזימון כהנים ולוים וישראלים ופריך פשיטא ומשני לא נצרכא דקאכלי קדשים סד"א ואכלו אותם אשר כופר בהם אמר רחמנא והא כפרה היא קמ"ל ואכלת ושבעת אמר רחמנא והא איתנהו ע"כ. וראיתי להגאון בכלי חמדה פ' עקב דתמה מה בכך דאכילתן כפרה ומה ס"ד דבשביל שאכילתן כפרה יפטר מבהמ"ז ויצא לפרש דסד"א לפ"ד הרשב"א דמצות ללה"נ ואפילו הנאת הגוף בהדי מצוה לא ובטל ההנאה לגבי המצוה א"כ באכילת קדשים כיון דהוא מצוה על הכהנים משום שיתכפרו הבעלים סד"א דאין לברך כיון דמצות לאו ליהנות נתנו קמ"ל ואכלת ושבעת כתיב, והיינו כיון דעיקר ברהמ"ז על הנאת מעיו דושבעת כתיב ואז שוב ליכא מצוה ומברך ברהמ"ז ע"ש עוד תי' דלבהמ"ז סד"א דבעי כל ההנאה והאוכל קדשים אין כל הנאתו שלו אלא שכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים קמ"ל ע"ש. והאמנם לפענ"ד מצאתי לרבינו גרשום מאוה"ג ערכין הנ"ל שכתב ואכלו אותם אשר כופר בהם. מלמד שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים והא אכילת חובה היא ולא ניבעיא זימון (ברכה) קמ"ל ואכלת ושבעת בשביעה תלה רחמנא והא איתנהו ע"כ. הנה ביאר רבינו גרשום דברהמ"ז בשביעה תלוי רחמנא והא איכא שביעה ולכן חייב בבהמ"ז דעל אכילה של חובה לא היה מחייב בבהמ"ז אי לאו משום השביעה ואולי סד"א דהו"ל ככל ברכת המצוה שאין מברכין לאחריה ומה מדויק בזה גרס לשון הראבי"ה שכתב בזה הלשון וכ"ש שאר אכילה דמצוה כגון מצה בליל פסח דמחייב עכ"ל ולכאורה מאי כ"ש הוא ולהנ"ל אתי שפיר דאכלו אותם אשר כפר בהם המאכל כולו קודש א"כ אפשר דאינו מברך על השביעה אבל באכילת מצוה המאכל אינו קודש אלא עושה בו מצוה ואחר שאכל קיים המצוה והוא חולין וכיון דהבהמ"ז על השביעה כ"ש הוא והבן. ועיין מה שכתבתי בספרי משנ"ה ח"ג סי' ר"כ ודו"ק. וקצת יש לעיין מגמ' ב"מ קי"ד ע"א דפריך ויחזירו בהקדש ק"ו מב"ח ומה בע"ח שאין מסדרין מחזירין הקדש שמסדרין אינו דין שמחזירין אמר קרא (דברים כד) ושכב בשלמתו וברכך, יצא הקדש שאין צריך ברכה ופריך ולא והכתיב ואכלת ושבעת וברכת וגו' אלא אמר קרא וכו' ומשמע דהקדש נמי בעי ברכה וצ"ל כמ"ש דהברכה הוא על השביעה שבהקדש וכנ"ל.

ומיהו לדידן אפילו נימא כהאחרונים שחל על האכילה ולא על השביעה מ"מ הכוונה רק דכיון דחל על האכילה מאז נתחייב לברך בהמ"ז אבל פשוט שאין זה עושה המאכל ואדרבה סד"א דאכילת מצוה לא בעי ברהמ"ז ואכילת שבת נמי אכילת מצוה הוא ובעי ברהמ"ז בפשיטות אבל לא שזה עושהו סעודת שבת וז"פ מאד.

ובזה הנני ידידו דושה"ט ושכ"ת וכאש"ל בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קנה

כמה זמן יכול לשהות ולברך ברכת על הגפן

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. במי ששתה יין ואכל מזונות ושהה באכילת מזונות זמן גדול עד כמה זמן יכול לברך על היין ברכת הגפן.

ולפענ"ד הנה באמת כי אין הז"ג לעיין הרבה ולחפש ולפוס ריהטא נראה דהרי קיי"ל בקידוש על היין ואוכל הסעודה דמברך כל זמן שימשיך בסעודה אפילו הוא אחר שעות כל זמן שהוא עסוק באכילה ושתיה וכן סומכין בפסח ומברכין אחר כוס אחרון ברכה אחרונה ועיין לבוש דשיעור עיכול הפירות הוי שש שעות ועיין הלק"ט ח"א סי' קמ"ה ומש"כ עליו המגיה שם ועיין א"ח סי' קפ"ד בדין עיכול בסעודה ועד כמה יכול לברך ובעה"ש שם ס"ז עד אימתי יכול לברך עד שיתעכל וכו' וכן לענין שתייה או אכילת פירות אם אינו רעב או צמא לאותם פירות וכו' ובאמת קשה לשער בזה ועיין ס"ח שם.

עכ"פ נראה דהכי נהוג עלמא כשיושבין על שלחן של פירות ושותין ומעכבין זמן רב ומ"מ לאח"כ מברכין ברכה אחרונה על הפירות ועל המזונות ועל היין ועיין כריתות (דף י"ג) ספק ינקו באכילת פרס וכו' ומשמע לכאורה דלגבי חלב נמי שהוא משקה שיעור בכדי אכילת פרס וצ"ע אי יש לחלק משום דתינוק זהוא אכילתו ומיהו לפמ"ש בתשובה נראה לכאורה דאין לחלק בין קטן לגדול עיין (א"ח סי' פ"א) וכאמור אין הז"ג כעת להאריך יותר.

בברכת התורה ללומדיה דושה"ט בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן קנו

אי צריך לשתות מכום של ברכה גופיה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר המנהג לשתות מכוס של ברכה דקצת נוהגין לשתות דוקא מאותו כוס שבירך עליו

ואחריס נוהגין ששופכין לכוס אחר ושותין מה עדיף. ועיין ש"ע א"ח סי' ק"ל ס"א.

לפענ"ד יש סמך לשתות דוקא מכוס של ברכה מגמ' ברכות נ"א ע"ב עולא איקלע לבי ר"נ ויהיב ליה לברך יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן וא"ל ר"נ לישדר מר כסא דברכתא לילתא א"ל ר"י שמעה ילתא ותברה ד' מאה דני חמרא ולכאורה למה לא שלח לה ר"נ אלא בקש מעולא וצ"ל דלא היתה טהורה ואין לשגר לה כוס ואכתי תקשי לשפוך לכוס שני ולשדר לה ר"נ ולא הי' בא לידי כך וצ"ל שאם הי' שופך לכוס שני לאו היינו כסא דברכתא גם ממה שאמר ליה רב נחמן נשדר לה מר כסא אחרינא ושלחה לי' ממהדורי מילי ומסמרטוטי כלמי משמע דכוס אחר אינו כלום אלא בעי האי כוס ויש לדחות הא דכיון דלא הוי מיין של ברכה אבל הראשון יש לכאורה קצת סמך ודו"ק. ועיין בסמוך בתשובה סי' קנ"ח.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קנו

עוד בהנ"ל

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו שראית קצת נוהגין בכוס של קידוש או ברהמ"ז כשמקדשין לאחריס ג"כ לאחר הקידוש וברהמ"ז לוקחין כוס אחר ושופכין מכוס זה לכוס קטן ששותין בו יי"ש ושותין וכן עושין לכל היוצאים ועושין כן כדי שלא ימאוס חבירו אי יפה הם עושין ואצלי ראית שאני שותה מאותו כוס ואח"כ נותן לאחריס.

לפענ"ד אין ברצוני לשנות ממנהג אבותינו ששתו מאותו כוס גופיה ולא מכוס אחר אלא כמנהג אבותינו עיקר שהמברך שותה מן הכוס שקידש עליו או בירך עליו ברהמ"ז, חדא שהוא חביבות שאם יש הקפדה על הכוס שזולתו אין לקדש א"כ יעשה בו המצוה וישתה הימנו ולא לזלזל בו וליקח כוס אחר לשתות וכמו שאין לבזות החלות כשמקדש וכיוצא בזה, עוד נראה כן מדברי התוס' פסחים ק"ו ע"ב ד"ה ש"מ וז"ל וי"ל בכוס חובה כגון הבדלה ובהמ"ז וקידוש צריך לשתות מכוס שיש בו רביעית הלכך לא אפשר למיטעם בידיה או בכלי אחר ע"כ, הנה מבואר דהטועם מכוס חובה צריך לשתות מכוס שיש בו רביעית דוקא ולא מכוס אחר ואותו הכוס שבירך עליו שהוא שיש בו רביעית ולא בכלי אחר וכ"ש לא בכוס קטן שאין בו רביעית כלל כנלפענ"ד פשוט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קנח

הטועם אי צריך לשתות דוקא מכוס של קידוש

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר אשר העיר שיש נוהגים כשעושין קידוש או ברהמ"ז או שאר כוס של חובה שמוציאין אחריס ידי חובתן ששופכין קצת יין לכוס אחר ושותין ונותנין לכל המסובין ג"כ מהכוס שבירך והכין לכאורה עדיף ממה שאנן נוהגין לשתות מן הכוס וליתן מאותו הכוס להשומעין שיצאו ידי חובתן מפני כמה טעמים.

לפענ"ד אין לשנות מפי מה שקבלנו לשתות מן הכוס של ברכה קודם, איברא דכן נראה בתוס' פסחים ק"ה ע"ב ד"ה ש"מ טעמו פגום וז"ל אכתי תקשי ליה אמאי לא טעים ליה בידיה או בכלי אחר כדאמר באלו דברים וי"ל בכוס חובה כגון הבדלה ובהמ"ז וקידוש צריך לשתות מכוס שיש בו רביעית הלכך לא אפשר ליטעם בידיה או בכלי אחר אבל בברכות דלא מיירי בכוס חובה אפשר לתקן ע"י דטעים ליה בידיה ע"כ. הנה נראה מדברי התוס' דכוס של חובה צריך לשתות מאותו כוס שיברך עליו ולא מכלי אחר כגון להריק לכלי אחר ולשתות כולו או מקצתו והגם שיש לדחוק בדברי התוס' מ"מ נראה הדברים כפשוטן וא"כ יפה עשו אבותינו ורבותינו וכהלכה והמשנים עושים שלא כהלכתא בזה, עכ"פ לפ"ד התוס' הנ"ל והבן.

גם מלשון הרמב"ם פכ"ט מה"ש הל"ז נראה שכתב וז"ל ומנהג פשוט בכל ישראל לקרות בתחילה פ' ויכולו ואח"כ מברך על היין ואח"כ מקדש ושותה מלא לוגמיו ומשקה לכל בני חבורה עכ"ל. ומדסתם סתם ושותה מלא לוגמיו ומשקה לכל בני החבורה משמע ששותה מאותו כוס שקידש עליו וגם לבני חבורה משקה מאותו כוס דאל"כ היל"ל ושופך לכוסות של כל בני חבורה.

וכן נראה מלשון הרא"ש בערבי פסחים (סי' ט"ו) שכתב שם בהאי סבא דגחין ומביא הא דר' יהודה בן לקיש אומר שותין אע"פ שלא שתה הוא ומשני ולא פליגי מה דאמר ר' אבא כשהיו כולם זקוקים לכוס אחד וכו' וצ"ל כי כוסות שלהן לא היו פגומים שהיו ראויים לברכה שאנו רואין כאלו כל אחד קדש על כוסו ואע"פ שאין צריכין לשתות מ"מ לכתחילה מצוה לשתות ע"ש, שטעימת המסובין אינו לעיכובא אלא לכתחילה מצוה לשתות, והנה אלו היו כוסות שלהן פגומות הי' צריך לתקן הכוס ולשפוך מכוס של המברך, ולכאורה הי' המברך לאחר השתיה והיאך יתקן וצ"ל דכיון שכוסו נתקן שוב מהני לאחריס שהרי כולם יצאו בזה והבן. עוד כתב הרא"ש ז"ל בע"פ שם (סימן כ"א) אמר רב יהודה אמר שמואל ארבע כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת

הכוס וכו' שתאן בבת אחת וכו' השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן והוא דשתי רובא דכסא ובני ביתו שותין המיעוט הנשאר משמע דכתחילה א"צ להשקותם אלא הוא שותה כל הכוס והן יוצאין בשמיעה ע"ש.

והגם שיש לדחות ולדחוק דהתוס' שם רק להשמיענו שצריך לשתות מכוס שיש בו רביעית ואם ישפוך כל הכוס לכוס שני שיש בו רביעית הכ"נ דיצא אמנם לפענ"ד לכתחילה יש לשתות מכוס הראשון והכין נראין פשטות דברי התוס' ועיין מג"א סי' רע"א דכוס של חוב צריך להיות הטעימה דוקא מכוס שיש בו רביעית יין והביאו גם במ"ב שם אות נ"א. ועיין גם לשון הרא"ש ברכות כיצד מברכין סי' ט"ז וצע"ק.

איברא דהט"ז א"ח סי' רפ"ב הקשה לפ"מ שהופסק בש"ע שם שאם היו הכוסות המסובים פגומים צריך לתת מכוס הברכה לתוכם דמבואר בזה דשייך כוס בטעימת המסובין א"כ היאך נהגו שהמברך טועם הכוס ואחריו המסובין. הא ע"י טעימת המברך נפגם היין ושוב לא חזי להמסובין והסיק הט"ז דבכה"ג שטעם המברך צריכים לתקן את היין שבכוס ע"י יין או מים ואח"כ להשקות המסובים וע"פ דבריו כתב בש"ע הגרש"ז סי' ק"ל דמצוה מן המובחר שישפוך המברך לכוסות המסובים קודם שיטעום ע"ש. והדברים צ"ב, ועיין מ"ב סי' קפ"ב סקכ"ד, דלא איכפת לן שהכוס פגום כיון דמתחילה היה הכוס שלם כולהו חד חשיבי עכ"ל ובשעה"צ שהוא כן ברא"ש. וכוונתו אדברי הרא"ש הנ"ל והנה נראה נמי דליכא בזה משום פגום דאל"כ היל"ל שצריך לתקן קודם שישתו הם.

ובאמת כי גם בש"ע א"ח סי' תע"ב ס"ט כתב ואם יש בו הרבה רביעיות שותין ממנו כל כך בני אדם כמנין רביעיות ומשמע נמי דאפילו לכתחילה והטעם נמי כיון שהי' הכוס מלא ושלם בשעת הברכה של הראשון נמצא שסגי לכולם ויש להאריך בזה הרבה אלא שאין הז"ג. ואשר נלפענ"ד כך שאם באמת כולם יוצאים בהמקדש ובכוס שלו, כולם ישתו גם מהכוס של רביעית ולא צריכין שום תיקון שהם חלק מהקידוש ושיורי כוס ברכה אינם פגומין אבל אם כל אחד יש לפניו כוס וסומך על המקדש ועל ברכתו ושותה א"כ כל אחד לגבי יין כוונתו על כוס שלו וכיון דכוס שלו פגום אינו יכול לשתותו עד שיתקנו והבן כי קצרתי בזה.

בקיצור בעצם הענין הי' נראה כך דאם יוצאים במברך ואין לפניהם כוס א"כ הכל הולך אחר המברך וכיון ששתה ממנו נותן לפניהם אפילו שהוא פגום כיון שיצאו בזה והם שותין משיורי כוס ברכה שיצאו בו אבל היכא דכל אחד יש לו כוס לפניו הו"ל אז כל אחד כאילו הוא מקדש לעצמו מדין שומע כעונה וכאילו הוא קידש וכיון דהו"ל כאילו הוא קידש לעצמו צריך שיהיה הכוס בלתי פגום כמו כל מקדש כראוי לו הגם שהוא בעצמו לא בירך על הכוס אבל ברכת המקדש קאי על הכוס שלו והרי הכוס שלו פגום כנלפענ"ד.

וכן נלפענ"ד נמי לענין לחם משנה שאם מכוין לצאת עם לחם משנה של בעל הבית ואין לפניו לחם משנה אז יוצא ואפילו לא נטל ידיו עדיין דכמו לענין קידוש השתיה לא מעכב כן לענין הלחם משנה לא מעכב שיאכל מלחם זה אבל אם יש לכל אחד לפניו לחם משנה אז צריך שיהי' לו כל דיני לחם משנה והבן.

ועכ"פ אל יחפש לעצמו דרכים חדשים ולא ישנה ממה שקבל מאבותינו ורבותינו הקדושים ממה שרואה באיזה מקום איזה שינוי וכל המשנה ידו על התחתונה.

החותם בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קנט

לזמן על מי שאכל מע"ש שלא נפדה כהלכתו

מוציו"ט אס"ח סוכות התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ מח' ידי"נ הרבני המגיד מראשית אחרית נו"נ בד"ת חו"ב כש"ת מוה"ר **אברהם דוד סטרזגובסקי** הי"ו.

אחדשה"ט בידידות נאמנה ובברכת שנה טובה ומבורכת. במה שהעיר בגמ' ברכות מ"ז ע"ב שאמרו מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן הקדש שחללו על גבי קרקע אין מזמנין עליו ותמה מעכ"ת אמאי אין מזמנין עליו הרי עשה מה שביכלתו שחללו על קרקע והא דלא חללו על כסף לפי שלא היה לו כסף ואמאי יש להענישו וידועים דברי הראשונים הטעם שאין אונאה לקרקעות משום שלאח"ז תתיקר הקרקע עכ"ל.

והנראה דס"ל לכ"ת דהא דאין מחללין אקרקע הוא משום אונאה או אין אונאה וס"ל דזה כעין עונש או גזירת חז"ל, אבל האמת דהא דאין מחללין אקרקע הוא גזירת הכתוב דאין הקדש מתחלל על קרקע ובת"כ פ' בחקותי דרש לה מקרא דוכל ערכך יהי' בשקל הקודש מה ת"ל לפי שנאמר ופדה יכול בעבדים ובשטרות ובקרקעות ת"ל בשקל הקדש אין לי אלא סלעים של הקדש מנין לרבות כל דבר המיטלטל ת"ל יפדה א"כ למה נאמר בשקל הקודש פרט לעבדים ולשטרות ולקרקעות, ובתוס' ר"י החסיד ברכות הנ"ל ד"ה ונתן הכסף כתב ותימא ממה נפשך אי כסף דוקא אפילו כל מילי לא יועילו לענין חילול ואי כסף לאו דוקא אפילו קרקע שפיר דמי ואומר רבי דדרשינן לה בכלל ופרט ונתן כלל כסף פרט והי' לו חזר וכלל ואי אתה דן אלא כעין הפרט דבר

המיטלטל וגופו ממון יצלו קרקעות כו׳ שוב הביא דברי הת״כ הנ״ל ע״ש מבואר מיהו דהא להקדש אין נפלה בקרקע גזה״כ הוא ואין זה ענין של עונש אלא כיון שההקדש לא נפלה ע״י קרקע ג״כ אסור לאכלו כמו שאר הקדש שלא נפלה והו״ל מוכל איסור שאין מזמנין עליו.

והא שטען מעכ״ת שהוא עצה כל מה שבידו ומה הי׳ לו לעשות שלא הי׳ לו כסף לפדות הנה פשוט דרחמנא לא מייהב לפדות הקדש ולכך חיוב עליו לפדותו דנוכל לומר שזה עצה מה שביכלתו ופשיטא הי׳ מחויב לפדותו ג״כ היינו מומרים דסו״ס גזה״כ הוא שיהיו פודים בקרקעות ואם רוצה לפדות הקדש ע״כ צריך לפדותו בכסף או שאחר דבר המועיל אבל לא בקרקעות ונמצא חסר כאן הפדיון ושפיר אין מזמנין עליו. ועיין למצ״ס פ״ק מה״ב הי״ט ובהשגות הראב״ד ובצ״ע ע״ש סי׳ קל״ו.

החותם בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קם

הנזהרים מלאכול מצה שרוי׳ (געבראקטס) בפסח אם מצטרפים לזימון עם האוכלים

מוציו״ט אס״ח סוכות התשל״ט בנ״י יצו״א

מע״כ מח׳ ידי״נ הרבני המגיד מראשית אחרית נו״נ בד״ת חו״ב כש״ת מוה״ר **אברהם** דוד **סטרעגובסקי** הי״ו.

אחדשה״ט בידידות נאמנה. מה שמעכ״ת יפא לדייק מס יאכל על שלחן אחד אנשים שמזהירים במצה שמורה משעת קצירה ואין אוכלין מצה שרוי׳ כמים געבראקטס עם אנשים שאין מזהירים בחומרא זו אם יכולין לזמן עמהם.

ולפענ״ד הנה עיין בסוס׳ ברכות הנ״ל ד״ה אכל ובמאירי ברכות הנ״ל וז״ל שיטת הר״ח אלפאסי בערכין אמרו הכל מייבים בזימון כו׳ פשיטא לא נריכא דכהן מצי אכיל תרומה וקדשים לא מצטרף קמ״ל כיון דכהן מצי אכיל חולין שפיר דמי יש ללמוד מכאן דאלמה שאכלו ושמיס מהן מודרין מן האחד מנכסיו כיון שזה יכול לאכול משלהם מצטרפי להדדי ועיין רמ״ה וברי״ן אם ובצ״ע ע״א ובמקום אחר כתבתי דכל שיכול לאכול עמהם אף שהם אין יכולין לאכול עמו מצרף ועיין ר״ן כאן מה שהאריך במי שאכל פת עכו״ם להצטרף עם שאינן אוכלין, ועיין ע״א סי׳ קל״ו וקל״ז ובמ״ב אם ובמרומים כי אין הז״ג להאריך כעת ואת מעכ״ת הסליחה. ומבואר דהיכי דאחד יכול להצטרף עם האחרים מזמנין וכ״ש דכאן לא הוי אלא מומרת.

ובזה הנני חוזר על הראשונות בברכת שנה טובה ומבורכת וע״ד דר״י דאדם נדון בכל יום א״כ בכל עת צריכין לרחמים מרובים וי״ר שנזכה לבשר ולהתבשר אך טוב וטוב כל הימים כאות נפשו ונפש מח׳ החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסא

איזה ברכה מברכין על מין תפוזים ארענדושאם

ה׳ ויצא התשמ״ט בנ״י יצו״א

כבוד כו׳ **יעקב** שלמה **גאטעסמאן** הי״ו ברוקלין נ״י.

אחדשה״ט. היוס בעבדי בין המכתבים מצאתי מכתב ממ״ע ולא ידעתי לכוונו ויהא שמו מבורך, ובאמת כי שאלות כאלו יותר טוב לשאול מהרב שמתפלל עם או רחם ישיבה שלומד בה כי אני טרוד לברר שאלות נחילות בדבר שא״א להס לשאול במקום אחר ומיהו כיון שכבר בא לידי מעשה כעת.

בדבר שאלתו איזה ברכה מברכין על מין של תפוחי זהב מרחמנדש דשום בלע״ז. הנה פשוט שהוא בכלל מי פירות שמברכין עליו שהכל כמו על מין שאר פירות לבד מענבים וזיתים. ועיין ס״ע א״ח סי׳ ר״ב ס״ח וכן על משקין היוצאין מכל מיני פירות חוץ מזיתים וענבים מברך שהכל. ופשוט דיוצאין לאו דוקא שיוצאין מאליהם אלא יוצאין בין מעליהם ובין ע״י סחיטה וכמיבה ברכתן שהכל דזיעה בעלמא ניהו ואין נקרא משקה אלא מזיתים וענבים בלבד ועיין פסחים (דף כ״ד ע״ב) ע״ל זירא לף אין נמי תניא אין סופגין את התרבעים משום עלה אלא על היוצא מן הזיתים וענבים בלבד וכו׳ מ״ט לאו משום דלא קאכיל להו דרך הנאתן א״ל אפי בשלמא אי אסמעינן פרי גופא דלא קאכיל ליה דרך הנאתו שפיר אלא הכא משום דזיעה בעלמא הוא ועיין תוס׳ שם ד״ה אלא ופשוט.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קסב

על תירס קלוי איזה ברכה מברכין

עיו״כ באשמורת הבוקר התשמ״ב בנ״י יצו״א

מחיי חיים יחתם לחיים טובים ארוכים ושלום את מע״כ הרה״ג מוה״ר **שמעון** חירדי שליט״א בעמח״ס חשובים מאד ראש כולל שער שמעון, ובנו היקר מאד חשוב כש״ת מוה״ר **ישראל** שליט״א.

אחשכת״ר וכה״ט. לעצות רצון מעכ״ת חפצתי במה שכתב בשער שמעון אחד ח״ח סי׳ ל״ו לעניין תירס קלוי מי לברך עליו שהכל או בורא פרי האדמה ותלמיד

אחד אמר לברך עליו שהכל והסתייע מהכרעת הרמ"א ז"ל סי' ר"ב גבי תמרים שמיעכן דנשתנה ברכתן.

ולפענ"ד יפה דחה מעכ"ת דאין זה מקרי אבד כל צורתו ויש לברך עליו האדמה וגם שמו נשאר עליו שקורין לו תירס קלוי ובלע"ז פאפ קורן, וגם כי התירס הזה הוא מין מיוחד והו"ל כנטעו לזה, (עיין ברכות ל"ו ובמג"א סי' ר"ד סק"ה) וכרגע הראו לי מובא בשם ידי"נ הגאון האמיתי מוה"ר משה פיינשטיין בפסקי הלכות (דף י"ג) מפי השמועה שפסק ג"כ לברך האדמה וכן אנו מורין בזה. ועיין ב"י א"ח סי' ר"ב ד"ה תמרים ודו"ק.

ידי"נ דושכ"ת בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קסג

נוגע בצואת החוטם אי מותר להתפלל

כ"ו אלול תשמ"ו לכבוד מעכ"ת הרה"ג וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר שאלתו במי שנגע בצואת החוטם באמצע שמו"ע כיצד ינהוג ואי יכול או חייב לצאת ולבקש מים.

ולפענ"ד העולם נוהגים להקל בנגיעת צואת החוטם ועכ"פ אם הוא סמוך לכותל או סטענדער ישפשף ידיו וינקה אותם או בבגד ואם א"א יתפלל כן ובפסקי תשובה סי' ר"ג ראיתי שהביא מכתבי הגה"ק מבוטשאטש זצ"ל ג"כ דהעולם מקילים וגם המחמיר יוכל להקל ברחיצה ברוק הפה באמצע תפילה ע"ש (שם סי' רמ"א) ולפענ"ד דוקא למי שדעתו יפה יוכל לעשות כן ולאניני דעת אין זה עצה ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קסד

השותה מים לשרות האכילה שבמעיו אי מברך עליהם

יום ראשון להגבלה התשמ"ט בנ"י יצו"א מע"כ ידידי וכו'.

אחדשכ"ת בידידות. ובדבר שאלתו במש"כ בביאור הלכה א"ח סי' ר"ד ס"ז בשותה מים לצמאו מברך שהכל וכתב בסופו שם ודע עוד דמשמע מדברי הפוסקים (עיין בסידור רב עמרם ובחי' הרשב"א ברכות מ"א ושארי ראשונים) דאם שותה מים לשרות האכילה שבמעיו מקרי זה שותה לצמאו ואף דאנן פסקינן בסימן קע"ד דבתוך הסעודה אין לברך על מים ששותה נ"מ זה להיכא דשותה אחר ברהמ"ז כדי לשרות ע"כ. והנראה מדבריו ז"ל דהשותה מים לאחר הסעודה ולאחר ברהמ"ז לשרות המאכל שבמעיו מברך אפילו אינו שותה לצמאו ושאל כדת מה לעשות, ובאמת לא ידענא מאחר שראה כן לרבינו בעל מ"ב למה זה שואל לי ואטו מצוה לחלוק על גדול המורים ולומר דלא כותיה.

ומיהו נראה דכוונתו שהעולם לא נהגו כן ואמנם נלפענ"ד דיפה מנהג העולם דאין לברך אם אינו שותה לצמאו אפילו הוא שותה לשרות האכילה דלא הוה שתיה זו אלא כאלו לוקח איזה תרופה לשרות מאכל שבמעיו שכל שאין לו הנאה בלקיחתו והיינו הנאת גרון אינו מברך ומה שכתב בשם הרשב"א ז"ל, הנה ז"ל הרשב"א שם אי הכי יין נמי כלומר דיין נמי מחמת סעודה הוא בא דלשרות המאכל בא. יין הוא גורם ברכה לעצמו פרש"י ז"ל בכמה מקומות הוא בא ומברכין עליו אע"פ שלא היו צריכין לשתותו ולפי פי' זה מים שאדם שותה בתוך הסעודה אינן טעונין ברכה דאף הן מחמת סעודה הן באין לשרות המאכל ע"כ. והנראה דמינה דייק הבה"ל ז"ל דדוקא הבאין בתוך הסעודה לשרות האכילה ברכת הסעודה פוטרתן אבל לאחר הסעודה צריך לברך כמו על היין.

ולעפנ"ד נראה דהרשב"א לא בא כאן בזה להשמיענו דין ברכה על המים כששותה לשרות המאכל ושאע"פ שאין מברכין בשותה שלא לצמאון בבא להשרות אכילה שבמעיו מברך אפילו שלא לצמאון, אלא בא להשמיענו דלשרות המאכל ששותה אינו מברך כנמלך שיהיה כדבר שלא בא בתוך הסעודה אלא קמ"ל דכל שאוכל או שותה בסעודה כדי לשרות המאכל הוא חלק מהסעודה ואינו מברך עליו בפני עצמו מדין דברים הבאים שלא מתוך הסעודה אבל פשוט לענין ברכות עצמן מאי מברך וכיצד מברכין הדרינן לכללא דעל היין מברך ברפה"ג ועל המים השותה לצמאו מברך שהכל והשותה מים שלא לצמאו אלא לשרות המאכל אינו מברך כלום.

וקצת ראיה לדברינו שכתב בסמוך שם על היש מפרשים יין גורם ברכה לעצמו וכ' הראב"ד דלפי' זה גם שתיית מים בעי ברכה לעצמו ויש לזה מעט סעד מדאמרינן בשותה מים לצמאו לאפוקי היכא דחנקתיה אומצא הא אחריתא אפילו בתוך אכילה בעי ברכה, וכתב הרשב"א ואינו מחוור בעיני דהא דלא דייקינן מההיא למעוטי שותה בתוך הסעודה היינו משום דאף השותה מים בתוך הסעודה לצמאו הוא שותה מפני שהאכילה צמאתו והילכך אפי' ת"ל דשותה בתוך הסעודה פטור מלברך א"א למעוטי מינה דההיא שותה מחמת סעודה אלא טעמא שברכת הפת פוטרה לה מחמת טפילה שהמים טפלה היא לפת דלשרות היא באה וכו' ע"ש. והנה שכתב הרשב"א דאף השותה מים בתוך הסעודה לצמאו הוא

שותה והכל תלוי בשותה לצמאון אלא דהפטור משום דבר אחר הוא שהוא בתוך הסעודה ושותה לשרות המאכל ונעשה טפלה לו אבל בלי לשתות לצמאון פטור מלברך אפילו שותה לשרות המאכל שהרי אינו נהנה כנלפענ"ד. ויש עוד להאריך בזה אלא שאין הז"ג גם מה שציין לרב עמרם גאון בסידור לפענ"ד לא מצאתי שיברך בשותה שלא לצמאון ואינו נהנה. ואפילו לדעת הראב"ד דדייק חנקתיה אומצא הא אחריתא מברך נראה דקיי"ל דבעי הנאה והוא שותה לצמאון וכמו שפסק בש"ע להדיא.

דושה"ט בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קסה

כיצד מברכין על ערמונים (קאסטאנע"ם) מבושלים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בערמונים מבושלים מה ברכה יברך כיון שראית לאחד האחרונים שכתב לברך שהכל לפי שהוא מאכל בהמה ע"כ.

תשובה. **הנה** כן קבלתי על ערמונים מבושלים לברך בפה"ע וחיים שהכל, ומצאתי בסדר ברכות למהר"ם מרוטענבורג וז"ל ערמונים וחבושים מבושלים בפה"ע חיים שהכל עכ"ל, וכן נהוג עלמא. שוב נאמר לי שהגרמ"פ פסק לברך שהכל, ומ"מ לפענ"ד עלמא נהוג כמהר"ם מרוטנבורג ואין לשנות.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קסו

בירך מזונות על פירות אי יצא בדיעבד

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר אשר שאל שבירך ברכת מזונות על פירות אי יצא בדיעבד שהוא ג"כ מקרי מזון.

תשובה. **הנה** בח"א כלל נ"ח סימן ג' כתב כן ובנש"א כתב בביאור הכ"מ (פ"ד מהל' ברכות ה"ו) שבדיעבד אם בירך על שאר פירות במ"מ יצא אבל אחרים חולקין עליו, ועיין א"ר בשם הפרישה דנראה ג"כ דס"ל דבמ"מ הוי ברכה כוללת כמו שהכל ועיין תוספות חיים וכ"כ הכף החיים מס' בן איש חי דבדיעבד יצא. וראיתי לידי"נ באגרות משה א"ח ח"ד סי' מ' שנשאל בזה והשיב דכיון דיש בזה ספיקות לא יטעום רק מעט ויסיח דעתו מאכילה או שילך למקום אחר ויברך ברכה הראויה לו ואין בזה משום מרבה בברכות כיון שרוצה לצאת ידי הכל ע"ש.

ולפענ"ד כיון שכבר יצא יכול להמשיך אכילתו וכן כתב בשירי כנה"ג סי' ר"ט בהגה"ט אות ב' במה שפסק בש"ע שטעה וברך שהכל על יין או על הלחם וז"ל נשאלתי אם צריך לשתות פעם אחרת אם צריך לברך פה"ג או יצא בברכה ראשונה והשבתי דפשיטא דבאותה סעודה כל שלא הסיח דעתו יצא בברכת שהכל בתחלה מידי דהוה אפת שאמר שהכל יצא וכתבתי בסי' כ"ו אם אוכל עוד פת באותה שעה בסעודה אין צריך לברך ונפטר בברכת שהכל שבתחלה עיי"ש, (ועיין ח' הריטב"א ברכות מ' על הכל אם אמר ברכת שהכל ואפי' על פת ויין ועיין תוס' לעיל י"ב ד"ה לא ובפמ"ג במש"ז סי' קס"ח סק"ו ומיהו עיין ח' רע"א על תוס' ברכות ל"ו בגהש"ס לישנא כו' ובערוה"ש סי' קס"ז ס"ט) וא"כ הכ"נ ואפשר מפני דבמ"מ יש קצת חולקין ס"ל עכ"פ להסיח דעת ומה שכתבתי נלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קסז

מרק של כמה מינים איזה ברכה מברך

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו במרק שיש בה ממין מזונות שמברכין במ"מ שהוא עיקר אם לקח לפני עצמו מכל מין ומין אי צריך לברך על כל מין ומין או די בברכה שבירך מזונות על כלם.

ולפענ"ד הנה בש"ע א"ח סי' ר"ח ס"ט כתב עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח של חמשת מיני דגן ובשלו בקדירה מברך במ"מ ועל המחי' ע"ש ועיין ס"ז שם ובמג"א סי' ר"ד סקכ"ה ובא"ר, ונראה דבעי שיהא בו טעם דגן עכ"פ ואז נקרא עיקר ופוטר הטפל ואם לא נרגש בו טעם דגן הרי הוא בטל במרק או כיוצא בו ומברך שהכל ועיין שע"ת ומ"ב שם סקמ"ה.

והוא שאכלו כדרך האוכלים מרק הגם שעלתו לו בכפו ממין האחר הרי כבר נכלל בברכת במ"מ ואם הפרידם ואכלם זה בפני עצמו וזה בפני עצמו נראה דחוזר ומברך ברכה שלו דכיון שהפרידו בפני עצמו נעשה אוכל בפני עצמו וחייב לברך ברכתו הראוי' לו כנלפענ"ד.

ומחמת חוסר הזמן לא אוכל להאריך וה' שנותיו יאריך, ידידו מכבדו ומקירו בלתי מכירו,
מנשה הקטן

סימן קסח

אכל כזית מז' מינים ועוד כזית משאר פירות כיצד מברך

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר אשר שאל שעשה הלכה למעשה שאכל חצי זית מז' מינים וחצי ז' משאר פירות וכדי לברך ברכה אחרונה הוסיף ואכל עוד חצי זית מז' מינים ועוד חצי זית משאר פירות ובירך שתי ברכות אחרונות מעין ג' ובורא נ"ר.

שגגה הוא דכיון שאכל כשיעור מז' מינים ונתחייב בברכה על הז"מ ובירך מעין שלש לאחר שבירך ברכת מעין ג' על ז' מינין שאכל אח"כ כשיעור פטר בזה את שאר הפירות והוא מפורש בש"ע א"ח סי' ר"ח סי"ג וז"ל אם אכל פירות מז' המינים ואכל תפוחים א"צ לברך על התפוחים בורא נפשות שגם הם בכלל ברכת על העץ שגם הם פרי העץ הם וכו' ע"ש מבואר דברכת מעין ג' על העץ פוטר את כל פרי העץ דגם הם בכלל פרי עץ אלא שלא קבעו עליהן ברכה זו מפני שלא חשובי לקבוע ברכה בפני עצמה רק פירות שנשתבחה בהן הארץ אבל כיון דכבר מברך על העץ על ז' מינים נגררו שאר פירות אבתרייהו ואין צריך לברך עליהם בורא נפשות רבות וזה פשוט.

ובזה הנני ידידו בלתי מכירו וי"ר שיזכה ללמוד כל הש"ע ולא יכשל בדבר הלכה מעתה ועד עולם החותם בסל מלא ברכה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קסט

בנוסח בקדושה ובטהרה בברכת מעין ג'

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בברכת מעין ג' שאומרים ונברכך עליה בקדושה ובטהרה. לפענ"ד עיין טוש"ע א"ח סי' ר"ח ובמג"א שם ובמ"ב אות נ' עיין בספרי משנה הלכות ח"ז [סי' כ"ט] מ"ש לכ"ק מח' אדמו"ר מגור שליט"א וכעת נראה לפמ"ש בירושלמי שקלים סופ"ג תנא בשם ר"מ כל מי שקבוע באר"י ומדבר בלשה"ק ואוכל פירותיו בטהרה וקורא ק"ש בבוקר ובערב יהא מבושר שבן עוה"ב הוא ע"כ ופי' הק"ע אוכל פירותיו בטהרה שגורם קדושת הגוף ומדבר בלשון הקודש דגורם טהרת הנפש ולפי"ז כשנזכה לברך בקדושה וטהרה נזכה לחיי עוה"ב וא"כ אתי שפיר שמברכין גם ונאכל מפרי' ונשבע מטובה ונברכך עליה בקדושה ובטהרה דע"י אכילת פירותיה בטהרה נטהר את הגוף ושפיר מיושבת נמי קושית המפרשים דמה מעלה יש באכילת פירותיה ומה שאמרו במשה וכי לאכול מפרי' הוא צריך דוקא אמשה נאמרה ולא על כלל ישראל. [וע"ע ח"ח סי' כ"ה].

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קע

אכל חצי זית משבעת המינין וחצי זית משאר פירות כיצד מברך

ב' לסדר להגיד שבחו של אהרן שלא שינה שנת התנש"א בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ירא"מ כמר י' שטערנבוך שליט"א, בישיבת ווילרייק בעלג.

אחדשב"ת. בדבר שאלתו שאכל בט"ו בשבט חצי זית משבעת המינין ועוד חצי זית משאר פירות שברכתן בורא נפשות ונסתפק בענין ברכה אחרונה אם יברך בורא נפשות דעכ"פ אכל כזית פירות או ברכת מעין שלש ולמעשה אכל עוד פירות כדי שיעור משניהם וברך שניהם מעין ג' ובורא נפשות.

ולפענ"ד שגג בתרוייהו דהנה הלכה פסוקה הוא שאין בורא נפשות פוטר ברכת מעין שלש ומיהו אם אכל חצי זית מזה וחצי זית מזה פליגי בזה הראשונים מובא בטור אי חצי זית משני מינים ברכות מצטרפין לפחות שבהם עכ"פ והאחרונים פסקו שאם אכל חצי זית מז' מינין וח"ז אחר מברך עלין ברנ"ר עיין באה"ט סי' ר"י סק"א בשם כנה"ג, וכתב המג"א וג"ל דה"ה פת ודבר אחר וכל המשקין מצטרפין לרביעית, אבל האוכל והשותה אין מצטרפין, ועיין מ"ב שם אות א' ובשער הציון.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעא

המוצץ פירי איזה ברכה מברך

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר השאלה במוצץ ענבים או תפוזים אראנדזעס בלע"ז ושאר פירות ואוכל המשקה וזורק הפרי אי מברך ברכה אחרונה בכזית או ברביעית.

והנראה לפענ"ד דבברכה ראשונה מצאתי בזה מחלוקת הפוסקים ומקורם בתוס' ב"מ פ"ז ע"ב ואכלת ולא מוצץ ומשמע לכאורה דמוצץ לא הוי בכלל אכילה, וכ"פ בס' עמק ברכה דף נ' לברך שהכל, ומיהו הגרע"א א"ח סי' ר"ב והגמהרש"ס בדע"ת סי' הנ"ל ובשמ"א סי' נ"א

והגרש"ש ב"מ הנ"ל ובשו"ת צ"פ סי' ק"נ כולם ס"ל דמברך ברכה הראוי להכי והארכתי בזה בספרי משנה הלכות ח"ה סי' ל"ח ע"ש.

ולענין ברכה אחרונה מצאתי בשו"ת מים חיים (להפר"ח ז"ל) סי' ז' שכתב נמי לענין ברכה ראשונה בפשיטות שמברך ברכת הפרי ולענין ברכה אחרונה כתב דאיכא לספוקי כמה שיעור ימצוץ לברך עליו ברכה אחרונה ומסתברא שצריך שיהא במי פירות שיעור כזית כיון דאותה מציצה כאכילה דייינין לה לענין ברכה ראשונה שעורא נמי כשיעור אכילה ע"ש וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קעב

כוונה בשומע כעונה

ב"ה ליל ששי ויקהל התשל"ג בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא קמברכינא יהא שמיה מברך נאה דורש וכו' כש"ת מוה"ר **עזרא פייערמאן** הכהן הי"ו בכולל דישיבה הקדושה מיר בנ"י.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בדין שומע כעונה (סוכה ל"ח ע"ב) נראה לכאורה דלא בעי לכוון להוציאו אלא די במה שמכוון השומע וקשה מא"ח סי' רי"ג דצריך לכוין להוציאו ואמאי לא סגי שיכוין שישמע לו בלבד.

דע כי קושיא זו לאו חדתא הוא עיין ב"י על הטור ד"ה ומה שכתב רבינו שיוצאין בשמיעתן שמכוונים אליו דמשמע שצריך שיתכוין לצאת וכן מ"ש הרמב"ם כל השומע ברכה וכו' ונתכוון לצאת בה י"ח יצא אתיא כמ"ד מצות צריכות כוונה ולדעתו הכ"נ צריך המברך להתכוין להוציאו כדאיתא בס"פ ראוהו ב"ד דאלו למ"ד אצ"כ אע"פ שלא נתכוין לצאת וגם חבירו לא נתכוין להוציאו כיון ששמעה יצא כדאיתא התם ועיין פרישה מה שתמה עליו הא הוא ז"ל כתב בעצמו בסי' תקפ"ט דמצות דתלויין בדבור לכ"ע צריכות כוונה, ועיין א"ר מה שהקשה עוד עליו וג"כ קושית הפרישה ועיין גם בספר מגן גבורים מה שפי' ועיין ישועות יעקב א"ח סי' ס' אות ג' שכתב שם קונטרס גדול באריכות בבירור הא מילתא במצות צריכות כונה ושם מבן המחבר הגרמ"ז זצ"ל ע"ש בירור גדול ותמצא נחת, ואין הז"ג כעת להאריך בדברים רק לשם פלפולא הגם שקב"ה חדא בפלפולא.

אלו דברי ידידו בלתי מכירו המברכו עם חבריו בברכת התורה ללומדיה חזקו ואמצו על התורה ועל העבודה עבודת הקודש בכתף ישאו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קעג

שותה חלב עכו"ם ומברך אי עונין אחריו אמן

ליל ששי לסדר ויחי התשל"ח בנ"י

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וכו' כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א ממעמפיס טנסי, בעמ"ח שו"ת רבבות אפרים.

אחדשב"ת בידידות. בדבר שאלתו במי שאינו שותה חלב עכו"ם ושמע ברכה על חלב עכו"ם ממי ששותה חלב עכו"ם אי צריך לענות אמן או לא.

והנלפענ"ד דגרסינן בתוספתא דדמאי (פ"ב י"ד) וז"ל עם הארץ שאמר לחבר תן לי ככר זה ואוכלנו יין זה ואשתנו לא יתן לו שאין מאכילין טהרות לע"ה הי' נדור מן הככר ואמר לו תן לי ואוכלנו אבטיח שניקר ואמרו לו תן לי ואוכלנו יין ונתגלה ואמר לו תן לי ואשתנו לא יתן שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו כיוצא בו לא יושיט ישראל אבמה"ח וכו' ועל כולן אין מברכין עליהן ואין מזמנין עליהן ואין עונין אחריהן אמן.

ובגמ' ברכות מ"ה ע"א אכל טבל אין מזמנין עליהן ואוקימנא בטבל טבול דרבנן וכתב הרמב"ם בפ"א מהל' ברכות דעל כל דבר איסור בין דאורייתא בין דרבנן אין מברכין עליו תחלה וסוף והראב"ד השיג עליו דלא אמרו אלא דאין מזמנין עליו אבל לענין ברכה תחלה וסוף יברך, וכ"כ הרא"ש ז"ל והטור א"ח סי' קצ"ו והב"י הביא דבירושלמי פ"ק דחלה איתא כדברי הרמב"ם ובש"ע פסק ג"כ כרמב"ם, ולכאורה שאילתן במחלוקת זו שנויה דלדעת הרמב"ם דבכל איסורין בין דאורייתא ובין דרבנן אין מברכין ואין מזמנין עליהם הכ"נ דאינו עונה אמן דהברכה הוי ברכה לבטלה ולדעת הראב"ד כיון דמברך תחלה וסוף וברכתו ברכה הכ"נ דמברך אמן כה"ג וא"כ הכ"נ לענין חלב עכו"ם דהוי איסור דרבנן.

אלא דראיתי להברכ"י א"ח סימן קצ"ו אות ד' שהביא בשם זכרון משה דאמן וזימון שוין הם וכל דבר שאין מזמנין עליו אין עונין אחריו אמן וא"כ לפ"ז בדידן אפילו לדעת הראב"ד כיון דזימון מודה הראב"ד דבאיסורי דרבנן אין מזמנין עליהם וא"כ אין עונין ג"כ אמן ואתי אליבא דכ"ע וצ"ע כי אין לנו ספר זכרון משה, והברכ"י הביא שראה בכ"י וכנראה דלא נדפס הספר ויש לעיין אי אזיל בשיטת הרמב"ם שם וצ"ע. ואי נימא דגם לשיטת הראב"ד אין לענות אמן צריך לתת טעם לדבר ואולי י"ל דהגם דלדעת הראב"ד ודעימיה דמברכין על איסורין תחלה וסוף ומיהו לענות אמן אין עונין אלא אחר ברכה שאין עושה איסור באכילתו ולא על ברכה שעושה איסור באכילתו הגם שמברך אבל אין זה אלא מנאץ ואין לענות אמן על זה וי"ל.

ומיהו ראיתי בברכ״י הנ״ל והובא גם בשע״ת אות א׳ דמי שנוהג איסור בדבר ושמע ברכה מהנוהג היתר בדבר כגון פת עכו״ס וכיוצא בו יכולין הנוהגים איסור לענות אחריו אמן דדוקא כשאוכל איסור ואסור הוא לו אין עונין אחריו אמן דברכתו ניאוץ אבל כשהוא אינו נוהג בו איסור ברכתו ברכה ויש לענות אחריו אמן ע״ש. ומעתה בנדון דידן נמי יש לחלק אם האוכל הוא מפני שסומך על היתר שראה או שמע והוא סומך עליו הגם שאנן לא סמכינן על היתרים אלו ולדידן ממילא החלב אסור מ״מ כיון דס״ל דהתירא הוא והתירא קאכיל ושפיר מברך לדעתו עונין אחריו אמן אבל אם הוא עבריין ויודע שחלב עכו״ס אסור ואינו סומך על התירים אלא הוא אינו חש על איסור דרבנן כה״ג אין לענות אחריו אמן כיון שלדעתו ג״כ יודע שחלב עכו״ס אסור מדרבנן אלא שאינו חש לאיסורו הו״ל ברכתו מנאץ כנלפענ״ד. ובזה יהי׳ לכאורה נפ״מ נמי אי המברך יכול להוציאו בברכה זו והוא רוצה לשתות או לאכול דבר היתר ממש דאם צריך לענות אחריו ברכתו ברכה ומוציאו בברכתו ואם לאו אינו יוצא בברכתו ודו״ק.

ידידו דושה״ט ושכ״ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קעד

הלומד עם אחרים מהו להגות השם ככתיבתו

אור ליום ב׳ תרומה התשל״ד בנ״י יצו״א

למאן דלא חזינא קמברכינא המופלא ומופלג וכו׳ מוה״ר **ליפא שטראום** הי״ו בני ברק.

אחדשה״ט וכו׳. מה שציין על ספרי משנ״ה ח״ד סי׳ כ״ז במחלוקת המג״א עם החכ״צ (מג״א א״ח סי׳ רט״ו הובא בשו״ת יעב״ץ) בענין הלימוד שגדול לומד עם הקטן או גדול אחר אי מותר להוציא ש״ש ככתיבתו וציין למהרש״א ברכות דף ו׳ בד״ה שאפי׳ א׳ יושב ועוסק בתורה ודבריו סותרין למ״ש בסנהדרין.

ולפענ״ד נראה דדברי רבינו המהרש״א יש לישב בפשיטות דבברכות מיירי כשלומד לעצמו כה״ג ס״ל דשפיר מוציא ש״ש אבל בסנהדרין מיירי במלמד תינוקות ולאחרים אסור להוציא ש״ש ודלא כהחילוק שחלקנו שם בין מלמד לעצמו למלמד לאחרים אמנם הרי אנן הבאנו שם כמה ראיות מראשונים דאין להוציא ש״ש אפילו בלימוד היכי דאין צריך לה ועיין יומא ל״ט משמת שמעון הצדיק פסקו מלברך בשם ועיין רש״י שם שלא היו כדאי לכך ומדברי הרבי מלובלין זי״ע שאמר לקדש הלבנה מתוך הלימוד כי התם היה צריך לה ומותר כה״ג לכ״ע להוציא ש״ש ופשוט. ומיהו ודאי הני דס״ל כהח״צ ודעימיה יש להם על מה לסמוך וח״ו לא באתי לחלוק על מי שדומה למלאך ה׳ צבאות ואנן אפי׳ למדרגת של חמורו דרפב״י לא הגענו, יתן ה׳ ונזכה להאיר עינינו בתורתו ית״ש.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קעה

ראיה שיש לעשות סעודת הודאה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ועל דבר שאלתו מנא הא מילתא במה שנהג עלמא לעשות סעודת הודאה, על בשורה טובה וכיוצא בו.

ולפענ״ד באמת כי לא היה לי להשיב כי דבר זה מפורש בש״ע א״ח סי׳ רי״ט ומיהו אולי כוונתו גם על בשורות טובות וכיוצא בזה ולכאורה מקרא מלא הוא ויהי כאשר שמע עבד אברהם את דבריהם וישתחו ארצה לה׳ ויוצא העבד כלי כסף וגו׳ ומגדנות נתן לאחיה ולאמה ופרש״י וישתחו ארצה מכאן שמודים על בשורה טובה (ב״ר) ויש רמז מכאן שעושין סעודת הודאה שהרי מיד שהודה על בשורה טובה מגדנות נתן לאחיה ולאמה ועיין יש״ש ב״ק ומהר״ס אלשקיר ועוד פוסקים בזה, ואין הז״ג להאריך.

ידידו דושה״ט,
מנשה הקטן

סימן קעו

מצוה להזכיר בימי השלוה מהצרות שעברו על האדם

מע״כ כו׳ ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר אשר תמה אשר בכל דרשה ברבים הנני מזכיר מהחורבן שעבר עלינו והצרות מהנאצים וכיוצא בו ולמה בכל עת להזכיר את זה.

דע כי לא מלבי עשיתי זאת אלא יש חיוב בכל עת להזכיר מהעבר עלינו ובפרט דברים כאלו וצרות רבות ומצאתי ברבינו בחיי פ׳ וישלח כי במקלי עברתי את הירדן הזה מכאן שחייב אדם שיזכור ימי הרעה בזמן השלוה כדי שיתבונן ביתרונו ויודה להקב״ה על זאת, וכן אמר שלמה ע״ה (קהלת ז׳) ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, פי׳ ביום טובה ראה ביום רעה עכ״ל. ועי׳ צדה לדרך הל׳ חנוכה להזכיר נסים וחסדי ה׳.

והנה כתב בלשון חייב מכאן שחייב אדם שיזכור ימי הרעה בזמן השלוה, ובאמת כי הוא חלק מהודיה להשם וכמו

בליל פסח מצוה לאכול מצה ומרור זכר ליציאת מצרים וכן מצינו בינאי המלך (קידושין ס״ו ע״א) כשחזר לאחר שכיבש ששים כרכים בכוחלית שבמדבר ושמח שמחה גדולה וקרא לכל חכמי ישראל ואמר להם אבותינו אכלו מלוחים בזמן שהיו עסוקים בבית המקדש אף אנו נאכל מלוחים והעלו מלוחים על שלחנות של זהב להזכיר ימי הרעה בשעת שמחה והבן.

ובספר זכרון למשה (למרן הח״ס ז״ל) במכתבי תהלה דף ט״ז כתב שמרן הח״ס ז״ל האריך הרבה פעמים בסיפורים במה שעבר עלינו בגלות הזה מגירוש שפאניא ושאר ארצות ואמר שחביבים עליו להגיד ולספר דברים כאלה יותר מללמוד תורה למען ישמעו ויראו וילמדו על העתיד לבא לטובה ע״ש דברים נפלאים, ובתורה למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים וכו׳ והנה הוא מצות עשה לזכור יציאת מצרים ואפילו פעמים בכל יום.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קעז

ברכת הגומל לחולה שעדיין לא נתרפא לגמרי

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ומה ששאל עוד מה שהגביר כה״ר דניאל לונטשין ע״ה חתנו של הגאון בעל דור דורים ז״ל שהי׳ חולה וכשבועים לפני מותו עלה לתורה וברך ברכת הגומל בשם ומלכות אע״פ שידע שבדרך הטבע לא יעלה לו עוד רפואה.

הנה באמת כי הקשה לשאול כי בדברים כאלו קשה להכריע כי הוא בעצמו חשב שעלתה לו רפואה והוא כבר הולך ונתרפא ולכן בירך ברכת הגומל ובתורה אם יקום ויתהלך משענתו ונקה המכה עכ״פ. ועיין טש״ע א״ח סי׳ רי״ט ס״ח בכל חולי צריך לברך אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל אלא כל שעלה למטה וירד מפני שדומה כמי שהעלהו לגרדון לידון וכו׳ ולשון כל שעלה למטה וירד משמע לכאורה כל שירד אפילו עדיין לא נתרפא לגמרי ולא הבריא ועי׳ רמ״א שם.

ומיהו העט״ז הובא גם בבאה״ט כתב ואין לברך עד שיצא מהצרה לגמרי וכן בחולה עד שיחזור לבוריו לגמרי ע״ש שכתב לגמרי ולכן ודאי לדינא אם לא יצא מחליו אין לברך ובדרך בדיחותא אפשר לפ״מ ששמעתי שפעם בכל נדרי אמר הגה״ק מבארדיטשוב זצלה״ה על מה שאנו מברכין שהחיינו ליל יו״כ שהרי הסליחה וכפרה לא נגמרה עד מוצאי יוכ״פ והי״ל לומר שהחיינו לאחר כל התפילות וביאר בדרך צחות משל לתינוק שראה תפוח נאה ורצה לאכלו ואביו לא רצה ליתן לו שהי׳ צריך לו והבן בהתחננו וראה שאינו מועיל פתח ובירך בקול גדול בורא פרי העץ ולא הי׳ לאביו ברירה רק ליתן לו התפוח שלא רצה שבנו יעבור על ברכה לבטלה וכן אנו עיו״כ מבקשין סליחה ומחילה וכפרה ונסלח לכל עדת בני ישראל ויאמר ה׳ סלחתי כדבריך ומיד מברכין שהחיינו ולית ברירה שלא תהא ברכה לבטלה מיד מוחלין להם עונותיהם של ישראל והמשל ידוע ולכן האי גברא נמי חשב שיברך ברכת הגומל וממילא ישלחו לו מן השמים רפואה, וכל זה בדרך בדיחותא אבל פשוט שאין לברך ברכת הגומל כל זמן שלא יצא מחליו. השם ישלח רפ״ש לכל חולי ישראל אמן.

ובזה הנני ש״ב וידידו דושה״ט וכאש״ל המברכו בברכת התורה ומעתיר בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן קעח

בענין ברכת שהחיינו מתי מברכין

חודש הרחמים התשנ״א פה קרית אונגוואר ירושלים עיה״ק ת״ו

מע״כ הרה״ג המפו׳ כולו אומר כבוד וכו׳ כש״ת הרב מוה״ר וכו׳ שליט״א.

אחדשכ״ת בידידות. היות כי אין הז״ג להאריך בכל דבריו ולכן לא אוכל לעשות רצוני כרצונו ורק להפיס דעתו הנני להעיר בענין ברכת שהחיינו בהגומר לכתוב חידושי תורה או להדפיס, ובעצם הדבר בס״ד הארכתי קצת בספרי הדל (משנה הלכות ח״ו סי׳ ו׳) ואם ירצה משם יקחנו האמנם לפי שראיתי כמה דברים שיש להעיר עליהם אמרתי לפי מיסת הפנאי להעיר.

הנה בענין ברכת שהחיינו שאמרו לברך אפי׳ על עניבה אם יש להם שמחה ותלוי במה שהוא אדם כמ״ש הרא״ש ברכות (נ״ט) דהכל לפי מה שהוא אדם יש עני ששמח בחלקו יותר מעשיר בכלים חשובים והביא ראי׳ מר״י בר אליעאי (נדרים מ״ט ע״ב) דמברך על גלימא רעועה ברוך שעטני מעיל, לפי שהי׳ חשוב עליו כמעיל לעשיר עכ״ל, וכן פסק בש״ע (סי׳ רכ״ג ס״ו) על דבר שאינו חשוב כ״כ כגון חלוק או מנעלים ואנפולאות אין לברך עליהם ואם הוא עני ושמח בהן יברך עכ״ל והביא דגם על עניבה חדשה הבחורים יברכו בשם חכ״א.

ולפענ״ד הנה באמת כי כבר כתבתי בזה כי אין לאדם לזרוק ברכות מפיו ואשרי אדם שמח תמיד ועבדו את ה׳ בשמחה וגילו ברעדה אבל אם מי שהוא חסר לו שרוך בנעלו ויביאו לו שרוך ישמח בו או מי שהוא רעב ומביאים לו יונה מטוגנת ישמח בה, והשיכור ביין שרף שלו וכיוצא בו כלם

יברכו שהחיינו על כל שמחה זה כמוכח וטלולע ולע תקנו ברכות שהחיינו על הכל בשעת שמחה לרוב העולם או לרוב עניים או כיוצא בזה, אבל מה לנו לדעת השוטים, ומה"ט שלולי שלהי פסחים מר' שמלמי שמיקלע לפדיון הבן שהחיינו מי מברך אבי הבן מברך דקעבד מצוה או כהן מברך דקמתיע הנאה לידיה ע"ש, דמסקינן אבי הבן מברך שהחיינו ולכאורה מאי ס"ד דכהן מברך לפי שהגיע לו ממש פלעים ויש לו הנאה ג"כ כל מי שיקבל כמה פלעים או עני המקבל צדקה ויקבל נדבה יברך שהחיינו ומש"ל כן ג"כ לע שבקת שהחיינו שלע לשמרה ובפי' שמרו דעל מדם מי שלע רשה מימיו לף שנהנה ממנו ואפילו כתב לו מכתבים ויש לו שמחה ברשותו אינו מברך עליו שהחיינו לף יש לו שמחה, וכבר הי' מעשה אצל הגה"ק מהרש"ץ אלפנדרי זצ"ל זצוק"ל, שברך שהחיינו על הגה"ק מהרש"ץ אלפנדרי זצ"ל ברשותו פעם רשמונה בירושלים עיה"ק ולעזו עליו והרה"ג הרב ניסים זצ"ל כתב תשובה בזה. ובענין כלים שלרכה אם קנה מה שהיו לו כבר או שמלע בעידתו אינו מברך לף שעשת הרבה בהם וכן אם בנה בית אל מתכנתו כמו שהי' אצל קנה כלי מדהה או בנה בית מדש אפילו יש בלע מדש הוא בלולו מברך שהחיינו. ואפילו בעשם ההלכה כתב רב שרירע גאון בתוס' סוכה (מ"ו ע"ל) דלע קי"ל הכי עיין בסמוך.

גם מדברי התוס' (סוכה מ"ו ע"ל) שבקשו טעמים לענין שהחיינו וכתבו לעשות סוכה ולולב ופלה"ג וקריאת מגילה תקנו שהחיינו ולולו בעשיית ציצית ותפילין ומילה וקריאת ההלל לע תקנו שהחיינו ותי' שמלוה שים עליה שמחה תקנו שהחיינו, ומשמע דבעשיית ציצית ותפילין אין שמחה ולולו בעשיית סוכה יש שמחה ול"ב הרי מי אינו שמח בטלית מצויצת מדש ותפילין מדשים ול"ל דעל העשייה ועל הכתיבה הוא לאין שמחה או שים לחלק בתופן חמר ועכ"פ הס רלו מה הוא שמחה שרשו לברך, והרי לדעתם שמלו שהביאו דעת רב שרירע גאון דעל כלים מדשים שמברו (ברכות נ"ד) דמברך שהחיינו כתב לע שמכינן עלה דבעי מידי דלתי מזמן לזמן כמבואר (עירובין מ' ע"ב) ובשמת כי אתן קי"ל דמברכין גם על אלו הגם לע אתו מזמן לזמן.

ומש"כ דמהאי טעמא נהגו בני אשכנז ע"פ דברי הרמב"ן וכו' בתי"י לברך שהחיינו על המילה לפענ"ד כפי ששמעתי רק בירושלים נהגו לברך שהחיינו ולע בכל ארץ ישראל.

סימן קעט

הנומר ספר שחיבר אי מברך שהחיינו

עוד להנ"ל

ולא מוכל לעבור על כל העניינים אצל מסתפק בשתי הערות, ע) מה שהביע מכף החיים (סי' רכ"ג אות כ"ג) בשם המור וקציעה שהגומר ספר שחבר בחדושי תורה לשם שמים בכתיבה וכ"ש בהדפסה יברך שהחיינו והביאו המחזיק ברכה לע שהוסיף לברך בלע שם ומלכות ותמה מעכ"ת מש"כ לע"ש ולע ידע למה הולרך היתי' זה לע"ש והרי בחג הסוכות כולם לוקחים לולב ומברכים שהחיינו ולע תוקרים שם נוטלים לע"ש.

ולפענ"ד הס שי נושאים חיוב מצות סוכה ולולב הס לקרקפתא דגברא ומייב לקיים ואין זה מה שהמפלר שכל ישראל חייבין בדבר ואלרבה אם לע יעשה מצות עשה ומסרב לקיימה ב"ד מלקין אותו עד שתצא נפשו עיין כתובות (פ"ו ע"ל) וכן בשאר מצות, והלשמה שם סתמן לשמן ועיין (זבחים דף ג' ע"ב) שאם לאו לגירסין עומדת ומצות סתמן לשמן עומדין ע"ש אצל הכותב ספר או חדושי תורה ואינו מכוין לשמה מי בקש זאת מידו לעשות שלע לע"ש וא"ו הוא בכלל ס"ת שכתבה מין שאם כתב לשם התפלרות ובשמת הרי הוא בכלל עוע"ז וכעין שמלינו בהנחת תפילין דהמניח תפילין דרש"י אין זה יוהרא אצל המניח תפילין של ר"ת אם אינו מוחזק בחסידות אסור לו להניח כמבואר בש"ע ע"פ (סימן ל"ד ס"ג) וא"ו לאשר שיהיה הספר בכלל ס"ת שכתבה אין שהכותב לשם התפלרות וגאות הרי הוא בכלל ע"ז שכל המתגאה כאלו עובד ע"ז ועכ"פ אם לפעמים כותב שלע כהלכה ויכשלו בו בני אדם ומצא לע זאת שלע קיים מצוה שלע הרי הוא מכשיל את הרבים א"ו וא"כ מי יכול לומר שיעשה שהחיינו ועיין שו"ת ח"ס ע"ח סי' ר"ח מה שכתב להגאון ר' צבי חיות ז"ל ומה"ט הרבה גדולים לף לע רלו להדפיס ספריהם בחייהם ועיין ח"ס עכ"פ ודאי שמי שאין דעתו לשמים א"ו אין לברך שהחיינו ועל כל ההוצאה אם אין דעתו לש"ש יותר טוב הי' שלע להוציא כלל.

סימן קפ

אבי החתן והכלה אם מברכין שהחיינו תחת החופה

עוד להנ"ל

ומה שהביא שם לברך אבי החתן ואבי הכלה שהחיינו משום הפסוק שנאמר קחו לכם נשים לבניכם וגם הכלה תברך.

ולפי ההנאה לכאורה גם כל הנאספין שג"כ יש להם שמחה יברכו שהחיינו, ואמרו כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר וכו' ברש האמת כי כבר הקשה בהק"ט למהר"ם מגיז מאי טעמא לף מברכין שהחיינו תחת החופה והשיב ז"ל עד שאתה שולני על שהחיינו שולני אם לברך דיין האמת ע"ש, והדברים מתמיהים לכאורה, ואיתו המרכבי בזה בביאור הדברים בכמה מלפין ואלא לפ"מ שאמרו מלא יאמר אדם טוב ומוצא חני את האשה רע מר ממות וע"כ תחת החופה אבאי

אינו יודע אם הוא בכלל מצא אשה מצא טוב או ח"ו בכלל מוצא אני שהוא מר ממות ומברך דיין האמת ולכן אינו מברך שהחיינו שאין כאן שלימות השמחה במצוה כלל, ואולי גם האב והאם בהאי ספיקא יתבי ולכן אין מברכין שהחיינו כלל.

עוד שנית לפמ"ש רבינו יהודה בן יקר רבו של הרמב"ן ז"ל בספרו על התפלות ח"א שמי שנולד לו בן מברך שהחיינו אבל כשנולד לו בת אינו מברך דיין האמת הגם כי אמרו חז"ל א"א לעולם בלא בנים ובלא נקבות ואפ"ה אשרי לו למי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקבות ועוד ע"ש (כי על הדרך אין לי הספר לעיין אחריו להעתיק לשונו) וביארתי קצת דבריו שעל מה שאמרו חז"ל אוי לו שיש לו אין לברך שהחיינו, ולא זאת אלא שאנחנו מברכין בכל יום שלא עשני אשה והיאך יברך שהחיינו במה שמשבחים להקב"ה שלא עשני כן, והגם שיש מי ששמח בזה ואולי רוב העולם ועכ"פ מי שאין לו בנים כלל ר"ל ואפי' מי שיש לו זכרים ואין לו נקבה וצריך לקיים המצוה מ"מ לענין ברכת שהחיינו לא תקנו חז"ל דחז"ל החליטו לנו שאין זה שמחה והו"ל כעין מי שצריך ליקח תרופות למחלה והגם ששמח שיש לו התרופות מ"מ אינו מברך שהחיינו שיותר הי' שמח שלא יצטרך ליקח תרופות כלל וכן מי שח"ו קרובו הוא מדוכא ביסורים וגוסס ר"ל זמן רב אשר שמחה הוא כשמת ר"ל אשר באמת יותר טוב לו ככה מ"מ לא יברך על זה שהחיינו שכבר מת אלא ברוך דיין האמת שעל דבר שאינו בעצם מין שמחה הגם שיש אדם שמח בו אינו מברך שהחיינו והגם שצריך לברך גם ברכת דיין אמת בשמחה מ"מ הוא ברכה על אבילות ולא על שמחה בקיצור אין זה השמחה שמחייבת אותנו ברכת שהחיינו כיון שחז"ל החליטו שבעצם הוא דבר של לא טובה ולא ברכה ואדרבה אמרו עליו אוי למי שבניו נקבות, ובגמ' סנהדרין (ק' ע"ב) בת לאביה מטמונת שוא מפחדה לא יישן בלילה בקטנותה שמא תתפתה בנערותה שמא תזנה בגרה שמא לא תינשא נישאת שמא לא יהיו לה בנים הזקינה שמא תעשה כשפים ע"ש.

ולפ"ז נראה דלענין נישואין נמי הגם שא"א בלי לישא אשה וגם מקיים מצוה בה מ"מ אין זו השמחה שיברך עליה שהחיינו, ולכן אין מברכין בשביל דברים אלו שהחיינו, וכרגע נפל מילתא בליבאי טעם למה אין בני אשכנז מברכין שהחיינו בברית מילה שכיון דבשעת לידה מברכין על הזכר שהחיינו ממילא כבר יצאו בזה השהחיינו גם מברית מילה וצ"ע.

והנה לעצם השאלה אי מברכין שהחיינו על הוצאת או כתיבת ספר חדש הנה כאמור כתבתי מזה קצת בספרינו משנה הלכות (ח"ו סי' ו') ועיין רמב"ם פי"א מהל' ברכות ה"ב ובשו"ת הרמב"ם סי' ע' ובפרי תואר יו"ד סי' כ"ד ועיין עוד שו"ת בית שעריס א"ח סי' ל' ובספר החיים להגרש"ק סי' כ"ה דו"ק בכל אלו המקומות.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קפא

נולדה לו נקבה אי מברך שהחיינו

צו"ג תשמ"א לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשב"ת בידידות. בדבר שאלתו שנולדה לו נקבה אם צריך לברך שהחיינו כמו על הבן. הנה פשוט דעל נקבה אין לברך והגם שיש לו שמחה גם על נקבה אין שמחתינו קובע אלא מה שחז"ל קובעים ובגמ' עוד (נדה ל"א ע"ב) זכר שהכל שמחים בו מתחרטת לשבעה נקבה שהכל עצבים בה מתחרטת לארבעה עשר והרי דחז"ל קבעו דנקבה הכל עצבים בה ואין לברך שהחיינו על מה שהכל עצבים והארכתי בזה במקו"א, וגדולה מזו מצאתי בפי' התפלות והברכות (לרבינו יהודה בן יקר) וז"ל ונראה שאם נולד לו בן צריך לברך שהחיינו שחדש הוא לו ושמח בו וכו' ועל הנקבה לא יברך דיין האמת והאריך שם שלא יברך דיין האמת אבל פשוט דלא יברך שהחיינו וכבר ציינתי מכאן קצ"ע על רבינו המ"ב (א"ח סי' רכ"ג אות ב') שכ' לברך על הנקבה שהחיינו.

ובחז"ל אמרו (פסחים ס"ה, קידושין פ"ב, ב"ב ט"ז) אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקבות ודי שאין מברכין דיין אמת ובגמ' (סנהדרין ק' ע"ב) בספר בן סירא בת לאביה מטמונת שוא מפחדה לא יישן בלילה בקטנותה שמא תתפתה בנערותה שמא תזנה בגרה שמא לא תינשא נישאת שמא לא יהיו לה בנים הזקינה שמא תעשה כשפים ואמר הא רבנן נמי אמרו אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות וכו' ומשמע דעל כל ימי חייה הוא בכלל אוי לו וכמו שביאר בן סירא והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קפב

אי חייב לברך על מושל מחוז
(גאווערנא"ר בלע"ז)

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשב"ת. על דבר השאלה אי צריך לברך ברכת מלכים על גאווערנא"ר ממדינות באר"ב.

הנה בשו"ת ח"ס א"ח סי' קנ"ט כתב דעל הדוכס חייב לנהוג בו כבוד כמלך ובמדינת ריי"ך מברכין על כל דוכסיהם מפני שהמדינה שלהם ואין עליהם שום אימת מלך דגדר מלך לענין ברכה כל שבידו להמית ולהחיות אפי' בעירו ועי' מג"א סי' רכ"ד סק"ה, ולפ"ז על גאווערנאר נמי יש לברך שהרי בידו להמית ולהחיות.

איברא דבזמה"ז שבמדינה זו אין ממיתין כלל, יש לעיין אי אפילו ראש הממשלה שהוא הנשיא יש לברך עליו. ומיהו פשוט שיש בידו כח וממשלה בדברים ידועים, ולכן על ראש הממשלה ודאי מברכין ועל הגאווערנא"ר אכתי צ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קפג

ברכת ברוך שפטרני אי יאמר בשם ומלכות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט, ועל דבר שאלתו כשקורא בנו לס"ת בבר מצוה אי יש לברך ברוך שפטרני בלי שם ומלכות כדעת הרמ"א סי' רכ"ה או בשם ומלכות כדעת הגר"א. ולפענ"ד הנה רוב הפוסקים ס"ל דלא לברך בשם ומלכות רק ברוך שפטרני וראיתי בלקט יושר שהביא דהתה"ד כשקרא בנו בתחילה בס"ת כשהתחיל ברכו אמר בריך רחמנא מלכא דארעא שפוטרני מעונש זה וכן ראוי לברך. וכבר הארכתי בתשובה משנ"ה ח"ח סי' ל' אי יש לומר בספק ברכה בריך רחמנא וכו', והעולם לא נהגו לאומרה רק בלי שם ומלכות. אבל האומר בריך רחמנא לא הפסיד והרויח ברכה, כנלפענ"ד.

ודע דכרגע נפל בלבי טעם אחר שלא לברך בשם ומלכות, דלכאורה האי ברכה נתחייב בה ברגע שנעשה בן י"ג שנה וא"כ לאחר שעבר הזמן שוב אינו יכול לברך כיון שכבר עבר הזמן א"כ בזמה"ז דאין מקפידין ברגע שנעשה בן י"ג אלא בשעת קריה"ת וממילא אז כבר עבר זמנה ואינו מברך אלא בלי שם ומלכות, ולפענ"ד הוא נקודה יקרה.

סימן קפד

עד מתי יכול לברך ברוך שפטרני

עוד להנ"ל

וע"ד שאלתו במי שלא בירך ברוך שפטרני בשעה שעלה לתורה עד מתי יכול לברך ברכה זו או כיון שלא בירך שוב לא יברך.

ולפענ"ד שהוא ככל מצות הברכות שאין לה לברכה אלא מקומה ושעתה וכיון שלא בירך בשעת עליה לתורה שוב לא יברך אותה. ומיהו נראה דלא יברך קודם שנעשה בר מצוה אם עלה לתורה כמנהג כמה מקומות שעולה למפטיר שבוע קודם הבר מצוה, ולא יברך עד שנעשה בר מצוה דאל"כ מברך קודם זמנו שעדיין לא נפטר מעונשו וכ"כ הרמ"א ז"ל י"א מי שנעשה בנו בר מצוה יברך ועיין מ"ב אות ו' היינו שנעשה בן י"ג שנים ויום אחד וכתב המ"ב דעכשיו נהגו שלא לברך עד שעה שהנער מתפלל בציבור בתור ש"צ או שהוא קורא בתורה בשבת ראשונה כו' ע"ש. עכ"פ קודם שנעשה בר מצוה אין לה שייכות כלל ולאחר שנעשה בר מצוה נמי לכאורה הי' לו לברך מיד שנעשה בן י"ג ויו"א ועיין בסמוך דמה"ט אין מברכין בשם ומלכות ודו"ק.

סימן קפה

עוד להנ"ל

ובנעשה בתו בת י"ב שנים לא מצינו שצריך לברך ברוך שפטרני וטעמא בעי ובספר אמרי אמת (להג' ר' יחיאל מיכאל אבד"ק שעפס ז"ל) בליקוטי פסקי דינים אות י' כתב טעם משום דברכה זו נתקנה רק על מ"ע ורוב מ"ע נשים פטורות והניח בצ"ע ויפה עשה שהניח בצ"ע דודאי גם על ל"ת איכא חינוך ולהדיא אמרו לחנך בתענית ביו"כ וכיוצא בו ובודאי דאיכא חינוך גם על הלאוין וצריך ללמדה כל הלכ' שבת ועיין ס"ח דעל האב ללמד את בנותיו לשמור כל הלאוין וגם הל' נדה וכיוצא בו, ולפי דעת המ"ב דנהג עלמא בשעת קרה"ת א"כ י"ל כיון דבת אינה עולה אינו מברך, ודוחק.

ואולי מטעם שכתב המג"א א"ח סי' שמ"ג סק"א דמשמע בגמ' נזיר דאין חיוב על האב לחנך את בתו ע"ש מה שדחה לעצמו ועיין מחצה"ש שם ולפי שיטת הגמ' נזיר הנ"ל דעל הבת ליכא חיוב הגם שחייב מטעם שהיא בביתו וצריך ללמדה דעת והבינה במצות הבורא והתורה מ"מ אינו בתור מצות חינוך וקצת ראי' מלשון הקרא שמע בני מוסר אביך ולא בתי, בני אם תקח אמרי ומצותי תצפן אתך בני תורתי אל תשכח ומצותי יצר לבך שמעו בנים מוסר אב וגו' מדבר בלשון זכר ובן כי עליו לחנך והאשה ממילא נגררת אחר הבעל ובתורה אתה ובנך ובתך ועבדך וגו' וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קפו

אסור להסתכל בעכו"ם

כבוד הרה"ח וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר אשר תמה דלא מצינו בשום מקום דאסור להסתכל בעכו"ם דדוקא באשה אסור ומשום יופי אבל בעכו"ם לא.

ולפענ"ד גם בעכו"ס אסור להסתכל חדא משום דאסור להסתכל בפניו של רשע וכולם רשעים הם וכ"ש הוא מרשע ישראל שאסור להסתכל בפניו ועיין מגילה כ"ח ע"א ובמג"א א"ח סו' סי' רכ"ו דלהסתכל אסור אבל ראי' בעלמא ליכא איסור.

אמנם באמת כי הוא גמ' מפורשת (מגילה כ"ח) אבוה בר איהו ומנימין בר איהו חד אמר תיתי לי דלא אסתכלי בכותי וחד אמר תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי כותי ומבואר דהוא ענין גדול דאמר תיתי לי דלא אסתכלי בכותי ועיין שבת קי"ח דאמר ר' יוסי תיתי לי, וכל מקום דאמר תיתי לי הוא הלכה ועיין בח"א למהרש"א ז"ל דהוא מטעם דצורת עכו"ס מצד הטומאה ואסור להסתכל לצד הטומאה ולפ"ז הוא גרע מלעשות שותפות בלי הסתכלות בו דלשאר בנ"א שרי עיין תוס' שם ד"ה תיתי והבן ודו"ק.

סימן קפז

ביאור הגמ' (שבת י' ע"א)
טריחותא למיסר המייניה

עוד להנ"ל

גרסינן בגמ' (שבת י' ע"א) מתקיף לה ר"ש טריחותא וכו' ובתוס' ולא חייש לשנויי קושיא קמייתא וכו' ע"ש ובגהש"ס. ובש"ע א"ח סי' רל"ב ולא זכר כלל הסרת המייניה ועיין ב"י שם.

ולפענ"ד לפמ"ש ז"ל קידושין ל"ג גדול המצוה ועושה ופי' התוס' דהיצה"ר מתגבר בו וצריך למטרח וא"כ י"ל דבזה מיושבת נמי קושיא קמייתא כלומר שפריך טריחותא למיסר המייניה ועוד ליקו הכי ולילי ומשני משום שנאמר הכון לקראת אלקיך ישראל וא"כ יש כאן מצוה של הכון ממלא יהי' לו כבר טירחא בין להסיר ובין לחזור המייניה כיון שיש כאן מצוה והיצה"ר מתגבר ואתי שפיר דבחדא תירוצא מיושבת גם קושיא קמייתא ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קפח

פ' התמיד יש לאומרה דוקא קודם המנחה

ה' בשלח התשד"מ בנ"י יצו"א
כבוד האי צורב עוסק בחוקי חורב הב' הח' דוד רוזנר הי"ו בישיבת עץ חיים אנטווערפען בעלג.

אחדשה"ט מכתבו קבלתי. בדבר השאלה במי שאין לו פנאי לומר עבודת התמיד קודם מנחה אי יש להקפיד לאומרו לאחר המנחה והביא משו"ת אוצר השאלות הל' תפלת מנחה סי' רל"ד דבמנחה אין לומר לאחריו.

הנה הרמ"א א"ח סי' רל"ד כתב יש שכתבו שנהגו לומר פרשת התמיד קודם אשרי של תפלת המנחה נגד תמיד של בין הערבים ומנהג יפה הוא אבודרהם בשם הר"י וב"י והמג"א הביא בשם הרמ"ע מפאנו סי' י"ד בשם הזוהר לאומרה אחר אשרי משום דבסוכה כ"ג איתא ששחרית היו מתפללין אחר הקרבת התמיד ומנחה היו מתפללין קודם הקרבת התמיד ואשרי הוה כמו תפלה ע"כ וטוב לומר גם פטום הקטורת ובט"ז סק"ב כתב לאומרה אחר אשרי והמ"ב כתב דהגם המג"א וט"ז כתבו לומר אחר אשרי מנהגינו לומר קודם וכ"כ כל האחרונים ז"ל.

סימן קפט

לא הספיק לומר פ' התמיד קודם מנחה
לא יאמר לאחר המנחה

עוד להנ"ל

מי שאיחר לבא לביהכ"נ בשעת מנחה וכבר התחילו הציבור להתפלל שמ"ע יאמר עמהם השמ"ע או שאם היה הזמן מאוחר, ואם לומר אח"כ פ' התמיד.

ולפענ"ד הנה האחרונים כתבו דאין לומר לאחר שמו"ע פ' התמיד. בעה"ש כתב בס"ב דנהגו לומר דוקא קודם המנחה ודוקא קודם התפלה ולאחר המנחה לא יאמרו והזהירו על זה מאד וכנראה דס"ל דאפילו אירע ליה כן באונס שלא יאמר אח"כ וע"ש ס"ז עכ"פ נראה דאין המנהג לאומרה אחר התפלה אפילו אם לא אמרה קודם, ומ"מ נלפענ"ד דאם עוד היום גדול לאחר תפלת המנחה ורוצה לאומרו בדרך לימוד ודאי לכ"ע מותר ונכון לעשות כן דלדעת הרמ"ע בשם הזוהר והט"ז והמג"א א"ח סי' רל"ד שזכרנו אפילו לכתחילה צריך לעשות כן ולדידן עכ"פ בדיעבד וכנ"ל. אלא דקצת הי' אפשר לפרש הבא מאוחר יאמר קודם אשרי או לאחר אשרי לכ"ע קודם השמ"ע ולא לאחר השמ"ע מ"מ הראשון נראה עיקר.

המברכו בברכת התורה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצ

אנום מלקיים מצוה בלילה אי מותר ביום

כבוד הרה"ג וכו' מר"מ בישיבת מיר.

אחדשה"ת בידידות נאמנה. בדבר שנשאל מאחד מבעלי תשובה יקר ערך אשר נשא בעלת תשובה

ונתעברה ומחמת חולי העיבור שמתגבר עליה בלילה א״א לה לקיים המצוה בלילה ושאל הבעל אם אפשר להתיר להם בבוקר שאז היא מרגשת יותר טוב וגם אם לא יתירו חושש שלא יבא ח״ו לידי הוז״ל.

ולפענ״ד נראה לפ״מ שאמרו ז״ל נדה ט״ז ושבת פ״ו וכתובות ס״ח דאסור לשמש ביום ובבית אפל מותר ות״ח מאפיל בטליתו ועיין א״ח סי׳ ר״מ והגם שבסתם אין לנו להתיר דברים אלו ומיהו כה״ג שא״א באופן אחר ואיכא מצוה נמי כמבואר בפסחים (ע״ב ע״ב) דבמעוברת נמי איכא מצוה לפוקדה דקאמר אשתו נמי קעביד מצוה ומשני באשתו מעוברת ופריך והא איכא שמחת עונה ומשני שלא בשעת עונתה ע״ש ועיין א״ח סי׳ ר״מ וכיון שא״א לארך לו הזמן כה״ג יש להתיר עכ״פ עד שתבריא שיאפיל בטליתו או בבית אפל אם יש לו.

שוב האיר לי ה׳ עיני ומצאתי בפענח רזא עה״ת בפ׳ תולדות שתמה על הא דהנה יצחק מצחק הא ביום הוה ותי׳ דבבית אפל או שפורס טליתו ועי״ל שמפני שארך לו הזמן שלא שימש הותר לו אף ביום כמו שמצינו בחלקי׳ אבי ירמי׳ שברשעת איזבל וסייעתה לא היו רשאין לשמש מטתן עם נשותיהם ואח״כ שימש ביום שזה שאמר ירמי׳ ארור היום אשר יולדתי בו משמע שנזרע ביום מדלא הזכיר גם הלילה כאיוב הר״ר יוסף ע״כ ושמחתי כעל כל הון שמצאתי לראשון מבעלי התוס׳ ז״ל שצירף אריכת הזמן לתרוציה וא״כ הכ״נ י״ל כן עכ״פ במקום דחוק כזה. ומיהו כל ערום יעשה בדעת וח״ו ללמוד מזה היתר למקום אחר, שהרי חז״ל העידו אפי׳ על אותו רשע אחשורוש בערב היא באה ובבוקר היא שבה, מתוך גנותו אתה למד שבחו שלא שימש ביום, הרי כמה גרוע הוא והבן.

אלו דברי ידי״נ דושכ״ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצא

חדר שינה שיש שם ספרים

מע״כ הרה״ח כו׳ כש״ת שליט״א.

אחדשכ״ת. בדבר שאלתו שנתבקש לבית אביו לש״ק ושם חדר השינה יש בו ספרים כיצד יעשה לענין צניעות.

הנה אם הספרים הם בארגז (שראנק בלע״ז) אם אין שם חומשים די בכסוי הספרים ועיין תוס׳ ברכות כ״ו ע״א ד״ה ס״ת ואם יש שם ס״ת או חומשים צריך לעשות מחיצה של י״ט, ועיין א״ח סי׳ ר״מ ועיין עוד א״ח ריש סי׳ שט״ו אי מותר לעשות מחיצה זו בשבת דהו״ל מחיצה המתרת ומיהו כיון דלשאר ספרים די בכיסוי א״כ אפילו עושה מחיצה אין לה דין מחיצה המתרת כנלפע״ד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצב

ליקח כדורים בשבת

עש״ק שמות תשל״ז לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו היות כי הי׳ לו התקפת לב וצוה לו רופא ליקח כדורים לערך שעה קודם תשמיש לחזק הקשוי והיות שאמרו לו שאסור לשמש קודם חצות לילה ע״פ הלכה וכמבואר בש״ע א״ח סימן ר״מ א״כ אי מותר ליקח הכדור בשבת, או יקח קודם שבת ויקיים המצוה קודם חצות לילה.

ולפענ״ד יותר טוב שיקח הכדור בין השמשות קודם שבת ולקיים המצוה מיד אחר הסעודה שאין בזה איסור מדינא אלא חומרא לבעלי נפש, אבל ליקח כדורים בשבת הוא מדרבנן איסור גמור משום גזירה משום שחיקת סמנים.

ומה שכתב בש״ע סי׳ ר״מ ס״ז לא ישמש לא בתחילת הלילה ולא בסופה כו׳ (נדרים כ׳ ועיין נדה י״ז) אלא באמצע הלילה ומשמע לכאורה שהוא הלכה היינו לעצה טובה ולהיות מן המדקדקין במצות ובצניעות והמג״א סק״כ בשם היש״ש כתב דאין זה אלא לפרושים או למי שלבו נוקפו שיהרהר באחרת ע״ש אבל אם יש לפניו איסור ודאי לא מעכב ועיין אחרונים ומ״ב שם אות ל״ד דאפילו מי שרואה שיצרו מתגבר עליו ובא לידי הרהורים לא יחמיר בזה הנה שהוא בכלל יחמיר וכ״ש למי שאין בידו לקיים ומיהו ודאי לכתחילה כל מי שיש בידו לקיים לאחר חצות כן יעשה ויש לבעלי מקובלים בזה סודות ע״פ הקבלה עיין מג״א שם וכל ערום יעשה בדעת ואין להאריך בזה ופשוט הוא.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצג

המשמש ליום צ׳

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בסי׳ קכ״ז, במה שאמרו רז״ל נדה ל״א המשמש מטתו ליום תשעים כאילו שופך דמים, ועכשיו סמכו אשומר פתאים ה׳ ונסתפק מעכ״ת בזה״ז

שיכולין להכיר לדעת מתי נכנסה בהריון אי חייב לפרוש או יש לו לסמוך על שומר פתאים אעפ"כ. ולפענ"ד כבר נשאלתי כעין זו והנה במג"א סי' ר"מ סק"ה הביא בשם תק"ז כתבים פ' שמות דמבואר המשמש ביום ג' כאלו שופך דמים והאידנא סמכו אגמ' דילן שומר פתאים ה' ע"ש ובאמת כי הסומך אשומר פתאים אם אינו רוצה לסמוך הרשות בידו ועיין ריטב"א יבמות ע"ב למול ביומא דעיבא שאין בו רוח צפונית אסור והאידנא שנהג עלמא הוא בכלל שומר פתאים ואם מי שהוא אינו רוצה להיות מפתאים הרשות בידו וכ"ש בשבת שלא ימול ביומא דעיבא אפילו ביום השמיני וידחה מילה בזמנה ע"ז.

ומיהו לדידן ביארתי בס"ד כיון דאשה מתעברת עד ג' ימים אחר תשמיש פעמים ביום ראשון ופעם בשני ופעם בשלישי וא"כ כבר גם בזה"ז א"א ועיין תוס' נדה ובשו"ת נוב"י האריך הרבה בכיוצא בו, דעכ"פ אין אתנו יודע יום קליטת הזרע, בשום אופן, בדיוק אם לא נהי' חכם כשמואל שידע לשער אם הוא בן ארבעים. ובזה אמרתי לפרש מחלוקת רבי ואנטונינוס סנהדרין (צ"א ע"ב) דא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי נתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה א"ל משעת יצירה א"ל אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת אלא משעת פקידה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו (איוב י) ופקודתך שמרה רוחי ע"ש ועיין רש"י שפי' אפילו ג' ימים ע"ש ולכאורה היל"ל אפשר תעמוד ארבעים יום עד שעת יצירה ולהנ"ל אתי שפיר דקאמר דוקא ג' ימים דזה הוא זמן קליטת זרע ולא יותר ולאחר כן כבר נסרח ולחוש ג' ימים מספק לא מצינו בזה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצד

אין מדמין מילתא למילתא בדיני שבת

מוצ"ש משפטים התשמ"ה

לכבוד ידי"נ הרה"ג וו"ח וכו' בעמ"ס וכו'.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. על דבר מה ששאל טעם דבהלכות שבת אין מדמין מילתא למילתא.

תשובה. **הנה** באמת גם אני שמעתי ממו"ר כ"ק אדמו"ר מקלוזענבורג שקבלה בידו כמדומה לי מהגה"ק מצאנז שכן קיבל מהח"צ שאין מדמין בהל' שבת, ואינו דומה שמועה לראיה שוב זכני ה' וראיתי בחינוך מצוה שכ"ג בסופו וז"ל וכלל זה יהי' בידך שהלכות מועד כהל' שבותי שבת שאין לך לדמות ולהוציא מהן דבר מדבר כי פעמים תמצא לרז"ל מתירין מלאכות כבידות בענין א' ופעמים יחמירו על הקלה בענין אחר ואל תתמה על הדבר עם הקדמה שהקדמתי כי התורה לא אסרה ולא התירה בחש"מ אלא במה שיסכימו הם ע"פ התורה אשר יורוך וכן בענין שבותי שבת וי"ט נמצא בגמ' מקומות שהעמידו דבריהם ז"ל אפי' במקום תורה ופעמים מקילין בהם במקום שראו טוב להקל ולא דבר ריק בכל דבריהם וזכור בני כלל שהל' מועד כה' שבותי שבת שאין בהם לדמות דבר מדבר ואל תטעה בו כי גדולי עולם אמרוהו עכ"ל, הנה לן א' מגדולי הראשונים שהביא מגדולי עולם שאין לדמות דבר מדבר בהל' שבת ויו"ט והל' חוה"מ, וקצת צ"ע מגמ' ב"ב ק"ל ע"ב ובלבד שלא ידמה והא כל התורה כולה דמויי מדמינן לה ומשני אמר רב אשי הכי קאמר ובלבד שלא ידמה בטריפות משמע דבכל התורה כולה חוץ מזו מדמינן וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצה

להשתתף בבחירות בבית חרושת של מחללי שבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו אי מותר ליתן קולו בבחירות (שטימען בלע"ז) למי שיש לו אקציאנען (שערס בלע"ז) בבית חרושת שעובדים שם ישראל מחללי שבת.

הנה כבר כתבתי במקום אחר בענין (שערס בלע"ז) ומיהו לבחור נציגים בעאמטען בלע"ז אם יש ביניהם ישראל מחללי שבת אסור לישראל להשתתף בבחירת נציגים בבתי חרושת אלו וכן ראיתי בס' תורת חיים או"ח סי' רמ"ו אות כ"א שהביא בשם אביו מרן הגאון בעל מחנה חיים ז"ל שדרש והזהיר לאנשים שיש להם אקציאן מפאבריקען גדולים שאם יש להם פועלים ישראל מחללי שבת אפילו אין הישראל בוחרים אותם אין שום היתר להשתתף בבחירות אודות השותף שהרי הפועל הוא ישראל ע"ש.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצו

במצות ישוב ארץ ישראל בזה"ז

ה' בא התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת **שמעון אייגערמאן** הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר הערתו על דברת הרמב"ן שכתב דישוב א"י בזה"ז מצוה ומקשין העולם א"כ אמאי לא עלו בכל הדורות להתיישב בא"י וכ"ת רצה לדמותו למצות פו"ר שהוא ג"כ מצוה חיובית ואפ"ה דוחין אותה ע"י לימוד גם לאחר שהוא בן כ' והכ"ג יש לומר במצות ישוב א"י דיש להשמט ממנה ורוצה לדעת חוו"ד.

הנה באמת בעיקר דמיונו לכאורה אינו עולה יפה דאנן קיי"ל דל"ל בזה"ז דין דבן עזאי אמנם שאלה זו כבר נשאלה לרבינו מהר"מ מרוטנבורג ז"ל בתשב"ץ קטן סי' תקס"א וז"ל וששאלת למה לא הלכו שם כל האמוראים (לארץ ישראל) אשיבך דלא הוה מותר להו דהוו צריכים לבטל מלמודם ולשוט אחר מזונותם דאמרינן בפ' מי שהוציאוהו (דף מ"ז) דמותר לצאת מא"י לחוץ לארץ אחר רבו ללמוד תורה כל שכן שאין לילך מרבו מחו"ל לארץ ישראל להתבטל מלימודו ולשוט אחר מזונותיו ע"ש, וא"כ לא קשה מידי אבל ע"ש עוד בסי' תקנ"ט בעיקר מצוה ללכת לא"י שאין להלוך שם לנהוג שם קלות ראש ובפחזותם להתקוטט שם קורא אני עליהם ותבואו ותטמאו את ארצי ומי בקש זאת מידכם רמוס חצרי אבל מי שהולך שם לשם שמים להתנהג בקדושה ובטהרה אין קץ לשכרו ובלבד שיוכל להתפרנס שם דכל דסליק אדעתא למידר כדאיתא בפ' האיש מקדש (דף נ) ועיין משנה הלכות ח"ב סי' נ"ו וח"ג סי' קפ"ט וא"ח סי' רמ"ח סי"ג במג"א שם וי"א ובח' הארכתי הרבה בס"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצז

חלה שנתנה במקרר והוציא אי מותר לטלטל

ג' לסדר וקדשתו התשמ"ב ירושלים עיה"ק ת"ו

מע"כ ידידי הרה"ג המפואר חוב"ט מפלפל ומחדש מברר הלכה חידודו קודם לליבונו כש"ת מוה"ר משה ידלר שליט"א ר"ב בישיבה לצעירים דחסידי גור בעמ"ס בירורי הלכה.

אחדשכ"ת בידידות. מכתבו היקר קבלתי בזמנו ונהנתי, ועל דבר שאמר לי בשם גדול אחד שאסר לטלטל חלה אפוי' שנתנה במקרר משום מוקצה שאינו ראוי לאכילה כיון שנעשה קשה כאבן שנתקררה (בפריזער בלע"ז) וגם אני שמעתי כשהייתי בארה"ב שהזהיר רב אחד שלא להניח חלת העירוב בפריזער שאז לא יהא ראוי לאכילה ולא הוי עירוב.

ולפענ"ד פשוט דזה אינו והוא דבר בטל דודאי פת שנותן בפריזער ראוי הוא לאכילה שיוציאו ויניחנה כמו שהוא קצת או שיפררנו או שיניחנו במים קרים או פושרים בכל אופן לפענ"ד פשוט שפת שנקרש מן הקור לא נעשה מוקצה וכמה פעמים כשהיינו ביוראפף והי' הקור גדול מאד והפת או החלות הוקרשו ואכלו ממנו בשבת ואין פוצה פה ומצפצף ולא כתבתי רק לפי שאמר לי שגם פה אמרו לו להסתפק בזה כתבתי שהוא דבר תימה ואין לו יסוד ואין להאריך בזה.

סימן קצח

הוריד הקדרה מן האש בשבת בשוגג אי מותר להחזיר

עוד להנ"ל

בדבר שאלתו במי שבטעות הסיר קדרה מן הפח בשבת שחשב שזה המרק שרוצה לאכול והניחה על השלחן ואח"כ נתברר לו שזה הי' הטשאלענד שהניחו לסעודת היום אי מותר להחזיר הטשאלענד לאחר שהניחו על השלחן לפי מנהגינו שאין מחזירין אלא כל זמן שלא הניחה מידו א"ח סי' רנ"ג ס"ב ויש טוענין כיון שכל ההסרה היתה בטעות מותר לחזור ויש טוענין דסו"ס בטלה הטמנה ראשונה ונעשה לו עכשיו הטמנה שני'.

ולפענ"ד צדקו דברי האומרים דבטלה הטמנה ראשונה כל שהניחה מידו לפי מנהגינו וגדולה מזו כתב הגרע"א דאם אדם מסיר את הקדירה של חבירו מן האש והניחה מועיל המעשה שלו לאסור שוב להחזיר ע"ג האש ומסופק שם שאם הי' עודה בידו אלא שלא היה דעתו להחזירה ע"ג האש אי מחשבתו של האדם האחר מועלת לשוב ולהחזירה הובא במ"ב בבאה"ל סי' רנ"ג ד"ה ולא הניחה הנה שנסתפקו אפילו בעודה בידו אי מועלת מחשבתו שלא כיון להחזיר ועכ"פ היכא דמחשבתו היתה שלא להחזיר עוד אלא שטעה בקדירה אבל סוף סוף בטלה הטמנה ראשונה שהי' בקדרה ומיחזי כהטמנה חדשה בשבת כנלפענ"ד ועיין אגרות משה ח"ד סי' מ"א ובתוס' רע"א משניות סופ"ד דשבת ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן קצט

להחם בקבוק לילדים במים חמים בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ומ"ש בדין להחם לתינוק הבקבוק אי מותר להכניסה למים חמים בשבת שהט"ז לכאורה בסי' רנ"ח אוסר.

לפענ"ד נראה דמותר להניח הבקבוק בכלי חס שיתמעט הבקבוק ומה שנראה מט"ז סי' רנ"ח סק"ק נשאר נראה ללע קצה ממרי טעמי מדע דהע"ר שם תולק על הט"ז וממיר להניח הבקבוק להחם ועיין בחה"ט שם והשניח דנראה אפילו להט"ז לע חסר חלע דוקא שהניח כל הכלי כמים חמים אבל חס מניח קצת מן הבקבוק שלע כיסהו כמים החמים מותר ולכן יראה להכניס הבקבוק כמים חמים ושאר קצת מן הבקבוק כמוך ובזה אפילו לט"ז מותר וע"ש שדייק שכתב ע"כ לע יפה עושים שבימות החורף לוקחים כלי וכמוכו מצקה ותומנין תומו בצצת לתוך כלי מלאים מים חס וכו' שזהו דרך הטמנה ממש "כיון שכולו טמון כמוכו" מבואר שדייק כיון שכולו טמון כמוכו אבל חס לע הי' כולו טמון הי' ממיר.

ועיין שו"ע הגרצ"ז סי' רנ"ז בקו"ח ס"ק ג' וסי' שי"ח סכ"ג, ועיין מ"ב סי' רנ"ח ומזו"ח סי' ל"ז סקל"ב שג"כ מקיל וכ"ם לקטן שמולה הוח לגבי חלב והכל תולין חלל ניחה ואין להחמיר בדבר, ומיהו לע יעים כל הבקבוק במים, ואם לע די להחם בפעם אחת יתן שם שניח מים רק לע יעפוך מכלי לחמון.

ידידו דושה"ט ובאש"ל בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ר

אי מותר לזרוק הצפרניים לבית הכסא

מוצש"ק ויצא התשמ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ כש"ת **פינחס אברהם מייערס** שליט"א דומ"צ מאנטרעאל ומצוחתו פרוסה להאלאנד.

אחדשכ"ת בידידות. מכמבו היום קבלתי והיות כי מי מתכונן מי"ה למחר לעלות למרניתו הקדושה להנחת חבן פינה לביה"מ ומוסדות התורה בקרית תורתנו שבעיר בס"ד לחבר חגחנו בונים שם ואין הז"ג מ"מ כיון שים לי כעת רגע חמרתי להשיב חבל רק בקילור נמרץ.

מ"ש שים מקומות שמותר לזרוק הצפרניים בבית הכנסת של חנשים וכיוצא בו ושחלטו כי מותר לזרוק לתוך הבית הכסא או לחשפה ומי נקרא קוברן או זורקן.

הנה בס"ע ס"ח סי' ר"ם מלוה לגלח הצפרניים בע"ש ובגמ' נדה י"ז שורפן מסיד קוברן לדיק זורקן רשע, ובבה"ט ס"ע הנ"ל בשם המולעת יעקב דקודש החטא של מהר"ל היה מלבושו לפורן וכשחטא נתפשט ממנו ולע נשאר ממנו רק לפורנייס ומאחר שהחשה גרמה יש לחוש ליענש בו החשה. ומיהו יש עוד טעם שי ע"ש ועיין מ"ב.

וברם לטעם הנ"ל כתבתי במקום אחר דלזורקן לבי"ה לכאורה שמותר להעיקר שלע מדרוש עליהם החשה ובמקום בי"הכ"ם לע מדרוך והכי משמע בגמ' ב"ק ל' ע"ח מסידים הרחשונים וכו' רבע שדי להו בדגלת פרש"י מדקל ורב שבת שדי להו בנורע ומצותר דמילי דמזיקין חס מטיל בנהר הוח כמו לנורע ולכאורה בבי"כ חולי עדיף מדגלת ועכ"פ לע גרע מדגלת ומותר כנלפענ"ד ובמ' הארכתי בזה. ומיהו יש עוד טעם לשורפן דהשורף מידי מגופו מזיק לו ופ"ה שורפן ובזה לע מהני הטעם רק שריפה ממש, ולחשפה נלפע"ד לחסור.

דושכ"ת בידידות וי"ר שיזכה להרביץ תורה וימצא חן בעיני כל רואיו, החותם בברכה צלח ורכב על דבר אמת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רא

עששית שדולקת מע"ש בעוד היום גדול אי יוצא ידי נר שבת

ה' לסדר שופטים תשמ"ג

מע"כ ידי"נ תלמידי החביב הרה"ג מוה"ר **משה ברגר** הי"ו כעת במאנטשעסטער ענג.

אחדשכה"ט וכו'. בדבר תמיהתך על רבינו הגדול הפנ"י שכתב שבת כ"ג ע"ח ד"ה בגמ' שלע משמע בפוסקים דעשית שדולקת מע"ם בעוד היום גדול לריך לכבותה ולהדליקה כשהגיע זמן הדלקה, ותמהת עליו מדברי ר"ת בתוס' דף כ"ה ע"ב ד"ה חובה והרמ"ח ח"ת סי' רס"ג ס"ד שכתב מפורש ואם סי' הגר לנוק מבעוד היום גדול יכבנו ויחזור וידליקנו לנורך שבת עכ"ל.

ולפענ"ד תמיה קיימת הוח וגדולה מזו כתב בעולת שבת לחפילו הדליקו בשביל שבת קודש פלג המנחה גמי מוכח מדברי הטור והתוס' לריך לכבותו ולחזור ולהדליקו ואפילו חס הדליק חחר פלג המנחה שלע נשם שבת לריך לכבות ולהדליק לנורך שבת ע"ם בתות ב'.

ומה שנראה להפנ"י מפרש דברי ר"ת ורמ"ח דמיירי כשהדליק בשבת שלע לנורך שבת ואז חייב לכבותו ולחזור ולהדליקו חבל חם הדליקו מבעוד יום לנורך שבת אפילו הדליקו מבעוד היום גדול חין לריך לחזור ולכבותו שלע מדליק מבעוד יום ומברך לחחר שהגיע זמנו ומפרש דברי ר"ת שחם היה הגר מולק ועומד היינו מבעוד יום הי' מולק שלע נשם שבת וגם דברי הטור והרמ"ח נתפרשו בדרך זה להפנ"י ז"ל.

שנית נראה לומר להטור הביח בסי' רס"ג דעת י"ח שחין לברך על נר שבת ומותנין טעם לדבריהם מפני שחם

היתה דלוקה ועומדת אין צריך לכבותה כדי לחזור ולהדליקה וגם לא להדליק אחרת ואינו טעם שהרי גבי כיסוי הדם וכו׳ ואפ״ה מברכין על הכיסוי ועוד הי׳ אומר ר״ת שאם היה דלוק ועומד צריך לכבותו ע״ש, וא״כ זה מחלוקת הראשונים ז״ל ותלוי בב׳ תירוצים של ר״ת, ומיהו הראשון נראה עיקר וכן נראה לכאורה מדברי הגרע״א שם שציינת עליו.

איברא דדברי הטור שהביא יש שרוצים לומר דאין לברך על הדלקת נר הם דברי התוס׳ שבת הנ״ל ולכאורה לפי דחוי הראשון שדחה ר״ת דברי הי״א מכיסוי הדם משמע דר״ת נמי מודה דאם היו הנרות דולקים אין צריך לכבות ולחזור ולהדליק אלא דס״ל דאפ״ה מברך דומיא דכיסוי הדם דהגם דאם לא כסהו הרוח יש מצוה לכסות אם כסהו הרוח אין מצוה לכסות והכ״נ לענין אם הודלק מע״ש נמי אין צריך לכבות אלא שהוסיף עוד טעם דהכ״נ צריך לכבות.

והנה בהגהות רע״א כתב ואם הדליק לצורך שבת אלא שהדליק מבעוד היום גדול אין צריך לכבותו אלא דלכתחילה לא ידליק כל כך מוקדם שאינו ניכר שמדליקין לצורך שבת אבל דיעבד שפיר דמי עכ״ל, משמע באמת דס״ל דאם הדליק לצורך שבת אפילו בהדליק בעוד היום גדול אין צריך לכבות וכמ״ש בסמוך ובדרך החיים זמן הדלקת הנר אות ג׳ כתב דאם מדליקה מפלג המנחה ואילך קודם שיעור תוס׳ שבת והתנית שאינה מקבלת שבת בהדלקה צריכה קודם הלילה לכבותם ולהדליק פעם שנית ולברך ורא׳ מתוס׳ דכ״ה ע״ב ועיין ביאור הלכה שם ד״ה מבעוד יום שהכריע כהגרע״א אלא שבס׳ ע״ש משמע כהד״ח ולפ״ז י״ל דהפנ״י נמי מפרש הגרע״א ז״ל דכל שהדליק אפילו מבעוד היום גדול אינו צריך לחזור ולכבות וז״ש שלא משמע בפוסקים דעששית שדולקת מע״ש בעוד היום גדול שצריך לכבותה ולהדליקה כשהגיע זמן הדלקה והיינו כשהודלק מבעוד היום גדול לשם נר שבת וכנ״ל ואתי שפיר דברי רבן שכבה״ג הפנ״י ז״ל.

אלה דברי הטרוד החוזר על הראשונות בברכת מז״ט, והנני ג״כ לברכך ואת כל אשר לך בברכת כוח״ט בסשצ״ג ידידך דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רב

בבתי מלונים המדליקין נרות הרבה במקום אחד ומיד נתכים

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר שאלתו במדליקים נרות רבות במלונים בימי הקיץ והרבה מהם נתכים ונופלים מיד אי יוצאים בזה מצות הדלקת נרות.

ולפענ״ד הנה כתב הא״ז סי׳ שכ״ו המדליקין נרות של שעוה בערבי שבתות ובעיו״ט ותוחבין הרבה נרות במנורה סמוכות זו לזו עד שהן מתחממות זו מזו ונוטפות השעוה מחמת חמימות וגם נכפלות ונופלות שלא קיימו מצות נר שבת ויו״ט דזה דומה למדורה ואינן נשרפות כדרך הנר שיש לו ריוח לישרף כהלכתו עכ״ל, ומכאן יש ליזהר ביותר לאותם המדליקין נרות הרבה ובפרט במלונים וכיוצא בזה שמדליקין הנרות בחדר אחד הרבה נרות זה אצל זה ומחמת חמימות הנרות נוטפות ונופלות שאין יוצאות ידי נר שבת.

ובאמת כי גם בעצם ההדלקה יש לפקפק בחדר אחד לנשים הרבה ולברך כל אחת ואחת וכבר כתב הב״ח שאם הבעל רוצה ג״כ להדליק נרות שבת אינו יכול באותו חדר שהאשה מדלקת ולברך אלא ילך לחדר אחר או לביהכ״נ וידליק שם ועיין טוש״ע א״ח סי׳ רס״ג ובמג״א סקכ״א ובש״ע הגרש״ז סי״ד ובקונט״א שם אות ה׳ ובח׳ הארכתי בזה קצת לישב מנהג העולם ובפרט בימות הקיץ שהרבה משפחות במלון אחד ואוכלין בחדר אוכל אחד ועכ״פ שלא יניחו הנרות במקום יחד שלא יתכו מיד אבל כה״ג אפשר דהוה נמי ברכה לבטלה.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רג

האוכל סעודת שבת קודם צה״כ אי יצא

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשכ״ת. במה שנסתפק לפי השיטות דיוצא ידי סעודת שבת בתוס׳ שבת כיצד ינהג לצאת לכתחילה ואליבא דכ״ע.

ולפענ״ד עיין מג״א סי׳ רס״ז כ׳ המ״מ אעפ״י שמבע״י קידש או הבדיל מותר לו לערב לאכול בקידוש זה וכו׳ בתוך הדברים הביא משל״ה בשם ס״ח דמ״מ צריך לאכול כזית בלילה כדי לקיים ג׳ סעודות בשבת, וכ״כ הב״ח סי׳ תע״ב בשם מוהר״ל מפראג אבל בתוס׳ ורא״ש משמע דיכול לגמור הסעודה מבע״י, וכ״כ הת״ה סי׳ א׳ וכ״מ ברי״ו ח״א והט״ז סי׳ רצ״א סק״ו הביא דברי הס״ח ורש״ל נהג שלא אכל בליל שבת עד הלילה ול״נ כיון דתוס׳ מחול על הקדש הוא דאורייתא ע״כ יצא שפיר אפילו גמר קודם לילה ולטעם זה ה״ה לכאורה במוצאי שבת אם אכל סעודה לאחר שכבר לילה רק שקבל עליו תוס׳, ולפ״ז ביו״כ שחל להיות בשבת אפשר שיקבל עליו תוס׳ שבת מבעוד יום ויאכל סעודת שבת ואכתי יו״כ לא בא ואח״כ יקבל עליו תוס׳ יו״כ שלתוס׳ אין לו שיעור וכן במוצאי יו״כ יאכל סעודה לא יסיח דעתו

משבת וישב בתוס׳ שבת ויקייס סעודת שבת ביו״כ ועיין שו״ת צמח צדק שהקשה לו השואל לר״ל דח״ש מותר מן התורה וסעודת שבת בכזית ועינוי בכותבות ונמצא כזית הו״ל ח״ש ליו״כ ולר״ל שהוא מותר מן התורה יתחייב לאכול כזית פת בשבת לקייס מצות סעודת שבת ע״ש מה שהאריך ובחי׳ ג״כ הארכתי בס״ד בקושי׳ השואל ולפמ״ש צ״ע דאכתי לד״ה יכול לקייס בכה״ג.

שוב העיר לי חתני עדיו לגאון ר׳ יעקב יצחק שליט״א בידערמאן דלגבי ע״ש כבר הקשה הגה״ק מפילץ להגה״ק בעל שפת אמת ז״ל וחתני הרב הגאון החסיד ר׳ יודא ארי׳ אלטר זצ״ל העיר דהגר״ע כתב דא״א לחלק בין תוס׳ שבת לתוס׳ יו״כ שאו שניהם חלים או לא כלום, ולפענ״ד צ״ע דהרי לדעת הרמב״ם תוס׳ יו״כ דאורייתא ותוס׳ שבת ליכא כלל מדאורייתא וא״כ ע״כ שאפשר זה בלא זה וא״כ הכ״נ להיפוך דמ״ש וא״כ שוב יש לחקור כנ״ל ומה שהשיב השפ״א לא זכיתי לשמוע ולכן לא ידעתי.

וקצת היה נראה לפ״מ שנחלקו בירושלמי שבת פט״ז ה״ג במשנה דמצילין מזון ג׳ סעודות ונחלקו ביוה״כ מהו להציל וכמה מציל והארכתי במקום אחר דמחלקותן אי סעודת שבת ביו״כ שחל להיות בשבת נדחו לגמרי ואין כאן מצות סעודה כלל או שהוא רק שאינו יכול לקייס, ונפ״מ למי שמותר לאכול בשבת שהוא חולה שיש בו סכנה אם מקייס מצות ג׳ סעודות וגם לאמר רצה בבהמ״ז או דילמא לא ואי נימא שרק אנוס משום יוכ״פ אכתי צ״ע דידן ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רד

לעשות קידוש מפלג המנחה ולמעלה

א׳ לסדר צפנת פענח התש״נ בנ״י יצו״א
מע״כ ידי״נ הרב הגאון וו״ח כו׳ מוה״ר **אליהו שלעזינגר** שליט״א רב שכונת גילה ומקור חיים ירושלים עיה״ק ומח״ס חשובים.

אחדשכ״ת בידידות יתירה. רק לאות שעיינתי בדבריו היקרים באות י״ד תמה להרמב״ם דל״ל תוס׳ שבת ולדעת הב״י סי׳ רס״א ל״ל אפילו מדרבנן א״כ יש לעיין היאך מותר לו לעשות קידוש שהוא מן התורה בזמן שהוא פלג המנחה שדינו רק כדין שבת מדרבנן, והרמב״ם כתב בפכ״ט מהל׳ שבת הי״א יש לו לאדם לקדש על הכוס ערב שבת מבעוד יום אע״פ שלא נכנסה השבת וכן מבדיל על הכוס מבעו״י אע״פ שהוא עדיין שבת שמצות זכירה הוא לאומרה בין בשעת כניסו ויציאתו בין קודם לשעה זו כמעט וסיים דא״כ יש לעיין היאך מותר לו לעשות קידוש שהוא מה״ת בזמן שהוא מפלג המנחה שדינו כשבת רק דרבנן או מדין זכירה.

ולפענ״ד לא ידענא מאי קשיא ליה לכ״ת הרי דברי הרמב״ם הם גמר׳ מפורשת ברכות כ״ז ע״א רב צלי של שבת בע״ש מבעוד יום ועיין תוס׳ שם ד״ה דרב צלי ומיהו הרמב״ם לשיטתיה דל״ל תוס׳ שבת ולכן מפרש שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויציאתו בין קודם לשעה זו במעט וס״ל דאפילו מקדש בשעה שעדיין חול כלומר ע״ש מהני לשבת וע״כ צ״ל כן שהרי הוא ז״ל מדמה קידוש והבדלה כאחד שכתב וכן מבדיל והנה במבדיל על הכוס מבעוד יום כתב מפורש אע״פ שעדיין הוא שבת, וכדבריו מפורש בגמ׳ ברכות שם ע״ב א״ר חייא בר אבין רב צלי של שבת בע״ש רבי יאשיה מצלי של מוצאי שבת בשבת רב צלי של שבת בערב שבת אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס ת״ש דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע״ש ואומר קדושה על הכוס והלכתא כוותיה רבי יאשיה מצלי של מוצ״ש בשבת אומר הבדלה על הכוס או אינו אומר הבדלה על הכוס ת״ש דאמר רב יהודה אמר שמואל מתפלל אדם של מוצ״ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס.

והנה התוס׳ שם ד״ה צלי כתבו די״ל דמיירי שיש לו מצוה לעשות במוצאי שבת אבל בחנם לא וכ״כ הטור בשם גאון א״ח סי׳ רצ״ג ופי׳ רב האי כגון שהיה להם שום אונס וכתב הב״י דכ״כ הרא״ה והמרדכי ור״י בפ׳ תפלת השחר אמנם דעת רבינו הרמב״ם נראה דאפילו בלי אונס שהרי לא חשבו את הרמב״ם בכלל, ובאמת כי לכאורה יש ראי׳ לדברי הרמב״ם מגמ׳ ברכות ל״ג ע״א שהביאו שם תקנת להבדיל על הכוס שתקנו אנשי כנה״ג ובתחלה שהיו עניים קבעוה בתפלה העשירו חזרו וקבעו על הכוס הענו חזרו וקבעו בתפלה ע״ש והנה מדין תורה אדם יוצא ידי קידוש והבדלה בתפלה שהוא מצלי ואדרבה האחרונים נסתפקו היאך מוציא אדם את אשתו שלא התפללה וחייבת בקידוש דאורייתא והוא כבר התפלל ויצא קידוש דאורייתא ואיך יוצא והרי התפלל בע״ש וכן במוצ״ש שהתפלל בשבת אמנם פשוט דמעיקר דין תורה יוצא בזה יהיה זה מטעם הרמב״ם או מטעם אחר ולכן אין לתמוה אם הרמב״ם כתב דינו ע״פ הגמרא שמבואר שיוצא בקידוש והבדלה כזו לכ״ע.

ומיהו לעצם ההלכה גם אני הארכתי קצת בדבר זה שאין לעשות כן והגם שמצוה להוסיף מחול על הקודש אבל הלא אמר לה רב יוסף ובלבד שלא יקדים וכ״ש כי האי הקדמה ובאים עי״ז כמה פעמים לידי חילול שבת שלפעמים הבעל הולך להתפלל קבלת שבת וחוזר הביתה ואשתו עדיין לא גמרה לבשל ועוד יותר מזה מדברת על הטעלעפאן או

לע הלליקה גרות מו מעשנת סיגמריע ובמין לידי מילול שבת שמס הבעל כבר קבל שבת הרי משה נגררת מחריו ומין לי פה להרבות בעניים סיגרמו על ידי זה ובפרט חומס שמינס בזהירות ימירה במצות שבת יקדימו למכול ומ"כ הולכים לטייל בחברות וכיוצא בזה ליבי לפומי לע גליע ובמחילה בהיתר ומ"כ בחיסור ולכן מוטב לבטל מנהג זה כל שחפשר לפענ"ד וכנראה דגם מז לאו כ"ע עשו כן דמל"כ מאי רבותא שרב גלי של ע"ם חלע גראה דכ"ע לע עשו כן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רה

העושין רקידה בליל ש"ק בלבה דודי

ד' טבת תשמ"ז מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח אי"א כו' כש"ת.

אחדשב"ת וכו'. ובדבר המוהגין בקבלת שבת לרקוד בלבה דודי מי יש לזה מקור או שהוע סחס מנהג של שטות.

דע כי כנראה שהוע מנהג ותיקין והוע בגמ' ב"ק ל"ב ע"א אמר מר ומודה חיסי בע"ם אין השמשות שהוע פטור מפני שהוע רן בדשות בע"ם מאי בדשות חיכא כדר' חנינא דאמר ר' חנינא בואו ונצא לקראת כלה מלכתא ופי' ר"ח מאי בדשות פי' בדשות מצוה כר' חנינא דהוה מרקד ואזיל ואמר בואו ונצא לקראת כלה ואמרי לה לקראת מלכתא.

והנראה דר"ח הוה גרס בגמ' דל"ם הי' מרקד ואזיל שהי' ברקידה לקראת כלה עכ"פ מפי' ר"ח שפי' בדשות מצוה דר"ח הוה מרקד ואזיל ואמר בואו ונצא לקראת כלה וכו' משס גראה מקור נאמן לאותן המרקדין בבואי כלה שהוע בשמיעת בואי ונצא לקראת כלה וק"ל. ות"כ מנהג זה יש לו מקור ואינו מנהג של שטות מ"ו.

ובר מן דין אמרתי פעם לאחד מידידי שבלבה דודי אומרין כשהוע חתן על כלה ובשהוע חתן על כלה אמרו כיצד מרקדין לפני הכלה ות"כ יש מקום לריקוד גם מטעם זה. ועליהו לשבת מנהגי ישראל.

ידידו דושה"ט,
מנשה הקטן

סימן רו

בברכת מעין שבע אי צריך לברוע

ט' לחדש הרחמים התשמ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי ברקאי צ"מ כו' הרה"ג כש"ת מוה"ר **מרדכי טובער** שליט"א

אחדש"ת בידידות. בדברי תורה אשר שאל בברכת מעין שבע שהשם"ל אומר לאחר תפלת שמ"ע בליל ש"ק מי צריך לברוע בברוך אתה כמו בברכת שמ"ע כשאומר השם"ת או לע צריך לברוע.

הנה בשו"ע אינו מבואר עיין ע"ח סי' רס"ח ס"ח ואומר ש"ץ ברכה מעין שבע ולע זכר כלל מעניו הכריעה וגם לע מצאתיה באחרונים ז"ל.

האמנם מצאתי בסידור רבי הירץ ש"ל שהי' נדפס לראשונה בשנת ש"ך בעיר טוביגען שהי' למראה עיני כל הגדולים והמקובלים מרביני האר"י והשל"ה הקדוש ורבי נתן אלבר ועוד, כתב בברכת מעין שבע וז"ל בע"י אומ"ן מכוין כשאר עד כ"ע ואו"ס כנ"ל ה-ל עליון אומר לראש קומה שמיס וארץ והי"ה ויהי"ה שיכוף בתחילת הברכה רוקע וכו' ע"ש הנה כתב מפורש בשם הרוק"ח שצריך לכוף בתחילת הברכה ומ"ש בשם הרוקע, אולי זה בספר השם לרביהו הרוק"ח שברוקע שנדפס לפניהו לע מצאתיו לפוס ריהטע מ"ש נאמן עליהו המחבר שכן הוא ברוק"ח וא"כ פשוט לצריך לברוע וכן נהוג עלמע.

וברגע ראיתי שבשו"ת זכר יהוסף סי' ל' היה מסופק אם צריך לשהות בברכה זו ולבסוף כתב שמצא במנהגי מהר"א טירנא (רבו של מהרי"ל) שכתב ושומין במגן אבות ע"כ והובא בשערים מצבה"ל ובאמת כי בהגהות מהרא"ט שלפני ג"כ לע מצאתי כן אבל גם זה כי אולי הי' מנהגי מהרא"ט אחר וכת"י אחר שבאמת ההוצאות שלהו מסריס בכמה מקומות.

סימן רז

אחר קונה שמים וארץ אין לענות אמן

עוד להנ"ל

ובדבר אם לענות אמן אחר ברכת קונה שמים וארץ, או אמין זה גמר ברכה עדיין. ולפענ"ד שבסוף קונה שמים וארץ אין צריך לברך אמן דאין זה סוף הברכה ועיין ש"ע א"ח סי' רס"ח ס"ח ואומר ש"ץ ברכה אחת וכו' וכן נוהגין הצבור לאומרה עם ש"ץ בלע פתיחה ואמיצה, דהיינו שמתחיל מגן אבות דהתחיצה היא בסוף הברכה מקדם השבת ע"ש. והגם שהוע פשוט מ"מ כיון שראיתי רבים טועים בזה לכן כתבתיו וכן מצאתי מו בסגרת השלחן על קצש"ע דאין לענות אמן אחר קונה שמים וארץ ע"ש ופשוט.

ובזה הנני ידידו דושה"ט ושכ"ת המברכו בברכת כוח"ט לחיים טובים בספש"צ המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רח

נשים שאוכלות בחדר אחר אי יוצאים ידי קידוש

מע"כ הרה"ח כו' כש"ת שליט"א.

אחדשב"ת. נדבר שאלתו במקום שהנשים אוכלים בחדר אחד והאנשים בחדר שני היאך יוצאין ידי קידוש בחדר האחר.

הנה פשוט דכל שמכוין להוציא ולצאת אפילו הוא בחדר אחד והיא בחדר אחר יוצאין מידי דהוה אתפלה בציבור דאפילו מחיצה של ברזל היכא מפסקת וכן קי"ל לענין הי' מהלך לחודי דיהכ"נ ושמע קול שופר או מגילה וכיוצא בו יצא ואפילו יושב בתוך ביתו ושמע תקיעות מצ"ע שמכוין להוציא את כלם יצא עיין טוש"ע ע"ח סי' תקפ"ט ס"ט והכי נמי לע גרע מזה וכ"ש הוא וכ"כ התוס' להדיא פסחים ק"ע ד"ה דאכלו בסופו ז"ל וי"ל דלאו דוקא בני כיתא אלא מצרים שהיו סמוכין לבית הכנסת קרי בי כיתא ומשם היו שומעים הקידוש ולפי מה שפירשתי דממקום למקום בחד בית כשדעתו לאכול במקום אחר יש קידוש אחי שפיר, ומיהו לשתילתן האחת לקידוש הס יהבי דעתן לשמוע והמקדש יהיב דעתיה להוציא ויש כאן כוונת השומע והמשמיע ופשוט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רט

שלא לקדש ליל שבת במוצ"ש מאדים

מע"כ הרה"ג וו"ח כו' שליט"א.

אחדשבת"ר. בסי' קכ"ט אות ג' בדברי הרמ"ע הובא במג"א ע"ח סי' ער"ע סק"ע בשם תקוני שבת ליזהר מלקדש ליל שבת במוצ"ש, והביא מה שהקשו עליו בזכרון יהודה בשם הגר"מ ע"ס גאבד"ק מוגרוואר וגם בשם המדמו"ר מקוידנאו הובא במשמרת שלום סי' כ' ס"ג דבשבת כל שולטני רוגזין כולהו ערקין.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש הט"ז (ע"ח סי' רס"ז סק"ע) מה שנהג העולם לומר לקבלת שבת ושמור ושמע והא שבת לע צריך שמירה ומי' להוא דוקא בשומר שבת כהלכתה אבל אנו בעוה"י אין בחזקת שומרי שבת כהלכתה אלא מצוה ולכן אומרין ושמור ע"ס, וזה נמי כוונת הפייטן כי אשמרה שבת ע-ל יאמרנו, כי הכל תלוי בשמירת שבת אז הוא נשמר מן המזיקין.

וכן ראיתי לרבינו הפמ"ג בספרו הקטן על הגמול שהביא בשם האלשיך הקדוש להגיהנם סגור בשבת קודש ומ"מ המחלל שבת מצטיר לעצמו גיהנם בשבת וזה לע מצטרו אם נכל מושבותיכם ביום השבת הש"ס. ולפ"ז אחי שפיר למיתין גם לענין קידוש כי בעוה"י מיתין שמע לאו בחזקת שומרי שבת כהלכתה אנן.

וי"ר שנזכה להיות מש"ש כהלכתו עד עולם דושכ"ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רי

מי שאין לו דגים רק לסעודה אחת בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. נדבר ספיקתו במי שאין לו דגים לאכול בליל שבת וגם ביומו רק לסעודה אחת יש לו, במיזה סעודה יאכל.

הנה פשוט לכבוד היום עדיף כמבואר בס"ע ע"ח סי' רע"ע ס"ג וכן ראיתי שכתב בלקט יושר הל' שבת בשלה כזו לכבוד יום עדיף ויאכל בשחרית ובי"ם גיטין כתב להמרדכ"ל לא הי' אוכל דגים בליל שבת כלל רק ביום השבת מחמת מציצות. ועיין עוד בט"ז הל' ר"ה דמה"ט לא אכל מהרדכ"ל דגים בר"ה שהיו מציצים עליו ביותר, ולזה למעט בתענוג בר"ה.

ושמחה בר"ה ליכא דספרי חיים וספרי ממים פתוחים לפניו ולכן אין אומרים הלל בר"ה כמבואר (ר"ה ל"ב ע"ב ועירכין י') אמר ר' אבוהו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע מפני מה אין ישראל אומרים שירה לפניך בר"ה ויוה"כ אמר להם אפשר מלך יושב על כסא דין וספרי חיים ממים פתוחים לפניו וישראל אומרים שירה. ועוד דבדגים ליכא שמחה לעולם עיין תוס' ביצה ט' ע"ב ד"ה תלמא.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריא

שתיית משקה אחר דגים

מע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו על מנהג העולם שאין שותין מים אחר הדגים אלא מיזה משקה או יי"ש.

ולפענ"ד נראה דבגמ' (מו"ק י"ע) אמר רב אמר לי אדא ליידע כוורא טוייא בשמוה מסוקי בשבוה מובלי בבריה משמי עליה אבוה, פי' שהדג יפה לגלותו עם מלח שהוא מת הדג ולאחר שגלאו נתנו במים צוננין, ואח"כ מניחו

בציר היוצא מן הדגים שהוא בריה ואוכלין אותו ושותין עליו מים שהוא אבוה שהדגים נבראו מן המים ועיין רש״י, ומיהו בתוס׳ שם כתבו דבזה״ז תופסים לסכנה לאכול דגים סמוך לסירחון וגם משתי עליה אבוה (מים) דאמר בסמוך דמעלי תופסים לסכנה, ושמא נשתנו כמו הרפואות שבש״ס שאינן טובות בזה״ז או שמא נהרות בבל מעלו לן טפי, וי״מ דכוורא מין דג אחד הוא ע״ש.

ונראה דמכאן סמכו העולם שלא לשתות מים אחר אכילת דגים, ומ״מ אם יאמרו הרופאים שליכא סכנה כעת יש לעיין אי מותר לשתות כיון דתלוי ברפואה או כיון דתלוי במים ואין לברר ותמירא סכנתא ואין להקל.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריב

שתיית משקה אחר דגים

מע״כ ידידי היקר הרה״ג חוב״ט וכו׳ שליט״א, אבן יקרה בנ״י.

אחדשה״ט. ובדבר המנהג שאין שותין מים אחר דגים ותמה מאין מקור הדברים ושהוא באמת דבר פלא וחדש בעיניו.

ולפענ״ד אם תרצה הרי זה פלא ואם תרצה הרי יש לו מקור נאמן וכבר כתבתי בזה מדברי התוס׳ מו״ק דף י״א (עיין תש׳ בסמוך) ועיין ר״ח שם שכתב נמי וז״ל וכשתאכלהו שתה אחריו המים כי באותו העת ובאותו מקום היו אומרים להם הרופאים כשתאכל דגים שתה אחריו המים ולא יין או יין ולא שכר, ואולי בדור האחרון חששו כיון דלאו כל מקומות ולא כל נהרות שוין חוששין ככל סכנה שתמירא מאיסורא ואין סומכין על ספיקות להקל.

הן אמת דהרמ״א א״ח סי׳ ע׳ ובא״ע סי׳ קנ״ו ס״ד כתב דבזמן הזה נשתנו הטבעים לענין זה ולכן הרבה מקילין במים אחרונים ובמים אמצעים ועיין מג״א סי׳ קע״ג וסי׳ קע״ט דנשתנו הטבעים בזה״ז ועיין לבוש שם ומיהו עיין ח״ס יו״ד סי׳ ק״א שדחה שם דברי הרמ״א ועיין משנ״ה ח״ג סי׳ קס״ט וח״ח סי׳ קל״ט ועוד כמה מקומות. וכבר כתבתי במקום אחר דאולי מה״ט בעונ״ה נתרבו כהיום מחלאות רבות אשר לא שערום אבותינו ואין להם מובן למה ועל מה אבל אפשר שכיון שאבותינו היו זהירין מאד בכל ענינין שמזיקין הגוף ולא באו להם מחלאות אבל עכשיו שאוכלים כל מיני מאכלים ומערבין כל מיני תערובות רק שיהא מתוק לחיך אבל ח״ו מזה באים כמה מיני חולי השי״ר ויצילנו וישלח רפואה שלמה לכל חולי ישראל בב״א.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריג

שתיית משקה אחר דגים

מע״כ ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר אשר ששאל למנהג העולם ששותין משקה אחר דגים ומנהג בפי העולם לומר די פיש זאל נישט אויפשווימען אין בויך וכבר כתבתי טעם קצת לזה.

איברא דכעת נראה לומר דבר חדש בזה לפמ״ש בגמ׳ (ברכות מ״ד ע״ב) ת״ר דג קטן מליח פעמים שהוא ממית בשבעה בשבעה עשר בעשרים ושבעה ואמרו לה בעשרים ושלשה ולא אמרן אלא וכו׳ דלא שתה שכרא אבל שתה בתריה שכרא לית לן בה ע״כ מבואר דלפעמים דג מליח ממית ושתיית שכרא אבתריה מרפא ואולי מה״ט כיון שחששו אם לא יהיה בכל הדג מליח ואותו הזמן שממית ולכן נהגו לשתות אחר אכילת כל הדגים משקה המשכר ואומרין לחיים היפוך שלא יהיה ח״ו ממית אלא לחיים וק״ל.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריד

טעם למאן דס״ל דנשים פטורות מקידוש היום

מע״כ ידי״נ הרה״ג וו״ח כש״ת וכו׳ שליט״א.

אחדשכ״ת. במה שהבאתי דברי קצת פוסקים דס״ל דנשים פטורות מקידוש היום ועיין מהר״ם חלוואה פסחים ק״ו בשם הרשב״א.

הנה אמרתי בזה כמה טעמים האמנם כרגע נפל מילתא בליבאי טעם דנשים פטורות מקידוש היום דאיתא במדרש מובא בס׳ חוט המשולש בראשית מפני מה לא נאמר בשבת ויהי ערב ויהי בקר מפני שנשים חייבות בקידוש היום ד״ת והוא תמיה מאד. והנראה דאיתא דלכן לא נאמר בשבת ויהי ערב ויהי בקר דכולה אורה והכוונה דשבת היא למעלה מן הזמן כיון דהקב״ה קדשו וברכו ועשה את השבת וכיון שהוא מקודש בקדושת השי״ת אינו נופל תחת סוג הזמן ואינו דומה ליו״ט דב״ד הוא דמקדשי ליה ומה שהוא ע״י אדם

נופל תחת סוג הזמן וכיון דשבת שכל הקדושה הוא מהקב"ה ולכן לא כתיב ביה ויהי ערב ויהי בקר.

וכתב בכ"ח פ' בראשית דכ"ז הי' קודם חטא העגל אבל אחר שחטאו ישראל בעגל והוצרכו בשמירת שבת לתקן חטא העגל שוב נתן להם הקב"ה את השבת שישראל יעשו את השבת כמבואר בתוה"ק בדברות אחרונות דשמירת שבת משום יציאת מצרים ע"כ ציוה ה' לעשות את יום השבת וכיון שהשבת ניתן להם לישראל שהם יעשו את השבת ע"י הכנתן שוב נופל תחת סוג הזמן ע"ש מה שביאר לפי דרכו בקודש מה שהקשה דהרי הנשים חייבות משום ההיקש דזכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, אמנם לפענ"ד לא צריך דפשוט כיון דהטעם דצריך זכור ושמור הוא לאחר מעשה החטא אבל קודם חטא העגל שבת למעלה מן הזמן א"כ כיון דנשים לא חטאו בעגל לא נשתנה בהם דינם ונמצא שבת להם למעלה מן הזמן וכולו אורה.

ונלפענ"ד דלכאורה למה בעינן קידוש בלילה וקידוש ביום ולא סגי בחד קידוש ומדאורייתא באמת קידוש אחד ולא שתיים אמנם נראה דבאמת מה"ת סגי בחד קידוש דלא נאמר בשבת ויהי ערב ויהי בקר דכולה חדא יומא הוא אלא כיון שחטאו ונעשה ערב ובקר תקנו ז"ל קידוש שני בבקר כיון שנראה יום חלק מלילה אלא דכל זה לאנשים שחטאו בעגל צריך להם תיקון קידוש בבקר אבל נשים שלא חטאו בעגל אינם חייבות רק בקידוש היום ולא יותר, ולפ"ז אתי שפיר מדרש למה לא כתיב ביום השבת ויהי ערב ויהי בקר מפני שנשים חייבות בקידוש היום ד"ת ולא הוי מ"ע שהז"ג דשבת כולו אורה וליכא קידוש דרבנן ודייק ד"ת דקידוש דרבנן לא מחייבי, ולפענ"ד זה נכון להני פוסקים דס"ל דפטורות מקידוש היום דרבנן.

ידי"נ דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רטו

יוצא ידי קידוש ויש לו פת לפניו
אי צריך לכסות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר שאלתו בשבת קודש שאחד עושה קידוש לכל החבורה וכל אחד פת לפניו אי צריך כל אחד לכסות הפת. כמו שהמקדש צריך לכסותו כמבואר בש"ע א"ח סי' רע"א ס"ט.

ולפום ריהטא הי' נראה דכולהו צריכי לכסות הפת כיון שיוצאין בקידוש והפת לפניהם ומ"ש הוא מהם ושומע כעונה ברם מצאתי בלקט יושר דאין צריך לכסות רק המקדש דלטעם הירושלמי שלא יראה הפת בושתו מסתמא דמי שאינו מברך אינו עושה בושת לפת, ומטעם המן נמי נראה דסגי בשל בעל הבית. והוסיף שם בלקט יושר (דף 50) ואינו חש וכן לחתונות אין צריך מפות לפרוש על כל הלחם רק לפני מי שעשה קידוש ע"כ. ומה שכתב לחתונות כוונתו שהי' החופה ע"ש והסעודה בשבת, או לשבע ברכות ופשוט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רטז

המוציא ידי קידוש אי צריכים כולם לכסות
הלחם משנה שלהם

עוד להנ"ל

בדבר המנהג לכסות החלות בשעת קידוש ובמקום שיש הרבה אנשים כמו בישיבתכם ואחד מקדש להוציא את כולם וכל אחד יש לו חלות אי סגי במה שהמקדש מכסה החלות או כולם צריכים לכסות עכ"ל.

הנה בס' לקט יושר תלמיד התה"ד דף 50 ד"ה ואינו חש בא"ד ועשה קידוש בנעימות ובאריכות על כל הבחורים והבחורים שותים כל אחד מכוס שלו וכו' אבל ברכת המוציא נותן להם מפרוסה של חתיכה אחת והבחורים אין להם על לחם שלהם וכן לחתונות אין צריך מפות הפרוש על כל הלחם רק למי שעושה קידוש, מצאתי בא"ח סי' רע"א וז"ל בירושלמי קאמר שלא יראה הפת בשתו עכ"ל ומסתמא מי שלא מברך אינו עושה בושת לפת עכ"ל.

ולכאורה מבואר דאין צריך לכסות רק המקדש אלא דנראה דלא כתב כן רק לפי הטעם משום בושת לפת אבל באמת יש עוד טעם לשבת משום זכר למן שהי' מכוסה משני צדדין מלמעלה ומלמטה ולטעם זה אולי יש לכסות מסימן זה לכל אחד, ואולי כיון שהמן נפל לכל המשפחה וכנראה דהבעה"ב הוא שיצא ללקוט ולקט לכל המשפחה וממילא הוא שצריך להסימן ולרמז למן.

וכבר חשבתי כשהיו ישראל במדבר האיך קיימו מצות הכנסת אורחים שעיקר מצוה הוא באכילה וכמ"ש ז"ל בכתובות במעשה דמר עוקבא מפני שהניי' שלה קרובה וגדולה אצל אורחים משל בעל וא"כ האיך קיימו מצוה זו הא כל אחד קבל עומר שלו וא"כ במה קיימו והי' נלפענ"ד דודאי מי שהי' מכניס אורח נעשה בו נס בעומר והי' די לתת להם להאורח ומי שעשה סעודת חתונה לבנו או בתו ודאי נתן ג"כ להאורחים כיד המלך הראוי להם אלא שהקב"ה עשה נס

בעומר באותו היום שהי׳ לתת לכלם ואף שאמרו בגמ׳ (יומא ע״ה) המן מגיד להם לישראל מה שבחורין ובסדקים ואם אחד גזל עבדו של חבירו למחר נפל העומר אצל אדון הראשון ואשה שמעלה בבעלה המן נפל בבית אביה ולא בבית בעלה מ״מ זה דוקא העומר לגלגולת אבל לענין צדקה מסתמא היו יכולין ליתן מן המן להבנים או לאחרים או סעודת חברים וכיוצא בזה ולכן לפענ״ד דהתם נמי כשעשה הבעה״ב סעודה הן סעודת נישואין או סעודת מרעים וכיוצא בו הי׳ נעשה נס בבריאת העולם ולכן די אם הבעה״ב מכסה החלות שהוא זכר ורמז למן בין שהוא מכניס אורח בביתו או עושה סעודת מרעים או ראש ישיבה להבחורים.

ויש להסתפק היכי דכל אחד מברך לעצמו על היין של קידוש וגם מברכין לעצמן המוציא על החלות אולי י״ל דדוקא במקום שהבעה״ב מקדש ומוציא את כולם ידי ברכתם אין צריכין לכסות אבל במקום שהמנהג שכל אחד מברך לעצמו על יין של קידוש וגם על הפת מברך המוציא לעצמו ואינו יוצא בברכת הבעה״ב כה״ג כבר אפשר כל אחד מחויב מטעם שלא יראה הפת את בשתו שהרי עיקר הטעם שנתן הוא משום דמי שאינו מברך אינו עושה בושה וא״כ אם כל אחד מברך לעצמו צריך כיסוי שלא יראה הפת בשתו.

סימן ריז

במנהג שנשים מברכות בפה״ג על כוס של קידוש

עוד להנ״ל

בדבר שאלתו אי יש מקור למנהג שנתפשט בין עמי הארץ שהנשים מברכות לעצמן ברכת בורא פרי הגפן בקידוש, ובהבדלה מברכים על בשמים בורא מיני בשמים ובברכת אירוסין בורא פרי הגפן וברכת המוציא בשבת וברכת מאורי האש (שוב ציין שראה זה רק בין החסידים ואפילו בין הת״ח).

אהובי ידידי אין זה מנהג שנתפשט בין ע״ה וכמדומה שכ״מ לא ראה מנהגים שונים ולכן כתב שנתפשט בין החסידים וע״ה, אבל באמת כי מנהג זה מנהג ותיקין הוא והרבה טעמים יש בו חדא מטעם חינוך שרצו אבותינו ללמד את בניהם ברכות ומצות ולכן לא כיונו להוציאם בברכותם כדי לחנך את בניהם במצות, וידוע כי חנוך לנער ע״פ דרכו גם כי יזקין לא יסיר ממנו ואם יחנכו אותו לברך על כל מאכל ההרגל נעשה טבע.

והשנית דמבואר בש״ע שלהוציא אחרים ידי ברכה צריך הסבה ובזמן הזה עכ״פ צריך לישב שישבו כולם בשעת ברכה שמוציא אותם ובלאו הכי כל אחד מברך לעצמו וכיון דבבית שיש שם משפחה גדולה עם הרבה בנים בלע״ה שע״פ רוב היו משפחות חסידות בריבוי בנים וא״א לכולם שישבו והיו בזה טרדות וטרחות והרבה פעמים לא היו שם ובא לידי מריבות והשבתת עונג שבת ולכן נהגו שכל אחד יברך לעצמו ולא יצטרכו לישב דוקא בברכת המברך.

ועוד כתבתי טעם לפי מה שנהגו בהרבה מקומות לקדש במעומד וא״כ ידי קידוש שהוא מצוה יצא במעומד אבל ידי ברכת הנהנין צריך לישב עיין ש״ע א״ח סי׳ קס״ז סי״א אם היו רבים אחד מברך לכולם ודוקא הסיבו שהוא דרך קבע ואפילו להמקילים דהיום לא בעי הסיבה מ״מ ישיבה לכ״ע בעי דבלאו ישיבה ליכא קביעות ועיין מ״ב אות נ״ט.

וידוע שיטת רש״י עירובין מ׳ דאפילו ברכת פה״ג של קידוש לא הוי חלק מן הקידוש אלא הו״ל כברכת הנהנין ועיין עוד ר״ה כ״ט ע״ב רש״י ד״ה ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום על אכילת מצה ומקדש ישראל לא תיבעיא לך דחובה נינהו ומפיק אלא ברכת המוציא וברכת היין מיבעיא לך שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום ואי אפשר ליהנות בלא ברכה ועיין תוס׳ שם ד״ה ברכת הלחם, וא״כ כיון דבהרבה מקומות נהגו לקדש מעומד שפיר הנהיגו שכל אחד יברך פה״ג על הכוס בפנ״ע משום ברכת הנהנין אבל במקומות שנוהגין לקדש ולהבדיל מיושב וכשיטת הרמ״א התם כולם יושבים והמקדש או המבדיל מברך ומוציא את כולם והיינו טעמא אזיל אכולהו ויש להאריך מ״מ כל מנהג מקורו טהור וח״ו להלעיג על מנהגי ישראל. ואולי זה הוא גם בכלל ואל תטוש תורת אמך.

ידידו דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריח

שלא לשנות ממאכלים שנהגו אבותינו לאכול

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ועל דבר השאלה אי יש ענין לאכול דוקא מאכלים אלו שנהגו אבותינו לאכול בשבת או אפשר לשנות לפי מה שירצה.

ולפענ״ד הנה פשוט דכל המאכלים שקבלו אבותינו אין לשנות שהוא ג״כ שינוי במנהג אם אפשר, וראיתי בלקט יושר שהביא בשם רבו של תה״ד ר׳ אהרן זצוק״ל שאם אחד רוצה לשנות צלי של שבת שקו׳ (שרטבול) לאכול שלוק במקום צלי הרשות בידו אם נהנה יותר או טוב לו יותר מצלי אבל אדם שטוב לו צלי כשלוק או מבושל יאכל

צלי שהוא דרך גדולה והביא ראי׳ מתו׳ (חולין ל״ב ע״ב) בדבור אין נאכלין אלא צלי ובטור יו״ד הל׳ מתנות כהונה שצלי דרך גדולה ואם כל המטעמים שויס אצלו יאכלם צלי ובחרדל דרך גדולה, ומינה דכ״ש אם צלי טוב לו יותר ודאי שצריך לאכול צלי, והוסיף שכל אחד מישראל יעשה לו דבר מועט (שרטבול) בשחרית בשבת (כלומר הצלי הנ״ל) ואין לשנות הדגים ולעשות פשטידא במקום הדגים כי לו טעם אחר בקבלה ע״ש.

והמבואר מרבינו בעל תה״ד דמאכלי שבת ויו״ט ע״פ קבלה נתקנו ואין לשנות. ועיין גם רש״י עה״פ זבולון לחוף ימים ישכון וגו׳ וירכתו עד צידון, שפי׳ שם שישראל יש להם אלקי אחד ומאכל אחד ע״ש. ומבואר הקפדה על מאכלי ישראל ואין לשנות.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ריט

כיבוי אור החשמל אי הוי דאורייתא, ומהו לכבות ע״י הגרמא

כ״א מנ״א התשל״א בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו׳ וכו׳ כמר **מאיר צבי גרינבוים** הי״ו.

אחדשה״ט. מה שכתב בענין גרמא הנה באות ב׳ כתב דלכבות נר עלעקטרי אינו אלא דרבנן וכתב כן בפשיטות.

ואומר אני כי ח״ו לומר כן וכבר ביררתי בעזה״י דדעת רוב האחרונים דכיבוי עלעקטרי דאורייתא הוא ועיין בספרי משנה הלכות ח״ג סי׳ מ״ה וח״ד סי׳ מ״ב ועיין בס׳ כוכבי יצחק וכן ראיתי שהגאון מוהר״מ אריק זצ״ל והגאון מוהר״ש ענגיל מקראקא בעל גלהש״ס והגאון מבראד בעל מחזה אברהם שלשת הרועים כלם פסקו בהיותם בווין בעת מלחמת העולם שכיבוי חשמל הוי איסור דאורייתא וכ״פ הגאון ר׳ חיים עוזר זצ״ל וח״ו להקל בזה מטעם עלעקטרי שהוא דרבנן. (ועיין רמ״א סי׳ של״ד סכ״ו ומג״א סי׳ רע״ח ס״א, ועיין פנ״י שבת מ״ו דביו״ט לכ״ע ועיין מאירי ביצה ו׳ וצ״ע).

ובענין גרמא בשבת ימחול נא לעיין בספרי שו״ת ח״ד סי׳ מ״ח שציינתי לזה כמה מקומות שדברו מזה ובתשובה אחת הארכתי הרבה בזה ואין הזמן גרמא כעת לעבור אכל פרשא דא, ואשלח לו העתק בקיצור ממה שכתבתי גם בזה קצת.

ובזה הנני ידידו דושה״ט וי״ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולאילנא רבא יתעבד המברכו בברכת התורה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכ

לעלות במעלית בשבת

ל״ג בעומר התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג כש״ת מוה״ר **דוד אקרמאן** שליט״א ירושלים עיה״ק.

אחדשכ״ת בידידות. ובענין ששאל לעלות במעלית (עליוועטא״ר בלע״ז) בשבת. ולפענ״ד הנה בסתם מעלית נראה פשוט דאסור וגרע הוא מהרכבת שמביא הח״ס בתשובה לאסור ואי שאלתו במעלית המיוחד הנעשית לשבת שיש גם פה מקילין בו והוא עליוועטאר שפועל בעצמו כל היום ומתוקן למטרה זו ע״י מהנדס חשמלאי ויש מקילין בזה וכן שמעתי מהגאון ר׳ אליהו הענקין זצ״ל ולהבחל״ח ידיד״נ הגאון מוהרש״ז אויערבאך שליט״א וגדולה מזו הובא בשמו בשש״כ סי׳ כ״ג סמ״ט נ׳, ומ״מ דעתי העני׳ אינו נוחה להתיר ושומר נפשו ירחק מהם וכל השומר שבת כדת מחללו שכרו הרבה מאד ע״פ פעלו ומי שהוא חולה וא״א לו לעלות יעשה שם שאלת חכם כי אתכם שם החרש והמסגר וכל היוצא מפיהם תעשו.

ידידו המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכא

אמאי לא תקנו תפלת אתה בחרתנו בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר אשר הביא תמיהת האבודרהם אמאי לא תקנו בתפלה אתה בחרתנו בכל שבת רק בשמ״ע דיו״ט.

ולפענ״ד נראה דבשבת הרי הוא מקודש ועומד מששת ימי בראשית ואין הדבר תלוי בישראל ואפילו בשמיטה ושבתה הארץ שבת לה׳ ועיין רש״י כשם שנאמר בשבת בראשית וא״כ לא ניכר בזה חילוק בין ישראל לעמים, אבל במועדים כתיב אלה מועדי ה׳ אשר תקראו אתם במועדם אלה הם מועדי ביאר הדברים אשר תקראו אתם והדבר תלוי בב״ד (ויקרא כ״ג ד לז) עיין (ר״ה כ״ד ע״א) אמר ר״פ א״ק אשר תקראו אותם קרי ביה אתם ר״נ בר יצחק אמר אלה הם מועדי הם יאמרו מועדי ומה שיאמרו הב״ד יקבלו בשמים ובגוים אם יעשו מועדים לעצמם חייבים מיתה דהו״ל בכלל הבודה דת לעצמו עיין רמב״ם פ״י מהל׳ מלכים ולפ״ז שפיר ביו״ט ניכר ההבדל והבחירה שבחר בנו מכל העמים והבדילנו מהם ולכן תקנו לומר ביו״ט אתה בחרתנו ולא בכל שבת.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכב

מתי יאמר בריך שמיה

טבת תשמ"ז בנ"י יצו"א לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו באמירת בריך שמיה בשעת הוצאת ס"ת איזה דרך ישכון אור כי יש נוהגין לפתוח הארון קודש ולומר בריך שמיה ואח"כ מוציאין הס"ת ואחרים אומרים שצריך קודם להוציא הס"ת ואח"כ לומר בריך שמיה.

לפענ"ד תרווייהו כאחד טובים ודעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד והנה במג"א ריש סי' רפ"ב כתב וז"ל ביום השבת בשחרית בפתיחת הארון יאמר בריך שמיה כמ"ש בזהר ויקהל כתבים עכ"ל, וכיון דכתב בפתיחת הארון משמע קודם הוצאת ס"ת וז"פ דאל"כ הול"ל בהוצאת ס"ת או כשמוציאים ס"ת, ובסדר היום כתב וז"ל וכתב הזוהר כשפותחין ההיכל ומוציאין ס"ת יאמר ונראה נמי הכוונה דכשפותחין אומרין אלא שכתב ומוציאין ס"ת שלא נטעה דעל כל פתיחת ההיכל אמרינן בריך שמיה קמ"ל דוקא כשמוציאין ס"ת על פתיחה כזו אומרים בריך שמיה.

ובלשון הזוהר פ' ויקהל הכי הוא אר"ש כד מפקין ס"ת בצבורא למקרא ביה מתפתחן תרעי שמייא דרחמין ומעוררין את האהבה ולשון כד מפקין משמע בשעת הוצאת ס"ת פי' כשמוציאין ומיהו בשער אפרים שער י' סק"א כתב וז"ל בעת שפותחין הארון להוציא הס"ת אומרים הקהל ויהי בנסוע ובשעת הוצאת ס"ת חוץ לארון מתחילין הקהל לומר בריך שמיה ע"ש, ובכף החיים סי' קל"ג אות י"א והמ"ב ריש סי' רפ"ב ג"כ כתב וז"ל יש לומר בריך שמיה בפתיחת הארון ולא כתב בהוצאת ס"ת ע"ש והגם דנראה כונתו שם לומר בין בחול ובין בשבת.

ועיין קצוה"ש סי' כ"ה ס"א וכשפותחין הארון אומרים ויהי בנסוע בריך שמיה ומוציאין ס"ת וכו' ובהערות ציין שמצא בשע"א דבשעת הוצאת ס"ת חוץ לארון מתחילין הקהל לומר בריך שמיה, ועכ"פ מדברי המג"א לכאורה משמע להדיא דבשעת פתיחת הארון קודש אומרים בריך שמיה וכנ"ל וכן נראה לכאורה נמי מלשון המ"ב הנ"ל.

איברא דבכל בו סי' ל"ז מצאתי וז"ל ק"ש ואח"כ מוציאין ס"ת ואומרים ויהי בנסוע הארון וכו' ומשמע דגם ויהי בנסוע הארון אומרים אחר שהוציא הס"ת ודלא כשע"א לגמרי ואולי שלא נתכוין לדייק דוקא וצ"ע.

ובענייתי אני נהגתי לומר בריך שמיה עד ביה אנא רחיץ ואז אני מוציא הס"ת וגומר הבריך שמיה, ובאמת כי לפענ"ד יותר נכון כה"ג שאז הצבור עומדים על מקומם אבל כשמוציאים הס"ת הולכים לחבק ולנשק הס"ת ודוחקים זה את זה ואז אין בידם לכוין ולומר התחינות ומ"מ נראה דתרוייהו כאחד טובים וכל מקום יחזיק את מנהגו כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכג

אמן שעונה הש"צ בקרה"ת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר שאלתו במנהג שהבעל קורא שהוא הש"צ עונה אמן אחר שענו כל הציבור אמן והלא זה לכאורה הוא אמן יתומה שלא ענה על ברכת העולה לתורה מיד.

ולפענ"ד הנה מקור הדבר הובא בשו"ת מהר"ם מינץ סי' פ"א בהל' קה"ת שצריך החזן ליזהר מאד שלא ימהר ולא יתחיל לקרות עד שיכלה אמן מפי הציבור כי לפעמים החזנים ממהרים ומתחילין לקרות כמעט פסוק שלא ישמע קריאתו מחמת עניית אמן דציבורא לכך נהגו עלמא שהקורא יענה אמן בסוף אחר עניית אמן דציבורא ע"ש ונתן הודו עליו שהוא מנהג נכון וכן ראוי לעשות.

עוד הזהיר שם על בע"ק כשרצה לסיים לפעמים כשבא בסוף הפרשה אז קורא בע"פ תיבה אחת או יותר כגון ויהי ערב ויהי בוקר וכיוצא בו והבע"ק לוקח העמודים ומקרבן זה אל זה וצריך שיאמר כל תיבה מס"ת ולא בע"פ, ויש להזהיר ע"ז כמה בע"ק שחוזרים התיבה בע"פ שלא יאמרו בע"פ. ובפרט שכמה פעמים נהגו שהבר מצוה וכיוצא בו קורא שחזר הכל כמעט בע"פ ויש להזהיר ע"ז הבלתי יודעים ולא מדקדקים בזה כי האומר אפילו תיבה אחת בע"פ לא יצאו ידי קריה"ת.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכד

טעם עליה למפטיר למי שיש לו יא"צ באמצע השבוע

לכבוד הרה"ג כו' ר' פתחי' פריעד שליט"א.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו איפה המקור למי שיש לו יא"צ באמצע השבוע לעלות מפטיר בשבת הקודם שלא מצא לו מקור.

ולפענ"ד לכאורה הנה המקור לזה בשו"ת הריב"ש סי' קט"ו עפ"י המדרש (הובא בא"ח לוניל) מה שנמצא בהגדה פעם אחת פגע רבי פלוני במת אחד שהיה מקושש עצים ונשאן על כתיפו א"ל בני למה לך א"ל רבי כ"ה משפטי כל הימים להביא באש של גיהנם להיות נדון בה א"ל ואין מי שיוכל להצילך מן הצער א"ל אין מי שיצילני אם לא שיאמר בני קדיש או יפטיר בנביא לכבוד השם בעבורי ואם יעשה כן ידעתי כי זכותו תעמוד עלי ויגן בעדי ויבא רבי פלוני ויגד זה לבנו של מת ויעש ככל אשר אמר, לימים נגלה אל החכם הנזכר פעם אחרת ויאמר לו תנוח דעתך שהנחת את דעתי ועל זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל י"ב חודש (ומנהגנו י"א חודש) וגם למפטיר בנביא ויש מתפללין בכל מוצאי שבת תפלת ערבית לפי שבאותה שעה חוזרין הפושעים לגיהנם ששבתו בשבת ואפשר יגן עליהם זכות אותה תפלה וכי"ר עכל"ק ע"ש.

וכנראה משם נתפשט המנהג באיזה מקומות דבשבת קודם היא"צ עולה למפטיר עיין ברכ"י סי' רפ"ד והובא גם בש"א ש"ט אות מ"ה ובכף החיים שם ועיין בס' מטה אפרים דיני קדיש יתום ש"ד ס"ב ודו"ק ובחי' הארכתי.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכה

להוסיף בעליות בשבת לשמחת נישואין ועד כמה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר שתמה והרעיש עולמות על מקומות שנוהגין להוסיף עליות בשבת בקריאת התורה בשמחת נישואין עד לג' פסוקים לאחד מנ"ל היתר לזה, והרי הוא בכלל מברך ברכה לבטלה ועכ"פ טירחא דציבורא ויש לבטל מנהג הרע הזה.

ולפענ"ד הגם שטענותיו טענות ומיהו מקור הדברים הם במהרי"ל הל' נישואין כתב וז"ל ואמהרי"ל שיש לסדר קודם שבת לכמה בני אדם מספיק הסדר ג' פסוקים לפחות לפרשה לפי אותו סך קורא שושבינין כי אין לחזור בסדר אחוריו כדי לקרא כמה שירצה וכן ראיתי בהלולא דבת מהרי"ל ביררו שושבינין דלא הספיק הסדר לכולם ונשארו הרבה אחר סיום הסדר ויצאו חפשי.

הנה לן מעשה רב מרבינו רבן של כל בני אשכנז המהרי"ל ז"ל דכתב בפשיטות דיכול לקרות ואולי גם יש לקרות כל מה דאפשר בסדר הפרשה כל שמגיע לו ג' פסוקים רק שהיו נוהגים לחזור בסדר אחוריו וע"ז קרא תגר אבל כל הפרשה התיר לכתחילה לעשות כן, וכן עשה מעשה בהלולת בתו. ועיין ש"ע א"ח סי' רפ"ב ס"א מוציאין ס"ת כו' והגם שכתבו כמה מאחרונים ז"ל שלא להוסיף הרבה ועכ"פ בכל שבתות אבל לשמחת נישואין העושה כמהרי"ל לפענ"ד אין מזניחין אותו ושפיר דמי.

ומה שקשה ליה בשביל טירחא הנה מי שבא להתפלל ולשמוח עם שאר בני ישראל ימחול על הטירחא כזו ואי"ה ישמח אתו בשמחתו.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רכו

אי יש לעמוד בברכת ההפטורה

יום ה' יתרו התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ הב' הח' המופלא וכו' **צבי ארטינער** הי"ו תלמיד בישיבה הקדושה חתן סופר.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו אם בשעה שמברכין ברכת הפטורה בצבור צריך הקהל לעמוד ושמע בשם רב אחד שתמה למה אין הקהל עומד בשעת הברכות וביאר לפי שצריך לצאת בברכות אלו והו"ל מצוה וברכת המצות בעי בעמידה.

ולפענ"ד דלכאורה תלוי במחלוקת המבואר בא"ח סי' קמ"ו ס"ד לענין קריאת התורה דדעת המחבר שא"צ לעמוד בעת שקורין בתורה והרמ"א הביא דיש מחמירין וכן עשה מהר"ם וזה לקריאה עצמה אבל לענין ברכת התורה לכ"ע בעי בעמידה ע"ש ובאחרונים, וכיון דבסי' רפ"ד ס"ג כתב המחבר צריך לכוין לברכות הקוראים בתורה ולברכות המפטיר ויענה אחריהם אמן ויעלו לו להשלים מנין מאה ברכות א"כ השוה אותם אהדדי ברכת התורה עם ברכת ההפטורה וא"כ הא בהא תליא ובקרה"ת יעמדו וכן נמי בברכת ההפטורה כך עלתה בדעתי עכ"פ לישב קצת השמיעה ששמע.

והנה באמת בזמן התנאים לא ברכו ברכה"ת רק הראשון והאחרון ועיקר ברכת התורה נתקן משום כבוד התורה וההפטורה וברכותיה קילו מברכת התורה ועיין א"ר סי' תצ"ד אות ו' ופמ"ג במש"ז שם אות א' דמותר לישב בשעת קריאת ההפטורה ולפוס ריהטא גם הברכות בכלל ועיין דע"ת סי' רפ"ד סק"א ופשוט דהרי ההפטורה עולה אפילו קטן אפילו לדידן ולא הוה אלא בגדר של הזהרו במנהג אבותיכם שתקנו לקרות ההפטורה וגם צריך קודם לקרות בתורה ופשוט דקטן אינו מוציא את אחרים ואם היה בגדר של להוציא אחרים לא היו קורין קטן להפטורה והא שאמרו

דיעה ממן ויעלו להשלים מנין מאה ברכות הכוונה לכל העונה ממן כאלו מברך ואין בגדר של להוציא ברכת המצוה או המצוה עצמה שצריך עמידה לזה אלא בגדר גדול העונה יותר מן המברך וקריאת ההפטורה הוא תיקון לגיבור ולא ליחיד ופשוט.

המברכו בברכת התורה שיזכה ללמוד תורה ולהיות גדול בתורה החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכז

ברכת כהנים אין לו תרגום

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר מה שהמתת מה שכתבו דעל יברכך ה' פי' נשא ליכא תרגום והא דמומא שלנו יש.

תשובה. הנה בחמת מבואר בירושלמי מגילה פ"ד ה"ג אמר ר' חלבו בשם רב הונא ברכת כהנים נקראות ולא מתרגמות מ"ט כה תברכו לברכה נימנה ולא לתרגום ועיין לקט יושר הל' שבת (דף נ"ה) וז"ל וזכורני ששמעתי למה אינו תרגום על יברכך ואמר (התה"ד) שאינו רוצה לפרש חותו כי יש בו סודות ע"כ. ומבואר דבחמת ליכא תרגום חונקלוס על בר"כ ומה שמצינו בחומשים שלנו עיין שו"ת מהר"ם מינץ סי' ג' במה שנאמר בלשונו תרגום ודאי דאינו מחונקלוס אלא שחמ"כ כתבוה ודו"ק.

ולולי דמסתפינא הגלפנ"ד לגלות קצת טעם לפי שבר"כ נאמרה בלשון הקודש דוקא כה תברכו אל בנ"י אמור להם כמבואר בחז"ל ואין לתרגם הברכות בלשון אחר אלא יאמרו הברכות רק בלשון הקודש ועל עם קודש ואין לתרגם בלשוניהם דעכ"פ קצת חלות יהי' על הלשון והוא רחוק יבפר.

שוב העיר ה' עיני ומצאתי בדית שערים ח"א סי' ק"ב שהביא משלה"ק ריש מס' שבת שהביא לרבינו יונה ברכות ח' ע"ב דליכא ברכת כהנים לאין לו תרגום וז"ל ואע"ג דאית ליה תרגום כמו שנמצא בחומשים שלנו אפשר שזה התרגום אינו מקובל מסיני, אחר כותבי זה מצאתי בסידור מהר"ר הירץ ז"ל שכתב ברכינו בברכה המשולשת בתורה לדעתי משולשת בתורה היינו משום דל"ל תרגום וגריך לשלם המקרא משג"כ בברכה אחרת שמו"ת וה"י מסתברא מדאמר הכתובה ע"י משה ולא ע"י המתרגם ע"ש העתקתי לשונו הקדוש הממוק מדבש ופירושו מחוור כתלג עכל"ק ונכריס דברי חמת.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכח

אין לו רק לחם אחד שלם אם יחתוך אותו לשנים ללחם משנה

ח' מרחשון לסדר והיה ברכה התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ רב האי גאון וצדיק בנש"ק מזה בן מזה פרי עץ הדר מרביץ תורה ברבים כג"ת מוה"ר **שמחה בונים עהרענפעלד** שליט"א גאב"ד ור"מ דמאטערסדארף, בנ"י יצו"א.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. בהא הלכתא דה נשאל מעכ"ג מאחד השואלים דמי שיש לו ככר אחד שלם בש"ק ואין לו לחם משנה אי יאי לחתכו לשתים ויהיה לו לחם משנה ולפוס ריטעא מזקקא מפי ראי' מדברי הרמ"ך סי' רל"ו ס"ד שכתב דבכל סעודת שבת צריך לחם משנה אפי' סועד כמה פעמים ולפחות בסעודה ג' לא יהיה לו פחות מככר אחד שלם ש"ב. ואי נימא דיכול לחתוך הלחם לשתים ש"כ אמאי אמר לפחות לא יהיה פחות מככר אחד שלם בשלש סעודות דהא נמי בעי לחם משנה אע"כ ליכא עצה לחתוך. ובזוחי הציתה בעניתי עיינתי קצת בהא שמעתתא ונראה דב"ה אחת מזרקא מפי ואפרש שיחתי.

וראשונה הי' נראה לכאורה לדייק דבגמ' (שבת קי"ז ע"ב) אמר ר' אלא בשבת חייב לבצוע על שתי ככרות דכתיב לחם משנה, והרמב"ם פ"ל מה"ש ה"ט כתב חייב לאכול שלש סעודות בשבת וכו' ונריך לבצוע כל סעודה משלשתן על היין ובבצוע על שתי ככרות וכן בימים טובים. והנה לא זכרו כלל שיהא ככרות שלמות אלא שתי ככרות, גם בלשון המחבר ס"א סי' רע"ד כתב בוצע על שתי ככרות (והוסיף הרמ"א ז"ל שלמות) שאומו שמיהן והנה המחבר לא זכר ג"כ שלמות, ויש לדייק למה לא זכרו שלימות בגמ' ולא הרמב"ם והמחבר ע"כ נומר דשלימות לאו לעיכובא ניהו ולכן הוסיף הרמ"א שלימות ולפ"ז שפיר הי' אפשר לחתוך השלמה לשנים. אמנם לא שיבוש הוא דככרות הכוונה לשלימות ועל התני נקרא פרוסות והיל"ל על שתי פרוסות אלא נטעה מזה. ועיין ברכות ל"ט מניח הפרוסה השלמה וכו' אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח הפרוסה בתוך שלמה ובוצע מ"ט לחם עוני כתיב ל"ר אלא ובשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות מ"ט לחם משנה כתיב וכו' ע"ש ומבואר דככרות שלמות הם ולא פרוסות וכן לא הזכירו בגמ' שלמות מפני שלשון ככרות משמע שלמות והמגיה בש"ע שהגיה שלמות הוא כדי שלא נטעה אלן לומר אחרת וק"ל

איברא דמצאתי בכל בו הל' שבת (דף ל"ד מדפי הספר) וז"ל חייב אדם לאכול שלשה סעודות בשבת וכו' וה"ר אפיר היה רגיל לבצוע בסעודה שלישית בשני לחמים אמנם אינו רגיל לברך בפה"ג והרמב"ם ז"ל אמר שצריך

לקבוע שלשתן על היין ולבצוע על שני ככרות שלמות (והנה זכר בלשון הרמב"ם שלמות וכו') וי"א כי אם לא יוכל להיות לו שתי ככרות כי די לו באחד שלמה כי כך מוכח במכילתא שביום ששי ירד להם מן ב' עמרים לעל אחד ומהעומר עשו ב' לחמים א' מהן בע"ש בבקר והשני בליל שבת והג' בבקר והרביעי בסעודה שלישית, והנה הגם כי אנן לא קיי"ל כי"א מ"מ הרי כתב דבעי ככרות שלמות וגם בלשון הרמב"ם כתב שצריך כל השלש סעודות בשתי ככרות שלמות ואפילו לי"א דאם לא יוכל להיות לו שתי ככרות יוצא בכל סעודה בככר אחד אבל עכ"פ האחד תהא שלמה, ואינו יכול לחתוך ולעשות מהם שתים, ועיין הגמ"יי ושאר ראשונים שנחלקו בשלש סעודות אם אין לו רק אחד בדיעבד יוצא. והא"ר הביא דברי הכל בו באות א' וכתב ולענ"ד אינו ראיה די"ל בליל שבת ובוקר נקטו ב' ובצעו חדא רק בסעודה ג' שלא נשאר רק אחד יש ראיה כמ"ש הטור סי' רצ"א מיהו למ"ד דכל ג' סעודות שוין הם יש ראיה ע"ש.

גם הא"ח (מלוניל) דין שלש סעודות אות ד' הביא הר"ם נ"ע היה רגיל לבצוע בסעודה שלשית בשתי לחמים וכו' וי"א שאם לא יוכל להיות לו שתי ככרות שדי לו באחד שלם שכך מוכח במכילתא שביום היה יורד מן שני עומרים לכל אחד ואחד ומהעומר האחד עשו שני לחמים הרי לשני עמרים ד' לחמים א' בע"ש בבקר והשני בליל שבת והשלישי בבקר והרביעי לסעודה שלישית ע"ש ולא חש לקושית הא"ר וכנ"ל.

והרמ"א א"ח סי' קס"ז ס"א כתב אמ"ש המחבר ויחתוך פרוסת הבציעה וכו' ואחר שסיים הברכה יפרידנה הג"ה ובשבת לא יחתוך בככר עד אחר הברכה כדי שיהיו הככרות שלמות תוס' ומרדכי פ' כיצד מברכין ע"כ ומ"מ אם שכח וחתך כמו בחול אינו מזיק (מרדכי) ומשמע דאם חתך לגמרי מזיק ולא הוה שוב לחם משנה, וידוע מחלוקת רבותינו צדיקים האחרונים לענין חיבור שתי פרוסות ע"י קיסם ועיין קרבן נתנאל פ"ז דעירובין אות מ"ט דלגבי לחם משנה גם בחסרון מועט הוי חסרון ודלא כשער אפרים בתשו' סי' א' ועיין סי' קס"ח ס"ב אם יש לאדם שני חצאי לחם ואין לו לחם שלם יחברם יחד בעץ או בשום דבר שלא יהא נראה ודינו כדין שלם ואפילו בשבת יכול לחברם, ועיין מג"א שם דבחול לא נהגו כלל לחבר רק בשבת ועיין בשו"ת מרן הח"ם ז"ל א"ח סי' מ"ו דכל הדין הזה מפוקפק והגם דבשתי פרוסות יכול לחבר מיהו מי שנשברה לו עוגה של שבת לכמה שברים לתופרו בכמה קיסמים הבו דלא לוסיף עלה דעיקר דין של שתי פרוסות מעומם ולא להוסיף, ובד"ה וראיתי כתב שם מרן וראיתי בתשו' שבסוף ס' מנחת יעקב דהא דבעינן ב' ככרות שלמים אינו מדין תורה דלחם משנה דקרא אפשר לומר חדא ופלגא אבל דבריו צ"ע דהש"ס קאי אקרא דלחם משנה דמפרש ביה שני העומר לאחד ואיך יתכן לומר חדא ופלגא וכו' ע"ש והנה נראה מדברי מרן ז"ל דשתי הלחם שלימות מה"ת הם ועיין ליקוטי הערות מש"כ ומבואר עכ"פ דאפילו להס"ד דבחדא ופלגי נמי יוצא וכמו שראיתי לדייק מדברי הרי"ף שפסק לגבי פסח מצה ופלגא ומ"מ חדא שלמה לכ"ע בעי אלא לענין לחם משנה יהיה השני' לצרף וגם ע"ז חלקו. ולפ"ז נמצא זכינו לדין שא"א ליקח שתי פרוסות ללחם משנה.

אמנם חזית קשה ראיתי בשו"ת משיב דבר סי' כ"א שהביא מנהג בית חותנו בהתאחר אחד מן המסובין לבא לשלחן חמודות בש"ק או ביו"ט נותן לו שתי חתיכות פרוסות ללחם משנה והקשו עליו החברים דזה לא חשיב לחם משנה ועוד שאל השואל דא"כ מי שיש לו א' שלם ראוי יותר לבצע על שני פרוסות לקיים לחם משנה ולא כן מתבאר דעת רמ"א (סי' רצ"א) דכתב ולפחות לא יהיה לו בסעודה שלישית פחות מככר אחד שלם ותו הקשה מתוס' ברכות (ל"ט) ד"ה והלכתא שכתבו ומיהו בשבת נכון להחמיר ולברך קודם שיחתוך שלא לבצוע קודם שתכלה הברכה שאז לא יהי' לו לחם משנה, והמשיב דבר השיב לו דיש להביא ראי' מדברי הרי"ף ז"ל להיפך דאי נימא דבצועות לא איקרי לחם משנה א"כ היאך יוצא לדעתו בפסח ידי לחם משנה דלא מצריך אלא שתי מצות וחדא הלא היא פרוסה ואע"ג דמלשון הרי"ף ז"ל שכתב דאתא לחם עוני וגרעא לפלגא דחדא הלכך בצעינן אחדא ופלגא ומשמע הטעם דאתא האי קרא ומפיק מהאי קרא, ודמי להא דסוכה דאתי הלכתא ומגרעת לחדא ומשמע דאי לאו קרא דלחם עוני צריך ב' שלמות דוקא, ודחק בזה ע"ש ולכן העלה דבפרוסה נמי הוה לחם משנה וכן רצה לדחוק ברא"ש דבדיעבד מקרי לח"מ דהא ודאי מודה הרא"ש דאי ליכא אלא שתי מצות דיבצע האחת ויברך על חדא ופלגא ואי איתא הא סוף סוף לא הוה לחם משנה ולמה לי תרתי כלל לסגי בחדא אלא ודאי מודה הרא"ש דבדיעבד מיקרי לח"מ ע"ש ושוב הקשה לעצמו מלחמי תודה (מ"ו א') ולבסוף חילק דהעיקר היאך בא הלחם לפנינו דאם בא שלם אסור לחתכו ואם בא מחותך מקרי לחם משנה ע"ש. וכנראה דכיון בזה לדעת רב האי גאון הובא בר"ן פסחים קט"ז ד"ה מיהו כתב רב האי גאון דמחלק שם בין הובא לפניו פרוסה או הובאו לפניו שלמות אין לפרוס וכו' ע"ש.

ולפענ"ד כמה מן הדוחק יש שם וכנראה משום כבוד חמיו דחק לתרצו כראוי לו אבל הם רק לישב דברי חותנו ונראה ראשונה מה שהקשה מדברי הרי"ף ז"ל, נלפענ"ד אחד מג' דברים או יאמר דדעת הרי"ף כדעת הי"א שהבאתי לעיל ממכילתא שהביאו הכל בו והא"ח וי"א שאם לא יוכל להיות לו שתי ככרות שדי לו באחד שלם שכך מוכח במכילתא שביום היה יורד מן שני עומרים לכל אחד ואחד

ומהעומר האחד עשו שני לחמים הרי לשני עמרים ד׳ לחמים א׳ בע״ש בבקר והשני בליל שבת והשלישי בבקר והרביעי לסעודה שלישית. וממילא הכא בליל פסחים שא״א בשלמות שצריך להניח חצי המצה לאפיקומן ולכן שפיר סמכינן על זה דאין לך דיעבד יותר מזה.

שנית יש לומר דדעת רבינו הרי״ף דכיון דלחם עוני הוא זכר ללחם עוני במצרים ד״א לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה. (קט״ז א׳) ולחם משנה הוא זכר למן שירד להם משמים א״כ שני דברים אלו סותרים דלחם עוני זכרון שלא היה להם אפילו לחם שלם רק פרוסות פרוסות ולחם משנה מורה על המן שירד מן השמים לחם משנה כפלים ולכן דוקא שבתות וי״ט שמרמז אחר נפילת המן צריך לחם משנה אבל ליל פסח שהוא זכר ליציאת מצרים ולאכילת לחם עוני במצרים שהי׳ קודם ירידת המן במדבר שפיר די בזה בפרוסה ולא בעי לחם משנה שתהא היפוך וסותר זכרון זה לזה אלא רומזין בזה ללחם עוני ואם היו אוכלים מלחם משנה אין כאן הרמז דזה כבר הרמז על המן שאכלו שעל זה מרמז הלחם המשנה והם שני הפכים הפרוסה רומזת על לחם עוני והשלמה של שנים רומז על המן ולכן ליל פסח לא בעינן לחם משנה הגם דבכל יו״ט בעינן, ובזה הי׳ אפשר לישב מנהג שהי׳ בכמה צדיקים שהיו נותנין להבחורים שישבו אצלם על הסדר מצה אחת לקיום הכזית ולא נתנו להם לחם משנה כלל.

ועוד בו שלישיה דנלפענ״ד לחדש דבר מה שנתקשתי זה כבר לשיטת הרי״ף דאחד וחצי סגי א״כ למה לן לכתחילה להביא שתי מצות שלמות ולחלוק אותם אח״כ יביא לכתחילה מצה אחת שלמה ושתי חצי מצה ובהא סגי, וכמ״ש לדידן דמביאין ג׳ מצות אם נשברה אחת מניחין אותה באמצע כמבואר בש״ע להאופין מצות מעשרון ונשברה אחת, והנראה לחקור מתי הוא חיוב הלחם משנה ועד מתי וכגון מי שהניחו לפניו לחם משנה וקידש על היין ושוב נחתך אחד מן הככרות, ובירך על השני שהוא שלם אי יצא ידי חובתו, ולכאורה נראה דמעת קידוש עד לאחר המוציא בעי לחם משנה ומיהו יש לומר דאינו תלוי זה בזה אלא צריך להיות לו לחם משנה ולקדש עליו וצריך להיות לו שלימה לברך עליה דכל שהיה לו לחם משנה בשעת קידוש אף שלא היה לו בשעת ברכה סגי (ועיין מג״א סי׳ רע״ד לענין ככרות לשנות קודם ויכולו ולאחר ויכולו ע״ש והבן) וממילא כל שהי׳ לו לחם משנה בשעת קידוש ושוב קודם הברכה לאיזה סיבה או לאיזה צורך לאחר נט״י שיבר אחת מהחלות אעפ״כ כבר יצא ידי חובת הלחם משנה דהרי בשעת קידוש היו לפניו לחם משנה ולברכה הרי יש לו ככר שלם לבצוע א״כ כבר יצא ידי שניהם ידי בצועו על לחם שלום וגם ידי לחם משנה כיון שהתחיל בשתים.

ולפ״ז מיושב מה שהקשינו למה לכתחילה מביאין שתי מצות להרי״ף דבאמת אנן בעינן לחם משנה גם בליל פסח כמו בכל יו״ט ולכן מביאין ב׳ מצות שלמות ללחם משנה ועושין קידוש ומקיימין בזה להיות לחם משנה בסעודה ביו״ט ושוב לאחר שקיימנו מצות לחם משנה לוקחים מצה אחת וחולקין אותה לקיים זכר מצות לחם עוני ומיהו מצה אחת מניחין שלמה כדי לברך על השלמה בשעת המוציא ולפ״ז אתי שפיר מאד דברי הרי״ף וכל הקושיות שהקשו עליו והבן כי לפענ״ד הוא נקודה נפלאה. ולפ״ז עלתה בידינו חידוש דבר דמי שיש לו לחם משנה ועשה קידוש ולאחר נטילת ידים לברכה נשברה אחת יברך על השלמה ויצא ידי חובתו כיון שהיה לו כאן לחם משנה בשעת קידוש לסעודה וגם לברכה יש לו שלמה.

וממילא אזדא לה נמי ראית המשיב דבר מהרי״ף וגם ממה שרצה להביא ראי׳ מהרא״ש שנמי ס״ל הכי דודאי מודה הרא״ש בשאין אלא ב׳ מצות דיבצע האחת ויברך על חדא ופלגא ואי איתא הא סוף סוף לא הוה לחם משנה ולמה לי תרתי בכלל בחדא סגי אלא ודאי מודה הרא״ש ז״ל דבחדא ופלגי נמי מקרי לח״מ ע״ש ולהנ״ל לא קשה מידי והבן כי זה לפענ״ד נכון עכ״פ דברי הרי״ף והרא״ש מתפרשין באחד מתלתא אנפין וליכא ראי׳ כלל לשיטת המשיב דבר הנ״ל.

אלא דבעיקר לכאורה מדברי הרי״ף ז״ל (פסחים קט״ז) מוכח להדיא שכתב הילכך בפסח מברכינן על חדא ופרוסה אבל בשאר ימים טובים בצעינן על תרתין ריפאתא שלמאתא כמו בשבת דא״ר אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות שלמות בשבת מ״ט לקטו לחם משנה כתיב ופירשו רבנן דבימים טובים נמי בעינן לבצוע על שתי ככרות כמו בשבת דעיקר חיובא בשבת משום דלא הוה המן נחית בשבת אלא הוה נחית בערב י״ט זוגי זוגי כמו דהוה נחית בערבי שבתות הילכך בעינן למבצע ביו״ט על תרתין ריפאתא שלמאתא כדמחייבינן בשבת ובפסח אתא לחם עוני וגרעא לפלגא דחדא הילכך בצעינן אחדא ופלגא, והנה כתב רבינו הרי״ף מפורש ושנה דביו״ט בעי שתי ככרות שלמות כמו בשבת ואין הפרש בזה לזה ולא סגי בלאו הכי אלא דבפסח בא הכתוב וגרע השני מדין לחם עוני והוא כמ״ש בס״ד וצ״ע.

והנה רציתי עוד להשתעשע עם מעכ״ת בדברי תורה אמנם הזמן בוגד בי וגם אני מתכוין כנגד הנסיעה אי״ה ביום א׳ הבעל״ט לארצינו הקדושה לכמה ימים בענין ישיבתינו שם ויסלח לי על מיעוט פלפולי ואי״ה עוד חזון למועד.

ובזה הנני ידי״נ דושכ״ג וכאש״ל וי״ר שיזכה להרביץ תורה ברבים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים המצפה לישועת ה׳ כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רכט

טעם שאוכלים ביצים בסעודה בשבת ולא ביו"ט

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשב"ת. מה ששאל על מנהגינו שנהגו לאכול בסעודת שבת ביצים ובסעודת יו"ט לא נהגו לאכול ביצים.

ולפענ"ד הטעם לפמ"ש התוס' ביצה דף ט' ע"ב ד"ה אלמא דגבי ביצה לא שייך שמחה שאין בה שמחת יו"ט כ"כ ע"ש, והכוונה דאין שמחה אלא בבשר ויין וא"כ מה"ט נראה שאין אוכלין ביצים ביו"ט לסעודה. ואולי מה"ט ממעטין גם בדגים דאין שמחה אלא בבשר ויין וממעטין בשאר דברים כדי להרבות בשמחה שהוא מצות עשה ושמחת בחגך.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רל

התפלל מוצ"ש שתים אחת לתשלומין ולא הבדיל בשתיהם

ב"ה ג' לסדר כי ברוך הוא התשל"ו בנ"י

מע"כ גברא יקירא בנש"ק זרע ברך שלשלת היוחסין וכו' כש"ת מוה"ר **אביגדור יוסף מאיר פאלאק** בן בנו חורגו לכ"ק אדמו"ר מרן מוהר"א מבעלזא זי"ע וכ"י בישיבה הקדושה בעלז ירושלים עהי"ק.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו במי שלא התפלל מנחה שבת והתפלל מוצ"ש שתים של חול ולא הבדיל בשתיהן דקיי"ל דיצא אלא דשוב טעה וטעם קודם הבדלה דקיי"ל בזה שיחזור ויתפלל ונסתפקו שם אם יחזור ויתפלל גם התשלומין דמאחר שנפסלה תפלת ערבית נמצא דהתשלומין קדמו לחובת השעה וחייב לחזור גם על התשלומין או לא.

גרסינן בגמ' ברכות ל"ג ע"א בעא מיניה רב חסדא מרב ששת טעה בזו ובזו מהו א"ל טעה בזו ובזו חוזר לראש ופי' רבינו יונה טעה ולא הזכיר הבדלה בתפלה וטעה עוד שאכל קודם ההבדלה מי אמרינן שכיון שטעה בשניהם שלא יועיל לו באמירת הבדלה בלבד וצריך לחזור ולהתפלל ולהבדיל בתפלה או אמרינן כמו שאם היה זוכר קודם שיאכל היה מבדיל על הכוס ולא היה צריך לחזור ולהתפלל הכ"נ עכשיו אינו צריך לחזור ולהתפלל אלא מבדיל על הכוס ומסקנא דחוזר ומתפלל דקנסינן ליה מפני שטעה בשתים ועיין רא"ש שם ובטור א"ח סי' רצ"ד ובש"ע שם ס"א וכתב הב"י ולא ראיתי להרמב"ם שהביא דין זה.

והנה הט"ז סק"ב כתב כיון דאכל באיסור קרינן ביה טעה ועיין לב"ש שם ולכאורה נראה דהט"ז לא ס"ל דהוא מטעם קנסא אלא מעיקר דינא ונפ"מ דאם הוא מדין קנסא א"כ התפילה שהתפלל בראשונה יצא בה אלא דקנסוהו שיחזור ויתפלל שנית וא"כ תפלת ערבית שעבר וטעה קנסינן ליה ומנחה שלא עבר ועשה כלום לא קנסינן ליה לחזור ולהתפלל אבל להט"ז דהוא מעיקר דינא א"כ לכאורה כיון דנתברר דטעה וטעם קודם הבדלה חוזר על התפלה א"כ תפלתו הראשונה לא עלתה לו והו"ל תפלת תשלומים קודם לתפלת חובה לכאורה וא"כ שאילתן תלוי בפי' הגמ' דטעה בזה ובזה חוזר.

איברא דשאילתן לאו חדתא הוא והדבר מפורש בשו"ת ד"ח למרן אדמו"ר הגה"ק מצאנז יו"ד ח"ב סי' ס"ח בשלהי התשובה וז"ל אם שכח לומר הבדלה בראשונה בודאי לא יאמר בשניה שהוא בא לתשלומין ואסור להפסיק בה וגם אם שכח להבדיל וטעם מתפלל תפלת יומא עם הבדלה והשתים הראשונים עלו לו עכ"פ לתשלומין דלא הקדים כלל לתפלה בזמנו דזה התפלל כראוי רק שכח בשניהם הבדלה אבל תפלה ראשונה היה בזמנה והשניה לתשלומין ומה שמצריכין ליה לצלויי פעם ב' משום שטעה בהבדלה זה מעלמא בא ליה משום קנס וכו' ע"ש הב"ד בדע"ת סי' רצ"ד והנה כבר הורה זקן הגה"ק בזה שאין צריך לחזור וקצת נראה דס"ל דלכ"ע הוא משום קנסא.

סימן רלא

בהנ"ל התפלל שתים וטעה בראשונה

עוד להנ"ל

וממה שכתבנו לעיל נראה נמי לפשוט מינה שאלתו השניה במי שהתפלל שתים אחת לתשלומין וטעה בראשונה שהוא חובת היום ולא שאל מטר וכיוצא בו שדינו שחוזר ומתפלל א"כ כיון דהראשונות לא עלתה לו חוזר ומתפלל שתיהם אלא דנפ"מ דבשאר ימות השבוע יש לומר דהשניה עלתה לו לחיוב וחוזר ומתפלל עוד אחת משא"א לומר כן במוש"ק וי"ל דלא עלתה לו כלל כיון דהתפילות לא עלו לו וכן נראה.

אלו דברי הטרוד מוקירו בלתי מכירו דושה"ט וש"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רלב

אי יש להבדיל בעמידה או בישיבה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר שאלתך בענין המנהג שראית נוהגין להבדיל במעומד וקצתם בישיבה ובביאור הגר"א כתב בישיבה מה דעתי בזה.

תשובה. **לפענ"ד** דמנהג קדמון להבדיל מעומד איברא דדא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל והכלבו הובא בב"י א"ח סי' רנ"ו שנכון להבדיל מעומד והביא שם דעת התוס', ומה שמצא מעלתו בביאור הגר"א בישיבה הנה באמת כי בסידור הגר"א מבואר להבדיל בעמידה ע"ש וכן ראיתי מובא שהגר"א ז"ל עצמו הבדיל בעמידה ושאלו אותו על זה והשיב שכן ראה אצל אביו ז"ל שהבדיל בעמידה, והדברים ידועים.

ומצאתי בתשו' מהרי"ל סי' קכ"ד וגם נשאל אמאי מבדיל על הכוס מוציא אחרים מעומד כי יש דעות במרדכי שאין להוציא אחרים אלא בישיבה שצריך קביעות ישיבה ומה שמבדילין מעומד ולא חיישינן אמרדכי, בהא שאלתיו מקצת רבותי ואמרו דלא חזו רבנן קשישי דעבדי הכי (כלומר בישיבה אלא בעמידה) וחלקו דהאידנא אין נזהרין לשתות, ואין רגילין בקביעת ישיבה והסיבה, אמנם אני מצאתי באגודה שכתב וז"ל וא"ת בהבדלה איך פוטר אחד את חבירו בעמידה י"ל כיון שקובעין עצמן לצאת ידי הבדלה קובעין נמי לבורא פרי הגפן עכ"ל וש"י ע"כ.

והנה מבואר עכ"פ דמאז ולפנים נהגו להבדיל בעמידה וכמנהגנו, ואל ישגיח באותם המשחקים ממנהג אבותינו וח"ו לשנות מנהג אבות אפילו במקום שיש לישב בדוחק וכ"ש בדידן שטובה העמידה עומד ומשרת לפני הקב"ה כמלאך מיכאל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רלג

אשה אי יכולה לצאת הבדלה על הטעלעפאן

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בסי' ע' דן באשה שהיא בביה"ח אי יכולה לצאת הבדלה על הטעלעפאן ומע"כ ס"ל דבדיעבד יכולה לצאת.

ולפענ"ד זה כמה שנים שכתבתי בס"ד דקול על הטעלאפאן אינו אלא קול של עלעקטראנישע פעולות ואין לו שום שייכות עם קול המשמיע וגרע הוא מקול ההברה שאין יוצאין אלא הוא כעין טייפ-רעקארדער או גראמאפאן פלאטא ואין יוצאין בו שום מצוה דאין קול המשמיע של אדם המחויב במצות, ובס"ד כבר מורין כן בביהמ"ד כותינו, ובכל מקום שיש שם בני תורה הבקיאין וכן מבואר בפוסקים האחרונים. עיין משנ"ה ח"ד סי' פ"ה ובח"ז ועוד בכמה מקומות.

ולפני כמה חדשים יצא לאור ספר מנחת שלמה ליד"נ הגרש"ז אויערבאך שליט"א בסי' ט' שכתב קיצר הדברים שאין להשתמש בביהכ"נ לצרכי תפילה במקריפאן ורס קול דאי אפשר לצאת בשמיעה בשום דבר שחייבים לשמוע מפי אדם, ואף שיודע אני שרבים יתמהו על כך וכמו זר יהיה דבר זה בעיניהם, עם כל זה האמת הוא כדברינו וכו' כי בדברי בזה עם מביני מדע ויודעים בהלכה כולם הסכימו לדברינו עכ"ל ועוד האריך שם אבל זה די מה שנוגע להלכה ולפענ"ד שמחתי שיש לי רב אילן גדול לסמוך עליו אבל בלאו הכי הרי כתבתי בס"ד כן עוד לפני כ"ד שנים וב"ה גם לי כ"ע מודי דאינו יוצא כלום על הני מכונות ופשוט.

והגם כי רשמתי עוד כמה עניינים ואהבה דוחקת את הבשר וכל מה שכתבתי הוא מחמת אהבתו וידידותו אמנם היות כי אין הז"ג ואני טרוד בנגעי ופגעי הזמן ורק מחמת ידידות למעכ"ג גזלתי לי קצת מזמני והנני מכוין כנגד המברכין י"ר שיזכה להרבין תורה ברבים עוד ינוב בשבה דשן ורענן עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים ליס מכסים.

דושכ"ג בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רלד

לא היה לו יין להבדיל קודם ר"ה
אי מבדיל בקידוש

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר הנידון במי שלא הבדיל מוצש"ק שלא היה לו משקה להבדיל וביום ג' הוא ר"ה אי צריך להבדיל בקידוש. לפענ"ד פשוט דצריך להבדיל ולפוס ריהטא נראה שיבדיל מיד בשעה שמקדש ובשעת הקידוש יאמר יקה"ז דהיינו יין קידוש הבדלה זמן והגם שהוא נראה מילתא דתמיה מ"מ כעין זה משמע בשלה"ק הל' ר"ה עמוד העבודה ע"ש ודו"ק.

הדוש"ה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רלה

מי שמתענה שני ימים רצופים
וחל ר"ה ביום ג' כיצד יבדיל

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו במי שמתענה ב' ימים רצופים וחל ר"ה ביום ג' צריך שיעמוד במוצש"ק

אצל מי שמבדיל ויכוון לצאת עמו בברכה ויענה אמן ובזה יוצא שפיר אפי׳ כשאינו טועם מכוס הבדלה אף שבתרומת הדשן סי׳ קנ״ד יש דברים בדבר ומיהו אם לא שמע הבדלה או שהוא במקום שאין שם מי שיבדיל לו ולא הבדיל עד ליל ר״ה כשעושה קידוש צריך לברך יקה״ז ועיין של״ה מס׳ ר״ה תורה אור עמוד העבודה ד״ה אם חל ר״ה ועיין רמ״א א״ח סי׳ רצ״ט ס״ו.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רלו

התולש עשבים בשבת וחזר ונטעם אי חייב

מע״כ ידידי היקר כו׳.

אחדשה״ט. ובדבר שאלתו אי התולש עשבים וחזר ונטעם למקום אחר באופן שלא מתו אלא חוזרים וגדלים אי יש בזה חיוב חטאת או סקילה.

ולפענ״ד לפום ריהטא יש להביא ראי׳ מעציץ נקוב שמעבירו ממקום למקום שנחלקו בו הראשונים ז״ל אי חייב סקילה עיין רא״ש שבת. איברא דנראה דדבר זה מחלוקת הפוסקים דבס׳ מרכבת המשנה על הרמב״ם פ״ח מהל׳ שבת ה״ד בגבשושית של עפר פי׳ קושית ה״ה והלח״מ דדעת הרמב״ם ז״ל דדוקא בהגביה מעל הארץ, והניחה על גבי יתידות שיהי׳ מונח כן יום או יומים הוא דהו״ל תולש שמבטל היניקה משא״כ במגביה לפי שעה וחוזר ומניחו על גבי קרקע לית ביה משום תולש דבזמן מועט עודנו באבל לא ייבש וכן נראה דעת התל״ד.

ולכאורה יש להביא קצת ראי׳ לסברתם מהצד דג כל זמן שלא נתייבש בין הקשקשים שתוכל לחיות חוזר ומניחה במים אינו חייב משום צידה ומיהו המאירי כתב להדיא להיפוך דכל שהוציא ותלש מן המחובר לא מהני אם חוזר ונטעו דמלאכת תולש כבר נעשה והאיסור הנטיעה הוא מלאכה אחרת נמצא דהוא מחלוקת הפוסקים, וכבר ראיתי באחרונים שחקרו בזה ואין הז״ג כעת להאריך.

דושה״ט ובברכה בלו״נ,
מנשה הקטן

סימן רלז

לערב לבן עם גבינה בשבת

מע״כ ידידי היקר כו׳.

אחדשה״ט. ובדבר שאלתו עוד אי מותר לערב לבן עם גבינה בשבת אי יש בזה איסור משום לש. בספר שביתת השבת מלאכת הלש סי״א בסופו כתב דנראה דכמו כן כשרוצים להמחות גבינה רכה בחלב חמוץ וכיו״ב יש ליזהר ג״כ לעשות ע״פ הדרכים שנתבארו (היינו שיהי׳ בלילה רכה וע״י שינוי ע״כ) וציין עליו מעכ״ת וראיתי בברית עולם לידי״נ הגרב״ז שליט״א מלאכת לש אות ל״ג דלתינוק וכדומה יש להקל גם בבלילה עבה וע״י שינוי שתי וערב ואפשר דמותר גם לגדול לא רק לתינוק כיון שא״א לעשות מע״ש (כמו בסעי׳ כ״ב בשם הט״ז) ע״כ, ולפענ״ד אין להחמיר בזה כי כן ראינו נוהגין בתפוצות ישראל ולא חששו בזה וכה״ג לפענ״ד ראינו ראי׳ והמיקל בזה השכיר שכר עונג שבת וכל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים.

ידידו דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רלח

לטלפן למקום ששם כבר שבת ויגבהנו עכו״ם

ער״ה תשמ״ו מע״כ ידידי היקר כו׳.

אחדשה״ט. ובדבר שאלתו במי שהוא בארה״ב ורוצה לטלפן לירושלים עיה״ק ושם כבר שב״ק ובמלון יש שם עכו״ם שמקבל את הטעלעפאנים אי מותר לצלצל שיגיד כוח״ט להסבתא שלו כיון דכאן אכתי חול הוא.

ולפענ״ד דאין לעשות כן חדא דהגם דמי שקבל שבת על עצמו והשני לא קבל דאומר לו לעשות לו מלאכה מ״מ התם השני אין לו שבת ואין זה אכתי איסור שבת לדידי׳ והקבלה שקבל שבת מקודם הזמן נחלקו בו אי זה משום נדר או משום עשה עיין ר״ח יומא אבל כאן הרי התם הוא שבת גמור ואסור לומר לעכו״ם שיעשה מלאכה במלון ישראל בשבת אפילו למי שאין לו עדיין שבת ובפרט ליתן (מעסעדזש) מודעה למי ששם והוא אצלו ג״כ שבת וא״כ העכו״ם הוא עושה מלאכה בשביל הישראל בירושלים שאצלו כבר הוא שבת וכיון דהבעל מלון שכרו לזה נמצא דהו״ל עושה בשליחות הבעל מלון.

שנית דיש בזה משום זלזול שבת ואולי גם חלול השם שישמעו השכנים שם שהטעלעפאן מצלצל והעכו״ם מדבר עם יהודי שימסור מודעה ליהודי אחר בש״ק והלא לא יודעים השומעים מי הוא המדבר ואיכא חשד שיסברו שבאמת מא״י מדברים ויהודי מחלל שבת והרבה יש להאריך בזה אלא מפני שהוא ער״ה סמוך לחשיכה אין הז״ג יותר וי״ר שיזכה להכתב ולהחתם בספרן של צדיקים גמורים.

המכבדו ומוקירו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רלט

שעון אוטאמאט חשמלי בשבת

כ״ה תשרי התשל״ט בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב כו׳ כש״ת ישעי׳ זושע ווילהעלם שליט״א.

יקרת מכתבו קבלתי היום ויסלח לי על שלא תיארתיו כי לא ידעתי לכנותו אם הוא רב או ראש ישיבה. ובדבר שאלתו בענין השעון אוטאמאטי חשמלי (שבת זייגער) שהוכן להדליק החשמל בשעה ארבע אם מותר בבוקר שעות הרבה קודם ההדלקה לכבות החשמל על ידי הכפתור כדי שכשיבא השעון לשעה ארבע לא ידליק החשמל וכן להיפוך.

הנה כתבתי כעין שאלה זו לב״ב לידי״נ הרהגה״ל מוהרב״י זילבער שליט״א והנני שולח לו לילוס מהתשובה שכתבתי שם ומינה ילמוד לנידון שלו דלסגור הכפתור ג״כ נכנס בתוך הנ״ל ולפענ״ד פשוט דאין לכבות אבל מותר לומר לעכו״ס כה״ג לכ״ע כנלפענ״ד.

סימן רמ

שעון אלאר״ם המקשקש לשעות לסגרו שלא יצלצל

עוד להנ״ל

ועל דבר ששאל עוד בשעון רגיל לא חשמלי שיש לו אלאר״ם המקשקש לשעות אי מותר קודם שהגיע השעה לסגור האלארם כדי שכשיבא הזמן לא יקשקש. נלפענ״ד דאם אין השעון מוקנה אין בזה איסור כלל לסגור האלארם כלומר לדחוף הכפתור שלא יצלצל השעון וכבר כתבתי כן בספרי משנה הלכות ח״ו סי׳ נ״ג וסי׳ קפ״ו ע״ש.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמא

סחיטת זיעה בשבת אי אסור

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשהכ״ת. בדבר שאלתו במי שהזיע בשבת כ״כ עד שחלוקו נעשה לח אי מותר לסחוט הזיעה דלא שייך בזה כיבוס או דילמא גם זיעה אסור לסחוט.

ולפענ״ד פשוט שאסור לסחוט הגם כי יש לפלפל אי יש איסור מדאורייתא או דרבנן דזיעה לאו בכלל מים הוא, ומיהו מה שפקפק דא״כ יהא אסור להוריד החלוק ג״כ משום סחיטה כה״ג לא גזרו כלל להוריד והרי אפילו מי שירדו עליו גשמים ובא לביתו מותר להוריד מלבושיו רק שלא יפשטם בפני החמה וכיוצא בו עיי׳ סי׳ שי״א שלא יראה ככובס אבל להוריד מלבושיו אין בו איסור ועיין סי׳ ש״א סמ״ה ועיין ש״ע הרב סי׳ ש״א סעי׳ נ״ז דאפילו בגד שרוצה לשטוח בשבת אפילו לא נשרו אלא בזיעה אסור ועיין עוד שם סעי׳ נ״ט ודו״ק.

בברכה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמב

להניח פלאסטיק מנוקד על הס״ת ולקרות כך

עש״ק לסדר ויקרא התש״נ בנ״י יצו״א

בחודש אשר בו ישועות מקיפות, ישלח לנו גואל צדק בדחיפות, ויגאלנו גאולת עולם, ובתוכם ידי״נ הרה״ג וו״ח נו״נ כש״ת מוה״ר **אהרן מאיר קרוים** שליט״א מ. אב״ד מלבורן. רב בב״פ. מח״ס זכרון יהושע.

אחדשכ״ת בידידות. מכתבו קבלתי וגם המצורף והיות כי הייתי בארצינו הקדושה לקיים מצות ובנה ירושלים עיה״ק ואך חזרתי הביתה לא יכולתי להשיב בלתי היום.

ובדבר אשר נשאל מהרב יצחק פעלדמאן מבערכעס בעלגיע בביה״מ שאין להם בעל קורא מצוי בימי הקיץ ויש עצה לכתוב הטעמים ולנקד נקודות על פלאסטיק (בלע״ז) ולהניח הפלאסטיק על היריעות וממילא יהיה קל לקרות אפי׳ למי שאינו בעל קורא אי שפיר דמי.

ולפענ״ד יש לעיין אי זה בכלל איסור של נקודות ולכאורה אין בזה איסור משום ס״ת מנוקד אלא שיש לחוש שהעולה יחשוד שזה ס״ת מנוקד שהרי לא יבחין שזה על הפלאסטיק וא״כ עכ״פ משום חשדא יהא אסור או שאפשר דאנן לא גזרינן גזירות משום חשדא אטו שיכתבו טעמים, ומשום הפלאסטיק שקורא ולא מן הכתב יש לעיין בזה אי זה מקרי בע״פ ולכאורה לא גרע מבעל קורא שיש לו בתי עינים (ברילען בלע״ז) שג״כ מפסיק בין הכתב ובין העין וכנראה דלא בעי לראות דוקא בעין פקיחא בלי הפסק רק כל שיראה הכתב כשר, וקצת ראיה מנפל שעוה על האות שאם כיסה האות לגמרי ואינו ניכר אסור לקרות בס״ת ומיהו מותר לגרור השעוה וחזר ונתכשר ולא הוה חק תוכות עיין מג״א ופר״ח ובאה״ט א״ח סי׳ ל״ב סי״ז ואם השעוה צלולה ונראה האות מתוכו אם הוא בחול יגרור ואח״כ יקרא ואם הוא בשבת שאינו יכול לגרור כיון שהאות נראה מתוכו יקרא כך וכשר ויצא ידי קריאה עיין ביאור הלכה א״ח סי׳ ל״ב סי״ז הנ״ל. וא״כ לכאורה הכ״נ כיון שנראה הכתב ע״י הפלאסטיק יהיה כשר לקראת בו מעיקר דינא עכ״פ.

האמנם להלכה לפענ"ד אין לעשות דבר כזה אלא יקרא מי שהוא ויעמוד אחד לנגדו בחומש ויקרא לפני הקורא בלחש שלא ישמעו כל העם רק הקורא והוא יקרא אחריו כמבואר בש"ע א"ח סי' קמ"ב ס"ב בישוב שאין מי שיודע לקרות בתורה בדקדוק ובטעמים יקראו בתורה בברכה כהלכתה וכתבו הלבוש וש"פ דאם יש מי שיודע עכ"פ לקרות הטעמים מתוך החומש יקרא זה מתוך החומש לפני האיש הקורא בס"ת להורות הדרך בנקודות וטעמים וכיון שכבר מבואר בש"ע כיצד יעשו בכה"ג כן יש לנהוג ואין לשנות כלל.

דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמג

להניח תחבושת על המכה בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו ולהניח בשבת בענדעי"ד (תחבושת) על המכה במקום שיש חשש מירוח.

ולפענ"ד דתחבושת שאין בו מירוח מותר לחבוש רק כדי למנוע את הזוהמא אבל למרוח עליו או יש מירוח עליו אין להניח אם לא במקום סכנה, ועיין ש"ע סי' ש"א סעי' כ"ב, ובמ"ב סקק"ח וסי' שכ"ג ועיין קצוה"ש סי' קל"ו בבדה"ש סקי"א וכל מירוח או נתינת מירוח על גבי המכה הוא בגזירת שחיקת סימנים ואסור ועיין משנ"ה ח"ה סי' מ"ד.

המברכו בברכת התורה צלח ורכב על דבר אמת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמד

לצאת בשבת עם טלית שיש עליו זיפער מחובר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו אי מותר לצאת בשבת בטלית שיש עליו זיפער בלע"ז שבחורף מדבק בו חלק המעיל שיהי' מחממו ובקיץ מוציא החלק הזה, ונשאר חצי הזיפער על הבגד וחצי על חלק השני ויהי' לכאורה החלק הזה כמשוי. וכן שמע קצת גדולי המורים להורות.

ולפענ"ד אין בזה חשש לצאת כיון שהוא חלק מהבגד וגם הוא תפור על הבגד לצאת בו בכל עת אלא שבחורף משמש לדבק חלק אחר מהבגד והוי כמו כפתורים שמשתמשים בהם לסגור הבגד ואם לא סגר לא הוי משוי ובטלי לגבי בגד. ומעולם יצאו במכנסים שיש להם כפתורים לחבר עליהם המעיל שלמעלה ואם לא לבש החלק העליון לא נאסר לצאת במכנסים ומעולם לא ראינו פוצה פה ומצפצף בדבר זה וה"נ ממש כן הוא, וכן המעילים בעקעטשעס שיש להם חגורות לחגור את הבגד אם הם תפורים על הבגד מותר לצאת בהם ועיין שבת קל"ט ע"ב מתעטף אדם בכילה ובכסכסיה ויוצא לרה"ר בשבת ואינו חושש ולא דמי לטלית שאינה מצוייצת כהלכתו שחשובים ולא בטלו ועיין פי' ר"ח שם ובתוס' ד"ה ציצית על זה סמך רבי וכו' ועיין א"ח סי' ש"א סל"ט ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמה

לצאת במפתח המחופה כסף או זהב בשבת

ב' לסדר יהי' לכם קדש שבת שבתון התשמ"ט בנ"י יצו"א מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב בנש"ק ברקאי הרה"ג כש"ת מוה"ר יואל רוקח שליט"א אבן יקרה בברוקלין נ"י.

אחדשכ"ת בידידות. ובדבר שאלתו במה שנוהגים הנשים לצאת בשב"ק במפתח המחופה זהב או כסף מחובר בבגד כעין סיכה ובש"ע נראה בסי' ש"א שהוא אסור לצאת בו וציין למחבר שם סי"א דיש בזה מחלוקת ובש"ע הרב ס"ח דנהגו להקל מ"מ נראה ליה לאיסור.

והנה באמת כי יש בזה להקל ולהחמיר ומ"מ פוק חזי מאי עמא דבר ובמקום שנהגו להיתר אין מוחין בהם ובירושלמי פאה פ"ז ה"ה אם ראית הלכה רופפת ראה היאך הציבור נוהג, ובפרט שכתב המ"ב בבאור הלכה שם על שיטת היש מתירין אם הוא של כסף שכתב הלבוש דכיון דאין דרך לעשות מפתח של כסף הרי עיקרו נעשה לתכשיט ואע"פ שגם משתמשין בו מ"מ עיקרו לתכשיט עשוי ומותר כשמוציאו לשם תכשיט אבל אם הוא עשוי מברזל ונחושת אע"ג דעשוי לנוי כעין תכשיט אסור לצאת בו דעיקרו לתשמיש עשוי ע"ש וכתב בבאה"ל דמזה משמע דמפתח של ברזל ונחשת שקבוע ומחובר בסוף החגורה וכמו שפי' אחרונים גרוע ממפתח של כסף דהמתיר בזה כ"ש דמתיר במפתח של כסף ואפילו הוא קבוע באמצע החגורה ע"ש ונמצא לפ"ז אם נחמיר בזה כ"ש דנחמיר בהמפתחות שעושים על החגורה והו"ל גזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה (וודאי טוב מן השנים שיעשו עירובין ולא יבאו לידי איסורין ויהיה הכל בהיתר) אמנם לא אכשיר דרי ולכן לפענ"ד אין להרעיש על זה והנח להם לישראל ובפרט כי אין לנו רה"ר בזה"ז לפענ"ד בשום מקום בעולם וכבר הארכתי בזה הרבה בכמה מקומות וגם ההוצאה היא כלאחר יד.

אלו דברי ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמו

שכח להוריד מהבגד פתק מהכובס מע"ש

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. מי שלבש מלבושיו בש"ק ומצא שלא הוריד הפתקא (צעטיל) המחובר על הבגד מהכובס שנתנו לסימן אי מותר להורידו או לצאת בו בחוץ בשבת או שאסור לצאת עם בגד זה בשבת.

לפענ"ד ודאי דלכתחילה צריך להורידו קודם השבת ומיהו אם לא הורידו נראה דמותר לצאת בו בשבת דבטל הוא לגבי בגד ולא דמי להא דסימן ש"א סכ"ג ברמ"א שם דלא מהני החיבור לכסות בדבר שאין דרכו בכך ועיין מ"ב שם ס"ק פ"ב דהתם מיירי בדבר שיש לו חשיבות בפני עצמו אבל האי פתקא בטל הוא לגבי בגד ועיין מגדלות מרקחים א"ח סי' ל"ג ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמז

בגד הנעשה לקבל זיעה אי אשה יוצאת בו בשבת

ליל ששי לסדר כי ברוך הוא התשל"ו בנ"י

שמואל לקח פי שנים תורה ויר"ש ה"ה מע"כ מופלא ומפלג ברקאי בנש"ק וכו' כש"ת הרה"ג מוה"ר **שמואל** בן ידי"נ הרב הגאון הצדיק מוה"ר חיים **בערגער** זצ"ל ראב"ד מישקאלץ בנ"י.

אחדש"ת בידידות. ובדבר שאלתו אי מותר לאשה לצאת בשבת עם חתיכת בגד הנקרא (נורסינ"ג פע"ד) ומשימין זה נשים מניקות על ראש הדד שלא יזוב החלב ויטנף בגדיהם ויתביישו מזה גם שלא יצטער ע"י הלכלוך וכ"ת יצא בפלפולי חריפתא כולו נאה בראיות מש"ע סי' ש"א לא יצא הזב עם כיס שעושה להצילו מזיבתו וכן אשה לא תצא בבגד שקשרה לנדתה שלא תתלכלך בדם נדותה ואם קשרתו שלא יצער לה הדם מותר והאריך בדבר ובהא הלכתא אי בא להציל מטינוף ואינו בגד אסור וכל שבא שלא תצטער מותר.

ולפענ"ד יפה כיון בזה וכבר הארכתי בזה בס"ד בספרי משנה הלכות ח"ב לענין לצאת בשבת בכובע פלאסטיג על כבעו מפני הגשם ע"ש סי' ע"ב ע"ד ומשם יקחנו.

ומה שנלפענ"ד דבמשנה שבת ס"ד ע"ב תנן יוצאה אשה במוך שבסנדלה ותני רמי בר יחזקאל והוא שקשור לה בסנדלה ופרש"י שבסנדלה לתענוג ובמוך לנדתה פרש"י שיבלע טינוף הדם ולא יטנף בגדיה והתוס' הקשו דא"כ הו"ל אצולי טינוף ומשוי הוא ככל אצולי טינוף ולכן פי' שלא יפיל על בשרה ויתייבש עליה ונמצא מצערה והמאירי שבת הנ"ל נראה שפי' כפרש"י במוך לנדתה שפי' ליתנו בחדריה הצנועים לשאוב את הדם שלא יטנפו בגדיה ומתוך מיאוסו אין בו חשש הליכה ואפילו בלא קשר וכו' ומבואר דבשביל שלא יטנפו לחוד סגי וכדעת רש"י וצריך לחלק לרש"י ולהמאירי בין אצולי טינוף לאצולי טינוף ולאו בכל אצולי טינוף אסרו אלא אצולי מטינוף שאינו מאוס הו"ל משא אבל אצולי טינוף כדם נדה שהוא מאוס ג"כ מותר בשבת, וצ"ל דכיון שהוא טינוף שהוא מאוס יש בו ג"כ משום צערא שנמאסת ממנו ובמוך שבסנדלה כתב המאירי הנתון בתוכה לחמס או להניח מקושי הקרקע דמשמע דבעי עכ"פ שהושם במנעל לשם איזה פעולה ותשמיש ולרש"י לתענוג בעלמא סגי.

ומעתה לדידן לא מבעיא לשיטות רש"י ומאירי דכיון דאצולי טינוף במקום מיאוס נמי מותר הכ"נ בדידן דלא גרע מאצולי טינוף דעלמא אלא אפילו לשיטות התוס' וכפי שאנן קיי"ל בש"ע סי' ש"א רס"י ש"ג מ"מ נראה כיון דבאמת שאם הי' החלב זב מדדיה על גופה ומלבושיה ודאי שתצטער בזה מלבד הבזוי ברבים שיהי' לה ולכן הכ"נ מותר לכאורה כמוך לנדתה שמותר משום צער.

ואם יתעקש המתעקש ואמור יאמר דחלב לאו מאוס הוא ולכן גם החתיכות בגד שנותנת עליהם לא נמאסות וא"כ כיון דעיקר ההיתר דלא חיישינן דילמא אתי לאתויי משום שנמאסות ולא אתי לאתויי א"כ כאן כיון דליכא טעם זה אפשר הכ"נ דלא נתיר דילמא אתי לאתויי [הגם כי לפענ"ד דגם חלב כשמתפשט על הבגד וכיוצא בו ברחוב דבר מאוס הוא ודבר מאוס שאמרו אין הכוונה על צואה וכיוצא בזה אלא כל שבנ"א נמאסות בדבר כזה ואינן סובלות כיוצא בזה על מלבושיהם מקרי דבר מאוס].

מ"מ אפילו נסכים כדבריהם נראה לפמ"ש הסמ"ג והסמ"ק והמרדכי ופסקוהו בש"ע דסנדל ומנעל הסתומים מכל צד מותר אפילו אין המוך קשור כלל כיון שא"א שיפול משם רק אם הם פתוחים אפילו מצד אחד אסור וצריך לקשרו שם ועיין ש"ע הגרש"ז סי' ש"ג אות י"ז ולפ"ז בנידון דידן נמי כיון דדרך להשים (הנורסינג פעד) תחת החזה שעושים אותו להחזיק הדדים והוא סגור ומסוגר עליו מכל הצדדים א"כ הו"ל ממש כמו סנדל ומנעל הסתומים מכל צדדים שמותר אפילו אין המוך קשור כלל והכ"נ כן הוא לפענ"ד ולכן לא מיבעיא אם מכוונת שלא תצטער לה שמותרת לצאת לכ"ע אלא אפילו מכוונת רק לשם תענוג ושלא להתבייש כשיוצאה לרה"ר נמי לפענ"ד מותרת לצאת בו כיון שהוא סגור ומסוגר

תחת החזי׳ והו״ל כמו מוך שבסגדלה קיל הוא ממוך לגדתה ומותר לצאת ועכ״פ כמו מוך לגדתה ועדיפא מינה במה שאינו נופל על הארץ כנלפענ״ד.

ובזה הנני ידידו דושה״ט וש״ת וי״ר שיזכה ללמוד תורה לשמה בזכות אבותיו הקדושים ולגדל בניו לתורה ולגדולה במקום אחד כאות נפשו ונפש ידידו דושה״ט ושלום כל אשר לו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמח

לצאת בשבת עם לענדזים במקום דליכא עירוב

ה׳ שופטים התשמ״ג בנ״י יצו״א

בימי הרחמים והסליחות יכתבינו ויחתמינו שובע שמחות ולישועות ולנחמות ובתוכם מע״כ ידי״נ הרה״ג כו׳ וו״ח נו״נ כש״ת מוה״ר **יצחק אהרן פענפיל** שליט״א, ביה״מ גבוה לייקווד נ״ז.

אחדשכ״ת בידידות נאמנה. ובדבר שאלתו בנושאי לענדזי״ס (שהוא במקום משקפייס ברילל״ן בלע״ז) ושמע בשמי שאני מפקפק ביציאתם בשבת לרה״ר.

הנה כנראה שנכון שמע והגם כי לא ביררתי הדבר עוד לחוסר הזמן כעת ואני מקוה שמי שהוא אחר יברר הענין מ״מ לפוס ריהטא נראה דאסור לצאת בהם וכ״ש הוא מסתם בתי עינים שפלפלו בזה האחרונים ועיין מג״א וט״ז סי׳ ש״ג ס״ט ועיין רמ״א סי׳ ש״א סי״א ועיין ח״א כלל נ״ו דין ג׳ דאסור לשאת הבריל על החוטם במקום שאין שם עירוב דילמא נפל ואתי לאתויי ד״א והאחרונים כתבו דאם קשור היטב לאחוריו להגן בפני הרוח י״ל דבכל גווני שרי וקצתם הניחו בצ״ע עיין בנין ציון החדשות סי׳ ל״ז שפקפק בהיתר נשיאת הבריל״ן וגם בשו״ת אב״צ א״ח סי׳ כ״ט החמיר בזה, ועכ״פ אפילו לפי מנהג העולם להתיר עכ״פ במשקפייס שיש להם מוטות עקומים לאחוז תחת האוזן מאוזן לאוזן שלא יפלו אבל אם אין לו כן אסור להוציא והו״ל כמו (הצוויקער ברילל״ן בלע״ז) וממילא הכ״נ בהני לענדזעס כיון שאין להם שום כלי או תיקון אחוזה ורק הם מונחים שם תחת לפלוף העין ויש לפעמים שנופל ולפעמים הרי זה מגרד את העין ועוד כמה אופנים.

שוב אמרו לי שהני לענדזעס אם יפלו מן העין א״א להחזירם כך שצריך קודם לכבסם במים מוכנים לזה גם שמעתי שאם יש רוח גדול אפשר שע״י הרוח ינפח אותם ויפלו מהעינים או שיסתכל בצד עקום הרבה ג״כ אפשר שיפלו וכיוצא בו עכ״פ כ״ז שלא יתברר ההיתר אני מן הנמנעים להתיר. [וע״ע משנ״ה חלק ט״ו סי׳ ק״ג].

ידידו דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רמט

זב היוצא בכים שלו בשבת אי הוה מלשאצל״ג

אור ליום ה׳ תצוה התשכ״ט ברוקלין נ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב מופלא ומופלג וכו׳ הב׳ **מתתי׳ וויינשטאק** הי״ו תלמיד ישיבת נר ישראל באלטימאר תו״א.

אחדשה״ט. מ״ש מתוס׳ שבת צ״ד ע״א ד״ה ר״ש ס״ל דזב בכיסו לר״ש הוי מלשאצל״ג לענין הוצאה דהרי יכול לשבת בביתו למנות ראיותיו וצ״ע דהא בהוציא אוכלין בפיו כתבו בדף צ״ב ע״א דחייב ואמאי נימא נמי דהיה יכול לאכול אי הוי יתיב בביתא וליהוי מלשאצל״ג ע״כ.

ולפענ״ד הנה התוס׳ ז״ל תי׳ זה דשאני אוכלין שדרכן להוציאן בפיו בשעת אכילה וכל דבר שדרכו בכך לכ״ע הוי משצל״ג אף שהיה יכול לקיימה באופן אחר ולא אמרו אלא בכיס של זב דלאו דרכו לצאת בכיס זה אלא שצריך למנות ראיותיו ומוציאו לשם זה א״כ עיקר ההוצאה הוי שלא לצורך משא״כ הכא עיקר האכילה היינו הפת צריך ליה.

המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רנ

מי שצריך מים לקנח לנקיות בשבת

כ״ו אדר התשמ״ה בנ״י יצו״א

בחדש אדר של שמחה אשדר למע״כ ידידי הרה״ג וו״ח נו״נ כו׳ כש״ת מו״ה **נפתלי ויים** שליט״א בן לידידי הרה״ג מוהר״מ שליט״א מאב״ד פרעשבורג בנ״י.

אחדשכ״ת בהא הלכתא דרפיא בידיה במי שקשה לי׳ הנקיון בש״ק אי מותר לו לנקות באותו מקום במים ואח״כ לקנח בנייר ואם מותר ללחלח הנייר במים כדי לקנח יפה.

ולפענ״ד נראה לפ״מ שאמרו גדול כבוד הבריות שדוחה ל״ת שבתורה ואמרו דהיינו ל״ת דרבנן עיין ברכות דף י״ט ע״ב שבת פ״א בעיא מיני רבה בר רב שילא מרב חסדא מהו להעלותם אחריו לגג א״ל גדול כבוד הבריות שדוחה ל״ת שבתורה ופרש״י טלטול דרבנן אלאו דלא תסור אסמכוהו רבנן ובמקום כבוד הבריות נדחה ע״כ ועיין ש״ע א״ח סי׳ שע״ב, ומי שאינו יכול לנקות עצמו בלי לשפוך מים באותו מקום פשוט דליכא בזה שום איסור ואח״כ יקנח בנייר כנהוג ופשוט.

אמנם אם אי אפשר ליה רק באופן שירטב את הנייר ואח״כ יקנח נמי נלפענ״ד דמותר לרטב שהרי הא דאסור ללחלח בגד האיסור משום דשרייתו זהו כיבוסו עיין א״ח סי׳

ס"ג מבל כל שמרטבו דרך לכלוך שרי עיין ס"ע הנ"ל שם ס"ט וע"ש בבה"ל ד"ה שאין וסעי' ד' ד"ה ולמ, והגם דבמטלית רטובה מסור לקנח שבשעת הקינוח הוא קומט מן המים הבלועים במטלית מ"מ נראה דבנייר בה"ג מותר.

והטעם מבש דדרך לכלוך לע מקרי כיבוס שחיטה מדאורייתא לכ"ע וגם מדרבנן שם מתכוין רק לקינוח את ידיו וכיוצא בו אפילו במטפחת לטובה מותר וע"כ בדידן שאינו מתכוין כלל והוא דרך לכלוך גמור וכ"ש שאין דרך כיבוס בנייר כלל שאין דרך לכבס נייר שהיה ניתוק וניתוק ברטיבתו וודאי לע מיכפת ליה הכיבוס כלל ואין דרך לכבסו וגם אינו רוצה בסחיטת המים מהנייר שהמים ממחים את הנייר ולע שייך ביה כלל כיבוס ועיין ע"ע (בוטשאטש) ע"א סי' ס"ב דמוכח ניחית שתחלתא במי רגלים מותר לשפוך עליו מים שם אין כוונתו לכבס אלא לבטל המי רגלים והגם שיש חולק בדבר עיין מ"ב שם סוס"ק ל"ו ועיין מ"ש כלל כ"ב סי' ג' ושו"ת חבי"ע ח"א סי' קס"ע מיהו התם עכ"פ גבי ניחית יש נקיון וכיבוס וגם הו"ל פ"ר דניחא ליה אבל הכא ליכא דרך כיבוס בכך כלל.

שנית נראה כי כבר נסתפקתי מי בנייר שנימוח שייך כלל איסור סחיטה דלפענ"ד לע שייך איסור סחיטה בנייר כיון שאינו בר כיבוס והגם כי רואימי יש חולקין בדבר מ"מ לענין דידן שגדול כבוד הבריות נראה לפענ"ד שמותר לרטב הנייר ולקנח בשבת וכ"ע מודי בזה, ורואימי בקונט"ע לידידי בשערים המצויינים בהלכה סי' פ"ח סקכ"ג שכתב ג"כ לדרטב בנייר לצורך קינוח נקיות כיון דאין דרך כיבוס בכך וגם הנייר מתקלקל ומתאבד וכל שאין דרך לכבסו אין בו ענין כיבוס וכענין מש"כ המג"א דאין בציעה אלא בדבר שדרכן לצבוע ע"ש.

אלו דברי ידידו דושכ"ת ובזה הנני בברכת חג כשר ושמח בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רנא

אי מותר לצאת עם הברזילים שעל השיניים בשבת

מע"כ ידידי הרב וכו' כש"ת מוה"ר שליט"א.

אחדשכ"ת. ובדבר שאלתו אי מותר לצאת עם הברזילים של השיניים בשבת אי יש בזה משום משא.

לפענ"ד נראה דאם הם מהודקים ואין דרכם להוציא ברמוב וגם הולך כן בחול בכל יום נראה למותר לצאת בהם בשבת כמו בחול דבטל הוא לגבי שיניו ואין בו משום משא, ומיהו אם דרכו ליפול אפילו ברחוב יש לעיין שמא יש לגזור משום שמא יעבירנו ד"ע בר"ה במקום שאין עירוב ועיין ע"א סי' ס"ג אם אסר אחת מציניה ומצימה אחר במקומו לע תצא בו וכו' ומ"מ לפענ"ד לדידן אין חשש זה גם בשעת הילוך שיפסק ויפול עכ"פ יש לדעת המציאות בזה אם הוא עלול ליפול ואי לאו ועד כמה הוא שכיח שיפול מפיו בדרך או בבית או רק דרך מכילה ומיהו יראין לעצמו.

סימן רנב

להכנים מחט (פין בלע"ז) בשער זקנו בשבת

עוד להנ"ל

ואשר שאל אי מותר להכנים מחט בזקן בשבת כדי להגביה השערות שלע יהא ארוך יותר מדאי, ומלקו בזה הפוסקים.

ולפענ"ד עיין ע"א סי' ש"ח וסי' ש"ג ס"ט ובמ"ב סקכ"ה שם ולכאורה נראה כדעת הקלה"ש בזה לאסור במקום שאסור להוציא שאין שם עירוב ואפילו במקום שיש עירוב הרבה יש להחשב כדבר מטעם עוקר שערות מדרבן ומ"מ המיקל בזה אין לגעור בו דבנשים נמי התירו ולע מייתו משום עוקר שערות, אבל במקום שאין עירוב אין לעתי נוהה בזה כלל.

ובפרט לפ"מ שאמרו דלע תצא חשה בקטלע שבעוותרה ואפילו במוטין שבעוותרה מפני שצריכה להסירם בשעת הטבילה עיין ס"ע סי' ש"ג ס"ב ומ"כ הכי נמי שהנשים הולכים בשבת לטבול במקוה ומוציאים המחט מהזקן מ"כ ודאי יתרמה להם בטבילה ולע שפיר וכה"ג לכאורה אסור אפילו בנשים אם לע שהם רפויים והכא ליכא האי טעמא והבן. ומיהו כיון שראימי הרבה נוהגין כן לע רציתי לממות בזה למה והמאמיר תע"ב.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רנג

אסור להניח ברז נוזלים עם מים חמים מע"ש לשבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו מה שפסק אחד מן הפוסקים לנשים שנריכים מים חמים לשבת שישמירו את הברז פתוח ויצאו המים בכל שעה ולע תצטרך לפתוח וכה"ג ליכא איסור.

לפענ"ד כי זה איסור גמור וגמ' מפורשת הוא בסילונים שעשו אנשי טברי' מע"ש לתוך אמה של חמים והיו עוברין דרך שם בשבת והוחמו ואמרו חכמים אם בשבת כלומר אותן המים שבאים לשם בשבת הו"ל כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתי' ופרש"י מפני שהצוננין מתחממין ואע"ג דממילא אסור. ובדידן נמי הרי המים נכנסין צוננים בשבת לתוך הצינור של הבאילער ומתחממין ובאים ויוצאין א"כ הו"ל חמין שנתחממו או נתבשלו בשבת ואסור ואע"ג דממילא הוא כסילונים אסור, ועיין רמב"ם פכ"ב מהל' שבת ה"ג וטוש"ע א"ח סי' שכ"ו ס"ג וק"ל, ועיין משנ"ה ח"ז סי' נ"ד ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רנד

המקדים בזמן מוצש"ק מהו להקליט דברי תורה בשלש סעודות ממי שמאחר

א' פקודי התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' הב' המופלא **אהרן אשר** הלוי יונגרייז הי"ו בישיבת אהל שמעון ערלוי ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו במי שמחמיר במוצש"ק לפי שיטת הח"ס אליבא דרבינו תם שיציאת השבת היא שעתיים ועשר דקות אחר זמן הדלקת נרות בשבת, אי מותר למי שאינו מחמיר בדבר להקליט דברי תורה בטייפ-רעקארדע"ר בשלש סעודות כלומר דאצל הרב הדורש אכתי שבת הוא ואצל התלמיד המקליט כבר עבר שבת. והנה שאלתו זו יתכן אפילו לכ"ע וכגון שהדורש מאחר עם תוס' שבת לשעה או שעתיים אחר הזמן והשומע כבר יצא ממנו שבת מה דינו.

ולפענ"ד נראה דאסור להקליט דכיון דאצל הדורש אכתי שבת הוא הו"ל אצלו הקליט דברו בשבת והגם שאינו עושה כלום וגם אינו יודע מהנעשה מ"מ הו"ל מכשילו באיסור הקלטה בשוגג דסוף סוף דבריו נקלטים בשוגג ואיכא מעשה איסור וכבר הארכתי קצת בספרי משנה הלכות ח"ז סי' נ"ה באחד שהניח טייפ-רעקארדע"ר עיו"ט אצל רבו והקליט כל התפילות של יו"ט ונעשה מעצמו ע"י שעון אוטאמאטי וכתבתי שם דאיכא איסור משום מלאכת שבת ועיין שו"ת בית יצחק יו"ד ח"ב סי' ל"א במפתחות דאסור לדבר בשבת בתוך המכונה פאנאגראף ובשו"ת ערוגת הבושם א"ח סי' ס"ח.

וכרגע נפל מילתא בליבאי לפ"מ שכתב מהר"י ברונא ותה"ד מספקא ליה עיין מהר"י ברונא סי' קכ"א דאסור ליתן מעות ע"ש ע"מ שיחול הקנין בשבת ובשו"ת הגר"ע סי' שנ"ט מספקא ליה ועיין שו"ת מהר"ם שיק א"ח סי' רס"ד ופלא שלא הביאו דברי מהר"י ברונא הנ"ל ועיין משנה הלכות ח"ד סי' קמ"א, וח"ו סי' ע"א ועיין מג"א סי' ש"ו סקי"ד ושו"ת בית שערים א"ח סי' רס"ד שהקשה בזמן הבית שתקנו לאמור כל מי שמגיע לולבי בידו ע"ש.

והנה האב"נ תמה לדעת האוסרים מ"ש מכל שאר מלאכות דקיי"ל בכולם עושים אותן עם חשיכה כב"ה ותי' ז"ל דבכל שאר מלאכות כל שהתחיל בה עש"ק הכל הולך אחר ההתחלה ואפילו אם ימותו הבעלים המתחילים במלאכה זו לא יפסק המלאכה ואינו תלוי עוד בבעלים אלא התחלת המלאכה הוא שקשורה בבעלים ולאחר שהתחיל גמר את שלו והפעולה ממילא תגמור ושפיר נקרא נגמרה כל המלאכה קודם השבת והבן. אבל קניינים אם יעשה אדם קנין ע"ש על מנת שיחול הקנין בשבת ואם ימות הלוקח יתבטל המקח ולא יחול וא"כ ע"כ צריך גוף הקונה בשבת כדי שיחול עליו הקנין וממילא פועל הקנין עם גוף הלוקח או המוכר ושפיר אינו מועיל מה שהתחיל ע"ש.

ולפ"ז אומר אני הכ"נ לענין תקליט כיון שאינו מועיל הנחת התקליט אם לא יהי' גוף המדבר בו בשבת הו"ל איסור מטעם שא"א זולתו כלל לקלוט והבן. והגם שהוא בשוגג שאינו יודע כלל מזה מ"מ הו"ל מכשול בשוגג, ולכן לפענ"ד אין היתר בדבר כיון שאצל הדורש אכתי שבת הוא. ועובדא ידענא אצל אדמו"ר מרן הגה"ק מקלויזענבורג שליט"א אשר רצו לעשות טייפ מהשלש סעודה תורה והקפיד על זה.

ובדרך אגב מה שכתב לשיטת ח"ס אליבא דר"ת שעתיים ועשר דקות לא ידעתי כוונתו בזה.

ידידו בלתי מכירו צלח ורכב על דבר אמת, דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רנה

גבאי צדקה הרושמים נו"נ בשבת

עש"ק פנחס לסדר את בריתי שלום פה קרית אונגוואר ירושלים ת"ו

מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח וכו' כש"ת מוה"ר **יצחק לרנר** ירושלים ת"ו, בעהמח"ס שמירת הגוף והנפש.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו במה שדנו הפוסקים בנודרי צדקה בש"ק בקרה"ת וכיוצא בו ויש להגבאי פנקס מהנותנים ועושה סימנים על ההתחייבות והקשה אמאי לא נאסור זה מטעם הכנה שהוא מכין משבת לחול עכ"ל.

ולפענ"ד לא נגע זה בזה והני תרי מילי, דהכנה לא שייך אלא היכא דיש לאדם מלאכה שצריך לעשותה בחול והוא מקדים ועושהו בשבת או ביו"ט שלא יצטרך לעשותה בחול וכגון מי שצריך לפת בחול וצריך לאפותו והולך ואופה ביו"ט לצורך החול זה הוא הכנה שעושה ומכין מה שצריך לעשות בחול עושהו ביו"ט וזהו הכנה מיו"ט, אבל כאן בנודבי צדקה אין שום מלאכה שצריך לעשותה בחול ואדרבה אם יבואו הנודבים ויביאו מעצמם הנו"נ אפילו לא יצטרך אל כל הרישום וסימנים שעשה, וא"כ באמת אין כאן שום מלאכה שצריך בחול והוא מקדים ועושהו בשבת ולכן אין שייך כאן הכנה כנלפענ"ד.

ועיין מאירי ביצה ל"ז דמשו"ה מותר לפסוק צדקה בשבת משום דקיי"ל עד שלא בא ליד גזבר מותר לשנותה ומשו"ה כל הקדשות שלנו מותר בשבת דסתמא לענייס וכ"כ בכפתור ופרח הובא ביד שאול הל' צדקה. והלכה רווחת בישראל שפוסקים צדקה בשבת עיין טוש"ע או"ח סי' ש"ו ס"ו חפצי שמים מותר לדבר בהם וכו' ולפסוק צדקה ועיין שבת דף ק"נ. ועיין רמ"א לענין מי שברך ונודר כסף לצדקה ועיין עוד ברש"ל פ"ה דביצה לענין הכרזת מתנות לחתנים ועיין ב"מ אהע"ז מה שהאריך בזה להתיר.

דושה"ט ושכ"ת בידידות בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רנו

ללמוד תורה שבכתב בליל שבתות וי"ט

קרית אונגוואר ח"י מנ"א ה'תנש"א מלכותך ירושלים עיה"ק ת"ו

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח כש"ת מוה"ר **ישראל חיים יעקובי** שליט"א מב"ב בעמח"ס זכרון אליהו.

אחשבת"ר. בדבר אשר נסתפק מ"ש שבת משאר ימים שמותר ללמוד תורה שבכתב בלילה. ולפענ"ד יש לומר בתרי אנפי, חדא לפמש"כ דשבת הוא מעין עולם הבא כמבואר בזוה"ק ובמדרשי חז"ל וכיון דבעוה"ב ליכא טעמא דלעורר דינא וכיוצא לכן שרי בשבת ואין חילוק בין יום ולילה, א"י לפמ"ש דבשבת לילה כיום יאיר וכתבתי במקום אחר דלאחר מתן תורה יום השבת כולו הי' מאיר ובא ולא הי' חושך כלל אלא לאחר שחטאו שוב חזר העולם לקדמותו ומה"ט תקנו להדליק נרות בליל שבת ומצוה הוא וגם שיש טעם משום שלום בית מ"מ יש עוד טעמים כידוע בפוסקים, ואחד מהם גם שיהי' אור כל השבת בבחינת עוה"ב שכולו אור, וכבר כתבתי דמה"ט בברתא דרחב"ד במס' תענית (כ"ה ע"א) שהדליקה בחומץ ליל שבת וסיפרה לרחב"ד וא"ל בתי מאי איכפת לך מי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק, והי' הולך ודולק כל השבת עד שהביאו ממנו אור להבדלה, וצ"ב דלא עבד קוב"ה ניסא למגנא והי' די שידלוק שעה או שעתיים כדרך נרות שלנו, אבל נראה דכיון דהעיקר שיהי' כל השבת אצלו מאיר ובא ולכן דלקו הנרות כל השבת עד לאחר ההבדלה. וכבר כתבתי דמה"ט יש מקומות שנהגו להתפלל ולקדש ולילך בטלית מצוצית ליל שבת שהוא פלא ולהנ"ל י"ל כיון דמעיקר ליל שבת לילה כיום יאיר וצדיקים שזוכים לאור נעלם מתעטפים בטליתם בליל שבת וכמו ריב"א כמבואר בגמ' אלא שבעונ"ה שהדורות נתמעטין ואין זוכין, אנן לא נהגין אבל עדיין יש הרבה נוהגין כן ותעל"ב וע"כ ישר', ואל תתמה על זה כי בליל יוכ"פ כלנו לובשין טליתים עם ציצית גם בזה"ז והתם ודאי טעמא בעי ולהנ"ל אתי שפיר דבליל יוכ"פ נמי שמדליקין נרות ומוחלין כל העונות לילה כיום יאיר והבן.

ובזה הסברתי במקום אחר דברי רבינו הגאון רב אחאי בשאילתות שכתב בהל' חנוכה וז"ל מניח את המנורה על הפתח מצד שמאל כדי שתהי' המזוזה בימין והמנורה בשמאל ובעה"ב בטלית מצוצית באמצע, וכבר תמהו עליו כולם דהיכן מצינו בהדלקת נר חנוכה שצריך לבישת טלית והוא בלילה, אמנם להנ"ל יש לומר דכיון דבחנוכה מדליקין נרות ומדליקין נר להשתמש לאורה שפיר בעה"ב בטלית מצוצית שהרי הזוכה לנר חנוכה זוכה לאורה של מנורה ולאור אין סוף ב"ה, ויותר יש לבאר לפי דעת הסמ"ע ח"מ סי' ו' דהגם דאין דנין בלילה ומה שעכשיו נוהגין לדון משום שיושבין לאור הנר והדברים ידועים, ועיין גם בהפרדס לרש"י שכתב דחייב בציצית בלילה שהוא כיום יאיר.

ובמקום אחר תירצתי מה דאיתא במדרש דכשיצאו ישראל ממצרים היו כאלו שלא רצו למול ובשעת אכילה נכנס הרוח בפיהם ולא יכלו לעכב והלכו למשה רבינו שיתן להם מפסח לאכול ואמר להם שימולו והלכו ומלו, והקשה הגמהרש"ק דהרי אין מלין בלילה ולהנ"ל כיון דאז לילה כיום יאיר כמבואר דבליל יציאת מצרים היתה כיום יאיר ולכן שפיר היו יכולין למול בלילה והבן.

נחזור לענינו דעכ"פ כיון דשבת כולו קודש וכולו אור לא שייך ביה לומר תורה שבכתב ביום ולא בלילה שאור השבת מאיר ובא כל היום וכל הלילה והוא כמ"ש הפייטן קרב יום אשר הוא לא יום ולא לילה, ובזה יש לכוין נמי בנוסח המבדיל בין קדש לחול בין אור לחושך דמ"ש במוצ"ש דוקא דמבדיל בין אור לחושך לעולם ולהנ"ל דלאחר ש"ק שכולו אור חוזר ומברך המבדיל בין אור לחושך.

סימן רנז

טעם דבזה"ז לילה כיום יאיר
מותר ללמוד תושב"כ בלילה

עוד להנ"ל

ובהרהורי דברים כרגע נפל במחשבתי היות כי עכשיו קיי"ל דבזה"ז כותבין גם תורה שבע"פ משום עת לעשות לה' ולדעת רבינו הרא"ש ז"ל יוצאין בספרים אלו מצות כתיבת ס"ת (עיין יו"ד ע"ר ס"ב) והטעם כיון שמותר לכתוב ממילא מצוה נמי איכא של ולמדה את בני ישראל, וא"כ תורה שבע"פ כעת נמי בכתב הוא ולפ"ז י"ל דבזמן הש"ס קודם שתורה שבע"פ ניתן לכתוב אז דוקא הי' אסור ללמוד תורה שבכתב בלילה אבל בזה"ז הכל בכתב עלי ניתן, ואם נאמר הטעם דתורה שבכתב אסור לאומרה בע"פ ובלילה אין אור ושבע"פ יכול ללמוד בלילה ובחושך ולא צריך אור אבל בזה"ז שהכל בכתב גם תורה שבע"פ שפיר אין לחלק בין תורה שבכתב לבע"פ, ובפרט שהרי אמרו (קידושין ל') למה נקרא שמו בבלי שבלול בו הכל וא"כ כמה מקראי קודש הם כתובים בתורה שבע"פ וכשלומדים מגמ' שבכתב הני כתובי ודאי ושפיר א"א באופן אחר, ומיהו להפוסקים דעם פירושים מותר אתי שפיר.

והנה בגמ' קידושין (דף ל') אל תקרי ושננתם אלא ושלשתם וכו' לעולם ישליש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמ' ופריך מי ידע אינש כמה חיי ומשני לא צריכי אלא ליומי, וכתבו התוס' בד"ה לא צריכי פי' בקונט' ימי השבת כלומר ב' ימים מקרא וב' ימים משנה וב' ימים גמ' ולא נהירא דא"כ אכתי הוי מצי למיפרך מי ידע כמה חיי ע"כ נראה לפרש בכל יום ויום עצמו ישלש עכ"ל, והקשה בברית עולם ועוד דאכתי גם לפי' התוס' יש להקשות מי ידע אם יחי' כל אותו היום, ולפענ"ד גדולה מזו אמרו ז"ל (נדרים י' ב') לא יאמר אדם לה' עולה לה' מנחה לה' תודה לה' שלמים ת"ל קרבן לה' ופי' מן המפרשים דלא יאמר לה' קודם שמא ימות ונמצא מוציא ש"ש לבטלה וגם בשלה"ק האריך בזה בזכרוני ואין לי כעת הספרים לעיין בהם (כי אני על אם הדרך).

סימן רנח

ביאור דברי רש"י לעולם ישלש שנותיו בלימוד

עוד להנ"ל

ומשנלפענ"ד בביאור דברי רש"י מקושית התוס' דמה דפריך בגמ' מי ידע כמה חי הכונה כיון דדבר זה לא נתגלה לשום אדם כמה ימי שנותיו אם מאה שנה יחיה או שלשים שנה יחי' וא"כ ליכא שום מציאות לחלק לשליש שנותיו דאין שום מושג על כמה ועד כמה יחי' האדם אבל שבוע אחד הוא דבר ידוע וזמן מסויים בכל אדם ולא חיישינן שמא ימות באותה שבוע דלזמן מועט לא חיישינן שמא ימות וכמ"ש בריש מס' יומא ר' יהודה אומר אף אשה אחרת מתקינין לו וחכמים אומרים א"כ אין לדבר סוף והטעם דלמיתה לא חיישינן הגם דקיי"ל בגמ' גיטין (כ"ח ע"ב) שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן אבל התם לזמן מרובה אבל לזמן מועט לא חיישינן למיתה, ומה שאמרו (גיטין ל') חברך מית אשר נתעשר לא תאשר התם נמי שכיחא שימות בזמן מרובה אבל בזמן מועט לא חיישינן שמא ימות והאריכו בזה התוס' יומא הנ"ל ובעוד כמה מקומות, ומהו זמן מרובה לפי פשטות שנה שלימה, ועיין שעה"מ הל' סוכה ששלשים יום מקרי זמן מרובה שחיישינן למיתה, ועיין תוס' יומא ב' א' וחכ"א א"כ אין לדבר סוף.

ולפ"ז לכאורה שפיר מיושבין דברי רש"י דבשבוע יכול לחלק ליומי כיון דמיתה דחד שבוע לא שכיחא ובפרט המחלק ללמוד תורה כי הם חיינו ולא דמי למשלש לכל שנותיו שאין לו ידיעה כלום במה לשלש וזה משום דכי ידע כמה הוא חי כנלפע"ד.

ולדידן מיהו מבואר מדברי רש"י דמחלקין לימים אכתי תקשה הא בלילות אסור ללמוד תורה שבכתב, וגם להתוס' שחלקו ליום אכתי לא נתנו טעם משום תורה שבכתב שאסור ללמוד בלילה שבזה נראה שגם הם מודים שאפשר לחלק וכמ"ש בגמ' רק וכי יודע כמה הוא חי אבל בלאו הכי הי' טוב לשלש שליש במקרא ודו"ק.

והגם שיש להאריך עוד אמנם היות כי אין הז"ג וגם אין לי ספרים לעיין רק תורה שבע"פ ולכן גם המראה מקומות לא הספקתי לציין והנני חוזר על הראשונות בברכה שיצליח בספרו ובתורה בכלל ויזכה להיות ממזכי הרבים.

המעתיר בעדו לטובה, דושב"ת בלו"ג,
מנשה הקטן

סימן רנט

מותר למדוד חום בשבת בכל מין מודד

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר אשר נשאלתי במודד חום בשבת אי מותר במודד חום החדש שמראה ע"י שינוי צבע. ולפענ"ד בענין מדידת חום לחולה בשבת, כבר כתבתי

זה נכמה מקומות שמותר, גם למולד המוס נמולד מוס המדם שמרמה נצבעים המוס נמי לפענ"ד ליכא זה מיקור, ונמקום מחר בירדתי זה נמשובה ומין הז"ג כעת.

דו"ש בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רם

בדין שבר שבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בגיטמ"ד שמין סס מנין בשבת ושוכרים בחורים שילכו להתפלל סס ולקרות בתורה מי יש מיקור משוס שכר שבת.

ולפענ"ד הנה בחמת כי לדבר מלוה כתב הר"ם שמותר (הביאו הט"ר והב"י ולו"ח סי' ש"ו, וע"ם מה שחמה ובחו"ח סי' תקפ"ה). ועיין שו"ע הגרש"ז סי' ש"ו ס"ח דשכר שבת לא הוי רק עובדין למול ועיין כ"ן פ"ק דשבת לענין תקיעת שופר, ועיין משנ"ה ח"ח סי' מ"ל בתריכות קלת. עכ"פ מנהג העולם לשכור בנ"ל לקייס מלות קריה"ת ולהתפלל בציבור. ומיהו חמרו ז"ל לחינו רואה בו סימן ברכה לעולם, אבל מיקורא ליח היה. ועיין שו"ת בית שערים לו"ח סי' ער"ה ובשו"ע הגרש"ז סי' ש"ו ס"ח.

דו"ש בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמא

לקנות עלי' למי שעושה עמו סחורה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. רחובן הרוצה לעשות סחורה עס שמעון לחתר בשבת מי מותר לרחובן לקנות עליה בשבילו הגס שהוח שבת.

ולפענ"ד נרחה פשוט רחובן הרוצה לעשות סחורה עס שמעון לחתר בשבת מותר לו לקנות עלי' בשבילו בשבת, ומין זה מיקור שמוסב בשבת על עסקים חלח ענין של ביטוד שמותר לכבדו בשבת. ומין לזה שייכות כלל עס ודבר דבר ליבור מסור והרהור מותר ופשוט.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמב

לשלוח דרישת שלום בשבת לחו"ל

ד' לסדר ביותר צריך לזרז התשד"מ בנ"י יצו"א בחדש אדר שלמא אשדר להאי גברא יקירא ידידי הרבני הנגיד המפוחר ת"ח ובע"מ כש"ת מוה"ר **ישעכר דובער שווארץ** הי"ו, באנטווערפען.

אחדשה"ט בידידות נתמנה. יקרת מכתבו קבלתי ובדבר ספיקתו שפגע בחדס בטבריי בס"ק מחריה"ג ותמר לו אין לחז לגיסקעט מיינע קרובים אין אמעריקא כלומר חני דורש בשלוס קרובי באמעריקא אי זה בכלל מה שאמרו שבת ק"ג ובס"ע ע"א סי' ש"ז ובדבר דבר שלח יהח דבוך של שבת כדבוך של חול הלכך אסור לומר דבר פלוני מעשה למחר אי אסורה פלוגית אקנה למחר ובבחי"ט בס ס"א סי' רס"ו לחפילו לדבר מלוה ובמ"ב חות ל' הביח זה מחלוקת המג"א ס"ל לחפילו לדבר מלוה והח"ר ומח"מ ובכ"י סוברים לדבר מלוה שרי ומ"מ לכתחילה ודאי כ"ע מודים להחמיר וא"כ בדידן מהו.

ולפענ"ד פשוט לאין זה אסור כלל לא מיבעיא אס לא ימלח זה החדס אחר השבת דהו"ל בדיעבד ובורך לדבר, ובדבר מלוה הוא דשרי אלא אפילו אס ימלאו לאחר השבת שרי שהרי הא דנחלקו בזה הפוסקים אי שרי לומר היינו דוקא בדבר שאסור לעשותו בשבת אבל דבר שמותר לעשותו בשבת מותר לאמרו ואין בזה משוס ודבר דבר, עיין אס בס"ע ס"א ובדידן הרי אין כאן מלאכה כלל ומותר לד"ס בשבת (הגס שאמרו ז"ל דבקישוי התירו לשחול בשלוס בשבת אבל מ"מ היתר גמור הוא) אבר ע"כ לפענ"ד אין כאן שוס משש למשוך ד"ס כנ"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רמג

הקורא בקארעקטאן בשבת בדי לתקן לאחר השבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ע"ד שחלתו אי מותר לקרות בקארעקטאן בשבת בדי שידע לאחר השבת מה לתקן או להו"ל כעין הכנה משבת למול ומשוך.

ולפענ"ד נרחה לפמ"ש הרדב"ז והובא בברכ"י ס"ח סי' ש"ז ובשערי תשובה ס"ח סי' ש"ז שאסור לקרות בספר בדי להכיר מקוס הנרינ הגה"ה להגיה אותו למחר

אבל אם מתכוון לקרות ואם ימצא טעות יגיה למחר מותר ע"ש וא"כ אנן בנידון דידן נדון ק"ו בקארעקטאן שאינו ספר כלל שודאי אסור לקרות בו רק בכדי שידע מה לתקן לאחר השבת אבל אם כונתו גם לקרות ולראות מה כתיב שם הכ"נ דמותר והגם דיש לומר דספר עדיף מקארעקטאן מ"מ לפענ"ד יש לסמוך להתיר כנ"ל.

בברכה י' אדר ב' תשד"מ,
מנשה הקטן

סימן רסד

שכח להוציא החגורה ע"ש מכים של תפילין

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו מי ששכח להוציא החגורה מכים של תפילין מהו להוציאו בשבת. ולפענ"ד הנה תפילין כתב הרמ"א סי' ש"ח ס"ד שאין לטלטלם בשבת כי אם לצורך (תה"ד) ועיין ט"ז ומג"א שם שהחמירו דהו"ל כלי שמלאכתו לאיסור שהרי אסור להניחן ומיהו בש"ע סי' ל"א כתב דבשבת ויו"ט אסור להניחם משום שהם עצמן אות ובטלטול לא כתב כלל מה דינם ונחלקו האחרונים ועיין בבאה"ל סי' ל"א שדעתו נוטה להקל ולכן נראה במי ששכח הגארטעל להוציאו מע"ש מותר ליקח בשבת ואם אפשר לא יטלטל התפילין ואם בע"כ צריך לטלטל גם התפילין מותר דלדבר מצוה כה"ג יש לסמוך על המתירין אפילו לכתחילה.

ונראה עוד דמי שדעתו הי' לכתחילה להוציא החגורה משם וכן דרכו תמיד בימות החול ושבת כה"ג אין שום ספק והו"ל כמוציא טלית מהכיס שמונחים שם גם התפילין. ועיין מנחת שבת סי' פ"ח סקל"ח ושו"ת אב"נ סי' ת"א.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רסה

דלת שקבעו עליה קופת צדקה
אי מותר לפתוח בשבת

בס"ד, ד' לסדר ושב וקבצך מכל העמים התשמ"ט בנ"י יצו"א
מע"כ האי צורב עוסק החוקי חורב הבח' המופלא **ישראל אבוביץ** הי"ו בישיבה הקדושה בית ישראל אשדוד אר"י.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בדלת שקבעו עליה קופת צדקה בקביעות אי מותר לפתוח הדלת בשבת קודש כמו שהוא או שצריך לרוקנה בע"ש שלא תהא כסף מוקצה בה או שאינו מועיל גם זה. פשוט דאין צריך כלום ומותר לפתוח הדלת ולסגור כמו שהוא כי הקופה בטילה הוא לגבי דלת והגם שהקופה לעצמה היתה מוקצה ואסורה לטלטל מ"מ הכא לא הוי טלטול מוקצה אלא כלאחר יד ופחות מזה ומותר עיין סי' שי"א במג"א סקי"ד ובש"ע הרב ס"ט ולא דמי לנר וק"ו הוא מנר הקבוע בדלת שאם הוא של שעוה מותר לפתוח הדלת ואפילו אם הוא של שמן שאסרו לפתוח הדלת אינו משום מוקצה דהנר בטל הוא לגבי הדלת שהדלת היא חשובה שמשמשת לבית והנר בטלה אצלו ולא הדלת לגבי הנר ולא נעשה בסיס לדבר האסור (או שהוא טלטול מן הצד שלא אסרו) ולא אסרו אלא כיון שהשמן דרכו להתקרב ולהתרחק בנדנוד הדלת וא"כ בשעה שיפתח או יסגור א"א שלא יתקרב קצת השמן אל הפתילה או יתרחק קצת ממנו ויתחייב משום מכבה או מבעיר ואפ"ה התירו לפתוח ולנעול בנחת שלא יהא פסיק רישיה.

ועיין טור סי' תר"פ ובהג"מ ובש"ע שם ובש"ע הגרש"ז סי' רע"ז ס"ג בקונט' אחרון שם שעשה מזו מחלוקת בין הטור והגמ"יי והתוס' ומרדכי לענין בסיס וביטול אבל לכ"ע הדלת מותר לפתוח ולסגור וכ"ש הקופה שאין בה כל אלו ופשוט.

סימן רסו

ליקח דבר היתר ממקום שעל ידו
יזוז דבר מוקצה

עוד להנ"ל

בדבר שאלתו עוד בארון ספרים שיש שם דבר מוקצה וגם דבר שיש בו צורך שבת ובאם יקח ההיתר יזוז המוקצה.

ולפענ"ד אם אותז בההיתר מותר להוציאו הגם שיזוז המוקצה לפי שהוא מטלטל ההיתר וטלטול המוקצה לא הוי אלא כלאחר יד ואינו מתכוין לה ומותר ובלבד שיהיה באופן שלא נעשה ההיתר בסיס לדבר האסור כמובן. ועיין ש"ע א"ח סי' שי"א ס"ח. ואין הז"ג להאריך יותר.

דושה"ט בכוח"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רסז

מקרר שיש לו כפתור להדליק לפתחו בשבת

ל"ג בעמר התשל"א בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי מופלא ומופלג בנש"ק הב' וכו' **ליבוש קעניג** הי"ו בן ידי"נ הרב הגאון מוהרח"י אבד"ק יאקא ר"מ ומ"ש דישיבתינו הקדושה (כעת רב דקהל חקי חיים).

אחדשה"ט. בדבר שאלתו עוד במקרר חשמלי כשפותחים הדלת נדלק בו החשמל וכשסוגרין הוא נכבה מאליו והוא לפי שיש שם כמו כפתור על צד הדלת שבפתיחתו

הוא נדרס ובעש"ק נהגו העם שמוציאים את התגס (בגל"ד בלע"ז) שלא לעבור בשבת על הדלקה וכיבוי ומספקא ליה לאחר שהוציאו את התגס מ"מ כיון שהכפתור הזה שהוא מדליק את התגס מוליד כח השמל בשעה שפותחין וסוגרין הדלת מ"כ תפילו בדליכא שם תגס נמי חולי יש בזה איסור.

ולפענ"ד פשוט דאין בזה שום איסור דתפילו נימא דהכפתור לעצמו מוקצה הוא לגמרי כו מ"מ כה"ג לא הוי אלא גגיעה ודחיפה כלאחר יד ובלי מתכוין כלומר כשסוגר הדלת הכפתור נדחף וכשפותח חזר הכפתור ונפתח או להיפך והפותח אינו מכוין לזה ולא הוי אלא כמתעסק בעלמא וליכא שום איסור בשבר כמבואר בש"ס ופוסקים ובשו"ת מהרי"ל ובמרמ"ע עיין ש"ע או"ח סי' ש"י וש"ך וכיון שאינו עושה שום הלכה שיטול התגס הדריסה שנעשית מאליה ע"י סגירת הדלת בלי שום כוונה אין בזה תפילו נדנוד איסור (וע"ע שו"ת משנ"ה מ"ח סי' מ"ח).

בברכת התורה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רסח

המוציא מת לקברו אי הוה מלשאצל"ג

ג' לחודש שבו נתנה תורה התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח נו"נ אי"א כש"ת מוה"ר ירחמיאל זעלצער שליט"א בעמח"ס נר למאה.

אחדשב"ת בידודת נמנה. ובדבר הערתו ממ"ש בספרי משנ"ה מ"ז [סי' ס"ג] לפי שמצא בדברי הר"ן סו"פ המניע ד"ה ולחמרינן גדול כבוד הבריות שהקשה כיון דקיי"ל בכ"מ דאמר מלשאצל"ג פטור עליה מ"כ אף המוציא מת לר"ה ליחתרי (משום כבוד המת) ומי' דלא התירו משום כבוד הבריות אלא בדבר שעיקרו מדברי סופרים אבל רה"ר לא, דמי מפיס במלאכה זו אם הוא אל"ג שתפילו במת אמרו בירושלמי דמשכחת מהאל"ג כגון בכותי שהוציא לכלבו הלכך בריה"ר כו', וכ"כ הרשב"ץ, והקשה מעכ"ת לפי פי' הר"ן בירושלמי אזדא לן פי' ומי' במשנה הלכות מ"ז סי' ס"ג על קושית המאי"ר ומנח"א שממהו למה המוציא המת לקברו הוה מלשאצל"ג הא כיון דאיכא מלוה לקוברו עושהו אל"ג והמחירי פי' דברי ירושלמי במת עכו"ם או של אחריס ולפי דעת הר"ן עכ"פ בשעת הירושלמי ולפי גירסתו ופירושו הדרא קושית המאי"ר ומנח"א לדוכתיה דמוציא המת לקברו הו"ל מלוה ולמה הו"ל מלשאצל"ג ומ"ש ליחב כדברי המחירי.

ולפענ"ד לא קשה שהרי במחירי שבת ל"ג הנ"ל שהקשה הוציא וקבורה מלוה למה הותרה לקבורה לא הוה אל"ג ומאי שהניח דברי הירושלמי כמ"ש וז"ל ולמחירי לגדולי הדור שפי' כו שאלו שם לענין מת ישראל כשאין בו ריח רע או שלא היה זורך שהיה בו ריח רע פטור לר"ש משום מלשאצל"ג וחזרה שאלתו במקומה היאך אפשר שהקבורה מלוה ולא תהא הותרה זו מל"ג, למנח בדף ק"ה ע"ב הוסיף שניח יד בקוסיא זו וז"ל לפי דרכך למדת שלדעת הפוסקים כרש"י במלשאצל"ג שפטור עליה תפילו קורע על ממו פטור ואינה נקראת לריכה לגופה מלד קיום המלוה מפני שאין למלוה שעה עוברת ואלריכה לעפ"י שיצא הא שלא בזמנה עשאה ע"ג הגה חילק בין מלוה בזמנה לשלא בזמנה דשלא בזמנה הגם שיצא ידי מלומו מ"מ כיון דהו"ל שלא בזמנה אינה עושה המלאכה לריכה לגופה וא"כ הכ"נ בקובר המת בשבת הגם שעושה מלוה בקבורתו מ"מ כיון דליכא חיוב מלוה עליו בשבת והו"ל שלא בזמנו ולכן שפיר הו"ל מלשאצל"ג ואתי שפיר לפ"ז שיטתנו תפילו לפי' הר"ן ודו"ק, וע"ש בספרינו הנ"ל עוד כמה תירוצים ואתי שפיר הכל בס"ד.

ומחמת חוסר הזמן הנני לקצר והקוצרים אומרים יברכך וי"ר שנזכה לקבל התורה מתוך יראת הכבוד דקדושה ידידי"נ דושה"ט וכאש"ל בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רסט

לעשות מי סודא בשבת

ר"ח תמוז התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ המופלא ומופלג וכו' ר' שלום שטמר הי"ו בישיבה הקדושה צאנז קרית צאנז א"י.

אחדשה"ט. על דבר שאלתו מי מותר לעשות מי סודה בסיפולקס בשבת לחיל שהוא על הגבול.

ולפענ"ד אמת מגיד כי אינו בקי כ"כ בעשיית סודה בפופן זה ובאחרונים ראיתי מחלוקת גדולה הללו מוסכים והללו מתירין והעולם נהגו להקל עיין מהרש"ם ח"ג בהשמטות ובשו"ת הר צבי מהגרצ"פ זצ"ל מודפס בטור, ועיין שו"ת יביע אומר ח"ג סי' כ"ח וח"ד סי' ל"ח מה שכתב ידי"נ הגאון הגדול הרשאל"ל מוה"ר עובדי' יוסף שליט"א ועיין ש"ע או"ח סי' שי"ג ומג"א שם סק"ט וחזו"א סי' נ' סק"ט שוב ראיתי בספר שש"כ פי"ח סי' ל"ה שהביא בשם ידי"נ הגאון הגדול מפוסקי הדור מהרש"ז מויערנפך ירושלים עיה"ק להתיר, והגם שגדולים המתירו בזה לכתחלה שומר נפשו ירחק מן הספק מ"מ לחיל על הגבול ודאי מותר תפילו לכתחלה ואין להחמיר לו כלל וגם בזית המחמיר בקיום עונג שבת ומיקל בשתיית מי סודה מע"ב כנלפענ"ד והשי"ת יפרוס שלום עלינו ועל כל עמו ישראל בזיעת מצחיח מצית לדקינו בב"ד.

ומחמת נחיצות הענין לפי בקשתו מיהרתי להשיב בדבר דושה"ט ומברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ער

שברים שנשברו אי מותר להשתמש בהם בשבת

ג׳ מנ״א התש״מ ברוקלין נ״י יצו״א

מע״כ הרה״ג וו״ח נו״נ כו׳ כש״ת מוה״ר הרב משה מ. שקלארש בכולל גור בני ברק.

אחדשכ״ת כראוי לחושבי שמו. בדבר שאלתו בחפץ שנתקלקל או שנשבר ורוצים לתקנו עוד אלא שבינתיים משתמשים בו בלי תיקון זמן מה אי מותר להשתמש בו כך בשבת קודש וליכא גזירה שמא יתקע המבואר א״ח סי׳ ש״ח או דילמא התם איירי דוקא בספסל שאין בדעתו לתקנו עוד משא״כ בדידן רוצה לתקנו רק שלא הספיק.

ולפענ״ד פשוט דאפילו יש בדעתו לתקנו אחר השבת כל שהשתמש בו כך אפילו פעם אחת קודם השבת מותר בכל אופן דהא דאסור לישב עליה הוא מטעם דחיישינן שמא יתקע אבל כיון שישב עליהם פעם כך לא חיישינן עוד לגזירה זו וכן נראה שם סט״ז ברמ״א ועיין ד״מ סי׳ שי״ג סק״ג ודו״ק.

והנה כל זה לפ״מ שעלתה על דעתו לדמותו להרמ״א הנ״ל אבל לפענ״ד שאלת מעכ״ת לא דמי לנידון הרמ״א שם דהרמ״א כתב בספסל שנשמט אחד מרגליה וכיוצא בו דלזה חיישינן שמא יתקע כיון שהרגל רק נשמט ובפניו הוא וכל אחד בידו הוא להחזיר אותו הרגל למקומו אבל היכא דנשבר הרגל או שנאבד וצריך רגל אחר להחליפו והספסל עומד כך בלי רגל אין איסור להשתמש בו ולסמוך דכאן אין שייך גזירה דשמא יתקע עיין ט״ז ובאה״ט ומ״ב שם סקס״ט וא״כ בשאילתן בחפץ שנתקלקל באופן דלא הוי שייך לגזור שמא יתקע כה״ג שפיר מותר להשתמש בו לכ״ע.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעא

מהו הגדר של מחתך בשבת

מע״כ ידידי היקר כו׳.

אחדשה״ט. ובדבר אשר שאל עוד מה הגדר של מחתך אם צריך להיות דוקא למדה מדוייקת, או במדה שצריך לחתיכה מסוימת ואפילו אינו מקפיד שיהי׳ משהו יותר גדול או קטן האם גם זה בדין מחתך.

גרסינן בגמ׳ שבת ע״ד ע״ב אמר רב מנשה האי מאן דסלית סילתא חייב משום טוחן אמר רב אשי אי קפיד אמשחתא חייב משום מחתך פרש״י אמשחתא לחותכן במדה והרמב״ם פי״א מה״ש ה״ז כתב המחתך מן העור כדי לעשות קמיע והוא שיתכוין למדת ארכו ומדת רחבו כו׳ אבל אם חתך דרך הפסד או בלא כוונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק הרי זה פטור, הקוטם את הכנף הרי זה תולדות מחתך כו׳ הנוטל קיסם של עץ מלפניו וקוטמו לחצות בו שיניו או לפתוח בו את הדלת חייב ע״כ ועיין ה״ה מה שתמה על הרמב״ם ובקובץ שם האריך ליישב ובשאר אחרונים והרא״ש כתב ת״ר התולש את הכנף וקוטמו והמורט חייב ג׳ חטאות כו׳ קוטם חייב משום מחתך.

ויש לדייק בלשון הרמב״ם מרישא לסיפא דברישא כתב המחתך העור כו׳ והוא שיתכוין למדת ארכו ומדת רחבו משמע דבעי מכוין דוקא ואי לא לא הוי בכלל מחתך ובסיפא כתב אבל אם חתך בדרך הפסד או בלא כוונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק הרי זה פטור, ומשמע דוקא כה״ג שחתך בדרך הפסד או בלא כוונה למדתו אלא כמתעסק או כמשחק אבל כל שחתך שלא כדרך הפסד וכו׳ אפילו לא הי׳ כוונתו למדה זו דוקא נמי חייב וא״כ לאו רישא סיפא וי״ל דהכי קאמר המחתך העור כו׳ והוא שיתכוין למדת ארכו ומדת רחבו וגם זה דוקא שחתכו לצורך אבל אם חתך דרך הפסד אפילו כיון למדת ארכו ומדת רחבו נמי לא הוי מחתך כיון שחתכו בדרך הפסד הו״ל מקלקל הגם שכיון למדה, או שחתכו בלא כוונה למדתו אלא כמתעסק הגם שעלה לו כמדתו אינו חייב דבשבת מלאכת מחשבת בעינן.

ובמה שכתבנו מיושב לשון אבל אם חתך בדרך הפסד או בלא כוונה למדתו דמשמע דבדרך הפסד שכתב איירי בכוונה למדתו אלא שהי׳ בדרך הפסד אבל הי׳ החסרון שלא הי׳ כוונה למדתו ולכן פטור, אמנם יש לומר דמש״כ אבל אם חתך בדרך הפסד כו׳ כלומר דוקא שאם חתך בדרך הפסד אז פטור אבל כל שלא חתך בדרך הפסד כמה שחתך הרי זה למדה שהרי צריך לה ומ״ש באיזה מדה הוא מודד ואטו נתנה תורה מדה באיזה מדה למדוד אלא כל שהוא צריך לה וחותך לצרכו, עוד יש לומר דהכי קאמר או בלא כוונה כלומר אבל אם חתך בדרך הפסד או שחתך שלא בדרך הפסד אלא שחתך בלא כוונה למדה הגם שלא הי׳ בדרך הפסד מ״מ אינו חייב משום מחתך שהרי לא כיון למדה ובמחתך בעינן כונה למדה דוקא ולא הי׳ אלא כמתעסק לגבי מדה או כמשחק כה״ג פטור וזה נראה עיקר.

ואשר נלפענ״ד הוא כך דהיכא שחתך דבר למדת ארכו הצריך לו למשל שצריך ד׳ על ד׳ שיכנס במקום מסוים וחתכו ולא עלתה לו כגון שהי׳ גדול וא״כ לא נתקיימה מחשבתו או שהי׳ קטן ולא הועילה לו כה״ג לכאורה פטור דבשבת מלאכת מחשבת כתיב והו״ל קצת דומה להא דמתכוין

לזרוק שמונה וזרק ארבע או נתכוין לזרוק ארבע וזרק שמונה שבת ל״ז ע״ב דפטור דלא נתקיימה מחשבתו ורק היכא דאמר כל מקום שתרצה תנוח חייב כדאמר ליה רבינא לרב אשי ואמר ליה רב אשי דאמר כל מקום שתרצה תנוח ע״ש, וא״כ הכי נמי כיון דלא נתקיימה מחשבתו לכאורה פטור אבל היכא שהמדה שצריך לא איכפת לי׳ בדיוק ממש אלא שיהי׳ ראוי לצרכו כגון קיסם לחצוץ בו שיניו אין נפ״מ ולא איכפת לי׳ אם יהי׳ קצת ארוך יותר או קצר רק שיהי׳ ראוי לחצוץ בו שיניו שלא יהי׳ עב ביותר וכן קיסם לפתוח בו את הדלת כל שראוי לפתוח בו את הדלת זה הוא המדה שהתכוין לה א״כ חייב אחתיכה זו והו״ל כהא דאמר כל מקום שתרצה תנוח שעיקר כוונתו שיהי׳ ראוי לעשות מלאכתו והמדה הוא בזה שיהא ראוי לזה.

ומה״ט כתבתי במקום אחר לענין לקרוע נייר בשבת לקינוח דכיון דצריך למדה אסור משום מחתך הגם שאין לו מדה מסוימת מ״מ צריך למדה קצת שלא יהי׳ קטן יותר מדאי ועיין משנה הלכות ח״ו סי׳ פ״ד ולא מיבעיא אי מכוין לקרוע הנייר על מקום שהוא מסומן שיש בו נקבים קטנים (פרעפרירט בלע״ז) שנתקן למדתו דכה״ג הו״ל מחתך למדה אלא אפילו בסתם ניירות כיון דבלאו הכי קשה לי׳ הקינוח או אינו רוצה בכל הנייר א״כ רוצה לחתוך למדתו מקרי ועיין א״ר סי׳ שכ״ב באריכות ובמ״ב בביאור הלכה סי׳ שכ״ב מחלוקת הראשונים אי שייך חתוך ביד או בכלי דוקא א״כ המחתך ביד לא הוי אלא דרבנן אי נימא דליכא חתוך ביד אמנם נכרים דברי אמת מה שביאר בביאור הלכה דהעיקר שהכל תלוי בו הוא מה שדרכו לחתוך ועיין מג״א סי׳ שי״ד סקי״ד ועיין אב״נ א״ח סי׳ רי״ח שפי׳ דעת הרמב״ם הקוטם משום מחתך היינו משום שמקפיד על מדת עביו והתולש ענף מעץ גדול חיובו משום מחתך שראוי לעשות ממנו בית יד ע״ש הרי דאפילו האי חתוך אינו לגמרי למדה מ״מ כיון שעושה הפעולה הרי הוא בכלל מחתך כנלפענ״ד והבן.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ערב

כוון שעון מעורר בשבת

ד׳ לסדר טובה הארץ מאד מאד התשמ״ו בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב אלקי אברהם בעזרו כו׳ **אברהם דוד ליברמן** הי״ו ירושלים עיה״ק ת״ו.

אחדשה״ט. יסלח לי אם לא תיארתיו כפי כבודו כי לא ידעתיו לכנותו ויקבל הכבוד כפי הראוי לו.

ובדבר שאלתו בשעון מעורר שיש כמין כפתור שע״י מכוונים המעורר וביאר הדברים קצת אמנם לא הבנתי השאלה על בורי׳ ולכן אכתוב בקיצור דרך כלל דמה שרצה לדמות זה לבנין ע״פ דברי מרן החזו״א ז״ל שכתב כן לענין כפתורי החשמל.

הנה באמת כי שאני הכא דהתם החוטי חשמל הם מחוברים וחלק מן הבנין וכאן הוא כלי וממילא אין לו דמיון והם שני נושאין והרי אין בנין בכלים עיין א״ח סי׳ שי״ד, והאמת דגם בעיקר דין דהחזו״א ז״ל חלקו עליו האחרונים דאין בזה דין בנין וסתירה וגם בענייתי הארכתי במקום אחר בזה (עי׳ שו״ת משנ״ה ח״ח סי׳ ל״ה בנידון זה).

ומיהו הכא הכלל הוא שאם ע״י פתיחתו הוא גורם לחשמל שיצלצל או שיסובב הגלגל וכיוצא בזה הרי הוא בכלל איסור פתיחת החשמל שידוע שהחשמל פועל יותר כשמפעיל איזה דבר וא״כ האיסור משום מפעיל החשמל וממילא הכפתור הוא ג״כ מוקצה כיון שהוא כפתור לפתוח ולסגור פעולת החשמל.

סימן רעג

לסבב המאוורר (פען בלע״ז) בשבת

עוד להנ״ל

שוב נתיישבתי אולי כוונתו הוא על מאוורר (פען חשמלי בלע״ז) שמסובבת סובב סובב כדי לפזר האויר מ״מ לפענ״ד אין בזה היתר כי פשוט שהאמת הוא שע״י הוצאת הכפתור הנה המאוורר מוסיף בהדלקת חשמל וממילא אין לו היתר ושוב הכפתור נמי הו״ל משמש מוקצה ואסור לטלטלו כנלפענ״ד.

ומחמת כי אני טרוד בפ׳ ויהי בנסוע שהנני מתכונן לעלות לארצינו הקדושה בקרוב בעזה״י הנני מוכרח לקצר והקוצרים אומרים יברכך.

דושה״ט מוקירו בלתי מכירו בלו״נ,
מנשה הקטן

סימן רעד

ההורג זבוב בלי כוונה בשבת

פנחס תשד״מ מע״כ הרה״ג כו׳.

אחדשה״ט. ובדבר השאלה בשוכני (קאנטרי בלע״ז) מקומות נופש וחופש בש״ק ויש שם זבובים קטנים הנקראים (מאסקיטאס בלע״ז) והרגיש מה שהוא עוקצו והכניס ידו לשם ולא ראה הזבוב הזה רק שגרד בשרו

מחמת העקילה ואח"כ ראה שהרג את הזבוב אי חייב בתשובה ואיזה איסור יש בזה.

תשובה. **נלפענ"ד** דפטור מכלוס אם לא נתכוין כלל להרוג הזבוב דכיון דלא נתכוין הו"ל מתעסק ולא מכוין ועיין ש"ע א"ח סי' שט"ז הלד מזיקין ומיהו הכא קיל מזה ומותר וכן מלאתי להדיא בשו"ת הרשב"א ח"ה ס' ק' שאלה במולא פרעוש בחיקו בשבת ואין רואה אותו מהו להורגו והשיב תשובה אם כשהכניס ידו ראה והבין שהוא פרעוש אסור להורגו ואם לא ראהו והכיר ולא נתכוין לפרעוש אפילו שהכיר לאחר שהרגו אין עליו כלום שלא נתכוין להרוג פרעוש וקי"ל דבר שאין מתכוין מותר ע"כ ועיין ס"ח סי' רס"ח וא"כ בדידן נמי כיון דאינו מתכוין ואינו יודע שמא שם זבוב הגם שמרגיש העוקץ אם הרגו בלי כונה פטור ומיהו במקום ששכיחי זבובים וכמעט הו"ל כפס"ר צריך ליזהר בזה כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן ערה

נפסק הגומי של הברזילים מהו להניח גומי אחר בשבת

מע"כ ידידי היקר כו'.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו במי שיש לו ברזילים לתקן השינייס ומהודק ע"י גומי ונפסק הגומי אי מותר להשים גומי חדש אחר להדקו שלא יפלו הברזילים.

לפענ"ד לכ"ע אסור והוא לפמ"ש הא"ר סי' שי"ז דלהכניס שרוך במנעל בשבת אם הי' שם כבר כלומר שהוא שרוך ישן שכבר הי' במנעל זה אלא הוציאו לשעה מותר להחזירו אבל להחזיר שרוך חדש ואפילו ישן אלא שהוא חדש באותו מנעל כגון שנפסק השרוך במנעל זה והוציא שרוך ממנעל אחר ורוצה להשחילו (להכניסו) אסור משום תיקון מנא ע"ש והגם שיש מי שרצה לחלק ולחדש דדוקא במנעלים שלהם שלא יכלו ללכת בלי שרוך אבל במנעלים שלנו שאפשר ללכת גם בלי שרוך אינו נקרא מתקן כל כך האמנם כנראה דהאחרונים לא חלקו בהכי ועיין מ"ב סי' שי"ז סקי"ח וגם ראיתי בשש"כ שגם הגרש"ז נוטה דעתו להחמיר והארכתי בזה במקום אחר, ולכן בדידן שלכ"ע בלי הגומי החדש א"א להשתמש בברזל זה א"כ הו"ל ודאי בכלל מתקן שאין להניח עליו גומי חדש בשבת משום מתקן כלי.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רעו

להניח על הקדירה רותחת ביצה שבישלה ע"ש ולא גמר בישולה

ג' לסדר וקדשתו התשמ"ב ירושלים עיה"ק ת"ו

מע"כ ידידי הרה"ג המפואר חוב"ט מפלפל ומחדש מברר הלכה חידודו קודם לליבונו כש"ת מוה"ר **משה ידלר** שליט"א ר"מ בישיבה לצעירים דחסידי גור בעמ"ס בירורי הלכה.

אחדשכ"ת בידידות. קונטרסו קבלתי ועיינתי בו והנני למלאות בקשתו להעיר עליו כפי מיסת הפנאי על אם הדרך.

בסי' כ"ב עלה ונסתפק לענין ביצה שבישלה בע"ש ולא נגמרה בישולה אם מותר להניחה על הקדירה העומדת על האש כדי שיתקשה לגמרי והביא מש"ע סי' שי"ח ס"ד בתבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי הו"ל כנתבשל כל צרכו והתוס' הוי בגדר מצטמק ויפה לו אלא שאפשר כיון דצריך הביצה לעשות ממנה בצל עם ביצים ולזה צריך שתהי' ביצה קשה לגמרי א"כ הוי אצלו הבישול של הביצה כבישול גמור ולא כמצטמק ויפה לו ושאל את ידי"נ הגרי"ש אלישב שליט"א והשיב לו דדעתו דביצה הוי כדבר יבש כדחזינן בכמה דוכתי במס' ביצה דהוי אוכלא דאפרת וכיון דהוי אוכל מותר לחזור ולבשלה לגמרי אף דאיכא בה רטיבות בפנים ונצטנן מ"מ דינו כיבש ואין בזה משום בישול אחר בישול עכת"ד. ולפענ"ד ראי' זו תמוה הוא דמאי שיאטי' דבישול שבת של לח בלח ויבש ביבש לענין מה שנקרא אוכל ואם הוא אוכל יבש לכאורה יותר נמי לבשלה מתחלה כשלא נתבשלה כלל ח"ו כיון דביצה ראוי לגומעה כמו שהוא חי והו"ל כפירות שנאכלין חיין בש"ע סי' רנ"ד ס"ד שמותר ליתנם סביב הקדירה ופי' המג"א בס"ק י"ג אע"פ שא"א שיצלו קודם חשיכה מותר דחשיבי כמו שנבשלו כמב"ד דהרי ראויין לאוכלן חיין וי"ל דס"ל דביצה חי' הוי כבצל דאין טוב לאכלו כמו תפוחים וכמ"ש האגודה לענין תפוחי יער וכתב המג"א דה"ה לכל דבר שאין טוב לאוכלו חי דאסור ויש לעיין דלכאורה ביצה חי' ראוי לגומעה כמ"ש.

הן אמת דגם בעיקר ההנחה דביצה הוי אוכלא דאפרת איפליגו בה רבותינו ז"ל דמרן הח"ס כתב לענין ביצה חי' ביו"כ אי הוי שיעורה בכזית או ברביעית וס"ל בכזית והגרש"ק (בספר החיים) כתב דהאוכל ביצה חי' ביוה"כ הו"ל אכילה שלא כד"א ופטור עליה וכבר הבאתי בס"ד במקום אחר דדבריו תמוהין ובשו"ת מוהרש"ס (ח"ג סי' שנ"ח) ובאור שמח פ"ח מהט"א הי"ג כתבו דהוי אוכל ובשו"ת הרי בשמים אשר ציין עליהם מעכ"ת מהד' תליתאה סי' ע"ז לא מצאתי מזה מה שכתב מעכ"ת בשמו שביצה מבושלת רכה שנתבשלה במקצת ברור שנחשב כאוכל ולא כמשקה ואדרבה

שם הוא משובה בעין עגונה שנטבע בעלה ר"ל וחולי טעות הוא בהמציין ואין לי פה הספרים לעיין על מקום אחר ואני על מס הדרך.

איברא למדברי הרשב"ץ בילה הנ"ל מפורש דבילה הו"ל דין מוכל ע"ם בם' ממנס מדברי המוס' מולין דף ל"ו ע"ב ד"ה עליס ולבושה שהקשו דיין ושמן נמי ליתכשרו בחבת הקדם להיות מוכל כמו עליס ולבושה ותי' דחבת הקדם מהני מוהבשר לשויי מוכל מידי דממי לאוכל שהוא דבר עב וקשה כעין מוכל אבל לשויו משקה מוכל לן מהני חבת הקודם ע"ם ומשמע לכאורה דאוכל לן הוי אלא דבר עב וקשה ומדברים מדכתבו מידי דממו לאוכל שהוא דבר עב וכו' משמע דשאר דברים לאו מוכלא ניהו וע"כ בילה היא נמי כיון דלאו עב וקשה היא לאו מוכל הוא וכבר רגימי כמה מהאחרונים שהדגו מכאן בפשיטות דכל מוכל שאינו עב וקשה לאו מוכל מקרי לעולם וע"כ הכ"ג לדידן.

ובמקום אחר הרגמי לדעת מגמ' עירובין דף ל' ע"ש אמר רב שימי בר חייא מערבין בבילים חיות וכמה אמר רב נחמן בר יצחק (אחת) סיני אמר שתים ע"ם והגה מבואר דבילה מי' דין מוכל לו ולא משקה וגם מקרי רחוי לאכילה ולא כמהרש"ק וגם מדלא הגריך רבינו מבואר דדין מוכל להו.

ובתוספתא (הובא בר"ם פ"ג דטהרות) תניא השמן לא מוכל ולא משקה כיצד אמרו השמן תחילה לעולם וכו' ממלאת אומר ג' מדות במשקין הרוטב והגריסין והחלב והשמן שהמשקה טופח עליהן הרי אלו תחילה נקראו אין נריכין מחשבה לאוכלין דבם הוא מכוונת דבורים מטמא משקין ואינו אומר אוכלין מטמא טומאת אוכלין השמן לא מוכל ולא משקה ואינו אומר אוכלין מטמא טומאת אוכלין ולמשקין בילה דעתו הלא שנקרא אינו לא מוכל ולא משקה ואינו אומר אוכלין מטמא ט"ע למשקין בילה דעתו ושאר כל מי פירות כולן אינן לא מוכל ולא משקה וכו' ע"ם.

ובגמ' ב"ב דף ה' ע"ב דבם בכוורתו אינו לא מוכל ולא משקה אינו עליו לאכילה מטמא ט"ע למשקין מטמא טומאת משקין וכו' ועיין שלחי עוקצין פ"ג מי"ח אלות דבם מאימתי מיטמאות משום משקה ב"ם אומרים משיחחר וב"ה אומרים משירפך ובפי' הרע"ם שם דמטמא לאכילה כדמניא בפ' המוכר את הספינה דבם בכוורתו מטמא ט"ע בלא מחשבה ע"כ והיא לפי משקנת הגמ' שם תניא כוותיה דרב כהגע דבם בכוורתו מטמא ט"ע שלא במחשבה ע"כ ע"ש, ומבואר למשקין אזבו נמי ושמן וכיוצא בו נמי נעשים מוכל ומבואר למשקין בכוורתו מטמא ט"ע שלא במחשבה ע"כ ע"ש, למלך בין נידון הרע"ם למיירי בבשר אי דים שם בישול ממש לפי מה שנתבאר בסי' ס"ג ס"ג והגרעה לחפילו מיעוט לחלוחית ממש נמי אלא דים בישול מאכל ב"ד אבל לענין מ"ם אסור מה"ת עיין כו"פ סי' ל"ג והגרעה לחפילו מיעוט לחלוחית ממש נמי אלא דים שם בישול ממש עכ"פ במחשבה ולדרבה בשמן לא מהני מחשבת משקה עליו רק מחשבת מוכל למחשבת משקה בטלה דעתו וכנ"ל, ומיהו הרשב"ם ב"ב שם הביא פירוש משובש אי' בספרים שטעו לומר ללענין שבת מיירי ולאו מילתא הוא ללא שייך למימר הני ליתנע לחינן לא מוכל ולא משקה אלא לענין טומאה אבל לענין איסור מוקצה דשבת הו"ל למימר דשם שוב מכוורת אסור עכ"ל ע"ש.

הנה נראה מבואר ללענין שבת אפילו שאינו נקרע מוכל או מוכל או משקה לענין טומאה לענין שבת הו"ל או מוכל או משקה ועכ"פ נראה לחפילו נוחלים בשמן ובשם לפעמים יקראו מוכל ולפעמים משקה וע"כ נ"ל כן דהרי השמן הוא מז' משקין ואין לפ"ל להשמן אינו לא מוכל ולא משקה ואינו עליו לאכילה הרי הוא מוכל אינו עליו למשקין בטלה דעתו והרי פשוט שהשמן שהוא מז' משקין ע"ע לומר עליו בטלה דעתו ואינו משקה ועיין ספר החינוך שכתב להאוכל שמן לאחריו מברך על כזית ולא על רביעית דדרך השמן לאכלו ולא לשתותו ויש להאריך בזה, עכ"פ לפענ"ד ממה דבילה נקראת מוכלא לחפרט אין מזה להביא ראי' לענין בישול דמקרי יבש אלא כל שהוא בעשב לא ונוזל לא מקרי יבש בישב ולענין שבת כל שהוא יבש בעשב לענין בישול מקרי יבש וכל שהוא לא ונוזל מקרי לא ותלוי הכל במציאות ולא בשמע וכמ"ש גם הרשב"ם ודו"ק.

וברגע נפל בליבי לחולי דבר זה במחלוקת שנוי' להמגמ"כ הובא בשבימת השבת מלאכת מבשל דף נ"ב דיבש אפילו יש בו מעט שומן או מרק בדבר שנתבשל כל צרכו מותר להניחו נגד המדורה או לשרותו בחמין שאין לך בשר שאין מוהל ושומן יוצא ממנו ועכ"ז נידון לדבר יבש וגראה שכל שהרוב הוא דבר יבש אף שיש בו קצת רוטב ל"ם שם בישול ובקונטרס מחרון להגרע"ז הובא בקלוה"ם סי' קכ"ד ס"ק ל"ז דמבשיל אם יש עליו לחלוחית מיקרי לא ומבשיל יבש היינו שהוא נגוב לגמרי והב"י סי' רנ"ג הביא בשם רבינו ירוחם בשם רבינו יונה דכל שרובו רוטב ומצטמק ויפה לו והוא לונן כשמחזירו ע"ג כירה הוי מבשל גמור עכ"ל וכתב נמי רובו רוטב וע"כ יהי' תלוי בין ב' פלוגתות ואתי ממילא הא לחי החלק הקטן אית ביה לחלוחית מקרי מבשל או לא.

והנה כבר האריכתי במקום אחר לענין בישול בשבת שכתב הרע"ם ז"ל דהא דיעת דבשרע דמורע אינו מבשל רק אלא האם מ"מ לחלוחית שבו מבשל מיכף רק הבריית לענין מלקות נשנית ולית בה בלחלוחית שיעורא ולריך הבשר כדי בישול מאכל ב"ד אבל לענין מ"ם אסור מה"ת עיין כו"פ סי' ל"ג ס"ג והגרעה לחפילו מיעוט לחלוחית ממש נמי אלא דים שם בישול ממש

לדידן שכבר נתבשל ואפילו לח בלח נמי מעיקר דינא קיי"ל כהרשב"א דאין בישול אחר בישול וא"כ כה"ג לכאורה אין ראי' כבר, ועיין ש"ע סי' שי"ח ס"ט ובמ"ב שם סק"ע ודו"ק.

איברא דמעתה נראה לעצם דינא לחדש בבילה כיון דהבילה מכוסה בקליפה ואין הלחלוחית נראה כלל לעין א"כ כל שכבר נתבשלה כמב"ד שהוא ראוי לכל אדם לאכלה כך וא"כ לא הוי עוד דין בישול ורק משום לחלוחית שחיישינן שאולי לא נתקשה היטב אבל כיון שלדידן לא נראה הלחלוחית כלל ובשעת הנחתה לקדירה הרי היא נראית יבש לפנינו כה"ג אפשר לכ"ע לא חיישינן דאפילו למ"ד דלח אסור היינו דוקא כשהלח לפנינו הוא אבל כשהלחות מכוסה עם הקליפה שלה וברור לן שרוב הבילה נתבשלה ונעשית יבשה ורק ספק שנשאר קצת לחות כה"ג שוב הו"ל היתר גמור להניחה והו"ל ס"ס ספק אם יש שם לחות בכלל ואת"ל יש שם כיון דלא הוי רק מקצת אפשר דקיי"ל כהפוסקים דבקצת לחות שדינן ליה בתר יבש ואפילו את"ל דכה"ג נמי מחמרינן א"כ ספק שמא כיון דהמקצת הוא מכוסה ואינו נראה כה"ג לכ"ע לא גזרינן וא"כ כה"ג לפענ"ד היתר גמור להניחה כך כי מסתמא דרכה לגמור ואפילו אם פתחה וראה מצד אחד קצת לחות מ"מ אכתי איכא ס"ס הנ"ל וכיון דמעיקר דינא לח נמי אינו מה"ת סמכינן כה"ג להתיר כנלפענ"ד כעת מ"מ כיון שאין לי פה ספרים לעיין על אם הדרך ואני רק כמצליף מפה על הכתב ולכן לא יסמוך על זה עד שיברר הדברים.

ולעצם שאלתו להלכה לא אוכל לקבוע נפשי כעת מחמת טלטול הדרך ואולי יש לדמותו להא דסעיף ד' שרמזתי לעיל כיון שדרך רוב העולם לאכול ביצים שמבושלים ככה רק שנשאר קצת רטיבות בהם דהו"ל אולי יותר ממאכל בן דורסאי שרוב עולם אין דרכם לאכול כך רק בן דרוסאי וחבריו אבל הכא דרך רוב העולם הוא לאכלו רך והגם שעכשיו רוצה שהבילה תהי' קשה אין זה מפני שאינה מבושלת אלא שכך נעים לו יותר לעשות בבצל ומוטעמת ביותר אבל לענין בישול ראוי הוא לו ולכל העולם ומיהו יש סברא לומר גם דהחלק הלח לא נתבשל כלל וכלל לא ולכן נשאר לח ועכשיו כשיניחנו על הקדרה הרי עושה מעשה בישול חדש וכמ"ש הרא"ש לענין לחות הבשר שנתבשל (עיין כו"פ יו"ד סי' צ"ב ס"ג) ומחמת חוסר הזמן לא אוכל כעת להאריך וגם לא כתבתי רק תורה שבע"פ מהרהר וכותב ולכן אל יסמוך על זה רק לאחר שיעיין על המקומות הנ"ל.

ידי"נ דושה"ט ושכ"ת וי"ר שיזכה להרבות דעת תורה ויר"ש בין לומדי תורה ויתקבלו דבריו בין כותלי בית המדרש דושה"ט ושכ"ת בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רעז

המבשל בחמה בשבת אי מקרי בישול

ג' לסדר וארא התש"נ בנ"י יצו"א

כבוד הב' הח' ברקאי כמר יקותיאל יצחק בן אסתר יענטא שוורץ הי"ו תלמיד דישיבתנו הקדושה דקרית אונגוואר ירושלים ת"ו.

אחדשה"ט בידידות. קבלתי מכתבו ונהנתי שב"ה מצליח בלימודיו בישיבתינו הקדושה ומתעמק בדברי תורה וגם בהלכה למעשה בש"ע וגם נהנתי מדברי דרוש ששלח וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולאילנא רבא ותקיף יתעבד וצלח ורכב על דבר אמת מעתה ועד עולם.

ובדבר מה שנתקשה בדברי רש"י שבת ל"ט ע"א ד"ה בחמה שכתב דשרי בשמש לבשל בשבת משום דאין דרך בישולו בכך ותמה דביו"ד יליף ומקיש בישול דחמי טבריה בשבת לבישול בשר בחלב וכמו בישול בשבת שזה רק כלאחר יד יהא מותר ותמה דבשלמא בישול לגבי שבת כיון דהוי כלאחר יד ליכא חיוב כמו בכל שאר מלאכות אבל בישול לגבי בשר בחלב מ"ש שהוא בישול כלאחר יד סוף סוף הרי הוא מבשל בשר בחלב.

ולפענ"ד לא דייק בלישניה דבאמת ברש"י לא כתב דהמבשל בחמי הו"ל בישול כלאחר יד אלא דאין זה דרך בישול והם תרי עניני, וז"ל רש"י דשרי דאין דרך בישולו בכך ותמה באור לא מיחליפא וליכא למיגזר מדרבנן, וכ"כ הר"ן וברש"י על הרי"ף דשרי דאין דרך בישול בכך, והכונה בזה דהתורה אסרה לבשל בשר בחלב אבל הכובש בשר בחלב ונעשה ראוי לאכילה לא אסרה תורה ואף דקיי"ל כבוש כמבושל והגם שנתקן לאכילה ע"י כבוש או ע"י מלח ושאר מיני כבשים אינו עובר על בישול בשר בחלב דבתורה בישול כתיב והבישול שכתיב בתורה הוא בישול על האש וזה הוה דרך בישול והאי לאו דרך בישול ולכן בשבת פטור וה"ה בבשר בחלב דכל דבר שהוא בישול בשבת הוא בישול לגבי בשר בחלב, והא דנעשה ראוי לאכילה ונתקן אין זה מקרי בישול אלא בלשון מושאל וכמו דמצינו שאמרו מלוח כמבושל ומ"מ אינו חייב על בישול בשבת (הגם שבר"ן ע"ז מספקא ליה והארכתי בזה במקום אחר) וכן הבשילו אשכלותיה ענבים שג"כ מקרי בישול ועוד, אבל בישול בשבת ובבשר בחלב חדא הוא שלא נקרא בישול רק ע"י בישול באש ולכן בחמה שרי דלא הוי דרך בישול כלל.

אבל בישול כלאחר ביד בשבת הוא ענין אחר דודאי המבשל בשבת כלאחר יד נמי הוה בישול וגם לענין שבת בישול הוא ואינו פטור משום דכה"ג לאו בישול הוא ואז לא הוי מבושל אלא הפטור הוא משום חסרון באופן עשיית המלאכה דכל מלאכה מל"ט מלאכות הנעשית בשבת צריך לעשותה כדרכה וכדרך שהיו אותן מלאכות במשכן ואם עשה כלאחר

יד פטור מעונשי שבת מדאורייתא כמו על כל מלאכה שעושה כלאחר יד משום דלא עשה כדרך שהמלאכה נעשתה בשבת ובאמת כי נאלקו מי בכל התורה כולה נמי איכא חילוק בין כדרכה ובין כלאחר יד וכמו בשאלות שים חילוק בין תוכן כדרך תכילתן או שלא כדרך תכילתן הגם שבכל תופן הוא תוכן האיסור אבל איסור שנפסל מתכילה זה ענין אחר שאין זה ענין של כלאחר יד או שלא כדרך תכילתן אלא אין כאן איסור עיין תוו"ד סי' ק"ג שלא להמבשל בחמה לא תסרה תורה בישול כזה עיין ב"ע ג"ח סי' שי"ח ס"ג אבל בחמה עצמה כגון ליתן בישא בחמה או ליתן מים בחמה כדי שיחמו מותר ותולדות חמה שסור משום גזירה ע"ש ודו"ק היטיב כי קצרתי.

איברא לעצם הא שמעתא דמעשן ומבושל בחמי טבריא לענין בשר בחלב ושבת הנה בירושלמי שבת (פ' כלל גדול) איתא הלולה והמטגן השולק והמבשל והמעשן כולהון משום מבשל בישא בחמי טבריא מהו מזקיק אמר שסור ר' יוחנן אמר מותר והרמב"ם פ"ט מהמ"א ה"ג כתב המעשן והמבושל בחמ"ט וכיוצא בהן אין לוקין עליו משום בג"א וכתב ה"ה המעשן נעשי לעין איפסיטא בירושלמי נדרים פ' הנודר מן המבושל בחמ"ט נראה שם שהוא שוה למעשן ולגבי שבת שהמבשל בחמ"ט פטור כמ"ש בהל' שבת עכ"ל וכתב הלח"מ דהי' קשה ליה למה מבשל בחמ"ט אינו לוקה כיון דהוא מבשל ותי' כיון דלגבי שבת וכו' ע"ש ועיין פר"ח רס"י פ"ז שיש לברר אי מעשן ומבושל בחמ"ט אסורי מה"ת או מדרבנן והביא דברי המ"מ וכתב דנהי דלא איפסיטא ליה בנדרים ומיהו איפסיטא ליה בירושלמי פ' כלל גדול וכי היכי דמחייב במעשן הכ"נ מחייב בג"א אבל מבושל בחמ"ט לא מחייב ואינו אסור מה"ת, ומיהו הפלתי דמה דעת הפר"ח די"ל מעשן לגבי שבת הוה מבושל ולגבי בג"א לא דבעי דרך בישול ממש ולא מעשן ובאמת כי הרמב"ם נהלי' שבת הביא כלל הא ירושלמי דפרק כלל גדול לעניין שבת ועיין פרמ"ג שאין לדמות שבת לבג"א דאפשר לגבי שבת לאו מלאכה הוא ולגבי בג"א אפשר דהוי בישול או להיפוך ועיין בהגמ"ס סוף סי' שי"ח.

והמחבר ביו"ד סי' פ"ז פסק כהרמב"ם דהמעשן והמבושל בחמי טבריא אין לוקין עליו וכתב הש"ך אבל איסורא מיהו איכא ובאמת כי על הרמב"ם קשה שפסק לגבי בשר בחלב אין לוקין על המעשן וע"כ משום דמספקא ליה בירושלמי נדרים הנ"ל וכמ"ש ה"ה ולגבי שבת לא הביא כלל הא הלכתא דמעשן ובירושלמי מפורש דמעשן לגבי שבת הוה בישול וכבר הקשו עליו בס' מגלי טל ועיין טל תורות מלאכת תופה חות י' ג' מה שמי' ואין כאן מקומו.

והנני לברכו שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה ויעלה מעלה מעלה בתעלת התורה עד כי יגדל כאחד הגדולים בס"ד המברכו בברכת גלח ורכב.

בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,
מנשה הקטן

ג.ב. **הנני** בברכה י"ר שיוגל בנקל מידי זרים ויוכל ליפב על מי תורה וכבר הבטיחו לנו חז"ל כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ ובבריסם אינם נריכים חיזוק רק להתחזק ולהתמין בהם בתמונה שלמה. הנ"ל

סימן רעח

ישוב לדברי הגרש"ז משע"ע לסידור

מע"כ ידידי היקר כו'.

אחדשה"ט. ובדבר הסתירה שהבחת בסס תברך בס"ע הגרסת ז' ס"ח סי' שי"ח סכ"ז שמותר להחס תחיכת בשר שמן, ובסידורו בהלכתא רבתא לשבתא ד"ה ואפי' שאסור להחס בשר או עופות צלויס שיתחמס המוהל עד שהיס"ב ויש בו איסור סקילה, ולפענ"ד ליכא סתירה דבס"ע מיירי בתחיכת בשר בלי רוטב רק מה שיצא מהתחיכה שהוא לץ חייס אבל בסידור מיירי בבשר או עוף צלוי בשמן או רוטב קצת כדרך הצלוי ואס יפשר ויתחה יש בו איסור והבן כי קצרתי מאד.

והנני בזה אבקשך אהובי תלמידי כבני תנגל כל רגע שתוכל ואפך בה והפך בה דכולה בה ותרחה לחזור עד כמה שאפשר שתדע בעל פה כמה דפי גמרא שאפשר לאס וועט דיך היטען דעס גאנצען לעבען אבל משפחתך הכל כמו שהי'.

ידידו דושה"ט,
מנשה הקטן

סימן רעט

מקרר חשמלי למי שתיה אי מותר להוציא מים בשבת

ט' כסלו התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג וו"ח נו"נ אי"א כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א מעמפיס טענ.

אחדש"ת בידידות. בדבר שאלתו מי מותר להוציא מים בשבת לשתות מכלי המקרר מים (ווחטער פחוגטען בלע"ז).

ולפענ"ד הנה כפי ששאלתי פה מאחד מתלמידי הסביר לי דב' מיני פאונטען יש א' מה שממלאים מים בבקבוק גדול של ד' או ה' גלין מים והמים מתקררים שם עד שראויס לשתות ואח"כ החשמל מפסיק ואין המוציא מים לשתות עושה שום פעולה בענין החשמל וכה"ג מותר לכתחלה והוא לא גרע ממקרר פרידזעדער בלע"ז אלא דאסור לשום מים חדשים שם כמובן וכן נוהגין היתר בתנור טעה, אבל יש מין שני אשר הוא מחובר על הברז או בצידו וכל שעה שאדם שותה מן המים ויוצאים מן הברז באים מים אחרים ומתקררים, והוא כעין מכשיר לבשל המים ביציאתם מן הברז ועיין א"ח סי' שי"ח ומכלי זו אסור לשתות דכה"ג בכל עת שהוא שותה הרי הוא מפעיל החשמל לקרר המים והו"ל כעין הא דמשתמש במים חמים מן הבוילער דאסור בשבת להשתמש כפי הסכמת האחרונים ז"ל וגם אנן בעניותן כתבנו כן וא"כ פשוט דכ"ש הוא משם כנלפענ"ד, ומיהו אם המכוון הוא על כלי שפועל באופן אחר אין לסמוך עלי בזה כי אינני בקי היטב בפעולת המכונה ששאל ועל איזה כוונתו.

המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפ

בישל בשבת במזיד ואח"כ נזדמן לו חולה שיב"ם

מוצש"ק וישלח התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי המופלא ומופלג צ"מ וכו' הב' **יעקב צבי ריבא** הי"ו בישיבה שערי יושר.

אחדשה"ט בידידות. מה שהעיר בספרינו משנה הלכות ח"ג סי' מ"ד בהא חקירה במבשל בשבת במזיד שחייב כמבואר בש"ס חולין ט"ו וכתובות ל"ד ובטוש"ע א"ח סי' שי"ח ומעתה באחד שבישל במזיד ואח"כ נזדמן לו חולה שיב"ס אי נפטר מחילול שבת למפרע והארכנו שם דאינו מיפטר למפרע ויצא להביא ראי' מר' חסדא (פסחים מ"ו ע"ב) דל"ל הואיל ובישל לוקין עליו וקשה ליה לכ"ת אי בנזדמן לו אורח אח"כ יפטר הא הו"ל הת"ס שמא יזדמן לו אורח וא"כ האיך לוקין לר"ח.

והנה אי משום הא לא ארי' לא מיבעיא לדעת ר"י דס"ל לא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד א"כ הרי הכא מזיד הוא בשעת מעשה אלא אפילו למ"ד דבעי שיתיר עצמו למיתה וכל שנסתפק להמותרה הו"ל התר"ס עיין רש"י פסחים ס"ג ב' ומיהו בתוס' שם ישבו דרש"י נמי ס"ל דוקא בשיש ספק למותרה ולא למתרה ע"ש ובשאג"א בהוספה סי' א' שציין עלה מע"כ, מ"מ לא קשיא לפמ"ש התוס' גיטין ל"ג שהקשו במיחל נדרו וכן הבא על א"א אמאי לא הוי הת"ס הא בידו לשאול על נדרו וכן בידו ליתן גט שיבוטלו הקידושין למפרע, ועיין תוס' מכות ט"ו ד"ה במאי, ותי' דהיכא דאם יעמוד בחזקתו כמו שהוא עכשיו יתחייב מלקות בודאי רק שיוכל לעשות מעשה שע"י יפטור ממלקות כגון נזיר ששותה יין דודאי יתחייב מלקות אם יעמוד בחזקתו כמו שהוא רק שבידו לישאל על נזירתו אין זה התר"ס וכן לגבי א"א וכיוצא דהעמד דבר על חזקתו כמו שהוא עכשיו ועכשיו עשה איסור אלא שצריך מעשה ליפטר לא הוי התר"ס א"כ לר"ח דל"ל הואיל אפילו היה סברא דאח"כ ימצא חולה שיב"ס או יקלעו לו אורחים מ"מ כמ"ש עכשיו הרי הוא חייב מלקות לוקין אותו ולא הוי התר"ס והבן.

ומיהו לעצם כנראה דלא ראה בספרינו שם בתשובה הקודמת (סי' מ"ב) אות א' שהבאתי שם דברי התוס' פסחים מ"ז ע"ב דמה"ט לא אמרינן הואיל במלאכת שבת דחשיב"ס לא שכיח ואם הי' שכיח הו"א הואיל וע"ז קאי החקירה שאם אח"כ מצא חשיב"ס אף דלא הוי שכיח מ"מ כיון דמעיקר דינא אמרינן הואיל רק משום דלא שכיחא א"כ אפשר כל שנזדמן לו חשיב"ס הכ"נ דיועיל עכ"פ שלא יתחייב כיון דסוף סוף הרי יש לפנינו חשיב"ס וקצת דמיון ממה שכתב בשם הראב"ד שלהי יומא דכיון שניתן שבת לדחות אצל תינוק למול קיל נמי לענין חולה שיב"ס ע"ש והבן והני סימנים עד סי' מ"ט הם המשך תשובה אחת ע"ש.

המברכו בברכת התורה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפא

אכילת אשכליות (גרעיפ-פרוט) בשבת

מע"כ ידידי היקר כו'.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו אי מותר לאכול בשבת גרעיפ-פרוט פירי הנקרא אשכולי' עם כף שע"י אכילה סוחט המיץ.

לפענ"ד פשוט דמותר לאכול ומותר לאכול עם כף הגם שנסחטים בזה המי פירות כי סחיטה בשאר פירות לא הוה מה"ת לכ"ע וכל שהוא דרך אכילה לא שייך סחיטה כלל ועיין א"ח סי' ש"כ ס"א זיתים וענבים אסור לסוחטן אבל מותר למצוץ בפיו מן הענבים המשקה שבהן וכ"ש בשאר דברים ויש אוסרים למצוץ בפה מן הענבים המשקה שבהן וכ"ש בשאר דברים ובא"ר ובאחרונים בשאר פירות מתירין כדעה ראשונה ואפילו להמדקדק אין להחמיר וכל זה אפילו למצוץ בפי' אבל לאכול כדרך אכילתן מעולם לא ראינו שום

איסור ואפילו בזיתים וענבים רק שלא יתכוין לסחוט שאם כוונתו לסחוט למיץ אסור מדרבנן עכ"פ אפילו באשכליות ובפרט במדינתינו שנהוג לפעמים לסחוט גם אשכוליות למיץ ועיין קצוה"ש סי' קכ"ו סקי"ד בהבד"ש.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפב

לטלטל מאוורר בשבת

מע"כ ידי"נ הרב הגאון כו' כש"ת שליט"א.

אחדשב"ת בידידות. מה שכתב ששגור בפי העולם שמותר לטלטל ולהניע המאוורר (ווענטילאטער בלע"ז) ולכוונו אל האדם כרצונו בש"ק דמוקצה מחמת איסור מותר לצורך גופו אבל להעבירו ולהסירו ממנו אסור דאז אינו בגדר לצורך גופו אלא אדרבה מזיזו ומסירו מגופו שאינו רוצה בו ולזה לא מצינו היתר ולא הבנתי דבריו דודאי מה שצריך להסיר לצרכו מקרי נמי לצורך גופו ולמשל אם צריך להסיר דבר מאוס וכיוצא בו מקרי לצורך גופו ואם מפני שהוא יכול לעמוד משם א"כ גם להניעו י"ל שישב מצד שני שינשף עליו.

ומיהו לפענ"ד בעצם ההיתר אני נבוך ואין אני מן המתירין להניע המאוורר מכמה טעמים הגם שראיתי בכמה מן האחרונים שמתירין בנקל ואפילו לכתחילה ועיין אחריהם ועיין גם בש"ע א"ח סי' שי"ח מ"מ לפענ"ד אין אני רואה היתר בזה ואל ילך בני עמהם.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפג

עד הבדיקה אי יש בו משום צובע

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. שאלה, לפ"מ דקיי"ל דאסור לצבוע בגד בשבת והחותך ידו יזהר שלא לצבוע (עיין ש"ע א"ח סי' ש"כ ס"כ ובמג"א ס"ק כ"ד כ"ה) האיך הנדות בודקות בשבת ולא חיישינן משום צובע העד בשבת.

תשובה. **הנה** לפוס ריהטא נראה דדרך לכלוך הוא ודרך לכלוך לא אסרו אלא דלכאורה כיון שצריך לבדוק א"כ רוצה לראות המראה וצ"ע ועיין שבת י"א ע"ב בזב המוציא את כיסו ודו"ק. ומיהו מצאתי בלקט יושר בהל' שבת ששאל להתה"ד כן והשיב לו שמא לא מוצאת דם ע"כ. ביאר כוונתו דא"כ לא הוה פס"ר ובמקום מצוה לא גזרו.

ולפענ"ד נראה עוד דהרי לא ניחא לה למצא דם וגם אין נפ"מ לה בצבע שהוא דרך לכלוך ואף דבעי הצבע לדעת מה הוא מ"מ לא בעי לצבוע רק לברר אם הוא מראה אדום או לא ולגבי הצביעה הו"ל מתעסק ואצל"ג ופחות מזה ושפיר דמי בכל אופן. ועיין טוש"ע א"ח סי' ש"כ ובבאה"ט שם סקכ"ב ובמ"ב סקנ"ט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפד

לנקות בקבוק ילדים במברשת

מע"כ ידידי היקר כו'.

אחדשה"ט. בדבר אשר שאל עוד אי מותר לנקות בקבוק (באטאל בלע"ז) לילד במברשת (בראש בלע"ז) שדרך השתמשות נותנין מים בבקבוק ומשפשפים במברשת כדי לנקותו.

הנה המברשת העשוי' מפלאסטיק וכיוצא בו מחומר סינטטי ואין שערותיה דבוקות וצפופות זו לזו מותר לנקות בו ואין דין סחיטה כלל בזה ובפרט כיון שהמברשת יש לו בית אחיזה הו"ל כספוג שיש לו בית אחיזה עיין סי' ש"כ סי"ז וגדולה מזו ועיין אגרות משה א"ח סי' קי"ב ושו"ת יביע אומר ח"ד סי' ל' ועכ"פ לפענ"ד אין להחמיר בזה כלל ותה"ל שכך מצאנו נאמר בשם הגרש"ז שליט"א בירושלים עיה"ק ושמחנו.

דושה"ט וכאש"ל בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפה

מריחה (אייסינג בלע"ז) על עוגה בשבת

לכבוד האי צורב עוסק בחוקי חורב הרה"ג וכו' כש"ת ישראל גאלדמאן שליט"א מנהל ת"ת באוסטראליא.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו למרוח (אייסינג בלע"ז) על עוגה גדולה בשבת. ולפענ"ד הנה הגם דקיי"ל דאין איסור ממרח באוכלין עיין רמ"א א"ח סי' שכ"א סי"ט ומ"מ המחמיר במאכל של תפוחים תע"ב ומיהו כתב בביאור הלכה שם בביאור דברי המ"א ע"פ דברי הסמ"ק דדוקא באופן שאין כוונת המירוח לעצם המירוח רק כונתו למלא במקום הריקן ואף דהוא פס"ר מותר כיון דבלא"ה יש להקל מטעם דאפשר לאכול בלא זה אין לו להחמיר כלל ולכן מותר למרח תפוחים מבושלין על הלחם וה"ה שומן וחמאה ע"ש, ולפ"ז

להשים אייסינג כיון דהוא לשם קישוט והוא לעצם כונת המירוח שיהא נראה יפה ולא לעצם אכילה כממרח תפוחים מבושלין על הלחם כה"ג נראה דאסור מדרבנן כנלפענ"ד ואין הז"ג כעת להאריך בזה יותר.

דברי ידידו מוקירו בלתי מכירו וי"ר שיחתם בספר חיים טובים בספרן של צדיקים המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפו

מים שבאים לבית ע"י חשמל אי מותר להשתמש בהם בשבת

א' בשבת לסדר ויקהל התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ירא"מ הרה"ג וכו' ר' שמואל בנימין הלל הלוי יונגרייז נכד הרהגה"צ מפילעק.

אחדשה"ט בכבוד. מכתבו הגיעני והנני אך להשיב בדבר שנסתפק שדר בבית גדול שיש לו י"א קומות ובעליות העליונות מגיע לשם המים ע"י כח עלקטרי, אי יש לחשוש מלפתוח הברז בשבת שעי"ז אולי יתחיל החשמל לפעול בשבת ונמצא שהוא גורם להדליק ונכנס בדחוקים אי הדלקת עלקטרי בשבת אסור או מותר והביא משו"ת אבן יקרה וקרן לדוד סי' קמ"ה ותשו' ש"י סי' תקע"ז.

והנה באמת כי בזמן הזה אין לפקפק בזה וכבר פסקו האחרונים אשר מימיהם אנו שותים דהדלקת חשמל בשבת הוא איסור דאורייתא ואין לזוז מזה, ומיהו לענין פתיחת הברז שבו מסתפק כבר נשאלתי כעין זה ממעוני הקיץ שיש להם שם ג"כ מעין שעולה ע"י חשמל וכן הוא ברוב מקומות של הבאנגאלאוס שהמים אינם באים מהעיר אלא מן המעין ונשאלתי אז אי מותר להשתמש במים אלו בשבת, והעלתי כיון דליכא כאן אלא כח כחו או כמה כחות וגם ליכא אלא גרמא דלאחר שיפתח הברז ויצאו מים אז לפעמים יתחיל החשמל לפעול וגם זה לאו פסיק רישא הוא דהרבה פעמים שאין החשמל מתחיל לפעול מיד אפילו כה"ג כיון שגבול יש עד כמה יצאו המים שיתחיל החשמל לפעול, כה"ג לפענ"ד היתר גמור הוא.

ועיין א"ח סי' שכ"ב וב"י א"ח סי' רס"ה ורצ"א א"ח סי' של"ד ובפרט כי גם אינו מתכוין איכא נמי הכא ואדרבה רוב בנ"א אף לא יודעים שהמים באים ע"י חשמל ולדידהו הו"ל בגדר מתעסק וא"כ הו"ל אינו מתכוין וכח כחו וגרמא וספק שיפעול החשמל, כה"ג לכ"ע ליכא איסור ולא גזרו רבנן בכה"ג אפילו אם אפשר לפעמים יפעול החשמל.

והגם דבעיקר דין גרמא בשבת נחלקו הפוסקים והוא כמעט סתירה בש"ס ב"ק (ס' ע"א) משמע גרמא אסור ובשבת ק"כ מבואר דגרם כיבוי מותר והאבן עוזר סי' שכ"ב כתב דבמלאכת שבת גרמא אסור מדאורייתא והמג"א חולק עליו ועיין ח"ס א"ע סי' כ' דאי הבערה ללאו יצאת אפשר דגרמא מותר, ועיין תוס' ור"ן שבת מ"ז וב"י א"ח שבת סי' רס"ה והארכתי בזה במקום אחר עיין משנה הלכות ח"ד סי' מ"ח ועוד הארכתי בכמה תשובות, מ"מ כה"ג נראה דלכ"ע ליכא למיחש ובפרט שנוגע גם למצות שבת.

ומה שהביא מדברי מהרי"א אסאד ח"א סי' נ"ח דאסור לילך בקרונות שהולכות מכח אש (טרעין או רכבת) אפילו אם יש שם רוב עכו"ס כיון דנתרבי המשא צריכין יותר אש נמצא הכי נמי כיון דכל המים באים בשביל רוב ישראל א"כ הפעולה הוא בשביל ישראל נמצא הוא מבעיר על ידו ובאמת אם בא בשביל רוב ישראל לא הי' צריך להביא מהא דמהרי"א דהתם ברוב עכו"ס מיירי אלא דברוב ישראל מבואר לענין מרחצאות שנתחממו אם רוב ישראל אסורין וז"פ.

אמנם אפ"ה דידן אינו דומה לדהתם דהתם בע"כ כיון שעלו בני ישראל על הרכבת או הקרון הזה מיד נתוסף במשא וצריך מיד ליותר אש, ולמשל באויטא אם ישבו ב' אנשים ויתוסף שלישי מיד יצטרך ליותר אש הדלקה גאזאלין וודאי כה"ג איכא איסור דלדידיה מדליק אבל בדידן כשפתח הברזא אכתי ליכא איסור וגם אפשר שלא יהי' בכלל אפילו יהיה לאחר זמן ובעקיפין ע"י גרמא מכח כחו ולא ישר ועוד, כה"ג נלפענ"ד דהיתר גמור הוא ובאמת כי כמעט א"א כעת לעבור שלא יהי' איזה גרמא בשום מקום ולמשל הנכנס לביתו ויש לו בבית שעון טערמאסטאט על החום (סטים בלע"ז) או מקרר פשוט דכשפותח הדלת נכנס אויר קר הביתה וגורם שהשעון יתחיל לפעול וכן לענין החשמל שדולק בשבת שג"כ בא בשבת ועוד הרבה עניינים שע"פ סיבה ומסובב וגרמא הם מחוברים למלאכת שבת, אבל פשוט דכה"ג קיל הוא אפילו ממתעסק ולא גזרו כה"ג והכ"נ לפענ"ד כן הוא.

דושה"ט וכאש"ל מברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן רפז

מהו להדיח כלים מסעודה לסעודה בשבת כשיש לו נקיים

מע"כ ידידי כו'.

אחדשה"ט. ועל אשר שאל בדבר הדחת כלים בשבת לסעודה אחרת ויש לו עוד כלים אחרים, אי שפיר דמי או כיון דיש לו כלים למה יטריח וידיח אלו והו"ל כמדיח לחול.

ולפענ"ד עיין בספרי משנ"ה ח"ג סימן מ' מה שהארכתי בזה ויצא הדבר להתירא ואין כדאי לכפול הדברים אלא ראה זה מצאתי שוב בשו"ת הגאונים שערי תשובה סי' קמ"ח שכתבו דמאי דאדכרו רבנן בהדחת כלים דלא שרו להדיח אלא מה שצריך לאכול בו בשבת לפי זמן סעודותיו ולא קאמרי התם משום עונג שבת בלחוד דאי משום עונג שבת בלחוד לא הוו מדכרי אלא ערבית שחרית ומנחה כדקתני בהצלת מזון אלא הכי קתני ת"ר קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית שחרית מדיחן לאכול בהן בצהרים דכיון דזמן אכילה הוא ואיכא אינשי דמתענגי ובעי למיכל בצהרים שרו להדיח בלי אכילה דצורך שבת הוא וכו' מן המנחה ולמעלה שוב אינו מדיח דלאו אורח ארעא למיכל תוב ולאו צורך הוא והוה ליה מכין לחול אבל כלי שתיה מדיח כל היום שאין קבע לשתייה ע"כ.

הנה ביאר לן הגאון חילוק בין אם התירו להדיח מטעם עונג שבת או מטעם דזמן אכילה הוא דאלו הי' ההיתר מטעם עונג שבת אז לא הי' מותר רק משום עונג וכל שלא הי' לו עונג וכגון שיש לו כלים אחרים לא הי' שרי להדיח דההיתר אינו על הדחת הכלי אלא ההיתר הוא על הגברא משום עונג וכל שאפשר להתענג בכלים אחרים אסור להדיח אבל אם ההיתר הוא על זמן הסעודה דכל שמדיח על זמן הסעודה צורך שבת מקרי והגם שהוא אינו אוכל כיון דאיכא אינשי דמתענגי ובעו למיכל בצהרים שרו להדיח דכה"ג צורך שבת מקרי ולא מקרי מכין משבת לחול ודו"ק כו' זה בס"ד ראי' ברורה.

והנה ראית הגאון ז"ל מהגמ' דלמה הזכיר סעודת צהרים הלא בשבת אין אוכלין רק מזון ג' סעודות ואם ההיתר הי' רק בשביל סעודת שבת ולענגו אז לא הי' לי' להזכיר רק סעודת ערבית שחרית ומנחה שהם השלש סעודות שנתחייבנו בהן אבל כיון שמזכיר צהרים נראה דההיתר הוא אזמן אכילה דצורך שבת הוא כיון דאינשי אכלי הו"ל אז ככלי שתייה שמדיח כל היום ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפח

בדין טבילה לאנשים בשבת ויו"ט

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשבת"ר. בדבר אשר שאל אי מותר לטבול בשבת למי שנוהג בטבילת עזרא תמיד כי ראה בזה דעות שונות ומפקפקין הרבה.

לפענ"ד אין לפקפק וכבר המנהג פשוט בכל תפוצות ישראל לטבול ועיין טוש"ע א"ח סי' שכ"ו ונוב"י סי' כ"ד שליכא גזירה דמרחצאות למי מקוה ובשו"ת מהריא"ז ענגל סי' ע"א ובשו"ת דברי חיים ח"א סי' כ"ו שאף שמצד הדין אסור מ"מ כבר נהגו כל גדולי דורינו היתר בזה ועיין ערוה"ש סי' שכ"ו ומ"מ לטבול במקוה בשבת וכו' ורק יזהרו מסחיטת שערות וכו'. ובשו"ת אב"נ סי' תקכ"ו מותר לטבול בשבת אבל רק לטבול ולצאת מיד, גם בערוה"ש כתב בפשטות שכן נהג עלמא לטבול.

ולפענ"ד נראה עוד לחדש דדוקא בימיהם שטבילתם לא הי' בחמין א"כ מי שנכנס בחמין הי' רק למרחץ ולכן יש לגזור טבילה אטו מרחץ אבל בזמנינו שכל הטבילות הם בחמין ומקוה טבילה אינה מרחץ כלל ע"פ רוב אם לא לכולה כה"ג ליכא גזירת מרחץ וי"ל, ומ"מ כבר יצא הדבר להתירא וח"ו לפקפק בדבר.

איברא דעל האוסרים אני תמה שהם חוששים משום סחיטה היאך התירו לנשותיהם לטבול בשבת והלא פשוט שגם אלו האוסרים לטבילת אנשים מ"מ אם חל ליל טבילה בשבת נשותיהם טובלין בשבת ואמאי לא חששו משום סחיטה, ועל זה אין פוצה ומצפצף כהיום וכל בית ישראל הנשים נוהגות בטבילה ליל ש"ק ואמאי לא חששו לסחיטה.

ובאמת כי בהעמק שאלה להגאון הנצי"ב פ' צו אות ז' בטבילה של מצוה דאיתרמי לה כתב ובאמת בזמן הפוסקים האחרונים ז"ל הנהיגו הנשים לגלח שערן להכי הקילו בדבר לטבול בשבת וקרוב לומר דעיקר מה שהנהיגו רבותינו תגלחת שיער נשים נשואות שבזמן הגמ' היו בקיאין להזהר מסחיטת שער והשתא שלא בקיאין נהגו לגלח שערן שלא יבאו לידי סחיטה, וא"כ להני אינשי שחוששים כהיום משום סחיטה לטבול לאנשים היאך הם מניחים את נשותיהם לטבול ואין מגלחין שערות ראשן ולא שאר שערות וטובלים ועוברין על סחיטה ומ"ש הנשים שמותרין גם להם מהאנשים שאוסרין עליהם וא"א לאחוז החבל בשתי ראשים. אבל לדידן דלא חיישינן גם לדידהו שרי ובאמת כי כתבו הפמ"ג ועוד דסחיטה לא שייך רק כשסוחט ביד אבל המסתפג באלונטית לא וק"ל.

אבל צריך ליזהר שלא לסחוט השערות וגם יש ליזהר לכתחילה שלא לצאת לרחוב בכל זמן שהשערות רטובות ובפרט שערות זקן מלאים עם מים ולא נתיבשו משום איסור הוצאה ודו"ק ובחי' הארכתי דבדיעבד גם בזה יש מתירין.

בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רפט

בדין סחיטה להמסתפג במגבת בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר השאלה שנהוג עלמא לטבול בשבת ומסתפגין במגבת מטפחת ולא חיישו משום סחיטת שערות וצ״ע.

הנה הגם שמצינו להמג״א וכמה מאחרונים שהחמירו אמנם בס׳ האשכול הל׳ מקואות סי׳ ס״ג כתב דיש מי שרצה להחמיר בזמננו שלא יטבלו נשים בשבת ויו״ט שא״א שתנצל מסחיטת שער דפ׳ מפנין גבי מביאה שמן בשערה דר״א אמר אפילו תימא יש סחיטה בשער ור״א בתראי ולענ״ד רב אשי דחוי בעלמא קאמר וכו׳ ואפי׳ תימא דאיתא לר״א סחיטה בשער אפשר דוקא בשמן דמסריך טפי אבל מיא דמשיך ומתיבש אינו כשמן ומעולם נהגו נשים לטבול בשוי״ט ע״ש.

וא״כ כיון דתלה טבילת נשים בסחיטת שער ולא חשו לה א״כ אנן נמי אהא סמכינן ולא חיישינן בסחיטת שער שהוא דרבנן ואינו מתכוון לסחיטה וכבר כתבתי במקום אחר גם לענין ניגוב ידים שרוב בנ״א יש להם שערות על גב היד ואין חוששין לנטילת ידים מלינגוב בשבת וע״כ משום דלא גזרינן כה״ג משום סחיטת שער ודו״ק. ומיהו כבר כתבתי עוד דהפמ״ג ועוד אחרונים וגם אני בענייתי דקדקתי בלשון עלה ונסתפג דרק לסחוט שערות אסור אבל להסתפג באלונטית מותר דהוה דרך ספוג וכמו שמותר להניח הספוג וליכנס המים כן הוא במגבת והבן. אלא דבספוג שאין לו יד לכאורה נמי ליכא היתר וי״ל.

וקצת יש לעיין מגמ׳ כריתות ט״ו ע״ב תנן התם המוחק את הכרישה והסוחט בשערו וכו׳ ועיין רש״י סוחט בשערו כגון יוצא מבית המרחץ ומסתפג באלונטית ומשמע לכאורה דס״ל דבאלונטית נמי הו״ל סוחט ועיין תוס׳ שם שתמהו דא״כ שבשערו נמי אמאי אינו בכי יותן ופר״י דמיירי שירדו הגשמים עליהם ולא היו לרצון ועיין ש״מ שם אות ל״ב בשם הרא״ש ובתו״י ובכולהו משמע דסוחט בידיו ולא באלונטית ועיין מס׳ מכשירין פ״א מ״ה הסוחט שערו בכסותו ועיין תוי״ט שם דכן הוא גירסת הרמב״ם בפי׳ ובחיבורו ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצ

בענין שנהגו לטבול בש״ק ויש טובלין הרבה טבילות כמו בחול

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ואל דבר אשר ראית שנהגו לטבול בש״ק ויש טובלין הרבה טבילות כמו בחול ועוד יותר אפילו ש״י טבילות כי לפעמים בשבת יש להם יותר פנאי לטבול מבחול וכיון שהותר הותר.

ולפענ״ד הגם כי אנן מן המתירין לטבול וכן נהג עלמא וכמ״ש לעיל מ״מ לענין ריבוי בטבילות יש לעיין ואמת שכן ראיתי נהג עלמא לטבול כמה פעמים אפילו בשבת וכן הייתי נוהג אחריהם.

אמנם ראיתי בשו״ת חו״י סי׳ קפ״א שכתב באשה שנהגה ליתרון הכשר ומדות חסידות לטבול לבעלה שני פעמים [כמנהג נשי דידן] וכתב ובשבת ויום טוב על כל פנים אסורה לטבול רק מה שהכרח לה הגם שבסופו סיים שנודע לו הטעם שטובלות פעמים מפני ספק זמן הברכה ומ״מ מה שאין צריך אין לטבול וא״כ לכאורה אין לטבול יותר ממה שצריך ומאז איני טובל בשבת ויום טוב רק טבילה אחת או שתים כדעת החו״י וצ״ע שלא ראיתי נזהרין בזה והזהיר ולא טובל רק טבילה אחת או שתים ולא יותר תבא עליו ברכה וטהרה. ופשוט דכהן גדול ביו״כ לא טבל רק טבילה אחת ולא יותר, דעל היתר הוה ליה כבר איסור רחיצה ביו״כ וק״ל.

בברכה ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצא

אי מותר לנגב ידיו בשבת ממכונה שמוציא אויר חם

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. שאלה אי מותר לנגב ידיו ע״י המכונה שמנפחת אויר חם על ידיו כמו שיש בכמה בתי כיסאות ומרחצאות ומלונים וכגון שפתח עכו״ס לעצמו המכונה אי יש בזה צד איסור.

ולפענ״ד עיין בש״ע א״ח סי׳ שכ״ו ס״ה י״א שצריך ליזהר שלא לחמם ידיו אצל האש אחר נטילה אם לא ינגבם תחלה יפה והוא מהטור והרא״ש והמרדכי, וכתב המ״א דס״ל להרא״ש דאסור משום רחיצה דחמין שהוחמו בשבת אפילו לרחוץ בהם ידיו אסור וכ״ה בגמרא דף קל״ד ע״ב וכ״מ ברא״ש שכתב מפני שמפשיר המים וכ״מ ממ״ש ס״ו וכ״כ הסמ״ק וסה״ת בהדי׳ ע״ש. ועיין מחצה״ש וא״כ הכ״נ כיון דהמים מתפשרין קודם שיתנגבו ידיו ממילא אסור לנגב שם הידים משום רחיצה.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצב

האם מותר ליקח האבק מהמנעלים בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר שאלתו עוד האם מותר ליקח האבק מהמנעלים בשבת.

ולפענ״ד הנה מעיקר הדין רק להסיר האבק הי׳ מותר בלי נתכוח ולא להבריק המנעל דהאבק לא הוי מוקצה שיהא אסור לנגוע בו ועיין ש״ע א״ח סי׳ שכ״ז ובעה״ש שם ס״ד ובקצה״ש סי׳ קט״ז בבדה״ש סק״י ומ״מ המחמיר תע״ב עיין פתח הדביר הספרדי (סי׳ ש״ב אות ד׳) ובשו״ת יד יצחק ח״ג סי׳ רל״א האריך בזה וסיים דכל יר״ש ירחק מזה ומיהו העושה כן אין לגעור בו.

ודע דכתכוח מנעלים עם וויקס יש בו חיוב משום ממרח עיין תפא״י הל׳ שבת ואפילו ע״י א״י אם עשה בשבת אסור עד לערב והביאו המ״ב אות ט״ז.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצג

לנקות הרחם בשפופרת של מים

חיי שרה תשל״ז בנ״י לכבוד וכו׳ בכולל וכו׳.

בדבר השאלה שקשה לאשתו לטהר שנמשך הוסת לפעמים ימים רבים ואמר לה הרופא שבמשך ימי וסתה תנקה את הרחם ע״י שתכניס שם מים בשפופרת ותשפשף שם וע״י הניקוי הזה תמהר לטהר אי מותר לעשות כן בשבת. ולפוס ריהטא נראה לאיסור מהא דאמרו בש״ע א״ח סי׳ שכ״ח סמ״ט אסור לשום פתילה בפי הטבעת כדרך שנוהגים לעשות למי שהוא עצור וכתב המג״א סקנ״ה שם דכ״ש דאסור לעשות קריסטי״ר למי שהוא עצור ואפילו ע״י שינוי ובא״ר נראה שהסכים עמו וכ״כ בפמ״ג ובתוס׳ שבת וח״א כלל ס״ט סי״ז ובמ״ב ע״ש, ובדע״ת יצא להקל במקום צער ע״י שינוי כמו בפתילה ובמקום כאבי בטן (קרעמפין בלע״ז) בכל גווני יש להקל אבל בלי שום צער לא מצינו מקילין.

ובשו״ת בית שערים א״ח סי׳ קי״ג הקשה השואל דהא לא הוה אלא ע״י מים בלבד וליכא חשש שחיקת סממנים וכ׳ לפמ״ש הט״ז סי׳ שכ״ח סקכ״ח דהיכי דלפעמים עושים רפואה זו בסממנים אסור אפילו שלא ע״י סממנים ולא דמי לשבת פ״א הנ״ל עכ״פ לפענ״ד כיון דבקריסטיר החמירו א״כ דידן כ״ש הוא דאינו עושה רק בשביל רפואה ולכן לפענ״ד אין לעשות כן בשבת ואין הז״ג כרגע לעיין באחרונים מה שכתבו בזה.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצד

חולה שיב״ם אי עדיף להרבות במלאכות או להרבות בטירחא

א׳ ראה התשמ״א לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו במי שהוא חולה שיב״ס ומותר לחלל שבת בעבורו כמבואר בטוש״ע א״ח סי׳ שכ״ט ויש שני אופנים להצילו או ע״י רובא בטורח או ע״י רבוי במלאכה כלומר אפשר ע״י טורח רב להצילו במלאכה אחת שיעשה ואם יעשה הרבה מלאכות אפשר להציל בנקל אי מותר לחלל במלאכות הרבה או ירבה בטירחא.

לפענ״ד פשוט דלמעט במלאכה עדיף אפילו ירבה בטירחא ומבואר כן במשנה מנחות ס״ג ע״ב ר׳ ישמעאל אומר עומר הי׳ בא בשבת משלש סאין ובחול מחמש וחכמים אומרים אחד שבת ואחד חול משלשה היה באה, ופריך בגמ׳ מאי קסבר ואמר רבא קסבר ר׳ ישמעאל עשרון מובחר בלא טירחא אתי מחמש בטירחא אתי משלש בחול מייתינן מחמש דהכי שביחא מילתא בשבת מוטב שירבה במלאכה אחת בהרקדה ואל ירבה במלאכות הרבה ע״כ ואפילו חכמים דפליגו עליה לא פליגי אעצם ההלכה ע״ש, וא״כ הכ״נ בדידן וק״ל.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצה

אנסוהו עכו״ם לגלח זקנו בשבת ואם יעשהו בעצמו אפשר ע״י סם איזה עדיף

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשכ״ת בידידות. במי שהוא אנוס להעביר שער זקן בשבת ואפשר בסם ע״י עצמו או שיגלח בתער ע״י עכו״ס איזה עדיף.

וראיתי בהר צבי שהשואל רצה לומר דע״י סם עדיף בידו דליכא חילול שבת דאורייתא כמבואר שבת צ״א לרבנן דר״א הנוטל צפרניו או שערו ביד ליכא אלא שבות אבל המגלח בתער ע״י עכו״ס עובר בחמשה לאוין והגרצ״פ דחה דלא דמי נוטל שערו בצפרניו דהוי מלאכה כלאחר יד אבל להעביר שער בסם אורחיה הוא ודאי גם רבנן מודי דהוי

מלאכה ונסקל ע״י וממילא מוכח הדין דיותר גרוע שיתגלח ע״י עכו״ס שלא יהא גביה חילול שבת לתורייתא.

והגרצ״פ יצא בפלפולו לענין לגיעת עבד ע״י עכ״ם שלא הוי לגיעה ויש לחקור גם בדברי הר״ן יומא גבי חולה שיש בו סכנה בית לפניו נפילה ובעל חי הטעון שחיטה.

ולפענ״ד ל״ע השואל ובפרט ידי״נ הגרל״פ ז״ל דכל רז לא נחים לי׳ ולא זכר הדבר כלל מלא יקרמו קרמה ברחמים על מת מכות כ״פ ע״ב ומוקי לה לא לריכא לדבר חמם מלבושיו נשף ומעבריהו בבית חמת ופרש״י נשף פירוש שם שמשיר את הדבר ע״ש ובמוס׳ הרי דבש דרך קרייתה בכך ותיב עליו חמם מלקיות ול״ע.

ולענין חמם לחוץ לפדר דבכה״ג שמונחין חוטו להעביר בעד הזקן ואם העכו״ס עושה לעצמו ואין הישראל מסייע כה״ג לפדר דקיל קלת כיון דעכו״ס לאו בר חיובא וישראל מנוס הוא ועיין נמק״י מכות חמד הניקף וחמד המקיף תיב ודו״ק היטב.

ובדידי הוה עובדא בימי עניי ומרודי ועוונותי גרמו כשהייתי בחחנה קאנצלער תחת הנאצים ימ״ש שרציתי דוקא לספור עכ״פ בחספרים כעין תער ונתתי חלק מלחמי למי שהי׳ לו מכונת גילוח שיקח בחספרים ולא הועיל לי כשבאתי לפני המפקח והסתכל עלי ולא נראה בעיניו ואוה עלי לילך תיכף ומיד להגלח והלכתי שנית למי שהי׳ לו מספריים שם והשנית ג״כ לא ניחא ליה עד שקבלתי מכות גדולות ובע״כ הושיבו אותי על הספסל ובא אחד וגלח אותי בע״כ בתער ובשבת לעת המנחה בעונ״ה ובחטאינו, הש״ת יכפר עלינו וירחם עלינו מעתה ועד עולם.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצו

הרודף אחר הערוה אי מותר להרגו בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשב״ת. ובדבר החקירה מה שנסתפק בחל״מ פכ״ד מהל׳ שבת ה״ז ברודף אחר הערוה ובדין דוקנותה את כפה אי מותר לחלל עליו את השבת ולהרגו דכמו לחייבי מיתת ב״ד אין ממיתין אותן בשבת הכ״נ ברודף אחר הערוה שהוא מדין עונש.

ולפענ״ד נראה לפמ״ש הרמב״ם בסה״מ, לאוין רל״ג להרוג את הרודף אינו עונש אלא להציל מן העבירה ועיין עו״ש עשין רמ״ז וכ״כ רש״י סנהדרין (דף ע״ג ע״ב ותוס׳ שם) לאחד מירושלים ע״ם וז״ל רש״י ואלו מצילין אותן מן העבירה, ועיין גם יד רמ״ה שם ובספרי משנה הלכות מ״ט סי׳ של״ו נתיב ד׳, אמנם כעת מצאתי בשו״ת מלאחר שקוטר כתב דנראה לו דכל עבירה שניתן להצילו בנפשו אם סי׳ עושה בחול בחזיר יש ג״כ להציל בשבת. ועיין טוש״ע ר״ח סי׳ שכ״ט על מי מחללין את השבת, ושכל פק״נ דותה והזריז ס״ז משובח.

וקצת ל״ע מש״כ שם דמנ״ל לומר שברות לאף להתורה אחר מעשה יהי׳ ג״כ חייב מיתת ב״ד ע״כ טוב יותר להרגו בתחילה כדי להצילה מפגם שלא הגם שבקטן לא שייך לומר כן וכו׳ ע״ש, ול״ע שהרי לפמ״ש הרמב״ם והחוס׳ ורש״י והרמ״ה דטעם שמותר להרוג הרודף הוא למונעו מן החטא ולהצילו שלא יחטא וזה הטעם שמותר להורגו ולא משום הגרדף ע״ש ודו״ק וק״כ כמה מדבריו ל״ע.

ידי״נ דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצו

בהא מחללין שבת אפילו בא על עסקי ממון

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו בהא דקי״ל (עירובין מ״ה ובש״ע ס״ת סי׳ שכ״ט ס״ו) לעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהן את השבת ואפילו רק הקול יוצא שרוצים לבא מחללין שבת וחמתי לא ניחא כיון דחייב אדם למסור כל ממונו שלא לעבור על לאו, ואפילו דרבנן ק״כ חייב ליתן כל ממונו שלא לחלל שבת, וגם כי לא יעמוד על ממונו ואתו כן מדת ישראל הוא למסור נפשו על ממונו.

הנה בחמת בעין קושיא זו הקשה בבר בספר מוגל מגם סי׳ מ״ה על מי שנתחייב שבועה והמצטיע יודע או מספקא ליה ע״פ שיבא על שקר אמתי מותר להשביעו שהרי יעבור על לפנ״ע לא תתן מכשול וחייב ליתן כל ממונו להציל עצמו מעבירה. ועיין שבועות ל״ט ע״ב אם אמר הריני נשבע העומדים שם לומרים קורו עץ מעל אהלי החנשים הרשעים החלה, ופריך למה לי למיתם ודרש ר״ט שחלה השבועה על שניהם ע״ש. ועיין ט״ץ מגילה דף ל״ב ד״ה אל ועיין בית שערים יו״ד סי׳ י״ז ושו״ת משנ״ה ח״ו סי׳ קל״ג-ד.

והאמנם נראה לפמ״ש ז״ל (סנהדרין ע״ד) ועוד כתב מקומות ומהבא את ה׳ אלקיך בכל נפשך ובכל מאדך ודרשו ז״ל אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו

לכך נאמר וכבל מאדך וכמ׳ תורת חיים הביא יש מקשים כיון דלאו שפיר למעבד הכי שהרי בני גד ובני לאובן שהבאו ממון יותר מנפשות נאמר עליהם לב כשיל לשמלו כדאיתא בש״ר וע״כ וכי מיעטריך קרע למיכתב דבר שליתא אלא בשוטים ומי ו״ל לחלק דהיכא דיש לחוש שיאבד ממונו והוא שם נפשו בכפו להגילו לאו כשיל הוא וכה״ג מצינו ביעקב אבינו ויותר לבדו בשביל פכים קטנים שבכה ומכאן לנדיקים שמביא עליהם ממונם יותר מגופם, אבל בני גד ובני לאובן לא הוה להו למיחש לאיבוד ממון שם יבנו ערים לטפס תחילה שעדיין לא עברו את הירדן ושפיר ליקרי כשיל ע״ש.

ולפ״ז מדברה הרי לדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם ומוסרין נפשם על ממונם מפני שלא פשטו ידיהם בגזל ואמי שפיר דמחלקין שבת בבא על עסקי ממון שאל״כ ימסור נפשו והו״ל בכלל קפק סכנה שדומה השבת והבן, ומיהו עיין בח׳ הרמ״ה (סנהדרין ע״ב ד״ה אמר רבא) שבשבת הרגיש בקושיא זו בכלל אמאי מותר להרוג הבא במחתרת מדבבה יותר הוא על ממונו ולא יהרוג את הנפש ע״ש מה שאי׳ ודוק היטב ובזה אמי שפיר גם לידן והמרכאי בזה בשמ״ה מ״ו.

בברכה וכט״ס בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רחצ

ברזילי שינים שנפלו בשבת מהו להחזירם

כבוד האי צורב עוסק בחוקי חורב הב׳ הח׳ יוסף **פריעדמאן** הי״ו תלמיד ישיבה עץ חיים ווילרייק בעלגיע.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו אם נפלו ברזילי שן בשבת אי מותר להחזירו, ואי שייך בזה משום שחיקת סמנים.

ולפענ״ד הנה לכאורה בדבר שאין בו משום רפואה כלל ואין זה ענין של רפואה ואדם ברי לגמרי אין בזה משום משום שחיקת סמנים האמנם חולי יש בזה משום תיקון מבריס (שבת קנ״ג) ובטוש״ע סי׳ ש״ל ס״ט מיבריס אברי הולד שנתפרק מאמת לער הלידה ומותר לכרכו בבגדיו שלא יתעקמו אבריו וכתב המג״א דלדוקא ביום הלידה אבל תא״כ אסור ודעת רש״י ועוד פוסקים דלאפילו לאחר זמן כמו חודש או חדשיים מותר ומ״מ כתבו לדוקא כה״ג אבל אם נתפרקה חוליא של שדרה ממקומה לכ״ע אסור לייברה בידו ולפי״ז משמע דלאו דוקא שלא יתעקמו אבריס מותר לכרכו שלא יפילו לכרכו כדי ליבר אבריו נמי שרי לעולם והטעם דמרו בגמ׳ משום דאורחיה בהכי תמיד ולא הוי כמתקן וכתב המג״א וש״ק והמ״ב דמשמע דאם היה תיקון שאין כורכין אותו בחול ומתעקמו מבריו אסור לכרכו בשבת ע״ש, ועיין ש״ע הגרש״ז שם בשם המג״א.

ולפ״ז לכאורה בדין כיון דאין זה מלידה וגם ג״א להחזיר בידים וגם לא בליפוף ע״י בגדים (עיין מאירי שם דמתיר בבגדים בכל אופן) וגם מה שכתב הרא״ש משום דאורחא תמיד הכי נמי ליבא להתם כיון דדרך לכרוך המיוק בבגדים בכלל ג״כ הו״ל אורחיה בהכי אבל בדין לכ״ע מניאו רק בשביל לתקן ולישר השיניים כה״ג ודאי הוי כמתקן וג״כ לכאורה מסתבר לאסור להחזיר בשבת אם לא שנדחוק ולחלק דהו״ל רק כמחזיר ממה שהיה אם נחול ולא הוה כמתקן מדם וזה צריך ראי׳ גדולה ובפרט שצריך להדקו בחזקה שלא יפול ולכן לפענ״ד המתמיר שלא להחזיר מע״ב, ואפשר לאפילו מדינא אסור.

שוב הרגו לי שהגאון ידי״נ מוהרש״ז פוירצנאק שליט״א בירושלים והובא בשם״כ פ׳ ל״ד סקכ״ט הוסר להעלות פלפולא של שניים לכתחלה בשבת ומתן טעם שאין בו משום רפואה וכנראה לא הרגיש הגאון שליט״א מטעם ישאר שייים שהוא מדין ישאר מבריס, ובהיות שוב בירושלים פלפלתי עם הגאון הנ״ל בענין זה.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן רצט

אי מותר לתת תרופות לבהמות בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר אשר נשאל בבנ״א שיש להם חיות בכלוב להשתעשע בהם או לגיס וכיוצא ומחלו ונתן להם רופא בהמות תרופות אי מותר לתת להן בשבת לכיון דבבנ״א גזרו משום שחיקת סמנים כ״ש בבהמה ואפי׳ היא חולה שיש בה סכנה מ״מ ואי בהם לבנ״א נאמרה ולא לבהמה.

הנה ודאי אם״ו לחלל שבת בשביל סכנת בהמה ואי בהם לא נאמר בהם ואפילו על עכו״ם אסור לחלל שבת ואפי׳ הם בסכנה אם לא במקום שמייצגין משום חיבה או מ״ו סכנה מהם עיין ע״ז ל״ח ומיהו לענין רפואה שאין בה איסור מלאכה מותר ליתן לבהמה אלא גזרו בבהמות משום שחיקת סמנים והכי מבואר בפוסקים ועיין תוס׳ מו״ק י׳ ע״ב ד״ה ואין מועלין רפואה מבהמה בחוה״מ דרפואה שאין בה איסור מלאכה רק גזירה משום שחיקת סמנים אפילו בשבת ליכא מאן דשרי והלכה כמאן דשרי כדאי׳ (בשבת דף נ״ג ע״ב) ועיין ע״ח סי׳ של״ב ס״ג וס״ד ובשמרונים שם ועט״ק, ולכן אין למנוע להנוהג בהם היתר.

וראיתי בשם החזו"א ז"ל דמותר ליתן זריקה לבהמה שסובלת מקדחת חלב ובלבד שיזריק לה שלא בווריד אלא תחת העור, וגם לטלטל מוקצה בשבילה ולשים משחה על פצעה עיין חזו"א סי' נ"ב סקט"ז ויזהר שלא למרוח המשחה ועיין ש"ש כהלכתה פכ"ז סקנ"ה נ"ו, ואין הז"ג להאריך.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ש

נפלה דליקה והציל פת הדראה
אי מציל פת נקיה

מע"כ הרה"ג וכו' כש"ת שליט"א.

אחדשב"ת. וע"ד שנסתפק עוד בש"ע א"ח סי' של"ד ס"ג הציל פת נקיה לא יציל פת הדראה וכתב הט"ז סק"ג דלא שייך ערמה לומר פת הדראה לבריאות (דייעט בלע"ז) והרבה יש שאוכלים פת הדראה אם זה בכלל ערמה.

ולפענ"ד פשוט אם בשבת אוכל פת נקי' הגם שאוכל בימות החול פת הדראה הרי זה ערמה ואדרבה אולי יותר ערמה מבזמנם דהרי הם אכלו פת הדראה שלא הי' להם נקי' ולפעמים אפילו היה להם מפני החסכון אבל בזמנינו לולי מטעם הבריאות רוצה הוא בנקיה וכיון דבש"ק מקפידין על פת נקיה הגם דבימי החול אוכלין דוקא הדראה משום בריאות בזה ממילא המציל בשבת הדראה מראה יותר שמציל לימות החול ולא לש"ק וז"פ.

ובזה הנני ידידו דושה"ט ומברכו בשמחת פורים וחג כשר ושמח וכט"ס כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שא

לחתוך גליוני ספרים שנתקלקלו

כ"ה למטמני"ם התשל"ז בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא מברכינא ה"ה צ"מ כש"ת הב' חיים אהרן ריינער הי"ו תלמיד במתיבתא דלונדון יצו"א.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו אי שפיר דמי לכורכי ספרים לחתוך קצת מן הגליונות וכן דף הראשון והאחרון שבספר שנתקלקל אי מותר לגוז או צריך גניזה.

הנה בשו"ת משאת בנימין סי' ק' העלה להתיר לחתוך הגליונות שהמדפיס אדעתא דהכי הדפיס שיחתוך הגליונות לעת הצורך, וסיים וז"ל ומ"מ אעפ"י שלדברי הסמ"ג יש בהן קדושה חמורה אפ"ה הגליון של שאר ספרים נראה דאין בו קדושה כלל ומותר לחתוך אותן מן הספר ולזרקו לארץ ולאשפה או לעשות בו כל דבעיא דלא מצינו גליון רק בס"ת ותו"מ והביאו המג"א א"ח סי' של"ד סקכ"ד אלא שסיים ובאגודה משמע דבספרים חדשים מותר וישנים אסור ומשמע דס"ל דבישנים אין לחתוך ובחדשים מודה להמ"ב, ועיין א"ר אות י"ח ותו"ש אות ל"ה שכתב כהמג"א ובשו"ת שבו"י ח"ג סי' פ"ו חלק ג"כ אמ"ב ע"ש.

וראיתי קדוש אחד מדבר רבינו יהודה החסיד בס"ח סי' רפ"א שכתב אם יראה אדם שני דפין אחד כתב ואחד שאינו כתוב וצריך לדף שאינו כתוב אל יחתוך אותו ואם צריך לשלוח כתב ויש לו דף כתוב (ר"ל כתב של דברי תורה) ויש לאותו דף גליון חלק אל יכתוב בגליון צרכיו שצריך לשלוח לחבירו בין שכתוב בו תורה שבכתב בין תורה שבע"פ ולא ישלח הדף לחבירו אלא יגנוז או יכתוב בו תורה וטעמים אם רוצה וכו'. אם רוצה לכתוב יקח דף וידבק ללוח או יקשור ללוח על הקונט' עכל"ק ע"ש.

הנה מבואר לכאורה דלא כמ"ב הנ"ל ושאסור לחתוך גליונות של ספרים ושל כתבי קודש ואפילו הם רק דפים מיוחדים אין לחתוך מהגליונות ואין לכתוב על הגליונות לצרכיו ואם כבר חתכם יגנזם או יכתוב עליהם ד"ת וטעמי התורה ואולי יש לחלק בין כתב יד שמיירי הס"ח לדברי דפוס שמיירי המ"ב אלא א"כ להמג"א והט"ז ושאר אחרונים דדברי דפוס נמי קדושים ככת"י א"כ הי' לן לאסור וי"ל.

ומיהו כנראה דנהג עלמא כמ"ב שחותכין הגליונות לאחר כריכה ואפשר עוד לחלק בין הס"ת דהתם לעצמו הוא רוצה בהגליונות והכא לצורך הספר הוא שלטובתו חותכין קצת מהגליונות להדרו וכה"ג אולי גם הס"ח מודה עכ"פ נהג עלמא לחתוך וא"כ נראה דהו"ל כלב ב"ד מתנה ואין אחר המנהג כלום, ומיהו לענין דף האחרון והראשון הרי מבואר בס"ח הנ"ל דכל מה שהוא חלק מהספר שנכתב בו אין ליגע בו יד ומה שנדבק על הספר לאחר הכתיבה והוא חלק מהכריכה שפיר מותר ליטלו. ומה שנחתך נמי נהג עלמא לזרקו הגם כי נראה מס"ח לגונזו והגונזו תע"ב אבל כנראה גם בזה מנהג העולם קובע וד"ל.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שב

בענין שכר שבת

ג' לסדר שתהיו עמלים בתורה התשד"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ חוב"ט כו' כש"ת מוה"ר שמשון ציננער שליט"א ראש הכולל דפאפא ברוקלין נ"י יצו"א בעמח"ס תבואות שמש, וי"ר שיזכה להרבות דעת תורה ולעשות ספרים הרבה אין קץ.

אחדשב"ת. ועל דבר בקשתו לעיין במ"ש בספרו בסי' ל"ה אות ה' במה שמספקא ליה בדין דשכר שבת אמה שאמרו בגמ' שבת ק"כ ע"א גבי דליקה שנפלה ואמר לאחרים בואו והצילו עמי ובגמ' מוקי לה דביר"ש עסקינן שאינו מוותר משלו אבל חסידים יש להם לוותר משלהם בכל דבר שיש בו נדנוד עבירה ואע"ג דלאו שכר שבת גמור הוא ועפ"ז כתב המג"א סי' של"ד סקי"ג דאיתא בגמ' חסיד לא יטול שכר דיש לו לוותר משלו בכל דבר שיש בו נדנוד עבירה עכ"ל ומספקא ליה לכ"ת אי שייך דין זה גם לשאר היתרים בשבת הגם שמותרים לכ"ע חסיד יחמיר לעצמו או אולי דוקא שם דמוכח טובא דלוקח שכר שבת ולא בשאר גווני ע"כ והניח הדבר בצ"ע.

ולפענ"ד מלשון רש"י גופי' שכתב דחסיד לא יטול שכר דיש לו לותר משלו בכל דבר שיש בו נדנוד עבירה ובכל דבר משמע לאו דוקא דליקה אלא כל דבר שיש בו נדנוד ולשון המג"א הוא לשון רש"י ז"ל ולא לשון עצמו, ונראה ראיה גמורה מהאי חסיד בגמ' שבת ק"נ ע"ב ת"ר מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליה לגודרה ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו ע"ש ועיין ירושלמי פט"ו ה"ג מעשה בחסיד אחד וכו' הב"ה זימן לו סוכה אחת של נצפה ועלת לתוכה פי' הק"ע סוכה ענף של אילן הנקרא נצפה ובויק"ר פל"ד ט"ז כתב אילן נצפה ע"ש עכ"פ מבואר דהאי חסיד שרק נמלך במחשבה לעשות וליכא שום הוכחה ומ"מ כיון שראה בו נדנוד איסור ח"ו לפי מחשבתו מנע עצמו ולא גדר הפרצה לעולם, וא"כ ודאי דחסיד בכל דבר צריך להחמיר על עצמו.

סימן שג

עוד להנ"ל בענין הנ"ל

עוד ראיתי מה שהביא שם לפלפל בענין שכר שבת במלונים שמשכירים החדרים רק לליל שבת וגם בשכר שבת לחזנים וגם אי יש איסור שכר שבת בכלים והאריך בזה בסי' ל"ה ל"ו וצ"ז.

הנה ימחול נא לעיין מש"כ באלו העיינים במשנה הלכות ח"ד סי' ל"ב וח"ה סי' מ"ה וח"ח סי' מ"א והארכנו בזה בכמה עניינים בס"ד וקצת נראה דאישתמיטתיה למעכ"ת דברי האיגרת שכתב הפמ"ג להמלמד ר' עקיבא בנימין באוקריינא וז"ל ואני מבקש ממך כשתלמוד עם התלמידים תעיין לפעמים בחיבורי ומצוה לחבב דברי חבירו עכ"ל ע"ש והיאך יחשוב שאחרים יעיינו בספרו ויחשבהו, ואם רבשכבה"ג הפמ"ג כתב להמלמד מצוה לחבב דברי חבירו אנן מה נאמר, ובכלל נהנתי מכמה דברים שכתב שם.

עוד ראיתי להעיר גם קצת מה שראיתי בזמן האחרון שכמה אברכים אפילו אם מעיינים בספרים של מחברי הזמן ומביאים את דבריהם או בכתב או בע"פ לא מזכירים את שמם של המחברים ומתלבשים בטלית שאינו שלהם וכבר מצאתי שהעתיקו גם מספרי הדל עד שהעתיקו גם הטעות הדפוס שהיה שם מלבד שאינו מן הנימוס עוברים גם על האומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם, וכמה תנאים כעסו על שלא אמרו הדברים בשמם ועיין פסחים נ"ג כתובות כ"ה ע"ב ונדה כ"ו ע"ב ועוד כמה מקומות.

ומחמת חוסר הזמן הנני מוכרח לקצר והקוצרים אומרים יברכך והנני חוזר על הראשונות בברכה מרובה וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה וללמדה וחבר חיבורים מחוכמים עד יבא ינון ולו יקהת עמים. כעתירת וברכת ידידו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן דש

שעון מעורר להפסיק הצלצול בשבת

א' לסדר ואברכך התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי בנש"ק פרי עץ הדר הב' **שמעון שנייבלג** הי"ו תלמיד ישיבתינו הקדושה בקרית אונגוואר ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשה"ט בידידות. בדבר שאלתך ששאל בענין שעון מעורר שיש לו כפתור להפסיק הצלצול אם מותר להפסיקו בשבת.

נלפענ"ד הנה כבר כתבתי שאם הוא שעון של יד או עומד על השלחן מותר להפסיק הצלצול ע"י שינעוץ הכפתור ויורידו למטה ואפילו באמצע הצלצול ומיד נמנע השעון מלצלצל דאין בזה משום מלאכת כבוי דהפסקת הצלצול אינו מלאכה אלא הוא מונע שלא יצלצל עוד וזה פשוט. ובזה נכללו לו כל הספיקות.

סימן שה

לתקן השעון שיצלצל באמצע השבת

עוד להנ"ל

ובדבר שאלתך עוד לתקן ולהוציא הכפתור המונע הצלצול שיצלצל השעון שנית. ולפענ"ד כך אם הוא לצלצל מיד הרי הוא עושה השמעת קולו צלצול ואסור, ואם הוא

לשעה מאוחרת כגון לאחר צהריס ראיתי מתירין לדבר מצוה כגון שצריך לעוררו שילך ללמוד דלא הוי רק גרמא, מ"מ לפענ"ד אינו נראה כן ועיין ש"ע הגרש"ז סי' של"ח ס"ד שכתב זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולות אסור לערכו משום שמשמיע קול של שיר והוא צריך לקול זה ומתכוין לו אבל מבע"י מותר לערכו ולהכינו כדי שילך ויקשקש כל השבת ע"כ. והנה כתב מפורש דמבע"י מע"ש מותר לערכו ולהכינו וא"כ בשבת אסור בין לערכו ובין להכינו, דלערכו ולהכינו לכאורה הס שני דברים, ועיין בס' בן יהודה סי' קנ"א שאוסר אפילו לערוך מע"ש ויצלצל בשבת, והמהר"ס שי"ק א"ח סי' קנ"ז חולק עליו וכן הסכימו האחרונים ז"ל ומיהו דוקא מע"ש ועיין בספרינו משנה הלכות ח"ו סי' נ"ג שהארכתי קצת בזה, וא"צ לכפול הדברים.

ומיהו כבר כתבתי דכל זה דוקא בשעון שאינו עלקטרי אבל שעון עלקטרי לפענ"ד הוא מוקצה ואין לטלטלו בשבת חוץ ממה שכשנועץ הכפתור הוא מכבה הזרס של החשמל וכשפותח הוא בכלל פותח הזרס והארכתי בזה במקום אחר.

ויה"ר שאילנא רבא ותקיף יתעבד כעתירת ידידך דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שו

כיור או בית הכסא שנסתמו בשבת

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח כש"ת שליט"א.

אחדשכה"ר. ובדבר שאלתו עוד אם נסתם הבית הכסא אי מותר ליקח (פלאנדזשער בלע"ז) ולפתחו וכן בכיור (סינק בלע"ז).

ולפענ"ד כבר כתבתי באם נסתם הצינור לפתוח בשבת בכלי העשויה לזה לפתוח הנקרא (פלאנדזער) וכתבתי דלכאורה אסור לעשות כן עיין ש"ע א"ח סי' של"ו ס"ט צינור המקלח מים מן הגג שעלו בו קשים ועשבים שסותמים ומעכבים קילוחו ומימיו יוצאים ומתפשטים בגג ודולפים לבית ממעכן ברגליו בצנעה כיון דמתקן ע"י שינוי הוא וכו' ועיין פמ"ג במש"ז שם אות ט' ובמאירי שבת קמ"ד ד"ה מפרק דמבואר דצינור שעלו בו קשים איסור דאורייתא להעבירן אלא ממעך ברגלו שהוא כלאח"י ולכן לפענ"ד לפתחו כדרכו אסור.

ומיהו בשעהד"ח אם אפשר יעשה כלאחר יד ומשום כבוד הבריות אבל כרגיל לפענ"ד אסור והארכתי בזה בספרי משנה הלכות ח"ו פ"א ופ"ג ע"ש באריכות ע"ש ותמצאנו, והגם שיש בזה חולקים גדולי המורים מ"מ מה שנלפענ"ד כתבתי, ומותר לומר לעכו"ם לפתוח ובמקום צער גדול יעשה כלאחר יד.

סימן שז

לצאת בשבת במשקפיים המשנים צבעם כשיוצאים מצל לשמש

עוד להנ"ל

ובדבר שאלתו עוד אי מותר לצאת בשבת במשקפיים שצבעם משתנה משמש לצל.

ולפענ"ד עיין ש"ע א"ח סי' ש"מ ובמ"ב שם סקי"ז וכבר כתבתי לענין משקפיים דו צבעים והם משתנים לפי האויר והמקום שאין בזה חשש ואיסור צבוע ומותר לצאת אפילו לכתחלה, ולפענ"ד דומה לעננים (וואלקענעס) שיוצאים בשבת שג"כ נשתנה הראיה אפילו בבתי עינים רגילים אבל העיקר שאין שום פעולה מצד היוצא וגם אין שום שינוי בעצם הזכוכית כלל רק השינוי באויר פועל בזכוכית שרואה בו והבן ועיין בספרינו משנה הלכות ח"ח (סי' מ"ד). שוב מצאתי בשו"ת אגרות משה א"ח ח"ג סי' מ"ה שג"כ פשיטא ליה להתירא וכנ"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שח

לחתוך נייר אלומיניום בשבת

ה' לסדר ראשי המטות התשד"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"י חוב"ט כש"ת מוהר"מ היינעמאן שליט"א רב בבאלטימאר.

אחדשכת"ר בידידות. הנני במכתבי זה היות כי קבלתי שאלה אחת מאחד התלמידים בלייקוואד בענין מה שנוגע לפסק מעכ"ת כפי מה שכתב לי הנ"ל שמע"כ פסק בענין נייר מתכת (אלומינאס פאיל בלע"ז) שאין בו דין קורע וגם אינו חייב על תופר והשואל הנ"ל שלח אלי כי נראה לו לתמיה.

ולפענ"ד צדקו דברי השואל אם כדבריו כן הוא כי ודאי קורע נייר למדה שייך דין קורע ועיין ש"ע א"ח סי' ש"מ סי"ג ובמ"ב שם ובביאור הלכה ודו"ק.

גם לענין תופר מקרא מפורש פ' פקודי וקצץ פתילים ועיין רש"י שם ותמוה על המנ"ח בזה. ועיין לעיל סי' רע"א ובסמוך סי' ש"י אי יש איסור קורע בגוף אחד.

והנני שולח למעכ"ת העתק מהתשובה אשר העלתי בס"ד אמנם היות כי חשבתי כי אפשר יש בזה ענין של כבוד הרב ולכן לא שלחתי להתלמיד התשובה רק שלחתי למעכ"ת ההעתק אולי יש בזה איזה טעות וכדומה ואבקש

ממעכ"ת להודיעני כי איני רוצה שיבא למעכ"ת איזה בלתי נעימות או ח"ו יותר מזה, ומיהו גם שלא לומר הוא דבר אחריות גדול שאם כדברינו אז יש בזה משום להסיר מכשול חילול שב"ק ח"ו ומעכ"ת בחכמתו יזרז כדרכו בקודש לתקן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שט

לקרוע נייר לבית הכסא

ר"ח תמוז התשל"ד בנ"י יצו"א
מע"כ המופלא ומופלג וכו' ר' **שלום שטמר** הי"ו בישיב' הקדושה צאנז קרית צאנז א"י.

אחדשה"ט. ועל מה ששאל אי מותר לקרוע נייר בית שימוש בשבת. הנראה לפענ"ד עיין טוש"ע א"ח סי' ש"מ סי"ג ובמ"ב שם סקמ"א ובש"ע הגרש"ז ז"ל ובערוך השלחן ובכלכלת שבת כולם אסרו ובס' חלקת יעקב שו"ת ח"ג סי' קכ"ה התיר ובספרי משנה הלכות ח"ו סי' פ"ד כתבתי דאין להקל נגד גדולי רבותינו האחרונים ז"ל אשר מימיהם אנו שותים ע"ש באריכות.

ולכן עצתי אמונה שאם אפשר יקח הנייר כולו ויקנח וישאיר השאר ואם א"א לו ככה אזי יקרע הנייר כלאחר יד כלומר בשיניו או ברגליו או בגופו וכיוצא בו דהו"ל כלאחר יד וכל כלאחר יד במקום כבוד הבריות לא גזרו כה"ג והבן, ולא שאני ח"ו מקיל באיסור כלאחר יד אלא שאני מחמיר בכבוד הבריות.

המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שי

אי יש איסור קורע בשבת בגוף אחד

ז' אייר התשל"ה ה' בשבת יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ וכו' כש"ת מוה"ר **יצחק א. גאלדבערגער** הי"ו מר' הכולל פאפא בנ"י.

אחדשה"ט וש"ת בידידות. מה שהעיר אדברי הגרש"ז בש"ע סי' ש"מ סי"ז שכתב דמלאכת קורע אין איסור אלא כשקורע ומפריד גופים רבים שנתחברו כגון קורע בגד ארוג מחוטים הרבה אבל הנייר שהוא גוף אחד אין בפסיקתו וחיתוכו משום קורע ומטעם זה מותר לקרוע עור שע"פ חבית של יין כמ"ש בסי' שי"ד מפני שהעור הוא גוף אחד ולא שייך בו איסור קורע אלא איסור חיתוך אם מקפיד לחתכו במדה כמש"ש אבל המפרק ניירות דבוקים ה"ז תולדות קורע וכו' ועתה כ"ת רוצה לדעתי אי יש לסמוך אכלל זה.

מי אנכי שיבא אחר המלך וכ"ש לדקדק ולפלפל בדברי קדשו והאמנם תורה הוא וללמוד אני צריך ברם לפענ"ד דדברי הגה"ק צ"ע דבירושלמי שבת פ' כלל גדול ה"ב (דף ל'-נ"ב) וז"ל (קליעה) קריעה בבגדים וחיתוך העורות קריעה בבגדים באמצע וחיתוך בעורות מן הצד ואית דמחלפין קריעה בעורות וחיתוך בבגדים קריעה בעורות באילין כרכיא וחיתוך בעורות באילין לידייא ליבדייא ופי' הק"ע ה"ג קריעה בבגדים וכו' וה"פ הא דקחשיב במתני' באבות מלאכות הקורע והמחתכו אע"ג ששניהם ענין אחד לכך קאמר דקורע שייך בבגדים וחתיכה בעורות ע"כ נראה לכאורה מפורש מדברי הירושלמי דאין לחלק בין בגד לעור במלאכת קורע אלא איסור אחד הוא ולזה קורא חותך ולזה קורא קורע.

איברא דלפוס ריהטא רציתי להביא ראי' לדברי הגרש"ז מדברי הרמב"ם שכתב בפכ"ג מה' שבת ה"ו ואין חותכין שפופרת של קנה מפני שהוא כמתקן כלי וכו' ואין קורעין את הנייר מפני שהוא מתקן כלי והובא בש"ע א"ח סי' ש"מ סי"ג והקשו עליו המפרשים למה כתב משום דנראה כמתקן מנא ולא כתב דהו"ל קורע וכן בפי"א מה"ש ה"ו כתב הרמב"ם המפרק דוכסוסטוס מעל הקלף הרי זה תולדות מפשיט חייב ולא כתב שחייב משום קורע ולפי דעת הגרש"ז הי' א"ש, אמנם שוב ראיתי שכבר קדמני בזה הגאון בעל ח"א בנשמת אדם כלל כ"ט או"ב ע"ש מה שהאריך בדבר גם בביאור הלכה סי' ש"מ סי"ג כ'. ומה שרצה אחד מן האחרונים להוציא מזה דלא שייך קריעה כ"א בדבר שנתפר ונארג אבל לא בדבר שהוא מגוף אחד כמו עור ונייר, זה אינו דמבואר בירושלמי בהדיא דבעור שייך ג"כ קריעה וע"ש מה שרצה לחדש בישוב דברי הרמב"ם ועי' ראב"ד בהשגות סופ"ט משבת ושו"ת חכ"ל סס"י ל"ט שחלק אפר"ח יו"ד סי' קי"ח ס"ק י"ח, ועיין פמ"ג בא"א ובמ"ז סק"ה ובש"ע באר יעקב אות כ"ד והגם שקצת אחרונים הביאו דברי הגרש"ז בסתם עיין כף החיים ונראה דהכי ס"ל מ"מ כנראה דבעלי הש"ע ופמ"ג והמ"ב והח"א והחז"א ז"ל ושאר אחרונים לא ס"ל חילוק הנ"ל, וכמבואר בירושלמי ועכ"פ מידי ספיקא לא יצאנו ולכן לפענ"ד אין להקל בזה.

ידידו המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שיא

במקום שיש עירוב אי מותר להחמיר על עצמו שלא להוציא

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו עוד במי שאינו מוציא מרשות לרשות במקום שיש עירוב בשבת מפני חשש

שירא לנפשו שבאם יהי' בשבת הבאה במקום דליכא עירוב ויטעה ג"כ להוציא אי זה מקרי אינו מודה בעירוב.

לפענ"ד הנה ידוע דעת הגה"ק בעל בני יששכר והגה"ק בעל מנחת אלעזר בנמ"ק א"ח שלו דמי שאינו רוצה לטלטל במקום שיש עירוב חיישינן שמא מינות נזרקה בו ועיין קונטרס אום אני חומה נתיב ו' מה שכתבתי בזה ומ"מ אם עושה כן לשם טעם וחשש נראה דלא מקרי אינו מודה בעירוב ומהיות טוב יש לו מידי פעם לפעם עכ"פ להוציא בעירוב ואולי אפילו לצאת ידי חששו יקח לו בן אדם להזכירו וכל זה שלא יהא נכלל ח"ו באינו מודה וגם חששו יתקיים כיון שבכל עת לא יוציא יזכיר.

ושמעתי שהגאון בעל קרן לדוד זצלה"ה גאבד"ק סאטמאר כשתיקן עירוב בעירו והי' שם מתנגדים ובאו אליו ליל שבת לאחר התפילה לומר שבתא טבא ואחד מהחולקים לקח המטפחת אף וכרכו סביב צוארו ואמר להרב כדי לצערו נא רבי איני יודע כמה העירוב מועיל "יא עירוב נישט עירוב" ונתן המטפחת על צוארו ואמר גוט שבת וכן עשה כמה שבועות ופעם בא לומר שבתא טבא אמר לו הגאון ז"ל ר' פלוני יש לי שאלה בגמ' אמרו מי שאינו מודה בעירוב הרי זה ח"ו מין וכו' ולכאורה חשבתי מי זה אינו מודה בעירוב המחלל שבת הרי זה אינו מודה בשבת בכלל וגם בכל התורה כולה ולא רק בעירוב וחשבתי שזה נאמרה על אדם כמותו שבא שומר התורה והמצות ומתחסד ובא ליל שבת ואומר גוט שבת ואומר יא עירוב נישט עירוב וכורך המטפחת על צוארו זה הוא אינו מודה בעירוב והרי הוא בכלל המינים והאפיקורסים וכו' ומאז הפסיק האי גברא לצערו וקיבל דבריו.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שיב

חינוך לקטן במצות דרבנן

ג' סיון התשכ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו' כש"ת **אברהם מייזילם** הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו אי תקנו ענין חינוך לקטן גם במצוה דרבנן או דוקא בדאורייתא.

ולפענ"ד הנה מפורש דקטן מדליק בנר חנוכה וקורא במגילה ועיין ש"ע א"ח סי' תרפ"ט ס"ב ושותה ארבע כוסות ואדרבה לי"א שם בש"ע קטן שהגיע לחינוך כתבו דמוציא את הגדול בהדלקת נר חנוכה ומיהו עיין ש"ע שם סי' תרע"ד ס"ג וברמ"א שם וכבר האריכו בזה האחרונים ז"ל, וחייב בנטילת ידים, בעירובין, ובברכת הנהנין, וכן בכל שאר מצות דרבנן.

ומיהו לענין תקנת חז"ל בקטן כתב רש"י נדה מ"ו ע"ב ד"ה איסורא נמי ליכא וז"ל אבל בקטנותו לא באו לאסור עליו דקטן לאו בר קבולי עליה תקנתא דרבנן הוא וכן כתב הרמב"ם ז"ל, וצ"ל דרש"י לשיטתו שכתב ברכות דף כ' דמצות חינוך הוא על האב לחנך את הקטן ואין על הקטן דין חינוך וכן כתב הרמב"ן במלחמות ברכות דף כ' להדיא דחינוך מצוה דאביו הוא ע"ש ובר"ן מגילה י"ט ע"ב ומיהו בתשובה אחת בספרי (משנה הלכות ח"ג סי' רכ"ט) הראתי מרש"י סוכה ל"ח ע"א דקטן חייב בחינוך מדרבנן וי"ל ומיהו פשוט דדין חינוך שייך במצות דרבנן כמו דאורייתא ועיין מש"כ עוד בספרי משנה הלכות ח"ה סי' י"ב (ועיין חקרי לב א"ח סי' צ"ט).

המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שיג

אי שייך מצות חינוך בבנו הגדול

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר השאלה באב אי מקיים מצות חינוך ואי חייב בו אפילו כשהגדיל הבן ונתחייב במצוה זו מעצמו, וגם במי שלא חינך את בנו בקטנותו ועכשיו כשנתגדל רוצה לחנכו אי מקיים בזה מצות חינוך.

לפענ"ד בקרא חינוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין וגו' היה נראה דלעולם עד שיזקין וחנכו לעולם מקיים מצות חינוך ומיהו האמת דמיד שנתחייב בעצמו כבר יצא מדין חנוכו של אב וגמ' מפורשת הוא נזיר כ"ט ע"ב דמדיר את בנו בנזיר עד שיביא שתי שערות דברי רבי רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שהגיע לעונת נדרים וכו' ורבי יוסי ברבי יהודה כדי לחנכו במצות וכיון דנפק מרשותיה תו לא מיחייב ופי' הרא"ש דכל מצוה שהוא מחויב בה אין אביו מחויב לחנכו בה ע"כ ועיין במפרש שם שפי' ג"כ כן וא"כ מבואר דכל מצוה שמחייב בה אין אביו מחויב לחנכו וממילא ליכא כאן מצות חינוך, ונשאר בכלל כל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה שצריך למחות בידו ולהכריחו לקיים מצות והוא בכלל תוכחה או בכלל ולמדתם אם הוא חינוך וק"ל.

איברא דקצ"ע ממה שאמרו בגמ' (קידושין ל' ע"א) ועיין שם כתנאי חנוך לנער עפ"י דרכו רבי יהודה ור' נחמי' חד אמר משיתסר ועד עשרים ותרתין וח"א מי"ח עד כ"ד ועיין רש"י ד"ה משיתסר שנין וכו' לשון אחר אדידך

ועל צואריה דבריך בשעה שעוד ידך תקופה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו משיתסר ועד כ"ב בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כ"כ ואל תכביד יסורין ותוכחות ויתר מכ"ב יש לחוש שלא יבעט וזה עיקר ע"כ, ועיין תוס' ר"י הזקן שם ודו"ק וצ"ע.

וצ"ל דלא קשה מידי דאין זה החיוב על אביו מדין חינוך אלא מדין הוכחה דמבואר בשבת נ"ד כל מי שבידו למחות על אנשי ביתו ולא מחה נתפס בשביל אנשי ביתו ועיין רש"י וכיון דעד כ"ב יש בו לקבל תוכחת האב חייב להכריחו ולהוכיחו ומה מתקו בזה דברי רש"י ז"ל שפי' משיתסר וכו' בשעה שעוד ידך תקופה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות וכו' הנה כתב שהוא מדין תוכחות ואתי שפיר ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שיד

אשת כהן מעוברת מהו ליכנס בבית הקברות

ליל ששי פ' עקב התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הבח' החשוב מופלא ומופלג בהפלגת חכמים חוב"ט וכו' הב' **יעקב צבי ריבא** הי"ו בישיבה שערי יושר.

אחדשה"ט בידידות. על דברת המג"א א"ח סי' שמ"ג שהביא דברי הרוקח דאשה מעוברת ובעלה כהן מותרת ליכנס לביה"ק מס"ס שמא הולד נקבה ואת"ל זכר שמא הוא נפל, וקשה ליה מגמ' נדה מ"ג ע"ב דדוקא קטן וקטנה בני יום אחד שייכי בטומאה אבל עיבור פשיטא שלא שייך עליו טומאה ע"כ.

הנה גם בזה הארכתי כבר במקום אחר אמנם אינני זוכר מקומו ולכן אציין קצת מראה מקומות, הברכ"י תי' קושית המג"א דל"ד לטהרה בלועה משום דקי"ל עובר ירך אמו הוא וכשנטמא אמו נטמא גם העובר וכעין זה תי' גם האב"מ סי' פ"ב דעובר במעי אמו נטמא והביא ראיה מיבמות ע"ח, וע"ז הקשה לי תלמיד אחד מכתובות ק"ו נשים המגדלות בניהם לפרה נוטלות שכרם וכו' ואי נימא דשייך טומאה בולד מאי הועילו חכמים בתקנתם ובמקום אחר השבתי לפ"מ דמבואר במשנה פרה פ"ג מ"ד וצריכין היו התינוקות להזות וכתב הרמב"ם שהיו מזין זה על זה וע"ש ברע"ב ובתפא"י הזאה זו למה ולהנ"ל י"ל דמה"ט הזו דשמא נטמאו במעי אמן. ובשו"ת בנין ציון החדשות סי' צ"ו נשאל דאי נימא עובר ירך אמו א"כ הרי הוא בכלל בנות אהרן דהרי הוה אם ממש עיין גיטין כ"ג ע"ב ותי' דהאיסור לכשיולד שאם נטמא במעי אמו כשיולד ויופרש מן האם ישאר טומאתו עליו ועיין הגהות חת"ס שתי' ג"כ דעובר ירך אמו, ומהר"ץ חיות סי' נ"ח הקשה דבעובר לא שייך לאפרושי מאיסורא ובילקה"ג ותו"ש תי' משום דאסור להאכילו בידים.

והנה בספר המקנה (סופר) הקשה אי אסור להאכילו בידים האיך אשת כהן אוכלת בתרומה הא עובר במעי אמו זר הוא ובילקה"ג תי' לפמ"ש תוס' מנחות ס"ט ד"ה דבלע בשם ה"ר חייס דתרומה מתחללת מיד כשאוכל ע"ש, ועיין כתובות דף ל"א תוס' ד"ה חייב ובש"מ שם בשם הרא"ש ועיין תוס' יומא ע"א ד"ה דתנן, ולפענ"ד אכתי צ"ע דהרי עד שתתחללה התרומה בשעת לעיסה נהנה מתרומה כיון דירך אמו הוא ממש, ועכ"פ אסור לחלל התרומה וי"ל דאצלה מקרי דרך אכילה והעיבור לא נהנה עד שתתחלל והבן, וידוע קושית הגרע"א שהקשה אי ירך אמו הוא א"כ יהיה האב באיסור הבא על בתו ובחי' הארכתי גם בזה ודברי הגאון הם בסי' קפ"ב.

ולפענ"ד לעצם הקושיא נראה כי אין כאן התחלת קושיא דהא דאסור להאכילו בידים היינו כשמאכיל לולד כשהוא בפני עצמו אבל האשה מותרת לאכול ואם ממילא הולד נהנה מה בכך והו"ל כעין הא דמפורש בכתובות דאשה לא תאכל דברים המזיקים לולד ואם מתאוה לכך חייה קודמין והכ"נ וי"ל.

ולעצם דברי הרוקח הנה כבר אמרתי די"ל בכוונתו ז"ל באשה שכלו לה חדשיה ויש לחוש שיוציא ראשו ויטמא וכן מצאתי שוב בשו"ת יעב"ץ ח"ב סי' קע"ז ובתשו' מהרי"א יו"ד סי' שנ"ד, ועיין מנ"ח מצוה רס"ג אות ג'.

ודע דנפל עוד בלבאי לפ"מ דאמרינן מיתה לא שכיחא ומיהו במעוברת מיתה שכיחא ועיין שבת ל"א ע"א ועיין תוס' כתובות פ"ג ע"ב ד"ה מיתה שכיחא פי' שמא משום דרוב פעמים מסתכנת בלידה ועיין שעה"מ הל' סוכה סוף פ"ד שפלפל בהא דמיתה שכיחא ובכמה זמן מקרי זמן מרובה שהבאתי גם לעיל מזה ע"ש. ולפ"ז אומר אני דיש לחוש למיתה וא"כ לא תכנס לביה"ק שמא תמות ויטמא הולד ולכן צריך ליה להרוקח להתיר משום ס"ס, וידעתי כי יש לפלפל בדבר שהרי אם תמות האם ממילא יטמא הולד ועיין גמ' נדה מ"ד איהו מיית ברישא וערכין דף ז' ואהלות פ"ז מ"ו ועיין תוס' נדה הנ"ל אבל היכא דמתה הו"ל כמונח בקופסא וא"כ אפשר שיוציאו הולד ע"י ניתוח קודם שתמות האם ודו"ק היטב כי קצרתי.

ולא אכחד מעטי דלאחר כל הרעש גדול מכל הני רבותינו הצדיקים לולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לומר דדברי רבינו הגדול הרוקח ז"ל יסודתם בהררי קודש מקור מחצבתם

ממקרא מלא שופטים י״ג באשת מנוח שהיתה עקרה ובא אליה מלאך ה׳ ויאמר אליה הנה נא את עקרה ולא ילדת והרית וילדת בן ועתה השמרי נא ואל תשתי יין ושכר, ואל תאכלי כל טמא, כי הנך הרה וילדת בן ומורה לא יעלה על ראשו כי נזיר אלקים יהי׳ הנער מן הבטן וגו׳, ועיין רד״ק כי השמרי נא ר״ל מטומאה כמו שהנזיר הי׳ נשמר מטומאה ומיין ושכר כן צוה אותה להיות נשמרת מכל הדברים האסורים לנזיר להיות קדושתו מן הבטן וכו׳, ופי׳ כל טמא שלא תאכל דברים טמאים או פי׳ כל טמא שלא תאכל דברים האסורים לנזיר כמו כל אשר יצא מגפן היין מחרצנים ועד זג, וכל משרת ענבים כמו שפי׳ רז״ל מאי ואל תאכלי כל טומאה דברים האסורים לנזיר וכו׳ ע״ש, וברלב״ג והזהיר אותה על כל טומאה להורות על קדושת הנער הילוד ע״ש באריכות.

והנה בגמ׳ נזיר נ״ו ע״ב תנן אמר ר׳ אליעזר משום ר׳ יהושע כל טומאה מן המת שנזיר מגלח עליה חייבין עליה על ביאת מקדש וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין חייבין עליה על ביאת מקדש ועיין רמב״ם פ״ג מהל׳ ביאת מקדש וא״כ טומאת נזיר וטומאת כהן אחת הוא וכל שהנזיר מוזהר עליה כהן מוזהר עליה וא״כ בשמשון שכיון שהי׳ נזיר מבטן היה אסור לטמאו ולכן כהן נמי דקדושתו מבטן יהי׳ אסור לטמאו והרי עכ״פ מצינו איסור טומאה על הולד מבטן משמשון שיש בזה איסור ולכל אופנים מבואר דטומאת אמו גורם רעה לולד ולכן שפיר מיושבים דברי הרוקח ז״ל דלו ידענו שהולד זכר הי׳ אסור ליכנס משום טומאה דקדוש הוא מבטן ורק מכח ס״ס אין לאסור וזה לפענ״ד דבר יקר בס״ד.

ואל תשיבני ממה שאמרו עובר במעי אמו זר הוא ואפילו במעי כהנת כמבואר כ״ז ביבמות דאין זה לענין דין קדושת כהונה דודאי הולד נתקדש בקדושת כהונה עיין יבמות ס״ז דרבי יוסי סבר עובר במעי זרה זר הוא ורב יוסף אמר טעמא דמתני׳ משום דילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל ועיין רמב״ם פ״ח מהל׳ תרומות ה״ד שפסק שהילוד מאכיל שאינו ילוד אינו מאכיל ועיין כ״מ שם שנסתפק אי פסק כר״י או כרב יוסף ועכ״פ נראה דאין זה דין זרות שאין לו קדושת כהונה דודאי כהן הוא מיצירה דאם לא כן מתי נתכהן ולכן ודאי דכיון דכהן קדושתו מבטן הו״ל כנזיר מבטן דאמר לה המלאך לאשת מנוח לשמור מכל דבר טמא כי נזיר אלקים יהי׳ מבטן ומורה לא יעלה על ראשו הכ״נ בכל כהן כיון דמוזהרין הכהנים מלטמא בטומאה שהנזיר מוזהר עלה שפיר ס״ל להרוקח דאין לה ליכנס בבית הקברות שלא לטמא הולד אפי׳ קודם שנולד שהוא בן כהן אם לא משום ס״ס וכנ״ל.

ומחמת כי אין הז״ג ואני טרוד ורק להפיס דעתו קצת להראות חביבות גבן כתבתי בקיצור המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שטו

תיקון עירובין אי מהני גם לדעת המחבר

ה׳ להדלקה התשד״מ בנ״י יצו״א

מע״כ הרבני הנגיד כו׳ כו׳ כש״ת מוה״ר יואל ולוסקי הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו בענין שכתבנו בספרנו משנה הלכות ח״ח ועוד בכמה מקומות לענין תקון עירובין בברוקלין אם ההיתר הוא דוקא לההולכים בשיטת הרמ״א אבל לההולכים בשיטת המחבר והפוסקים הספרדים אין שום היתר או שההיתר לתקן עירובין גם לשיטת המחבר. הנה ימחול נא לעיין בספרי משנה הלכות ח״ח סי׳ ק״ב דברוקלין מוקף מחיצות עשויין בידי אדם וכה״ג כ״ע מודים ועיין עוד שם סי׳ קמ״א ועוד בכמה מקומות האמנם לעדה הקדושה של אחינו בני ישראל הספרדים בכאן באמת שאין צריכין לסמוך על פסקי שלי כי לפני כמה שבועות פגשתי פה עם ידי״נ הרב הגאון הגדול כג״ת מוה״ר עובדי׳ יוסף שליט״א (מלפנים הרב הראשון לציון) ושהה פה ונתפגשנו אתו ושוחחנו בד״ת והי׳ שם נוכח גם אחד מחשובי וגדולי הרבנים דעדה הספרדית בפלעטבוש ושאל אותו אודות העירוב בפלעטבוש מה דעתו ועכ״פ לנשים וקטנים והשיב לו שלא זאת נשים וקטנים מותרים לטלטל על סמך עירוב אלא אפילו הוא בעצמו מותר לטלטל, וע״ז הנני מעיד בכתב מה ששמעתי והגם שיש יראים להגיד האמת בעזה״י אקיים בעצמי לא תגורו מפני איש ולהגיד האמת. ולכן פשוט דגם לעדת הספרדים מותר לטלטל וכבר הורה זקן וכנ״ל.

אגב הנני צריך להעיר שהסומכין על העירוב צריכים לברר בכל ע״ש אם העירוב הוא בסדר.

דושה״ט המכבדו ומוקירו בלתי מכירו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שטז

קידוש שבת הוא מ״ע דאורייתא המהלך במדבר ושכח מתי הוא יום השבת

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו במש״כ הרמב״ם פכ״ט מה״ש (ה״א) שקידוש שבת הוא מ״ע מן התורה א״כ האיך פסק בפ״ב מה״ש הכ״ב דמהלך במדבר ולא ידע מתי הוא יום שבת מונה מיום שטעה ששה ומקדש שביעי ומברך בו ברכת היום ומבדיל במוצאי שבת והרי ספיקא דאורייתא לחומרא והי״ל לקדש בכל יום מכח ספיקא כמו לשמור שבת.

ולפענ"ד שגגה הוא זו דקידוש זה ביום ספירת השביעי אינו מדין ספק שמא היום שבת אלא לזכרון בעלמא והכי אמרו בגמ' שבת ס"ט ע"ב שם לאחר שעמד בתיובתא בדר' חייא אמר רבא בכל יום עושה לו כדי פרנסתו ואפילו האי יומא ופריך וההיא יומא במאי מינכר ליה ומשני בקידושא ואבדלתא ופרש"י לזכרון בעלמא שיהא לו שם יום חלוק משאר ימים ולא תשתכח שבת ממנו ואין זה מדין ספק קידוש כלל גם ביום השביעי לספירה רק לזכרון וזה א"א בכל יום והכי איפסק בש"ע א"ח סי' מד"ש ועיין ש"ע הגרש"ז שם.

בברכת צלח ורכב על דבר וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה כברכת ידידו בלתי מכירו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שיז

רה"ר מקורה מה טעם לא הוי רה"ר

מע"כ ידידי כו'.

אחדשה"ט. בדבר שאלתך בדין רה"ר מקורה שפטור המוציא בו מה טעם לא מקרי רה"ר כיון דהוא רחב ט"ז אמה וגם מפולש מכל הצדדים רק שהיא מקורה מלמעלה.

ולפענ"ד מה שאמרו בגמ' שבת (דף ה' ע"א) ובש"ע סי' שמ"ה דרה"ר מקורה אין לו דין רה"ר והמוציא ברה"ר מקורה פטור ובאגרות משה מספקא ליה למה ומאיזה טעם רה"ר מקורה פטור. ולפענ"ד נראה לפמ"ש ז"ל דדיני רה"ר ילפינן מדגלי מדבר וכמבואר בגמ' שם ה' אמר רב הונא אמר רב המעביר ד"א ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר וכל שאינו דומה לדגלי מדבר לא הוי רה"ר מבואר דפטור של רה"ר מקורה הוא משום דלא דמי לדגלי מדבר והוא פשוט בגמ' ובכל המפרשים דברה"ר ובכל אלו דינים בעינן שיהי' דומיא דדגלי מדבר. ובתוס' שבת דף ו' ע"א ד"ה יתר על כן משמע קצת דברה"ר מקורה אמרינן פי תקרה ע"ש. ועיין מ"ב אות י"ט ועיין עוד עירובין כ"ב ע"ב בפי' הר"ח שם ברה"ר מרוצפין.

וי"ל עוד קצת טעם לפמ"ש בגמ' עירובין ט"ו וכ"ב ע"א כן אויר שתשמיש לדירה כגון דיר וסהר מוקצה וחצר אפילו בית חמשת כוריס ובית עשרת כוריס מותר וכל דירה שתשמישה לאויר כגון בורגנין שבשדות בית סאתים מותר וכו' ופרש"י כל אויר אע"פ שאינו מקורה אם תשמש לדירת אדם וכו' וכל דירה שהיא מכוסה בגג והוא עשויה לשמירת אויר שחוצה לה ע"כ.

ביאור הדברים שמי שעושה גג ומכסה מלמעלה שלא יוכלו לילך כהולך באויר זה מקרי דירה שתשמישה לאויר שהרי הגג הזה בכיון נבנה לתשמיש אלא שתשמיש הוא עשויה לשמירת אויר שחוצה לה ולכן רה"ר מקורה נמי הא עשוי' לשמירת אויר שחוצה ולהשתמש בו לצורך והו"ל בכלל דירה ולא רה"ר והגם שאין לו מחיצות מד' צדדים אבל הגג הוא עשוי לשמירת אויר שחוצה לה שמחלק בין אויר העליון לתחתון א"כ הו"ל דין דירה, או מדין פי תקרה וכתוס' הנ"ל, או דין אכסדרה פרוצה מד' רוחות ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שיח

נתכוין לזרוק ד' וזרק ח'

לכבוד ידידי כש"ת וכו'.

אחדשה"ט. רק להעיר בדברי תורה מה שנשאלתי כעת בהא שאמרו שבת צ"ז ע"ב וב"ק כ"ו ע"ב נתכוין לזרוק ד' וזרק ח' לענין שבת באומר כ"מ שתרצה תנוח אין אי לא לא, מה הדין בנתכוין להעביר ד' והעביר ח' או נתכוין להעביר ח' והעביר ד' דלא איתעביד מחשבתו וכן נתכוין להוציא לדבר אחד ובשעת הוצאה נחס והניחו על מנת לעשות בו דבר אחר.

ונראה דבגמ' שבת צ"א ע"א אמר רבא אמר רב נחמן הוציא כגרוגרות לאכילה ונמלך עליה לזריעה אי נמי לזריעה ונמלך עליה לאכילה חייב, פשיטא וכו' מה"ד בעינן עקירה והנחה בחדא מחשבה והא ליכא קמ"ל, ומיהו דוקא דתרוייהו חיובא נינהו אבל אם חדא מחשבה לפטור פטור כדרב ספרא לעיל דף ה' ע"ב המפנה חפצים מזוית לזוית וכו' ע"ש.

והנני בזה ידיד"נ דושה"ט ושלום כל הת"ח הלומדים בכולל וי"ר שנזכה לביאת משיח צדקינו בב"א החותם בהוקרה רבה ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שיט

למה לא תקנו עירובין קודם שלמה המלך

ד' לסדר וידע א' התשמ"א בנ"י יצו"א

מזלא טבא וגדיא יאי למע"כ מחותני הרהגה"צ בנש"ק מזה בן מזה פרי עץ הדר אספקלריא המאירה אור המערבי אין דורו דור יתום מגדולי ומרביצי תורה וחסידות שבדור כו' כקש"ת מוה"ר **פנחם מנחם אלטר** שליט"א ראש ישיבת שפת אמת וכאש"ל.

אחדשבג"ק מחותני בידידות נאמנה וכו'. ולהשתעשע בדברי תורה מה שראיתי בתרגום יונתן פ'

בשלח עה"פ והי' ביום הששי והכינו פי' ויהי ביומא שתיתאי ויזמנון מה דייתון לקמיהון למיכל ביומא דשבתא ויערבון בבתיא וישתתפון בדרתיהון בגין למיתייא מדין לדין ויהי להון בכופלא על מה דמלקטון יומא יומא ע"כ. והנה נראה דעירובי חצירות ושתופי מבואות כבר קיימו קודם שלמה המלך דדרש מקרא דוהכינו ובגמ' עירובין כ"א ועוד דשלמה תיקן עירובין ונט"י ובפסיקתא זוטרתא (מדרש לקח טוב) ד"א והכינו את אשר יביאו את אשר יאכלו לא נאמר אלא את אשר יביאו מכאן לעירובי חצירות מה"ת שיערב אדם מע"ש בפת או בשום מאכל כדי שיטלטל מבית לבית ומחצר לחצר ויוכלו להביא מאכלים מזה לזה, והוא פלא דכנראה דעירובי חצירות לכ"ע דרבנן נינהו.

ולולי דמסתפינא הי' נלפענ"ד לחדש דבר דרב האי גאון הקשה בתשובה למה לא תקנו עירובין עד שלמה המלך ותי' מפני שהיו כל הימים במלחמות עד שלמה שבימיו נתן הקב"ה שלום ושנינו בפ"ק דעירובין דף י"ז ד' דברים פטורין במחנה במלחמה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב ערובי חצרות עיין סמ"ג מ"ע מד"ס הל' עירובין סי' א'. ויש לתמוה על קושית רב האי גאון ז"ל מאי זה קושיא למה לא נתקנו עירובין קודם שלמה מאי קס"ד דהי' צריך לתקן קודם ומהכ"ת להקשות כן ואטו בכל מצוה דרבנן ישאלו למה לא תקנו מקודם, ולפי התי' הנ"ל י"ל כן דבאמת כבר היו נוהגין בעירובין מימות משה רבינו ע"ה שהיו בכלל והכינו אלא שלא הי' בכלל תקנה וכל אחד הרוצה הי' מתקן עירובין וכל מי שאינו רוצה לא תקן ולא הי' בכלל חיוב ובא שלמה ותקן שיהי' מצוה לתקן עירובין, וכמו שהי' גם בטבילת עזרא שמבואר בפדר"א שעוד במצרים היו נזהרים ואעפ"כ לא תקן לחיוב עד עזרא. ולכן פריך רב האי גאון למה לא תקנו קודם שלמה לחיוב.

א"נ דמה"ת מי שצריך להביא מאכלות או שאר דברים לצורך שבת צריך לערב משום והכינו וצריך לעשות פעולות ע"ש כדי שיוכל להביא מרשות לרשות וצריך לעשות צה"פ לרה"ר או שאר תיקונים כדי שיוכל להביא בשבת מה שצריך אבל מי שאינו צריך להביא שום דבר ויש לו הכל בביתו אין צריך לעשות פעולות ולערב כדי שיוכל להביא שהרי אין צריך לזה ובא שלמה המלך ותיקן דבין צריך ובין אינו צריך לעולם יתקנו ויעשו עירובי חצירות ושתופי מבואות חדא שלא יבואו לידי מכשול לפי שראה שנכשלים בהוצאות מרה"י לרה"ר והשנית כדי שיוכלו להביא מזה לזה וכמ"ש בת"י בגין למיתייא מדין לדין ויהי להון בכופלא על מה דמלקטון יומא יומא וא"כ אפילו יש לו די כל צרכו אבל אפשר שלחבירו אין די כל צרכו ולכן חייב להביא גם לחבירו, ומה מובן בזה מה שאמרו בירושלמי דתיקון עירובין הי' כדי להרבות שלום בישראל ולהנ"ל הרי כיון דצריך לשיתופי מבואות בכדי שיוכלו להביא מזה לזה וגדולה לגימה וע"י שיביאו מתנות זה לזה יתרבה אהבה וכמ"ש בפורים משלוח מנות איש לרעהו בשביל לתקן הפירוד והכ"נ בש"ק והוא טעם נפלא בס"ד.

ולפ"ז שפיר הקשה רב האי גאון כיון דדין עירובין כבר הי' נהוג בישראל מקרא דוהכינו א"כ עד דאתא שלמה אמאי לא תקנו ותי' מפני המלחמות שהיו פטורין מלערב, דמלחמות הם היפוך השלום, רק שלמה המלך שעשה שלום בעולם זכה נמי לתקן עירובין לעשות שלום בין אדם לחבירו ולכן יצתה נמי בת קול דוקא בתיקון זה אם חכם בני ישמח לבי גם אני כי לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום.

ואולי מה"ט נמי מצינו לעולם חולקים נגד מתקני עירובין ולעולם מוצאין כמה טענות כמבואר בכל הפוסקים ואפ"ה לעולם תקנו עירובין והוא פלא מ"ש מצוה זו משאר מ"ע דרבנן עכ"פ ולפי הנ"ל כיון שהקב"ה אוהב השלום ותיקון עירובין מרבה שלום לעולם ימצאו אחיזה בעלי מחלוקת לבטל העירוב הגם שפסקו כבר בהלכה פסוקה הלכה כדברי המיקל בעירובין וידוע מבעשה"ק שפי' הקרא בזעם תצעד ארץ זעם זביחה עירובין מקואות עכ"פ הוא דבר פלא שדרשו כן על המקרא מה"ת.

אילן מלין דרחמאין מאוהב נאמן ידי"נ החוזר לראשונות בברכת מז"ט להמחותן ולכל המשפחה הכבודה שיחי', מחותנכם הנאמן קשור באהבתכם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שב

שלג אם מבטל מחיצות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר השאלה עוד בעיר שיש לה עירוב ונפל שלג גדול שגבוה יותר מן המחיצות אי נימא דהשלג מבטל המחיצות.

ולפענ"ד עיין גמ' ב"ב דף כ' דשלג אינו נעשה מחיצה וז"ל השלג והברד והגליד והכפור והמים כולם אין ממעטין בחלון ופרש"י הואיל ונימוקים מאליהם אין ממעטים וכו' ע"ש וא"כ לא הוי מחיצה למעט בחלון וגם לא במקום אחר וכן מצאתי דבשו"ת מוהר"י הכהן מהד"ת סי' ח' ועיין חת"ס סי' פ"ח-פ"ט ועיין שו"ת מוהרי"א הלוי ח"ב סי' צ"ד ובשו"ת הרי"ס א"ח סוס"י ד' כתב דאין השלג מבטל המחיצות ומותר לטלטל בכל העיר הגם שעדיין לא נמחה השלג. ועיין ש"ע א"ח שס"ג.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שכא

כלי מחזיק ברכה לישראל השלום

כ״ב לחדש הרחמים התשמ״ג בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי היקר מאד נעלה משה שפיר קאמר דורש בקל וחומר כו׳ כש״ת הרה״ג מוה״ר **משה לאם** שליט״א רב קהילת בית יעקב בעווערלי הילס לאס אנגעליס קא.

אחדשה״ט ושכ״ת. שמחתי לראות שב״ה השלום שורר אצליכם כי לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום וע״ד ב״ש וב״ה אפילו הללו אוסרים והללו מתירים היו נוהגים כבוד זה לזה וכנראה שלא די שיהי׳ שלום אלא שינהגו כבוד זה לזה ותלמידי ר״ע שלא נהגו כבוד זה לזה נענשו הגם כי ודאי הי׳ שלום ביניהם ולא מצינו שהי׳ מחלוקת ביניהם ח״ו אלא שלא נהגו כבוד זה לזה ועכ״פ ענין גדול הוא. וברמב״ם סוף הל׳ חנוכה לא ניתנה תורה אלא בשביל לעשות שלום שנאמר דרכיה דרכי נועם וגו׳.

וע״ד מה שכתב שכולם חייבים לי חוב גדול בלאם ענגעלעם השכר היותר גדול שתכלו לשלם לי שיהי׳ העירוב כשר ותשרה שכינה במעשי ידיכם וקצת מן המצוה של זכוי הרבים בשמירת שבת קודש מלחללו בהוצאות וזה שכרי ובפרט כי יהי׳ אהבה ואחוה ביניכם, כמבואר בירושלמי דסגולת העירוב לעשות שלום בין השכנים. ונראה שהיא מדה כנגד מדה כיון שעושין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים בשמירת שבת זוכין לאהבה ושלום ואחוה ורעות.

והנני לברך את מעכ״ת ואת כל רבני העיר בברכת כוח״ט בספרן של צדיקים גמורים לחיים טובים ארוכים ושלום עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כעתירת וברכת ידידכם המצפה לישועת ה׳ כהרף עין, ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שכב

התוחב מסמר בקנה וקושר עליו חבל לצוה״פ

מע״כ כו׳.

אחדשה״ט. על דבר שאלתו במ״ש החזו״א ז״ל בצוה״פ במה שמנהג העולם שעושים על שתי קנות מכאן ומכאן ועליהם קושרין החבל על המסמר שעל ראש הקנה של מעלה וס״ל למרן החזו״א ז״ל דאין זה קנה למעלה כיון שראש המסמר יוצא למעלה מן החבל שהוא הקנה דלמעלה והו״ל כמן הצד. ולפענ״ד הרי בזה כבר נהג עלמא דלא כהחזו״א ז״ל וקורא אני על זה (יבמות ק״ב) אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל שומעין לו אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל והכ״נ אומר אני בזה כיון שכבר נהג עלמא ודאי אין לשנות.

והטעם נלפענ״ד דכה״ג לא מקרי מן הצד לפי שצורת הפתח לא גרע מפתח ממש והנה בפתח ממש עושים מזוזה מכאן ומזוזה מכאן ומשקוף מלמעלה ואותו המשקוף מלמעלה קובעים אותם במסמרין שיחזק ולא יפול ואותן המסמרין לא הוי בכלל המזוזה אבל הם הם שמחזיקין את המשקוף שלא יפול ולזה מכניסין שם המסמרין והכ״נ בדידן כשעושין קנה מכאן וקנה מכאן וקובעין החוט שהוא הקנה על גביהם במסמרות הו״ל כמו המסמרות שעל המשקוף שהם מחזיקין את המשקוף ולא שהם מאריכים את המזוזות והכ״נ המסמורים לא ניתנו להאריך את הקנה ולכן אין לזה שום שייכות לומר שהחוט אינו על גב הקנה כיון שאינו על גב המסמורות מלמעלה אינו על גביהם דהני מסמרות לקבוע החוט נתנו ולא ללחי כנלפענ״ד בס״ד פשוט ומנהג העולם ברור הוא.

ועיין ש״ע א״ח סי׳ שס״ב ס״א מהו צה״פ קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן וכו׳ ואם חיבר הקנה העליון לשני הקנים או לאחד מהן מן הצד לא מהני ע״ש ועיין מ״ב שם סקס״ד שכתב וכן אם נעץ מסמר בראש הקנה וקשר בו החבל ש״ד דהא מונח מלמטה נגד הקנה ע״ש. ולפענ״ד נראה יותר מזה שהרי זה הוא החיבור מלמעלה ע״י המסמר והמסמר אינו חלק מן הקנה שיקרא מן הצד אלא המסמר הוא המחבר החוט על הקנה והחוט הוא למעשה על ראש הקנה והמסמר מחזיק החוט שלא יפול ומחזק אותו וכמו שהסברתי זה בסמוך והבן כי א״א להמתיק יותר על הכתב. ונמצא שגם המסמר הוא חלק מהחוט לצורת הפתח שהרי המסמר לא נעשה להאריך הקנה רק להחזיק החוט, וא״כ הוא למעלה על החוט.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שכג

העמודים תחת הרכבת אי כשרים לצורת הפתח

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר אשר כתב להחמיר שלא הוה צוה״פ תחת הרכבת (עליוועטאר בלע״ז) משום דתחת הרכבת העמודים והפתח לא נעשו לשם צורת הפתח וממילא לא מהני המחיצות.

דע דכבר כתבתי במקום אחר דהני עמודים והפילוש אין לו דין של צורת הפתח אלא יש לו דין של פתח ממש ולשם זה נעשה בשביל פתח ולא שהוא צורת הפתח אלא פתח ממש

דבשעה שבנו את הרכבת למעלה לא רצו שיפסיק עי"ז ההילוך מלמטה ולכן בכיון תקנו הפילוש שיוכלו לעבור מרחוב לרחוב תחת המעלות הזה שהוא העליוועטאר, וא"כ באמת הוא עשוי לשם פתח ואין זה גדר של צוה"פ אלא פתח ממש.

ובאמת כי דבר זה מפורש במאירי עירובין על מה שאמרו דאין צוה"פ מן הצד וכתב המאירי דוקא צוה"פ אין עושין מן הצד אבל פתח ממש אם עשה עשה והרי יש לו דין פתח והארכתי בזה במקום אחר וממילא הני עמודים שהם ממש משני צדדים עמודים ועל ראשם מקורה כעין משקוף ומחזיק לעבור עליו רכבת הרי זה פתח חזק ולא צוה"פ ועיין בשו"ת אבן יקרה מהד"ג סי' נ"ז כתב דכל גשר בזמנינו תחתיו הוא רה"י דהא השני קצוות הגשר של הנהר אצל שפתו מזה ומזה בנויים גדרים של אבנים (או לבנים ומלד בזמנינו) להחזיק הקרקע שלא יתפורר והגדרים ההם גבוהים מסתמא עשרה וא"כ יש משני הצדדים גדר עשרה והגשר עצמו בנוי עליו כעין צוה"פ נמצא שיש שני גדרים ושני צוה"פ ע"ש מבואר דכל גשר נמי הגם שלא נבנה לשם צוה"פ מ"מ מהני וכן ראיתי דפשיטא ליה ג"כ להגרמ"פ בגשרים עיין אג"מ א"ח סי' קל"ח.

ועיין עוד ש"ע סי' שס"ג במ"ב סקקי"א והמנהג להקל שדי במה שעושה התיקון בשתי ראשיו וכן פסקו המג"א סי' שס"ג סקכ"ז וא"ר ותו"ח ושע"ת סי' שס"ד וכן פסק מרן הגרע"א להתיר ועיין ש"ע א"ח סי' שס"א כתב הרמ"א דאמרינן פ"ת יורד וסותם אפי' בשתי מחיצות דבוקות ובסי' שמ"ו פסק דאפילו זו כנגד זו ע"ש ובמג"א ועיין משנ"ה ח"ח סי' קס"ג באריכות ודו"ק.

סימן שכד

נהר או בור שהיו קודם שנתיישבה העיר

עוד להנ"ל

ומה שכתב המ"ב בב"ה סי' שס"ג סכ"ט דבור ומים ונהר שנחשבין למחיצה דוקא באופן שאינן מקיפין כל העיר מכל הצדדין דאז אם מתקנין הצדדין האחרים נעשה מחיצה אבל כשהיא מקפת כל העיר הרי נעשה היקף זה קודם שנתיישבה העיר והו"ל כדין קרקף יותר מב"ס שלא הוקף לדירה דאסור לטלטל בו אפילו אם אח"כ נתיישבו בו.

דע דזה דווקא כשהנהר הי' שם קודם הישוב ולא כשחפרו אח"כ והקיפו העיר כולו, והשנית דזה דוקא אם לא עשו גדר סביב הנהר או אפילו רק עשר אמות או יותר נמצא דע"י התיקון הוא נעשה מוקף לדירה ושפיר דמי עיין א"ח סי' שנ"ח ס"י בנה מחיצה באורך עשר וע"ש בכל הסימן ולכן כיון דכהיום בכל הנהרות עושין האבנים על המים מן הצדדים שפיר דמי ומקרי נתיישב קודם ואח"כ הוקפה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שכה

בחורי ישיבה שאוכלים ממטבח אחד
אין צריכים לערב

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בישיבתכם שכל בחור יש לו חדר או כמה בחורים יחד אי מותר לטלטל בלי עירוב או צריך לעשות עירובי חצירות כדי להתיר טלטול בישיבה.

תשובה. הנה כל מקום וזמן שהבחורים אוכלים ממטבח אחת א"צ לערב עירובי חצרות, דכולם נעשים כאחד. ועיין ש"ע א"ח סי' ש"ע ס"ג מלמד או סופר בביתו וכן תלמידים הלומדים בפני הרב ודרים בביתו כל אחד בחדרו אפי' יש לכל אחד פתח פתוח לחדר אוכל וישן בחדרו אינם אוסרים (ס"ד) אנשי חצר שהיו אוכלין אחד אע"פ שכל אחד יש לו בית בפנ"ע אינם צריכים עירוב ע"ש וק"ל.

דו"ש בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שכו

השוכר רשות מגזבר המלך מי מקבל המעות

פ' פינחס התשמ"ד לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

בדבר הספק לענין שכירות מה שנוהגין לשכור מגזבר המלך בשביל תיקון עירוב בפרוטה אי צריך ליתן הכסף לכיס המלך או שיוכל הגזבר ליקח המעות לעצמו.

ולכאורה נראה פשוט דצריך ליתן הכסף לכיס המלך או השר או המדינה וכיוצא בו שהרי של המלך הוא המשכיר ואם לא יתן לו השכירות אפשר דמהני אלא דהו"ל גוזל מהשר העיר.

ומצאתי בשו"ת הרשב"א ח"ה סי' ו' וז"ל, ולענין שכירות מגזבר המלך אם צריכים לשכור בכל פעם שיתחלף הגזבר אם לא. תשובה, מסתברא שאין צריכים אלא כל ששכרו לשנה או שנתים או יותר אע"פ שמתחלף הגזבר מותר באותו שכירות ראשון והשוכר ממנו כשוכר מהמלך והשכירות נופלת יהי' לכיס המלך ואפילו בשכירו ולקיטו נראה כן וכו' ע"ש, ועיין ב"י א"ח סי' שפ"ב ובברכ"י אות ו'.

הרי מבואר דהשכירות יהי׳ לכיס המלך ועכ״פ צריך לומר כן להגזבר או שכירו ולקיטו ואם מעל בזה הרי הוא גזל מאוצר המלך והשכירות לא בטלה כיון דהוא ממונה מאת המלך וכל שעשה קנין ע״י ממונה מהמלך הקנין בתקפו אף אם יגנב הממונה הכסף וכן הוא בכל דיני דמלכותא שמה שהממונים עושים על המלכות לקיים א״כ הכ״נ כן הוא כנלפע״ד ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שכז

תיקון עירובין הוה מ״ע דרבנן ושלמה וב״ד תקנו

כבוד הרב וו״ח כו׳.

אחדשכ״ת בידידות. בדבר שאלתו אי באמת תיקון עירובין הוא מצוה ושלמה המלך תקנה כי אמר לו גדול אחד ששלמה מעולם לא תיקן לערב אלא אסר הוצאה בכרמלית ותיקון עירובין הוא המצאה לאחר מכאן ולא מצד תקנה אלא אופן להתיר האיסור ע״כ.

אהובי אשר יצא לפקפק במש״כ דשלמה ובית דינו תקנו עירובין ותמה שאמר גדול אחד ששלמה מעולם לא תקן עירובין אלא אסר הוצאה בכרמלית, עיין בספרי משנה הלכות ח״ח סי׳ קמ״ג מה שהארכתי בזה ואין צריך לכפול ולהראות טעות או עם הארצות של מי שהוא, והוא פשוט בראשונים ואחרונים ובגמ׳ עירובין בשעה שתיקן שלמה וכו׳ (ועיין לעיל מה שהבאתי שהקשה רב האי גאון למה לא תקנו עירובין קודם שלמה המלך).

וכעת ראיתי בכלבו הל׳ שתופי מבואות שכתב וז״ל, ונהגו העם לערב ולשתף בפסח לכל השנה במצה וכו׳ ועירוב זה אינו אלא משום הכירא בעלמא כשם שכלנו מעורבין באוכל זה ויד כולנו שוה בו כך יד כולנו שוה בכל מקום שאחז כל אחד לעצמו והרי לכולנו רשות אחד ואז לא יבואו לטעות ולומר מרשות היחיד לשדות ולמדבריות ודבר זה תקנת שלמה ובית דינו, שמותר להכניס ולהוציא כי ד״ת שכל חצר שיש בה שכנים הרבה כל אחד מהם מותר לטלטל וכו׳ וכן הדין במדינה שמוקפת חומה גבוה עשרה טפחים שיש לה דלתות שנעולות בלילה שכולה רה״י הוא. אבל שלמה ובית דינו תקנו שיהא אסור לטלטל לכל רשות היחיד שיש בה חלוקה בדיורין אחד חצר ואחד מבוי ואחד מדינה עד שיערבו כולן מערב שבת וכן יושבי אהלים או סוכות או מחנה שהקיפוה מחיצה אין מטלטלין מאהל לאהל עד שיערבו כולן והתקנה היתה להכירא שלא יחשבו העם ויאמרו כשם שמותר להוציא מן החצרות לרחובות המדינה ולשוק, כך מותר להוציא אל המדבריות ואל השדות ויחשבו שאחרי שהחצרות הן רשות היחיד שמותר להוציא ולהכניס מרשות היחיד לר״ה אבל אחר שערבו אין לחוש על זה שנראה בזה כמו שיד כולן שוה, ועיין נחלת בנימין סי׳ כ״ד.

הנה ביאר לן רבינו הגדול הכל בו בבירור גמור: א) ששלמה המלך וב״ד תיקן עירובין היינו לערב ולהוציא ולא רק אסר הוצאה, ב) שהתקנה היתה בין על חצירות ובין על מבואות או מדינות ותקנה אחת היתה ומצוה אחת הוא שכוללת מצות תקון עירובין בכל מקום שאפשר מכח זכרון זה שלא לטעות בדיני הוצאה ופשוט מזה דמצוה בכל מקום שאפשר לחוש שיטעו בדיני הוצאה מרה״י לרה״ר לתקן עירובין כדי להוציאן מטעות זה ודלא כמו שהמציאו כמה סברות כרסיות שלא תקנו עירוב רק בשביל שיהא אפשר להביא הטושעלענט מהאופה או להשקות הסוסים וכיוצא בזה וממילא במקום שאין צריך להביא הטושלענט אין מערבין ואלו דברים מביאין לידי גיחוך ואין להאריך יותר. ואם ירצה נא לעיין בספרינו משנה הלכות ח״ח באריכות מדברים אלו וימצא מבוקשתו בס״ד.

בברכה וכט״ם בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שכח

בתקנת שלמה לעשות עירובין וחסרון אמונה במי שלא מאמין בתקון חז״ל

מע״כ הרה״ג וכו׳ כש״ת.

אחדשה״ט ושכ״ת. בענין עירוב שכתב שהוא רק תקנה דרבנן ועדיף שלא יעשה מפני שאח״כ יבואו לטלטל שלא ידעו למה מטלטלין בשבת.

אהובי ידידי לולי ראיתי בעיני לא האמנתי כי אפשר לבני תורה לפקפק במצות דרבנן ובתקנות חז״ל ולומר עדיף שלא לקיימן ותיקון עירובין הוא מתקנת שלמה המלך ע״ה החכם מכל אדם והוא אחד משבע מצות דרבנן ואטו יאמר מי שהוא שעכשיו לא ידליקו נר חנוכה מפני שכמה נרות הדליקו את הגורן וכיוצא בו ובגמ׳ עירובין כ״א בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני והנה הבת קול קראהו חכם בני בשביל תקון עירובין ועתה באים חכמים יותר גדולים ומגנים דבריו ורוצים לבטל חכמתו ומתחכמים על שלמה המלך ותקנתו. ועיין רמב״ם פ״א מהל׳ עירובין אבל מד״ס וכו׳ ודבר זה תקנת שלמה ובית דינו וכו׳ ועיין גם סמ״ג וטוש״ע

א"ח סי' שפ"ו וסי' שנ"ה שמצוה לחזור אחר עירובין אלו ולקיים תיקון חז"ל.

ברם אלו ידעת ידידי כמה חילול שבת מנע העירוב בכל העולם וכמה מכשולות בכמה רבבות מבני ישראל נמנים כשומרי שבת בשביל עירוב בכל העולם הי' לוחם יומם ולילה לתקן עירובין בכל העולם, ובר מן דין וכי על האוסרין העירוב נאמר ויחכם מכל האדם על המתקן את העירוב ובית דינו נאמר ויחכם מכל אדם ואין ב"ד יכולין לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהיו גדול הימנו בחכמה ובמנין ותרוייהו ליתנהו והבן זה. עכ"פ לשון שתיקן עירובין הוא רק תקנתא דרבנן ועדיף שלא יעשו ח"ו לומר כן על שום תקנה וכ"ש על מ"ע דרבנן, והאומר כן צריך בדיקה אחריו וכבר אמרו ז"ל בני הוי זהיר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שדברי תורה עשה ול"ת וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה השם ישמרנו.

בברכת כוח"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שכט

שכירת רשות מישראל מומר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו בענין שכירות רשות המבואר בש"ע א"ח סי' שנ"א ס"א דמנכרי שוכרין רשות מה דין ישראל מומר שאינו מבטל רשות אי מותר לשכור ממנו רשות, או כיון שהוא ישראל אע"פ שהוא מומר אינו בגדר שכירות ולבטל א"א.

ולפענ"ד הנה כבר כתבתי בזה באריכות בכמה מקומות ועיין שו"ת הרשב"א ח"ז סי' נ"ג השיב הרמב"ם ז"ל בזמנם כי מחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כמשומד לכל התורה כולה ואינו מבטל רשות עד שישכור כגוי ויינו יין נסך והרי הוא גוי ככל גויי הארצות וכן השיב בתשובה ע"כ. וכן מבואר בספרי האחרונים ז"ל דמומר מוכר רשות ועיין שבו"י ח"ג סי' כ"ט דכן נהגו מימות עולם משנים קדמוניות בלי שום מוחה ועיין משנ"ה (ח"ח סי' קכ"ט וסי' קנ"א). וכעת ראיתי במחזור רומי הל' עירובי בתים וחצרות שכתב וז"ל וגוי או מומר שהי' דר עם ישראלים בחצר אינו יכול לבטל רשותו וליתנו במתנת חנם, אלא צריך להשכיר להן רשותו ואפילו בפחות משו"פ יכולין לשכור ממנו ואפילו אשתו ובניו ואפילו שכירו ולקיטו יכולין להשכיר רשותו. וקצת פלא דנראה דס"ל דממומר נמי מהני אפילו פחות משו"פ וצ"ע.

י"א טבת תשמ"ג דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן של

המקדימין לקבל שבת מתי קונה להם עירובי חצירות

ד' לסדר את בריתי שלם התשד"מ בנ"י יצו"א
מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי כו' כש"ת הר' ר' דוד ראזמאן הי"ו.

בדבר שאלתו בבאנגאלאוו קאלאני שיש שם עירוב ויש מקדימים לקבל שבת בעוד היום גדול וקצתם בזמנן האם יש איזה חשש לגבי עירובי חצירות להמקבלים שבת קודם בין השמשות כיון דלאותם שאינם מקבלים שבת מקודם לכאורה אינו חל העירוב עד קצת קודם בין השמשות.

ולפענ"ד לא הבנתי כוונתו דודאי כיון שעשו עירוב חלות העירוב וקנין העירוב הוא בזמנו ואם קנה העירוב קודם מועיל וגם לאחריו וגדולה מזו כתבו בש"ע א"ח סי' שנ"ג ס"ג באחד שעירב לשנים לאחד מבע"י ונאכל העירוב בין השמשות ולאחד עירב בין השמשות שניהם קנו עירוב שלאותו שנאכל עירובו ביה"ש אנו חושבין אותו לילה ולאותו שהניח עירובו ביה"ש אנו חושבים אותו יום ע"ש וכ"ש הכא דהעירוב הוא מונח כל הזמן.

סימן שלא

עירבו בין השמשות אי מועיל לאותן שקבלו שבת מוקדם

עוד להנ"ל

ובדבר השאלה עוד היכי דלא עירבו עד ביה"ש אי אותן שכבר קבלו שבת מהני להו העירוב. הנה דע כי דבר זה הוא מחלוקת הפוסקים ובש"ע סי' שנ"ג ס"ב שם פסק המחבר אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבין אותן ביה"ש אפילו כבר קבל עליו תוס' שבת ויש אוסרים אם קבל עליו תוס' שבת והט"ז הקשה איש אוסרין שם ובביאור הגר"א נראה דדעתו נוטה כהיש אוסרים ועיין ש"ע א"ח סי' רס"א ס"ד אחר עניית ברכו אע"פ שעדיין יום הוא אין מערבין ואין טומנין משום דהוא קבליה לשבת עליה ועיין א"ר ופמ"ג ומח"ב מה שתי' שלא יסתרו הדברים ועיין ביאור הלכה סי' רס"א דיש להורות להקל ובפרט אם יש לצרף עוד איזה ספק כגון שקבלו שתי שעות קודם חשכה דלכמה פוסקים הוא קודם פלג המנחה ואין קבלתו כלום לענין שבות במקום מצוה יש להקל לעשות עירוב בעצמו אם הוא שתי שעות קודם חשיכה וכ"ש שהעירוב נתקן קודם אין בו שום חשש בזה.

ואגב יש ליזהר שלא לקבל שבת שתי שעות קודם חשיכה דלכמה פוסקים לא מהני קבלתו ואם מקדשים אז

לכ״ע אינו יוצא ידי קידוש וסעודת שבת ועושה ברכה לבטלה להני פוסקים וגם בתפילת ערבית שאינו יוצא בזה וכ״ש שלא להתפלל בציבור כ״כ מוקדם.

ידידו דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שלב

קצתם קבלו שבת מוקדם מתי קונה העירוב

ד׳ מסעי התשד״מ בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי כו׳ כש״ת הרה״ג מוה״ר דוד ראזמאן בכולל לייקוואוד שליט״א.

אחדשב״ת בידידות. מכתבו השני קבלתי היום בו חוזר ומסביר שאלתו הראשונה במכתבו הצעיר אלי, בחצר שקצתם קבלו שבת מפלג המנחה וקצתם מקבלים רק בזמן ביה״ש אי אותם שקבלו שבת קודם מותרים לטלטל על סמך העירוב שהרי להמאחרים אכתי לאו שבת הוא והו״ל כעין מקצתם עירבו ומקצתם לא עירבו דהרי לאותם לא חל העירוב עד ביה״ש.

ולפענ״ד אין זה ענין למקצתם עירבו שהרי הניחו כאן עירוב לכל בני החצר והעירוב קונה בזמנו וכאן שצריך לקנות מפלג המנחה כיון דהעירוב כבר נעשה הרי העירוב קונה משעה שחל שבת ואין זה ענין למקצתם עירבו ומקצתם לא עירבו דהכא כל הני שצריכין עירוב כלומר שקבלו שבת מוקדם כולם עירבו ואחרים שעדיין לא קבלו שבת הרי אין צריכין עירוב שנאמר עליהם מקצתם לא עירבו שהרי אצלם אכתי לאו שבת הוא והו״ל בכלל אינו מצוה בכלל באותו זמן לומר עליהם מקצתם לא עירבו שיפסלו העירוב ולאחר שיקבלו גם הם שבת מותרים הם לטלטל בעירוב שקנה בזמן המוקדם שהרי עכשיו הם נכנסים בחצר שכבר קנה עירוב וכשקנה כיון דהי׳ העירוב על כל בני החצר קנה לכל הדרים שם וז״פ ובמכתבי הראשון כתבתי ורמזתי ע״ז במ״ש וכ״ש הכא דהעירוב מונח כל הזמן ע״ש.

ובאמת כי דבר זה לעולם הוא שייך שיש מקדימין לקבל שבת ויש מאחרים ולאו דוקא בבאנגאלאוו אלא גם בעיירות שיש שם עירוב ולעולם יש מקדימין ומאחרין. איברא דהרי קיי״ל דעירוב קונה ביה״ש והרי כ״ע מקבלין שבת קודם ביה״ש ומעולם לא פקפק אדם על זה, וגדולה מזו נראה דאפילו נאבד העירוב לאחר שקנה אפילו לא קבלו עדיין המאחרים שבת מ״מ מותרין המאחרים ג״כ לטלטל כיון שכבר קנה העירוב כנלפענ״ד ומחמת חוסר הזמן קצרתי.

דושה״ט וש״ת בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שלג

במה שאמרו כיון שנעשה בה מצוה אחת יעשו בה שנית

מע״כ ידידי היקר כו׳.

אחדשה״ט. ע״ד שאלתו מה שאמרו כיון שנעשה בה מצוה אחת יעשו מצוה שניה ולמה לא אמרינן אין עושין מצות חבילות חבילות.

דע דהני דברים שני עניינים דמצות חבילות חבילות הוא כשעושה שתי מצות בבת אחת וזה אסור אבל הדין דכיון שנעשה בה מצוה נעשה בה מצוה אחרינא בזה אחר זה.

עוד יש מצוה שאותו פת שעשו בו מצוה אחת לעשות בו עוד מצוה כגון שעשאו ללחם משנה יהדר אחר אותו פת להיות לח״מ עוד פעם כן נראה ממהרי״ל בהל׳ עירובי חצרות (דף ל״א) שהי׳ מהדר על פת שעשה בו עירוב להיותו לח״מ בערבית בשבת ואח״כ בסעודת להניחו ללח״מ ואכלו בשלש סעודות ויכול לאכלו בליל שבת רק חביב עליו להרבות בו מצוה עכ״ל ע״ש והובא בש״ע ואחרונים להדר דוקא לאותה חלה וככר שהי׳ לח״מ בלילה יהי׳ גם בשחרית לכתחילה, ודו״ק ועיין ברכות ל״ט ע״ב וא״ח סי׳ שצ״ד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שלד

מצות עירובין תקנו כדי שלא יהו בני ובנות ישראל מצטערין בשבת

אור ליום שנתלו המאורות התשד״מ בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי בלתי מכירי כלו אומר כבוד כש״ת דר׳ ב. מיללער הי״ו

אחדשה״ט בידידות. יקרת מכתבו קבלתי בו שאל על מה ששמע מכ״ק האדמו״ר מבאסטאן שליט״א שאני כתבתי בחבורי במה שנוגע גם בענין אוכלסין לגבי עירובין ורוצה לדעת באיזה מקום כתבתי מזה.

הנה בקונט׳ אוס אני חומה הארכתי בזה בס״ד ראשונה נדפס ממנו בקובץ שיו״ל ע״י ישיבתינו בשערי הלכות י״א נתיב ז׳ ח׳ ט׳ י׳ י״ב ובספרי משנה הלכות ח״ח סי׳ ע׳ ע״א ע״ב ע״ג ועוד הארכתי בס״ד במקומות אחרים, האמנם באמת לא ידעתי על מה כוונתו בדיוק ואם יכתוב לי בפרטות אז בעזה״י אם יהי׳ בכחי אכתוב לו יותר.

ועל דבר אשר הביע צערו בנשים צעירות שיש להם ילדים רכים וגרים במקומות שאין שם עירובין ונמצאים כמו אסורים בביתם ביום השבת שובתים בשבי (במקום בשביעי)

ובמקום שיהי׳ להם שבת נקרא עונג ח״ו נתהפך להיות להם לנגע ולצער ויגון וליום הגרוע מן השבוע, האם לא יכולה לצאת עם הילדים לטייל שהם קטנים ובבית אינה יכולה לישב כי הילדים רכים וצועקים לצאת וכמה נשים אומרים שמפני שבת כזה הם אינם רוצים להוליד עוד בנים שא״א לטפל בהם, וסיים וז״ל הנה ידוע לנו שהיסוד ועיקר תיקון עירובין בארצות המזרח הי׳ מפני המים החמים והטשולענט חם והשאלה וכי הטשולענט הוא עדיף מבנים שע״י שמונעים מלתקן עירובין ימעטו בפ״ו, וגם יבואו לידי חילול שבת ע״י הוצאה והכנסה עכ״ל.

אהובי ידידי באמת כי כאן עשו מן העיקר טפל ומן הטפל עיקר ובפוסקים לא מבואר הטעם שתקנו בארצות המזרח עירובין הי׳ משום המים או הטשאלענט או להשקות הסוסים ודברים האלו הם סברות כרסיות בדויות מן הלב כדי לבלבל את המוחות ובאמת כי בש״ע מבואר הטעם לתקון עירובין בכל מקום היתה להסיר מכשול מבנ״י שאם ישכחו ויוציאו בשוגג לא יתחייבו על ההוצאה ולא יהיו בכלאם כלל מחללי שבת ח״ו וכן הדבר מבואר בגמ׳ ביצה ט״ז בההיא מרבנן דאסר לערב אמרו עליו תחלת הוראתו לקלקולא ופרש״י דמקלקלי בה רבים ששוכחים ומטלטלים בלא עירוב היינו קלקול דרבים ובגמ׳ מאי קלקול הרי החמיר ומשני דהחומרא הוא הקלקול דמי שמחמיר שלא לערב הוא מקלקל את הרבים. ובתשו׳ הגאונים בשם רב האי גאון ובתרגום יונתן הטעם כדי שיוכל השכנים להביא מבית לבית מאכלים ומתנות.

ובש״מ שם ומכאן למדנו שהמצוה לערב ע״ח ושתופי מבואות כדי לשמור הרבים מקלקול, ותקלה מחמת שכחה שישכחו ששבת היום ויוציאו או שישכחו מה שהוא בכיס ויוציאו ועכ״פ התיקון משום שכחה כמו שפרש״י ולא משום שיוכלו להביא טשאלענט ולהשקות הסוסים, וכן מבואר בש״ע סי׳ שצ״ה ס״א ע״ש ומרן הח״ס סי׳ פ״ט כתב מצוה לתקן עירובין לכל קהל ישראל והדבר מוטל על הרב הת״ח שבעיר לתקן המבואות ואם לאו מכשול וקולר העם על צווארו ע״ש והלבושי מרדכי (מסלבודקא) כתב אם להשתדל בעירובין אף שלדברי רבים יש בזה״ז רה״ר ואין מועיל צה״פ וא״כ שוא״ת עדיף אבל אבותינו מאז ומעולם השתדלו בכל יכלתם לעשות עירוב ע״ח צה״פ ואם בדורות ראשונים שעברו כך כ״ש בעוה״ר שהפירצה גברה בודאי צריך להשתדל וכו׳ ע״ש סי׳ ד׳.

ורבינו הגדול הר״י מקורבל מגדולי רבותינו בעלי התוס׳ בסמ״ק סי׳ רפ״ב כתב שלמה תיקן לערב בחצירות כדי לעשות אזנים לתורה כדי שלא יבואו לידי איסור טלטול מרה״י לרה״ר וכן מצינו שהזהיר הנביא על גזירת שלמה דכתיב (ירמיה י״ז) ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת ועיין הגהות רבינו פרץ שם מבואר מיהו דתיקון עירובין הי׳ להסיר מכשול וסייג ואזנים לתורה ואין לזה שום שייכות עם הטשולענד ומים חמים אשר בדו לעצמן טעם זה ואינו מבואר בפוסקים זה הטעם כלל אלא הטעמים כמ״ש ועיין באריכות בספרינו משנה הלכות ח״ח הפך בה והפך בה וימצא שם בעזה״י מבוקשתו, ואם אין לו הספר נא להודיענו ואצווה לבאי ביתי לשלוח לו למע״כ. ועיין נחלת בנימין הראשון מצוה כ״ד באריכות דהתורה אמרה אל יצא איש ממקומו היינו חוץ לתחום אבל במקומו שהוא בתוך התחום מצוה לטייל ולענגו בשבת. ובחורים המתענגים במרוצתם מותרים לרוץ בשבת.

ובזה הנני ידידו דושה״ט וכאש״ל וי״ר שנזכה לקיים מצוה זו של תקון עירובין עם כל התורה כולה כי אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלים (שבת קי״ח) ושבת שקול ככל התורה ובזכות השבת נזכה לקיימה כולה עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים החותם לכבוד התורה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שלה

הנותן עירובו בעיבורה של עיר

אסרו חג הסוכות

לכבוד ידנ״פ הרה״ג חוב״ט שמו מפארים מוה״ר **א. מ.** קרום שליט״א אב״ד סידני אסטראליא.

בדבר אשר שאל על דברת הרע״ב עירובין פ״ה מ״ז שפי׳ הנותן עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום ופי׳ הרע״ב הנותן את עירובו באחד מן הבתים העומדים בתוך ע״א ושירים ותמה הא הרע״ב בעצמו לעיל במ״ב פי׳ נותנין קרפף לעיר אויר של שבעים אמה ושירים וכן פי׳ בתפ״י עכ״ל.

ובאמת כי לאו ארע״ב תלונותיו כי דברי הרע״ב הם דברי רש״י עירובין דף ס׳ הנ״ל שפי׳ שם בד״ה בעיבורו באחד מן הבתים העומדין בתוך ע׳ אמות ושירים והוא לשון הרע״ב, וכן פי׳ רש״י על הרי״ף וכן פי׳ רבינו יהונתן שם וכן פי׳ המאירי ושאר הפוסקים וצ״ע שלא הרגיש מעכ״ת בזה.

ומה דקשה ליה ממ״ב דנותנין קרפף לעיר אויר של שבעים אמה ושירים הנה באמת דדא הוא מחלוקת הפוסקים אי נותנין ע״א ושירייס לעיר אחת או לשתי עיירות דוקא, ותלוי מחלוקתם במחלוקת התנאים במשנה עירובין נ״ז דר״מ ס״ל נותנין קרפף לעיר אחת וחכמים ס״ל דוקא לב׳ עיירות, עיין טור סי׳ שצ״ח לענין עיר שאינה מרובעת והוסיפו עליה לרבעה וז״ל ולאחר שהוסיפו עליה לרבעה מוסיף עוד עליה שאין מתחילין למדוד מהריבוע מיד אלא מוסיפין עליה ע׳ אמה ושירים ומשם ואילך מתחילין למדוד אלפים כו׳ עד או בית שבים כל אחד מאלו שהוא קרוב לה בתוך ע׳ אמה

ושירים רואין כאלו העיר מגעת עד שם ומודדין משם ואילך ע"א ושירים ואלפים ע"ש, ובסי' ת"ח.

ועיין ב"י שהביא משנה דף נ"ז נותנין קרפף לעיר דר"מ ותכ"א לא אמרו קרפף אלא בין ב' עירות וכתבו הרא"ש והמרדכי בשם הר"מ דהלכה כר"מ אבל מדברי הרמב"ם פכ"ח נראה דפסק כחכמים וכ"נ מדברי הרי"ף ע"ש ועיין ש"ע סי' שנ"ח וסי' ת"ח ובערוך השלחן והטור נראה דפסק כהרא"ש והש"ע נראה דפסק כרמב"ם וא"כ אתי שפיר פי' הרע"ב ושאר פוסקים שהם פי' עיבורה בתוך הבית דמיירי בעיר אחת ואז צריך דוקא בתוך החומה אבל חוץ לחומה אפילו בתוך ע"א ושירים לא הוי עיבורה של עיר ודו"ק והיות כי אין הז"ג לא אאריך יותר ודי לחכם כמותו, ועיין רע"ב שם שכתב להדיא במ"ב במחלוקת דר"מ וחכמים והלכה כחכמים וא"כ ע"כ כאן פי' לשיטתו דלעיר אחת אין נותנין ע"א ושירים אלא עיבורה היינו בתוך הבית.

ובזה הנני ידי"נ דושכ"ת בידידות ובלו"נ,
מנשה הקטן

סימן שלו

התענה תענית חלום בחוה"מ
אי צריך תענית לתעניתו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר שאלתו שהתענה תענית חלום בחוה"מ אי צריך לישב תענית לתעניתו כמו במתענה בשבת ויו"ט בש"ע א"ח סי' רפ"ח.

לפענ"ד הנה הדבר מפורש בש"ע א"ח סי' תכ"ט ס"ב דבר"ח ניסן מתענין תענית חלום ואין צריך למיתב תענית לתעניתו אבל בחוש"מ כתבו שם האחרונים ובסי' תי"ח דצריך למיתב תענית לתעניתו ומצאתי שאלה זו במהרי"ל הל' ר"ח דהמתענה תענית חלום בר"ח צריך להתענות יום אחר להתכפר על שעינה נפשו בר"ח, וסיים וכן הדין בחולו של מועד. עכ"פ מפורש דהמתענה בחוש"מ ת"ח צריך לישב תענית לתעניתו לאחר יו"ט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שלז

למה אין מברכין זמן על הלל בסוכות

ב"ה ט"ז מרחשון התשכ"ח ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי חד מבני עלי' אלקי אברהם בעזרו ברקאי חוב"ט וכו' הרב **אברהם מייזעלם** הי"ו.

אחדש"ת. בדבר שאלתו למה אין מברכין זמן על הלל בסוכות לפי טעם המג"א א"ח סי' תכ"ב דהא דאין מברכין זמן על הלל בר"ח משום דלא בא מזמן לזמן דאין בין הלל להלל שלשים וא"כ בר"ח תשרי דאין אומרים הלל בר"ה א"כ בסוכות שכבר עברו שלשים יום יברכו שהחיינו על ההלל.

ולפענ"ד לאחר הסליחה לא דק בדברי המג"א שם דהמג"א כתב הא דאנן אין מברכין זמן על הלל מפני שפעמים החדשים חסרים והוי תוך שלשים והכוונה בזה דאף דלפעמים הוי שלשים מ"מ אין מברכין לעולם משום לא פלוג וא"כ הכ"נ הלל מסוכות אף דהוי יותר משלשים מ"מ אין מברכין משום לא פלוג.

אלא דכ"ז לפי מה שרוצה כמ"ע לדמות הלל דרגלים להלל דר"ח, אמנם לפענ"ד לבבי לא כן ידמה אלא נראה דהלל דרגלים דין אחר לו דהרי הלל דר"ח לא הוי אלא מנהגא כדאיתא בפ"ד דתענית דף כ"ח ומטעם זה קורין אותו בדילוג ונחלקו הראשונים אי מברכין עליו כלל ולדעת המחבר אין מברכין עליו עיין א"ח סי' תכ"ב ס"ב אלא שהרמ"א העיד שמנהגינו לברך והכי אנן נוהגין והלל דשלש רגלים מדינא הוא ולדעת קצת פוסקים דאורייתא הוא וא"כ אכתי תקשה לן בכל הלל דפסח ועצרת נמי אמאי אין מברכין עליו זמן ואין לומר טעם מפני שלא בא מזמן לזמן וכמ"ש להפוסקים דס"ל דאין מברכין שהחיינו על בדיקת חמץ עיין א"ח סי' תל"ב, דהלל דרגלים ודאי בא מזמן לזמן ועיין כפ"ת סוכה ל"ח דהלל ברגלים הוי מה"ת. ועיין ספר המצוות לרס"ג במצות מקרא מגילה וג"ח (מצוה נט-ס) שהביא דעת רבינו הגדול הבה"ג ורבינו דניאל הבבלי בס' מעשה נסים סי' א' שקריאת ההלל י"ח ימים דאורייתא, ועיין מחלוקת הרמב"ן בסה"מ והארכתי בזה בכמה מקומות.

ובאמת כי כבר הקשו בתוס' סוכה דף מ"ו דאין מברכין זמן אהלל, ועיין רמב"ם וראב"ד פ"ג דמגילה חנוכה ה"ו ובה"ה ולח"מ שם ועיין שאג"א סי' ס"ט וא"כ לא מבעיא לשיטות שהוי דאורייתא אין שייכות להלל דרגל עם הלל דר"ח אלא אפילו למ"ד דשל יו"ט נמי דרבנן מ"מ של ר"ח מנהגא ויו"ט דרבנן והלל של חיוב יצטרך זמן וכ"ש למ"ד דבר"ח אין מברכין על ההלל כלל אפי' על קריאתו וצ"ל דברכת שהחיינו ביו"ט על הקידוש פוטר וכולל גם ההלל שבתפלה והבן. וכמ"ש הרא"ש ז"ל לענין ברכת שהחיינו על בדיקת חמץ עיין טוש"ע א"ח סי' תל"ב ובאחרונים שם וא"כ ביו"ט באמת שמברכים והבן.

וכבר כתבנו כעין זה לענין תפילת שלש רגלים דג"כ קשה אמאי לא תקנו זמן בתפילות דיו"ט דהשמ"ע דיו"ט

נמי לא הוי אלא מזמן לזמן וכן תפילות דיו"כ דלא הוי אלא פעם אחת בשנה ור"ה וצ"ל דאתפילות לא תקנו זמן כיון דהתפילות הם על היו"ט וביו"ט מברכין זמן וכולל הכל וא"כ ה"ה הלל דבכלל התפילות הוא. אלא דאולי כיון דעל עיקר תפילות לא תקנו ברכה הכ"נ לא תקנו שהחיינו.

והא דלא תקנו זמן בקידוש לבנה אף דהוה מצוה צ"ל ג"כ משום דפעמים לא בא מזמן לזמן אף שלפעמים הוא יותר משלשים יום וכדעת המג"א ואבודרהם בהלל דר"ח.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שלח

שכח לומר יעלה ויבא בר"ח והתפלל מוסף אי חוזר ומתפלל

ב"ה אור ליום ד' לסדר בך יברך ישראל התשכ"ח ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי היקר בנש"ק וו"ח כהן שדעתו יפה וכו' כש"ת הרב ר' דוד הכהן ראזענבערג נ"י ברוקלין נ"י.

אחדשה"ט. ובדבר תמיהתו בשו"ת האלף לך שלמה בסי' נ"א א"ח שכתב שאם שכח יעלה ויבא בר"ח יתפלל קודם מוסף ומנחה ואח"כ שחרית לתשלומין ותמה עליו דמבואר בש"ע א"ח סי' תכ"ב שאם כבר התפלל מוסף א"צ להתפלל עוד שחרית אם שכח יעלה ויבא והניח בצע"ג.

ולאחר הסליחה כתב בזה שלא בדקדוק ולא נתבאר דבר זה בש"ע אלא בה"ט שם הביא כן בשם הכנה"ג והכנה"ג הביא כן בשם הרמ"ע מפאנו וגם במג"א א"ח סי' קכ"ו הביא דעתם ולפום ריהטא נראה דהסכים עמהם אמנם הפר"ח חולק עליהם והברכ"י בתחילה המשיך אחר דבריהם ולסוף מצא בשו"ת הרשב"א כת"י שכתב היפוך דבריהם דאפילו אחר תפילת מוסף צריך להתפלל שחרית לתשלומין עיין שיורי ברכה א"ח סי' ק"ח וסי' קכ"ו וכתב שכן ראוי לפסוק כרשב"א ושלולי ראו הרמ"ע והמג"א והכנה"ג דברי הרשב"א היו מקבלין דבריו והיו חוזרין בהן ועכ"פ כתב ממש שם כאלף לך שלמה וכ"כ במור וקציעה אלא שהוסיף עוד שיש להתנות שאם אינו חייב יהיה תפלת נדבה ועיין מ"ב ושע"ת הל' ר"ח הנ"ל שכולם הסכימו שחוזר ומתפלל ועכ"פ בתנאי.

הן אמת דבסידור האריז"ל כתב וז"ל מנהג הרב מהרח"ו שלא להניח תפילין בר"ח אחר שאמרו קדושת כתר עד שחרית של יום ב' כי הלילה מפסקת והרמ"ע חולק כי הירידה בחטאת דר"ח תיכף אפקיה אחר מוסף עכ"ד וכן הוא באור צדיקים דהרמ"ע חולק ושפיר דמי להניח ובמחזיק ברכה פלפל דבאמת לא מצינו בכתבי האריז"ל שמהרח"ו לא הניח תפילין בר"ח אחר מוסף ועיין אות חייס ושלום הל' תפילין סי' כ"ה להגאון הקדוש מהרחא"ש ז"ל, ועיין עוד תוס' ברכות דף כ"א ע"ב ד"ה עד שלא בא"ד לא התפלל שחרית ובא ומצאן מתפללין מוסף וכו' ע"ש ודו"ק היטב, ובשו"ת בית שערים א"ח סי' קמ"ה דמי שצריך לחזור ולהתפלל שחרית לתשלומין אחר מוסף צריך ללבוש תפילין להתפלל בהם ע"ש טעמו ונימוקו עכ"פ מבואר מכל המקומות בפשיטות דקיי"ל דחוזר ומתפלל ואפילו בלי תנאי כלל.

ובזה הנני ידידו דוש"ת בידידות ובלו"נ,
מנשה הקטן

סימן שלט

שכח לומר יעלה ויבא ואמרה בסוף מודים

כ"ט למטמנים התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי רב רחומאי ברקאי הרה"ג ירו"ש מוה"ר **אליקים געציל פריעד** הי"ו אבן יקרה בכולל טעלז כעת ראש הכולל סקווער מאנסי.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שאלתו במי ששכח לומר יעלה ויבא בשחרית או מנחה דהדין שחוזר ומתפלל ומיהו כתב הראבי"ה דבנזכר קודם מודים אומר שם ויש חולקים וכ"ת נשאל כעת באינו ידע או במזיד ועבר בדיעבד ואמרה בסוף מודים או בא' מג' אחרונות אי יצא בדיעבד עכ"פ וכעין סברא שאמרו בקרבנות שלא במקומו כמקומו דמי או משום דג' אחרונות כחד דמי אינו מועיל.

והנה זה לא שמענו אבל כיוצא בזה שמענו וראשונה הנה בש"ע א"ח סי' תכ"ב הלכה ברורה ואומר מעין המאורע בעבודה פי' אומר יעלה ויבא ברצה ואם לא אמר מחזירין אותו ואם נזכר קודם שיסיים ברכת רצה או אפילו אחר שיסיים כל זמן שאינו מתחיל מודים אומרו במקום שנזכר ואם לא נזכר עד לאחר שהתחיל מודים או אפילו נזכר בשים שלום חוזר לעבודה ועיין גם ש"ע סי' קי"ד והיכא דרק סיים ברכת המחזיר ולא התחיל עדיין מודים נחלקו בו הפוסקים והקצש"ע סי' י"ט פסק דג"כ חוזר לרצה דדוקא כשנזכר קודם הברכה הוא דמזכיר וכן הוא לענין ברכת השנים והאחרונים כנראה הסכימו רובם ככולם דכל שלא אמר מודים אינו צריך לחזור אלא אומר שם יעו"י ומיהו היכא דהתחיל מודים אפילו לא אמרה חוזר.

וכל זה לכתחילה אבל בדיעבד לא שמענו ומיהו כיוצא בזה שמענו דהרי יעו"י דומה לברכת השנים וכמו שכתבו הפוסקים ובברכת השנים כתבו להדיא דאפילו בדיעבד אם לא אמר במקום שתקנו לא יצא בה וא"כ הכ"נ כיון דהתקנה היתה בעבודה והיינו רצה, א"כ בשלש אחרונות הו"ל שלא

במקום שתקנו חז"ל ואינו מועיל כלל הזכרה בזה והו"ל כמזכיר יעו"י ביום שאין בו ר"ח דקיי"ל דהו"ל הפסק באמצע התפילה וכעין שכתב הרא"ש ג"כ ברכות כ"ט ע"ב דכל אותן דאין מחזירין כגון על הנסים דחנוכה ופורים ויעלה ויבא (בליל) דר"ח ועננו וכיוצא בהם כיון דסיים אותה ברכה אע"פ שלא פתח ברכה של אחריה אינו חוזר ואם יחזור הוי ברכה לבטלה, והר' אלחנן ז"ל הי' ר"ל כל זמן שלא פתח ברכה של אחריה חוזר וכו' ולאו ראי' הוא דשאני התם שכבר סיים בהמ"ז דהטוב והמטיב לאו דאורייתא הוא ואין שם הפסק באמצע הברכה אבל הכא אם יחזרוהו לאותה ברכה בדבר שאין לחזור הוי הפסק באמצע תפלתו ע"ש.

הנה מבואר דיעו"י וכיוצא בו דבמקום שאין מחויב לאמרו הוי ליה הפסק וא"כ הכ"נ כיון דהתקון היה בעבודה ולא בג' אחרונות הו"ל הפסק וליכא קיום ועיין טור א"ח סי' ס"א בשם הרמ"ה דהיכי דענה אמן אחר ברכת עצמו הוי טעות ונקרא בור והוי הפסקה בדבר שלא היה לו להפסיק ע"ש ובחי' הארכתי וא"כ לא די שלא יצא בזה אלא גם הו"ל הפסק בתפלה.

ועיין צל"ח ברכות (דף כ"ט) ד"ה טעה ולא הזכיר דחכמים לא קבעו מקום ליעלה ויבא רק אמרו סתם (שבת כ"ד ע"א) ימים שיש בהם מוסף כגון ר"ח וכו' ואמר מעין המאורע בעבודה וזהו טעמו של הש"ע שפסק כן בש"ע סי' קי"ד וסי' תכ"ב ע"ש ועוד פוסקים שמבואר בכל מקום דהתקון לאמירת יעלה ויבא היה רק בעבודה ולא לאחר מכאן ולא מקודם וממילא לא יצא וכמ"ש הגרש"ק דקודם עבודה לא יצא הכ"נ לאחריה לא יצא כל שהתחיל מודים וכנ"ל וראי' ברורה מברכת השנים דמי שלא אמרה בברכת השנים ואמרה בברכה אחרת לא יצא וכדא כן דא וזה לפענ"ד ברור בס"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שמ

רב איקלע לבבל חזינהו דקרי הלילא

ג' בא התשל"ג בנ"י

ויהי ה' את יוסף מלמד שהלכה כמותו ה"ה ידיד עליון וידי"נ צדיק תמים עומר נקי בלי כתמים, בעל תריסין ע"ה פ"ה ה"ה הרב הגאון הצדיק המפורסם כקש"ת מוה"ר יוסף **אדלר** (שליט"א) זצ"ל אבד"ק טורדא ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשב"ק בידידות נאמנה. מה שהעיר כ"ק על מש"כ בספרי משנה הלכות (ח"ה סי' ע"ג) בהא דרב איקלע לבבל (תענית כ"ח) חזינהו דקא קרי הלילא סבר לאפסקינהו וכו' וכתב כ"ג דהיה מטעם שחשב שעל ידי אמירת הלל הוסיפו על מועדי ה' וכיון שראה שמדלגין ראה שמחלקין בין מועדים ובין ר"ח ושפיר אמר מנהג אבותיהם בידיהם עכל"ק.

ולפענ"ד אדרבה דע"ז אנו דנין דמנ"ל לרב לחשוב ולחושדם שמוסיפים על י"ט מועדי ה' ולמה לא חשב שאירע להם נס ועשו לעצמם לומר הלל על הנס וכ"ש דכ"ג לשיטתו דיש כח ביד חכמים לתקן אפילו י"ט א"כ ודאי דלא הי' לו לרב להפסיקן טרם בירר שמא תקנו י"ט לעצמן שהרי אפשר שתקנו לעצמן יו"ט ואין בזה הוספה כיון דמותר לחכמי ישראל לתקן ולחדש י"ט מעצמם ורק לנביאים נאסרה וא"כ אפילו היו אומרים הלל שלם היל"ל תקון אבותיהם בידיהם או תקון חכמים בידיהם אלא ע"כ דס"ל לרב דאין לומר הלל כלל על מועדים כאלו ואין כח ביד חכמים לתקן כזה ורק כיון שראה שמדלגין שפיר הניח להם על מנהג אבותיהם אבל דוקא בדילוג ושפיר איצטמיד סברתן.

וידי"נ הגה"צ מוהר"י ועלך (שליט"א) זצ"ל העיר לי משו"ת חיים שאל ח"ב סי' י"א שהאריך ג"כ בהא אי אריך לקהל לתקן לומר הלל המצרי על הנס שנעשה להם ואחר הבירור העלה ג"כ דאין ראוי לתקן לשום קהל ועדה וכ"ש ליחיד לומר הלל על הנס שנעשה להם אם לא שנעשה הנס לכל ישראל כנס חנוכה ודייק כן מדברי רש"י פסחים קט"ז שפי' וז"ל על כל צרה שלא תבא עליהם לישנא מעליא הוא דנקט כלומר ח"ו תבא צרה עליהם ויושע ממנה אומרים אותו על גאולתן כגון חנוכה עכ"ל ודייק מש"כ כגון חנוכה שהוא דוקא ישועה לכל ישראל וכתב דכן הוא דעת הרי"ף ורש"י ורמב"ם והרא"ש ז"ל.

ונלפענ"ד להוסיף דאפילו לשיטת המאירי שהביא החיים שאל שם וכן לדעת מהר"ם אלשקר ועוד דס"ל דיכולין לתקן אפילו לומר הלל על הנס מ"מ נלפענ"ד פשוט וברור דדוקא לתקן לעצמן ולקהלתן וגם זה בהסכמת הקהל אבל לתקן לומר הלל לכלל ישראל הן אותן שהיו באותו הנס והן אותן שלא היו ודאי אין שום כח לתקן אלא על ב"ד הגדול יש כח לתקן לכלל ישראל ובעונ"ה בזמנינו אלו אין לנו ב"ד הגדול ואפילו נאמר דיש כח בחכמי הזמן כב"ד הגדול היינו דוקא אם יתכנסו כל גדולי ישראל שבזמן הזה ויסכימו בהסכמה גמורה או יסכימו על הרוב דרובו ככולו אז אפשר לתקן על כלל ישראל אבל אם יתכנסו איזה רבנים יחד ויעשה איזה הסכמה או תקנה ודאי אין עליהם כח על כלל ישראל ומי לנו גדול מרבינו גרשום מאה"ג שתקן בחרם ובמעמד כל חכמי דורו שלא לישא ב' נשים והרי נתקבל כהלכה מפי הגבורה ואפ"ה אחינו בני ישראל שבספרד ועוד מקומות לא קבלו עליהם החרם והתקנה ועד היום הזה נושאים על

נשותיהם ואין פונה פה ומפקפק ח״ו עליהם אשר לכן פשוט לפענ״ד דמ״מ בזה״ז לתקן לומר הלל על כלל ישראל והשית״ש ישלח לנו משיחו הולך תמיד ונאמר לפניו שירה חדשה ואז ישיר משה ובני ישראל ויתקן לנו כרצונו הטוב מהשי״ת.

דושכ״ק בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שמא

קידוש לבנה אי הוה מצוה חיובית

אור ליום ג׳ א״ך אדר א׳ התשל״ח בנ״י יצו״א
מע״כ ידידי צ״מ עוסק באורייתא כש״ת ברוך יעקב ווינשטיין הי״ו.

אחדשה״ט בירידות. נדבר שאלתו מי קידוש לבנה הוה מצוה חיובית או רק קיומית שאם תזדמן לו יברך.

ולפענ״ד נראה דהוה חיובית עיין סנהדרין מ״ב ע״ב מרחב״ח ח״ר אסי ח״ר יוחנן כל המברך על החודש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כו׳ תנא דבי רבי ישמעאל שלושה זכו שיראל שלח לקבל פני אדניהם שבשמים פעם אחת בחודש ביין, ופרש״י ביין אלו לא זכו למצוה אחרת שלח לו שמקבלין פני שכינה פעם אחת בחדש כדאמרן בג״ם ע״כ. מבואר דמצוה גדולה הוא עד שאמר עליה ר״י שאלמלא לא זכו למצוה אחרת שלח לו ביין ועיין מכילתא דר׳ ישמעאל פ׳ בא עה״פ החדש הזה לכם לא ביים ליראל אחד לשלשים יום מגדיהים עיניהם לאדיהם שבשמים, ועיין טוש״ע ח״ח סי׳ תכ״ו וב״י וד״ה שם וכ״ם הוא מקבלת פני רבו וקבלת פני רבו אינה בכל יום וקב״ה רק פעם אחת בחודש ובאמת אפילו לקראת מלכים אינה מצוה לקבל ואפילו לקראת מלכי עכו״ם אמרו מצוה לרוץ שאם יזכה יבחן ועיין מהרש״ל בתשובה סי׳ ע״ו וק״ו ב״ב של ק״ו.

ובהגמי״י פ״י מהל׳ ברכות אות ס׳ ואומר בשם׳ סופרים אמצוה לברך על הירח בזמנאי שבת שהוא מבושם ובכליס נאים כו׳ ע״ש ועיין טוש״ע הל״ל ובאמת כי בשם׳ סופרים ה״ת הביא בשם ר״י ג׳ ימים ע״ש ועכ״פ עיקר המצוה בזמנ״ק לכ״ע.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שמב

טעם שאין מקדשין הלבנה תחת הגג

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. מה שאל טעם למה אין לקדש לבנה תחת הגג או בבית. ולפענ״ד בם״ע ח״ח סי׳ תכ״ו ס״ד כתב הרמ״א ואין מקדשין הלבנה תחת הגג (הגהות מלפסי) וכתב הבאה״ט בשם הב״ח שהוא כדרך שאדם יוצא לקראת המלך וכ״כ בהגמ״י ועיין מ״ב שם והוא ע״ד שנראה מתעצל לצאת לקבל פני המלך חלש יושב בביתו וממתין עד שיבא אליו. המאמר יגעתי ומצאתי במהרי״ל הל׳ רחש חודש כתב דכיון דקידוש לבנה נחשב לנו כקבלת פני שכינה לכך כתב מהר״ם דאין לעמוד תחת שוס גג כדי שלא יהאל עמו שוס טומאה ע״ש. ומבואר דהוא טעם שני משם מאהיל על הטומאה הגם שכולנו טמאי מתים אנן מ״מ יש להדר בקדושה.

והטעם נזה נראה שבקידוש לבנה אמרינן אלמלא לא זכו ישראל שלח לקבל פני אדניהם שבשמים פעם אחת בחודש דיש וא״כ הוא גדר של קבלת השכינה ואריך לטהר עצמו מכל טומאה ומכאן לפענ״ד דמי שאינו טהור ממקרה לילה לא יקדש הלבנה עד שיטבול קודם וכמו דמצינו בקבלת המורה כיון שהלכו לקבלת המורה כולם טבלו לכבוד השכינה ועכ״פ לכתחילה ודאי יש להדר בגוף טהור ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שמג

נעשה בר מצוה בי״ב לחודש אי יתתין בקידוש הלבנה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר שאלתו במי שנעשה בר מצוה ביום י״ב לחודש אם יתתין שלח לקדש הלבנה עד שנעשה בר מצוה או יברך ביום ז׳ לחודש מחשש שמא לא יהיה לבנה מא״כ, ותת״ל שיתתין אם יוכל אחר להוציאו ביום ז׳ על תנאי.

ולפענ״ד היה נראה כך שאם הוא כבר לאחר י׳ ימים שאז כתב הרמ״א (ח״ח סי׳ תכ״ו) דעד י׳ לחדש מתתין מלחדש עד מוצש״ק והכ״נ לעניין בר מצוה אבל אם הוא אחר י׳ לחודש אין מתתיינן על מוצ״ש שמא יהיו עננים ולא יראו הלבנה ח״כ הכ״נ כן הוא והגם דקיי״ל מצוה שבא לידך אל תאחיינה מ״מ הכא כיון דחיובו לאח״כ מדרבנן והכא מכח חיוב דרבנן הי׳ אפשר שיברך לאח״כ אבל עד י׳ יתתין.

ומ״מ עכתי זה שאם ישלח מי שהוא לבקשו להוציאו על תנאי מהיום טוב הוא שישמע מאחר ויוצא על תנאי ואח״כ אם יהי׳ לבנה יכול לברך בברכה.

דושה״ט וכאש״ל המברכו שיזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות המצפה לישועת ה׳ כהרף עין בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שדמ

מאיזה מקום מונין מולד הלבנה

ר"ח כסלו התשל"ג בנ"י יצו"א

למאן דלא חזינא קמברכינא ה"ה המופלא וכו' מוה"ר שמואל וויינשטאק הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו במה שראה בלוח עזרת תורה בשם ידידי הגאון הישיש מוהרי"א הענקין (שליט"א) זצוק"ל שמולד הלבנה הוא רגע אחד בכל העולם בשוה ולפ"ז סוף זמן קדוש לבנה הנדפס בלוחות אינו מדוייק כי הזמן היא ששה שעות או שבע שעות מוקדם ובתפא"י קונט' שבולי דרקיע בהקדמה לסדר מועד ס"א אות ג' כתב להדיא דאין שעות המולד שוה בכל העולם ע"כ.

דע כי אין זה חדש ובענין הזמן המולד נקטו כל הפוסקים דמולד הלבנה פירושו בזמן שהלבנה מכסה את השמש מלמטה כלומר כי גלגל הלבנה חוזר מתחת השמש סובב סובב הולך לחמה והלבנה לית לה מגרמה כלום כלומר הלבנה אין לה אור עצמי כי הוא גוף עכור רק שמקבלת אור מזהרית החמה לפי הקפתה ומעמדה נגד החמה ולכן הצד שלה הפונה אל החמה אפשר שיזהיר כולה או מקצתה כפי ריחוק או קירוב המקום מול החמה ולכן בכל חצי חדש הראשון מעמדה באופן שבכל יום אורה מוסיף והולך ומחצי החדש האחרון עד סוף החודש פני הלבנה החשכים הפונים אלינו מתחילין להסתר ממול פני החמה ולכן גם אורה מתחיל להתמעט וכאשר תבא היקף הלבנה תחת השמש ממש אז הלבנה תכסה השמש כאדם הפורס מפה נגד השמש ומאהיל עליה ומכסה השמש ממנו ומאז כשהוא תחת נקודה זו ומתחילה לנוד קבלו רוב הפוסקים שהוא המולד לפי שנראה לעינים כאלו באותה שעה נולדה הלבנה.

ומה שפי' התפא"י דהמולד נקרא שעה שתתראה על הלבנה קו אור דק חדש הוא פי' חדש שפי' כן מעצמו והמפרשים רובם ככולם פי' דהמולד נקרא בשעה שהלבנה תחת השמש ממש ובזה הוא חולק וס"ל דכיון דהתראת אור הקרן הנ"ל אינו שוה בכל העולם אלא הכל לפי מעמד המקום אל מול הלבנה הכ"נ לענין המולד אינו שוה בכל העולם כמובן כיון דהא בהא תליא.

ומיהו לענין קביעות החודש וקידוש לבנה הנה בזה לא שפיל לסיפא דתפא"י שהרי התפא"י שם ברור מיללו באות ג' כתב בעצמו דלענין קידוש החדש אנן אזלינן בתר ירושלים וז"ל אבל מפני שבזמן המקדש קדשו הסנהדרין החודש בירושלים לכן זכר למקדש נחשוב גם עתה חשבון המולד כפי שהוא בירושלים עיה"ק תוב"ב ע"כ וכן אנן עושין אם כן לענין קידוש הלבנה והחודש ליכא בזה מחלוקת ולכו"ע ירושלים עיה"ק הזמן והמקום לזה וממילא ה"ה לכל דבר ופשוט.

המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שמה

מי שאינו אוכל מצות מאשין
אי מותר למוכרן למי שאוכל

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ומה שנסתפק ליה במי שאינו אוכל מאשין מצות ויש לו חנות מכולת אם מותר לו למכור מצות ממאשין לאחרים האוכלין אותם כיון דלדידיה הוה בכלל חמץ א"כ נמצא מכשיל חבירו לאכול חמץ בפסח.

ולפענ"ד לפמ"ש לקמן סי' ש"ס גם הא מיושב דכיון דהאוכל הרי יש לו מנהג בזה לאכול א"כ אין זה מכשילו כלל שהרי הוא ממילא יאכל ויקח במקום אחר ונמצא ליכא בזה איסור דאורייתא משום לפני עור אפילו אילו הי' איסור ממש כיון דלא הוה בתרי עברי דנהרא ולא הוה אלא בכלל מסייע וכיון דלדידיה היתר ומצוה הוא א"כ ליכא בזה משום מכשיל אלא דאם לא יודע הקונה שהוא מאשין מצות אז צריך להודיעו אבל כיון דהמצות הם מכורכים וכל אחד מכיר מה בין מצות מאשין ובין אפיית יד גם כי דמים מוכיחים ועוד, א"כ מן הסתם כל הקונה יודע שאלו הם מאשין מצות ולכן אין צריך להודיעו כלל ומותר לסחור בהם כנלפענ"ד להלכה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שמו

משכיר בתים ונתפנו לו דירות
אי צריכים בדיקה

ב"ה עש"ק י"א ניסן התשכ"ז ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי היקר באנשים וו"ח וכו' כש"ת הרה"ג מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

אחדש"ת. ובדבר שאלתו במי שמשכיר בתים ודירות ולפני פסח נתפנו לו כמה דירות אי חל עליו חיוב בדיקה, ורצה לדמותו להא דהח"ס א"ח סי' קל"א.

ולפענ"ד אין הנדון דומה דהתם הרי משכיר הוא את ביתו לעכו"ם ודמי למכר משא"כ הכא אפשר שלא ישכיר הני דירות כלל ונמצא יש לו חמץ בדירתו. ועוד דאפילו

ישכירנה לישראל אחר מ״מ אולי השני לא יזכה בחמץ שלו כלל דאיסורא לא ניחא לי׳ לקנות ונמצא נשאר חמצו של ישראל בביתו. ועוד דהכא לפעמים הדירה שנתפנה היתה של ישראל אחר שיצא משם ולא עכו״ס והו״ל חמץ של ישראל בביתו דמחייב לכ״ע לבער, והגם שחל חובת הביעור על הדר שהלך מ״מ עכשיו שהוא ברשותו עליו החיוב לבדוק.

ולדינא נראה דגם בדירות אלו יכול למכור החמץ שבדירות, ומיהו לא ישכיר לעכו״ס גם הדירה בעצמה דאז אם ישכיר הדירה לאחר בתוך הפסח כלומר בחוה״מ נמצא מבטל המכירה ראשונה ועבר למפרע ועכ״פ יש בזה כבר ספיקות גדולות ולכן יותר טוב שימכור את כל החמץ הנמצא בכל מקומות שיש לו ויכלול גם הדירות הפנויות ועיין ש״ע א״ח סי׳ תל״ז כנלפענ״ד.

בברה״ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שמז

ספרים שהשתמש בהם כל השנה אי צריכים למכור בחמץ

כ״ה למטמני״ם התשל״ז בנ״י יצו״א

למאן דלא חזינא קמברכינא ה״ה צ״מ כש״ת הב׳ חיים אהרן ריינער הי״ו תלמיד במתיבתא דלונדון יצו״א.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו בספרים המונחים ודרכם להניח על השלחן בכל השנה וקודם הפסח נקו אותם מכל חמץ אי צריך למוכרם עם החמץ.

לפענ״ד פשוט כיון דנקוי אותם מכל חמץ אין צריך למכרם אלא נראה דאפילו מותר להשתמש בהם בפסח כיון דנקוי אותם

אלא דמנהג בספרים כאלו לשום מטפחת מתחת הספר על השלחן או במקום אחר שמניח הספרים כי שמא נשארו באיזה מקום דיבוקי פירורין ויפלו על השלחן או בשאר מקומות או מאכלים ולכן טוב שלא להניחם על השלחן בלי לשום תחתיהם מטפחת קודם (ובספרים ישנים יש עוד משום תולעים).

ועיין ש״ע א״ח סי׳ תל״ד במג״א סק״ה דפירורין ממילא בטלי אלא שצ״ע ממ״ש המג״א סי׳ ת״ס דלא בטלי ממילא ועיין ש״ע סי׳ תמ״ב ס״ו נהגו לגרר הכתלים והכיסאות שנגע בהם חמץ ודו״ק. ועיין משנה הלכות ח״ז סי׳ ס״ד באריכות לענין בדיקות ספרים.

ידידו דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שמח

סיכה בחמץ שנפסל מאכילת כלב

מע״כ האי צורב וכו׳ תלמיד ישיבה הקדושה טלז.

אחדשה״ט. וע״ד שאלתו בחמץ שנפסל מאכילת כלב אי מותר לסוך בו בפסח אי שייך בזה אחשביה. הנה לכאורה מעשים בכל יום דאין אנו מתירין לסוך בפסח באלקאהאל וכל מיני פערפיומען שנתערב בהן חמץ מוכרין בשטרי מכירות הגם שהחמץ שם נפסל מאכילת כלב ובש״ע א״ח סי׳ תמ״ב ס״ט חמץ שנפסל מאכילת כלב מותר לקיימו בפסח מבואר דלקיימו דוקא אבל לא לדבר אחר ובט״ז שם אבל באכילה אסור אע״ג דאינו ראוי לאכילה איהו אחשביה לאכילה כ״כ הרא״ש והגם דהמג״א תמה אטור ופי׳ פי׳ אחר בהרא״ש וגם אנן בענייתן פירשנו בו כבר עיין שו״ת משנה הלכות ח״ה סי׳ ע״ה ועיין נתיב חיים א״ח הנ״ל מה שציין על המג״א ובק״נ ועיין שו״ת הרדב״ז סי׳ תתק״ט (ח״ג סי׳ תע״א) ובשו״ת מהר״מ שיק א״ח סי׳ רמ״ב לענין שניפטאבאק ומה שהביא בשם השעה״מ פי״א ממ״א וגם שלכדה״נ לדעת הרבה פוסקים אפילו חמץ שרי וא״כ לכאורה סיכה הוא שלא כדה״נ וגם נפסל מאכילת כלב אמנם כנראה לא הקילו בו וצ״ל דסיכה ס״ל נמי דמקרי כדרך הנאתן כיון דסך גופו.

ועיין ט״ז יו״ד סי׳ קי״ז ס״ק ד׳ כתב ב״י בשם א״ח דאסור לסוך בשרו בחלב חזיר דסיכה בכלל שתייה ונראה דלא קיי״ל כן וכו׳ אלא שבאו״ה סוף כלל ל״ט ראיתי שאין היתר סיכה בחלב חזיר וכו׳ ובנקה״כ האריך והביא כת״י הרמ״א בגליון או״ה וז״ל ותמהני לפ״ז שאנו נוהגין לרחוץ ולחוף במה שאנו קורין ל״א זייף העשויה מחלב שהוא איסור דאורייתא מיהו כתב הסמ״ג לפי דעת ר׳ יעקב ור׳ ירוחם נט״ו סוף אות כ״ז דעת ר״ב ור״ת דמותר הואיל ואינו אסור בהנאה משמע דאילו הי׳ אסור בהנאה הכי נמי הי׳ אסור מיהו מה שהקשה העט״ז שם מטעם דסיכה בכלל שתיה דהא אין חיוב מלקות אסיכה לא דק הוא דהא ביוה״כ לכ״ע סיכה כשתיה וכו׳ ע״ש.

וחזון הרביתי לקדוש אחד מדבר בשו״ת מהר״נ כהנא מאוסטראה (יצא לאור מכת״י) סי׳ י״א שהאריך הרבה והביא שיטת הרשב״א וא״ח דלבריא איכא איסור לסוך בחלב וכ״ש בבורית שזה מקרי דרך הנאתן ודברי הח״ס יומא ע״ז ע״א ד״ה דתנן מנין לסיכה דמותר אדם לסוך בחלב דלא אשכחן איסור סיכה כשתיה אלא ביו״כ ובתרומה ובאסה״נ ומשמע דחלב מותר בהנאה אפילו כדרך הנאתן ולדעת ר״ת ע״ז י״ב מותר לסוך בחלב אפילו סיכה של תענוג וכ״נ מדברי רי״ו נתיב ט״ו אות כ״ו והביאו ב״י בבדק הבית סי׳ פ״ד וכ״כ הריטב״א

נדה ל"ג ועיין פר"מ יו"ד סי' קי"ז סק"ד, ולפסוק העלה דצבורית שנפגם והוא טוטלפ"ג לכ"ע מותר לקוץ ע"ש.

וראיתי בשו"מ מהד"ג ח"ב סי' קמ"ח בצורית (זייף בלע"ז) שיש בו תערובת חמץ ובעל החנות לא ידע שבא בתוכו חמץ ולא מכרו בשטר מכירה ואחר חגה נודע לו ומכרו מז ושאל מי חייב לשרפו והשיב לו לפמ"ש הח"י בתשובה דצורית העשוי מעפר ומלוג נפסל מלהילת כלב פשיטא דמותר לאחר הפסח ע"ש מבואר מיהו דבפסח עצמו לא היה מתיר לרחוץ בו דלמ"כ הי"ל רבותא גדולה מז דלפילו בפסח מותר גמור הוא ועיין שו"ת מזון נחום סי' מ"ו לענין מיני פערפיומין שם יש היתר למוכרן בחנות בפסח וכתב דהמנהג כהיום שמוכרין לותן בהשטר מכירה ומן הדין מותר למוכרו בחנות כיון שהתערובות חמץ נפסל מלהילת כלב והנה גרשה עכ"פ דלפילו נפסל מלהילת כלב אין מתירין להשתמש ולקשור בו בפסח וכ"ש שלא לקוץ בו בפסח ואין הז"ג להתריך בזה כעת יותר.

ובזה הנני ידידו דושה"ט וש"ת בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן שמט

למכור טלית מצויצת עם חמצו לעכו"ם

אור ליום ו' ניסן התשל"ו בנ"י

מע"כ ידידי האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו' וו"ח כש"ת מוה"ר **מאיר צבי גרינבוים** הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בני שיש לו חנות של כביסה ורוצה למכור את החנות כולו לנכרי עד לאחר פסח משום חמץ ומצאים בחנות טליתים הצייכים לאחרים שהניחו לכבס ולא הוציאו עוד ל"ע אם חייב להוציאם משם קודם שימכור החנות או לכתוב בשטר מכירה להדיא שמוכר הכל חוץ מהטליתים ומקור ספיקתו ממנחות מ"ג ע"ח דאין אדם רשאי למכור טלית מצויצת לעו"כ והתריך בענין המוכר למגר שחוזר ומוכר לאחרים והתריך בדבר שאסור למכור לפילו למגר ומיהו דאסור למכור חנות כביסה לעכו"ם לפסח כזה.

ואחר הסליחה ממע"כ עירב כאן שאי דברים מכירת חמץ עם מכירת טלית, הנה פשוט דהמוכר חנותו לנכרי לפסח אינו מוכר מה שיש בתוכו חלק החמץ שיש בתוכו ואין זה ענין למכירת טלית ות"כ פשוט דהעכו"ס אינו קונה בגוף הטליתים שם ולפילו אי כוונתו שמוכר החנות לפסח שיכנס בה העכו"ס (ולזה אין נפ"מ בפסח או כל השנה) מ"מ נשתעבד בזה לאחר הסליחה שהרי אין אדם מוכר דבר שאינו שלו וכיון דהטליתות הנ"ל יש להם בעלים אינו יכול למכור להעכו"ס הטליתים והעכו"ס כשיכנס לחנות הכביסה ע"כ מוכרח להחזיר כל החפצים שבחנות לבעליהם ות"כ ממ"נ מותר למכור אם ימכור רק לפם מכירת חמץ הרי אין הכלים בכלל מכירה כלל כי אינו מוכר הטליתים אלא החמץ כמובן והוא פשוט ואם כוונתו מפום מיקור יו"ט או שבת (מה שאין ניחא לן בהיתר זה) מ"מ לעולם אינו מוכר טלית של מצירו.

ומה שאמרו פסחים י"ג ובע"ש ח"ח סי' תמ"ג ס"ב דישראל שהיה בידו חמצו של מצירו בפקדון יכרנו לנ"י ואם לא מכרו חייב לבערו וטעם דחייב למכרו מפום דהו"ל כמשיב אבידה ועיין מקו"ח שם ובמג"א שאם סי' אפשר לו למכור ולא מכרו חייב לפלם לבעלים התם החיוב על החמץ מיירי ולא על חפצים אחרים וזה פשוט מאד ועיין מ"ב שם. (ולדעת הנוב"י ועוד אחרונים הסכימו לכתוב בשטר מכירות שמוכרים רק חמץ שבכלים ולא הכלי מפום מפש טבילה כשיחזור ויקח, ועיין שו"ת חי"ם ח"ם קס"ט ושו"ת שיבת ציון ושו"ת ארץ צבי מפקפק בדבר והתרכתי במקום אחר).

וגדולה מזו מני מומר שאפילו מוכר כל החנות לחלוטין ויש שם טליתות של ישראל מותר לו למכור בכל אשר לכל כמו שהוא כיון שכתבתי בפמוך דאין אדם רשאי למכור חפץ של מצירו בלי ידיעתו ות"כ פשוט דהמוכר חנות אינו מוכר אלא זכותים שלו וכל מה שיש לו עניני מפחר אבל למכור מלבושי הבאים בחנות זו ויש להם שם מלובשים אין זה בידו ליפע וליתן ולמכור מלבושי כבוד של אחרים וממילא הנכרי הלוקח אינו לוקח הטליתים ושאר מלבושים הנמצאים שם אלא הם של בעלים הרשפועים ות"כ אין כאן שום קפק לאסור למכור חנות לעכו"ס בשביל טליתים של קדושה אם לא במקום שיש לחוש לגזיון יש לחוש לה אבל בנלו הכי אין לזה שום מיקור למכור לעכו"ס כי העכו"ס הקונה החנות חייב להחזיר כל המלבושים לבעליהן שלהן.

ומחמת כי אין הז"ג הנני לברכו בברכת חג כשר ושמח בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנ

ע"פ שחל להיות בשבת ונשאר פת מהו ליתנו לעכו"ם

כ' לחודש שמרבים בשמחה התשל"ז

מע"כ ידי"נ הרה"ג וו"ח נו"נ אי"א ברקאי כש"ת מוה"ר **גבריאל צינגער** שליט"א מח"ס נטעי גבריאל.

אחדשה"ט. בהא דמבואר בע"פ שחל להיות בשבת אם נשאר פת אחר שאכל סעודת שבת יכול ליתנו לעכו"ס ע"מ שלא לפפת בו לרה"ר דרך הערמה והוא יופך

(טוש"ע ע"ח סי' תמ"ד ס"ד) ונשאל מי מותר להוציא גם פירורין פחות מכזית כיון דמדינא ע"י בדיקה בפירורין ומעצמן בטלי עכ"ל.

לפענ"ד מה דפשיטא ליה לכ"ת דפירורין פחות מכזית ע"י בדיקה וממילא בטלי ימחול נא לעיין בזמ"ן סי' תמ"ג סק"י דמפילו פחות מכזית חייב לבער ודלא כמחבר ועיין דג"מ שם ובשע"ת הביא מחלוקת הח"י סי' פ"ו עם הגאון בעל שגג"ע ז"ל מי ס"ס מסור מה"ת בצ"י ובל ימצא ולמ"ד דמ"ס מסור מה"ת ועובר פשוט דצריך לבערו ולהוציאו אלא מפילו למ"ד מ"ס מותר מה"ת בשאר איסורין מ"מ צריך להוציא הפירורין עכ"פ מביתו וכמ"ש לעיל. ומיהו בזמנ"ז סי' תמ"ד שם סק"ו יעער המפה שהפירורין נדרסין ברגלים וגם אין בהם שיעור ובטלין (הרשי"ם) ובמגן"א סי' תל"ד סק"ה כתב דהפירורין ממילא בטלי ומה שצריך לבטל הוא שמא ימצא גלוסקא יפיפיה וע"ש סי' ת"ס וע"כ ע"י לבער וצריך לחלק בין פירורין שמעצמן בטלין ובין מ"ש שאינו פירורין ממש וכבר הארכתי בזה"ל. שוב מצאתי בספר ליקוטים מהלכות תמרכל הל' פסח דף כ"ז וז"ל כתב רבינו יצחק בר שברהם ור' יהודה צריך לבטל שנית מפני הפירורים ע"כ, מבואר דס"ל עיקר הביטול הזה בשביל הפירורין.

ומה שנוגע לדידן נראה דממ"נ מותר ליתנו לעכו"ס שהרי פירורין פחות מכגרוגרת הו"ל בכלל ח"ם לענין הוצאת שבת עיין משנה שבת ע"ה ע"ב המוציא מוכלין בגרוגרת חייב וע"ש בדף ל"ש דפריך מי לענין שבת בגרוגרת בעינן ובזמב"ס פי"ח מה"ם ה"ח ומעתה לפ מבעיא להחכ"ס סי' פ"ו ודעימיה דשבת ח"ם מותר מה"ת מ"כ כיון דהו"ל היתר גמור להוציאו בשבת מה"ת ולמי שמותר לומר לעכו"ם ומיהו בהגהת מל"מ הקשה על הח"י ועיין מג"א סי' ש"מ סק"ב ובשש"י דף ע"ד והג"א כ"פ המוציא יין למשמע דלא כח"י. ועיין מאירי שבת דף ג' דבכל מלאכת שבת ח"ם מסור חוץ ממלאכת הוצאה למלאכה גרועה הוא ופלא שלא הרגישו בזה המחרוצים עיין רש"ם שבת דף ג' ועיין שעה"מ הל' ברכות פ"י ה"ג ומו"ח פסחים כ"ד ובספרי משנה הלכות ח"ו סי' ע"ג ועיין ר"ח שבת ל"ג ומשום דקמחשב ליה מחייב וכו' ומהדרינן כיון דמחשבה מחייב הכי נמי הכין מו דילמא כל לענין שבת בגרוגרות בעינן ולא מיפשיטא ליה ע"ש דהמיבעיא היה מי שייך מחשבה לענין שבת ולא מיפשיטא מ"מ הכא מכתי ממ"נ הוי מ' פירורין ממילא בטלי ג"כ ליכא מחשבה כלל ושפיר נותנו לעכו"ס ומח"ל לא בטיל ג"כ מותר ליתנו לנכרי להוציאו וזו"ק.

אלו דברי ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנא

עירובי חצירות בע"פ שחל להיות בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. נדבר מי לעשות עירובי חצרות בע"פ שחל להיות בשבת עם מצות כיון שבע"פ מסור לשכול מצות וע"כ ליכא עירוב ולדעת קצת פוסקים מפילו לטלטל מסור מצה הרמויה לצמת בה, עיין פרמ"ג ע"ח סי' תמ"ד בא"א סק"ו ובשו"ת פרי השדה ח"ב סי' פ"ח, וגם בשמש מצה פקפקו ועיין בס' חק לישראל.

לפענ"ד מותר לערב שהרי עיקר העירוב קונה בין השמשות ומז לכ"ע מכמי רמויה המצה מפילו בשכילה וכיון דמז רמויה מצה בשכילה שפיר דמי לעשותה עירוב, ומס עשה עירוב מממן ג"כ יצא שהרי מותר לו לשכול תמן עד שעה עשירית. שוב מצאתי בשם השו"מ מ"ג שמנהג שעושים עירוב תצירות בביהכ"נ בשבת ער"פ עם מצה לף שמינה רמויה לשכילה, ול"ע שהרי ליל שבת רמוי' היא.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנב

ביו"ט שחל להיות בשבת אי יש לחלק בעודה שני'

מע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר השאלה ביו"ט שחל להיות בשבת אי במוצאי שבת שאין לשכול סעודה שלישית לפני הקידוש של לילה מה הנכון לעשות. הנה בשמת כי מצינו בזה מחלוקת הרשבו"ם עיין ס"ע ע"ח סוסי' רל"ע ברמ"ע וסי' תמ"ד והשריכו בזה רבותינו הגדולים המחרוצים ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד וכל שמד יחזיק שת מנהגו.

ולהשתעשע בד"ת הנה רבינו ירוחם נתיב י"ב ח"ע בג' סעודות חותם שעושים ג' סעודות בשבת שמחלקין סעודת שחרית לב' גרשה לטועים הס וכו' וכן מוכח (פ' כל כתבי דף קי"ח) מהסוע דמדיחין כלים וכו' ע"כ וכונתו שלמרו שם קי"ח ע"ע ח"ר מדיחין כלים בשבת לצורך שבת כיצד קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית שחרית מדיחן לאכול בהן מנחה מן המנחה ולמעלה לע ידיחס ועיין ס"ע ע"ח סי' שכ"ג ס"ו ומשמע דזה סדר הסעודות ערבית ושחרית ומנחה וזה שבשבת וכן מוכח מהסוע דמדיחין ודו"ק.

ומיהו דעת רבינו בה"ג הביאו הר"ן שמין חיוב סעודות הללו להיותן כדרכן אלא מפסיק בשלשע סעודה בהמ"ז ושע"ג אלא משלק השבע אלא פורס מפה ומברך

והדר שרי המוציא ואוכל כביצה, והביאו הר"ן וכתב הר"ן ולפ"ז הא דאמרינן בסמוך קערות שאכל בהן שחרית מדיחן לאכול בהן בצהרים בצהרים לאכול בהן במנחה לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט ע"ש, ועיין לעיל לענין הדחת כלים מש"כ בשם בה"ג. ולפ"ז לא תקשה דיוק הרי"ו ז"ל על רבינו הבה"ג, ועיין רש"י פסחים י"ג ד"ה מזון שתי סעודות וכו' וע"פ אסור לאכול מן המנחה ועיין שו"ת בית שערים א"ח סי' קפ"ט ובח' האריכתי בזה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנג

מוצאי פסח לא מצאו העכו"ם שמכרו לו החמץ

לכבוד הרב הגאון וו"ח וכו' שליט"א.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. בדבר שאלתו במוצאי פסח לא בא העכו"ם שמכרו לו החמץ בזמנו לחזור ולקנות ממנו החמץ והי' שעת הדחק כי הי' החמץ של רבים ושאל כדת מה לעשות.

הנה לפני כעשרים וחמש שנים קרא מקרה אצלנו כעין זה ולקחתי כסף כפי המשוער שהעכו"ם ודאי יסכים לריוח כזה וזיכיתי לו הכסף ע"י אחר שיהי' לו לריוח על סחורתו ובתנאי שאם ירצה יותר הריני מזכה לו עוד וזכין לו לאדם כי ע"פ אמרו לעכו"ם שלאחר פסח יקחו ממנו כמבואר בש"ע א"ח סי' תמ"ח ס"ד ולמחר כשבא העכו"ם הי' שבע רצון מזה.

שוב מצאתי בא"א (בוטשאטש) סי' תמ"ח ס"ד שכתב אחר פסח כשאין בא נכרי שמכרו לו החמץ והם צריכים החמץ וידעו שלא יקפיד הנכרי אם הצורך גדול לכך יטול לפני ב' עדים על מנת לשלם ולהעלות בחשבון ובדיעבד אם לקח בינו לבינו ג"כ אין ע"י זה צד גרעון להמכירה למפרע רק לכתחלה לא נכון לעשות כן ע"ש, והנה הגאון ז"ל לא זכר כלל מזכי' ולפענ"ד כיון שהעכו"ם גילה דעתו ע"פ שלאחר הפסח רוצה למכרו ולקבל ריוח כה"ג ע"י זיכוי נמי שפיר דמי כנלפענ"ד. לכן לפענ"ד יכול לעשות באחד משני הדרכים.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנד

מצות תשביתו אינו נוהג אלא בבעלים

ד' בשבת חיי שרה התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ המופלא ומופלג מלא פלג וכו' הרה"ג כש"ת מוה"ר **ליב טרופר** הי"ו מחבר קונט' בית יהוד' ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשכ"ת. על דבר תמיהתו על שו"ת בנין שלמה בהוספות סי' י"ז שתמה אנובי"ק סי' ט"ו דתשביתו אינו נוהג אלא בבעלים מגמ' ב"ק צ"ח ע"ב בגזל חמץ ובא אחר ושרפו דפטור דהכל מצוויס עליו לבערו ותי' דאפשר דהיא מטעם ערבות ולא מדין בעלים ותמה עליו כ"ת דבצל"ח פסחים מ"א פי' דהכל מצווין עליו לבערו הוא מדין בעלים.

ולפענ"ד הנה שו"ת בנין שלמה הנ"ל אין לי בביתי כעת לעיין עליו מיהו בעיקר דברי הנוב"י עיין עוד שם סי' כ' שהביא דברי הגמ' ב"ק הנ"ל ועיין נוב"י מהד"ת סי' ס"ה וסי' ע"ה ובחדושי הקשתי אנוב"י מגמ' ב"ק ק"ה ועיין מקו"ח א"ח סי' תמ"ח ביאורים סק"ט ד"ה אכן וש"מ ב"ק צ"ח ב' בשם מהר"ם סרקוסטא ובירושלמי פ' הגוזל קמא ה"ג מל"מ פ"ג מהגזו"א ה"ה וב"ק דף ק"ב ע"א גזל שלש אגודות בשלש פרוטות וכו' ותנא תונא גזל חמץ ועבר עליו הפסח ובמאירי שם ובא"ז ב"ק ועיין קצוה"ח שחלק על הח"י ובס' אמרי בינה דיני פסח סי' י"ב ובחי' ר"ח הלוי הל' גזו"א הט"ו ודו"ק בכל אלו המקומות כי קצרתי מאד.

ידידו המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנה

כלי שציפוה עכו"ם אי צריך טבילה מחדש

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל כלי של יהודי שנתנה לגוי לצפותו לנוי כמו שקורין סילווער פלעיטען ומספקא ליה אי צריך טבילה מחדש ככלי שעשאה עכו"ם.

ולפענ"ד נראה דאין צריך טבילה שנית והטעם דבכלי סתם שנתן לצפותו בדבר הטעון טבילה נחלקו הפוסקים והגם דפסקו דצריך טבילה בלא ברכה מ"מ כאן כיון שהוא רק לנוי שהוא קיל וגם הוא ממתכית על מתכית כה"ג נראה לכ"ע א"צ טבילה שנית. עי' שו"ת הרא"ס ח"א סי' מ"ג הו"ד בפר"ח הל' טבילת כלים אמנם הפר"ח חלק עליו גם הלה"פ ס"ק י"ז ובל"י ובזכל"א הספרדי כולם כתבו שאין המנהג להטבילם אחר הציפוי ובפמ"ג א"ח תנ"א במ"ז סק"ו כתב להטבילם בלא ברכה ועי' משנה ברורה ס"ק ע"ז שם ומ"מ בכה"ג נראה דג"כ מודים כיון דהציפוי מאותו מין וגם רק לנוי גם המהרש"ס א"ח סי' תנ"א בה"ג סוסי' קי"ט על ארחות חיים הביא דברי הזכל"א הספרדי, ועי' פי"א מ"ד דכלים קלוסטרא מדודה טהורה ופירשו המפרשים דמיירי במתכית טהור שחיפה במתכית טמא דבתר עיקרא אזלינן עי' ראב"ד בהשגותיו פ"ג מהל' ט"כ, ור"ח ורש"י סוף חגיגה ומנחות צ"ו ורבינו גרשום שם.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנו

כיצד ינהוג עם ברזילי שיניים בפסח

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר שאלתו כיצד יעשו אותן שיש להם ברזילים ליישר השיניים וצריכים להיות גם בפסח, והרי אכל בהן חמץ.

והנלפענ״ד לענין פסח הנה יש ליזהר שלא לאכול עליו מעל״ע חמץ חס אם אפשר והמחמיר אף בחמץ קר תע״ב ובע״פ קודם שעה חמישית יגעיל הברזל ברותחין כדרך הגעלה קודם ינקה טוב את הברזל ובדיעבד סגי הגעלה בכלי שני כיון דרוב תשמישו ע״י כלי שני ועיין ש״ע א״ח סי׳ תנ״א ס״ו ובפמ״ג שם אות ו׳ ובהגרע״א שם אות ו׳ יסוד הפלוגתא דמאי מהני רוב תשמישתו וע״ש גם לענין שינים שכתבתי בספרי משנה ח״ד סי׳ צ״ג ומ״מ לכתחילה יעשה הגעלה טובה והגומי שמהדקים בו יקח גומי חדש לפסח.

ובזה הנני ידידו בלתי מכירו המברכו בברכת התורה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנו

מהו להגעיל כלים על תנור חשמלי

ליל אס״ח התש״נ בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי הרה״ג וו״ח נו״נ ברקאי כולו אומר כבוד ת״ח חו״ב נפלא כו׳ כש״ת מוה״ר **אברהם אבא פריינדליך** שליט״א אבן יקרה בישיבה הקדושה לייקוואוד נ״ז.

אחדשכ״ת בידידות נאמנה. בדבר שאלתו בקדרה שצריכה הגעלה אי שפיר דמי להגעילה על תנור חשמלי אחר כי יש מחלוקת בנדון חשמל אי מקרי אש ממש והגם כי לענין שבת קיי״ל דהוה אש מ״מ מן ימר דלקולא נמי נדון כאש ואולי לענין הגעלה דינו כחמי טבריה דפסק בש״ע א״ח סי׳ תנ״ג ס״ה דאין מגעילין בחמי טבריה אפילו כלים שדינם ככלי שני מפני שאינו תולדות האור וכבולעו כך פולטו מה בולעו ע״י תולדות האור אף פולטו ע״י תולדות האור ולפ״ז דן מעכ״ת הכ״נ לענין בולעו ע״י תולדות אור לא יועיל לו הגעלה מחשמל ומצא כן בשו״ת צפנת פענח ח״א סי׳ רע״ג וכ״כ בספר פסקי תשובה סקע״א ובנפש חי׳ וציין לספר הגעלת כלים.

והנה הספר הנ״ל אין לי תחת ידי ומ״מ ראיתי בספר החשמל בהלכה ח״א פכ״ח (דף 281) מדפי הספר שציין שם לא״א (ניימארק) וחזון עובדיה הגדה של פסח הלכות הגעלת כלים ופסקי תשובה סי׳ קע״א וצ״פ שו״ת ח״א סי׳ רע״ג שאלה ג׳ ועוד כמה מאחרונים שדנו בזה שלא להגעיל במים שהוחמו בחשמל ואחרים שהתירו ע״ש כי אין כדאי להעתיק מה שכבר נדפס ומצוי.

ולדידן מיהו לעצם הייתי יכול לחלק דדוקא במים שהוחמו בחוטי חשמל שמניחים בתוך המים כעין מזלג שאין הברזל בעצמו נבערת ואינו נראה כאש אין להגעיל אבל בתנורי חשמל שהברזל נתלבן ונעשה כאש אולי כ״ע מודי דמהני אמנם מלשון גחלת של מתכית שהביאו הפוסקים משמע דאפילו נעשה כגחלת עיין (שבת דף ע״ד ודף ק״ו ורמב״ם פ״ט מה״ש ה״ו ועיין שבת קל״ד ורמב״ם פ״ד מהיו״ט ה״ו) ואין ממתקין את החרדל בגחלת והקשו והא תניא ממתקין ומשני כאן בגחלת של עץ כאן בגחלת של מתכת ע״ש עכ״פ וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה.

איברא דמהנראה שלא חקרו רק על תנור חשמלי מה דינו אבל תנורי גז פשיטא להו דלכ״ע הוי אש ובאמת לפענ״ד גם בזה צ״ע דאולי אש שחייבה תורה אינו אלא הבא מעץ וגחלת וכמו בקרבן פסח, וגז שהוא מין חומר מאויר שבוער אפשר דאין זה האש שאסרה תורה ולענין קרבן פסח לכאורה לא יוכשר כצלי אש ואין הז״ג להאריך כעת בזה מ״מ הגם כי ההבערה בגז בא ע״י גפרור שהוא אש מן העץ מ״מ כולו אינו אלא אויר וגם כי אם ידליק ע״י גחלת חשמלי ואולי דאש שאסרה תורה היינו שבא מד׳ יסודות כגון עצים או שמן ופתילות דהכל יש בתוכו מארבע יסודות, וכבר הבאתי במקום אחר ממהר״ל שנחלקו שני חכמים בדף של עץ אי הוא מיסודו של עפר או מיסוד של אש אויר וכתב המהר״ל ז״ל דודאי יש בו משני היסודות אבל עיקר יסודו מאש שהרי ראינו כשנשרף הדף נשאר משהו אפר ורוב עלה למעלה באש ושלהבת ע״ש וא״כ שהתורה אסרה אש כזה דוקא אבל גז שעיקר יסודו מאויר ולאחר שנשרף לא נשאר כלום אולי אין זה האש שאסרה תורה ושצותה להיות צלי אש וכיוצא בו.

ועיין ביצה ל״ט הגחלת כרגלי הבעלים ושלהבת בכל מקום המוציא גחלת לרה״ר חייב ושלהבת פטור, ובגמ׳ המוציא גחלת כו׳ ושלהבת פטור והא תניא המוציא שלהבת כל שהוא חייב אמר רב ששת כגון שהוציאו בקיסם ותיפוק ליה משום קיסם בדלית ליה שיעורא וכו׳ אלא הא דתנן המוציא שלהבת פטור היכי משכחת לה כגון דאדייה אדויי לרה״ר ע״ש ובפר״ח ובגמ׳ שבת מ״ז אלא אמר רבא הנח לנר שמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור ועיין רש״י לדבר האסור לשלהבת דבכי האי מוקצה מודה ר״ש שהכלי טפל לשלהבת בעודה בו ועיין תוס׳ שם ד״ה הנח לנר ושמן ופתילה הואיל ונעשה בסיס לדבר האסור דמשמע רק כשהן שלשתן יחד ע״ש ודו״ק והתם מיהו השלהבת בא מן חומר

כעצים ופתילה ושמן שהוא אש טבעי מה שאין כן גז וכאמור אין הז"ג להאריך ודו"ק.

ומיהו להלכה מה שנוגע לנידון דידן לפענ"ד יש לומר כך אם הכלי שרוצה להגעיל אינו בן יומו דא"כ הקדרה מותרת מה"ת וליכא עוד איסור דנטלפ"ג מותר עיין ע"ז ס"ו ס"ז וההגעלה הוא רק בשביל שלא יטעו ויבאו להשתמש בכלי בן יומו וכמ"ש הרשב"א בשם ר"י בתורת הבית דמה"ט אסרו כלי שאינו בן יומו בכלל ועיין תוס' ע"ז ע"ו ע"א ד"ה מכאן ואילך מה ראו חכמים להתיר דבר המבושל בכלי שאינו בן יומו ולאסור הקדרה ע"ש א"כ כה"ג נראה דמותר לכתחילה ולכ"ע מהני ואין להחמיר שלא להגעיל בתנור חשמלי, דסוף סוף לא יטעו להתיר בן יומו וכן אם הקדרה שנאסרה נתבשלה רק על תנור חשמלי א"כ כה"ג ודאי אמרינן כבלעו כך פולטו בכל אופן, ואם הקדרה נאסרה על ידי גז וההגעלה נמי ע"י גז ודאי אמרינן נמי כבלעו כך פולטו, ומיהו אם נתבשל ונאסרה הקדרה ע"י אש טבעי שהוא מעצים או קש וגבבא וכיוצא בו ורוצה להגעילו במים שהוחמו על תנור חשמלי לכתחילה נראה להשהותו מעל"ע קודם ההגעלה ולעשותו טעם לפגם ואפילו רוצה להגעילו ויש ששים נגד הכלי ואז מותר וכמ"ש ובדיעבד בכל אופן לפענ"ד אין לאסור ופוק חזי מאי עמא דבר כנלפענ"ד.

ומחמת חוסר הזמן אין בידי לפלפל יותר וי"ר שנזכה לקבל התורה מתוך נחת והרחבת הדעת בביאת משיח צדקינו ידידו דושכ"ת חותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שנח

אוכל מצה שמורה מהו לצרף
מצה פשוטה ללחם משנה

י"א סיון התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג חו"ב וו"ח כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א מעמפיס טענ.

אחדשה"ט וש"ת. מה ששאל במי שאוכל רק מצה שמורה בפסח ואין לו רק לחם משנה ממצה פשוטה ויש לו שברים ממצה שמורה איזה מהם עדיף שיאכל לח"מ מסתם מצה או מצה שמורה ממצה פשוטה.

הערה נכונה היא וזה זמן רב בא לי כעין זה שאני נוהג בל"נ שאיני אוכל בכל החג רק מצות שנאפו ערב פסח אחר חצות וע"י אנשים ואירע שנשברו המצות שלי ולא היה לי שלמות על יו"ט שני רק שברים והיו לי מצות שמורה שנאפו קודם ערב פסח ולקחתי שתי מצות שלמות ממצות שמורה שנאפו קודם פסח ללח"מ ותחתיהם הנחתי מצה שבורה שלי וברכתי ברכת המוציא על שלשתן ומן השלמות נתתי לאכול לאוכלי שלחני שאכלו מצה הנ"ל ואני אכלתי מן השבורה והכ"נ נראה אם יש מי שהוא בבית יכול לעשות כפי עצה הנ"ל.

אמנם אי ליכא בבית מי שאוכל סתם מצות הדבר צ"ע רב אי דין של לח"מ דוחה דין של שמורה כי דין של שמורה אינו רק חומרא אלא הוא שיטת גדולי הפוסקים עיין ש"ע סי' תנ"ג והגם שמצד הדין א"צ שמירה אלא לכזית מצה של חובה וכן נראה לשון המחבר ס"ד שם שכתב החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה וכו' ובגמ' פסחים דף מ' משמע דאוכל אדם כדי שבעו מבציקות של נכרי בפסח שלא לשם מצוה (ואגב תמהתי בתשובה למה לא הביאו הרמב"ם ולא נושאי כליו ולא בש"ע דין זה דבצקות של נכרי ועיין ה"ה פ"ה מהחו"מ ה"ט) ומיהו דעת הרבה פוסקים דכל מצה שאדם אוכל בפסח לכתחילה צריך שימור משעת קצירה וכן משמע מדברי הרמב"ם פ"ה ה"ט וכ"מ קצת מדברי הרי"ף וכ"כ הברכ"י בשם מהר"י זיין וז"ל לכתחלה צריך שימור משעת קצירה כל המצה שאוכל בכל הפסח לדעת הרי"ף והרמב"ם וקצת מהגאונים ולאו דוקא מצת מצוה אלא שהטור והר"ן והש"ג בשם הריא"ז כתבו דדוקא למצת מצוה בעי שמירה ועיין ח"א כלל קכ"ח דהגר"א ז"ל החמיר מאד בזה.

והנה קיי"ל דהיכי דאיכא מחלוקת הפוסקים והנוהג כוותיה דחד מינייהו הרי הוא כעין קבלה דהלכתא כוותיה דאין לאכול מצה בלי שמירה כלל בפסח ולא הוי כעין מנהג בטעות דמתירין ליה ועיין פר"ח סי' תצ"ו דס"ל דמי דנהג לאכול מצת שמירה א"צ התרה אם רוצה לאכול פשוטים אבל הרב נחפה בכסף בביאורו לרא"ס דף קנ"ה ס"ל דבעי התרה והביאו הברכ"י אות ט' וכתב שכן דעתו נוטה ועיין שע"ת א"ח הנ"ל אות ח' דמי שרוצה לנהוג פרישות בחומרות אלו צריך להתנות בפירוש שאינו מקבל עליו לנהוג כן תמיד רק בפעם דלמא איתרמי ליה דלא אפשר ליה למיעבד ואתי לקלקולי ואם שכח ולא התנה נראה דמהני ליה התרה כמ"ש הברכ"י וא"כ עכ"פ בעי התרה לאכול מצות פשוטים אם לא התנה.

ועיין פמ"ג א"ח סי' רע"ד במש"ז סק"ב במי שאין לו לחם משנה כי אם אחד פת עכו"ם ואחד פת כשר שאפשר יניח שניה זכר למן אפילו אינו אוכל ועיין א"ח סי' קס"ח ס"ה ובכף החיים שם לענין מי שאין לו לחם משנה רק פת אחד שנדר הימנו שלא לאכול.

איברא דכעת מצאתי דכבר דברו מזה רבותינו הצדיקים האחרונים עיין שו"ת עין הבדולח סי' ס"א (למרן הגרח"צ מאנהיימער גאב"ד אונגוואר) במי שזהיר שלא לאכול

חדש אי יוצא ידי לחם משנה במי שאינו זהיר, וכן לצרף ככר של חדש לככר שאינו של חדש וכתב שא"א כיון שצריך לחתוך או שיהיה ראוי לחתוך שתיהם, וגם אחר לא יוכל להוציא משום דס"ל דהשני אוכל איסור ע"ש.

אמנם דידן לכאורה ליתא לזה דהגם דאנן מחמרינן מכח חומרא אבל לא ס"ל דאחר אוכל איסור ודו"ק ועיין עוד חלקת יעקב סי' צ"ה ובמראה יחזקאל סי' י"א-ב-ג ודו"ק. ולכן לפענ"ד כה"ג יניח שתי מצות שלמין פשוטים על השלחן ויקח לעצמו מצה שבור ויברך המוציא ויאכל מן השבורה כנלפענ"ד ומ"מ אין אני קובע בו מסמורות מפני שאין הז"ג כעת לבדוק בו יותר.

המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שנט

אוכל מצה שמורה כל ז' מהו לאכול פשוטים אחרון של פסח

י"א סיון התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג חו"ב וו"ח כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א מעמפיס טענ.

אחדשה"ט וש"ת. מה ששאל במי שאוכל רק מצה שמורה בפסח אי מותר לו לאכול אחרון של פסח סתם מצה הנה בזה פוק חזי מאי עמא דבר וכבר נהוג עלמא באחרון של פסח לאכול סתם מצות וגם אוכלין געבראקס למי שנזהר בו (עיין ש"ע הרב בשו"ת סי' ו' ביאר וטעם לדבר) אוכלין באחרון של פסח ואדרבה הי' מנהג הגה"ק אדמו"ר מצאנז שהיו מביאין לביתו באחרון של פסח מצה קניידלעך הי' טועם מהם אפילו מבתים אשר בכל השנה לא הי' אוכל אצלם באחרון של פסח אכל.

איברא דבאחרון של פסח אדרבה היה יותר הקפדה דוקא לאכול סתם מצות או קניידלך רק שהיה להם כלים אחרים לכמה מהם והטעם אמרתי בס"ד כיון שז' ימי הפסח מובדלים זה מזה (מען מושט זיך נישט) ונעשה כעין פירוד כי גדולה לגימה שמקרבת וכיון שעברו ז' ימי הפסח מהדרין לחזור ולהתקרב בכל הקרבות שאפשר ולכן אדרבה מקפידים לאכול ולחזור ולאחד ולא להפרד כי קשה עלי פרודתכם (גם בעיקר דין אי שמירה מעכבת במצה עיין נוב"י ת' א"ח סי' ע"ט ומקור חיים סי' תנ"ג דאפילו לצאת חובת מצת מצוה בדיעבד יצא ודלא כפר"ח ועיין שו"ת עונג יו"ט סי' מ"ב) והבן.

אלו דברי ידידו דושה"ט וש"ת וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ידידו המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שם

הנזהר מלאכול מצות מאשין אי מותר לאכול אצל מי שלא נזהר

ב"ה מוצש"ק לסדר טהרה התשכ"ז ברוקלין נ"י יצו"א

בימי הגאולה, ירחם עם סגולה ובתוכם כבוד ידידי היקר הרה"ג וו"ח נו"נ בנש"ק וכו' כש"ת מוה"ר דוד הכהן **ראזענבערג** שליט"א אבן יקרה בנ"י.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שאלתו במי שאינו אוכל מאשין מצות מטעם שאסרן מרן הדברי חיים זי"ע באמרו שהוא חמץ גמור אי מותר לו לאכול אצל חבירו שאוכל מאשין מצות ולאכול היינו שאר דברים בין בימי הפסח ובין בכל השנה. והשאלה הוא שלפי מה שהוא סובר הרי חבירו אוכל חמץ בפסח ממש ועובר על בל יראה ובל ימצא וידוע דאסור לאכול בבית חבירו שידוע שיש לו חמץ בפסח ואכלו בפסח והרי זה בכלל שמאכיל לחבירו איסורין.

הנה לא ידענא מאי אדון בזה כי הגם שגם אנחנו ואבותינו נוהגים שלא לאכול מאשין מצות ובעזה"י בכל החומרות שאפשר (ואני בעצמי איני אוכל רק מצות שנאפו בע"פ אחר חצות בס"ד ובל"נ) מ"מ ח"ו לומר שכל מי שאוכל מצות מאשין או מחזיקן יש להם חמץ בפסח ועוברים על בל יראה ובל ימצא והרי הוא רשע ועבריין ופסול לעדות ישתקע הדבר ולא יאמר דאף דמרן הד"ח ז"ל כתב בלשון קדשו וז"ל ולכן בדרך החלט אומר לכם כי העושה מצות על כלי זה הוא חמץ גמור ע"ש ח"ב סי' כ"ג ומיהו בסי' כ"ד שם פלפל יותר בארוכה החזיק פסקו הראשון ודן אי שייך בזה משום הוצאת לעז וכנראה מכל התשובה לא הזכיר שאלו האוכלים הם רשעים האוכלים חמץ בפסח אלא קראם קלי הדעת שאינם מדקדקים בזה יותר טוב לחוש לתקנתינו מלע"ז דידהו ע"ש.

ומיהו כנראה שגם בזמנם היו גדולי רבנים שהתירוהו ומטו מינה בשם הגאון בעל שו"מ להתיר (אף שקבלה בידינו איש מפי איש שקודם פטירתו אמר הגאון בעל שו"מ ז"ל שמהוראה זו מפחד מאד) וא"כ כיון דדבר זה היתה מחלוקת הפוסקים פשוט דאין זה אלא כדין שאר דברים שנחלקו בה הפוסקים ז"ל ואם כי אנחנו ואבותינו קבלו עליהם דעת גדולי המורים עיין שו"ת האלף לך שלמה שאסף גורנה כמעט כל גדולי ישראל האוסרים ובפרט דעת מרן הד"ח שהי' בדור האחרון כתנא נגד אמורא ובעל חי' הרי"מ ובעל אב"נ ודאי שראוי להחמיר בזה מ"מ אותם שקבלו כשאר פוסקים אין לומר עליהם שהם ח"ו אוכלים חמץ בפסח אף שבודאי דבר גדול הוא שלא להקל ח"ו בענין מצות בפסח שהוא מ"ע ואיסור כרת מ"מ על האוכל אין לומר דאוכל חמץ בפסח ועובר על בל יראה ובל ימצא.

ועתה הגע עצמך כשיבוא המ"ס ותלמידיו שחכלו מווחות מפוטמים שטחפף בלע"ז והם"ך ועוד פוסקים מחברים חוסרים לפילו בדיעבד והוה טרפה ודלי לשיטתם וכי לא חכלו בני ישראל זה אלא שאר דברים או בדין מיעוך ומשמוש בריאה להב"י כל מיעוך הוה טרפה ודלי וכשיבוא הרמ"א וכל האחרונים המיהרהו והיו נוהגין כן בכל גלילותיהו ובפולין ושאר בני משכנו עיין ש"ע יו"ד סי' ל"ג וסי' ל"ט ובחלב דקשתע דבני ריעום חלבותו ולדידן חסור וחמרו מינהו מיכל אכלי לדידן לפילו מסתם לא סתים בחמיה ובגרת הבת שחלקו בית שמאי ובית הלל ולא נחנעו ליעל נשים זה מזה אלא שהיו מודיעים להם הבתים מגרת הבת שידעו לפרוש מהן וא"ו לומר דב"ש שעשו ע"פ הוראת שמאי הזקן ותלמידיו ונכשלו ח"ו בחיסור כרת ערוה החמורה ובניהם ממזרים ופשוט דאלו ואלו דברי חלקים חיים אלא דלאחר שנפסקה הלכה כב"ה השושה כב"ש הרי זה ממזר ודלי אבל בדידן כיון דמעולם לא נפסקה הלכה מפי ב"ד הגדול דעבד כמר עבד ודעבד כמר אין בידינו כח להכריח.

והנם שלפענ"ד לדינא ודלי יש לנהוג אליבא דכ"ע בספק חמץ בפסח והרי במדינה זו ב"ה מכשיר דרא והנהיגו בדיני כשרות בכל החומרות כגון בבשר אין חוכלין רק גלאט כשר מה שבמדינות יורופ כולם נהוג למעך כעדות הרמ"א וכל האחרונים (ורק יחידי סגולה דקדקו על גלאט כידוע) ופילו על דגים כשר נותנים הכשר וסתרדינם ומעדעסינם בקיצור על כל דברי מאכל נוהגים בכל החומרות ודוקא בחכילת מלה ואפא חמץ בפסח למה לא ניחוש לגדולי הדור מב"ד של מעלה ומטה מרן רבינו בעל דברי חיים זצ"ל ועמו עמו הגאון מהרש"ק בשו"ת החלף לך שלמה ע"ש בסופו דברים תריפים נגד המחמיר מאות והגאון בעל תידושי הרי"מ והגאון בעל מבני מר והגאון ר' מרדכי זאב עטינגער ואחריהם גאוני עולם אשר ענו אחריהם מקודם מקודש מאן לא יחוש לגרמיה וליכנס ח"ו בספיקות כיון שיצאו הדברים מפי קדושי עליון מריות הגדולים ודבידי פסח קי"ל לחיסורו בשאהו שהחמירו ז"ל יותר מבכל חיסורים וכ"ש לפמ"ש האחרונים ועיין בש"ע הרב דבפסח יש להחמיר אפי' לדעת יחיד לעשת כל השיטות ולכן רשיטו בפסח חומרות אשר לא נוהגין כל השנה וכ"ש כאן שיש כל הני גדולים מחמירין וחיסור חמץ בפסח שהוא חיסור כרת ומאות של יד ודלי לכ"ע כשרים הם למה נניח את הודאי שהוא ודלי כשר וליכנס אל בית הספק של הני גאוני עולם.

ולבן הירא את דבר ה' לפענ"ד ודלי יש לחוש והגע עצמך שאם היו כל הני גדולים מטריפין בהמה או עכ"פ היו חוסרין מכח ספק והיו אחרים מכשירין וודלי היו חושבין לה בספיקא דחורייתא ולא היו חוכלין מבשר בהמה זו ומעתה הלא נשר ספק טריפה לא הוה אלא ספק לאו ומאות ספק כרת ודלי כ"ש היא מאות מבשר ועכ"פ מ"ש מאות מבשר ומיהו מ"מ האוכל ממאכין מאות אין להחשבו כרשע עובר מ"ו בחיסור כרת אלו בספק מאחר שהוא עושהו ע"פ הוראת רב אלו שקבל מאבותיו וס"ל שכן הלכה ולדעתו אין כאן חיסור חמץ כלל ומ"ו להחשדו בדבר אחר.

ודע דבשו"ת בית שערים למהרן בק"ז רשכבה"ג בחלק"מ סי' קע"א בחשובה לדו"ז בחבדק"ק האחשאוויטש זצ"ל בחשב לענין אפייה מאות בחאכין דגם הגה"ק מלאמ זצ"ל בחקום שאין בדירה היה מחיר לאפות בחאכין ולא אסר אלא בחקום שיש בדירה לאפות בכשרות אלי מאכין חוסר לאפות בחאכין וכן פסק מרן הבית שערים זצ"ל לאסור בחאכין מאות כל כחה לאפאר לאפות בחופן בשר לכל הדעות באפייה יד ע"ש וא"כ פשוט דודאי אין לומר דהו"ל חמץ לעבור עליו וכנ"ל אבל לאידך גיסא הרי עלחה לן גם דעת מרן דהיכא לאפאר לאפות מאות בכשרות אלי מאכין אסור לאפות ע"י מאכין וד"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסא

מצוה בשבר עדיפא מבחינם

ער"פ תש"נ מע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר הספק בשני בני אדם שחקיימין מאוה אחת ואחד בחנם ונהנה ממנה ואחד אינו נהנה אלא עושה לו בשכר איזה מהן עדיף ונפ"מ שיכול לבחור בחחת ולא בחחיהן.

לפענ"ד נראה דחבואר בזוה"ק פ' תרומה (קכח ע) לאסור ליקח מאוה בחנם, בגין ללא זכי בההוא עובדא כלל לחחשבא עליה רוח דקדושה אלא בחגר אליס. ובספרא דחרשי (ספרים של כשופין) דאוליף חשחדים לשלחה מלכא כל מאן דבעי לחשחלא לחעברא מיני רוח חסאבא וכו' בעי למקני ליה בחגר אליס בכל חה דיבעין מיניה אין זעיר בין רב בגין דרוח חסאבא אלין אזדמן תדיר בחגרא ובריקניא ואזדבן בלא אגרא ואנוס לבני נשא למשרי עלייהו ומפתא לון לדיירא עמהון בכחה פיתויין ובשה"מ פ' עקב שהאר"י ז"ל היה קונה איזה מאוה חפילין או חתרוג וכו' לא היה חקפיד לדעת כחה יתן בחאוה ההוא אלא היה פורע כחה שחוחלין ועיין כף החיים סי' תנ"ד סקל"ט מ' מ"ש הבית הדברים שם. ומבואר דחאוה בחנם אין לה הכח.

וקצת יש להעיר ממה שחמרו שלהי פסחים ר' שחלטי חיקלע לפלה"ב בעי מיני' חשקב"ו עפלה"ב אבי

הבן מברך שהחיינו אבי הבן מברך או כהן מברך כהן מברך דקא מטיא הנאה לידיה או אבי הבן מברך דקעביד מצוה לא הוה בידיה אתי שאל ביה מדרשא א"ל אבי הבן מברך והלכתא אבי הבן מברך שתיהן עכ"ד.

ונראה דהנה כהן נמי עביד מצוה דבלאו כהן ליכא מצות פדה"ב א"כ מה זה שאמר אבי הבן מברך דקעביד מצוה וגם שאמר כהן מברך דקא מטיא הנאה לידיה ונראה מזה דהרי באמת ודאי שניהם עושים ומקיימים המצוה ומ"מ הישראל עושה המצוה ומשלם עבור המצוה ואינו נהנה ממנה והכהן שהמצוה ג"כ נעשית ע"י אבל מטיא הנאה לידיה שמקבל חמשה סלעים וקאמר דא"כ אבי הבן מברך שתיהן וי"ל דהכהן בפדה"ב לא הוה רק כמו האשה לפ"ו שאע"ג שהמקיים מצוה ע"כ ע"י האשה כאן מ"מ אינה מצוה אלא המצוה נעשית על ידה ועיין ר"ן קידושין או שיאמר שאבי הבן מקיים המצוה בקום ועשה והכהן מקיים בשב ואל תעשה וי"ל ודו"ק.

ובש"ע א"ח סי' נ"ג סכ"ב קיי"ל דש"צ בשכר עדיף מש"צ בחנם ומבואר דמצוה שמשלמין עבורה עדיפא ממצוה בחנם וכ"כ האחרונים והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסב

שאיבת מים שלנו מן הברז בשעת הדחק וצ"ע מה ששמים כלארין במים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר השאלה אי נכון לשאוב מים לאפות מצות מן הברז בשעת הדחק כיון דהעיקר משום מים חמים וקרים ואין אתנו יודע עד מה לפי כוונת חז"ל.

ולפענ"ד הנה בש"ע סי' תנ"ה ס"א אין לשין אלא במים שלנו בין שהם מי בורות ומעינות בין שהם מי נהרות ולכאורה מי ברז יש לדון מה דין להם ומצאנו בזה מחלוקת רבותינו הצדיקים האחרונים יש מתירין ליקח מים שלנו מברז ויש אוסרין ועיין בשו"ת בית שערים א"ח סי' רט"ז שכתב שלא ישאבו מן הברז (וואסער לייטונג בלע"ז) וכן אנו נוהגין ששואבין מים מן המעיין דוקא ומלינים אותם.

ורק להעיר כעין ראי' דמצינו בגמ' פסחים (דף מ"ב ע"א) אמר רב יהודה אשה לא תלוש אלא במים שלנו דרשה רב מתנה בפפוניא למחר אייתו כולי עלמא ואמרו ליה הב לן מיא אמר להו אנא מיא דביתו אמרי, ועיין רש"י מים שלנו בלילה שבימי ניסן המעיינות חמין שעדיין ימות הגשמים הן כדאמרינן במי שהיה (לקמן צ"ד) בימות הגשמים החמה מהלכת בשיפולי הרקיע כל העולם צונן ומעיינות חמין הלכך מלינן בלילה ומצטננין ע"ש. והנה שכולי עלמא טעו וחשבו מים שלנו היינו של רב מתנה ולא חשבו כלום אלא ידעו שמסתמא מים של רב מתנה טובים משלהם ואין להם עצה אחרת. גם ההסבר שהמים ילינו קשה ובפרט לפי דעת ר"ת דלא נצחו אלא בראיות אבל דידן נצח ע"ש בגמ' פסחים צ"ד ולכן שפיר אין לשנות כל האפשר.

ודע דבזה"ז אשר נהגו בכמה מקומות לשים אבקת כלארין בלע"ז במים יש לחוש שמא האבקה זו מחמצת וכן שמעתי בשם ידי"נ הגאון הגדול מוה"ר שלום יוסף אלישיב בירושלים עיה"ק א"כ כהיום אולי בכלל אסור ליקח מים או להוסיף מן הברז שהם מים מהנהר שמשימין שם כלארין אלא צריך לשאוב דוקא מן המעיין ודו"ק כי קצרתי.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסג

מים שלנו אי צריכין כלי זכוכית דוקא

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר מה שראיתי מקפידין לשאוב מים שלנו בכלי זכוכית. הנה רבותינו נחלקו אי מותר לשאוב מים שלנו בכלי נחושת לפי שהנחושת חם בטבעו ומחמם המים ועיין חק יעקב א"ח סי' תנ"ה סק"י, ובע"ש ס"ס תנ"ו דבדיעבד אין לאסור ובספר הנייר עמוד ע"ד כתב דמותר אפי' לכתחילה ועיין מג"א סי' תנ"ה סק"ט ומיהו בשו"ת מוהר"נ כהנא מאוסטראה (מכת"י) כתב דאם נשאב בכלי נחושת אסור אפי' בדיעבד ע"ש בסי' י"ג ודו"ק, ואולי מהאי טעמא נהגו ליקח זכוכית דוקא שלא יבוא לטעות בין נחושת לברזל. וי"ל בכלי של פלעסטיק והעולם נהגו היתר.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסד

לאפות מצות קודם עלות השחר עם מים שנשאבו קודם שקעה"ח

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר השאלה אי מותר לאפות המצות קודם עלות השחר במים שנשאבו קודם שקיעת החמה ועדיין לא לנו כל הלילה.

והנראה דבתוס׳ ר״פ כ״ש ד״ה עברה ולשה שכתב מעשה שבא לפני ר״י מפרי״ש ולפני רבינו יחיאל באדם שלש מצות שלו קודם עלות השחר ואסרו אותם וציוו להשליכם במים לפי שעיקר הלינה הויא מעמוד השחר ע״כ ע״ש.

ובהל׳ פסח לר״ש מפלייזא כתב וז״ל ואני מצאתי בשם רבינו חיים כהן צדק ובשם רבינו יצחק בר׳ אברהם משום דאמרינן פ׳ מי שהי׳ טמא (פסחים צ״ד) וכו׳ לפיכך מלינן עד הבקר ומצטננין בעמוד השחר קודם עמוד השחר אין מצטננין יפה הלכך אסור לעשות מצות קודם עמוד השחר אם נשאבו באותו לילה ומבואר לפי שיטתם דעיקר הצטננות המים הוא בעלות השחר ולכן אסור לעשות מצות קודם עמוד השחר ומיהו דוקא במים ששאבו באותו לילה אבל אם הי׳ להם מים ששאבו בלילה הקודמת מותר לאפות מצות בלילה וזה פשוט.

ודע דקצת נראה כיון דעיקר הצטננות בעמוד השחר א״כ יהא מותר לשאוב מים לאחר השקיעה קודם עמוד השחר ועיין טוש״ע א״ח סי׳ תנ״ה וב״י שם ד״ה כתב סמ״ק וכו׳ ומיהו מדלא הזכיר כי אם הלינה ש״מ דאין לחוש מתי שנשאבו רק שלנו כל הלילה לכתחילה או רוב הלילה לכל הפחות רק שיהא אותו רוב אחרון של לילה כדי שיהא עמוד השחר בכל הלילה ונכון ליזהר להמתין ללוש עד שיאיר היום הרבה פן יטעו באור הלבנה וכו׳ ע״ש ועיין ש״ע שם להלכה ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסה

נדר חמץ לעניים ועבר עליו הפסח אי נאסר

ד׳ שמות התשמ״ה בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וו״ח נו״נ כש״ת הרב שלו׳ דובער חייקין שליט״א, רב דקהל חב״ד ליובאוויטש קליוולאנד.

אחדשב״ת בידידות. מה שהביא חקירה (ממר אביו הרמ״ח ז״ל) אם ידור על חמץ שיהי׳ לעניים, ויעבור עליו הפסח אי נאמר דאמירה לעני עושה קנין כמסירה להדיוט הרי אינו שלו של הנודר וגם אינו באחריותו אם אמר הרי זה ממילא הוא לא יעבור עליו ולא נעשה חמץ שעבר עליו הפסח ומותר לאחר הפסח או כיון דכבר נעשה של עני אע״פ שהעני אינו יודע ואנוס הוא במה שלא ביערו הרי אמר בירושלמי דגם אונס נחשב כאילו עבר עליו ואסור בהנאה לאחר הפסח והניח הדבר בצ״ע.

ולפענ״ד דשאלה כזו מבוארת בתשו׳ הגאונים (אוצר הגאונים לוין) פסחים דף ו׳ וז״ל וששאלת ראובן נתן מטמון שעורים לעניים קודם הפסח ובאו הגשמים ונכנסו המים במטמון והגיעו בשעורים והיה לו אונס ולא היה יכול למכרו קודם הפסח ולאחר שעבר הפסח הוציאו אותו מהו שימכר ויתן דמיו לעניים ויש מי שאומר שחשוב כמו הקדש ולכן אין חיוב לבערו והשיב הגאון כך ראינו כי האומרים כי זה חשוב כשל גבוה שלא כדין ושלא כהוגן אמרו מפני שהצדקה הנתונה לעניים לאו לגבוה הוא ולאו הקדש הוא ואינו אסור לאדם ובימי הפסח הי׳ ועכשיו שעבר הפסח יש לו בדיקה אם היה כתורת חמץ בפסח אסור אפילו בהנאה ואם לאו מותר ע״כ ע״ש ועיין ש״ע א״ח סי׳ תנ״ז ובמג״א סק״ה ובר״ן נדרים פ״ה ע״א ודו״ק. ועיין ספרינו משנה הלכות ח״ח סי׳ קפ״ג באריכות מזה.

ומבואר לכאורה דחמץ שנתנו לעניים קודם פסח ולא היה יכול למכרו קודם הפסח ועבר עליו הפסח הגם שהוא באונס מ״מ הו״ל בכלל חמץ שעבר עליו הפסח ונאסר בהנאה וא״כ הכ״נ לכאורה בחקירה דידן ודו״ק.

אלו דברי ידידו החוזר על הראשונות בתודה על מתנתו החשובה וי״ר שיזכה להיות ממזכי הרבים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים כמים לים מכסים דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסו

האופה מצות ומצרף לחלה כיצד יעשה

שנת תשל״ז מע״כ ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר השאלה בע״פ שנוטלין חלה מן המצות האפויות וכדי שיהי׳ שיעור מצרפן בסל אי בעי שהמצות יגעו זה בזה או מהני נמי במה שמניחן בתוך הסל בחבילות כמו שדרך להניחם בחבילות מכורך עם נייר והסל מצרפן אעפ״כ.

ולפענ״ד עיין בש״ע א״ח סי׳ תנ״ז אם א״א להפריש חלה בעודה עיסה מפני המהירות יפרישנה אחר אפייה מיד שיתן בסל והסל מצרפם לחלה וזה הדרך היותר נכון, ועיין שו״ת בית אפרים סי׳ מ״ד ובשערי תשובה אות ג׳ הביאו. ועיין עוד יו״ד סי׳ שכ״ד ויצרפנה וכו׳ ע״ש ובמאירי פסחים (דף מ״ו) כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו״ט ר״א אומר וכו׳.

ומה שנראה עוד לפמ״ש בתוס׳ פסחים מ״ו ע״ב ד״ה הואיל דמספקא להו בהיכא דיש שיעור חלה ומפריש שלא מן המוקף וכתבו וז״ל ומיהו נראה לר״י דעם נתינה לסל בעינן נמי נגיעה בהדי הדדי משום נטילת חלה מן המוקף וכדאמר ר׳ אליעזר גופיה בפ׳ כשם (סוטה ל׳ ע״א)

שתי עיסות אחת טהורה ואחת טמאה נותן פחות מכביצה באמצע כדי ליטול מן המוקף מדלא שרי על ידי צירוף סל משמע דבעי נמי נגיעה עכ"ל, ולכאורה משמע מינה דבעי נגיעה דוקא וא"כ בדידן נמי כיון דהחבילות מכורכות בניירות בבאקסעס והמצות אין נוגעין זה בזה ולכן יש ליזהר ולפותחן ואח"כ ליטול חלה, כן נראה לפוס ריהטא. ובדיעבד יעשה שאלת חכם כי לפענ"ד אפשר להקל ובפרט בחלת חו"ל ומ"מ לא יסמוך עלי בזה כי לא הי' לי פנאי לברר הדבר.

ועיין נדה ח' דתנן ר"א אומר אף הרודה את הפת ונתן לסל הסל מצרפן וכו' ועיין רש"י הסל מצרפן כשרודן מן התנור ועיין ירושלמי וכו' ובפי' הרא"ש שם נדה ח' ר"א אומר הרודה ונותן בסל וכו' משנה היא במסכ' חלה ובירושלמי פליגי אית תנוי הסל מצרף ואין התנור מצרף ואית תנוי תנור מצרף ואין הסל מצרף ומסיק נשכו כאן וכאן מצטרף לא נשכו כאן וכאן אין מצטרף וכו' ועי"ל דאפילו להתחייב לא מצרף אלא א"כ נגע ולא אתא ר' אליעזר לאפוקי אלא דלא בעי נשיכה וכן משמע לישנא דמתני' דאתי לאפוקי נשיכה אבל נגיעה בסל בעי ועי"ל דמוכח בירושלמי בפ"ב דחלה דדבר שמקפיד על תערובתו אין הכלי מצרף עיסה טהורה ועיסה טמאה עשו אותה כדבר שמקפיד תערובתו בעיסה תחלה וכו' ע"ש ולפ"ז מי שיש לו מצות שמקפיד על תערובתן כגון רחייס של יד או מה שבידו לקט החטים וכיוצא בו אין מצרפין לחלה ויש לחשוש בזה ע"פ ודו"ק.

דושה"ט בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן שסז

לישת מצות באגן של נחושת

מעכ"ת הרה"ג כו'.

אחדשכ"ת. ובדבר אשר תמה אמאי לשין מצות באגן של ברזל ולא של נחושת או שאר מין כלי.

והנלפענ"ד דהנה בש"ע א"ח סי' תנ"ט כתב והכלים שמתקנין בהם המצות וכו' ידיחם ולא כתב באיזה מין כלי מתקנין המצות ובסמוך שם ויש ליזהר בעריבה שלשין בה שלא יהי' בו שום גומא או סדק ומיהו ג"כ לא כתבו איזה מין עריבה וסתם עריבה הי' של עץ או חרס ויש לדעת מהו.

ומצאתי מחלוקת אי מותר ללוש מצות באגן של נחושת, בספר שו"ת מוהר"נ כהנא מאוסטראה (מכת"י) בשם מהרי"ל שמותר ומ"ש בהגהות מנהגים (מנהגי ר"ח ניסן עמוד לה) סי' ס"ט בשם ר"י הלבן שלא הי' מניח ללוש במים שהיו בכלי נחושת אמים שלנו נאמרה ולא על לישה באגן נחושת ע"ש ובמנהגים סי' תנ"ה הנ"ל כתב ומיהו ראיתי נוהגין ללוש בעריבות של נחושת וכ"כ בסמ"ג ע"ש אמנם בס' יוסף אומץ ס' תש"ב כתב דהאגן שלשין בו וכן הכלי שמי הלישה בו אל יהיו מנחושת שממהרין להתחמס כן הוא בהגהות מנהגים עכ"ל ומשמע דהי' מפרש דעת המנהגים כמו שפי' השואל בשו"ת מהרנ"כ הנ"ל ודו"ק ולכן נהגו ללוש מכלי ברזל שהוא קר וגם חלק ונכון והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסח

שפכו מים הרבה בקמח מותר להוסיף קמח קודם לישה

חוהמ"פ תשד"מ לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר השאלה במעשה שקרא בשעת אפיית המצות ע"פ נתנו קמח לקערה במצה ואח"כ נתן מים לקמח והלש את העיסה ראה שהמים הם יותר מדאי שהמודד קמח לא נתן רק חצי הקמח ואמר לו להוסיף עוד כלי עם קמח.

ולפענ"ד פעם בא מעשה כזה לידי והתרתי לעשות כן והגם דקיי"ל דכשהוסיפו מים יותר מן הראוי אין להוסיף קמח תוך הלישה אלא אם אפשר בלא שהיית העיסה ללוש עוד עיסה אחרת קטנה מגובל קשה ולערב עם העיסה הרטובה ביותר, עיין תרומת הדשן סי' קכ"ד וספר המנהגים למוהר"א טורנא בהגהות המנהגים אות פ"א, ובש"ע א"ח סי' תנ"ט אם העיסה רכה לא יוסיף בה קמח אלא עושה עיסה קטנה מגיבול קשה ויערבנה עם העיסה הרכה, ואותה העיסה הקשה כתבו האחרונים שיעשנה אחר ולא הלש, ואפ"ה כתבו האחרונים דאם ללוש עוד עיסה קשה אין איסור להוסיף קמח אף בעיסה הרכה רק יזהרו שלא יתן אותן המצות בדבר לח ועיין מ"ב שם.

ומיהו נראה דהתם מיירי כשכבר לש את העיסה כלומר שעירב המים עם הקמח וכבר נעשה עיסה אז אין להוסיף קמח תוך הלישה מחשש שמא לא יתערב יפה יפה וישאר קמח, אבל כל שלא התחיל עדיין בלישה כלל רק שנתן קמח בקערה ומים עליו ומיד הוסיפו עוד קמח על המים הללו קודם שהניח הלש ידיו לערב כה"ג ליכא שום קפידא ולכ"ע מותר להוסיף קמח על המים וזלפענ"ד פשוט וברור.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שסט

אשה בכורה אי צריכה להתענות ע"פ

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר שאלתו אי אשה שהיא בכורה צריכה להתענות ערב פסח כמו אנשים בכורים דבמצרים הכה כל בכור ואם לא הי' בכור הולד הראשון נמי מת וכמ"ש רש"י (שמות י"ב ל') כי אין בית אין שם מת, יש שם בכור מת אין שם בכור גדול שבבית קרוי בכור שנאמר גם אני בכור אתנהו (תהלים פ"ט).

ולפענ"ד הנה המהרי"ל בתשובה סי' י"ד הביא בשם הראבי' דלא החמירו על גדול הבית אבל בכורות נקיבה כתב בספר אגודה דצריך וראיה מבתיה בת פרעה וכן הנהיג מו"ח מהר"ם ניומארק את בתו גרושה ע"כ והאחרונים הקילו בדבר, ולא ראיתי מעולם נשים מתענות.

ומיהו אם אשה כשרה יש לה בעל שעושה סיום כפי מנהגנו או יש במקום בשכנותה סיום על מסכ' וכיוצא בו אם יכולה להשתתף מהיות טוב לקיים דברי רבינו הגדול מהרי"ל ז"ל וק"ל.

דושה"ט בכל לב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שע

בכור יוצא דופן אי חייב להתענות ע"פ

בנ"י התשמ"ה

מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפו' כש"ת מו"ה **א.מ. איזראעל** אבד"ק האניאד בנ"י יצו"א ובעמ"ס ילקוט המאירי וש"ס.

אחדשכ"ת בידידות וכו'. בדבר שאלתו ביוצא דופן אי חייב להתענות ע"פ ע"ד שהבכורות מתענים, ולכאו' לא מצא דין זה מפורש גם בספרו היקר אוצר הפסח לא הביאו.

ולפענ"ד הנה הדבר מפורש בא"ח סי' ת"ע בח"י אות ב' שכתב דביוצא דופן צ"ע לדינא אי דומה להבא אחר נפלים שצריך להתענות מפני שהוא בכור לנחלה עכ"פ ובכור לאם בכור הוא לפטר רחם, אבל הכא דלא הא ולא הא כמבואר ביו"ד סי' ש"ה ובח"מ סי' רט"ז דיוצא דופן לא הוי בכור לא לנחלה ולא לפדיון או דילמא כאן שהתענית הוא זכר לנס שניצולו ממכות בכורים וע"פ בכור סתם הוי והניח בצ"ע ובכף החיים דן מינה דספק להקל ולפענ"ד צ"ע שהרי לכמה שיטות אפילו נשים מתענות ודו"ק.

אלא דמאידך גיסא הרי יש לן דעת הב"י בשם התניא רבתי דבכורים ע"פ מותרים במיני תרגומא ע"ש ועיין דע"ת סי' ת"ע מה שכתב בזה דבכור חלוש יש לו בכדי סמיכה על שיטה זו א"כ הו"ל פנים לכאן ולכאן. שוב מצאתי שהגאון בשו"מ ביד שאול ויוסף דעת יו"ד סי' ש"ה הביא בשם הח"י דיוצא דופן אף שפטור מפדיון מ"מ מקרי בכור לענין תענית ע"ש ובלקוטי פנחס ה' פדה"ב סי' ש"ה ס"ק צ"ה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שעא

האוכל מצה ערב פסח מכין אותו עד שתצא נפשו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שתמה מה שאמרו בירושלמי האוכל מצה בע"פ כאילו בא על ארוסתו ומכין אותו עד שתצא נפשו, והוא תמוה דהיכן מצינו מיתה למי שעובר על איסור דרבנן.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש בירושלמי פ"א ה"א דפסחים ושמרתם את המצות וגו' מה אנן קיימינן וכו' אלא אם אינו ענין לאכילת מצה תניהו ענין לביעור חמץ ר' מנא לא אמר כן ושמרתם את היום הזה לדרתיכם חקת עולם עשה שיהו היום והלילה משומרים ע"ש. נראה מירושלמי דהוא דרשה גמורה שצריך לשמור את יום ארבעה עשר והלילה כולה מן החמץ עד הלילה שיאכל מצה דהרי א"א לומר דושמרתם קאי על אכילת מצות שהרי כבר כתיב שבעת ימים מצות תאכלו וא"כ זה הוא מיעוט שבעת ימים ולא קודם וא"א לומר דקודם אפילו מר"ח דכתיב ושמרתם את היום הזה וא"כ בשעה שצריך שמירה מן החמץ שהוא היום והלילה משומרין מן החמץ ולא תאכל מצות ולכן הו"ל כבא על ארוסתו שג"כ משעה שמקדשה עד לאחר החופה אסורה לו מדרבנן והבן. ולהלכה עיין ש"ע א"ח סי' תע"א.

סימן שעב

מכת מרדות דרבנן אי יש להם שיעור

עוד להנ"ל

אלא דמ"ש ומכין אותו עד שתצא נפשו, צ"ע היכן מצינו מכות עד שתצא נפשו על שעבר באיסור דרבנן.

ולפענ"ד אולי ס"ל להירושלמי דמכת מרדות מדרבנן אין לו קצבה וחמור ממלקות דאורייתא דיש לו שיעור ארבעים יכנו אבל דרבנן אין לו שיעור ונחלקו בזה הראשונים ז"ל דהתוס' מכות כ"ב כתב מ' מה"ת אבל מכות מרדות בלי מנין אלא מכין עד שתצא נפשו ומספקא לר' דהכא שלוקה

על שעברה שמא דוקא מ׳ ותו לא וכו׳ ע״ש ועיין נמק״י ופר״ח א״ח סי׳ תע״א אות ב׳ ור״ן כתובות פ״ד וחי׳ הר״ן חולין קל״ב ורש״י חולין ק״י ע״ב ד״ה כפתוהו. ואולי אפשר עוד לפמ״ש ז״ל עירובין דף (כ׳) הזהרו בדברי חכמים שד״ת עשה ולא תעשה וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ובידם להכות עד שתצא נפשו היכא שהם ראו כן וכעין שאמרו מכין ועונשין שלא מן הדין והאי שהטיח עם אשתו תחת תאנה, והרוכב על הסוס בשבת, או יאמר דעד שתצא נפשו לאו דוקא מיתה אלא נפש בהמיות ועיין רמב״ם פ״ב מה״ג ה״כ ועיין רש״י גיטין מ״ז ע״א ד״ה א״ל רבנן האי ישראל מומר הוא ועיין שו״ת בית שערים יו״ד סי׳ ר״כ ובספרנו משנה הלכות ח״ז סי׳ קט״ו ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שעג

הנוהגים שלא לאכול מצה מר״ח ניסן ואין לו לחם משנה אחר

י״א סיון התשל״ג בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג חו״ב וו״ח כש״ת מוה״ר **אפרים גרינבלאט** שליט״א מעמפיס טענ.

אדשה״ט וש״ת. בדבר שאלתו במי שנוהג שלא לאכול מצה מר״ח ניסן ואילך (ע״פ מה שהובא בבאה״ט בשם כנה״ג) ובשבת שלפני פסח אין לו לחם משנה כי אם ממצה אי דין לחם משנה מבטל המנהג או שמנהג מבטל הדין. ולפענ״ד פשוט דלח״מ עדיף דהאי מנהגא הובא בא״ח סי׳ תע״א בבאה״ט מבוסס אירושלמי דבע״פ אסור לאכול מצה ומר״ח ליכא איסורא כלל באכילת מצה ולח״מ הוא חוב גמור בשבת וכדאמר רבי אבא (שבת קי״ז) חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת דכתיב לחם משנה ועיין טוש״ע א״ח סי׳ רע״ד וגם הנשים חייבות בלח״מ ולכן פשוט דבשביל מנהג קלוש כזה אין לדחות לח״מ שהוא חיוב גמור לכ״ע ואולי כדאי להתיר נדר שקבל ההנהגה זו.

המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שעד

ביאור הירושלמי האוכל מצה ע״פ כבא על ארוסתו

ח׳ ניסן התשמ״ד בנ״י יצו״א

מע״כ ידיד״נ הרב הגאון וו״ח נו״נ כש״ת מוה״ר **גבריאל קרוים** שליט״א, ראב״ד דק״ק מנשסתר ענגלאנד מח״ס מקור הברכה.

אחדשכת״ה בידידות נאמנה וכו׳. ובדברי במחלוקת הבעה״מ והמלחמות פסחים מ״ט באוכל מצה ע״פ כבא על ארוסתו דלדעת הבעה״מ הוא מחצות ואילך ולדעת הרמב״ן משעת בדיקת חמץ וביעורו בלילה וצ״ב במקור מחלקותם מה הוא ובפרט שיטת הרמב״ן ז״ל צ״ב כיון דאכתי חמץ מותר באכילה מה טעם האוכל מצה כבא על ארוסתו.

והאמנם חשבתי אולי מירושלמי שם פ״א ה״א ושמרתם המצות וגו׳ ר׳ מנא לא אמר כן ושמרתם את היום הזה לדורותיכם וגו׳ עשה שיהו היום והלילה משומרים וכו׳ ועיין פ״מ שם ואולי י״ל דהירושלמי לשיטתי׳ דס״ל שצריך להיות הלילה והיום משומרים וא״כ ושמרתם את המצות שאסור ג״כ לאכול כל הלילה וכל היום וכדעת המלחמות שצריך להיות לילה ויום משומרים ולכן הגם שאכתי חמץ נמי מותר באכילה מ״מ על מצה הוא מוזהר כבר מבעוד לילה מקרא ושמרתם שצריך שמירה יום ולילה והיינו בלי אכילה וי״ל בזה והבעה״מ ס״ל כבבלי.

והנני בזה ידידו דושכ״ג המברכו בברכת חג כשר ושמח וי״ר שנזכה לאכול שם מן הזבחים ומן הפסחים ולראות בביאת גואל צדק בב״א, המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שעה

מהרי״ל השתמש במשכון עכו״ם שלא ברשות בפסח

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. ובדבר מה שכתב בש״ע א״ח סי׳ תע״ב ס״ב יסדר שלחנו יפה בכלים נאים ובמג״א כל השנה טוב למעט בכלים נאים זכר לחורבן חוץ מליל פסח ירבה בכלים נאים ומהרי״ל לא הי׳ משתמש במשכנות של עכו״ם כ״א בפסח וכן מ״כ בשם מהר״ם דהוי גניבת העכו״ם דשואל שלא מדעת גזלן הוי עי׳ ח״מ שנ״ט, והקשו האחרונים ז״ל אטו בפסח מותר לגזול וי״ל כיון דלא משתמש בהם אלא פעם אחת בשנה לא מקפיד העכו״ם וצ״ב ועיין ח״י ומחה״ש.

ולפענ״ד נראה לפמ״ש בגמ׳ ב״מ ל׳ ע״א שוטחה לצרכה אבל לא לצורכו ואיבעיא להו לצורכו ולצרכה מאי כו׳ וכתבו התוס׳ ד״ה לצורכו דדוקא בשיטוח כסות וכל דדמי ליה מיבעיא ליה דשמא יניחנה שטוחה יותר מכדי צרכה עד שיתקלקל אבל בספר אמרינן דקורא בהן אע״ג דצורכו הוא כמו צורכה ולא גזרינן דליכא למיחש למידי כיון שקבעו לו זמן אחד לשלשים יום או אחד לי״ב חודש וכו׳ וכלי כסף

בצונן אפילו לצורכו מותר כיון שע״י אותו תשמיש א״א לבא לידי קלקול ע״ש.

ולפ״ז אתי שפיר דהמהרי״ל לא הי׳ משתמש במשכונות של עכו״ס רק בפסח וא״כ הו״ל זמן קבוע יום אחד בשנה וכיון דהו״ל יום אחד בשנה לצורכו ולצורכה נמי מותר ולקלקול ליכא למיחש שלא ישתמש בה יותר מדאי וכה״ג ליכא איסור כמו במציאה ופקדון וז״ש המג״א כיון דאין משתמש בהם אלא פ״א בשנה לא מקפיד העכו״ס כנלפענ״ד ודו״ק.

ובדרך דרוש הנלפענ״ד דבליל פסח חייב כל אדם לראות עצמו כאלו הוא יצא ממצרים ובליל יציאת מצרים כתיב דבר אל בנ״י וישאלו וגו׳ והיו משתמשים בכליהם ולכן השתמש במשכנותיהם לזכר של יציאת מצרים.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שעו

יין תירוש אי הוה אדום

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו דקיי״ל בש״ע א״ח סי׳ תע״ב סי״א לארבע כוסות מצוה לחזור אחר יין אדום (עיין פסחים דף ק״ה) אל תירא יין כי יתאדם (משלי), ובא״ז הגדול כתב שיין אדום זכר לפרעה שהי׳ שוחט תינוקות כשנצטרע וזכר לדם פסח ולדם מילה ונסתפק אם יכול לצאת בתירוש כי אין זה אדום.

ולפענ״ד כי אין זה ספק דבאמת כי גם תירוש אם הוא נעשה מענבים אדומים או שחורים היין אדום. איברא דכבר ציינתי על הגליון שלי מנחות (פ״ז ע״א) דאמר רבי יין בן שתי שנים לא יביא לנסכים ואם הביא כשר ואמר רבא היינו טעמא דרבי דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ופרש״י דלא הוה חשוב יין אלא אדום ושנה ראשונה יש בו עיקר אדמימות טפי לא וברבינו גרשום שם דעד שני שנים יש בו עיקר אדמומית ע״ש.

נמצא דהוא מחלוקת רש״י ורגמ״ה עד מתי נקרא יין כי יתאדם אבל בתר תרי שנין תרוייהו מודו דאין לו חשיבות יין כי יתאדם נמצא דלארבע כוסות נמי יין ישן יותר משנה לרש״י ושנתיים לרגמ״ה לא מקרי עוד יין אדום, וא״כ מעיקר ההלכה היה צריך ליקח דוקא יין אדום שלא עבר עליו שנה או שנתיים עכ״פ יותר מזה אין בו חשיבות מדין אדמימות לד׳ כוסות ומזה אולי אז כבר תירוש אדום חשוב יותר שהרי יש בו מעלה שהוא יין אדום עכ״פ פשוט דתירוש מענבים שחורים או אדומים הוא בכלל יין כי יתאדם ולפענ״ד מצוה להדר אחריו והבן.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שעז

שלא לקדש ע״פ קודם צה״כ

ב׳ שלח לך התשמ״ג בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ הרה״ג וו״ח נו״נ חוב״ט כו׳ כש״ת מוה״ר פרץ טובי׳ הלוי דייטש שליט״א, רב בחליסה חיפה ת״ו.

אחדשה״ט ושכ״ת בידידות נאמנה. קבלתי מכתבו מח׳ ניסן על דבר מה שתמה על מרן הח״ס ז״ל בחידושיו למס׳ פסחים (צ״ט ע״ב) במשנה ערבי פסחים לא יאכל אדם עד שתחשך, וכתב מרן הח״ס נלענ״ד דלאכילה דוקא קפדינן עד שתחשך אבל מ״מ יכול לקדש משתשקע החמה כמו בכל שבת ויו״ט ויאריך בסיפורי הגדה עד שתחשך ואז יאכל דאי לאו הכי ואפילו קידוש אסור עד שתחשך מאי מקשה הגמ׳ אפילו ערב שבת ויו״ט נמי דילמא אתי לאשמעינן דהכא אסור לקדש עד שתחשך וע״כ משמע דהכונה הוא דוקא על אכילה הוא דקפדינן שיהי׳ חשיכה משא״כ לקידוש ותמה מעכ״ת שהוא נגד השו״ע וכל הפוסקים (סימן תע״ב) שכתבו דבפסח אסור לקדש עד שתחשך משום דלאו כולי עלמא מאריכים בסיפור הגדה עד מאוחר ואכילת ירק צריך להיות בלילה וכמבואר כל זה באריכות בת״ה (סימן קל״ז) והוא המקור לכל הפוסקים בדין זה והניח בצע״ג.

ולפענ״ד לפי דרכו גדולה מזו הי׳ ליה להקשות שאחר שהביא דברי התה״ד הרי התה״ד כתב להדיא שם דאסור לקדש עד שתחשך משום דכוס של קידוש הוא אחד מארבע כוסות וכולן צריכין להיות בלילה והביאו המג״א א״ח סי׳ תע״ב אמ״ש המחבר אבל לא יאמר קידוש עד שתחשך ע״ש סק״א. ואולי גם מע״כ לזה כיון אלא שקיצר בלשונו.

האמנם הח״י (א״ח סי׳ תע״ב סק״ג) הביא דהמהרי״ל סתר טעם זה דשתיית כוס קידוש צריך ג״כ בלילה וכתב דעיקר הטעם שמתחילין בלילה הוא משום טיבול ראשון ושאר סדר הגדה שצריך להיות בלילה ואולי לא יוכל למשוך עם הקידוש עד הלילה לכן מתחילין הקידוש דוקא בלילה ע״ש. וכנראה דמע״כ הרגיש בזה ולכן לא כתב מטעם דכוס של קידוש נמי צריך להיות בלילה מדין ארבע כוסות אבל א״כ לפי זה לא קשה נמי ארבינו הח״ס ז״ל דהוא ז״ל מפרש מדינא דגמ׳ דמה שאמרו להקפיד עד שתחשך לאכילה דוקא קפדינן אבל לקדש יכול קודם שתחשך משתשקע החמה כמו

בכל שויו"ט ויאריך בסיפורי הגדה עד שתחשך ואז יאכל וזה מעיקר דינא דגמ' ובזה מפרש כל הגמ' ומה שכתבו הפוסקים דלא יקדש עד שתחשך הוא מכיון דאולי לא יוכל למשוך עד הלילה ולאו כולי עלמא מאריכין בסיפור הגדה עד הלילה ולכן כתבו הפוסקים דהאידנא כולי עלמא אין מקדשין עד הלילה ובזה יש לומר דגם הח"ס ז"ל מודה דלמעשה אין מקדשין עד הלילה דלא סמכינן על אמירת הגדה כיון דלאו כ"ע מאריכין בסיפור עד הלילה.

והגם שהי' להאריך קצת אמנם אני טרוד מאד ובע"ח גדול על הרבה מכתבים מוכרח אני לקצר והקוצרים אומרים יברכך וגו' דושה"ט ושכ"ת ידי"נ בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שעח

לקדש על כוס ביו"ט אי הוה דאורייתא

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על מה שכתב שו"ת מהרי"ל סי' ל"ג דיש שאין אוכלין ביום בער"ה כדי שלא יוסיפו מחול על הקודש שהם יומא דדינא וכמדומה שכן הבאתם ממאגענצא ותמהתי שהרי כבר קדשוהו בתפלה ושמא על הכוס עיקר דהוא דאורייתא.

ויש לתמוה חדא דהרי על הכוס נמי דרבנן הוא ובפרט קידוש של יו"ט דלכמה פוסקים הוי דרבנן בכלל עיין ה"ה פכ"ט מהל' שבת הכ"א ובמג"א סי' תקנ"ג סק"ג. ועיין א"ח סי' רע"א ובקושית הדג"מ כיון שהבעל יצא בתפלה קידוש דאורייתא היאך מוציא את אשתו ועיין ח"ס בתשו' מה שתי' ומדברי רבינו המהרי"ל נראה לכאורה דאינו יוצא דאורייתא בתפלה, ועיין מ"ב סי' רע"א אות א' מה שהביא ממ"א בשם הרמ"ע, ודעת הרמב"ם דבתפלה יצא דאורייתא ע"ש ועיין שו"ת רע"א (סי' א').

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שעט

טעם שאין הבן שואל על תקון ארבע כוסות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר אשר הערות בקושית העולם בליל סדר אמאי לא סידר בעל ההגדה גם לשאול על ד' כוסות ששותין בלילה זה ולא בכל הלילות בין הקושיות שמקשין וציין לחי' רש"ש פסחים קט"ז וגם היעב"ץ בהגדה שלו בסידור תי' כדרכם בקודש. ובאמת כי כבר הקשה כן כק"ז המהר"ל זצ"ל בהגדה שלו.

ולפענ"ד נראה דלא קשה דהבן שואל רק על מה שאינו בכל השנה כלל אבל ד' כוסות הרי בכל שבת נמי יש כוס של קידוש וגם כוס של ברהמ"ז והרי הכוס של קידוש ג"כ נכלל בד' כוסות וכיון דבכל זמן מקדשין על היין ומברכין על היין אינו שואל על זה ובזה מדויק הלשון אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת דאלו היינו מטבילין פעם אחת אז כבר לא הי' שואל מה שהוסיפו הלילה פעמיים וכן שאר דברים א"כ בכוס שבכל הלילות נמי יש חיוב כוס של קידוש עכ"פ אינו שואל עליו כנלפענ"ד.

עוד יש לומר לפמ"ש התוס' פסחים (נ"ט ע"ב ד"ה לא יפתחו) דאין צריך ד' כוסות כ"א לבעל הבית והוא מוציא את כולם משלו דמאי שנא ד' כוסות מקידוש של כל השנה ע"ש ולפ"ז הד' כוסות הם נתקנו רק לבעה"ב וכמו לקידוש ואינו מתמיה על זה שכן הוא בקידוש דכל השנה ועיין מה שתמה ע"ז בהגדה מהר"ל ז"ל דלא דמי לקידוש של כל השנה דהתם החיוב ועיקר מילתא הקידוש ולא הכוס אלא שאין מקדשין רק על הכוס (ועיין רש"י עירובין דף מ. ועיין עוד גמ' ר"ה כ"ט ע"ב בעי רבא ברכת הלחם וברש"י שם ד"ה מהו וברכת היין מיבעיא לן שאין באות אלא לפי שהמברך צריך שיטעום וע"ש בתוס' ד"ה ברכת הלחם). אבל בליל פסח העיקר הכוס ולא הקידוש ע"ש רק שתקנו שכ"א מן הכוסות יעשו עליו מצוה ומיהו לדעת התוס' אתי שפיר.

ובהגדת מהר"ל לכק"ז ז"ל הביא קושית העולם הנ"ל ותי' שלא זכר ארבע כוסות כי לא זכר דבר שהוא תקנת חכמים כמו ארבע כוסות שהוא תקנת חכמים לגמרי אבל מצה ומרור אינו תקנת חכמים ואע"ג שמזכיר הסיבה כלנו מסובים שני טיבולין ע"ש שוב העיר ה' עיני שכתב ועוד דגם בשאר לילה צריך לשתות ואין זה שינוי מה ששותה ד' כוסות ע"ש ודו"ק והנראה לפענ"ד כתבתי. (ובשפ"א רצה לחדש דד' כוסות תקנו חכמים לאחר חורבן הבית כיון שנאסר לנו הפסח והוא חדש וצ"ע).

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפ

בני אדם לא נתקטנו מזמן המשנה וכן השיעורים

עוד להנ"ל

ובכאן הנני להעיר על מה שנסתפקו רבותינו הצדיקים האחרונים ז"ל בעניני השיעורים שנשכחו מאתנו

והתעורר רבינו הגל"ח שמדד הביצים והאגודלים ונתברר לו שנתקטנו הביצים למחצה וגם בבנ"א נסתפקו אי נתקטנו משיעור הראשונים ועל האדם רובם הסכימו שלא נשתנו בגידולם ולא ראיתי מי שהביא דכן מבואר בריב"ש סי' רנ"ה דלא אמרינן נתקטנו בני אדם מזמן המשנה וממילא לא נתקטנו השיעורין ע"ש וקשה למ"ד דבנ"א נמי נתקטנו ופלא דלא ראיתי מי שהביא דברי הריב"ש הנ"ל וראיותיו הברורות למעיין שם.

ועיין עוד תשו' הגאונים (שערי תשובה לייפציג תרי"ח סי' מ"ו) דלכך תלוי חכמים ז"ל השיעורים בביצים ובפירות ולא בשער מדות לפי שנשתנו כל המדות שהן מזמן קרוב וכ"ש מדורות הראשונים שאין מדותיהן ידועין כלל אבל ביצים ופירות קיימין בכל עת ואין משתנים ע"ש והבאתי דבריו (בהגדה מגיד משנה דף ח') והוא פלא דמבואר דהביצים והפירות מעולם לא ישתנו ודלא כשאר מדות והארכתי עוד במקום אחר.

ובזה הנני בברכה תניינית,
הנ"ל

סימן שפא

ד' כוסות איזה מהן צריכין הסיבה

מע"כ ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ואשר שאל להבין קושית הר"ן פסחים ק"ח ע"א בד' כוסות שנסתפקו אי ב' כוסות ראשונים או אחרונים בעי הסיבה וכיון דלא נפשט אידי ואידי בעי הסיבה אמאי לא נאמר ספיקא דרבנן לקולא ותי' כיון דלאו מילתא דטריחא עבדינן לרווחא דמילתא א"נ דע"כ בעי למיעבד בכולהו דאי ניזיל לקולא אמאי ניקל בהני טפי מהני ואי ניקל בתרווייהו הא מעיקרא מצות הסיבה לגמרי עכ"ל.

ולפענ"ד אכתי יש לדייק דיסוב בשתים הראשונים ואז כבר קיים תקנת חז"ל ובשתיים האחרונים לכ"ע הו"ל כבר ספיקא דרבנן וגם לא מעיקרא תקנת חז"ל ואם יארע לפעמים ששכח בראשונים יסב באחרונים גם כי אם יסב רק בכוס שני ושלישי ולא בא' וד' שאז יחזור וישתה דדוקא או ב' הראשונים או ב' האחרונים ודו"ק וצ"ע, גם התי' משום דלא טריחא מילתא וא"כ מי שטריחא ליה הכ"נ דלא יסב וצ"ע. ועיין ש"ע א"ח סי' תע"ב ס"ז ובאחרונים מה שפלפלו בזה.

שנית נלפענ"ד לפמ"ש המל"מ פ"ד דבכורות שלהי ה"א דלא אמרינן סד"ר לקולא אלא היכי דנעשה שום דבר המתירו ואין אנו יודעין אם נעשה בזמן המתירו או כשיעור המתירו אבל אם אנו מסתפקים אעיקרא דמילתא לא אמרינן סד"ר לקולא ע"ש אבל לפ"ז אתי שפיר ויהי' מכאן ראי' ברורה להמל"מ ז"ל. ועיין כעין זה במשמרת הבית לענין רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן דלא שייך חזקת איסור אלא אם מסופק אם נעשה מעשה לסלק האיסור אבל אם ודאי נעשה מעשה לסלק האיסור אלא אנן מסופקין אי נעשה כהוגן ל"ש חזקה ולא אמרינן סמוך מל"ח ועיין בית שערים א"ח שס"ז וסי' ל"ז.

ומיהו לפמ"ש התוס' ב"ק י"א ד"ה דקא דלא מצי למשרי בס"ס היכא דהוה תרי קולי דסתרי אהדדי א"כ הכ"נ בסד"ר שאם נתיר שתי כוסות הראשונים משום סד"ר לקולא ואח"כ כשנבא לב' שניים נתיר שהראשונים היו צריכין הסיבה הו"ל תרי קולות דסתרי אהדדי ולא אמרינן סד"ר לקולא כה"ג.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שפב

ליל פסח שיש שבע ברכות כיצד ינהגו

כ"ח לחדש שמרבים בשמחה התשמ"ו בנ"י יצו"א
מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם חוב"ט מגדולי הוראה כו' כג"ת מוה"ר חיים ישע' קעניג שליט"א גאבד"ק יאקא, בעמח"ס חקי חיים ג"ח.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. בדבר שנשאל למי שנשא קודם הפסח ובליל הסדר כיצד ינהג עם השבע ברכות, ומע"כ השיב שהחתן יברך שבע ברכות על כוסו והסתייע מדברי הד"מ א"ח סי' תע"ג הובא בפ"ת וז"ל הד"מ וכתב עוד כשצריך לברך שבע ברכות בליל פסח יברך ברכת המזון על כוס שלו וז' ברכות על כוס של חתן ע"כ.

ולפענ"ד נראה דהחתן לא יברך וכבר הבאתי בספרי ברכת המשנה על ברכת אירוסין מה דמבואר בפרדר"א פי"ב דהחזן צריך שיברך ברכת חתנים כדאמר תמן והקב"ה כחזן מה דרכו של חזן עומד ומברך לכלה בתוך חופתה כך הקב"ה עומד ומברך לאדם ולעזרו שנאמר ויברך אותם אלקים, ובראש ס' מעשה רוקח הביא בשם רבינו אברהם בשם מר אביו הרמב"ם ז"ל שכעס על החתן שברך ברכות אלו לעצמו, ובס' שיורי ברכה סי' ס"ב כתב וידעתי שגדול אחד בירך ז' ברכות לעצמו, ואני בעניי אמרתי דנעלם ממנו דברי הרמב"ם ושהוא ז"ל הקפיד ע"ז ע"ש, ואני מוסיף שנעלם מהם גם דברי הפרדר"א הנ"ל והובא בפי' התפלות להברכות לרבינו יהודה בר יקר שהחזן צריך שיברך ברכת חתנים ודו"ק.

ועיין ברכת המשנה הנ"ל דף ל' ע"ב מה שהבאתי מכ"ק מח' אדמו"ר מרן רא"מ מגור זצוקלה"ה והובאו דבריו בפסקי תשובה ודו"ק.

והכל בו סי' ע"ה הל' אישות וז"ל ושבע ברכות אלו כנגד שבע חופות שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגן עדן

ומבין החתן והכלה בהלולים ועל זה נקרא הלולא, וצריך להיות החתן עונה אמן אחר כל ברכה וברכה שמברכין לו וכו' וסדר הברכות שתקנו ז"ל על עסקי הזווג אינן רק מאשר יצר ואילך שאותה ברכה מתחלת לדבר בשניהם אשר יצר את האדם מדבר על הזכר והתקין לו ממנו בנין עדי עד מדבר על הנקבה וכו' שוש תשיש תקנוה ז"ל לפי שאנו צריכין להיות מעלין ירושלים על ראש שמחתינו כמ"ש תדבק לשוני לחכי וגו' שמח תשמח ברכה לחתן ולכלה שהם רעים אהובים ואנו מתפללין לשם שישמחם כמו ששמח אדם הראשון יצירו ששמחו בג"ע והראהו הטוב הצפון לו וכו' ומה שאנו חותמין מתחלה משמח חתן וכלה ואח"כ עם הכלה לפי שמתחלה אנו מתפללין בעד החתן וכלה וכו' ע"ש הרי דהכל תפלה שאנו מתפללין עליהם ולא שהחתן יתפלל על עצמו ולכן נראה פשוט דאין לחתן לומר השבע ברכות כנלפענ"ד.

ידי"נ קשור באהבתו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפג

בורא נפשות אחר אכילת מרור

מוצי"ט פסח התשד"מ בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי הרב הגאון כו' ו"ח כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים מעמפיס טענ.

אחדשב"ת בידידות נאמנה. בדבר שאלתו מה שראה בספר החינוך מצוה כ"א שפסק וז"ל ומטבל הירק ומברך עליו בפה"א לפניו ולאחריו אינו מברך בנ"ר לפי שימתין עד שיאכל המרור ואז יברך בנ"ר על המרור עכ"ל, ותמה מעכ"ת דאין צריך לברך בנ"ר אחרי המרור כי זה כדברים הבאים בתוך הסעודה דברכת המזון פוטרתן וצ"ע עכ"ל. הנה באמת כי דברי החינוך לאו יחידאה הם ודבר זה הוא מחלוקת רבותינו הראשונים הרשב"א בתשו' סי' רמ"א כתב שאלת מהו לברך בטיבול ראשון ואחריו אם אכל כזית, תשובה כל שאכל כזית צריך לברך אחריו שאין בהמ"ז פוטרת מה שאכל קודם סעודה ואינו מסייע בסעודה כלל והרי זה כדברים הבאים לאחר הסעודה שלא מחמת הסעודה שטעונות ברכה לפניהם ולאחריהם ומ"מ אינו ראוי לברך אחריו מיד עד שיאכל מרור, שאילו בירך על הירקות אחריהם נמצא שיצטרך על המרור בפה"א ולאכול כדרך שהוא מברך על המצה שתים ואין ברכת הלחם פוטרת את המרור אע"פ שקראוהו פרפרת הפת שאין הפת פוטרת את הפרפרת אלא הפרפרת שהיא באה ללפת את הפת שאז פטורה מפני שהיא טפילה לפת אבל החזרת שאינה באה מחמת הפת אין הפת פוטרתה ולאחר המזון מברך ברכה שלאחריו ופוטר אותו ואת הירק שאכל בטיבול וכן נהגתי והנהגתי עכ"ל והביאו הב"י א"ח סי' תע"ג והב"ח שם ד"ה ולר"י. (ועיין עוד ס' המנהיג סי' ס"ז ותשב"ץ קטן סי' צ"ט).

והד"מ שם אות י"ד כתב וז"ל ואני לא ראיתי מימי לברך אחר אכילת מרור בנ"ר ואפשר דסוברים דמרור מקרי דברים הבאים בתוך הסעודה שלא מחמת הסעודה וכו' ע"ש ועיין ב"ח שם ד"ה ולענין הלכה שנתן עצה שלא לכוין להוציא המרור בברכת המוציא וכו' יחזור ויברך בנ"ר לצאת כל הדעות ע"ש.

והטור סי' תע"ה כתב ויברך על אכילת מרור ויאכלנו בלא הסיבה ולא יברך עליו בפה"א ופרשב"ם לפי שנפטר בברכת בפה"א שבירך על הירקות בטיבול ראשון ולכך אומר שאין לברך אחר טיבול ראשון בנ"ר וכו' ור"י אומר צריך לברך אחריו בנ"ר ומה שא"צ לברך על המרור בפה"א לפי שחשוב כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה וא"א הרא"ש ז"ל הסכים לדברי הרשב"ם ע"ש ונראה דלרשב"ם לא הוי בכלל דברים הבאים בתוך הסעודה ובטור סי' תע"ג וז"ל ולר"י מברך אחר הטיבול בנ"ר ולרשב"ם א"צ לברך אחריו ולזה הסכים א"א הרא"ש ועיין ב"י ד"ה ומ"ש ולר"י.

והב"ח כתב שמחלוקת זו לענין בנ"ר לא נמצא במחברים בפירוש אלא שרבינו מפרש מדעתו דמינה שנחלקו רשב"ם ור"י בברכת בפה"א וכו' אלא טעמו של דבר לפי שהמרור נחשב כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שברכת הלחם פוטרתו וכמ"ש התוס' והרא"ש בפ' ע"פ נמשך ממחלוקה זו דנחלקו נמי לענין בנ"ר ע"ש ומיהו לכאורה הם ס"ל דעכ"פ בהמ"ז פוטר בנ"ר של מרור והחינוך והרשב"א ס"ל דאינו פוטר אפילו הבנ"ר של מרור ומיהו עיין ב"ח דס"ל דדדעת הרשב"א כסברת הרשב"ם ע"ש שכתב וז"ל וכתב עוד הרב ז"ל שאם בירך לאחר הירק מיד ב"נ אז צריך לחזור ולברך בפה"א ולאכול מרור ולחזור ולברך ב"נ ע"כ אבל ר"י וכו' ע"ש, עכ"פ דברי החינוך לאו יחידאה נינהו וגם לאו תמוהים הם הגם שאין אנן נוהגין כן להלכה מ"מ הרי לן דדא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל וכנ"ל.

דברי ידידו דושה"ט ושכ"ת וכאש"ל בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שפד

אי מקיים מצות עשה באכילה שלא כדרך אכילתן

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר המל"מ פ"ה מהיסה"ת שיצא לחקור לפ"מ דקיי"ל דכל איסורין שבתורה אין לוקין

עליהן שלא כדרך הנאתן ואכילתן אם מקייס מ״ע דרחמנא אמר תאכל כגון מצה וק״פ אם אכלן שלא כדרך הנאתן אם יצא י״ח וסייס שלא ראה דין זה מפורש. ומרן הח״ס רצה לדייק מגמ׳ מנחות צ״ט ביו״כ שחל ע״ש הבבלים אוכלין אותו כשהוא חי והרי בשר חי הו״ל שלא כדרך אכילתן ועיין רש״ש שם. וכבר הארכתי לדחות דמשם אין ראי׳ כיון שהבבלים אכלו כל השנה בשר חי הו״ל דרך אכילתן לדידהו ע״ש ודו״ק.

ולפענ״ד מצאתי הלכה זו מפורשת בגמ׳ פסחים קט״ו ע״ב אמר רבא בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא וכו׳ כרכן בסיב ובלען אף ידי מצה לא יצא ופרש״י ורשב״ם כרכן שניהם יחד בסיב הדקל לא יצא שהרי לא היה ממש בפיו לא זה ולא זה וכזורק אבן לחמת דמי ע״ש. ובש״ע א״ח סי׳ תע״ה ס״ג בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא וכו׳ ואם כרכם בסיב ובלעו אז ידי מצה נמי לא יצא לפי שאין דרך אכילה בכך עכ״ל, הנה מבואר באכל מצה שלא כדרך אכילתן לא יצא ידי חובתו ופלא על רבינו המל״מ וגם עוד מרבותינו הצדיקים אחרונים שפלפלו בדבריו ולא הרגישו דהוא גמ׳ מפורשת והלכה פסוקה ודו״ק ובחי׳ הארכתי. שוב מצאתי מי שכבר העיר בזה ואינני זוכר כעת באיזה ספר.

ואולי קצת יש לחלק בין הפירושים דרש״י ורשב״ם פי׳ הטעם שלא יצא שלא היה ממש בפיו לא זה ולא זה ואפשר דס״ל דזה גרע משלא כדרך אכילתן דשלא כדרך אכילתן יש ממש בפיו אלא שאוכל שלא כדרך אכילה וכגון עירב בו דבר מר אבל כרכן בסיב אין כאן אכילה כלל ועיין חו״ד יו״ד סי׳ ק״ג לחלק בין שלא כד״א לנבילה שאינה ראויה לגר לא מקרי נבילה ודו״ק.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שפה

שאין לשקול במשקולת שיעורי תורה בכזית וכביצה

מע״כ הרב הגאון כו׳ כש״ת שליט״א.

אחדשכ״ת בידידות. ובדבר ששמע מתלמידיו שאמרתי בדרשת שה״ג שאין לשקול המצה במשקולת לשער שיעור כזית אלא ישער כמו שעשו אבותינו ותמה למה לא ישקול ומהיות טוב שיהי׳ ברור שיש שם כזית.

ולפענ״ד טעם הדבר שאמרתי כי באמת קשה לי כל הני טירחות ודברים חדשים שמחדשים בזמן הזה על שומרי התורה וכאילו התורה נתנה מחדש ותורה חדשה מאתי תצא ואבותינו ואבות אבותינו לא ידעו שיש משקולת בעולם וכאלו הוא בריאה חדשה מה שלא ידעו מזה והנה פשוט שהתורה נתנה לבנ״י בלי משקולת ולא מצינו בתורה בשום מקום שישקלו הכזית מצה ופשוט שהי׳ להם משקולות בכל הדורות והלא בתורה כתיב שלא להונות במדה ובמשקל ולא לישתמיט אחד מן הפוסקים להגיד לן לשקול השיעורים אלא אמרו לכוין בדברים כבילה או כזית וכיוצא בו. ובאמת כי על המשקל א״א ג״כ לדעת ברירות כמ״ש הבעל העיטור לענין חלה שא״א לשקול שיש חטים קלים על המשקל ויש חטים כבדים ותלוי הכל לפי החטים. ולכן אין לסמוך על המשקולות ולא נתנו חכמים שיעורים ע״פ המשקולות כלל רק ע״פ הבינים ופירות.

ועל מה שתמהו רבותינו הצדיקים האחרונים דהבינים נשתנו, כבר הבאתי משו״ת רב האי גאון ז״ל דאדרבה לכן נתנו השיעורים ע״י בינים ופירות ולא ע״י משקולות דהמשקולות משתנים מדור לדור אבל הפירות והבינים לעולם לא משתנים והארכתי בזה במקום אחר. ועיין הגדה של פסח במגיד משנה במדור ההלכות.

האמנם לפענ״ד לא שליכא חיוב או מצוה אלא אולי גם איסור איכא בדבר וראי׳ מגמ׳ מנחות פ״ז חביתי כ״ג במה מחלקן ביד או בכלי ומשני פשיטא ביד דאי בכלי טורטני יכנים כלומר בתמיה, ופריך ויכנים ומשני כיון דבקללה כתיב לאו אורח ארעא מבואר דלשקול חלות או מצות לחלקם לשם מצוה אסור כיון דבקללה כתיב לאו אורח ארעא וא״כ כ״ש הכא דאין לשקול מצה במשקולת כיון דבקללה כתיב והשיבו לחמכם במשקל, הרי שהוא סימן קללה ח״ו ואין מזכירין קללה על הברכה ומצוה, ולכן יחלק המצה ביד כמו שעשו אבותינו ולא יכנים משקולת מאזנים לשקול ולחלק וזה פשוט.

וכרגע נפל בליבאי קצת ראי׳ עוד ממשנה תרומות (פ״א מ״ז) מהא דתנן אין תורמין לא במדה ולא במשקל ולא במני, ופי׳ הר״ש מצוה לעשות מאומד כדי שיתרום בעין יפה וע״ש מה שהאריך. והנה אסרו ז״ל לתרום במדה או במשקל אלא באומד בדעת וזה הוה בעין יפה, אבל השוקל ומודד הו״ל בכלל קללה ודרך כילית וכ״ש במצות לאכול שלא ישקול אלא באומד הדעת ובעין יפה ופשוט.

ידי״נ קשור באהבת כלל ישראל בלו״נ,
מנשה הקטן

סימן שפו

סוכן (בראקע״ר) עושה הזמנות על חמץ בחוה״מ פסח

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשכ״ת. בדבר השאלה אי מותר לסוכן (בראקער בלע״ז) בחוהמ״פ למכור חמץ כלומר לעשות

הזמנה (באשטעלונגען) על חמץ לאחה"פ וכבר נשאלתי על זה לערך עשרים וחמש שנים.

לפענ"ד אם הבאשטעלונג הוא מחמץ שיעשו לאחר הפסח והוי דבר שלא בא לעולם נראה דליכא איסור אבל אם החמץ הוא כבר בעולם אלא שהוא מכור לעכו"ם בשטר מכירה כמנהג העולם אסור לעשות כן משום דהלוקח רוצה בקיומו של חמץ שיהיה לו לאחר הפסח ואם המוכר הוא הבעל הבית בעצמו אסור משום דהוכיח סופו על תחילתו שמכירתו שמכר לנכרי קודם הפסח לא היה רק הערמה וקתני בתוספתא ובלבד שלא יערים והביאה הב"י א"ח סימן תמ"ח ועיין ב"ח וח"י שם אי יש לאסור בדיעבד כי האי גוונא והט"ז מחמיר אפילו בדיעבד כה"ג, על כל פנים יש חשש איסור להמוכר משום הערמה ולהלוקח משום רוצה בקיומו, ועיין שו"ת בית שלמה א"ח סי' פ"ג ובדע"ת א"ח סי' ת"נ, ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שפו

ע"פ שחל בשבת אימתי אופין מצות חובה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחשה"ט. מה שנסתפקו קצתם אי יש לאפות מצות מצוה ע"ש כשחל ע"פ בשבת או כיון שנדחה נדחה כי ממילא אין אופין עיו"ט.

ולפענ"ד הנה יש בזה מנהגים שונים וכל אחד יחזיק מנהגו ומיהו נהג עלמא לאפות בע"ש לבד מיחידי סגולה שאופין מוצש"ק שהוא יו"ט קודם הסדר וכבר הארכתי בזה המנהג דזה תלוי במחלוקת בעה"מ ומלחמות פסחים מ"ט ובביאור התוספתא י"ד שחל להיות בשבת מבערין הכל מלפני השבת ואופה לו מצה מע"ש.

וראיתי בבי"ש א"ח סי' רי"א שכתב ע"פ תוס' מנחות דף נ"א ד"ה אפי' שהקשו אפייתן בפנים אלמא תנור מקדש ואין דוחות השבת איפסלי בלינה דהא כלי שרת מקדשי ותי' כיון דלא דחו שבת א"כ מאתמול נמי הוי זמנם ע"ש. ולפ"ז כיון דאפיית מצות בי"ד אחר חצות וכיון דלא דחו שבת א"כ ע"ש זמנן וצריך לאפות ע"ש וק"ל, ומיהו אעפ"כ כל אחד יחזיק מנהגו.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שפח

מצוה לאפות מצות מצוה בעצמו

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר מה שנהגו לאפות מצות במאפיות לרבים אי יש מצוה דוקא ללכת בעצמו כדי לאפות מצות בעצמו ועכ"פ לסייע באפיית מצות לליל שימורים.

הנה איתא בש"ע בשם הרא"ש סי' ת"ס להשתדל בעשיית מצות מצוה וכן ראוי לכל אדם להטפל הוא עצמו במצוה ועי' ט"ז בשם כוונת האר"י שהוא תיקון לאותו חטא.

וראיתי לרבינו הרוקח סי' רפ"א שכתב וז"ל וכל אדם חייב לתקן בעצמו המצות דאמר במכילתא ומשארותם צרורות בשמלותם ר' נתן אומר וכי לא הי' שם בהמה אלא שהיו ישראל מחבבין את המצות וילכו ויעשו בני ישראל ליתן שכר להליכה ולעשייה וכו' ע"ש, והנה לן רבינו הרוקח אחד מגדולי הראשונים ז"ל ומקרא מסייעו במכילתא שיש חיוב על כל אדם לתקן המצות בעצמו וסמכו אקרא ואדרשא דמכילתא ולא עוד שהמתקן המצות בעצמו יש לו שכר ג' מצות שכר הליכה ושכר עשייה ושכר אכילת המצות ויש ליזהר בזה. ומזה נמי ראי' נגד המאשין מצות ודו"ק והבן.

גם במהרי"ל הל' מצות (דף י' ע"ב ד"ה אמר) וז"ל ומצוה לכל אדם שיעסוק עצמו במצות וכן נהג האשר"י שעמד ועשאם בגופו משום שנאמר צרורות בשמלותם על שכמם והלא סוסים וחמורים הרבה היו להם אלא שחביבה היתה המצוה עליהם, ועוד טעם דכל מצוה יעשה בעה"ב גופי' כדאשכחן פ' כל כתבי גבי אמוראים חד חרך רישא לשבתא וכו', ועוד דמצה מתקרי לחם עני ודרכו של עני הוא מסיק ואשתו לשה, ועוד נמי משום שיבטל את הפירורים בכל פעם ופעם טרם יחמצו, וכלל לא יעשו המצות אך בני מצוה ולא הקטנים ע"ש.

והנה נתן ד' טעמים שיעשו המצות בעצמם דוקא ולא ע"י אחרים וכ"ש לא ע"י סוסים וחמורים או מכונות מאשין מצות שהרי נתן טעם דסוסים הרבה היה להם ולא רצו בהם אלא באופן שיעשו בעצמם גם כי באופו זה הוא לחם עוני והבן מכל הטעמים שהמצוה להשתדל בעצמו לאפות מצות וכמו שעשו אבותינו מעולם.

דושה"ש בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שפט

מצה שנתקפלה בשעת גלגול

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. מה ששאל מנין המנהג שאין מניחין המצות להתקפל קצת בשעת הגלגול (וועלגערין

בלע"ז). ואם נכפלה חותכין החלק שנכפל וזורקין קודם האפיה וקשה ליה הרי אכתי בזה איסור כפולה כמו בשעת אפייה ששם חיישינן משום חמץ שלא נאפה כל צרכו וכיוצא בו.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש המהרי"ל הל' מצות ויש סוברים כששהו המצות כ"כ שיש לחזור ולקטף פעם אחרת וכן באגודה ורוקח ונכון להתרחק ממנו דשמא לא יקטפו בשנית יפה ויתחמץ יותר והוי כמצה כפולה או ב' שוכבות בתנור זו על גבי זו שאסורים משום דאין האש שולט ביניהם והחמיצו וע"כ טוב הדבר שיערכו ויקטפו ויגלגלו המצות שיהא גוש אחד דבוק והכל בזריזות ובמהירות ע"ש, ומבואר דעת היש סוברים במהרי"ל טעם לאסור מצה כפולה קודם אפייה שאסור כמו בתנור ומהאי טעמא גופי' וצריך להזהיר על זה דלכאורה לדעת המהרי"ל ז"ל מצה שנתכפלה בשעת עשייתה הו"ל בכלל מצה כפולה בתנור.

ועכ"פ מבואר דפקפקו על המצה כפולה גם על שעת עשייה כבשעת אפייה מכל הני טעמים. וא"כ פשוט דמהאי טעמא אסור לכפול בשעת הגלגול נמי. ואפשר דמה"ט נמי נתפשט המנהג שאין להפוך המצות בשעת הגלגול דכמו שאין להפוך המצה בתנור קודם שנאפה קצת הכ"נ או משום שהי' דעכ"פ לא הוי הכל בזריזות.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שצ

שלא להוסיף על הבצק לאחר שנחתך

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו למה שאמרתי שאין להוסיף על הבצק (טייגעל בלע"ז) אם הוא קטן אלא לעשותו מצה כמו שהוא.

הנה מקורו במהרי"ל הל' מצות שכתב דאין לחזור ולקטף המצה דשמא לא יקטפו בשנית יפה ויתחמץ יותר והוי כמצה כפולה או ב' שוכבות בתנור זו על זו שאסורים ועל כן טוב הדבר שיערכו ויקטפו ויגלגלו המצות שיהא גוש אחד והכל בזריזות ובמהירות ע"כ, הנה דדייק שיהא גוש אחד וכל שמחברים שני גושים יש לחוש משום מצה כפולה וכנ"ל, וגוש אחד מיירי משעה שגבל העיסה ונעשה לגוש אחד אם חלקו אח"כ לשנים אין שוב לדבקו יחד משום דשמא לא יקטפו בשנית יפה ויתחמץ יותר והוה כמצה כפולה או כמו שתי מצות שוכבות זו על זו והבן. וזה ברור בס"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שצא

ללוש קמח עם מי פירות בפסח לחולה שיב"ם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר השאלה באשה חולנית במחלה המיואשת ר"ל וצוו לה הרופאים שתאכל בפסח מאכל עם תערובות חטים כיצד יעשה.

נלפענ"ד שיתקנו קודם הפסח קמח או חטים הצריכין שנשמרו מחמץ לפי הצריך ויערבו אותם בשמן או מי פירות ויבשל כך את התערובות בשמן או בשאר מי פירות ותאכלנו והגם דאנן קיי"ל כרמ"א א"ח סי' תס"ב ס"ד דאין אנו נוהגין ללוש במי פירות, מיהו בשעהד"ח מודה הרמ"א ואין לך שעהד"ח יותר מלצרכי חולה או זקן הצריך לזה ואם א"א גם בזה והוא במקום סכנה אזי יסמכו אחלוטה ויבשל מים רותחין ואח"כ יכניס בהם הזרעונים שיחליטו וכ"כ ר' שרירא גאון. וגם בזה אין אנו סומכין רק לחולה וכיוצא בזה וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שצב

דלועין אי הוי בכלל קטניות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. שאלה אי מותר לאכול דלועין בפסח אי הוה בכלל קטנית.

תשובה. **לפענ"ד** דלועין לא הוי בכלל קטנית כמבואר במשנה נדרים פ"ז הנודר מן הירק מותר בדלועין ור"ע אוסר וא"ל ר"ע שהדלועין בכלל ירק וקטנית אינן בכלל ירק, והלכה כר"ע עיין רמב"ם בחיבורו ולא בפירושו וכ"כ כל הפוסקים. וכבר נשאלתי גם על אכילת טאמטען או קישואין (איגערקעס או קיוקאמבערס בלע"ז) וכן שאר מיני ירקות שאין לאוסרן לאכול בפסח, אלא שיש נוהגין שלא לאכול בפסח דבר שאינו נקלף כי לכתחילה קולפין כל דבר שלא היה לו שמירה לפסח ומ"מ מי שלוקח מקופסה חדשה ואוכל אין מזניחין אותו ועכ"פ ידיח היטב קודם אכילה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שצג

במנהג שהתינוקות גונבים האפיקומן

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שנוהגין התינוקות לגנוב האפיקומן שנראה כמלמדם לגנוב ח"ו והרחק מן הכיעור ומן הדומה לו.

באמת כי מנהג ישראל קדמון הוא ובגמ׳ פסחים ק״ט חוטפין מצה בלילי פסחים יש מפרשים שחוטפין גוזלין וטורפין זה מזה כדי שיתעוררו התינוקות ולא ישנו עיין ספר המכתם פסחים ק״ט ע״א, וכל שעושין כן לשם כוונה ובדרך שחוק שפיר דמי.

ומיהו במקום אחר כתבתי שיותר טוב ליקח מצה אחרת מיוחדת בשביל התינוקות לגנוב דמצת אפיקומן נכון להחזיקו אצלו ולשמרו כקרבן פסח בזמנו שהיא נאכלת לזכר הק״פ. וכיון דהיסח הדעת פוסל בפסח צריך שמירה משום היסח הדעת שפוסל בו כבפסח, ואם יקחוה הקטנים בטל השמירה דקטן לאו בר מחשבה הוא ופוסל בהם היסח הדעת. ולכן מוטב ליתן מצה אחרת בשביל זה והמנהג יתקיים.

ועיין ש״ע א״ח סי׳ תע״ז ס״ו וז״ל ויקח מצה האמצעית ויבצענה לשתים ויתן חציה לאחד להמסובין לשומרה לאפיקומן ונותנין אותה תחת המפה והנה דייק שיתן לשומרה שהוא בבחינת הפסח ודוקא לאחד מן המסובין שהוא כמו אחד מבני החבורה בק״פ. והאריז״ל היה מקפיד להניחה אצלו לשומרה ולא לאחר. ומ״ש ונותנין אותה תחת המפה אולי מטעם דמשארותם צרורות בשמלותם דעכ״פ מצה הוא. ולכן אם רוצים יתנו מצה אחרת לתינוקות כנלפענ״ד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שצד

בדין חצי שיעור במצוה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשב״ת. ובדבר השאלה במחלוקת רבותינו האחרונים בח״ש במצוה אי מקיים או יש קצת מצוה כגון שיש לו חצי זית מצה עמל״מ פ״א מחו״מ ה״כ דפשיטא ליה דלא עשה ולא כלום ועיין שאג״א סי׳ ק׳ ק״א וברכ״י אות פ״ח מה שהאריכו בזה ובתשו׳ ח״ס א״ח סי׳ מ״ט הביא מרש״י יומא הגיעני כפול.

ולפענ״ד הי׳ נראה ממשה רבינו שאמרו חכם לב יקח מצות שבשעה שעסקו ישראל בביזת מצרים הלך משה ולקח עצמות יוסף עמו והנה משה לא זכה להכניס העצמות לא״י ובגמ׳ אמרו אין המצוה נקראת אלא על שם מי שגומרה סוטה י״ג ועיין שו״ת שב יעקב הובא בפ״ת סי׳ קפ״ה סק״ג אודות השדכנים ומיהו עיין עוד מכות י׳ דרש ר׳ סימאי מאי דכתיב וגו׳ זה משה רבינו שהי׳ יודע שאין שלש עריס שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלש בארץ ואמר מצוה שבא לידי אקיימנה ועכ״פ נראה דחצי מצוה נמי מקרי מצוה ואפשר דשאני אכילה מעשייה ודו״ק.

עוד יש לחלק דהרי יש מצוה להפריש עריס וכל מה שיעשה עכשיו לא יצטרכו לעשות שוב ועשיה זו קיימת ולא דמי לח״ש במצוה שלאחר אכילת פרס לכו״ע אזלא לה אכילה זו ולא הוו מצוה כלל.

עוד נראה דמצוה שנעשית ע״י רבים לעולם לא שייך ביה חצי שיעור וחצי מצוה כלל והנה בנין ערי מקלט הוא מצוה של רבים וצריך לרבים כי אין אדם אחד בונה עיר וכ״ש שלשה עיירות או תשע עירות וכיון שצריך לרבים כל אחד מקיים מצוה שלו הגע עצמך בנין ביהמ״ק המצוה שיהי׳ כל הביהמ״ק בנוי ואפ״ה יש לכל המשתתף בו חלק במצוה ולא הוה כל אחד בכלל חצי שיעור בבנין וראי׳ ממחצית השקל, ודוד המלך ע״ה אסף כסף וזהב ושלמה בנה והכ״נ כן והבן.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שצה

בדבר מחלוקת הפוסקים אי אמירת הלל הוי דאורייתא

ג׳ לסדר להגיד שבחו של אהרן התשנ״א בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי כו׳ כמר משה ליפשיץ הי״ו, בישיבת אופקים תצו״א.

אחדשה״ט בידידות. על דבר אשר יצא להעיר על מה שכתבנו בספרינו משנה הלכות (ח״ז סי׳ ס״ט) לישב דעת רבינו הגדול הבה״ג ז״ל שכתב דקריאת ההלל הו״ל ממצות עשה דאורייתא והרמב״ם ז״ל בסה״מ שרש הראשון טען עליו דהיאך ימנה קריאת ההלל ששבח בו דוד ע״ה את הא-ל ית׳ שצוה בה משה והראתי לדעת בס״ד מדברי רש״י פסחים (ל״ו ע״א) שפי׳ שעונים עליו דברים הרבה שגומרים עליו את ההלל משמע דס״ל דהלל דאורייתא וע״ז יצא מעלתו לפרש דרק על י״ח ימים שבשנה שגומרים ההלל כתב הרמב״ם שהם דרבנן אבל הלל ליל פסחים מודה הרמב״ם ז״ל דהוי דאורייתא, וציין לדברי הר״ן פ׳ ע״פ (קט״ז ע״ב) ומאירי פסחים שם.

האמנם ידידי דבר זה שגגה הוא דהרי מה שכתבתי הוא על לשון הרמב״ם ז״ל בסה״מ שכתב בשרש הראשון וז״ל והשתכל ממי שישמע לשונם, נאמרו לו למשה בסיני וימנה קריאת ההלל ששבח בו דוד ע״ה את הא-ל ית׳ שצוה בה משה ע״כ, והנה תמיהת הרמב״ם על רבינו הבה״ג הוא דאיך יתכן שיאמר על קריאת הלל בעצם שהוא ממה

שנאמר לו למשה בסיני, והאיך יתכן קריאת ההלל שנאמר בו דוד ע"ה לא ס' יח' שהשמיע הזה לזה בה משה. ומבואר דעיקר תמיהתו על קריאת ההלל שנאמר בו דוד המע"ה ולא על י"ח יחיס ולומר שזה בלתי אפשרי שיאמרו חז"ל תרי"ג מצות נאמרו למשה מסיני על מה שאמר דהמע"ה חלף שיס לאחר קבלת התורה.

ומה נמתקו בזה דברי רבינו הרמב"ן ז"ל שכתב שם על תמיהת הרמב"ם וז"ל, והפלימה שאמר הרב ז"ל והמבונן והמפלע היאך נאמוד שקריאת ההלל שאינה בו דוד לא-ל שאשה רבינו לומו בה. ושיים הרמב"ן ז"ל וגם בעיני יפלא מאמר הרב שהוא עלמו ז"ל מנה במצות תפלה שנאמר ועבדתם את ס' אלקיכם וידוע כי בתלמוד חומר תדיר תפלה דרבנן וביאר הרמב"ן ז"ל מה שכתב הרמב"ם בעלמו דעתו שתפילה בעשה לתורייתא אבל נוסח התפילה הוא דרבנן וממילא אחר שהרמב"ם ז"ל למדנו הענין הזה וביאר חומו לנו ביחור שלם ע"כ למה יתפלא על ההלל שנעטוה למשה מסיני שיאמרו ישראל שירה בתועדיהם לא' שהוציאם ממצרים וקרא להם את היס והבדילם לעבודתו וצא דוד ותקן להס את ההלל הזה כדי שישרו וכו' עד ולמה יתמה הרב בהלל זה ביחודו של דוד יותר מכל התשבחות כולן וכו' ע"ש. ודע דבשאר השיעורים לפני לומדי הכולל דבית מדרשינו יאמרתי בס"ד ליישב דברי רבינו הגדול הבה"ג ז"ל שכתב בסיון המצות מקרא מגילה בכלל מ"ע וכ"כ רבינו סעדיה גאון למקרא מגילה מ"ע לתורייתא הוא עיין (עשה נ"ט ס' בספ' המצות לרס"ג) וכן נר מנוכה והוספתי על דברי רבינו הרמב"ן ז"ל מברכת המזון לכ"ע לתורייתא הוא והנה ברכת הזן משה תקן וברכת נודה לך יהושע תקן וברכת רחם נא ובונה ירושלים דוד ושלמה תקנו ולא יספק אדם להכל לתורייתא הגם שהכל תיקן האכמים הגדולים הוא ואפילו תקנת משה ויהושע גמי תקנה הוא ולא מסיני למדאורייתא האומר ברין רחמנא מלכא דעלמא דהאי פתא יצא ואפילו הכי אם לא אמר רחם נא אי אפשר לו יפלא ליה להרמב"ם ז"ל שברכת רחם נא ובנה וחילך לא יפלא ליה להרמב"ם ז"ל שברכת רחם נא ובנה ירושלים שעמיד דוד ושלמה לתקן שמשה רבינו לומו בה.

והנראה דבגמ' מגילה (י"ד ע"א) ת"ר מרבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר ר"א בר חנין אמר ריב"ק ומה מעבדות לחרות מרינין שירה אמר ר"ח בר חנין אמר ריב"ק, ופריך מי הכי הלל נמי נימא ומשני לפי שאין חומרים הלל על נס שבחו"ל ופריך י"מ דנס שבחו"ל היכי מרינין שירה כדתניא וכו' ר"י אמר קריאתה זו הלילא ע"כ. ועיין רש"י.

והמעיין בלשון הגמ' לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה משמע דמקרא מגילה לתורייתא הוא שהותירו על התורה מקרא מגילה, גם מהיטת הקושיות מי הכי הלל נמי נימא וכו' ופריך מי"מ ומשני לחלק משמע לדעתם הדין אין חילוק ביניהו דתרוייהו מדאורייתא וכמו י"מ כן דין לפורים אלא חלוקים יש למה לא אמרו הלל לדעת הס"ק כיון שהוא בחו"ל חומרים שירה ולא הלל ולדעת ר"י קריאתה זו הלילא ע"כ בחמת חומרים הלל אלא זה הוא ההלל ול"ב.

ונראה דר"ת בר אחין שדרש ומה מעבדות לחרות וכו' ק"ו לתורייתא הוא וממילא מובן שגם פורים הוא כגם י"מ ומייב בכל הדברים מדאורייתא וע"כ קריאת המגילה לתורייתא הוא אלא לרי' קשה להו להחמורחים דכיון דפורים יש לו דין י"מ מדאורייתא ע"כ אמאי לא חומרים גם הלל וסוף על קריאת המגילה ואין רק קורחין המגילה לבד ועל המגילה שקורחין נראה אלא קשה להו וי"ל בתרי אחפי לו שאשה שיאמר הלל כמו בפסח שקורחין ההגדה לפיפור י"מ ומ"מ חומרים גם הלל והכ"ג יוציפו לומר הלל כי"מ או שיאמר הלל במקום המגילה ולמה תקנו רק לקרות הגילה גם לתורייתא ולא הלל וע"ו משני כל אחד לפי דרכו דלפי ת"ק אין חומרין הלל על נס שבחו"ל ע"כ לא היה בידם רק לתקן מגילה ולר"י קריאתה זו הלילא כלומר דאהכ"נ קריאת המגילה זו השירה והלל שחומרים בפסח ולא בעי הלל אחר אלא שתקנו קריאתה לספר הנס וזו גם ההלל.

ומה מדויק בזה לשון הגמ' שפריך י"מ דנס שבחו"ל היכי אמרינן שירה כדתניא ולכאורה אינו מובן שהתחיל בקושיא מי הכי הלל נמי נימא ומסיק י"מ דנס שבחו"ל היכי אמרינן שירה היל"ל היכי אמרינן הלל ולא שירה החמנס נראה דהמקשן בכיון הקשה היכי אמרינן שירה שהרי ביניאת מצרים אכתי לא אמרו הלל שהרי דוד אמרה אבל מ"מ שירה אמרו וע"כ בפורים נמי יתקנו לומר שירה והוא ההלל וכוונתו לשירה והלל הוא דבר אחד ומשני כדתניא וכו' ור"י חומר בחמת כי קריאתה זו הלילא כלומר דהכי נמי מה שקורין המגילה הוא ההלל ולא תקנו עוד הלל אחר שיונאים בקריאת המגילה היא שירה שהקב"ה שהניאנו וכנ"ל. וזה לא כמ"ש המחירי שאם אין לו מגילה יקרא ההלל לא תקנו הלל על נס שבחו"ל לא שירה וקריאתה זו הלילא ועיין שו"ת בית שערים ח"א סי' ע"ג ודו"ק.

וכבר מצינו כעין זה למרן הח"ס יו"ד סי' רל"ג ובח' מס' מגילה דף ו' כבר העיר היסוד דעיקר פורים ומנוכה לתורייתא מק"ו דריב"ק אלא דבגי בשוש זכר לנס ומשני כגה"ג תקנו לקרא מגילה ושמחה ומשתה וכן בחנוכה

תקנו החשמונאים להדליק נרות וכל זה מדברי קבלה אבל מה״ת מחוייב לעשות שום זכר לנס, והגאון ר׳ ירוחם פישל פערלא בפי׳ על רס״ג הביא כת״י מרבינו דניאל הבבלי בספר מעשה נסים סי׳ א׳ קריאת הלל כבר אמרו חז״ל בפי׳ שהוא דאורייתא בי״ח ימים אך הרחיקו הלל דר״ח באמרם זאת אומרת הלל דר״ח לאו דאורייתא ואמרו ג״כ ת״ר הלל זה מי אמרו ר׳ יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וכל ישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים וחלוקין עליו חבריו לומר דוד אמרו ונראין דבריו מדבריהם אפשר ישראל שחטו פסחיהן ולא אמרו שירה וכו׳ ואפי׳ למ״ד דוד אמרו לא ימנע שתהיה המצוה בהילול סתם בלי הכרח אלו המילות בלבד אבל רצה יתעלה שיאמרו שירות ותשבחות במאורעות אלו באיזה מלות שיהיו כמו שנתחייבו בזה הלוים על הקרבן ומ״ע בזה הוא מאמר אדון הנביאים ע״ה שירו לה׳ כי גאה גאה וכבר ביאר כי כל המועדים הם זכר ליצ״מ תתחייב מזה ג״כ אשר נהללו ונשבחו ית׳ בכל זמן יתראה לנו גבורתו ונצחונו וע״כ אמרו הלל בימי חנוכה דאורייתא, לא כי ימי חנוכה כתובים בתורה ומצות פרסומי ניסא וכו׳ וע״כ נתחייב לפרסם הנסים בכל מקום שנעשו בו וכו׳ וביאר הגריפ״פ שם דף רנ״ח דכוונתו דעיקר פרסומי ניסא דאורייתא היא ע״ש. ובאמת לא ידענא למה לא הביאו דכן אמרו בגמ׳ להדיא דמקרא מגילה הוסיפו על תורת משה. והוסיפו מדין ק״ו הנ״ל.

עכ״פ מבואר דהרמב״ם ז״ל לא על הי״ח ימים שגומרים בו הלל התפלא אלא על עיקר אמירת הלל של דוד ואין נפ״מ בין הלל של ליל פסח להלל של כל השנה שכיון דגם זה ההלל הוא מדהמע״ה מ״ש ליל פסח מי״ח ימים לגבי זה ומה שמפורש בש״ע א״ח סי׳ תפ״ז ס״ד וכן בשבועות וסוכות וחנוכה הכל דרבנן לדעת הרמב״ם ז״ל והבן. וכבר כתב כן הרדב״ז בתש׳ כת״י סי׳ ס״א ע״ש ואין להאריך יותר.

דושה״ט החותם בסל מלא ברכות בלו״נ,
מנשה הקטן

סימן שצו

מי שקיבל שבת מבעוד יום ונזכר שאתמול לא ספר ספירה

ד׳ בהר התשמ״ו בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו׳ כש״ת חיים דוב הלוי שארר הי״ו.

אחדשה״ט. יסלח לי אם לא תיארתיו כפי כבודו כי בבלתי מכירי ויהא כבודו מחול, ובדבר שאלתו במי ששכח לספור ספירת העומר בליל ששי וביום הששי נמי שכח לספור בלי ברכה עד לאחר קבלת שבת אלא שקבלת שבת הי׳ מבעוד יום כנהוג בכמה מקומות אם יכול לספור עוד ובלילה יספור עם ברכה או כיון שכבר קבל שבת לא יוכל לספור עוד.

הנה עיין ש״ע א״ח סי׳ תפ״ט דמבואר דאין סופרין ספירה קודם הלילה אפילו קיבל שבת קודם ולא מהני קבלת שבת לענין ספירת העומר ואפילו לפמ״ש שכתב המחבר שם ס״ב וס״ג דהמתפלל עם הציבור מבעוד יום מונה עמהם עיין ט״ז ומג״א וח״י דמברכין הקהל מבעו״י כדי להוציא ע״ה שאינם מונים בלילה וכמ״ש הלבוש ועיין א״ר אות י׳ וח״י אות י״ג ומיהו אין יוצאין בזה קודם ספק חשיכה אליבא דכ״ע ע״ש.

ובש״ע יו״ד סי׳ קנ״ו ס״א בהג״ה י״א אם התפללו הקהל ערבית ועוד היום גדול אינה יכולה לבדוק אז ללבוש לבנים ולהתחיל למנות מיום המחרת מאחר דהקהל כבר עשו אותו לילה (ת״ה) וי״א דמותר אפילו עשו הקהל שבת (אגור בשם מהרי״ל) ונוהגין לכתחילה ליזהר ובדיעבד אין לחוש ובבית לחם יהודה על הגליון שם אפילו עשו הקהל שבת וכו׳ כתב הש״ך אפילו התפללה גם היא ערבית וכ״כ מרש״ל וכו״פ ולי נראה דמשמעות המור״ם משמע אפילו סמוך לערב דכתב כי ההיא התוספת לא שייך לענין נדה וראי׳ מספירת העומר דלא חשבינן ללילה אפילו בע״ש נמצא דצריך לילה ממש דהא בימי הספירה הימים ארוכים ע״ש ומבואר דפשיטא דלענין ספירה לא חשבינן ללילה אפילו התפללו בע״ש וקבלו את השבת ושפיר יכול לספור בלי ברכה ואח״כ יספור בברכה כנלפענ״ד.

סימן שצז

קטן שהגדיל באמצע הספירה מהו בספירה

עוד להנ״ל

עוד יש להעיר בכמה עניינים אבל אין הז״ג רק מה שהביא מאחרונים ובפ״ת א״ח סי׳ תפ״ט דקטן שהגדיל באמצע הספירה לא יספור עוד משום ברכה לבטלה.

ולפענ״ד במקום אחר בחי׳ סי׳ ר״ל במשנה הלכות ח״ג כתבתי ג״כ מזה אמנם במקום אחר כתבתי דא״כ גם קודם שנעשה בר מצוה לא יספור עם ברכה שהרי עתיד הוא שלא לגמור ודאי ולפענ״ד נראה דיכול לספור עם ברכה ועכ״פ אם הוא בביה״מ יבקש מהש״ץ או מאחר להוציאו בברכה ואם אין מי להוציאו יברך לעצמו ויאמר בשכמל״ו כנלפענ״ד.

דושה״ט בכל עת מוקירו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן שצח

קטן שנעשה בר מצוה באמצע ספירה

ליל ששי פ׳ עקב התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי הבח׳ החשוב מופלא ומופלג בהפלגת חכמים חוב״ט וכו׳ הב׳ **יעקב צבי ריבא** הי״ו, בישיבה שערי יושר כעת רב בוויליאמסבורג.

אחדשה״ט בידידות. בדבר שאלתו במה שנסתפקו רבותינו הגדיקים האחרונים ז״ל בקטן שנעשה בר מצוה באמצע הספירה אי יכול לגמור ולספור להבא בברכה, וקשה ליה להגד דאינו יכול להשלים א״כ היאך יכול בקטנותו לברך הלא יודע שלא יוכל לגמור מ״ט תמימות לדידן דמצוה אחת הוא.

לפום ריהטא יפה העיר אמנם נראה בכמה אנפין ראשונה לפמ״ש הרמב״ן ז״ל במלחמות ברכות דף כ׳ דמצות חינוך אינו על הקטן אלא שהחיוב מוטל רק על אביו לחנכו וא״כ המצוה על אביו ושלו הוא ולא של קטן ושפיר יכול לחנכו במצותו שמחויב בה, ועיין ר״ן מגילה דף י״ט ע״ב במשנה הכל כשרים דפליג ארמב״ן ז״ל, ועיין משנה הלכות ח״ג סי׳ רכ״ט.

שנית היה נראה דהנה באמת נחלקו הראשונים ז״ל בספירת העומר אי כל המ״ט יום מצוה אחת הם או כל יומא ויומא מצוה בפני עצמה הוא עיין טור א״ח סי׳ תפ״ט (ועיין תוס׳ מנחות ס״ו ע״ב) ולפ״ז י״ל דבקטן הו״ל ס״ס ספק אי הוה מצוה בפני עצמה וא״כ אפילו לא ספר עד השתא נמי יכול לספור ואת״ל דמצוה אחת שמא קטן כשנתגדל יכול להשלים בגדלותו ויצא בה וכה״ג שפיר יכול לברך בקטנותו ועיין רמב״ם פ״ה מהק״פ ה״ז קטן שהגדיל בין שני פסחים חייב לעשות פסח שני ואם שחטו עליו בראשון פטור ע״כ ובחי׳ הארכתי בזה וא״כ בקטנותו שפיר יש לו עכ״פ ס״ס זו אבל כשנתגדל שוב ל״ל ס״ס ולכן אולי אינו מברך.

ועוד בו שלישיה דיש לומר דכשתקנו ז״ל מצות חינוך על הקטן תקנו לו על כל המצות שיקיים כל מצות ה׳ בקטנותו מדין חינוך ולא חלקו בדבר ולכן גם מצות ספירת העומר תקנו שיברך עליה כמו שהוא ואם לא יוכל לגמור לא חששו לה כי ממילא מדרך הקטנים שלפעמים גומרים ולפעמים מזניחים אלא שעל האב מוטל חוב לחנכו וללמדו וזה הוא המצוה אלא דיש לדחות זה קצת דכל שאין יכול לחנכו מצוה גמורה ליכא חינוך.

ורביעי בקודש נלפענ״ד לחדש דאין לך להקדש אלא מקומו ושעתו וכל שהגיע זמן ספירת העומר אין לן לחשוב מה יהא בסופו ולמשל גדול שהי׳ חולה שיש בו סכנה והגיע זמן ספירת העומר פשוט דיספור בברכה הגם שאמדוהו הרופאים שלא יחי׳ עד שבועות ח״ו וגם גוסס ר״ל אם יכול לספור ספירת העומר לפענ״ד יספור הגם שלא יוכל לגמור כל הימים דאין לו לחשוב מה יהא בסופו אלא כל שיוכל לספור יספור, אלא שלבטל בידים אסור.

ובאמת כי בעיקר ספירת העומר יש לדייק לפמ״ש בגמ׳ גיטין כ״ח רבא אמר שמא מת לא חיישינן שמא ימות חיישינן ועיין תוס׳ ריש יומא ויבמות כ״ו שמחלק בין זמן מרובה לזמן קצר ועיין תה״ד סי׳ ל״ה ול״ז, חכ״ל סי׳ ק״ו ובשעה״מ פ״ד מהל׳ סוכה בסופו האריך בזה וגם בחי׳ הארכתי קצת וא״כ לא מבעיא לר״י דחייש למיתה אלא אפילו למאן דלא חייש למיתה מ״מ לזמן מרובה חייש ושלשים יום זמן מרובה חשוב לה וליחוש ולא יברך שמא לא ישלים ובפרט לפמ״ש בספרי עה״פ כי שם ה׳ אקרא אמר רשב״י מנין שלא יאמר אדם לה׳ עולה לה׳ מנחה לה׳ שלמים אלא עולה לה׳ מנחה לה׳ שלמים לה׳ ת״ל קרבן לה׳ ולא לה׳ קרבן ועיין מדרש רבה בראשית א׳ פסוק י״ז ובגמ׳ נדרים ופי׳ הטעם המפרשים משום שמא ימות ויוציא דבריו לבטלה ש״ש וכ״ש במ״ט יום אלא דצ״ל דלענין קיום המצוה אין לך אלא מקומו ושעתו וא״כ י״ל הכ״נ לענין ברכת הספירה כשהוא קטן הגם שלא יבא לידי גמר מ״מ אין לו לחוש.

עוד י״ל דבאמת גם הא לא פשיטא לן דבאמצע הספירה יגדל שהרי גדלות תלוי בסימנים ואכתי ספק הוא לדידן אם יביא סימנים או לא והגם דסמכינן אחזקה דרבה מ״מ לא הוי אלא דרבנן אבל דאורייתא לא סמכינן כמבואר בחזקה דרבה ועיין ש״ש ולכן כה״ג עכ״פ סמכינן ומברכינן ובפרט כי אפילו יגדל לא הוי איסור על הקטן למפרע דקטן אוכל נבלות הוא, וקצת יש להעיר נמי לפמ״ש הריטב״א חולין דמי שנטל ידיו לאכילה ואח״כ לא הי׳ לו פת לאכול או שבירך על המוציא ונאבד לו הפת כה״ג לא הוי ברכה לבטלה דבשעת הברכה יפה בירך ורק לאחר הברכה אירע לו האונס ואינו עובר על כלום וא״כ הכ״נ בשעת ברכה יפה בירך ואם אח״כ נעשה גדול אין בכך כלום ויש עוד להאריך אלא שאין הז״ג והגם שיש לדחוק קצת בקצת מהטעמים מ״מ פשוט דיכול לברך.

ולדינא הלכה למעשה העלתי דקטן יכול להשלים, ורמזתי הדבר על הקרא חנוך לנער ע״פ דרכו היינו כשהוא אכתי קטן וגם כי יזקין אל יסיר ממנו יזקין היינו שנעשה גדר זקן שקנה חכמה היינו שיצא מקטן להיות גדול ואיזה מצוה שיש לה המשך מקטנותו לגדלותו ספירת העומר ואמר לא יסור ממנה.

דושה״ט המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן שצט

ספירת העומר אי הוה מ"ע שלא הז"ג

ב"ה ה' קדושים התשכ"ה ברוקלין יצו"א

שלומי מרובים כטל וכרביבים וברכתא במוסף תלתא לכבוד ידיד הרב הגאון המפורסם וכו' כש"ת מוה"ר בן ציון ראזענטאהל שליט"א בעמח"ס בינת ציון ועוד.

אחדשת"ר קבלתי ספרו היקר בינת ציון וכו'. בסי' ל"ב יצא לישב דברי הרמב"ן ז"ל קידושין (דף ל"ד) דכתב דספירת העומר הוי מ"ע שלא הזמן גרמא והקשו עליו האחרונים, ועיין אב"נ (א"ח ח"ב סי' שפ"ה) וכת"ר יצא לחדש דזמן גרמא מקרי היכא דיכול לקיים גוף המצוה בכל עת ובכל זמן למשל אכילת מצה או סוכה ולולב דבידו הוא לישב בסוכה או ליקח לולב או לאכול מצה כל השנה כולה בכל עת ובכל זמן בניסן כמו בתשרי אלא שהתורה קבעה להם זמן מיוחד למצוה זו תשרי וזו ניסן ולזו יום ולזו לילה זהו מ"ע שהז"ג אבל היכי דפעולת המצוה בעצם א"א לקיים אלא בזמן מיוחד למשל קידוש לבנה דמצותה בלילה ולא ביום משום דביום א"א ליהנות מאורה וזה א"א ביום א"כ עצם פעולת הקיום ליכא ביום וטבע הזמן גורם לכוף המצוה בלילה מצוה כזו לא מקרי זמן גרמא אלא שאין הזמן גרמא, והביא ראיה לדבריו מדברי המאירי סנהדרין מ"א שכתב ונשים ועמי הארץ שאינם יודעים לברך מברכין בא"י מחדש חדשים מבואר דנשים מברכים על קידוש לבנה וע"כ דהוה מ"ע שלהז"ג אלא דהמג"א הביא בשם השל"ה הקדוש או"ח סי' תכ"ו דנשים פטורות מקידוש לבנה מטעם דהוי מעשה"ג.

ולפענ"ד לאחר בקשת סליחת כת"ר צדקו דברי השל"ה והמג"א ושאר פוסקים דקידוש לבנה הוי מ"ע שהז"ג ואפילו לסברת כת"ר שחידש שהרי פשוט דקידוש לבנה אף שמצותה בלילה מ"מ הרי לאו בכל לילה ולילה יכול לקדש וזמן יש לה או מיום ראשון עד חצי החדש או מיום ז' אבל לכ"ע מחצי החדש ולהלן אינו יכול לקדש וא"כ פשוט דשוב הוי מעשהז"ג אפילו לפי שיטתו שהרי לאו בכל לילה יכול לקדש ונמצא דבלילה ג"כ הזמן גורם שבלילה זו יכול לקדש ובלילה אחרת אינו יכול והוי ממש דומיא דמצה שיכול לאכול מצה כל השנה אלא דהמצוה קבעה התורה דוקא בזמן זה הכ"נ יכול לקדש הלבנה בכל החדש אבל קבעוה חובה דוקא עד ליל ט"ו ורק פעם אחת בחדש ולא יותר וא"כ אף דמכח יום לא הוי מ"ע שהז"ג לשיטתו אבל מ"מ הוי מעשהז"ג מכח לילות וזה ברור.

והא דהביא ראיה מדברי המאירי נראה פשוט דהמאירי ס"ל כשיטת ר"ת דנשים מברכות על מ"ע שהז"ג עיין תוס' עירובין צ"ו ע"א ד"ה ודילמא ותוס' קידושין ובכמה מקומות בש"ס וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סי' קכ"ג ופסק הרמ"א או"ח סי' תקפ"ט סעי' ו' וכ"כ בשו"ת מן השמים להר"י ממרויש (מקורביל) סי' א' והברכ"י או"ח סי' תרנ"ד ובספרו אומץ יוסף סי' פ"ב כתב על הב"י אילו מרן ז"ל שלטו עיניו הקדושים בתשובות רבינו יעקב ממרויש דמשמיא מיהב יהבי כח לברך לנשים ודאי כך היה פוסק, שוב ראיתי בס' חמרא וחיי סנהדרין הנ"ל שהביא דברי המאירי הנ"ל והאריך שם קצת והביא ראי' מדברי הגמ' שם ומדברי המאירי לשיטת ר"ת דנשים מברכות אמ"ע שהז"ג, אלא דלבסוף העלה דאפילו נימא דאין מברכות מ"מ במצות שאינם רק דרך שבח והודאה מה שברא הקב"ה אפילו דאתיא מזמן לזמן כ"ע מודו דנשי מברכי והיינו כברכת הנותן לשכוי בינה ודומיהם דודאי הני נשי מברכות ועיין שו"ת שבו"י ח"ב סי' י"א עכ"פ ליכא בזה ספק דלכ"ע קידוש לבנה הוי מ"ע שז"ג וכדעת השל"ה ומג"א.

והא דהקשה ליה א"כ ברכת שהחיינו על הפירות וכדומה האיך מברכין הנה לפי דעת החמרא וחיי הנ"ל דברכת שבח מברכין אפילו אז"ג לא קשה מידי, ואפילו בלאו הכי הא קיי"ל דנשים מברכות אמ"ע שז"ג א"כ ליכא להקשות האיך מברכות, אלא דמ"מ לקושטא דמילתא מברכת שהחיינו על הפירות לא קשה כלל שהרי כל מצוה שהז"ג הוא מקרי מצוה כזו שבזמן בא וכשחלף הלך הזמן שוב א"א לקיים המצוה שהלך הזמן של הקיום המצוה אבל ברכת שהחיינו כל שלא בירך לעולם מחויב ולמשל מי שראה פירי חדשה היום ונתחייב לברך שהחיינו ולא אכלה היום אלא לאחר שנה לא נפטר מברכת שהחיינו וכל זמן שרוצה לאכלה בין ביום ובין בלילה מאז שנתחייב בשהחיינו זו לעולם מחייב לברך שהחיינו זו ולאחר שבירך שוב נפטר א"כ אין זה מקרי זמן גרמא כיון דכל שהגיע החיוב שוב אין לו זמן פטור עד שיברך ויאכל אין זה בכלל זמן גרמא.

ועיין ט"א מגילה דכתב לחדש דכל היכא שאין צריך לעשות רק פעם אחת המצוה ואם יעשה אותה עתה לא יעשה עוד לעולם כגון שריפת קדשים ומילה לא הוי מ"ע שהז"ג, ועיין ח' מהרי"ט על מס' קידושין שתי' כעין זה קושית תוס' קידושין למה לן קרא דאשה פטורה מלמול, ועיין תוס' רי"ד קידושין הנ"ל, ועיין תוס' שבת קל"א ע"א לענין מצות מילה הגם שתוליד עוד יהי' חיוב אחר ודו"ק, ולפ"ז הי' אתי שפיר נמי ועיין בית יצחק או"ח סי' פ' ובספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ"ה.

המברכו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן ת

ברכת שהחיינו על ספירת העומר

י״ג מנ״א התשכ״ח בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי מופלא ומופלג מלא פלג בנש״ק כש״ת הרב מאיר הכהן כ״ץ הי״ו בן ידי״נ הרהגה״צ מוהרא״א כ״ץ זצ״ל.

אחדשה״ט. מ״ש לפרש דברי הר״ן סוכה מ״ו שכתב דשהחיינו דמצות תלוי בזמן ולפ״ז למה אין מברכין זמן על ספירת העומר ותי׳ בשם מי שכתב שאם לא ספר בלילה לא יספור ביום כדתנן כל הלילה כשר לספירת העומר משמע דהא ביום לא יצא ומשום הכי לא אמרינן ביה זמן עכ״ל, ותמה ע״ז כ״ת דמאי תלוי זה בזה דהא אכתי משום הכי מזמן לזמן הוא, יפה העיר לפום ריהטא.

והנראה דדברי הר״ן נכונים וה״פ דהנה מצות ספירת העומר הוא מצוה לספור מפסח ועד עצרת והוא מצוה אחת ואפילו למ״ד דכל יום ויום מצוה בפני עצמה מ״מ מודה דלילה ויום מצוה אחת הוא וכך אנו מונים היום יום אחד וכו׳ ומצוה לממני יומי וא״כ כיון דמצות ספירת העומר כל היום אחת הוא או כל שבעה שבועות מצוה אחת א״כ מצות ספירת העומר נמי ליהוי מצוה לברך בין ביום ובין בלילה וכמו בכל מצוה דמשך המצוה זמן ידוע אף שמצוה לברך עליה בעת התחלת המצוה מ״מ כל זמן שלא נגמרה המצוה יכול לברך וכגון בישיבת סוכה אם נזכר שלא בירך בעת כניסתו או בעת ישיבתו לאכול מברך בכל עת שנזכר כל זמן שהוא בסוכה וכן בתפילין או טלית שאם הניח ולא בירך ואח״כ נזכר מברך עליהם כל זמן שלא פושטן ובלולב כל זמן שלא קיים כל הנענועים, וא״כ הכ״נ בספירת העומר כיון דהמצוה לילה ויום א״כ הכ״נ אם לא בירך בלילה הי״ל בפשיטות לברך ביום ומ״מ קיי״ל שאם לא ספר בלילה לא יספר ביום ומ״ש משאר מצות דמברך.

ועכצ״ל דספירת העומר אינו תלוי בזמן שכיון שבא זמן של מצות ספירת העומר סופר והולך כל הזמן שהוא המצוה אלא הספירה הוא ענין בפני עצמו ואינו תלוי בזמן המצוה ולכן שפיר כתב הר״ן ז״ל דיש מי שכתב דאין מברכין עליו שהחיינו כיון דאינו תלוי בזמן.

ובמה שכתבנו נלפענ״ד לישב שיטת הרמב״ן ז״ל קידושין ל״ד שכתב דספירת העומר לא הוי מ״ע שהזמן גרמא ותמהו עליו כל הפוסקים והקיפוהו בקשיות כתנור של עכנאי דהיכן מצינו מ״ע שהז״ג יותר מספירת העומר וגם אני בענייתי כבר כתבתי בשני תשובות מזה אמנם לפי מה שכתב הר״ן והיש מי שכתב אתי שפיר מאד שיטת הרמב״ן ז״ל דספירת העומר לא הוי מעשהז״ג מטעם דכיון שאם לא ספר בלילה לא יספור ביום וא״כ ספירה עצמה לאו מ״ע שהז״ג ומיושבים כל הקושיות האחרונים ז״ל מה שתמהו על רבינו הגדול הרמב״ן ז״ל ודו״ק.

אלו דברי הטרוד אשר הספקתי להשיב מעט מזעיר וי״ר שיזכה ללמוד תורה לשמה צלח ורכב על דבר אמת המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תא

טעם הר״ן סוכה דאין מברכין שהחיינו על ספירת העומר

צו״ג התשכ״ט ברוקלין נ״י יצו״א

מע״כ ידידי הנכבד וו״ח נו״נ בנש״ק הרה״ג וכו׳ כש״ת מוה״ר מאיר כ״ץ הי״ו.

אחדשה״ט. בד״ת מ״ש לפלפל בדברי הר״ן סוף מס׳ סוכה בו נדברנו במכתבי הקודם נהנתי מאד מפלפולא חריפתא בונה וסותר כדרכה של תורה ואין הזמן גרמא להשיב בדבר אחד ב׳ פעמים ואנו על הראשונות סומכין.

ומה שהביא מדברי הרדב״ז ח״ג סי׳ אלף שכ״ז שמפרש דברי הר״ן סוכה הנ״ל וז״ל ונראה לי בטעמו של דבר דבשלמא אם לא ספר בלילה סופר ביום נמצא זמנה קבוע וכל החמשים יום זמן אחד הוא ומצי לברוכי שהחיינו אבל השתא דאינו סופר ביום נמצא דאותו היום אין לו תשלומין וכיצד יברך והגיענו לזמן הזה לספור חמשים יום והוא לא ספר כל החמשים ומה שחוזר וסופר בלילה שלאחריו זמן אחר הוא זה ואם כשישכח שיברך שנית שהחיינו הלא חדא מצוה הוא עכ״ל.

והנה דברי הרדב״ז ג״כ צריכין ביאור גדול ומ״מ הרוצה להעמיס בדבריו פירושינו לא משתבש ומ״מ איני אומר קבלי דעתי ומה שנלפענ״ד כתבתי.

[**ועיין** עוד שו״ת מוהרלב״ח סוס״ב בדברי הר״ן ובמאירי מס׳ פסחים דף ז׳ כתב דנפטר בברכת זמן שעושין ביו״ט ועיין מט״מ סי׳ תרס״ט].

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תב

בחוה״מ פסח אסור לעשות ריקודין משום ספירה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר הערתו מפמ״ג סי׳ תצ״ג אות ב׳ דבחוה״מ פסח אסור לעשות ריקודין ומחולות של רשות משום אבילות דספירה.

לפענ"ד יפה העיר בזה והגם כי לעת עתה לא זכיתי להבין האיך יבא מנהג של אבילות דספירה וידחה שמחת יו"ט שיש מ"ע לשמוח בחוה"מ דפשוט דחוה"מ חייב בשמחה כמבואר בגמ' פסחים ובש"ע או"ח סי' תק"ל ובאה"ט שם ובסי' תכ"ט ס"ב במ"ב שם דמצות ושמחת בחגך קאי אף בחוה"מ ובאמת כי גמ' מפורשת משנה מו"ק ח' אין נושאין נשים בחוה"מ דכתיב ושמחת בחגך ולא באשתך ואין מערבין שמחה בשמחה ומבואר דחוה"מ מחוייב בשמחה ועיין טוש"ע או"ח סי' תקמ"ו ס"א. והלוא אפילו אבילות ממש אינו חל בחוה"מ וכמה קרקורין קרקרו על יו"ט אחרון שהוא מספיקא דיומא והאידנא דבקיאין אנן ומ"מ עלינו לכוף כאגמון ראש עד שלא נמצא ראיות להיפוך ועכשיו אין הז"ג לזה.

ובזה הנני חותם בברכת כוח"ט כאות נפשו וכעתירת ידידו דוש"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תג

אי מותר לשמוע לכלי זמר בחוה"מ פסח

ג' לסדר וזה שער השמים התשמ"א בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ מתלמידיו של אהרן פ"ה גפן פורי' ג"א המפורסם בעולם התורה כג"ת מוה"ר **בנימין יהושע זילבר** שליט"א בעמח"ס שו"ת אז נדברו עשרה חלקים ועוד ש"ס לתועלת הכלל.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. קבלתי ספרו היקר וראיתי שם שבשפלינו זכר לנו בספרו היקר בסי' כ"ג כתב מעכ"ג בחוהמ"פ מותר בכלי זמר אף שאסור בכל השנה ולא דמי לתספורת שחדש בזה הפמ"ג (סי' תצ"ג) והביא ראיה לדבריו משע"ת סי' תקל"ד סק"ה וציין לספרינו משנה הלכות ח"ז סי' מ"ב וחשב שנעלמו מיני אז דברי השע"ת הנ"ל הגם שלדינא הסכים עמנו. ואמת אגיד כי לעצם אינני זוכר כעת אם באמת זכרתי אז מדברי השע"ת או לא זכרתי כי יתכן מאד שלא זכרתי אז בשעת כתיבה ואני מודה שאין אני זוכר את כל השע"ת והלואי שנזכור את כל הש"ע ומיהו מה שנוגע לענינינו אפילו הייתי זוכר אז מדברי השע"ת אין זה ראי' למ"ש שם לפענ"ד ולכן אפשר שכן זכרתי אמנם בכיון לא הבאתי השע"ת שם.

ולעצם השאלה בחוהמ"פ בתשובה אחת נסתפקתי בהא אי מותר לזמר בכלי שיר והוא עפ"מ שחידש הפרמ"ג הנ"ל במש"ז אות ב' שכתב דריקודין ומחולות אסורים בחוהמ"פ וא"כ אפשר דכ"ש או עכ"פ שוין הם כלי שיר עם ריקודין ומחולות, ומה שהביא מעכ"ג ראי' משע"ת הנ"ל יש לדחוק חדא דהתם בחוה"מ סוכות כמ"ש להדיא בשבו"י שם ואינו מכוין מטעם ספירה כלל שהוא איסור צדדי ולא מדין חוה"מ אלא מדין ספירה, וכ"ש דדברי השע"ת הנ"ל לאו כ"ע נינהו והרי דעת השער אפרים ובנו דאפילו בחוה"מ סוכות נמי אסור כלי שיר ובספר זכרון יוסף סימן י"ז שאלת חכם אחד שתפס בפשיטות כסברת הש"א דאסור לנגן בכלי שיר והבעל זכרון יוסף לא חלק עליו בזה, אלא שהשבו"י סי' ל"ה חלק עליו.

והנראה דהטעם שחלק עליו השבו"י דהא הש"א הביא מהא דאמרו ביצה ל"ו ע"ב כל שחייבין עליו משום שבות חייבין עליו בי"ט ואלו הן משום שבות לא מטפחין ולא מספקין ולא מרקדין ובגמ' שם שמא יתקן כלי שיר ולדעת השבו"י הוא רק בי"ט ולא בחוה"מ ודוקא משום מלאכה וסייס השבו"י מדברי הריב"ש הובא בש"ע סי' תקמ"ו וז"ל אמנם מכל זה אין ראי' דהא דאין מרקדין ומטפחין היינו בלא שיר אלא ביד ובכף וברגל וכמו שפרש"י שם להדיא וכתב עליו השבו"י דדיחוי זה חוזר ונראה דאדרבה משמעות הש"ס מבואר דע"י כלי נמי קאמר ולכן גזרינן שמא יתקן כלי שיר ולדעתו ריקודין ומחולות הם ע"י כלי שיר ע"ש, וא"כ לדעת הפמ"ג שאין מרקדין ולא עושין מחולות בחוהמ"פ הכ"נ דאין מנגנין בכלי שיר, נמצא דבחוהמ"פ פסח אפשר לכ"ע אסור דלדעת השער אפרים ודעימיה אפילו בחוהמ"ס אסור ולדעת השבו"י מיהו כיון דבחוהמ"פ אסרינן מחולות ורקודין וא"כ גם כלי שיר בכלל דס"ל דבכ"מ מחולות ורקודין הם גם בכלי שיר אפשר דכה"ג מודה להש"א והגם דבמקום אחר צדדתי להקל מ"מ מידי ספיקא לא יצאנו לפענ"ד דאין משע"ת הנ"ל לכאורה ראי' לחוהמ"פ והמחמיר תע"ב וישמח החוה"מ בתורה ובמאכל ומשתה כנלפענ"ד.

בידידות ובאהבה נאמנה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תד

אי מותר להתענות בפסח שני

לכבוד וכו'.

אחדשה"ט. בדבר השאלה אי מותר להתענות בפסח שני, דלכאורה אין זה יו"ט אפילו בזמן הבית לא היה זה יו"ט אלא לאותו יחיד שלא קרב בראשון וגם לו לא מצינו אלא חמץ ומצה עמו בבית.

ולפענ"ד הנה בגמ' חולין (דף קכ"ט) אמרו כתוב במגילת תענית פסחא זעירא דלא למספד וימים שאינן מספידין אין מתענים ג"כ אלא דאנן קיי"ל דבטלה מגילת תענית עיין ש"ע א"ח סי' תקע"ג וא"כ הי' מותר גם להספיד וגם להתענות.

ומיהו ביוסף דעת סי׳ ת״א כתב דהגם שאמרו בטלה מגילת תענית אבל במה שאמרו דלא למספד ודלא להתענות בשביל שהי׳ יו״ט כשחיטת הפסח לא בטל דאף שאין לנו קרבן פסח מ״מ עושין זכר למקדש ואין להתענות ולהספיד בפסח שני ע״ש, וכבר הורה זקן, הגם דלא ראיתי בש״ע ובאחרונים מפורש לאיסור הספד ותענית, ומיהו נראה דאם נדר להתענות וכיוצא בו ונמצא שהי׳ פסח ישלים התענית, כנלפענ״ד.

ולענין אם חל שני וחמישי והוא נוהג להתענות ג״כ אי התענה לפי הסדר נראה דמותר מ״מ החדל יחדול כפי הוראת הזקן.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תה

אס״ח שבועות אי נקרא יום טבוח

ר״ח סיון התשל״ב בנ״י יצו״א

אל הכהן הגדול מאחיו ה״ה מע״כ הרה״ג המפורסם שלשלת היוחסין חו״פ מבניו של אהרן וכו׳ כש״ת מוה״ר **אהרן ארי׳ כץ** (שליט״א) זצ״ל מל׳ בבוקארעסט בנ״י.

אחדשכת״ר בידידות. בדבר תמיהתו בדברי רבינו הלבוש א״ח סי׳ תצ״ד ס״ג שכתב דא״ח שבועות נקרא ג״כ יום טבוח והוא כדברי ב״ש במשנה ביצה וחגיגה ודלא כהלכתא.

תמיה גדולה הוא ולפוס ריהטא לא ראיתי מי שהעיר בזה, ולחומר הנושא הי׳ אפשר לישב קצת שכתב וז״ל והוא נקרא גם כן יום טבוח פירוש שהיו טובחין קרבנות ראיה וחגיגה של יו״ט שבועות אחר היו״ט וכו׳ באמת אליבא דב״ש קאמר לה ולא קאמר אלא ליתר שאת וקצת ראיה ממ״ש אח״כ שם וז״ל ואע״ג דבזמן שהי׳ ביהמ״ק קייס הי׳ מותר בהספד ותענית אליבא דבית הלל היינו כשחל עצרת בשבת משום שלא לקייס דברי הצדוקים וכו׳ ומדכתב כאן דבזמן שהי׳ בהמ״ק קייס הי׳ מותר וכו׳ אליבא דבית הלל משמע דעד השתא לאו אליבא דב״ה קאמר וגם עכ״פ נראה להדיא דעת כתבו ידע ממחלוקת הלל ושמאי דמחלק בין חל עצרת בשבת לשאר ימים וא״כ ע״כ דמה דכתב לעיל כתב באמת אליבא דב״ש ואפשר דהי׳ גרס והוא נקרא גם כן יום טבוח אליבא דב״ש כל זה לחומר הנושא ומי שלבו רחב ממני ימצא תי׳ יותר מרוח.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תו

קושיא בלשון הרמב״ם שכתב בחוה״מ שבועות אומר

מע״כ הרה״ג וכו׳ **אפרים גרינבלאט** שליט״א.

אחדשכ״ת. במה שכתב וז״ל עמדתי על טעות בסדר תפילות לכל השנה להרמב״ם ז״ל שכתב שם בחולו של מועד אומר ביום מקרא קודש הזה ביום מועד חג השבועות הזה וכו׳ והוא טעות דליכא חוה״מ בשבועות וזה פלא ע״כ.

והנלפענ״ד דלפוס ריהטא צדקו דבריו וכדי שלא יהיו הדברים תמוהים מה שנראה דהרמב״ם בא להשמיענו דין דהאיך מזכירין ביעלה ויבא וכתב ובחוה״מ אומר ביום מקרא קודש הזה, ובמועד עצמו ביום מועד חג המצות הזה או ביום מועד חג השבועות הזה וכו׳ והאי ובמועד קאי אמועד ממש ולא אחולו של מועד אלא שבא להגיד אופן ההזכרה ביעלה ויבא והתחיל מחוה״מ וסייס במועד, וראיה לדברינו דבסמוך שם בנוסח הברכות האמצעיות הביא אתה בחרתנו וכו׳ ותתן לנו וכו׳ לששון את יו״ט מקרא קודש הזה את יום חג המצות הזה וכו׳ עד זכר ליציאת מצרים אלקינו וכו׳ יעלה ויבא כו׳ והשיאנו ולא זכר כלום האיך שיזכיר ביעלה ויבא והטעם שסמך עצמו בזה מה שכתב כבר לעיל ולכן כיון שהיה צריך ללמדינו עיקר דין יעלה ויבא במועד מזכיר שם ולא כפל עוד זה אבל א״כ מבואר דלכן הזכיר לעיל גם שבועות אבל אין זה קאי אחוה״מ אלא אמועד עצמו. שוב ראיתי בהשלמה על משנה תורה באחרית דבר נוסח התפילה מכת״י שהביא בדף 152 טור א׳ שכבר הרגיש דבדפוס כתוב ובחולו של מועד, או ביום מועד חג שבועות הזה וטעות הוא וכו׳ ובכ״י ליתא משמע דהוא טעות הדפוס ע״ש והוא כמו שס״ל למעכ״ת ומיהו לפמ״ש יש לישב גירסת רבינו הרמב״ם ז״ל ועוד לאלקי מילין, ומחמת הטרדות כעת אקצר וכל טוב ממנו לא יבצר.

ידידו המברכו בברכת חג כשר ושמח בכבוד והוקרה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תז

איסור רכיבת אופניים ביו״ט

ליל שישי לסדר ויחי התשל״ח בנ״י

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וכו׳ כש״ת מוה״ר **אפרים גרינבלאט** שליט״א ממעמפיס טנסי, בעמ״ח שו״ת רבבות אפרים.

אחדשכ״ת בידידות כראוי וכיאות. ובד״ת אשר העיר על מה שכתבנו בח״ז סי׳ ע״א לאסור לרכוב על אופנייס ביו״ט וכ״ש בשבת וכ״ת ציין שכן מצא בישכיל עבדי

מ"ג ס"ק סי' י"ב ושו"ת ציץ אליעזר מ"ו סי' ל' אות ג' וסק' ס"ק כהלכתו סי' ט"ו אות י"ג ובשו"ת רב פעלים מ"ק סי' כ"ה המיר, ממנס ביאכיל עבדי כתב שחזר בו מהמירו ותקרו.

ויפה העיר בזה ובודאי הוא ליקור גמור וכ"ש במקום שיש ליקור הוגלה שרצה שם להמיר אפילו בכה"ג ובדברי תמוהים הרבה למעיין שם. ועיין בסק' כף החיים סי' ת"ד סק"ח ובשערים המצויינים בהלכה סי' ע"ד אות ד'.

ועיינתי ברב פעלים הנ"ל ורואיתי שם דבריו סותרים בתוכם תחובה דבריו בד"ה ותמינע כתב וז"ל ותמינע מילתא מדמתא בגידון דידן כ"ע יודו להתיר בעיר שיש בה עירוב כיון דהיובא הוא רק דוחה ברגליו והוא מהלך מגליו שמי טובע מדין הכשף וכו' ומדין המקל שתופסו בידו ומעלה ומוריד בו משמ"כ זה שהוא הולך מגליו ע"י דמייתו ברגליו כלאחר יד נראה דס"ל דהילוך בתופניים הוי כלאח"י ובסמוך שם כתב וז"ל ודע דאין לעשות טעם היתר בנ"ד לומר כיון דדוחהו ברגליו הוי כלאח"י וכו' כי בנ"ד תורחים דהכי גם בימות החול שמהלך זה (הגאלו"י) תופנים (בייסיקעל) ע"י דמייתו ברגליו וכיון דתורחים דהכי אין זה כלאחר יד עכ"ל.

גם מה שרצה לחדש דכיון דאינו דוחה הגלגלים ברגליו אלא הוא דוחם בשתי תמיכות המחוברות זה הנקרע (פעדאל בלע"ז) וזה דוחה את הגלגלים והגלגלים מושכין ומהלכין זה הגרע"י שהחדש יותר בו הו"ל כח כחו דקי"ל בדיני הוצאה וטלטול מרשות לרשות בשתי לכתחלה ע"ש, והתיר לפ"ז למצוה עכ"פ אפילו מרה"ר לרה"י או להיפוך.

ולפענ"ד אין לו מוקן כלל דודאי כיון דתורחים בהכי לרכוב תופנים אלו אין זה כלאחר יד וכמ"ש בעצמו ע"כ הרי זה כאו ממש שמוציא ובר מן דין כי הוא הוא המייאר הגלגלים אלא יפלו בידים ויוכלו להלך דבלעדו אם ירמוף הגלגלים ולא יעמוד וייאר התופנים בידיו ובגופו יפול לארץ ולא יתגלגלו התופנים וכאו הוא דמעמידין את התופנים מנפילה ע"כ פשוט דבה"ג הוה כאו ממש ובמקום שאין עירוב הו"ל הוצאה ממש וזה פשוט מאד ובשבת אם הוציא כזה חייב קקילה בזמיד ועיין שבת ח' ע"ב אמר רב יהודה האי זירוא דקני רמע וקפיה רמה וזקפיה וכו' ועיין רשב"ם שם, ואשר לכן לפענ"ד פשוט מאד לאסור לרכוב על תופנים לא מיבעיא בשבת ובמקום דליכא עירוב אלא אפילו ביו"ט או במקום דאיכא עירוב אסור לרכוב על זה וכמ"ש בס"ד בספרי הנ"ל.

ידידו דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תח

בני א"י בחו"ל אין להם לעשות מנין לעצמן ביום שני של יו"ט

מע"כ חתני כבבי הרב הגאון בנש"ק וכו' כש"ת מוה"ר יהודה ארי' אלטר (שליט"א) זצ"ל.

אחדשב"ת בילידות ובמהצת מב. על דבר מאר העירות בבן ג' שמוהה בחו"ל בחמרון של יו"ט ומלו כבר חול כיון שדעתו לחזור לי יכולין להתפלל עם מנין מבני ג' וכולם יניחו תפילין ויתפללו תפלת חול, ומתרת כי יש להסתפק לי לא מקרי זה לזול בקדושת יו"ט בפרהסיא.

ולפענ"ד יפה הערת והחמת והנדק מתך ולא מיבעיא לדעת החכ"ל סי' קס"ז והרב הגרש"ז בש"ע סי' ג' ס"ח בסוגריים ע"ש שמורה קדושה עליונה בחו"ל ביו"ט שני ש"ג ולכן בני ג' הבאים בחו"ל מייבים בקדושת היום לף שדעתם לחזור ובסידור שלו הוסיף שבני ג' הבאים לחו"ל ודעתם לחזור יניחו תפילין בניגוע בלא ברכה מספק ע"ש, אלא אפילו לדעת שאר פוסקים מ"מ כ"ע מודי לאסור בפרהסיא ועיין ש"ע ג"ח סי' תל"ו ס"ג ופר"ח ג"ח סי' תל"ו והובא בשע"ת סי' ל"ג בשהלכתי למצרים ודעתי לחזור לג' ביו"ט ג' בבקר בביתי בניגוע הנחתי תפילין וקריתי ק"ש עמהם משום מאמר חז"ל כל הקורע ק"ש בלא תפילין (ברכות י"ד ע"ב ושו"ע ג"ח סי' כ"ה ס"ד ע"ש) ומש"כ הלכתי לביהכ"נ והתפללתי תפילת י"ח כיון דהוי בלחש בניגוע דמי וכו' והתחלתי להתפלל קודם שיתפללו הם בהתירכות שאר שמשיימים יש לו היכר עכ"ל הפר"ח נראה דאפילו משום היכר של מריכת התפילה הי' מם בלא יכירו שמתפלל תפילת י"ת, וכ"ש בלא יעשו מנין בפרהסיא רק בשביל מנתי ג' שזה זלזול בקדושת י"ט ברבים ובפרהסיא.

ופשוט דבמנין של עשרה לא שייך ניגוע כלל ועיין ש"ך יו"ד סי' קנ"ז סק"ד דכל שיודעין עשרה מישראל אפילו לא בפניהם הוה פרהסיא ובנגוע ודאי ג"א ואולי אפילו בפני בלאה כהא דב"ב (ל"ט) כל מילתא דמתאמרא בפני תלתא לית בה משום ליצנא בישא, ועיין עוד מנחות ס"ב ע"ש והא קי"ל דבעינן בלאה כהנים משום דכתיב ברוב עם הדרת מלך ואפילו התנה בלא לפרסם ומ"כ לענין ניגוע בפני בלאה נמי לא הוי ניגוע ועכ"פ לעשות מנין ועיין שו"ת מנח"י מ"ג סי' נ"ט מה שהאריך בבאין זה ותלמוד משם לדבריו.

העולה להלכה עכ"פ לפענ"ד הנדק מתך שאסור לעשות מנין בפרהסיא ולהתפלל בתפילין ואולי אפילו בלי תפילין כיון שיתפללו תפלת חול ברבים יהי' זלזול וכדעת הפר"ח. שוב העידו לי גם בשם ידי"נ הגרש"ז שויערנתך

שליט"א בירושלים עיה"ק שג"כ אמר דלא ניחא ליה במנינים בפרהסיא כאלו.

ובזה הנני דושכ"ת באהבת אב בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן תט

בחורי חו"ל לומדים בא"י מה הם לענין יו"ט שני של גליות

ל"ג בעומר התשל"ח בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג כש"ת מוה"ר דוד אקרמאן שליט"א ירושלים עיה"ק.

אחדשכ"ת בידידות. בענין יו"ט שני לבן חו"ל שלמד בישיבה בא"י והוא בדעתו להשתקע שם ואכתי אינו מוחלט אצלו אלא הוא כמסופק בדבר.

הנה בדבר כזה א"א לפסוק בדרך כלל והגרצ"פ אבד"ק ירושלים עיה"ק זצ"ל הי' רגיל לפסוק בכל בחור או פנוי כשהי' בא"י שינהוג כאנשי א"י ולא הודו לו חבריו ולפענ"ד צריך לדעת מהות של כל אחד ואחד וגם לראות בכל יו"ט איך דעתו דדרך העולם להחליט היום כך ולמחר כך ולכן א"א לי לפסוק בכגון זה מרחוק מקום. ובדרך כלל נראה דבזה"ז קצת נשתנו הענינים כי מלפנים הי' מאד קשה להיות בא"י ולחיות שם וכן לעשות שידוכין לבחורים ולכן ואפילו הי' מחליט מ"מ בקל הי' משנה דעתו אבל בזה"ז שב"ה הקל מצב הפרנסה בארץ ישראל וגם יש בארצנו הקדושה ב"ה אלפים ורבבות מאחבנ"י שומרי תורה ומצות אשר לכן אין טעמים לבטל החלטתו בקל ועל לא דבר ויש להתחשב בכל זה, גם כי יש לפעמים יש לו הרבה משפחות וכיוצא בזה ועל הכל יש להתחשב ודו"ק.

ידידו המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תי

בן א"י אחרון של פסח בחו"ל אי יכול לקנות חמץ מעכו"ם

אסרו חג פסח תשמ"ו מע"כ הרה"ג כו'.

אחדשה"ט. ובדבר אשר קרה שבא העכו"ס שקנה חמצן של ישראל ביום אחרון של פסח ורצה לחזור ולמכור החמץ ואמרו לו שימתין עד הערב ונזרקה מפי שהי' שם בן א"י שמעיקר דינא הי' יכול הבן א"י לקנות החמץ מן העכו"ס ובערב יחזור וימכרנו להרב השליח המוכר ואפרש שיחתי.

נראה פשוט דהגם דקיי"ל בש"ע א"ח סי' תצ"ו ס"ג דבן א"י שדעתו לחזור אפ"ה אסור לו לעשות מלאכה ביו"ט שני של גליות ואפילו בצינעא מה שהוא מלאכה ממש מ"מ קנינים שאין בו משום מלאכה ואפילו בשבת או יו"ט אינו אלא משום שמא יכתוב ובנידון כזה נראה דכה"ג ודאי ליכא למיגזר ומותר לו לקנות בצינעא חפצים ביום אחרון של פסח, ולמשל אם חוזר בלילה לאר"י מותר לו לקנות בצנעה חפצים לדרכו וא"כ כיון שאצלו כבר מותר להיות לו חמץ בצינעא עכ"פ ומותר לו לקנות חמץ בצנעא וא"כ הוא יכול לקנות החמץ מן העכו"ס להיות שלו ובערב כשיעבור זמן בחו"ל ימכור או יתן במתנה החמץ להרב המוכר, ומה שקונה מן העכו"ס ליכא איסור שהרי הוא קונה חמץ מן העכו"ס שהחמץ שלו הוא ולא של ישראל כלל וכשלקח החמץ הוא חמצו ולא של ישראל שמכרו ושפיר מותר בזה והבן כי קצרתי מאד.

וקצת יש לדייק אי דבר הנעשה עם עכו"ס שייך צניעות כלל לפמ"ש ז"ל עכו"ס מיפעא פעי וא"כ לעולם עכו"ס מפרסם הדבר אלא די"ל דקנינים כיון דליכא איסור אפילו ביו"ט ליקח דבר מחבירו ואפילו ליכנס בחנותו וליקח כל מה שצריך ויעשה עמו חשבון אחר החג כמבואר בש"ע א"ח (סימן תמ"ח) וא"כ קיל הוא ואין לחוש בקנינים כלל ודו"ק.

סימן תיא

זימן שנים ומצא אחד

עוד להנ"ל

עוד שאל בזימון שנים ומצא אחד ביו"ט מהו ובש"ע א"ח סי' תצ"ז סי"ב אינו מבואר רק בזימן שלשה ומצא שנים.

ולפענ"ד נראה לפמ"ש תוס' בינה י' ע"ב הנ"ל ד"ה חד אזיל לעלמא וא"ת וכי תלינן לקולא בדבר שיש לו מתירין וי"ל דהואיל ונשארו שנים במקומם ודאי בכה"ג תלינן לקולא ונראה דוקא שנשארו שנים במקומם כה"ג תלינן לקולא אבל אם לא נשאר רק אחד לא תלינן לקולא, ועיין ט"ז שם בשם היש"ש שמחמיר כל שלא מצאן כעין שהניחם לגמרי ועיין מ"ב מה שכתב בזה. ואבקש סליחת מעכ"ת ולמסור לבנו היקר.

אלו דברי ידידו דושה"ט וש"ת המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורין בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תיב

להדליק נרות לברית מילה ביו"ט

עיו"כ התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ וו"ח חוב"ט הרב הגאון כו' מוה"ר שלום שפירא שליט"א מר"מ בישיבה הקדושה טלז בעמח"ס אמרי שלום ב"ח.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. בענין הדלקת נרות לברית ביו"ט שפסק ידי"נ הרהגה"ל מוה"ר חיים שטיין שליט"א כפי המנהג שם להדליק וע"פ פסק של המ"ב סי' תקי"ב סק"ל.

לפענ"ד אין לפקפק על הוראתו הגם כי דבר זה הוא מחלוקת גדולה באחרונים לענין הדלקת נר אבטלה ביו"ט וכן להדליק בבית המדרש רק לשם כבוד ולענין נר יא"ל ביו"ט עיין שו"ת אמרי א"ש א"ח סי' מ' ודו"ק היטיב ואפשר דלכבוד מצות מילה הוא צורך יותר מכבוד יא"ל. שהוא מצוה שקבלו אותה בשמחה ונרות מרבין שמחה לא כן נר יא"ל שהוא לכבוד או אפילו להנאת המת שמדליקין בשבילו כמבואר ברבינו בחיי (פ' תרומה) דהנשמה נהנית בהדלקת נרות ובגמ' שבת (ל' ע"ב) נשמה של אדם קרוי' נר ובזוה"ק פ' פינחס נשמותיהן דישראל אתגזרו מגו בוצינא קדישא דדולק דכתיב נר ה' נשמת אדם ועיין שו"ת מהרי"א יו"ד סי' שנ"ו, מ"מ יו"ט לא ניתן לדחות בשביל הנאת המת. אבל לברית מילה דוחין וא"כ אפשר שאפילו החולקין על נר של אבטלה וכן על נר יא"ל או בביהכ"נ מ"מ לברית מילה אפשר שכולם יודו שמותר להדליק ודו"ק.

דשכ"ת בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תיג

לגרר תפוחי אדמה על מגרר (רייב אייזין) ביו"ט

ג' בהעלותך התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרהגה"צ חו"פ וו"ח חוב"ט וכו' כג"ת מוהרשי"ש רובין הלברשטאם (שליט"א) זצ"ל אדמו"ר מציעשינוב.

אחדשכ"ג בידידות. בדבר ספיקתו אי מותר לגרוד תפוחי אדמה על מגרד (ריב אייזין) ביו"ט כדי לעשות ממנו קוגעל לכבוד שבת ומבואר (בש"ע א"ח סי' תק"ד) דאין דכין את התבלין כדרכן והאריך בזה בבקיאות יתירה בענין מורג חרוץ לגרור את החריין שהרבה פוסקים אסרו ולמג"א אף ע"י שינוי אסור לא"ר מותר, וגם בענין לטחון קאווי שהללו אוסרים והללו מתירין ולבסוף הביא מה שרצה לחדש דחז"ל לא התירו אלא התבלין ולא עצם המאכל ובנ"ד התפ"א הם עצם החומר למאכל אלא דמצא לו תרופה דמה שעושין על מגרד הוא שינוי גדול דכמות מרובה עושין על מכונה ולא על מורג חרוץ (ריב אייזין).

ומה שנלפענ"ד הנה המג"א שם סק"ז כתב בשם הריב"ש (סימן קפ"ד) דלא דמי לחרדל שאסור לשחקו ברחיים דהתם רגילין לשחוק הרבה ביחד ודמי לעובדא דחול אבל כאן אין דרך לגרוד אלא מה שצריך לשעתו ולפ"ז התמכא שנקרא קרי"ן אסור לגורדו ביו"ט (בלי שינוי כמו גבי מלח) שדרך לגרד הרבה לשני או לג' ימים וכ"מ סי' תק"י ס"ג ע"ש. והנראה מדברי המג"א ז"ל דההיתר תלוי במה שדרכו בכך שאם דרכו לגרוד לכמה ימים ולעשות הרבה ביחד אז נראה כעובדא דחול אבל כל שאין דרכו לעשות אלא לשעתו ולא לכמה ימים כה"ג שרי לכתחלה ולא בעי שום שינוי כלל. עוד כתב שם בס"ק ה' בשם הריב"ש וב"י ויש"ש דהא דצריך שינוי היינו בלא מפיג טעם אבל אם מפיג טעם א"ל שינוי דהוי כתבלין ועיין שם במג"א סק"ד הטעם לשינוי בשם סמ"ג שמתוך כך יהיו זכורין שאסור לדוך יותר ממה שצריך והיש"ש כתב שאין צריך לשנות אלא כשידע מאתמול שיצטרך ע"ש.

ומעתה בדידן בתפוחי אדמה לכולהו טעמי שרי דפשוט דאין דרך לשחוק ולגרד תפ"א הרבה מיום אל יום ואדרבה הרי כל ששהה קצת נתקלקל ותפ"א מגורדים אינם טובים רק לשעתו גם א"א לעשותו מע"ש דממש נתקלקל ונעשה שחור במראה ונתקלקל טעמו ופג טעמו כידוע וכיון דא"א לעשותו בעיו"ט וגם אין דרכו לעשות הרבה, כה"ג מותר לכתחילה לדוך לכ"ע וגם לטעם הסמ"ג דבעי שינוי קצת כדי להזכירו שאסור לעשות יותר לפענ"ד נמי אינו צריך כאן דממילא לא יעשה יותר כיון דמתקלקל. שוב מצאתי כן להדיא בא"א (להגה"ק מבוטשאטש) סי' תצ"ה וז"ל אודות המנהג לפרור בריב אייזין מה שקורין ברבאל"ש (והוא תפ"א) ולסוחטם היטיב ולטגנם אח"כ עם הביצים ועושים כן ביו"ט פשוט שאין על זה שום פתחון פה כי אם יגררו ויפרדו מעיו"ט יתקלקל בהחלט עד למחר שחרית, ואודות הסחיטה פשוט שאין חשש פתחון פה שאינו דומה לשאר סחיטות שהם למימיהן משא"כ בזה שהיא כסחיטת שאלאטין והובאו דבריו גם במני"ט אות י"ח ופשוט.

ומיהו מה שכתב מעכ"ג דחז"ל לא התירו רק תבלין ולא עצם מאכל לפענ"ד אדרבה עיקר המאכל הוא ההיתר לכו"ע רק על התבלין איבעיא דאפשר לעשותן מעיו"ט או בשאר אופנים אבל עיקר המאכל הוא ההיתר דהמאכל הוא מלאכת אוכל נפש שהתירה תורה, גם מה שרצה כ"ג לחדש דעל מגרר הוי שינוי גדול דכמות מרובה עושין על מכונה לפענ"ד ג"כ לא נראה דודאי בבית מה שעושין עושין במורג (ריב אייזין) ומה שעושין במכונות הוא שעושין בבתי

חרושת (בפעקטאריס) והגם כי ישנם מי שיש לו בביתו מכונה אבל אין זה דרך רוב העולם בזה מ״מ לעצם ההלכה פשוט דהוא היתר גמור ופוק חזי מה עמא דבר בזה וכמ״ש כ״ג.

סימן תיד

למעך תפוחי אדמה מבושלים עם מכונה

עוד להנ״ל

ובדבר ספיקתו עוד אי מותר למעך תפוחי אדמה מבושלים בכלי הנקרא פאטעטא ריסער היינו כלי שיש לו נקבים ומניחים בו תפוחי אדמה (פאטעטו״ס) דיש לו שתי ידות ומהדקם ויוצא התפ״א ממורג וממועך לעשות חרמעזלעך ובאבעלך.

ולפענ״ד נראה דזה ג״כ דינו כהמורג חרוץ המבואר בסי׳ תק״ד ס״ג בהג״ה ומותר לגרור גבינה ביו״ט על הכלי שהוא מורג חרוץ מיהו צריך שינוי מעט כמו דיכת מלח (ריב״ש סי׳ קפ״ד) אלא שזה לתפ״א חיים וזה למבושלים ולכן מותר לעשותו ביו״ט בלי פקפוק לפענ״ד וגם זה א״א מעיו״ט כי פג טעמו. ואדרבה כ״ש הוא מריב אייזין שהוא לתפ״א חיים וזה למבושלים שהוא רק תיקון מאכל למעך התפ״א כנלפע״ד. ועיין עוד רמ״א סי׳ תק״ו ס״ג.

ידידו דושה״ט ושכ״ג בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תטו

אין מגביהין תרומות ומעשרות

ה׳ לסדר וראשו מגיע השמימה התשל״ז בנ״י

מע״כ ידי״נ הרב הג׳ וו״ח נו״נ אי״א בע״פ וכו׳ שמו מפארים כש״ת מוה״ר **בן ציון בלעך** ז״ל רב בבארא פארק.

אחדשה״ט בידידות. כרגע עיינתי בקושיתו הנפלאה בגמ׳ יומא פ״ג ע״ב דפריך אפשר בחולין פשיטא לא צריכא בשבת, בשבת נמי פשיטא וכו׳ וקשיא ליה לכ״ת ממתני׳ ביצה ל״ו ע״ב ולא מגביהין תרומה ביו״ט נמי פשיטא הוא ומ״ש שבת מיו״ט דקאמר לא צריכא בשבת וקושיא גדולה הוא ראוי׳ לו.

ומה שנלפענ״ד דהנה בגמ׳ שם ביצה ל״ז ע״א ולא מגביהין תו״מ פריך פשיטא ומשני תני רב יוסף לא נצרכה אלא ליתנה לכהן בו ביום וה״מ פירי דטבילי מדאתמול אבל פירי דטבילי האידנא כגון עיסה לאפרושי מינה חלה מפרשינן ויהבינן לכהן ונפסק ברמב״ם פ״ג מהיו״ט וש״ע א״ח סי׳ תק״ו ס״ג ולפ״ז י״ל דזה נמי כוונת הגמ׳ אפשר בחולין פשיטא דמתקנינן ליה ונותן לו חולין ומשני לא צריכא בשבת כלומר דמיירי בטבל כגון עיסה שנאפה בשבת לצורך חולה שיש בו סכנה ואלו הי׳ ביו״ט הי׳ מותר להפרישו כיון דטבל האידנא אבל כיון דהוא בשבת ובשבת לא התירו כה״ג קמ״ל דמותר. כך עלה במחשבתי לכתחלה, אלא דקשה לפ״ז לשון רש״י ל״צ בשבת שאפי׳ הוא שבת שאסור להפריש תרומה ומעשר יפרישוה ולא יאכלנו טבלים משמע דקאי ממש אהפרשת תו״מ.

ברם לאחר העיון נראה דמעיקרא לא קשיא והוא דברייתא דמי שאחזו בולמוס מאכילין אותו הקל הקל לאו לענין יו״כ דוקא אתמר אלא בכלל איתמר כלומר איש ישראל שאחזו בולמוס ואין לו לאכול אכילת היתר מאכילין אותו אפילו איסור משום פק״נ ועיין רש״י מאכילין אותו הקל הקל אם אין לנו דברים מותרים כדי צרכו ויש לפנינו מיני איסור מאכילין אותו הקל הקל שבהם ע״כ, מבואר דהכונה להשמיענו סתם דין בפק״נ דמאכילין אותו הקל הקל דלא תימא דבפק״נ הותרה ואין משגיחין באיזה איסור נותנין לו אלא מאכילין אותו הקל הקל.

גם מתני׳ שם דמי שאחזו בולמוס מאכילין אותו אפילו דברים טמאים נמי לאו לענין יו״כ מיירי התם וכמ״ש שם בסיפא דמתני׳ ועוד אמר ר׳ מתיא בן חרש החושש בגרונו מטילין לו סם בתוך פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה את השבת כו׳ וע״ז הביא ברייתא ת״ר מי שאחזו בולמוס והוא מתוספתא פ״ד דיומא וא״כ לא מיירי מאיסור יו״כ או איסור שבת דוקא אלא סתם משמיענו דבולמוס הוא ענין פק״נ ומאכילין אותו איסורים ורק הקל הקל ואמר רבה היכא דאפשר בחולין דכולי עלמא לא פליגי דמתקנינן ליה וספינן ליה וע״ז פריך אפשר בחולין פשיטא דמתקנינן ליה ומאי קמ״ל בזה ומשני לא צריכא בשבת כלומר שאחזו בולמוס בשבת ויש כאן איסור תיקון ואסור להפריש תו״מ בשבת ואהכ״נ אלו הי׳ יו״כ נמי דינא הכי כמו בשבת אלא שלא מיירי כאן מענין יו״כ וק״ל.

אלו דברי ידי״נ דושה״ט ושכ״ת וכאש״ל באהבה וידידות יתירה ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תטז

המעשן ביו״ט סגריות שיש עליהם כתב

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר מה שכתב דנוהגין לעשן סיגאריות ביו״ט ורוב מהם נכתב עליהם אותיות נמחקים ע״י התבערה אי שייך לומר בזה מקלי קלי איסורא.

לאחר הסליחה מה שייך בזה מקלי קלי איסורא אטו מותר להדליק כתב ולמחקו ונאמר מקלי קלי איסורא, ואולי כוונתו לפי שאינו מתכוין למחוק אלא לעשן וממילא נעשה והנה זה הוא בגדר שאינו מתכוין אבל הו"ל פסיק רישא וכבר דברו האחרונים מזה והמקילים סומכין בזה על דהו"ל בכלל מתעסק לגבי המחיקה ואינו מתכוין כלל ולא ניחא ליה וכיון דהו"ל לצורך יו"ט להסוברים דהעישון הו"ל בכלל אוכל נפש ולכן מתירין בזה, ויש להאריך ואין כאן מקומו, ועיין קצש"ע סי' צ"ח בשם הפמ"ג לאסור ועיין כ"ס א"ח סי' ס"ז ועיין ארחות חיים סי' תקי"ד בשם המהרש"ס להתיר וכ"כ מהרש"ג ח"ב סי' מ"א. והמחמיר תבא עליו ברכה, כי יש כאן ס"ס להחמיר חדא דבעיקר העישון יש גדולי פוסקים האוסרים וגם בכתב אפילו להמתירין יש אוסרין והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תיז

מי שאינו מעשן אי מותר להדליק
למעשן סיגריה ביו"ט

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר שאלתו עוד בדין להדליק סיגארעטע לחבירו ביו"ט והוא אינו מעשן.

עיין שעה"מ פ"ז מהל' לולב הכ"ה שנסתפק בזה והביא מחלוקת הפוסקים ועיין משנה הלכות ח"ה סי' מ"ז שנראה לפענ"ד מותר.

וכעת נפל בליבי כעין ראי' מגמ' שבת ס"ב ע"א מתיב רבי יוסף הרועים יוצאים בשקים ולא הרועים בלבד אמרו אלא כל אדם ופרש"י מיגו דהוי לגבי דהאי תכשיט לגבי האי נמי תכשיט הוא ע"ש ועיין תמים דעים סי' קכ"א ומג"א א"ח סי' ש"ח סקנ"ו בשם הש"ג וא"כ לכאורה ליכא מידי דחזי להאי ולא חזי להאי ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תיח

טעם שעכשיו הרבה בתי כנסיות
אין מדליקין נרות בשויו"ט

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר אשר התפלא שמזלזלין בכמה בתי כנסיות בהדלקת נרות ביהכ"נ למה לא מהדרין להדליק נרות, ובכמה מקומות ראה שבחול מהדרין להדליק ולא בשבת ויו"ט.

ולפענ"ד מה שמזניחין בכמה בתי כנסיות שלא להדליק נרות (עיין ש"ע א"ח סי' קנ"ד וסי' נ"ה) אולי לפי שבמקומותינו נוהגין להדליק בנרות פאראפי"ן כידוע וסומכין על העלקטרי והגם דבחול מדליקין אבל בשבת ויו"ט סומכין כעת על העלעקטרי מפני חשש שלא יארע ח"ו איזה שריפה וכיוצא בו.

מיהו בלקט יושר דף מ"ט כתב דהתה"ד אמר שמן זית מצוה מן המובחר להדליק בחול בביהכ"נ ובשבת בנר של שעוה ע"כ ע"ש ונראה הטעם דבשבת בנר של שמן זית יש בו משום שמא יטה ולא בנר של שעוה ודו"ק. ולכן ודאי יש להחזיר העטרה ולהדליק נרות בביהכ"נ לכבוד שבת ואצלינו מהדרין עכ"פ להדליק נרות בין בחול ובין לשבת, רק שביו"ט כיון שיש מפקפקין אם זה לא הוה נר של אבטלה ולא מיבעיא לדעת הרשב"א ז"ל דאוסר להדליק בביהכ"נ ביו"ט משום דאינו אלא משום כבוד אלא אפילו לדידן דפסקינן כהרא"ש להתיר מ"מ הרי כתב משום דהוא לשם מצוה ועיין א"ח סי' תקי"ד ס"ה וביש"ש ומג"א ובשו"ת אמרי א"ש סי' מ' ולכן אני מונע עצמי מלהדליק ביו"ט.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תיט

להקטין הגז ביו"ט

עיו"כ התשמ"ז בנ"י יצו"א

מחי החיים יכתב ויחתם לחיים טובים ארוכים ושלום את מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפו' מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א מעמפיס טענ. בעמ"ס רבבות אפרים.

בדבר שאלתו אי שפיר דמי להקטין הגעז ביו"ט כשאינו לצורך בישול רק לחסכון ומע"כ פסק דאסור ושכנגדו חולק עליו כיון דיש פיילאט בוער לא נקרא זה כבוי והגם כי אין הז"ג כעת להאריך ומלאכים יחפזון מ"מ מאחר שרציתי לכתוב לו דברי נחמה לא אמנע גם להעיר גם בנדון הנ"ל אבל בקיצור נמרץ.

והנלפענ"ד שהרי כתב הרמ"א א"ח סי' תקי"ד דאם א"א להציל הקדירה שלא ישרף מותר ועיין מג"א ומ"ב שם סק"י ועיין עוד מגיני שלמה בינה דף י"ב ובספרינו משנ"ה ח"ז סי' ע"ה ומיהו היכי דאפשר לבשל זולתו אסור לכבות.

ומה שטען שכנגדו כיון שהפילפט בזה לא מקרי זה כבוי
לא ידעתי מה כוונתו בזה ומטו נימא שם מי שהוא יקח חלק מהשמן בגר לא מקרי מכבה מפני שהפתילה בוערת עדיין או מי שלוקח תמיכת עץ מהשם ומכבהו ולמי מקרי מכבה מה שנשאר השאר בוער. עיין רע"ק בינה כ"ג סי' י"ז ד"ה עולא קס שמעית זקפיה לשרגא, פי' הגביה הגר להרמיק השמן מן הפתילה כדי שימהר לכבות וכו' אבל הכא השמן והפתילה שתיהן גורמים את הדליקה והממעט מאחד מהן וממהר את הכיבוי תייב ע"ש ועיין בהג"ה מע"ז.

ולהלכה לפענ"ד הלכה כמעכ"ת שליט"א שאסור להוריד הגעז שם לא שלא יוכל אחרת לבשל שהמאכל נשרף או שוגריס שרפה להבית שאז נמי מותר מטעם חוכל נפש, אבל בחופן אחר אסור להקטין הגעז והגם שראיתי מי שרוצה בזה לחפש להקל מטעמים אחרים מ"מ כך קבלתי ממו"ר מקלויזענבורג ושאר גדולי הפוסקים שליט"א לאיסור וכן אנן מורין ולפענ"ד אין להקל בדבר כלל. [עי' משנ"ה מ"י סי' קנ"ד].

ידי"נ דושכ"ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תכ

מותר לנקות הנרות מהשעוה ביו"ט

י"א כסלו תשל"ז לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו בליל ד' של יו"ט או אם של יו"ט מוצש"ק ונתמלאו הנרות שעוה ממה שהדליקו בהם לתמול אי מותר לנקותם או לאסור משום תקון כלי.

הנה דבר זה הייתי נוהג בו כי משמתי חולי יש בזה משום תקון כלי והייתי מסופק כמה זמן והוריתי לחומרא ומיהו אין אדם עומד על דבר הלכה עד"כ נכשל בה תמיד ומצאתי הדבר מפורש בח"ס בלל ל"ב ה"ב בתב דאם השפופרת סתום בתלב מותר לנקותו בסכין וכדומה בדבר שאינו מוקלה אבל נתר אסור דהו"ל מוקלה והביאו בדע"ת סי' תקי"ד וכ"כ בקצש"ע סי' ל"ח סכ"ד, ויעש הדבר להמירא.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תכא

תנור חשמלי להקטין או להגדיל ביו"ט

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובמה שכתב עוד בתנור של חשמ"ל שיש בו ג"כ להגדיל ולהקטין האם ס"ל לאסור גם להגדיל וגם להקטין דכל פעם שמדליק או מכבה נוגע גם מדם כשמדליק ומכבה גם.

ולפענ"ד גם זה פשוט וכן מנהגו מורין זה שניס רבות וכן הדין בנרות חשמליס (ליממער בלע"ז) שאסור להגדיל הליממער או להקטין כי בכל פעם עושה הדלקה חדשה כי להגדלה יש לו חוטי חשמל אחרים וכשמגדיל האור עושה כיבוי לחוטי חשמל הראשונים ומדליק החדשים ע"כ עושה שתי פיסורים מדליק ומכבה והכ"נ הוא כן בתנור חשמל ואין זה שייכות עם הקטנת או הגדלת הגז כי זה הוא הבערה חדשה לגמרי או כבוי חדש.

ועיין רע"ק בינה כ"ב סי' י"ז וז"ל ואין ליטול פתילה דולקת מנר זה וליתן בנר אחר דמיד שסלקה מן הנר הוי ליה מכבה ואה הועיל אם חזר והדליקה ע"כ. והמבואר דכל שלקח הפתילה והוליאה נעשה הכיבוי ואה שאח"כ עושה הוא הדלקה חדשה והכ"נ כן הוא בדיון דבשעה שמסובב הבורג הוא מכבה האם הראשון והיינו האוט שהי' דבוק נפסק אלא מיד בשותה מלאכה מדליק נמי שע"י הפסקה של אוט זה מחבר אוט שני שעושה אור יותר מהראשון אבל פשוט שזה כבר הדלקה אחרת והכיבוי שעשה עשה והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תכב

הוצאה ביו"ט במקום שאין חשש גניבה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו מי מותר להוציא טלית ולהביאו לביתו ביו"ט במקום דליכא חשש מפני הגנבים.

ולפענ"ד הנה בשו"ע או"ח סי' תקי"ח ס"ק ממוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה אלא לצורך וכו' הג"ה הגריכים לו קצת מי שממירא אלא יגנבו מי שאר פסידא והיש"ס החמיר גם אלא יגנבו אם לא שהוא מפתח לצורך מוכל נפש מי תכשיט וכן הסכים הט"ז.

והרא"ש בינה י"ב ע"ג יוצא אדם במפתח שבאצעו להי"ר ובית חושם וכו' ובמפתח שבאצעו דהיינו במפתח של מוכלין, בחשובת הגאונים, כתוב כל הוצאה גבי לורך יו"ט שמותרת משום מכילה דכוותיה מותרת גבי תכשיט משום כבוד יו"ט אבל הוצאה אלא לצורך מכילה ואלא לצורך תכשיט כגון חותן שיוצאין עם המפתחות קשורות בחוריהן אלא כדין הן עושין ואסור לעשות כן ע"כ וכן פסקו הלכה בשתי ישיבות ע"כ. ועיין ת"ש וק"ג שם. וידוע להשג"ל

אוסר להביא לביתו הלולב אמנם האחרונים התירו להוציא ולהכניס האתרוג והארכתי בזה וא״כ הכ״נ לענין טלית ועיין בספרי משנה הלכות ח״ג סימן פ״ד וח״ז סי׳ ע״ו וח״ח סי׳ ס״ז מה שכתבתי בזה.

סימן תכג

איסור הוצאה שלא לצורך ביו״ט

עוד להנ״ל

ובהיותי בזה לא אוכל להתעלם מה שנהג עלמא להוציא ביו״ט סתם כל מיני דברים מה שאינו צורך יו״ט כלל ואין לזה היתר ברור. ועיין ש״ע (א״ח סי׳ תקי״ח ס״א) דדבר שאינו צורך קצת אפילו אסור להוציא ועיין שם ס״ה להוציא גרף של רעי ולהחזירו כדינו בשבת כך דינו ביו״ט ועיין א״ח סי׳ ש״ח סל״ה ומשמע לכאורה דאסור להוציא האשפה מביתו לרחוב ביו״ט.

ופעם אמרתי דאפילו אלו שיש להם למשל כמה מפתחות על שרשרת אחד ויש להם מפתחות של המכונית (קאר בלע״ז) וגם שאר מפתחות לא די שאין להם צורך ביו״ט אלא שהם מוקצים ליו״ט ומוציאים עם שאר מפתחות שהם תלוים יחד ומפתחות אלו הו״ל הוצאה שלא לצורך וכן אשה המוציאה תינוק בעגלה וישנם שם חפצים שאינם צורך יו״ט כלל הם באיסור הוצאה אף שלענין העגלה שצריכה לתינוק הו״ל צורך יו״ט ועוד כזה ולא באתי רק להעיר.

דברי ידי״נ דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תכד

שיעור ע״ת לא פחות מכזית ומצטרפין מכל מין

ליל שישי לסדר ואזכר את בריתי התשל״ו בנ״י

מע״כ ידידי היקר וו״ח נו״נ אי״א בנש״ק וכו׳ כש״ת מוה״ר **מאיר אברהם ליעבערמאן** הי״ו, תלמיד ישיבתינו הקדושה בית שערים.

אחדשה״ט וש״ת בידידות נאמנה. בדבר שנתקשת בדברי התוס׳ ביצה ט״ז ע״ב ד״ה אמר רבי אבא שכתב וג׳ דינים יש בהלכות עירוב ע״ת צריך שתי סעודות לכל אחד ואחד וכו׳ עירובי חצירות צריכין כגרוגרות לכל אחד ואחד וכו׳ עירובי תבשילין בין לאחד בין למאה אינו צריך אלא כזית לכל מין ומין ובהגהת אשר״י וע״ת א״צ אפילו מאה אין צריך כי אם כזית מכל מין ומין ותמיה לך דבסמוך דף י״ז איתא להדיא וב״ה אומרים מערב בתבשיל אחד ועושה בו כל צרכו מבואר דאין צריך מכל מין ומין ואפילו לר״ת בד״ה אמר רבא שם דלאפיה צריך לערב גם בפת אבל לכל תבשיל ותבשיל לא מצינו שום פוסק שמצריך ולא מצאת בשום פוסק שעמד על זה.

לאחר סליחתך לא כיונת יפה בדברי התוס׳ והדין דין אמת אלא דה״פ מה שכתבו התוס׳ והג״א דע״ת אינו צריך אלא כזית לכל מין ומין אין הכונה דבכל מיני תבשיל צריך כזית אלא הכונה דלכל מיני תבשיל צריך בסך הכל כזית אחד שכל מין בישול אחד הוא ולכל מיני אפיה בעי כזית אחד והיינו כזית לכל מין של אפיה וכזית אחד לכל מין בישול ולאפוקי מדעת ר״י ורי״ף דסגי אם לא עשאו אלא מתבשיל לבד סגי בין לבישול ובין לאפי׳ עיין א״ח סי׳ תקכ״ז ס״ב ב׳ דעות ולאפוקי מזה כתב דבעי כזית מכל מין ומין כלומר ממין פת כזית אחד וממין תבשיל כזית ואדרבה לכאורה כל מיני תבשיל מצטרפין לכזית זה וכן כל מיני פת.

שוב דקדקתי ומצאתי בשפ״א ביצה ט״ז ד״ה שם בגמ׳ תני ר״ח עדשים וכו׳ וז״ל וי״ל דבשאר תבשילין מצטרפין כמה מינים לכזית דמ״ש התוס׳ לקמן ד״ה אמר דצריך כזית לכל מין ומין ע״כ לא קאי אלא לר״ת דבישול ואפילו ב׳ מינים הן (וצריך כזית תבשיל וכזית פת) אבל בתבשילין עצמו נראה דמצטרפין כמה מינים ע״ש עכ״פ כונת התוס׳ לכל מין היינו למין פת בעי כזית אחד ולמין בישול כזית אחד ומין נקרא כל המין של בישול דכל מה שנתבשל נכנס במין הזה וסגי בכזית אחד, (ועיין אב״נ סי׳ ת׳ אות י׳).

אלו דברי ידידך דושה״ט וש״ת צלח ורכב על דבר אמת וה׳ יצליח דרכך בכל ענינים ברוחניות ובגשמיות כאות נפשך החותם בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תכה

שכח לעשות ע״ת ובשלו לו אחרים ולא הקנה להם הקמח

מ״ה למטמנים התשל״ט בנ״י יצו״א
לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. וע״ד שאלתו במי ששכח לעשות עירוב תבשילין ובשלו אחרים בשבילו ולא הקנה להם הקמח אי מותר לאכול מהתבשיל.

ולפענ״ד נראה דבש״ע א״ח סי׳ תקכ״ז ס״כ מי שלא עירב וכו׳ אין לו תקנה אלא שיקנה קמחו ותבשילו לאחרים שערבו במתנה והם אופין בשבילו ומיהו מי ששכח לעשות עירוב תבשילין ובשלו אחרים בשבילו אפילו לא הקנה להם הקמח נראה דהמאכל מותר אפילו למי שלא הניח

עירוב תבשולין כיון דאחרים בשלו והם לא נאסרו בבישול וכ״ש הוא מסעי׳ כ״ג שם אם עבר במזיד או בשוגג וי״ל.

ויש לחקור שאם שכח לערב וגם לא הקנה הקמח לאחרים ואחרים בשלו מקמחו שלא ברשות אי מותר לאכול המאכל כן או שצריך ליתן המאכל לאחרים והם יתנו לאכול משלהם ונמצא האיסור נתקן או כיון שכבר בשלו א״א לתקן ונתינתן לאחר הבישול לא מעלה ולא מוריד וכן נראה ומיהו אפ״ה נראה דמותרלו לאכול מהמבושל וכנ״ל והבן, שוב מצאתי בשו״ת הרמ״א סי׳ קל״א אות ג׳ שכתב כן להדיא שמותר לאכול כה״ג.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תכו

קיים אברהם אבינו אפילו עירוב תבשילין

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. מענינא דיומא מה שראיתי בס׳ הרוקח סי׳ שס״ט וז״ל בפסיקתא רבתי בפ׳ עשר תעשר כשביקש לכתוב את התורה לא היו המלאכים מניחים אותו אמר להן הקב״ה מה אתם מקיימין את התורה תינוק הנגמל מישראל מקיימה יותר מכם יוצא מבית הספר אם הי׳ אוכל בשר אינו אוכל חלב עד שירחוץ ידיו מן הבשר ואתם כשנשלחתם אצל אברהם הביא לפניכם בשר וחלב ואכלתם ויקח חמאה וחלב ובן הבקר.

נראה דמה״ט לא קבלו המלאכים התורה משום שלא רחצו ידיהם בין חלב לבשר ואברהם כשנתן לפניהם נתן חלב בפני עצמו ובשר בפני עצמו והם אכלו ולא רחצו ידיהם וז״ש ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה, זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ונתן לפניהם על השלחן והם הוא שלא רחצו ידיהם ויאכלו באפיקורן וז״ש קיים אברהם אפי׳ עירוב תבשילין והמפרשים תמהו מאי רבותא ולהנ״ל נראה שלא עירוב התבשילין אלא נתן זה בפני עצמו וזה בפני עצמו ולא ערבן הגם דלא הוי דאורייתא דמדאורייתא דרך בישול אסרה תורה אפ״ה קיים א״א והמלאכים הוא ששינו ואכלו באפיקורן, ומה״ט נוהגין לאכול בשבועות מאכלי חלב ומאכלי בשר ועיין א״ר ועוד שהיו אוכלין באפיקורן רק בנטילת ידיהם בין זה לזה ולהנ״ל אתי שפיר דהמנהג בא להראות דאנן זהירים בה טפי יותר מהמלאכים שנוטלין ידים בין חלב לבשר וכאגדה הנ״ל הובא ברוקח.

ובזה הנני ידי״נ דושה״ט ושהדר״ג ויה״ר שנזכה לקבל התורה באהבה ומתוך נחת והרחבת הדעת דקדושה והנני להשתתף ג״כ קצת בהוצאת הספר שמכניס לדפוס ידי״נ המצפה לישועת ה׳ כהרף עין בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תכז

בחוה״מ אי בעי לאכול פת

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר אשר שאל על דבר אכילה בחוה״מ אי בעי סעודה או שדי שלא יתענה ואי בעי לאכול לחם בחוה״מ כי לא קיי״ל כר״א דבעי י״ד סעודות.

והנלפענ״ד הגם כי לענין י״ד סעודות אנן לא קיי״ל דבעי י״ד וכנראה דגם ר״א הדר ביה עיין ש״ס שם ומיהו לעצם אכילת פת עיין א״ח סי׳ תק״ל ובמג״א בשם תניא וכן איתא במכילתא פ׳ בא דחייב לכבד חוה״מ במאכל ובמשתה וכסות נקי׳ ובש״ע סי׳ תכ״ט ס״ב דמצות ושמחת בחגיך קאי גם על חוה״מ ואף דמוכח בסי׳ קפ״ח ס״ז דאינו מחויב לאכול פת מ״מ כתבו דמי שאינו מכבד חול המועד באכילה ושתיה בדרך כבוד יותר מבחול אין לו חלק לעוה״ב והוא ממשנה באבות פ״ג והמבזה את המועדות פרש״י ורע״ב שעושה מלאכה בחוה״מ או נוהג בהם מנהג חול באכילה ושתי׳, והוא דבר פלא שבשביל שאינו אוכל בחוה״מ יותר מבחול אין לו חלעוה״ב וכתבו החיד״א בכבר לאדן פכ״ו (דף רמ״ט) ועל זה ידוו כל הדוויס. ומיהו לחם לאו דוקא אלא יכול לאכול מיני תרגימא ושאר מאכלים חוץ מיו״ט דבעי פת.

ומה שכתב רש״י (סוכה) דקיי״ל לילה ראשונה חייב בפת ושאר כל הימים יתענה אם ירצה אין הכוונה תענית ממש אלא יתענה מן הפת או מי שהתענית תענוג לו ושמחה יותר מן האכילה ועכ״פ יתענה לאו דוקא דהרי יש גם יו״ט ושבת באמצע ועיין אחרונים ובתוי״ט וק״ל. וגדולה מזו כתבו האחרונים ז״ל דלכתחילה מצוה לקבוע ב׳ סעודות בכל יום אחת בלילה ואחת ביום דומיא דיו״ט אף דלא קיי״ל כר״א ועיין מ״ב סי׳ תק״ל וק״ל.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תכח

לא נאסרו תחומין בחוה״מ

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. לענין תחומין בחוה״מ הביא בסי׳ תק״ל דמספקא ליה אי יש איסור תחומין בחוה״מ או לא.

ולפענ״ד יש להעיר מארחות חיים (לוניל) הל׳ יו״ט (הלכות חוש״מ אות ה׳) וז״ל ומותר לילך בחש״מ כמה פרסאות אעפ״י שהוא טורח מרובה שלא נאסרה ההליכה אלא

בשבתות וי״ט משום תענוג ע״כ וצ״ע שלא הרגישו בו האחרונים ז״ל. ועיין ש״ע א״ח סי׳ תקל״ו ס״א ועיין עוד שם סי׳ תקל״א ס״ד וכן הבא ממדינת היס בחה״מ וכו׳ והוא שלא יצא מא״י לחו״ל לטייל וכו׳ ע״ש ומבואר דליכא איסור תחומין.

סימן תכט

נשים אי אסורות במלאכה בחוה״מ

עוד להנ״ל

עוד העיר לענין מלאכה בחוה״מ לנשים הביא מישוע״י דבר פלא שרצה לחדש דנשים במלאכת חוה״מ מותרות אמנם באמת היורד לסיפא דדברי ישוע״י יראה דג״כ ס״ל מדרבנן אסור ורק אדאורייתא הוא דרצה לומר דפטורין. וח״א העיר לי דבשו״ת שם משמעון א״ח סי׳ כ״א האריך לבאר דברי הישועי״ע בטו״ד. וספר שם משמעון אין לי לעיין בדבריו ומיהו לפענ״ד פשוט דחוה״מ הוא בכלל שבעת ימי החג וכמו שחייבת ביו״ט גופי׳ כן היא חייבת בחוה״מ.

וי״ר שיזכה ללמוד וללמד ולהוסיף לחבר חיבורים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים דושה״ט ושכ״ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תל

המכבס בגדי קטנים במכונה אי מוסיף גם בגדים לגדולים

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדש״ת. על דבר אשר אמר שמורה אחד כתב והורה בחוה״מ שאם מכבס בגדי קטנים שמתלכלכין שמותר לכבוס במכונת כביסה מותר להניח גם שאר דברים אשר בלאו הכי לא הי׳ מותר.

ולפענ״ד שגג בזה דודאי לא התירו לכבס בגדי גדולים בשביל בגדי קטנים דמה שהתירו לקטנים הוא רק שכיון שמתלכלכין בכל שעה וא״א להכינם מעיו״ט די צורך אבל בגדי גדולים שגזרו משום שלא יכנס ליו״ט כשהוא מנוול אין היתר לזה ולא התירו אפילו לטרוח מה שאין הכרח.

וגדולה מזו כתב הראב״ד בהג״א מו״ק י״ז דאפילו כלי פשתן קודם שנהגו איסור שמותר לכבסן בחוש״מ כתב הראב״ד ומיירי דמיטנפי ופי׳ הראב״ד היכי דאית ליה תרי דמיטנפי אסור לכבס שתיהן אלא אחד יכבס ותו לא אע״ג שהתירו לו לכבס לא יכבס אלא אחד מהם מהר״מ ע״כ וא״כ ק״ו בגדים שלא התירו לכבס כלל שאסור להניחם במכונת כביסה לכבסם ולא התירו רק כגון מטפחת הידים ואין לו אחר שיהיה נקי או לצרכי רבים או לצרכי מצוה ופשוט.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תלא

אי מותר לצאת לטיולים בחוה״מ מא״י לחו״ל

מע״כ הר״ח כו׳.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו בהא שנוהגים לצאת מא״י לחו״ל לטיולים והרי אמרו בגמ׳ (ב״ב ע״א) אין יוצאין מא״י לחו״ל אא״כ וכו׳ ועיין שלהי כתובות וכו׳.

ולפענ״ד יפה העיר בזה ועיין בש״ע א״ח סי׳ תקל״א ס״ד ואלו מגלחין בחוה״מ וכו׳ וכן הבא ממדנה״י בחוה״מ והוא שלא יצא מארץ ישראל לחו״ל לטייל ובמ״ב שם אות י״ד אבל מא״י לחו״ל אינו מותר אלא ביצא להרויח או לראות פני חבירו דהוא חשיב דבר מצוה שמותר לצאת מא״י בשביל זה משא״כ לטייל בעלמא דכה״ג אסור לצאת מא״י לחו״ל וכו׳ ע״ש. ומבואר דלטייל בעלמא אסור לצאת מא״י לחו״ל אפי׳ בזה״ז.

איברא כי לאו דוקא בחוה״מ אלא ה״ה בכל השנה ועי׳ פמ״ג בא״א סק״א דלהרויח נמי רק לצורך המועד ולכן יפה העיר בזה ואין לצאת אלא לצורך מצוה, ואדרבה היו צדיקים שאפילו מירושלים לא יצאו מעולם. ומיהו היוצא לקבל פני אביו או אמו או רבו או אפי׳ לראות פני חבירו או להרויח מותר.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תלב

לזמר בכלי שיר בחוה״מ

ה׳ לסדר הצליח דרכך בנ״י יצו״א התשמ״ג

מע״כ ידידי הרב הגאון וו״ח נו״נ כו׳ כש״ת מוה״ר שבתי שלמה וויגדער שליט״א בעמח״ס שונים לתועלת הרבים.

אחדשכ״ת בידידות וכו׳. ובדבר מש״כ כת״ר בספרו על הל׳ חוה״מ בסימן תקל״ד ס״ג אות ה׳ דן בענין כלי שיר בחוה״מ שבשער אפרים סי׳ ל״ו אוסר שמא יפסוק נימא ויתקן ובשו״ת שבו״י ח״א סי׳ כ״ה מתיר בפשיטות וציין לכף החיים סי׳ תקמ״ו סק״ז (ועיין שו״מ מד׳ ו׳ סי׳ ג׳ ועוד).

ולפענ״ד יש להעיר דבחוה״מ פסח שהוא זמן הספירה לכאורה אסור משום ספירה עיין פמ״ג סי׳

תקל"ד במשב"ז אות ב' דריקודין ומחולות אסורין בחוה"מ פסח א"כ נראה דה"ה ניגון בכלי שיר ומה שפלפלו לנגן בכלי שיר לא פלפלו אלא בחוה"מ סוכות ובחי' הארכתי קצת. (עיין משנה ח"ז סי' מ"ב וח"ח סי' קפ"ו ובספרינו זה להרה"ג ר' בנימין זילבער שליט"א).

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תלג

לכבס גרביים וכיוצא בו לאין לו בחוה"מ

אס"ח פסח התשל"ד בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי מופלא ומופלג וו"ח נו"נ וכו' מוה"ר יצחק אהרן פענפיל הי"ו בישיבת באלטימאר.

בדבר שאלתו אם מותר בחוה"מ לכבס גרביים ובגדים תחתונים אם אין לו לכל המועד והפוסקים לא הזכירו רק בגדי תינוקות ומטפחת האף ולא בגדי זיעה אבל מצינו ביה"כ שמותר להתרחץ מפני הזיעה דמקרי לכלוך.

ולפענ"ד הנה פשוט דבימים הראשונים הגם שלא נוהגים ללבוש חלוק זיעה קטן מה שקורין (סוועט שוירט) אבל באמת היו לובשים אז החלוק ובה היו מזיעים וגם גרביים היו לובשים מלפנים ומקדם ובש"ע א"ח סי' תקל"ד מבואר דמי שאין לו אלא חלוק אחד מותר לכבסו יש בזה מחלוקת י"א דוקא באיזורו מוכיח עליו והם דברי הסמ"ק ור"פ אוסר בכל חלוקים שלנו שאין לנו איזור מוכיח וכתב הטור לפ"ז כ"ש מי שאין לו אלא מפה אחת או סדין אחת שאין לו לכבסו דליכא הוכחה כלל ועיין ב"ח ופרישה ומדברי רש"י משמע דהוא בעצמו צריך לכבס ולא אשתו ומיהו מדברי המחבר משמע דאפילו אין לו איזור שרי ועיין מג"א סק"ג שם וכ"כ המאמ"ר אות ב' דהב"י פי' כן ברי"ף ורמב"ם ורא"ש דא"צ איזורו מוכיח עליו ומיהו עכ"פ צריך שלא יהא לו אלא חלוק אחד עכ"פ נראה דבגדי זיעה הנ"ל דין חלוק להם וכל מה שמותר בחלוק מותר בהם כנלפענ"ד.

ומחמת חוסר הזמן מוכרח אני לקצר והקוצרים אומרים יברכך צלח ורכב דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תלד

לקפל בגדים בחוה"מ

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו במלאכת חוה"מ לענין קיפול בגדים אי מותר בחוה"מ דלכאורה לא מבואר ככיבוס בגדים שמבואר בא"ח סי' תקל"ד לאיסור אבל קיפול בגדים לא ידענא.

ולפענ"ד הנה ראיתי בלקט יושר דף ק"ו הביא דאין לקפול טליתו בחוה"מ משום דהוי תקון כלי ורצועות של תפילין מותר לכפול והי' בעל התה"ד קופל כמו בשאר ימי החול דאינו שייך תקון כלי על תפילין, ומבואר דהתה"ד אוסר לקפול בגדים בחוש"מ כמו בשבת דאפילו טלית של מצוה היה מונע מלקפול בחוה"מ ולפ"ז נלמד שאר קיפול בגדים בכ"ש מטלית של מצוה, שהלקט יושר כתב שלא הי' קופל בחוה"מ.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תלה

להחליף גלגל (טייער בלע"ז) בחוה"מ

עש"ק שלח תשד"מ מע"כ ידי"נ הרה"ג וכו' שליט"א.

אחדשכ"ת. ובדבר שאלתו אי מותר להחליף גלגל ממכונית (אוטא בלע"ז) שנשבר בחוה"מ.

תשובה. **עיין** ש"ע א"ח סי' תקל"ו ס"א ברמ"א דמותר לרכוב במועד ואפילו מעיר לעיר ואפילו בחנם וכן נהגו, וזה דלא כתוס' מ"ק דף ו' ע"א ד"ה סוס שרוכב עליו דמשמע שאסור לרכוב בחנם ומיהו לתקן צרכי הרכיבה כתב הרמ"א שאסור לתקן אם אינו רוכב לצורך או לטייל וא"כ לפ"ז לענין לתקן גלגל בחוה"מ נמי תלוי בזה דאם ירצה לצאת לצורך או לטייל עכ"פ מותר לתקן כל צרכי הרכיבה וממילא להחליף הגלגל בכלל אבל אם אינו צריך וגם אינו רוצה לילך לטייל אסור להחליף הגלגל.

ומיהו אם הוא באופן שבשביל שלא יתקן הגלגל יש לחוש שיתקלקל מה שהוא אחר באויטא עי"ז ונמצא הו"ל בכלל דבר האבד אז מותר להחליפו מדין דבר האבד, ועיין שו"ת שבט הלוי לידידי הגר"ש וואנזער ב"ב ח"ה סי' קס"ו דלתקן גלגל שני כדי שיהא לו גלגל (רעזערוו בלע"ז) שאם על הדרך יתקלקל יהיה לו אסור משום טירחא יתירה ע"ש, ולפענ"ד נראה דיכול לתקן את הגלגל שנתקלקל ולהחזירו והגלגל שיש לו בתוך רעזערוו ישאר כמו שהוא, ויהיה לו ממילא גלגל רעזערוו.

איברא דלפענ"ד נראה בעצם גלגל נוספת (ספיי"ר טייע"ר) דלאו כל הגלגלים ולאו כל הדרכים שוים הם ולאו כל הניגונים ניגון אחד ולכן בשביל רעזערוו נמי נפ"מ באיזה אופן שאם הולך למקום שכה"ג אין נוסעים בלי גלגל רעזערוו וכיוצא א"כ מותר לתקן שהוא בכלל צרכי

הרכיבה דבלאו הכי לא היה נוסע לעולם אבל אם הוא נוסע למקום קרוב שאין מקפידין בכה"ג שיהיה לו רעזערוו אז אסור לתקנו כנלפענ"ד.

דוהש"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תלו

לרכוב על סוס בחוה"מ

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו אי מותר ללכת בחוה"מ לרכוב על סוסים לטיול לשמחת המועד דבר גדול שאל דלכאורה כיון שהוא לצורך המועד ואפילו בשבת ליכא איסור לרכוב אלא משום שמא יחתוך זמורה ובחוה"מ דליכא למיגזר א"כ לכאורה אין בו איסור.

איברא דהתוס' מו"ק דף י' ע"א ד"ה סוס שרוכב עליו מותר ליטול צפרנים בחוש"מ פי' בתוספת לצורך המועד משמע שאסור לרכוב בחנם ע"כ, והרא"ש ז"ל שם כתב ומשום רבינו אמרו סוס שרוכב עליו וכו' ומיירי באדם שרגיל ברכיבה ולא למוד ללכת ברגליו וצריך לרכוב לצורך המועד ומשמע דבלאו הכי לא ועיין ב"י א"ח סי' תקל"ו ובאחרונים אי לטייל מקרי לצורך המועד ועיין מג"א אי מא"י לחו"ל מותר לתקן צרכי רכיבה ועיין ישועות יעקב שם ודו"ק.

ומיהו לעצם השאלה ועוד שאלות כאלו לבי עלי דוי כי מי זה אשר יקח הזמן מקדושת חוה"מ אשר ניתן ללמוד תורה ולקיים מצותיה ולהחליף זה ברכיבת סוסים אשר אפי' בכל השנה אינו מדרך התורה ושקר הסוס לתשועה וברוב חילו לא ימלט, הנה עין ה' אל יראיו למיחלים לחסדו.

וכדאי להעתיק דברי הירושלמי הובא בא"ר א"ח סי' תק"ל אות א' ירושלמי אמר ר' אבא בר ממל אלו היה מי שימנה עמי התרתי שיהא עושין מלאכה בחוה"מ כלום אסור לעשות מלאכה אלא שיהא אוכלין ושותין ושמחים ויגעים בתורה ועכשו אוכלין ושותין ופוחזין ע"כ. וכתב הכלבו נראה מזה שאסור גדול בשחוק וקלות ראש יותר ממלאכה וכוונת השי"ת בנתינת המועדות כדי להדבק באהבתו ובירא‌תו ולעסוק בתורתו התמימה וכ"כ אגודה ס"פ מי שהפך, טוב לעסוק בתורה בח"ה. ובמהרי"ל דלכך התירו דבר אבד כדי שלא יצטערו על איבודה ויבטל לימודו ע"ש.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תלז

בדין פס"ר בחוה"מ

ח"י לחדש הרחמים התשל"ב בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי רחומאי הרה"ג המפורסם שמו מפארים וכו' כש"ת מוהר"י נויבירט שליט"א ר"מ בישיבת קול תורה ובמח"ס ש"ש כהלכתה ירושלים עיה"ק ת"ו.

בדין פסיק רישא בחוה"מ אשר הביא בספרו היקר ש"ש כהלכתו להקל ראיתו ממ"ב סי' תקל"ו סק"ה שוב עיין בלשון הב"ח שאין כוונתו שם להקל בדין פ"ר בחוה"מ אלא לומר דמותר לעשות אפילו להביא צרכי הרכיבה בחוה"מ הגם דביו"ט אית ביה איסור משום פ"ר בחוה"מ ל"ל בה ורוצה לדעת חוו"ד בענין זה.

הנה לפענ"ד דדברי הב"ח שם מתפרשים כפשוטם וכמו שכתב כ"ת עכשיו ופלא על הגאון ר' יוסף אוטלינגע בלוח הדינים שבמרדכי (אות ט"ז) שכתב וקירוד וקרצוף היינו אישטריגלא ודאי אסור משום השרת נימין והוא טעות דמוכח דהרי אהתירא קאי שם המרדכי ולא אאיסורא ונראה דלשון המרדכי הטעהו שכתבו שם לסרק סוסיא (מותר) פרש"י קירוד וקירצוף וקשה דהא ביו"ט נמי שרינן ליה פ"ב דביצה דקי"ל כר"ש לכ"נ דהיינו כעין אישטריגלא שלנו דודאי אסור (ביו"ט) דהוה פ"ר שלא יעשה השרת נימין ע"כ והנה הני ב' תיבות "מותר" ותיבת "ביו"ט" שהכנסתי בסוגרים אינם במרדכי בפנים אלא בהג"ה ממ"י הגיה כן והוא מוכרח שחסרון הדפוס הוא כנראה למעיין שם אמנם כנראה דהגאון ז"ל לא הרגיש בהג"ה זו או שלא הי' במרדכי שלו הג"ה זו וכתב סתם כלשון המרדכי מבפנים לסרק סוסיא פרש"י וכו' לכ"נ דהוי כעין אישטריגלא דודאי אסור וכו' והוא פלא וכמבואר בכל הפוסקים להיפוך בשם המרדכי הנ"ל.

גם בח' המאירי מו"ק הנ"ל כתב וז"ל אע"פ שיש כאן תלישת שער ודאי מותר וכ"כ התוס' הרא"ש מו"ק הנ"ל וז"ל שרא לסרוקי סוסיא פרש"י וכו' וצ"ל שהוא ענין אחר ואפשר שהוא מסרק של ברזל שמסרקין בו את הסוסים ובהא אף ר"ש מודה שהוא אסור ביו"ט דפ"ר הוא דמשיר את השער ועושה חבורה ובאמת כי ברש"י שלפנינו פירש נמי במסרק של ברזל ע"ש מבואר עכ"פ מכל הראשונים נראה כמ"ש הב"ח והמ"ב שם. אבל פשוט נמי דאין זה מדין להתיר פ"ר סתם בחוה"מ אלא סרוקי סוסאי דוקא התיר רב והי' לפלא בעיניהו מאי קמ"ל רב כיון דאפילו ביו"ט נמי שרי לסרוק וע"ז פי' דמיירי באופן שיש בו פ"ר דביו"ט הי' אסור ואפ"ה התיר רב בחוה"מ.

והטעם שהתיר רב בחוה"מ יותר מביו"ט כיון דיש כאן פ"ר והו"ל מלאכה פי' המאירי ז"ל וז"ל ואע"פ

שכל מלאכה שלא במקום פסידא אסורה אף בזו כל שאינו נסרק כראוי אינו חשוב כ״כ לבנ״א ע״כ ע״ש הנה מבואר מדברי מאירי ז״ל דהיתר סריקה כאן הו״ל משום פסידא והו״ל כעין דבר האבד אבל במקום דליכא פסידא לא הו״ל היתר כלל א״כ מבואר לכאורה דסתם פ״ר לא התירו בחוה״מ ודו״ק כי קצרתי.

והנה מחמת חוסר הזמן לא אוכל להאריך וגם מה שכתבתי הוא רק לכבוד התורה ויען ויאמר סלחתי ידידו דושכ״ת המברכו בברכת כוח״ט בספרן של צדיקים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תלח

אגרת שלומים על מכונת כתיבה בחוה״מ

אס״ח פסח התשל״ד בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי מופלא ומופלג וו״ח נו״נ וכו׳ הב׳ **יצחק אהרן פענפיל** הי״ו בישיבת באלטימאר, כעת הרה״ג וכו׳ שליט״א לייקוואד נ.ז.

בדבר שאלתו אי מותר לכתוב בחוה״מ אגרות שלומים במכונת כתיבה (טייפ-רייטער בלע״ז) ונראה ליה לחלק בין הכותב בעשר אצבעותיו ואז הו״ל מעשה אומן ובין כותב רק באצבע אחת אז אינו מעשה אומן ובישם דבריו ע״ד תה״ד סי׳ פ״ז.

והנה התה״ד הביא מדרשות הר״ח א״ז שמהר״ר אליעזר כתב בחוה״מ ושאל לו היאך כתב בחוה״מ והשיב שתפס הקולמס בין אגודל ואצבע לא כמו בכ״מ נראה דבכתב לא הי׳ ניכר שום שינוי דאל״כ לא הי׳ צריך לשאול לו האיך כתב דהרי הי׳ רואה שינוי גם ממה שכתב דמלאכת כתיבה שכיחא טפי דידעין לה לא חשיבא מלאכת אומן משמע דבכתיבה עצמה לא צריך שינוי גם ממה שסיים וז״ל ועוד נראה מדנחית לפרושי במתני׳ היאך ישנה האומן בתפירתו כדקתני האומן מכליב משמע דווקא בשינוי כהאי גוונא שניכר בתפירה עצמה שרי ולא בענין אחר ובסב׳ מועטת מחלקינן בין המלאכות בחוה״מ וכו׳ ואין ללמוד זו מזו ומדמחלק בין תפירה לכתיבה דבתפירה בעי שינוי הניכר במלאכה עצמה משמע דבכתיבה לא בעי שינוי ניכר בכתיבה עצמה ולפ״ז לכאורה הי׳ מותר לכתוב במכונה ע״י שינוי עכ״פ כיון דבכתיבה לא בעי היכר לדעתו ז״ל ובשעת כתיבה הרי יכול לשנות.

איברא דיש לדייק איפכא מדברי התה״ד דלא התיר אלא משום דכתיבה ידוע חשיבה שכיחא ולכך מקילינן בה להתיר בשינוי כל דהו אבל מלאכת חייטין דלא שכיחי בבני אדם חשוב מלאכת אומן ולא שרינן ע״י שינוי מועט כגון שיתפיס המחט בשתי אצבעותיו אלא צריך שינוי בתפירה ממש ומעתה נאמר הכ״נ בשלמא כתיבה ביד דשכיח טפי דכ״ע יודעין לכתוב לא חשוב מלאכת אומן אבל כתיבה במכונה דלאו כ״ע ידעי לה ואדרבה כתיבה במכונה באמת הוה מלאכת אומן וא״כ היכי דהמלאכה מקרי מלאכת אומן צריך שינוי במלאכה עצמה היינו בכתב ולא די בשינוי הכותב ולפ״ז במכונה לכאורה אסור לכתוב דא״א לשנות הכתב במכונה כידוע.

וכרגע מצאתי בלקט יושר או״ח סי׳ ק״ה ד״ה וכל דבר מותר לכתוב בחוה״מ ע״י שינוי וכו׳, וז״ל והנה מוכח מדברי הרמב״ם דסתם כתיבה חשובה מעשה אומן, דכתב הטעם מה שהתירו חכמים לכתוב חשבון וכה״ג בחוה״מ משום דאין מקפידים בכתיבה וחשוב מלאכת הדיוטות. משמע ששאר כתיבה שאסרו חכמים מלאכת אומן מיקרי, וא״כ אסור לכתוב שלא לצורך אפי׳ בצרכי רבים אלא ע״י שינוי וכו׳ ע״ש וצ״ע.

עוד זאת דהנה בכתב משיט״א נחלקו בו אי מקרי כתב הר״ת וא״ח והרי״ו הביאם הב״י והב״ח ס״ל דמשיט״א לא הוה כתב כלל וכ״כ האגודה, והרמ״א כתב דנהגו להחמיר אפילו בכתב שלנו שהוא כתיבת משיט״א ועיין מג״א סי׳ תקמ״א סקכ״א וא״ר שם אות י״ד דקצת נוהגין לעשות שיטה ראשונה עקומה, ואילו הי׳ עכ״פ כתב משיט״א היינו יכולין לדחוק, אמנם כתיבת המכונה הנקרא טייפרייטער הנה הוא כתיבה תמה ונראה מעשה אומן ודאי, לא מיבעיא מכונת לשה״ק אלא אפילו מכונת לע״ז ענגליס וכדומה ובאמת כי פעם חשבתי דמלאכת מכונה הוא יותר מכתיבה הוא כעין מלאכת דפוס שהוא מעשה אומן ממש ועוד טעמים אשר לפענ״ד מקום שאינו מלאכת דבר האבד אין לכתוב במכונה אלא יכתוב ביד ובכתב משיט״א ומהיות טוב לעקום שורה ראשונה ותבא עליו ברכת טוב. ובפרט לדעת התוס׳ מו״ק י״ט ע״א ד״ה וטווה דבכתיבה נמי בעי שינוי ע״ש.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תלט

מעוברת אי חייבת להתענות בט״ב

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשכ״ת. בדבר אשר שאלת שבירושלים מקילין לאשה מעוברת מלהתענות ואפילו בט״ב.

הנה הגם שאני מונע עצמי מלהתיר מה שמבואר בש״ע לאיסור שהרי מבואר בש״ע א״ח סי׳ תק״נ שנשים מעוברות חייבות להתענות בט״ב, מ״מ ראיתי בשו״ת מוהרי״ל סי׳ מ״ה וז״ל אך אינו רשאי להחמיר על אשה שנתעברה להתענות כי יש נשים שהם מפסידים ההריון ע״כ. ויש לדייק לשון שנתעברה אי דוקא הוא לאפוקי מעוברת לאחר ג׳

חדשים, או דלמא לא דוקא אלא דבר בהוה וג״ע, ומיהו עיין ש״ע א״ח סי׳ תק״נ ותקנ״ד ס״ה, וי״ל דהמהרי״ל לא כתב רק דאינו רשאי להחמיר אבל לכתחילה ודאי גם לשיטת המהרי״ל צריכין להתענות ופשוט וק״ל.

סימן תמ

תשעה באב שחל ע״ש

עוד להנ״ל

עוד כתב שם בשו״ת מהרי״ל סי׳ מ״ה דיש שכתבו דבט׳ באב דוקא צריך להשלים כשחל בע״ש ע״ש.

ולפענ״ד הוא תמוה דהא ט״ב א״א שיחול בע״ש בזמנינו שמקדשים ע״פ חשבון לא ע״פ ראי׳, ועיין א״ח סי׳ תק״נ ס״ג כל ד׳ צומות הללו אם חלו להיות בשבת נדחין לאחר השבת, הג״ה ואם חלו בע״ש קורים בשחרית מנחה ויחל, ועיין מג״א ובאחרונים שם דהאי לישנא לאו דוקא דהא ד׳ הצומות הללו א״א לחול בע״ש לפי הקביעות המבו׳ סי׳ תכ״ח כ״א עשרה בטבת בלבד אבל בלשון המהרי״ל א״א לומר שהוא שלא בדיוק שהרי כתב דבט׳ באב דוקא צריך להשלים כשחל בע״ש וג״ע.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תמא

ערב שבת חזון שהתפללו מבעוד יום אי מותרין לאכול בשר

ד׳ מרחשון התשל״ג בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי היקר הרה״ג וו״ח נו״נ וכו׳ כש״ת מוה״ר **אפרים גרינבלאט** שליט״א ממפיס טענ.

אחדשכ״ת. בשבת חזון המתפללים מעריב קבלת שבת מוקדם אי יכולים לאכול בשר אפילו שעדיין לאו לילה ממש הוא.

ולפענ״ד פשוט דכיון שקבלו עליהם שבת והוא כבר מפלג המנחה ולמעלה שעכ״פ חל הקבלה יכולין לאכול לא מבעיא למ״ד תוס׳ שבת דאורייתא אלא אפילו למ״ד דהוא דרבנן מ״מ אתי קדושת שבת דרבנן ומפקיע אבילות ישנה דרבנן ופשוט. וכמדומה לי שכן ראיתי להדיא בא״ר סי׳ תקנ״א.

אלא דגדולה מזה אני אומר אפילו אם חל תשעה באב בשבת ונדחה ליום א׳ ג״כ אם קבל עליו שבת מותר לו לאכול סעודת שבת ומקדש על היין כבכל שבת ועיין ש״ע שם סי׳ תקנ״ב וגם זה לפענ״ד פשוט ואדרבה אם יעכב עצמו שלא לאכול בשביל זה נראה כאבילות בפרהסיא הגם שאינו חייב לאכול בשר ויין בשבת ויש לו זמן מאוחר ועיין באחרונים שם כן לענין שבת כיון שמעכב עצמו בשביל שהוא ת״ב עבירה הוא בידו וכל המענג את השבת זוכה לנחלה בלי מצרים.

דברי ידי״נ דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תמב

לאכול בשר בוואכנאכט ערב תשעה באב

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו באירע מילה עט״ב דמבואר בש״ע דמותר לאכול בשר בסעודה קודם חצות מהו לאכול בשר בסעודה שנוהגין לעשות בלילה שקודם המילה שקורין וואכנאכט.

תשובה. **לפום** ריהטא נראה שאסור לאכול שהרי נסתפקו האחרונים אי זה סעודת מצוה בכלל ולהתיר לאכול בשר עט״ב אפילו בלילה מי יקל ראשו וראיתי בשו״ת מוהר״י ברונא סי׳ קנ״ב מעשה ואירע מילה בערב ט״ב והעידו בפני שאכלו בשר בבקר ולא בלילה שלפניו וכן עשו מעשה בווירצביר״ק ובריגנשפור״ק ולא בלילה שלפני המילה ע״כ ועיין א״ר סי׳ תקנ״א (אות כ״ו לבוש) כתב בשיכ״ג בלילה לפני המילה אין לאכול בשר ואין ליקח מנגנים ע״כ אך יש לעיין בנחלת שבעה סי׳ י״ב לילה שלפני מילה מזמנין המוהל והסנדק ושאר קרובים ואוהבים הוי סעודת מצוה ומי שאינו אוכל בשר בחול או בב׳ וה׳ כי אם בסעודת מצוה וכו׳ מותר לילך ולאכול בשר בסעודה זו ע״כ וא״כ במילה יהא מותר לאכול בשר בסעודה זו מיהו במג״א סי׳ תר״מ כתב שיש להחמיר לענין נדר ובהגמ״יי פ״א מה׳ ברכות כתב בלילה שלפני המילה רגילין לקבוע עצמן על היין ועל הפירות ע״כ משמע קצת דלאו מצוה הוא ע״כ.

איברא דהש״ך יו״ד סי׳ קע״ח סק״ו כתב מה שנוהגין בארצות אלו שעושין סעודה בלילה שלמחר מלין התינוק (שקורין וואך) אין איסור וכו׳ משמע דאיסור ליכא אבל מצוה ודאי לא הוה ואינו נקרא סעודת מצוה וכ״כ בשו״ת חו״י סי׳ ע׳ ועיין שו״ת שבו״י ח״ג סי׳ ל״ו ובפת״ש יו״ד הנ״ל ובדג״מ שם ועיין עוד פת״ש סי׳ רי״ז אות ט״ז. עכ״פ מצינו בזה מחלוקת ודעבד כמר עביד ודעבד כמר עביד וכל כונותיו יהיו לש״ש.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תמג

המקדש לבנה קודם ט"ב מהו לזמר טובים מאורות

מוצ"ש כי תשא לכבוד ידידי הרה"ג ר' **אפרים גרינבלאט** שליט"א, בעמח"ס רבבות אפרים.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שאלתו אי מותר לנגן טובים מאורות המקדש לבנה קודם תשעה באב שאסור בנגינה.

ולפענ"ד דבר זה דברים שאין להם מקור בש"ס קשה להשיב עליהם וכל ערוס יעשה בדעת והרי אפילו בשבת ישנם מבני אשכנז שאינם מנגנים לכה דודי בשבת חזון וכ"ש בחול ואף דכוונתו רצויה והמשכיל ידוס וכדאי הוא בית אלקינו לבטל נגינה זו, ומ"מ המקיל אין גוערין בו שהרי כתב הרמ"א ז"ל בא"ח סי' תכ"ו ולכן עושין שמחות ורקודין בקידוש החדש דוגמת שמחת נשואין (בחיי פ' וישב וצ"ע) וכיון דמבואר גודל המצוה מי שכוונתו לש"ש אין מזניחין אותו אלא שהרמ"א לשיטתיה בס"ב שם דאין מקדשין הלבנה קודם תשעה באב ולא קודם יה"כ ובמוצאי יה"כ מקדשין אותו דאז שורין בשמחה אבל לא במוצאי ט"ב או שאר תענית (ד"ע) ע"ש.

ואילו לפמ"ש במקום אחר דהנושא אשה קודם י"ז בתמוז ועשו שבע ברכות לאחר י"ז בתמוז מותר לעשות ריקודין כיון שיו"ט שלו הוא א"כ הכ"נ ומיהו י"ל אדרבה התם שכבר נכנס מקודם י"ז בתמוז אלא דמ"מ האחרונים כתבו דהא דאסור לישא בימים אלו אינו אלא מפני סימנא מילתא וח"ו רוע מזליה אבל מעיקר דינא מותר לישא וכיון דהרמ"א כתב דהוא כעין נישואין ועושין שמחות ורקודין בקה"ח דוגמת שמחת נשואין ונוהגין לומר דוד מלך ישראל חי וקים שמלכותו נמשל ללבנה ועומד להתחדש כמותה וכנסת ישראל תחזור להתדבק בבעלה שהוא הקב"ה דוגמת הלבנה המתחדשת עם החמה שנאמר שמש ומגן ה' וכו'. והעיקר שכל כוונותיו לש"ש ואשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תמד

מהו לשתות יין הבדלה בשבת חזון

ג' נצו"י התשל"ה בנ"י

מע"כ ידידי היקר וו"ח נו"נ ירא"מ חוב"ט הרה"ג כש"ת מוה"ר דוד יהודה לייבל ווילינער הי"ו ראש הכולל תו"ד.

אחדשה"ט וש"ת בידידות. ומ"ש שמבואר ברמ"א סי' תקנ"א סעי' י' ונוהגין שלא לשתות יין בבהמ"ז ולא בהבדלה אלא נותנין לתינוק ובמהרי"ל כתב שאין לדקדק בזה ונפשו בשאלתו במי שאין לו תינוק והוא בבית אחר ויכול לשמוע שם הבדלה אי יכוין לצאת בו שלא יצטרך להבדיל בעצמו ולשתות הכוס.

והנלפענ"ד דמוטב שיבדיל לעצמו וישתה הכוס כיון שהתירו לשתות עכ"פ כשאין לו תינוק שהרי כתב הסמ"ע ח"מ סי' רצ"א דת"ח אין סומכין על הבדלה שבבה"כ (לפי מה שאמרו שם דבת"ח זמן פטור על הכספים עד שיבדיל) והביאו המג"א א"ח סי' רצ"ו סק"י, והגם שהמג"א שם כתב ולא ידעתי למה ועיין מחצה"ש שם מ"מ לא חלקו על עצם הדין.

ובש"ע הגרש"ז כתב דלפיכך נהגו העולם שכל אחד חוזר ומבדיל בביתו אף אם כל ב"ב היו בבהכ"נ, לפי שאין דעתם כלל לצאת י"ח בהבדלה שבבהכ"נ, ובח' כתבתי טעם בס"ד אמאי ת"ח מהדרין דוקא להבדיל בעצמו ולא כן בקידוש, לבד מטעם המג"א משום בב"ב, או משום מצוה בו יותר מבשלותו שכתבו קצת אחרונים, כתבתי דיש בה עוד ממה שכתב בזוה"ק בראשית, וכיון שכן נראה דבשבוע שחל בו ט"ב נמי ניחא ליה דיבדיל בעצמו ומותר לשתות, ובפרט שבתשו' מהרי"ל סי' ט"ו כתב שלא ראה מרבותיו נזהרים מלשתות יין הבדלה, וכן קבלתי אני הקטן ששותין יין הבדלה אפילו בשבוע שחל בו ט"ב, ולכן לפענ"ד שיבדיל לעצמו גם כה"ג.

ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תמה

לשמוע זמר נכרים גורם תרבות רעה בביתו

מעכ"י הדגול שליט"א.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו לענין שאמרתי שאסור לשמוע זמר נכרים שזה ח"ו גורם לתרבות רעה בביתו ואם יש לזה מקור או שהוא ממדת חסידות או מקבלה.

ולפענ"ד הנה מבואר באחר שיצא לתרבות רעה ר"ל ואמרו ז"ל שטינא היתה בלבו דלא פסק זמר יווני מביתו עיין חגיגה (ט"ו ע"ב) דבגמ' שלנו הגירסא זמר יווני לא פסק מפומיה, ומיהו בפ' ר"ח שם טינא היתה דלא פסק זמר יווני מביתו ע"ש, וא"כ ח"ו בבית שנשמע זמר יוונים תמיד ח"ו גורם לתרבות רעה בבית והרבה יש להזהיר בזה ובס"ח כתב שאפילו לזמר לקטן לישנו אסור אם הוא זמר של עכו"ם ע"ש וברמב"ם ז"ל האריך הרבה בכלל לזמר כהיום,

עיין תשו׳ הרמב״ם (מקנ״ג) סי׳ רכ״ד שאלה מארס צובה ועיין לקמן בספרינו כאן סי׳ תס״ד וק״ל.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תמו

לשמוע רעקארדם בט׳ באב כדי להקל התענית

מע״כ ידידי כו׳.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו בקטן שהגיע לחנוך וקשה לו להתענות בט״ב ואם ישמעו איזה רעקארדם וכדומה יוכלו להתענות איזה מהם עדיף.

ולפענ״ד פשוט דמוטב שלא יתענה ואל ישמע שיר בבית כי אם לא יתענה יהי׳ אונס ואפילו גדול באונס פטור מלהתענות ואם יתעלם בשיר הרי הוא עובר בידים על איסור שיר בת״ב וכן מצאתי בס׳ חסידים תש״מ (דפוס טאראנטא) וז״ל בבית אחד הי׳ נשמע בבית משוררים וכלי שיר בת״ב אמרו הזקנים להוציאם אמרו אנחנו מתכוונים כדי שאתם קטנים יתענו ומפני קול השיר לא יהיו חלשים אמרו מוטב שיאכלו ואל יהא שיר שמחה בבית ע״כ.

מבואר שאסור לשמוע רעקארדם או כיוצא בזה כדי שיוכל להתענות וכדי הוא שריפת בית אלקינו לקונן ולהתאבל עליו וערבה כל השמחה עד שיבנה בב״א.

בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תמז

לברך ברכת הגומל בתשעה באב

י״ב מנ״א התשמ״ב בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי בלתי מכירו רודף אחר המצות ירא״מ וכו׳ כש״ת חיים משה יקותיאל שווארץ הי״ו.

אחדשכ״ת בידידות. בדבר שאלתו אם שרי לברך ברכת הגומל בתשעה באב, ואם מותר מתי מברך בשחרית או במנחה.

ואומר על ראשון בענין אי מותר איברא כן הדבר מפורש שמותר לברך ברכת הגומל דהרב בעל פחד יצחק מע׳ הב׳ ז״ל ד״ה ברכת הודאה הביא דבש׳ התל״ג ביום ט״ב לא הניח החבר הלוי שנכדו יברך ברכת הגומל בס״ת אבל חכם שבא״י העיד שמברכין ברכת הגומל בא״י בט״ב כי מי יודע אם יחי׳ יום אחר ועוד אין מחמיצין את המצות וזריזין מקדימין כ״ש שכפי הדין אין ג״י בלא ברכה״ג א״כ טעה הלוי ע״ש ובפתח הדביר סי׳ רי״ט אות י״ז הביאו והאריך לתרץ דברי הלוי דברכת הגומל וברכת שהחיינו כחדא נינהו וכיון דכתבו דאין מברכין שהחיינו בין המצרים עיין ש״ע א״ח סי׳ תקנ״א א״כ ה״ה ברכה״ג שנכלל בברכת שהחיינו ולבסוף העלה גם הוא ז״ל דמותר לברך ברכת הגומל אפילו בט״ב וכ״ש בבין המצרים.

וכבר אמרתי לפ״מ דקיי״ל דחולה שנתרפא בימי אבלו מברך ברכת הגומל עיין כרס שלמה סי׳ רי״ט אלא שאינו עולה לתורה א״כ כ״ש דמי שנתחייב בט״ב שמברך שאבילות ישנה הוא וקיל לגבי כמה עניינים שוב מצאתי ביפה ללב סי׳ רי״ט אות ה׳ שכתב כן והנאני, עכ״פ פשוט דמותר לברך.

סימן תמח

מתי לברך ברכה״ג בת״ב שחרית או מנחה

עוד להנ״ל

ובענין מתי יברך בשחרית או במנחה נראה פשוט דאם אפשר לו בשחרית יברך בשחרית דכיון דמותר לו לברך הרי יש כאן זריזין מקדימין למצות ואפילו ביום אחד יש דין זריזין ואם אפשר לו יעלה לתורה כיון דבט״ב עולין לתורה ולא דמי לאבל שמברך ואינו עולה לתורה דאבל אסור לעלות אבל בט״ב שתקנו לעלות ודאי מוטב שיעלה לתורה ויברך אם אפשר.

ומיהו אם אי אפשר לו בשחרית לעלות לתורה מפני חיובים אחרים ובמנחה אפשר לו לעלות יש להסתפק אי עדיף ליה להמתין עד המנחה ויברך בשעת עליתו לתורה או שיברך בשחרית בציבור אפילו אינו עולה ולפוס ריהטא כיון דנהג עלמא לברך אחר קריאת התורה ימתין עד למנחה ויברך ובאם לא יוכל לעלות גם במנחה אז יברך בשחרית ויצא ידי חובתו כנלפענ״ד.

אלו דברי ידידו דושה״ט ושכ״ת מוקירו בלתי מכירו המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תמט

המשתתף עם מסיימי מסכת ולא למד עמהם אי יאמר הדרן עמהם

א׳ לסדר צדק צדק תרדוף התשכ״ו

מע״כ ידידי ורב חביבי הרה״ג וו״ח וכו׳ כש״ת מוה״ר אפרים גרינבלאט שליט״א,

אחדשה״ט. ובדבר ספיקתו במי שבא לסיום מסכת ולא למד עמהם אי יכול לומר הדרן עלך עם המסיימים.

ולפענ״ד הנה באמת כי קשה להשיב בדברים כאלו שאין להם מקור בש״ס ופוסקים וההדרן בכלל הוא

דבר שאינו מבואר בש"ס, עיין בס' הזכות לאחי הרמ"א ז"ל מה שפי' בזה ונצטיין בכל הש"ס ומ"מ כיון שכבר בא לידי נראה דיכול לומר עמהם שהרי הבא לסיום הרי הוא נטפל לעושי מצוה עכ"פ והרי אמר רבי עקיבא לא בא שלישי אלא להחמיר עליו לעשות דינו כיוצא באלו א"כ ענש הכתוב את הנטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר את הניטפל לעושה מצוה כעושה מצוה (עיין סנהדרין ט' ומכות ה' ע"ב) וא"כ הרי גם הוא בכלל הלומדים הוא כיון שהוא נטפל לעושה מצוה. ונראה דמה"ט נוסח התפלה בלשון רבים הדרן עלך והדרך עלן אכולנה וכיון שאינו אלא תפלה בלי שמות יכולין לומר כולם ואולי אדרבה מי שלא למד צריך יותר להתפלל שהקב"ה יאיר עיניו שילמוד.

סימן תנ

ביאור תפלת הדרן עלך

עוד להנ"ל

ומעתה נראה לפענ"ד לומר בדרך אגדה דלכאורה יש להבין מהו ענין של התפלה הדרן עלך והדרך עלן וכל הנוסח, יהדר ויהדר וילמוד.

ונראה דהנה אמרו ז"ל (נדה ל') תינוק במעי אמו נר דולק על ראשו והמלאך לומדו כל התורה כולה וכשיצא מלאך סוטרו על פיו ושוכח הכל. ומקשין העולם א"כ מה מועיל כל הלימוד של המלאך, ותי' דאלמלא למדו המלאך תורה א"א הי' ללמוד תורה ואפילו אות אחד לא הי' בשכלנו להבין מתורה הקדושה אלא שע"י שהמלאך לומדו אף ששוכח אבל נשאר עכ"פ הרושם שאם ילמוד יזכרהו ויבין.

ומעתה נראה לומר דזה שתקנו לאחר שלמד מסכת שאומרין הדרן כלומר שיהדר עלן המסכת שלמדנו במעי האם והדרך עלן דעתן עלך ודעתך עלן וכוונתו על שיחזור לו התורה שלמד במעי אמו וזה הוא התפלה אבל לפי זה אתי שפיר מאד דודאי כ"ע יכולים להתפלל ע"ז וק"ל.

אלו דברי ידידות ידידו המברכו בברכת כתיבה וחתימה טובה דושה"ט בכל עת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנא

לעשות סיום על ספרי מוסר

למע"כ האי צורב עוסק בחקי חורב שליט"א.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו להפוסקים דיש לעשות סיום על כל ספרי קדושה מהו לענין ספרי מוסר אם הם בכלל תורה לפמ"ש הנוב"ק א"ח סי' ל"ה דספרי מוסר מלאים סברות כרסיות ואין דרכו לעיין בהם ובהנהגת אדם מהגה"ק בעל נועם אלימלך אות כ"א שישמור עצמו מלדבר דברי מוסר בביה"מ ע"כ.

והנה באמת בדבר זה אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר ודאי ישנם ספרים הנקראים ספרי מוסר והם סברות כרסיות וכמה פעמים נגד דברי חז"ל שהיו אותם הנקראים בעלי מוסר ע"ה ולא ידעו כל הש"ס וכל התורה וכמה פעמים כתבו היפך ממה שכתוב בש"ס ופוסקים וספרים כאלו ודאי אין נקראין ספרי קודש ואדרבה אפילו סברות כרסיות קשה לומר עליהם דהני בעלי מוסר מזמן הנוב"י עכ"פ היו מלאים מסברות כרסי צדיק לא כן דורנו השפל שירד פלאים שכרסנו כרס חמורים ולא כחמורו של ר"פ בן יאיר, וע"ז אמרו חז"ל תמה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח דבעל מוכיח צריך לדעת כל התורה קודם שיוכיח לאחרים. אבל מ"מ ח"ו בשביל זה להטיל דופי בכל ספרי מוסר ואם מרן הגר"א ז"ל אמר שאם הי' בעל מסילת ישרים בחיי חיותו הי' הולך ברגליו לקבל פניו ודאי ספרים כאלו הם בכלל ספרי קודש ולא כל הניגונים הם נגון אחד אלא יש ויש.

ובגמ' (שבת ל"ב ע"ב) מכריז ר' ינאי חבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, עוד שם אמינא לך אנא דגברא דחיל חטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין הוא ופרש"י אמינא לך כלומר אתה מעטת בשבחו ע"ש, עכ"פ ספרי מוסר האמתיים ודאי בכלל ספרי קודש הם וגם הנוב"י לא כתב אלא על הני שבנוים על סברות כרסיות אבל ספרי מוסר הבניות על דברי חז"ל הם קודש מלאים יראת ה' ואהבתו וראשית חכמה יראת ה' ודו"ק.

ידידו דושה"ט בלתי מכירו המברכו בברכת התורה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תנב

בישל שני תבשילין בקדירה אחת אי מותרין לשני בני אדם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשב"ת. על דבר מה ששאל בט"ב בסעודה המפסקת שבישל שני תבשילין בקדירה אחת אי מותר לאכול לשני בני אדם ראובן תבשיל אחד ושמעון תבשיל אחד או כיון שנתבשלו יחד נאסר לאכול כיון שקבלו טעם.

עיין שו"ת כנה"ג ח"ב סי' ל"ו שנחלקו בזה שני ת"ח והכנה"ג הכריע דכל אחד אוכל תבשיל אחד והביא ראי' מהטור בשם מהרי"ץ גיאות ז"ל דאין ההקפדה אלא על האכילה שלא יאכל אדם שני תבשילין ולא אבישול שלא יבשל

ע"ש והובא בשע"ת סי' תקנ"ב אות ב', ועיין עוד (פתח עינים מס' תענית) ולכן נראה דיש לסמוך על זה ולהקל.

סימן תנג

תבשיל אחד שנתבשל בשתי קדירות אי מותר לאכלו עט"ב

עוד להנ"ל

עוד נסתפק שם בתבשיל אחד שנתבשל בשתי קדירות ורצה החכם לומר אחר דכל המאכל שוה והוא מין אחד אפילו בשתי קדרות שרי, והכנה"ג חלק עליו דכל שנתבשל בשתי קדרות אעפ"י שהוא מין אחד ובישול שוה אסור ע"ש, ולפ"ז לכאורה אפי' בישל בקדרה וחזר ובישל באותה קדרה נמי הו"ל שתי קדרות, ומיהו המג"א א"ח סי' תקנ"ב סק"ג כתב דדוקא שא' בלילתו רכה והשני בלילתו עבה אבל אם שניהם בשוה אין קפידא לבשל בב' קדירות ע"כ. ועיין ברכ"י שם שחכמי זמנו הסכימו להכנה"ג ובשע"ת הצריך עיון, ובאמת כי לא מובן כלל דמה יעשה מי שיש לו קדירה קטנה וכריסו רחבה וצריך לבשל בשתי קדרות לאכול לשובע באותה קדרה, ואם יבשל ויחזור ויבשל והי' שוב ב' קדירות, גם במלונות שמבשלים להרבה אנשים בהרבה קדרות מאכל אחד לא יוכלו ליתן מקדרה שני' כשיבקש עוד לאכול וכיוצא בו וצ"ע, ולפענ"ד יש לסמוך ולפסוק כהמג"א.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תנד

ט"ב שחל בשבת להבדיל בשבת מפלג המנחה

מע"כ ידידי היקר כו' כש"ת וכו' שליט"א.

אחדשכ"ת. על דבר השאלה בט"ב שחל להיות בשבת שאין מבדילין עד יום ראשון בערב ולכאורה לפ"מ דקיי"ל (ברכות כ"ז) ובש"ע א"ח סי' רצ"ג ס"ג דמי שהוא אנוס יכול להתפלל של מו"ש מפלג המנחה ולמעלה ולהבדיל מיד אבל לא יברך על הנר וכן אסור בעשיית מלאכה עד צה"כ א"כ הכ"נ כיון שאין לך אונס גדול מזה שלא יוכל בלילה להבדיל א"כ יתפלל מבע"י ויבדיל על הכוס מפלג המנחה.

איברא דשאילתא דא הוא שאילתא דרבנן קשישאי דהרא"ש פ"ד דתענית ס"מ הביא וז"ל כתב בה"ג והשתא דקיי"ל ברכות (כ"ז ע"ב) מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס היכא דמיקלע ט"ב בחד בשבת דמיתבעי לאיפסוקי ממאכל ומשתה מבעוד יום מהו לאבדול, כיון דאמר מר בשאר שבתות מתפלל אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס הכ"נ אומרים הבדלה מבעוד יום או דלמא כיון דאילו מבדיל קבלוה לט' באב עליה כדרב (עירובין מ') דאמר בדילנא ואחייב ליה בעינוי דשוויה חול דהא אמר המבדיל בין קודש לחול ואתסר ליה בשתיה וכו' הלכך לא מבדיל עד דנפיק חד בשבתא ומבדיל כדשרי בתעניתא מיקמי דליטעוס וכן שליח דציבורא מבדיל בבי כנישתא אבל אנורא לא לבריך אלו דברי בעל ההלכות ואלו דברי הרמב"ן ז"ל שדחה דברי רבינו הבה"ג דכיון דא"א להבדיל במוצש"ק א"כ שייך בטלה ליה לגמרי דין הבדלה ואינו מבדיל כלל ביום שני ואיכא מ"ד דמבדילין ונותנין לתינוק לשתות וגם הא דחה לה, ע"ש ומיהו הרא"ש ז"ל כתב דנהגו העם כדברי רבינו הבה"ג ועיין ש"ע סי' תקנ"ג ובהגהות רע"א ס"ב.

דברי ידידו דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תנה

חולה שאוכל בט"ב שחל ביום א' מתי יבדיל

לכבוד הרה"ג וו"ח וכו' כש"ת הרב ישראל אלטוסקי שליט"א מ"ש בירושלים עיה"ק.

אחדשכ"ת. על דבר חולה שאוכל בט"ב שצריך להבדיל מתי יבדיל וכן בשט"ב נדחה ועושין ברית והבעל ברית והסנדק והמוהל אוכלין מתי עושין הבדלה.

תשובה. הנה פשטות הדברים היה נראה דקודם שהולך לאכול יבדיל ואם לא אוכל במוצש"ק עד יום א' בצהרים אז יבדיל אמנם ראיתי בשו"ת כנה"ג ח"ב סי' ע"א שכתב דחולה שמותר לאכול כיון דלדידיה הותרה האכילה ויכול לאכול כל שעה שירצה בין ביום ובין בלילה ולכן יבדיל מיד אחר תפילת ערבית כמנהג להבדיל בשאר מוצאי שבתות אבל בעלי ברית שהיתר אכילה שלהם דחויה הוא ולא הותרה להם לאכול עד אחר המילה יבדיל אז ותמה על הפוסקים שלא ביארו זה ע"ש.

ומיהו כל זה בחולה שבטח שיאכל ולא באדם חלוש שלא ברור לו שיוכל להתענות איברא דלפמ"ש הרמ"א סי' תקנ"ד ס"ו דבחולה צריך לאכול נוהגין להתענות כל זמן שאין להם צער גדול א"כ לעולם לכאורה אפשר להם להמתין עכ"פ עד הבוקר ואולי מה"ט לא נהגו להבדיל מיד ומיושבת תמיהת הכנה"ג מה שלא ביארו זה הפוסקים והבן וכנלפענ"ד לנהוג אם לא מי שצריך לאכול מיד.

ודע דמי שמבדיל בט"ב מחמת חליו לפענ"ד יכנס את ב"ב ויוציאם כבר בהבדלה שלו שמבדיל, וכדי שלא יהא דבר זה תמוה להם יסבור להם שמחמת חליו הוא ולא חיישינן בכה"ג דילמא אתי למיסרך ועיין מאירי עירובין דף מ' ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תנו

לקרות פ' הקרבנות בתפילה בט"ב

חודש הרחמים התשנ"א קרית אונגוואר ירושלים עיה"ק ת"ו
כבוד הרה"ג מוה"ר הרב **ישראל חיים יעקובי** שליט"א
מח"ס זכרון אליהו וס' אומר בדעת.

אחדשכ"ת. במ"ש דברי הרמב"ן ז"ל תענית ל' א' אמ"ש דאסור לקרות בתורה וכתב שם הרמב"ן ז"ל נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת הקרבנות בבית הכנסת לפי שאסור לקרות בתורה ודייק מעכ"ת דמשמע שכל אחד בביתו כן קראו ורק בביהכ"נ נמנעו מלקרוא ותמה כיון שאיסור קריאה משום שמחה גם כשלומד בביתו משמח.

ולאחר הסליחה שגגה הוא דהדיוק ברמב"ן אינו דיוק אלא אדרבה כוונת הרמב"ן ז"ל פשוטה דבביתו ודאי אסור לקרא קרבנות ושום אדם לא יקרא כי הוא לימוד התורה ולזה גם הרמב"ן ז"ל מודה, אלא דהרמב"ן ראה יש נוהגין אפי' כשבאו לבית הכנסת להתפלל וכשבאו לקריאת פ' הקרבנות מנעו עצמן מלקרא מפני שאסור לקרות בתורה וס"ל להני קצת העם שזה בכלל לימוד התורה הגם שהוא דרך תפילה והוא מסדר היום שבכל תפילה וע"ז פליג הרמב"ן ז"ל אבל לקרא בבית שלא בשעת תפילה לית מאן דכר שמיה, ופשוט דאם מתפלל ביחידות לסיבה שאין לו או שלא יכול ללכת למנין אז ודאי שדעת הרמב"ן שיחיד נמי קורא בביתו כיון שהוא מסדר היום.

ובאמת כי יש בענין קרה"ת בת"ב עיקולין ופשורין שדברים הרעים מותר לקרות עיין א"ח סי' תקנ"ד ועיין תשו' מהרי"ל סי' כ"א וכבר רציתי לחלק בזה אמ"ש הט"ז בת"ב שחל להיות בשבת שמותר לאכול בשר ויין ולמה לא ילמוד תורה מפני ששמחה היא ומשמחת והרי אין לך שמחה אלא בבשר ויין ועיין בכור שור שם על הגליון שהביא היד אפרים ומיהו לפענ"ד כבר אמרתי דאכילת בשר ושתיית יין הוה כמו אבל דג"כ מותר בבשר ויין ואדרבה תקנו לאבלים כוסות וכתוב תנו יין למרי נפש ואפ"ה ללמוד תורה אבל אסור וא"כ הני שני דברים נינהו והארכתי בזה בס"ד במקום אחר.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תנז

ביו"כ וט"ב לאחר נטילת ידים מעביר על עיניו קצת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. א"ח סי' תקנ"ד ס"י נוטל אדם ידיו שחרית וכו' ולאחר שניגב ידיו ועדיין לחות קצת מעבירם על עיניו וכו' ועיין טור בשם הירושלמי תענית פ"א ה"ו לפי גירסתו ועיין ביאור הגר"א ביאור הדברים דבירושלמי לגבי יו"כ כתיב מקנח ידיו ולא בט"ב ולהטור גם בט"ב והוא לכאורה לפי בעית הירושלמי ולא משני ולכן י"ל גם לדידן דאזיל לחומרא.

ונראה הא דבעי ניגוב דביו"כ וט"ב אסור רחיצה והנוטל ידיו נמי הגם דלצורך מ"מ לאחר נטילה נהנה מהמים שהוא בגדר איסור ולכן אמרו ז"ל רוחץ ידיו ומקנח ומה"ט אמרתי בס"ד לתרץ קושית המל"מ והאחרונים פלפלו בו בכה"ג כשטבל אמרו עלה ונסתפג דמאי קמ"ל ורצה המל"מ ועוד אחרונים לחדש דמים אפילו לח חוצץ גבי בגדי כהונה, ולפענ"ד פשוט דכיון שטבל לאחר טבילה שמא יהנה מהמים שעליו וכמו לגבי מעין דקיי"ל הנודר מן המעיין לא יטבול בהם בימות החמה. עיין ר"ה (דף כ"ח) הנודר הנאה מן המעיין טובל בו בימות הגשמים אבל לא בימות החמה ולכן שפיר חייב להסתפג מיד כשיצא מן המקוה בכדי שלא ליהנות מן המים וה"ה כאן צריך לנגב והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תנח

מי שאכל בט"ב וצריך לברך ברהמ"ז אי יאמר נחם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר מי שאכל בט"ב וצריך לברך ברהמ"ז אי יאמר נחם. הנה ברמ"א סי' תקנ"ו פסק בשם מהרי"ל לומר נחם בבהמ"ז, וכ"כ בש"ע סוס"י תרי"ח לענין יוה"כ לומר יעו"י וכ"פ המג"א והר"א, ומיהו בשה"ל כתב דאין לומר נחם, וביו"כ אינו אומר יעו"י והסכימו כן הט"ז והא"ר סי' תק"נ, ועיין ברכ"י ובשו"ת כנה"ג ח"ב א"ח סי' ע"א דחה דברי מהרי"ל ומחלק בין יוה"כ לט"ב דיעלה ויבא אומרים אותו בכל יו"ט ובי"ה בכל התפלות, אבל נחם אין אומרים אותו אלא במנחה מטעם דבשעת מנחה הציתו האש בהיכל ולכן אין לאומרו והסתייע משבלי הלקט הנ"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תנט

מוצאי ט"ב הנדחה אי אסור בדברים שבצנעה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. ובדבר השאלה אם חל ט"ב בשבת ונדחה ליום א' אי מותר לשמש בלילה כלומר מוצאי התענית שהוא כבר ליל י"א.

לפום ריהטא נראה דרק אכילת בשר ושתיית יין אסור מיד בלילה משום אבילות של יום ומהר"ש ויטל הביא בשם אביו הגר"ח ויטל שאם הי' נדחה אכל גם בשר בלילה וכ"כ הפר"ח והברכ"י א"ח סי' תקנ"ח אות ב' וכן מצאתי בא"ר דט"ב נדחה אין להחמיר במוצאי ט"ב.

אלא שצ"ע מטעם בריאות שדעת חכמי הרפואה שאין לשמש ביום שהתענה בו לפי שנחלש מחמת התענית ורק בליל טבילה שהוא מצוה שומר מצוה לא ידע דבר רע.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תס

ברית מילה בצום גדלי' מהו לאכול על הברית

מע"כ ידידי.

אחדשה"ט, וכו'. בדבר שאלתו בברית מילה בצום גדלי' שהי' נדחה כלומר שחל ר"ה ה-ו וחל צ"ג ביום א' מי ומי המותרין באכילה.

נלפענ"ד דלכ"ע מותרין אבי הבן והסנדק והמוהל לאכול דיו"ט שלהם הוא וכ"ש הוא מט"ב שנדחה בסי' תקנ"ט ומה שנסתפק הט"ז בצ"ג היינו בכל שנה שכיון שנדחה בראשון ונקבע ליום אחר ר"ה הו"ל אז קביעות כלומר דכיון דלעולם הוא יום אחר ר"ה לא נראה לכל דחייתו ואולי באמת ג"כ לא מקרי דחוי' כיון דכן נקבע אבל כה"ג שנדחה דהו"ל תרי נדחה כ"ע מודי דמותר לאכול כנלפענ"ד להלכה ולמעשה בס"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תסא

להיות מוהל בברית מילה בי"ז בתמוז וההורים עשו סעודה

ק"א ירושת"ו ג' מטות תנש"א

כבוד ידי"נ אשכול הסופר ירא"מ ת"ח ובע"מ הרה"ג כו' כש"ת מוה"ר ר' דוד גרינצווייג שליט"א סופר סת"ם בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. ועל דבר שאלתו אודות בנו היקר שהוא מוהל וקרה מקרה שקראוהו למול בי"ז בתמוז לאולם שעשו שם הברית מילה ולפי שההורים הם בעונ"ה אינם שומרי תו"מ תקנו שם גם סעודה ביום התענית ולא רצה לקבל להיות מוהל ולקחו להם מוהל אחר ועתה נפשו היפה בשאלתו אי יפה עשה שלא קבל או כיון שממילא הם לקחו מוהל אחר אין כאן לפנ"ע והי' לו למול ולקיים המצוה ומה שיעשו אח"כ סעודה אין זה איסור שלו.

והנלפענ"ד דודאי לעצם הדין אין שייכות למצות מילה שהקטן נימול ובין הסעודה שההורים תקנו והם יאכלו ביום שקבעו חז"ל לתענית צבור, ומה יעשה זה הקטן שבשביל זה לא נימול אותו, והגם שכתבו הפוסקים והאריך בה הרא"ש בתשו' שאפשר לקנוס את אביו שלא להכניס בניו למולם וכן לחדר אם רואים שהוא רשע להכעיס וממשיך ברשעתו ועיין שו"ת ח"ס בליקוטי תשו' סי' מ"ט וסי' נ' מיהו עד שלא קנסו אותו אין ביד המוהל לקנסו ולא למולו אלא יש עליו חיוב למולו כי התינוק מה יעשה, אלא כל זה היכי שאין כאן אב או מוהל אחר אבל כיון שיש כאן אב החיוב על האב למולו והרי המוהל טוען להאב שהגם שהוא רוצה למולו אבל לא שעי"ז יגרום לביטול תורה, שיבואו בנ"א אינשי דלא מעלי ויאכלו וישתו על חשבונו של המוהל ועיין נדרים (מ"ח ע"א) כעין זה מעשה באחד בבית חורן שהי' אביו מודר הימנו הנאה והיה משיא את בנו ואמר לחברו חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה א"ל אם שלי הם הרי הם מוקדשים לשמים א"ל נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים א"ל נתת את שלך אלא שתהא אתה ואביך שותין ומתרצין זה לזה ויהא עון תלוי בראשו כו' ע"ש. לאחר שיזמינו למשתה ועמד והקדיש לשמים ע"כ.

האמנם גם זה לא דמי לגמרי כי כאן לכאורה החיוב על האב למול ואם כיבד המוהל הרי נתחייב בדבר ומה שהאב עושה איסור באכילה וכיוצא בו הרי הוא בכלל שאר איסורים שאין אנו נמנעין מלמול את בניהם של בעלי עבירה ר"ל, לכן לפענ"ד שהמוהל מצוה עליו למול את הקטן הזה, אלא דמ"מ אם איש זה יקבל מוהל אחר כשר שימול והמוהל הזה רוצה להסיר מעצמו לזות שפתים שיאמרו מה לו לכהן בבית הקברות וכידוע שיש הרבה מרננים אחרי בני ישראל הכשרים ולכן אם כבר עשה טוב עביד, אבל אם אין מוהל אחר לפענ"ד חייב למול את בנו אע"פ שח"ו אביו וחבריו יעברו איסור אכילה שלא יתענו כנלפענ"ד.

דושכ"ת בידידות ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תסב

מי שאומנתו כלי זמר אי מותר לזמר בבתי טיאטראות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו היות כי אומנתו הוא לזמר בכלי שיר (מוזיקא) ולשחק ולרקד לפני העם ולשמחם אי מותר לעשות כן גם לעכו"ם בבתי טיאטראות וכיוצא בהם.

ולפענ"ד פשוט דאסור לעשות כן וגם לפני בני ישראל מי התיר לו חוץ מלשמח חתן וכלה וכיוצא בו בשמחת מצוה שאז אין לך דבר גדול מלקיים מצות בשמחה וכמבואר בהקדמה על חרדים מהאר"י הקדוש אשר כל מה שזכה במדרגות הי' שקיים המצות בשמחה ובתורה כתיב תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב ובגמ' תענית (כ"ב ע"א) הני תרי אחי דהוה שמחים ומשמחי בנ"א זכו לחיי עוה"ב ע"ש.

אבל להיות מזמר לעריצים פרוצים וכיוצא בזה לשם הוללות ולפעמים גם תערובות נשים ואנשים אביזרייהו דעריות או להיות סתם ליצן בשביל בצע כסף ולזמר לא שמענו, ועיין א"ח (סי' תק"ס ס"ג ובמ"ב שם בשם ליקוטי מהרי"ל ובט"ז שם ודו"ק).

בדשה"ט ובברכה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תסג

המסייד ביתו צריך להניח אמה על אמה

ג' ראה התשל"ט בנ"י יצו"א

מע"כ הרה"ג וו"ח נו"נ צמ"ס כש"ת הרב **יאפפע** שליט"א, משגיח ומורה הוראה בישיבה גדולה מאנטריאל קאנ.

אחדשב"ת בידידות. בדבר שאלתו במי שדר בדירה בשכר ורוצה לסייד דירתו אי צריך להניח אמה על אמה זכר לחורבן. ובענייתי אמרתי לו שכך מפורש בשו"ע או"ח סי' תק"ס, ואך יצא יצא ופתחתי השו"ע שנית והנה שם בפת"ש (סק"ג) הביא בשם פ"מ וז"ל, ועיין פ"מ שהדר בשכירות בית נכרי אם מסייד בכל שנה לעצמו או תולה בגדי רקמה יש לומר שצריך לשייר, עכ"ל. וכ"כ בא"א ע"ש. ומבואר נמי דאין חילוק אם שכר מבית שבעלים ישראל או עכו"ם לעולם חייב לשייר.

ודע דבשו"ת מגדל השן (סי' ס"א) כתב לחדש דמי שדר בחדר קטן שכור מבעה"ב הדר בחדר גדול, ודרך שם הולכין לחדר קטן אם מחוייב השוכר גם בחדר קטן לעשות שיור אמה על אמה. וכתב דהגם שמצד הדין אינו מחוייב, אמנם דברי הש"ס מראין להחמיר בענינים אלו ע"ש. והוא דבר חידוש, דא"כ הדר בדירה של אדם כדרך הבחורים ששוכרים חדר לעצמם כשמסיידים החדר יצטרכו להניח אמה על אמה, וגם בישיבות ופנימי' [דארמיטאר"י] לכאורה לפי מה שמבואר בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (מפתחות לסי' ש"א) שכתב הסד אפילו ביהכ"נ בסיד צריך להניח אמה על אמה עכ"ל, וא"כ כ"ש הפנימי' שצריכין להשאר אמה על אמה ולא ראיתי נוהגין גם בזה. אלא שבזה י"ל דהבחורים הישנים בפנימי' אין להם זכות בחדר אלא לישן והם כאורחים אצל ההנהלה, א"כ על ההנהלה עכ"פ להניח בפתח הכניסה אמה על אמה.

ובזה הנני ידידו דושכ"ת בידידות ובבכוח"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תסד

על מה סמכו לשמוע כל מיני זמר בכל השנה

ד' לסדר ומי יתן כל עם ה' נביאים התשמ"ה בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו' כש"ת **יצחק גרין** הי"ו תלמיד דישיבה הקדושה חיים ברלין.

אחדשה"ט וכו'. ובדבר שאלתו בדבר מה שנהג עלמא בכל השנה לשמוע ולנגן בכלי שיר כל מיני זמירות וכן כלי הנקרא רעקארד פלעיער או טעיפ בלע"ז והוא נגד סוגית הגמ' גיטין דף ו' ז' שאפי' שיר בפה אסור.

הנה מה דפשיטא דשיר אפילו בפה אסור באמת כי דבר זה במחלוקת שנוי' עיין ש"ע א"ח סי' תק"ס מבואר דלא אסרו רק שיר בכלי או בפה על היין אבל שיר בפה ולא ביין לא אסרו והב"ח חולק וס"ל דאפילו בפה ובלא יין נמי אסור דאמרינן בגמ' דוקא זמרה של מושכי ספינות או מושכי הבקרים שרי ועיין מ"ב שם ומיהו בכלי או על היין לכ"ע אסרו.

ומיהו לעצם הענין אעתיק לו מלשון הרמב"ם בתשובה (מקיצי נרדמים בא"י) סי' רכ"ד שאלה מארם צובה המותר לשמוע שירה עם שירי האזור הערביים וזמר, תשובה ידוע שעצם הזמר והניגונים כלם אסורים אפילו אין אומרים עליהם מלים כלל כאמרם ז"ל (סוטה מ"ח א') אודנא דשמעא זמרא תעקר וכבר ביאר התלמוד שאין הבדל בין שמיעת הזמר או ניגון על מיתרים או השמעת הנעימות בלא מלים אלא כל מה שמביא לידי שמחת הנפש והתרגשותה אסור, וסמכו דבריהם על איסור הנביא שאמר אל תשמח ישראל אל גיל כעמים וטעם זה ברור מאד וכו' וכבר בארו לנו הנביאים זאת ואמרו בגנותם השימוש בכלי שיר וזה אומרם הפורטים על פי הנבל כדוד חשבו להם כלי שיר וכבר בארנו בפירוש באבות שאין הבדל בין הדיבורים העבריים לדיבורים הערביים

ואין זה אסור או מותר אלא לפי הענין ואליבא דאמת אסור לשמוע דברי טפשות אפילו נאמר שלא בשירה, ואם מנגנים אותם בכלים יש בכאן שלשה איסורים איסור שמיעת דברי טפשות ונבלות הפה, איסור שמיעת שירה ר"ל זמרה בפומא (כפסק הב"ח) ואיסור שמיעת (כלי) מיתרים. ואם זה במקום שתיית יין יש איסור רביעי והוא אמרו יתעלה והי' כנור ונבל ותוף וחליל ויין משתיהם, ואם המזמרת אשה, יש שם איסור חמישי לאומרם ז"ל קול באשה ערוה וכו', והתימה על אומרכם במעמד כשרים והכשרים לפי דעתי אינם מצויים במקומות שתיית משקה משכר ומכ"ש (אינם כשרים) אם יוסיפו על זה ע"י שמיעת כלי שיר ושלום וכתב משה עכל"ק.

הנה ביאר לן רבינו הגדול כמה איסורים על שמיעת זמר ועיין ס"ח סי' קמ"ז קנ"ח רל"ח רנ"א ש"ב שט"ו תכ"ט לשמוע ניגונים שמשתמשים בהם עכו"ס ועיין ש"ע א"ח סי' נ"ג ובמג"א שם סקל"א ודו"ק בכל אלו המקומות.

ועיין עוד מה שכתבנו בענייתן בספרינו משנה הלכות ח"ו מסי' ק"ו, ק"ז, ק"ח בענין שמיעת נגינה מתקליטים בזה"ז והארכתי שם קצת בהני עניני ועיין מאירי גיטין ז' ובשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' קכ"ג.

והשי"ת יחוס וירחם עלינו ועל פלטתינו אם בזמנו אמר רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דאם יוסיפו ע"י שמיעת כלי שיר אינו במעמד כשרים עכ"פ הירא את דבר ה' ודאי יש לו לדאוג על חורבן בית מקדשינו ותפארתינו וישים לפניו החמשה איסורים שהם מפורטים בדברי הרמב"ם ז"ל והמונע מהם לזמר ולשמוע יזכה לחמשה קולות של שמחה שהם כנגד חמשה קולות שמקיימים במצות שמחת חתן וכלה.

ידידו בלתי מכירו המברכו בברכת התורה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תסה

להניח אמה על אמה זכר לחורבן

כ"ח לחדש הגאולה התשל"א בנ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרבני המופלא יר"א וכו' ר' **אלי' משה קאפפעל** הי"ו.

אחדשה"ט. במ"ש מה שמבואר בש"ע (א"ח סי' תק"ס) שמשחרב ביהמ"ק תקנו חכמים שהבונה בית משייר מקום אמה על אמה זכר לחורבן האם זה דוקא בבית שלו אבל מי יש לו דירה בשכר פטור או גם מי שיש לו דירה בשכר חייב.

ולפענ"ד הנה הפמ"ג בא"א אות ד' שם כתב דהדר בשכירות בבית עכו"ס אי סד בכל שנה לעצמו או בבגדי רקמה צריך להניח אמה על אמה והביאו הפ"ת וכן הביאו האחרונים ועיין ס' ארחות חיים (ספינקא) סי' תק"ס אות ב' בשם שו"ת מגדל שן סי' ס"א ע"ד מי שדר בחדר קטן שכיר. והטעם פשוט דהזכר לחורבן הוא על הדר ולא על הבית שאין שייך זכרון על הבית אלא על הדר שם שיהי' לו לזכר, ולכן הנכנס לבית אין צריך לעשות כלום כמו שקיי"ל בלוקח חצר מסויידת ומצויירת הרי זו בחזקתה ואין מחייבין אותו לקלוף הכתלים ועיין ריטב"א ב"ב דף ס' דאפילו ידענא שעשאו ישראל ועיין רדב"ז סי' תר"מ אבל אם אח"כ סד לעצמו או כייר בבגדי רקמה חייב לשייר.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תסו

חתן שקבעו זמן חתונה י"א טבת מתי יתענה

ד' להדלקה שנת וירם קרן לעמו בנ"י יצו"א
כבוד הבחור החתן תמים במעלות מו"מ כחתן יכהן פאר צ"מ כמר **ישעיה צבי פריעדמן** הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר שאלתו היות כי קבעו אצלו זמן חתונה אי"ה ליום י"א טבת מה יהיה דינו לענין התעניתים שי' בטבת הוא תענית ציבור ויום י"א הוא תענית יחיד שחתן מתענה ביום חופתו בבחינת יו"כ אי צריך להתענות ב' ימים זה אחר זה או אפשר דסגי ביום אחד ואם כן איזה יום עדיף.

ב) **אם** צריך להתענות ב' ימים אם יהיה אפשר להקדים תעניתו של יום החופה ליום קודם כמו בעושה החתונה לר"ח שאין מתענין בו מקדימין התענית.

ואבוא על ראשון הנה לכאורה הני שני מיני תעניתים הם עשרה בטבת תענית ציבור ויום החתונה בבחינת יו"כ ואולי הוא בכלל מה שאמרו כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי, אלא דנראה דביו"כ נמי הי' צריך להתענות תשיעי ועשירי אלא שהתורה צותה לאכול ואמר הקב"ה שאכילה זו כאלו התענה ובלאו הכי ליו"כ הי' צריך לב' תעניתים ובפרט לפי מה שמבואר ברמ"א להתענות כל עשרת ימי תשובה וא"כ הכא בחתן שהוא בבחינת יו"כ וליכא מצוה לאכול בתשיעי שהוא עשרה בטבת אצלו א"כ אפשר היה אצלו חיוב להתענות ב' הימים אם יש בידו כח להתענות ב' ימים.

ומיהו להלכה נראה דפשוט דמי שנדר להתענות י"א טבת או מי שח"ו מת לו אביו והוא יום התענית ע"פ הגמרא (נדרים י"ב ע"א) איזו הוא איסור האמור בתורה

אמר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו רבו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם וכו' ע"ש וברמב"ם פ"ג מהל' נדרים הל' ה' וטוש"ע סי' ר"ד ודאי חייב להתענות שניהם, וזכורני בחו"ל באחד שהי' לו י"ל ט"ז בתמוז והי' מתענה ט"ז וי"ז ושבעה בתמוז ונודע הדבר שפעם נתעלף בשבעה עשר בתמוז ושאל שאלה אי מותר לאכול ונודע הדבר כי הי' צנוע בזה ולא פירסם. ובאמת כי כן מבואר נמי בש"ע בהמתענה תענית חלום בשבת שצריך להתענות דוקא בו ביום וצריך תענית לתעניתו ביום מחר עיין טוש"ע א"ח סי' רפ"ח ס"ד מותר להתענות בו ת"ח כדי שיקרע גזר דינו וצריך להתענות ביום ראשון כדי שיתכפר לו וכו' ע"ש הרי זה ג"כ צריך להתענות ביום ראשון ואין דוחין אא"כ תשש כחו אז ישלים אח"כ.

סימן תסז

מתענה תענית צבור אינו עולה בשביל תענית עצמו

עוד להנ"ל

ודע דהאחרונים שם כתבו שאם חל יום ראשון יום תענית ציבור או שהוא בעצמו קבל איזה תענית יחיד ומתענה אינו עולה לו בשביל תענית זה וצריך להתענות יום אחר ועיין מג"א ובאה"ט שם מה שהביא מחלוקות גדולה בזה עכ"פ נראה דתענית ציבור אינו עולה בשביל תענית עצמו וא"כ לפ"ז אפשר שאם היתה החתונה מוצאי עשרה בטבת אולי ג"כ לא היה עולה התענית בשביל תענית יחיד והיה צריך להשלים או להקדים תענית בשביל היו"כ שלו ומיהו בזה לכאורה ודאי עולה לתרוייהו ואין הז"ג עכשיו לברר בזה שאינו נוגע אבל אין זה נוגע לדידן ולכן עכ"פ מעצם ההלכה לא ראיתי טעם לפטור מב' התעניתים.

סימן תסח

טעם לתענית חתן וכלה

עוד להנ"ל

והנה בטעם התענית שהחתן מתענה יש בזה חולקים יש אומרים שהוא בשביל כפרת עון כיו"כ, שהרי דרשו חז"ל ויוסף ויקח אשה את מחלת בת ישמעאל ודרשו שנקרא שמה מחלת שמוחלין להן עונותיהן, ובשם הק' מוה"ר יחזקאלי קוזמירער זצוק"ל שמעתי דלכן דרשו דוקא בהא דאפילו החתן כעשו והכלה כבת ישמעאל מוחלין להם עונותיהם והבן, ואולי סמכו גם על מה שאמרו המקדש ע"מ שאני צדיק גמור ואפי' הוא רשע גמור הרי זו מקודשת שמא הרהר תשובה בלבו וכיון שמתענה הרי גילוי מילתא שהרהר תשובה, וי"א שהוא שלא ישתכר וכשיקדש לא יהיה שכור דשיכור אין מעשיו כלום ולשני הטעמים עיקר התענית הוא ביום החופה ולכן אם יש כח בידו צריך להתענות ב' התעניתים ולא לדחות אותם או להקדים ושניהם הם נוגעים לענין הקידושין.

ורבינו אפרים מבונא בכת"י פורמא כתב טעם חדש זה שנהגו החתן והכלה וקרוביהן להתענות ביום החופה כדי שלא יהא שמחה שלמה בשעת חופתו ואלמון שנשא אלמנה אין נוהגין להתענות. ולפי דעתו גם הקרובים מתענין ביום החופה ולענין אב ואם כבר ראיתי אומרים שמתענין והבאתי דבריהם במקום אחר ואלו הכא נמי קרוביהן רק על אביו ואמו נאמרו וצ"ע עכ"פ הוא טעם חדש, ולפי טעם זה אין לשליח שייכות להתענית כלל.

סימן תסט

חתן שאינו יכול להתענות ב' תעניתים

עוד להנ"ל

ומיהו היכא דאין יכול לקיים שניהם מחמת חולשה לכאורה הי' נראה דתלוי במחלוקת הרדב"ז והחכ"צ ז"ל היכא דאיכא לפניו ב' מצות ואם יקיים זו לא יוכל לקיים זו וכגון מי שהיה בבית האסורים ורוצים להניחו לצאת ליום אחד ויכול לבחור או יו"כ או צום גדלי' או מי שיכול לצום תענית אחד או צו"ג או יו"כ ואם יתענה צו"ג אז לא יוכל ח"ו להתענות ביו"כ מחמת הבריאות ואם לא יתענה צ"ג יוכל להתענות ביו"כ איזה מהם עדיף י"א דכל שהגיע מצוה לידך אל תחמיצנה ואם אז תבא המצוה השניה יהיה אנוס ופטור וקיים שניהם אחד בעצם והשניה מדין חישב לעשות מצוה וי"א שעדיף לדחות הדרבנן ולקיים הדאורייתא, עיין שו"ת רדב"ז ח"א סי' י"ג באחד שהי' חבוש בבית האסורין, ועיין שו"ת חכ"צ סי' ק"ו שחלק עליו ובח"ס א"ח סי' קס"ב ובברכ"י א"ח סי' כ"ה באריכות הרבה ועיין עוד מג"א א"ח סי' תתקס"ח סק"כ ועיין משנה הלכות חלק ה' סי' ט"ו וח"ח סי' ו' וא"כ הכי נמי שיש לפניו שני תעניתים יהיה תלוי בזה.

והנה כתב במהרי"ל דמי שיש לו בגד חדש ויכול לחדשו ביו"ט או ביום חופתו יום חופתו עדיף דיום חופתו הוא היו"ט הכי גדול בחייו והארכתי בזה במקום אחר א"כ אפשר דיום חופתו שהוא כעין יו"כ על ימי חייו מעודו עד היום הזה הגם שהוא תענית יחיד מ"מ הוא עדיף מי' בטבת ובפרט לפ"מ דמבואר בדגל מחנ"א ועוד דחתן ביום חופתו מוחלין לכל המשתתפים כל עונותיהם ואולי לכל העולם כולו ע"ד שכתב הרמ"ע מפאנו במאמר חיקור דין ח"א פ"ד שפי'

ממ"ס מז"ל יומא (פ"ו ע"ב) ר"מ אומר גדולה תשובה שכשהיל יחיד שעשה תשובה מוחלין לו ולכל העולם כולו ועיין שם על גהס"ק על גליון הס"ק ע"ס וכבר האריכתי במקום אחר להמי דין יחיד שעב מוחלין לו ולכל העולם כולו מדין ערבות, וא"כ מתן שדרשו ז"ל שמוחלין לו והוא בשחיטת יחיד שעב א"כ מוחלין לו ולכל העולם כולו וא"כ הוא גם נוגע לכלל ישראל מעשיו אמור א"כ אפשר שאם אין ביכלתו לעשות תרוייהו אז יתענה ביום תופתו ולי' בטבע ישלים תעניתו אח"כ כמ"ש ממי שצריך לאכול בע"כ שישלים תעניתו כה"ג.

ולא מאכד מעטי מלהגיה על הכתב דשמחת חתן ביום תופתו אבל אם החופה בו ביום וזה נקרא ביום תופתו ומיירי שהחופה בלילה א"כ התעניית הוא לאו ביום החופה וידוע דכמה ס"ל לשאחר שיעשה מה שהוא החתן והכלה ואפילו קודם החופה רק שלא ישמו משקה המשכר ולפ"ז לכאורה הוא רק בגדר לוס לתשובה ומ"מ הוא לוס אחר ואין לו שייכות עם עשרה בטבע כמובן עכ"פ מש"כ ולפענ"ד.

ומחמת כי אין הז"ג כעת להצריך ולחפש אחר מקורות יותר משאחר זה ולא יסמוך עלי להלכה שלא ישאול לעצמו רב או רשם ישיבה מקום שהוא לומד וכשאשר יגזור כן יקוס.

ידידו החוזר על הראשונות בברכת מז"ט לו ולכל המשפחה כעתירת וברכת ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תע

המניע לארץ ישראל אמאי לא מברך שהחיינו

ד' דחנוכה התשמ"ו לידידי רב **באסקילא** מאנסי נ"י.

אחדשה"ט. על דבר שאלתו שנשאל למי שמגיע לארץ ישראל למה לא מברך שהחיינו שזכה לבא לארצינו הקדושה.

לפענ"ד פשוט כיון דהבא לא"י ורואה ערי יהודה בחורבנן אומר ערי קדשיך היו מדבר וקוראן וכן הרואה את ירושלים בחורבנה אומר ציון היתה שממה וקוראן וכשרואה בית המק"ק אומר בית קדשינו ותפארתינו וכו' וכל מחמדנו היו למרפה וקוראן וכתבו הפוסקים דכשקורא מבחך ברוך דיין האמת עיין ש"ע ס"א סי' תקס"ו בבה"ט סק"ג בשם הב"ח וא"כ עד שעומדני למה לא מבחך שהחיינו הרי מבחך דיין האמת, ומי"ה כשנזכה לבית מקדשינו ותפארתנו ועלה כלנו בריחה עם משיח לצדקינו אז נשיר שיר חדש ונברך שהחיינו בפה מלא.

ידי"נ דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעא

ש"צ אי יאמר עננו בשחרית בתפילת לחש שלו

פורים התשל"ג בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ וכו' כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א מעמפיס טענ.

אחדשכ"ת בידידות. מה שמה בס"ל בתעית בתפילת שחרית שאומר בחזרת הש"ץ עננו למה לא מתפלל גם בתפלת לחש שלו כיון דצריך לסדר תפלתו בלחש.

ולפענ"ד הנה בס"ע ס"ח סי' תקס"ה ס"ג י"ל שאין היחיד אומר עננו כי אם במקום שמא יחזרו ובולמוס ומצטע שקרן בתפלתו אבל ש"ל אומרו גם בתפלת שחרית כשהוא מתפלל בקול רם שא"א שלא יתענו קצת מהקהל מבואר הטעם שהיחיד אינו אומר עננו שמא יצטע שקרן בתפלתו שלא יוכל להשלים תעניתו וא"כ בשעת תפלת לחש גם הש"ל לא יגיע מכלל זה שמא יצטע שקרן שהרי גם הש"ל אפשר שלא יוכל לגמור תעניתו וגם הוא מז כשאר יחידים רק בחזרת הש"ץ שתפלתו הוא לכל הצבור ודאי לא יצטע שקרן שא"א שלא יתענו קצת מהקהל ועיין ביאור הלכה שם ולעניין סדור התפלה בשמת כי הידוע בכל השנה לא נהגו בזה כי מתפללין ממוך סדורים כמבואר בשחרונים.

ומיהו אחרתי לפי זה שם הוא יודע שבודאי לא יתענו קצת מהקהל כמו שנשמעים בעוה"ר יושבים שלשים בשדינה זו אין לומר לש"ל עננו ואולי כיון דעכ"פ א"א שלא יהיו מתעניים בקהלות אחרים וכ"ש בארבע צומות לכ"ע יכול לסמוך וכש"ס המג"א בשם הרשב"א לענין יחיד המתענה דיכול לומר תעניתנו בלשון רבים דא"א שלא יהא אחד בסוף העולם שמתענה היום ע"כ הכא בד' צומות די"א לתפילו מחזו בולמוס ומכל שיך שפיר לומר ביום לוס התענית הזה כיון שתקנו מכמים להתענות בו הגם שאין נוהגין ע"פ מנהג רש"א שלא לסמרו רק בשאחר מ"מ לש"ל אפשר מודה הרש"א שיאמר כדי שלא לבטל תפלת ש"ל מכל תפלות ישראל וצ"ע. (ועיין שו"ת תשובה מהבה ח"א סי' כ"ח וסי' ל' וח"ב סי' רע"ג וזה לשון כש"ת שואל ומשיב מה"ת).

ידידו דושה"ט וש"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעב

השולח מכתב לחבירו קודם ר"ה יברך בבבוח"ט

אור ליום ג' לחדש הרחמים התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

תולה ארץ על בלימה, יטב לנו החתימה, ובתוכם ידי"נ וידיד עליון הרב הגאון המפורסם ג"א וו"ח וכו' כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלברשטאם אדמו"ר מציעשינוב (שליט"א) זצ"ל.

אחדש"ת יקרת מכתבו הגיעני בזמנו וכו'. בדבר השאלה בכותב לחבירו בחדש אלול שהמנהג לכתוב ברכת כוח"ט אם זהו רק כשלא יכתוב לו עוד מכתב קודם ר"ה אבל אם יכתוב לו או יראה אותו קודם לא נוהגין לברך וכן המנהג באם יראהו עוד שאינו מברך ה"נ במכתב או דלמא ל"ש.

הנה מקור המנהג הובא במהרי"ל וז"ל מהרי"ל הל' ימים נוראים אמהר"ש משנכנס אלול כשכותב אדם אגרת שלום לחבירו צריך לרמוז בהתחלתו שמבקש עליו להשיבו לטוב השנה הע"ל על דרך בשנה טובה תכתב ותחתם או תולה ארץ על בלימה ישיב לך כתיבה ותתימה וכה"ג וכן נהג מהר"י סג"ל והביאו במטא"פ סי' תקפ"א ובקצש"ע, ומדסתם מהרי"ל וכתב סתם כשכותב אגרת שלומים לחבירו וכו' משמע כל שכותב בין שהוא אחת או שתים או יותר.

ונראה לי לומר טעם וסברא דהנה באגרת ראשון ודאי מחויב לכתוב שמתפלל עליו כי חבירו אינו יודע אם יכתוב לו עוד בחדש אלול וכשלא יתפלל עליו יקפיד עליו למה לא התפלל וא"כ במכתב ראשון שכותב בחדש אלול ודאי צריך להזכיר וא"כ כשכותב אח"כ עוד מכתב ולא יכתוב בו שמתפלל עליו אז יתשוב חבירו שכבר הפסיק מלהתפלל עליו, ואפשר גם לא יזכור שבמכתבו הראשון כבר כתב לו שמתפלל עליו, ועוד דלמא באמת לא יכתוב לו עוד אח"כ מפני סבה שהוא וא"כ לא יתפלל עליו ולכן פשוט דצריך להזכיר בכל איגרת לפענ"ד.

ומה שהעיר דכשנפגשין ב' חברים אין המנהג לברכו אם יתראו עוד קודם ר"ה החלוק בזה דכשאדם רואה חבירו מעת לעת בדרך אקראי אינו צריך להראות לו חיבה ואהבה אבל הכותב אגרת שלומים הנה הוא רוצה להראות ידידות ואהבה לחבירו לכן צריך לרמוז לו שמתפלל עליו ולכן באמת לא הזכיר המהרי"ל רק בכותב אגרת שלומים ולא סתם בכותב אגרת לחבירו דאה"נ דאם אינו כותב לו אגרת שלומים אלא אגרת של עסקים (ביזנעס בריע"ף בלע"ז) הכ"נ דאינו צריך להזכיר וממילא מהאי טעמא לא הזכיר המהרי"ל שצריך להתפלל אלא בכותב אגרת שלומים ולא כשנפגשים שני חברים פה אל פה כנ"ל. ומיהו גם חברים כשנפגשים ונפרדים זה מזה למקום שלא יתראו עוד קודם יו"ט צ"ל לשנה טובה וכו'.

ידידו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תעג

למה מזכירין יציאת מצרים בקידוש של ר"ה

חהמ"ס התשל"א ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ נחמד ונעים הרב הגאון וו"ח כהן שדעתו יפה וברה אלקי אברהם בעזרו כש"ת מוה"ר **אברהם הכהן קאפשיץ** רב ור"מ נוה צבי בירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשת"ר. ובדבר שאלתו דאמרינן בר"ה בתפלה ובקידוש זכר ליציאת מצרים מה שייכות ליציאת מצרים לר"ה.

נראה דהנה בגמ' ר"ה י"א ע"ב בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים כתיב הכא והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים וכתיב התם הסירותי מסבל שכמו ע"ש כל הענין וע"פ הנ"ל תקנו זכר ליציאת מצרים.

איברא דזכה מעכ"ת לכוין לאחד הראשונים בספר שבלי לקט סי' רפ"ו תימה לאחי ר' בנימין זצ"ל מה שקבעו בקידוש ובתפלה של ראש השנה וביום הכפורים זכר ליציאת מצרים בשלמא בקידוש של שבת שהרי בעשרת הדברות שבמשנה תורה כתיב וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים שבועות נמי במשנה תורה כתיב ביה וזכרת כי עבד היית סוף פ' ראה סוכות נמי כתיב בו למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאו אותם מארץ מצרים אבל ר"ה ויוה"כ מאי זכר ליצ"מ איכא, ותי' בר"ה נמי ראוי לומר זליצ"מ לפ"מ ששנינו בר"ה תניא ר' אליעזר אומר בתשרי נברא העולם בתשרי נולדו אבות בתשרי מתו אבות בפסח נולד יצחק בר"ה נפקדה שרה רחל חנה בר"ה יצא יוסף מבית האסורים בר"ה בטלה עבודה מאבותינו במצרים ור' יהושע נמי בהא לא פליג והתם יליף לה קראי וביום הכפורים נמי מצינו יצ"מ גבי שילוח עבדים במשנה תורה כי ימכר לך אחיך העברי וגו' הענק תעניק לו וגו' וזכרת כי עבד היית וגו' ותניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר לפי שנאמר תעבירו שופר ביום הכפורים וגו' יכול לא תהא שנה מקודשת אלא מיום הכיפורים ואילך ת"ל וקדשתם את שנת החמישים שנה מלמד שמתקדשת והולכת מתחילה, מיכן אמר ר' ישמעאל בנו של ריב"ב מראש השנה ועד יוה"כ לא היו עבדים נפטרים לבתיהן ולא משתעבדין לאדוניהם אלא אוכלין ושותין ושמחין ועטרותיהן בראשיהן מר"ה עד יוה"כ כיון שהגיע יוה"כ תקעו ב"ד בשופר נפטרו העבדים לבתיהן ושדות חוזרות לבעליהן וגבי שילוח עבדים כתיב כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים וגו' הא למדת שבר"ה ויוה"כ נמי שייך לומר זכר ליציאת מצרים ע"כ.

העתקתי דבריו כדי שישמח ידידי שזכה לכוין לקושית הראשונים ז"ל ועיין רמב"ן עה"ת סוף פ' בא עה"ת ולטוטפות בין עינך בד"ה ועתה אומר לך עד גמירא.

ובזה הנני לקצר מחמת קדושת החג והקוצרים אומרים יברכך ה' מציון בציון ובפתקא טבא טבא היא וטבא ליהוי עבגצ"א ידי"נ נאמן בריתו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעד

סימנים שאוכלים ליל ר"ה וטעם להם

א' לסדר ואברכך התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי בנש"ק פרי עץ הדר הב' שמעון שנייבלג הי"ו תלמיד ישיבתנו הקדושה בקרית אונגוואר ירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשה"ט בידידות. בדבר אשר שאל עוד בענין הסימנים שצוו חז"ל (כריתות ו') יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא ותלתן כרתי וסילקא תמרי קרא והובא בטוש"ע א"ח סי' תקפ"ג ומתפללים עליו יה"ר כשיאכל רוביא יאמר יה"ר שירבו זכיותינו וכן כשאוכל ראש כבש לפי הנוהגים לאכול ראש כבש או ראש של ברי' אחרת יאמר יה"ר שנהיה לראש וכן לשאר סימנים מה קשר האכילה להתפילות היה להם לחז"ל לתקן שיאמרו תפילות אלו בלי הסימנים או כמה פרקי תהלים לסגולה זו.

דע כי אכילת הסימנים אינם לתפלה אלא אדרבה עשיית ואכילת הסימנים הוא מילתא דאמר שם כריתות (ה' ע"ב) ת"ר אין מושחין את המלכים אלא על המעיין כדי שתימשך מלכותן שנאמר וכו' אמר רב אמי האי מאן דבעי לידע אי משכא שתא אי לא וכו' ומאן דבעי למיעבד עיסקא ובעי דנדע אי מצלח וכו' אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא יהא רגיל אינש למיכל ריש שתא קרא וכו' ע"ש והנה מדמביא שם על מושחין המלכים וכיוצא בו ועיין בשאול מה שאמרה רמה קרני בה' ואמרו ז"ל רמה קרני ולא רמה פחי שאול שנמשח בפך לא נמשכה מלכותו, ועיקר הדבר סימנא טבא וכל שהסימנא טבא יהיה טוב, והגם שאסור לנחש מ"מ לעשות סימנא טבא מותר וכיון שמותר גם ראוי ונכון לעשות כן, שהפעולה טבא מהפכת לטובה אלא שהוסיפו אח"כ לומר תפילה על דרך בקשה שע"י שאנו עושין סימנים אלו יתעוררו גם הזכיות וירבו על ידי שאנו מקיימין המצות ואפילו רק סימנים טובים מקיימין וזה חלק מהבטחון וידוע דהאדם נפעל לפי פעולותיו עיין חינוך מצוה י"ז וגם פעולותיו עושים רושם למעלה בשמים ועיין חכ"ש סי' תקפ"ג להגרש"ק שכבר כתב שאין הכוונה לאכול דברים טובים אלו דרך תפלה דאין מקום לתפלה בשעת אכילה רק זה הוי לבטחון ע"ש.

וכתבתי עוד במקום אחר לפמ"ש (שמואל א' כ') בהפטורה מחר חודש והסכימו ביניהם דוד ויהונתן שלא יבא דוד לסעודת ראש חודש וז"ל ויאמר יהונתן לדוד ושלשת תרד מאד ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה וישבת אצל האבן האזל, ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח לי למטרה, והנה אשלח את הנער לך מצא את החצים אם אמר אמר לנער הנה החצים ממך והנה קחנו ובאה כי שלום לך ואין דבר חי ה' ואם כה אמר לעלם הנה החצים ממך והלאה לך כי שלחך ה' ויהי ממחרת החדש השני ויפקד מקום דוד ויאמר שאול אל יהונתן בנו מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום וגו' ויהי בבקר ויצא יהונתן השדה למועד דוד ונער קטן עמו ויאמר לנערו רץ מצא נא את החצים וגו' ויאמר הלא החצים ממך והלאה וגו' ויאמר יהונתן לך לשלום וגו' ע"ש כל הענין.

וכבר שאלו אם רצה יהונתן להחבא לדוד ולהגיד לו דעת שאול על מה לו עם החצים והנער ולעשות כל אלה יבא ויגיד לו בסתר וכמו שהסכימו ביניהם הלא ממילא אמר מה שרצה להגיד, אבל כנראה פשוט דאינו דומה אמירה לעשיה והוא הפעולה העושה רושם למעלה ולכן אמר שיעשה מעשה סימנים ולא בדיבור לבד. ובמשה רבינו נטה ידך על השמים ויהי וגו'. ועיין רמב"ן עה"ת פ' לך עה"פ ויעבור אברם בארץ עד מקום שכם, (י"ב ו') אומר לך כלל תבין אותו בכל הפרשיות הבאות כו' אמרו רבותינו כל מה שאירע לאבות סימן לבנים ולכן יאריכו בכתובים בספר המסעות וחפירת הבארות ושאר המקרים וכולם באים ללמד על העתיד כי כאשר יבא הנקרה לנביא משלשת האבות יתבונן ממנו הדבר הנגזר לזרעו, ודע כי כל גזירת עירין כאשר תצא מכח גזירה אל פועל דמיון תהיה הגזירה מתקיימת על כל פנים, ולכן יעשו הנביאים מעשה בנבואות כמאמר ירמיהו שצוה לברוך והיה ככלותך לקרא את דברי הספר הזה תקשור עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת ואמרת ככה תשקע בבל וגו'. וכן ענין אלישע בהניחו זרועו על הקשת ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ תשועה לה' וחץ תשועה בארם, ונאמר שם ויקצוף עליו אי האלקים ויאמר להכות חמש או שש פעמים אז הכית את ארם עד כלה ואתה שלש פעמים תכה את ארם ולפיכך החזיק הקב"ה את אברהם בארץ ועשה לו דמיונות בכל העתיד להעשות בזרעו והבן זה ע"ש.

ולכן נמי לא די במה שאדם ילמוד תורה ומצות ולא יקיים אלא חייב לקיים בפועל שהעשייה עושה רושם למעלה וכל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו דהעיקר הלימוד שמביא לידי מעשה ופוק חזי מנטילת לולב שמוליך ומביא בלי תפילות אלא הפעולה של מוליך ומביא מעכב את הפרעניות ודי בזה להעלות על הכתב. וכבר אמרו דורשי רשומות על הפסוק כי כצל ימינו שלמעלה הוא כצל מה שאנו עושים למטה ויש להאריך בזה כי יש בזה הרבה עניינים וידיעות אשר אין להעלותן על הכתב והעיקר כי לפי פעולותיו למטה נפעל האדם למעלה ועושה רושם לטובה כל הימים, ולכן צדיקים כל מעשיהם לטובה ולברכה לעורר במעשיהם הקדושים דברים גדולים.

ובזה הנני לברכך צלח ורכב על דבר אמת וי"ר שתזכה ללמוד תורה לשמה ולעלות מעלה מעלה במעלות התורה וקיום המצות לתפארת אבות עדי יבא ינון ולו יקהת עמים המעתיר בעדך בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעה

מנהג לאכול תפוח ליל ר"ה

י"ב לחדש הרחמים התשמ"ה בנ"י יצ"ו

מע"כ ידידי ורב חביבי הרה"ג רו"ח בנש"ק חוב"ט כש"ת מוה"ר **אליהו שמ'** ווינד שליט"א, מו"צ דקהל מחזיקי הדת בעלזא ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדשב"ת בידידות נאמנה כו'. מה שכתב מנהג נבעלזא שלא לאכול תפוח בליל ר"ה משום שפק ברכה וכן אין מנהג לאכול הסיומים בתחלת הסעודה שלא תוכלים רוביע וכרתי מטוגנים בליל טפלים לגשר וכו'.

ולפענ"ד נראה פשוט דמלבד הטעם של ספק ברכה על כרחך היה להם להנדיקים זה עוד טעם כמוש הגם שאין ידוע לנו דבשביל ספק ברכה לחוד לא היו מבטלים מנהג המובא ברמ"א סי' תקפ"ג ס"ק בשם הטור וז"ל ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בליל (טור) ואומרים מתחלה עליו שנה מתוקה (מבורהם) וכן נוהגין ע"כ וידוע להיכא דסיים הרמ"א וכן נוהגין הוא שס"ל למנהג קבוע ועכון וכ"ש שכתב הט"ז בשם מהרי"ל דאכילת תפוח הוא ע"פ קבלה, דאי משום ברכה לבטלה אי ספק ברכה הוה ואפי' אפשר לאכול בתופן שאין זו ספק ברכה ואי' כה בילם לברר לעצמן בליל תופן יכון אור שלא לבא לידי ספק ברכה לבטלה מ"ו וכבר האריכתי בס"ד במקום אחר, אבל ע"כ שהי' להם להנדיקים אין טעם כמוש אי אינה קבלה בענין זה שלא לאכול והעלימו מינן הטעם כנלפענ"ד.

ומחמת חוסר הזמן הנני מוכרח לקצר וי"ר שיזכה לפתקא טבא וחג שמח ידיד"נ דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעו

ליתן מציצה למוהל בר"ה

עיו"כ התשנ"ב בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ וו"ח חוב"ט הרב הגאון כו' מוה"ר שלום **שפירא** שליט"א מר"מ בישיבה הקדושה טלז בעמח"ס אמרי שלום ב"ח.

אחדשב"ת בידידות נאמנה. בדבר המעשה אשר עשו הלכה למעשה בר"ה שעבר על"ט שהיה שם ברית מילה קודם תק"ס וכבדו למנוע לבעל תוקע ולא המוהל, מטעם ר' פייבוש מקרלקא הובא בט"ז ס"ק (סי' תקפ"ד סק"ב) והביא לעצמו סמוכין לזה ורצה לדעת מי יפה עשו.

ולפענ"ד לא טוב הורו ומפרש שיתכי הנה בחמת נחלקו האחרונים ז"ל אי מותר ליתן מציצה לתיש שאינו מוהל בשב"ק שמציצה הוא חילול שבת בפני עצמו כמ"ש בגמ' שבת (קל"ג ע"ב) אמר רב פפא האי תומנא דלא מיין שכנה הוא וכו' פשיטא מהו דתימא האי דם מיפקד פקיד קמ"ל מצורי מיחבר ע"ש ומבואר להמוכן עושה מצורה ומחלל שבת וע"כ המוהל שכבר ניתן מצוה לחלל שבת בשביל מילה ניתן גם לחלל שבת בשביל מציצה דשבת נדחה לכל המצוה אבל לחדש אחר שאינו בכלל עשיית המצוה לא נדחה אצלו כלל, ורואים מש"כ רבינו הגדול הרדב"ז ז"ל בתשובה סי' אלף ר' (ק"ל) שכתב בטעמו שהתירו לשחוט לחולה שיש בו סכנה אפילו במקום שיש שם נבילה שאפשר להתכילו מע"פ שאין בו אלא איסור לאו וכתב שם ד' תירוצים אחד משום דילמא ידע ויקון בה ויסתכן, עוד אני אומר בטעמו של דבר כי אין היתר שבת מוטל על החולה אלא על כל ישראל העומדים עליו וכיון שכן אין רשאים להתכילו בידים דבר איסור כדי להקל חילול שבת מעליהם שאין אומרים לו לאדם תטע כדי שיזכה חברך. ועוד נו משני הטעמים שאם החולה בעצמו בא לפקח על עצמו כגון שאין אם אחריס ויודע בעצמו שלא יקון בנבלה מוטב שיאכל נבלה או יאמר לעכו"ם לנבל ולא ישחוט הוא בידו להכת איסור לאו והכת איסור סקילה ע"ש. וכאן נמי כיון דהתירו הוא אצל האב ונדחה אצלו לא נדחה אצל המוהל.

ואולי דאולה בשחלוקת אי יש שהיות בשעות מילה דאי קי"ל דיש שהיות בשעה מילה ע"כ המוהל הוא שהיו של האב וכיון שנדחה המצוה לגבי האב לחלל שבת נדחה להשהיות בשעות האב וע"כ האב מכבד שהיה אחד לחיוך והשני לפריעה והשהיה למציצה אבל אי ניתן למילה מצוה שבגופו הוא ע"כ אין כאן דחיה רק לגבי המוהל שאל ולא לגבי זה שמוכן ואפשי יחללו שבת שייכ במקום שאחד די ודומה קצת להא דמנחות (ס"ד) בחולה שאמדוהו לגרוגרות אחת ולו עשרה בע"ש בע"ש והביאו עשרה גרוגרות כולם פטורים ואפילו בזה אחר זה והתם משום לחזלין בתר מחשבה שכולם חשבו לצורך חולה עיין רגמ"ה שם אבל כאן המוהל שהוא נדחה אצלו הוא יקייס גם המציצה.

וכבר האריכתי בדברי הרדב"ז הנ"ל להבין קצת דברי רבינו הגדול הרשב"ד ז"ל הובא ברא"ש יומא (פ"ג פ' יו"כ אות י"ד) שאלו את הרשב"ד ז"ל חולה שיש בו סכנה אם לא יאכל בשר אם יש לפניו נבלה וכו' והשיב אבל יש לומר כי איסור שבת כבר ניתן לדחות בהבערה ובשיטול ובמחתין לו תחין, אי נמי שאי אפשר שלא יהא קטן אחד בסוף העולם, ועיין ק"נ אם אות ת' שלא יהא קטן וכו' שמותר לשחוט בשביל קטן ע"כ ולא ידענא מאי קאמר אמאי מותר לשחוט אם הוא בשביל פק"נ מ"ש קטן מגדול אדרבה גדול בר מיובא הוא וקטן אוכל נבלות הוא וצ"ע. ואדרבה לכאורה מצינו גמ' מפורשת פסחים (דף ע"ב ע"ב) בחלוקת ר"מ ור' יהושע בטעה ואל בשאי תיובתא דל"ל רב אשי לרב כהנא הכא נמי הכי נמנה שבת לדחות אצל תיובתא דעלמא

א״ל לגבי דהאי גברא מיהת לא איתיהיב ע״כ ונראה דלהאי כיון הראב״ד ז״ל. ולפי דעת הרדב״ז הנ״ל ביארתי דברי הראב״ד כך דהראב״ד ס״ל דמילה מצוה שנצטוו בה כל ישראל אלא שהאב קודם מדין ביום השמיני ואם לא מל האב חיוב על כל ישראל למולו נמצא דקודם שנימול התינוק כשהגיע ליום השמיני והוא בשבת מיד חל חיוב על כל ישראל למולו ונדחית שבת לגבי תינוק זה לכלל ישראל וכיון שנדחה שבת לגבי תינוק זה לכלל ישראל ממילא כבר קיל הוא לגבי זה וכדעת הרדב״ז הנ״ל והבן היטב כי קצרתי והוא נקודה חדשה. ואזיל בשיטת הרמב״ם בזה דכל שנדחה לדבר אחד גם לשאר דברים קיל הוא לענין דחויה עיין רדב״ז הנ״ל ועיין רמב״ם פ״ב מה״ש הי״ד עושין מדורה ובהשגות הראב״ד ועיין ה״ה ובהשגות א״א וכו׳ וכן יראה מדברי הר״א ז״ל דלחיה כל ל׳ עושין לה מדורה וכו׳ ואני הייתי סבור לפרש דחיה דוקא תוך שבעה וכו׳ וחולה לדעת רבינו אפי׳ יש בחולי סכנה אין בצנה סכנה ואפשר בבגדים ומחממין לו חמין מילתא אחריתא ואין דומה לעשיית מדורה אבל אני מבטל דעתי מפני דעתו לפי שאם הוא שיש בו סכנה הא משמע דלכל צרכיו מחללין ואע״פ שאין במניעת דבר שעושין לו סכנה ע״כ. ולפ״ז נראה דזה שיטת רבינו הראב״ד ולכן כתב א״א שלא יהא קטן אחד בסוף העולם והבן כי קצרתי.

איברא דבאמת מצאנו בזה מחלוקת דהחכמת אדם סי׳ קמ״ט סל״ו כתב דאפילו במקומות שמכבדין שני מוהלין למול בשבת לכבד ג׳ למציצה לא יעשו כן אלא הפורע ימצוך ע״ש והערוך השלחן יו״ד סי׳ רס״ו סכ״ד מתיר ולפ״ז לכאורה תלוי במחלוקת ומי יקל ראשו נגד החכ״א בספק חילול שבת או יו״ט וידוע שמרן הח״ס ז״ל כתב לבניו שאם יהי׳ להם ספק בהלכ׳ שבת וכיוצא בו יעיינו ויסמכו על החכ״א וכן ראיתי לרבינו מרן הבית שערים ז״ל ולפענ״ד נראה לדייק כן מלשון הגמ׳ כהחכ״א שאמר רב פפא האי אומנא דלא מייך סכנה ומעבירין אותו ומעולם לא הבנתי הגמ׳ למה יעבירו המוהל אם הוא לא מייך ימצוך אדם אחר שהרי לפי הס״ד מציצה אינו חלק מהמילה אלא הוא משום סכנה וא״כ לאחר המילה שנכנס התינוק בגדר סכנה כל אחד מחויב למצוך ולהצילו מסכנה ויאמר המוהל אני עשיתי המצוה ואני תצילהו מסכנא ועיין כעין זה שם מהלקטין את המילה ואם לא הילקט ענוש כרת מני א״ר כהנא אומן מתקיף לה רב פפא אומן לימא להו אנא עבדי פלגא דמצוה אלא אמר רב פפא וכו׳ והשתא לפי מה שפריך רב פפא במהלקטין ליפרך רב פפא לנפשיה אמאי מעבירין אותו ולימא ליה אומן אנא עבדי מצוה של מילה ופריעה ואתון עבדי מצוה דמציצה של סכנה ופק״נ וכ״ש שזה הוא מימרא דרב פפא אמאי אמר רב פפא מעבירין אותו לימא אומן אנא עבידנא המצוה ואתון עבדין המציצה והצילהו מסכנה ומדלא קשה ליה לר״פ ע״כ דפשיטא ליה דמציצה שייכא למוהל דוקא.

לאחר חיתום שטרות העיר ה׳ עיני ומצאתי לרבינו מאיר עיני חכמים בשו״ת אמרי א״ש סי׳ י״ח שנשאל מהגאון אבד״ק מרגארעטן אי מותר לכבד במקום שנהגו לכבד שני מוהלים לכבד אחר למציצה בשבת והשיב שמצא בגליון מרן הח״ס ז״ל ביו״ד שכתב על הרמ״א שהתיר בשני מוהלין בשבת וכתב הח״ס ומ״מ אסור ליתן לשלישי למצוך דלא שייך בזה ברוב עם הדרת מלך וכ״כ בספר חכ״א עכ״ל מרן הח״ס זצ״ל ועיינתי בספר חכ״א וכו׳ אבל המציצה שאינה רק מפני הסכנה יעשה הפורע שכבר ניתן שבת לדחות אצלו אלה דברי הגאונים זי״ע עכ״ל.

ומעתה הרי לן החכ״א ומרן הח״ס והאמרי א״ש והגאב״ד מארגארעטן זי״ע שכולם הסכימו דאסור להיות לאחר מציצה ורק למי שפרע יעשה מציצה בשבת ויו״ט עכ״פ א״כ בטל דעת הע״ש במיעוטו נגד הני גאוני עולם וח״ו להקל בזה ליתן לאחר ומה״ט מעולם לא ראינו לעשות כן גם בזמנם אלא שר׳ פייבוש מקראקא שהי׳ המוהל בעצמו ופרע ומצך דמי המילה עשה אשר עשה אבל לאחרים אין בזה היתר ופשוט.

סימן תעז

מציצה אי שייך דוקא למוהל

עוד להנ״ל

ונראה לתת טעם אמאי מציצה שייכא דוקא למוהל או משום דהוא הביאו לידי סכנה עליו החיוב למצוך או מטעם שאחרים אינם בקיאין היאך למצוך שגם זה צריך בקיאות וכמ״ש הרמב״ם במורה עד שימצוך דמו מכל הגוף ולאו כל אדם בקי בזה אלא האומן שלמד זה, או משום סכנה שעד שילך הוא ויבא אחר למצוך שזה יקח עכ״פ כמה רגעים וברגעים אלו התינוק יזוב דם ויצער ואסור להשהות אפי׳ רגע אלא ימצוך מיד כל זמן שלא סילק ידיו ולכן אין ליתן מציצה לאחר, וכדעת החכ״א, יהיה מאיזה טעם שהוא עכ״פ מבואר בגמ׳ שם דהמוהל חייב במציצה ואין להאריך יותר בזה. וכבר הארכנו בזה אמאי לא כתבו בזה הראשונים ז״ל למול ע״י ג׳ מוהלים בשבת ואחד מוצך ונחלקו האחרונים בזה אי מותר לחלק פריעה ומציצה וליתן פריעה לאחד ומציצה לשני, ועיין שו״מ שכתב שודאי שאם לא מצך המוהל אז ימצוך אחר דפק״נ דוחה שבת האמנם היכא דאפשר נדחה לאחד אמאי ידחה ויחלל גם השני.

גם כי בעצם ההלכה אולי לא נאמרה רק למוהל בעצמו ולא לאחרים ולא ראינו לרבנן קשישאי שעשו כן ולא שמעתי

והגם שהביא בשם (נט"ג וכן הובא גם בחקי חיים יו"ד סי' ל"ג אות ז') אולי לא שמע השומע עכ"פ לא שמענו דבר כזה שהוא דבר חדש ואפילו בעצם הא דר' פייבוש שדא ביה הנוב"י נרגא משום חציצה ועכ"פ הבו דלא לוסיף עלה ועיין ברכות ל' ע"א רב אשי מצלי בהדי ציבורא ביחיד מיושב כי הוה אתי לביתיה הדר ומצלי מעומד א"ל רבנן וליעבד מר כמרימר ומר זוטרא א"ל טריחא לי מלתא וליעבד מר כאבוה דשמואל א"ל לא חזינא להו לרבנן קשישי מינן דעבדי הכי, ועיין רש"י שם ובתוס' ד"ה אבוה, והרי שהתפלל ביחידות ובישיבה משום דלא ראה רבנן קשישאי, ועיין רא"ש יומא פ"ח סכ"ח ולא שמענו מרבותינו שהיו עושין זה כלן עיקר ואף אתם כו' ולא תשנו ממנהג הישיבות, ועיין רמב"ם בתשו' (מקצ"ג תש"ך סי' שי"ג) למר יוסף בן גאביר מאנשי באגדאד בענין להוסיף ערבה יותר מב' ערבות, וכתב ואמנם הערבה אני רואה שאין ראוי להוסיף בה על שני בדים וכו' וזולתינו מן הגאונים מתירים הוספת הערבה כמו שמותר להוסיף בהדס. ואנחנו אין דבריהם אצלינו חזק אלא הוספת ההדס מצאנוהו כתוב ר"ל בהושענא וכל דבר שלא נמצא אותו כתוב בבאור לחכמים שהוא מותר נשאיר אותו על גבולו בלי תוספות ולא גרעון מפני שאין הפרש אצלינו בין התוספת על הדבר המוגבל או בין החסרון ממנו וכשלא נעשה אלא שני בדים קיימנו מצוה מן המובחר ר"ל שאין בה חשש תוספת ולא גרעון זו היא דעתינו ומי שרוצה להלך אחריה ילך ע"ש. והנה כיון שלא ראה אצל רבותיו הגם שאינו יודע איסור נניח על גבולו בלי תוספות ובלי גרעון. וזה בין לחומרא ובין לקולא, ויש הרבה טעמים בדבר שלא לשנות ועכשיו כלם חושבים שאכשיר דרי וכל אחד רוצה להוסיף ולחדש משלו ואנן ישן נושן נאכל ואין הז"ג גרמא להאריך.

יותר אין הז"ג ואולי אי"ה עוד חזון למועד מועדים והנני בזה לברכו בגמח"ט ומודה על הברכה ומשיב ברכה וי"ר שיחתם בספרן של צדיקים גמורין ויזכה להרביץ תורה ברבים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ידי"נ המברכו ומעתיר בעדו לטובה כל הימים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעח

הקורא הלל בכל יום

מע"כ האי צורב כו' ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאמרו שבת קי"ח ע"ב הקורא הלל בכל יום הרי הוא כמחרף ומגדף והקשו מאחרונים עיין מג"א א"ח סי' תקפ"ד ועיין באה"ט שם ועוד דהאומרים הלל בר"ה שאומרים כל תהלים וגם בר"ה טעמא באי למה לא הוה כמחרף וכמגדף.

והנראה דכל דבר יש לו גבול בין מצות וחיובים שנתנה תורה ובין מה שחייבו חז"ל ואם עושה כתקנתם ועל גבולם שגבלו בזה הרי הוא מקיים מצוה ואם הוא עובר על גבול זה הרי הוא כבודה דת ועושה לעצמו מה שלבו חפץ ולא בשביל שתקנו חז"ל עושהו, והוא בכל המצות, וראיתי לרבינו המאירי בח' שבת הנ"ל שפי' דכל שקבעו (להלל) בכל יום דומה כמי שאין לו לצעוק ולהתפלל לזמן העומד או להבא, ויש מפרשים מתוך שאומרו תמיד ושלא בטענה אינו מרגיש להתעורר עליו בימים שנקבע להודאה על הנסים שארעו בהם ויבא מזה להכחיש בהם, ובירושלמי פי' שמתוך שגרות ורגילות בו אינו מכוין בו ע"ש.

ומעתה נדון ק"ו מזה על שאר דברים שאדם עושה מעצמו שנתבטל כל הכונה ונעשה כמצות אנשים מלימודם שאינו חשוב לפני המקום, ולא עוד שמבטל גדלות המצות וגם דבר גדול דברו שיבא מזה להכחיש הנסים שארעו ושעשה לנו הקב"ה והכופר בנסי ה' כאלו כופר בו כביכול כי הוא העושה הנסים לנו ומאד צריך לזרז בדבר.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תעט

שני בעלי תקיעות אחד בקי בתקיעות ואחד ת"ח

אור ליום ה' לסדר וזה שער השמים בנ"י יצו"א התשל"ח מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו' כש"ת **יוסף פיקסלר**, תלמיד ישיבת נחלת דוד בפ"ת ת"ו, ותלמידי היקר והחשוב מאד נעלה קשור באהבתו ר' **שמואל פרידמן** הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו במקום שיש שם ב' בעלי תקיעות אחד בקי בתקיעות ותוקע בלי שום מכשול אבל הוא איש פשוט ואינו יודע לכוין כלל בתקיעות והשני הוא איש צדיק וגדול בתורה ויודע לכוין ומכוין הכוונות הצריכות אמנם אינו בקי כ"כ בתקיעות והרבה פעמים אין מצליחות הקולות וצריך לחזור הרבה פעמים איזה מהם עדיף לילך לשמוע לו.

ולפענ"ד נראה פשוט לפמ"ש השל"ה הקדוש דטוב שיהי' התוקע יודע לכוין הסודות ואם לא אזי עכ"פ המקרא יהי' יודע וכשמקרא יכוין הסודות ע"ש הביאו הבאה"ט והאחרונים א"ח סי' תקפ"ה וא"כ אם במקום שהתוקע איש פשוט אבל עכ"פ המקרא הוא ת"ח שיודע לכוין הסודות אפשר דהתוקע המומחה עדיף אבל אם גם המקרא איננו בר הכי פשוט שתקיעות הצדיק הם עדיפות דהרי פשוט דהצדיק וגדול יתקע כהלכה ורמז לדבר ובשופר

גדול יתקע אפילו כשרק קול דממה דקה ישמע ואם צריך לחזור לפעמים עד שיתקע טוב מה בכך שהרי ג"כ כהלכה עושה שהרי בקי הוא בהלכותיו כמבואר בש"ע סי' תק"צ.

ואדרבה לפעמים האיש פשוט אפשר דאפילו כהלכה אינו עושה ולמשל המבואר בש"ע לענין נשימה אחת ושתי נשימות ע"ש סי' תק"צ ס"ד ותלוי בנוסחאות וכיוצא בו והכל צריך ידיעות גדולות במצוה זו ורמז לדבר שגזרו שלא לתקוע בשבת משום שמא יעבירנו ד"א ברה"ר שילך אצל בקי ללמוד, ובפשטות צ"ע כיון שיש אצלו שופר וכפי' האוקימתא של הראשונים דמיירי שהוא באמצע רה"ר ויש לו שופר אצלו וע"כ שיודע לתקוע אלא שאינו יודע ההלכות, ולכן אומר אצל בקי ללמוד ולא אמר אצל יודע לתקוע. ואין לסמוך על כל מי שהוא תוקע שעושה כהוגן דלאו כל אחד בקי בהלכות אלו אפילו בלי כוונות ולכן ודאי תקיעות צדיק וגדול עדיפי.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפ

איטר יד בעל תוקע באיזה צד יתקע

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו באיטר יד באיזה צד יתקע. הנה זה מפורש בש"ע א"ח סי' תקפ"ה ס"ב ברמ"א שם וטוב לתקוע בצד ימין אם אפשר לתקוע בכך מנהגים וכתב המג"א דכתיב והשטן עומד על ימינו לשטנו ועוד טעם משום דבשמאלו התפילין מגינין וסיים המג"א א"כ באיטר יד יש לתקוע בימין דידיה וכ"כ הבאה"ט ובמ"ב כתב דאולי זה רק לטעם השני אבל לטעם הראשון לא שייך ואולי מהאי טעמא לא העתיקו הגרש"ז ע"ש ועכ"פ דבר זה מבואר בפוסקים ודעת המ"ב לכאורה נראה שלא לשנות גם לאיטר יד תוקע בימינו עכ"פ כנראה דבדיעבד בכל אופן יצא רק למי שאינו איטר ודאי שלכתחלה לתקוע בצד ימין.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפא

שמע תקיעת שופר בהתחלה ובסוף ולא באמצע

א' במדבר תשמ"ט בנ"י יצו"א. לכבוד ידידי היקרים וכו' הי"ו.

אחדשב"ת בידידות. ובדבר שיש להסתפק במי ששמע תקיעת שופר ושמע התחלת התקיעה ושיעור תקיעה אלא שהתוקע האריך יותר משיעור תקיעה ובינתים לא שמע קול שלם, ושוב שמע הסיום של התקיעה שנמצא יש לו תחלה וסוף וגם שיעור תקיעה שמע אלא שחסר לשמוע חלק מן התקיעה כולה בסופו או להיפוך ששמע תחילת התקיעה והפסיק השומע והתוקע האריך ושמע שיעור תקיעה בסוף עם הגמר אי יצא ידי חובתו, ועיין שו"ע א"ח סי' תקפ"ז.

ולפענ"ד מצאתי לרבינו מהרי"ל הל' ראש השנה וז"ל דרש מהרי"ל יזהרו כל העם שלא להקיא בשעת התקיעה וכן בנהירנא שקו' (ראוישפרין) למען ישמעו את הקול שלם ולא יפסיק כמלא נימא ואיכא בזה דעות אם תחלת הקול עיקר או סופה ע"כ. ולכאורה נראה דמספקא להו אם תחילת הקול עיקר א"כ כיון ששמע תחילת הקול שיעור תקיעה אפילו אח"כ הפסיק קצת מ"מ כיון ששמע שוב הסיום יצא והו"ל כעין מה שנחלקו הראשונים לענין עקירה והנחה בשבת איזה מהם עיקר העקירה או ההנחה ע"ש אלא דכיון דמספקא ליה ס"ל שישמע כולו.

ומיהו בסמוך שם לעיל מיניה כתב המהרי"ל לענין נשים להניח התינוקות בבתיהם וז"ל אם יכולין בשום צד שיניחו התינוקות בבית כדי שלא יפסיקום משמוע קול שופר דאין יוצאין אא"כ במכוונו לשמוע קול שופר מראשון ועד סוף ולפיכך גם אם התוקע מאריך בתקיעות יותר מן השיעור אל יאמר אדם כבר שמעתי את השיעור מה לי באריכות קול, אך חייב לשמוע את הכל ע"כ. משמע לכאורה דחייב לשמוע כל הקול ולא יפסיק ומיהו אפשר דלכתחילה קאמר אבל בדיעבד אם שמע שיעור תקיעה מתחילה או שיעור תקיעה מסוף עם התחלה וסוף יצא ואת"ל כה"ג אכתי מספקא לן אי תחילה או סוף עיקר מהו כששמע תחילה ושיעור תקיעה והפסיק ושוב שמע עוד שיעור עם הסוף נמצא שמע שיעור תקיעה בתחילה וגם בסוף אלא שבינתים הפסיק באמצע והתוקע האריך ולא הפסיק א"כ ממ"נ אי התחלה עיקר הא שמע התחלה ושיעור תקיעה ואי הסוף עיקר הא שמע שיעור תקיעה והסוף ובאמצע לא שמע שהפסיק קצת כיון דלכל הדעות בין למ"ד ההתחלה עיקר ובין הסוף עיקר הרי שמע שיעור תקיעה וגם שמע תחילה וסוף אפשר דיצא וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפב

אי יש כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר

ער"ח מרחשון התשכ"ד בנ"י יצו"א

כבוד מח' גיס אחי הרה"ג וו"ח וכו' כש"ת מוה"ר משה זילבער שליט"א.

אחדשה"ט. מה שהביא להקשות אשו"ת הגרע"א סי' ע"ג שפי' בדברי הט"ז (א"ח סי' תקפ"ח ועוד בכמה מקומות) המפורסמים דאין כח ביד חכמים לאסור המפורש בתורה להתיר דהיינו דוקא באיסור דרבנן שאסמכוהו אקרא דלא שייך להסמיך הקרא לאיסור על שמפורש בתורה להיתר אבל בדרבנן בלי אסמכתא יש כח בידם לאסור, ותמה כת"ר א"כ למה סמכו חכמים איסור סחורה בדברים אסורים אקרא וע"כ יהא החלב (בצירי) מותר כיון דמפורש בקרא להתירא לא יסמכו שום סמך אקרא וממילא יהיה גם החלב אסור בסחורה ולשיטת הריטב"א אתי שפיר ע"כ.

הנה סברא נאה הוא זו מ"מ לשיטת הפוסקים דלא ס"ל כהריטב"א וגם להט"ז לכאורה נראה דלא ס"ל שיטת הריטב"א דאל"כ הול"ל כל דרבנן כעין דאורייתא תקון ואי משום קושיתו למה סמכו רבנן אקרא, נראה פשוט דחז"ל לעולם בקשו להסמיך דבריהם אקרא דבזה אתחזק תקנתם יותר משלא סמכו אקרא וניחא להו לחז"ל לחזק תקנתם בכל איסורים ולהתיר בחלב לגמרי כיון דמפורש בתורה להתירא מלאסור גם בחלב בתקנתא דרבנן ולא יתחזק איסורם בכל הדברים לגמרי כיון דלא יסמכוהו אקרא.

עוד נראה לפמ"ש מרן זקיני בבית שערים יו"ד סי' רס"ח בקושית מוהר"ם אורגז איך אסרו חז"ל לבעול על דם טוהר שהתירה התורה בפי' ותי' מרן ז"ל לפמ"ש הרמב"ן בטויו"ד סי' קנ"ז דזה בכלל ממה שהחמירו בנות ישראל על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל והעלה שם דבר חדש דדוקא לאסור בתקנת חז"ל ולכוף עליהן אין כח ביד חכמים דבר המפורש להיתר אבל מה שבנות ישראל החמירו על עצמן בלי תיקון יכולין לקבל על נפשם אפילו מפורש בתורה. עוד חידש שם דדוקא אם החכמים אוסרים דבר בפרט וביחוד אסור אבל אם חכמים אוסרים דבר שאינו מפורש בתורה להיתר שפיר יש כח בידם לאסור הכל כיון דיש מקום לתקנתם לחול על דבר שאינו מפורש חל נמי על מפורש אבל אם אינם אוסרים רק מפורש לחודא אין מקום לתקנתם לחול כלל ועיין מהרש"ל כתובות דף ג' ע"ש, ודומה לזה מצינו הנשבע שלא לאכול מצה ליל פסח לא חל השבועה ומיהו אם כולל שלא לאכול מצות כל השנה גם מצת מצוה בכלל ודו"ק. ועיין עוד בי"ש או"ח סי' ע"ג וסי' של"ד. ולפ"ז אהכ"נ דגם היו יכולים לתקן על איסור חלב לאסור למכור שהרי יש לו מקום לחול מתוך שחל על שאר מיני איסורים שאינם מפורשים חל נמי אמפורש והבן כי קצרתי.

ובעיקר סברת הט"ז מצאתי לו רב רבינו הגדול הרשב"א סוכה מ"ג ע"א עוד יש במילה טעם (שלא גזרו שמא יעבירנו כמו בשופר ולולב ומגילה) כיון שמלאכת המילה עצמה מלאכה גמורה הוא ודחאה תורה לחלל בה שבת מצות מילה היאך יגזרו בה חכמים משום גזירת הוצאה עכל"ק ע"ש והוא ממש סברת הט"ז הנ"ל, (ועיין תשו' בסמוך).

ודע דעל מה שכתב הט"ז (סי' תקפ"ח) ועוד הרבה מקומות דעל דבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לגזור שלא לעשות והרבה הקשו עליו האחרונים ז"ל וכבר הארכתי בזה בס"ד אמנם ראה זה מצאתי לרבינו המאירי מגילה דף ג' ד' יש שואלין למה לא נאמר אף במילה שלא תדחה שבת מגזרה שמא יעביר את התינוק והאריך שם עד ויש מתרצים שלולב ושופר ומגילה לא נאמר עליהם בפירוש שיהיו נעשין בשבת אלא שהותרו מן הדין מצד שאינן מלאכה ואחר שיש בהם חשש מלאכה דין הוא שידחו שלא יבואו לידי איסור תורה אבל מילה להדיא הותרה בשבת מדכתיב וביום השמיני ימול ולא החמירו בקולא הכתובה להדיא וכבר כתבנו מענין זה במס' ר"ה ע"כ. והנה מבואר לכאורה כדברי הט"ז ז"ל.

ועיין ריטב"א ז"ל סוכה מ"ג א' ד"ה ואיכא למידק בא"ד והשתא מיתרצא לן אחריתי דמילה דוחה שבת בשמיני שלה בדין תורה ולא העמידו חכמים דבריהם לגזור בה משום גזירה דרבה וכו' אלא הטעם הוא משום דהיא דאורייתא וידעו שפיר בקביעא דירחא שהרי יום ח' שלו ברור וכיון שהוא מחוייב מן התורה מעתה לא גזרו בו לדחות מצותו מעליו, עוד יש במילה טעם אחר נכון כיון שמלאכת המילה עצמה מלאכה גמורה היא ודחתה תורה לחלל בה שבת משום מצות מילה היאך יגזרו בה חכמים משום גזירת הוצאה דרבה, היא גופה לא דחיא מילה פי' מלאכת מילה גופה לא נדחה מפני שבת וגזירה דמלאכה אחריתי (שמא יעבירנו) ידחי לה וזה ודאי א"א ע"ש.

ועיין ח' הריטב"א סוכה מ"ד דערבה בהושענא רבה פרנסי הקהל מביאין אותה ביום ז' משל צבור ואין כל אחד מביא אותה לעצמו וכ"כ הר"ן ע"ש והוא משום גזירה דרבה ע"ש ועיין רמ"א דנוהגין ששמש ביהכ"נ מביא ולוקחין ממנו והכי נהוג אצלנו וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפג

טעם דבמילה בשבת לא גזרו שמא יעבירנו

ה' לסדר היו יהי' לגוי גדול בנ"י יצו"א התשמ"ג מע"כ ידידי ורב חביבי הרבני הנגיד המפואר פאר המעלות כו' חוב"ט ירא"מ מוה"ר **שלמה צבי גוטמאן** שליט"א מצירך שווייצאריא.

אחדשכה"ט וש"ת בידידות. ובדברי תורה אשר שלח והעלה תירוץ לקושית הר"ן למה במילה לא גזרו שמא יעבירנו ד"א ברה"ר ע"פ הט"ז תקפ"ח דדבר המפורש בקרא אין כח ביד חכמים לאסור ולגזור גזירות דשאני שופר ולולב שהם חכמה ואינה מלאכה או טלטול בעלמא ולא מצינו בפירוש שהתירה התורה חילול שבת אצל שופר ולולב אבל מילה דדרשינן ביום אפילו בשבת ואיצטריך להתיר מלאכת חובל (שבת ק"ו) א"כ מפורש בקרא דחיית שבת ואין ביד חכמים לאסור מטעם גזירה עכ"ל.

הנה מדעת קונו יש בו וזכה בתי' זה לכוין לרבינו הגדול הרשב"א (הריטב"א) על מס' סוכה דף מ"ג ע"א וז"ל עוד יש במילה טעם אחר נכון כיון שמלאכת המילה עצמה מלאכה גמורה הוא ודחאה תורה לחלל בה שבת מצות מילה היאך יגזרו בה חכמים משום גזירת הוצאה כנ"ל עכל"ק.

הרי שכתב הרשב"א מפורש כמ"ש מע"כ וזכה לכוין לו ושוש ישיש ובאמת מדברי הריטב"א אלו ראי' ברורה לדברי הט"ז הגם שרבים הקשו עליו ובמקום אחר כתבתי קצת ישוב על הרבה קושיות ועיין שו"ת בית שערים למרן כק"ז א"ח סי' שנ"ג שנ"ד ועוד כמה מקומות מש"כ בזה דברים נפלאים. וגם המאירי במס' מגילה האריך בזה והביא שיטות ראשונים כט"ז.

וכרגע נפל מילתא בליבאי לפ"מ דקיי"ל דכל שלא מל מעולם אסור לו למול בשבת פעם ראשונה וא"כ במצות מילה ליכא למיחוש שמא יעבירנו ד"א וילך ללמוד מעשה המילה שהרי יודע שאסור למול אפילו לאחר שילמוד לא יוכל למול בשבת פעם ראשונה וא"כ ליכא למגזר שמא יעבירנו ללמד לקיים המצוה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפד

נשים אי מברכות על מ"ע שהז"ג

זאת חנוכה התש"ל ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ וכו' כש"ת מוה"ר **מנחם משה אפפען** מכולל ישיבת טעלז שליט"א.

אחדש"ת. בדבר שאלתו אי נשים יכולות לקיים מ"ע בלי ברכה כיון שהם פטורים ממ"ע שהז"ג או דלמא יש איסור גם להם לקיים בלי ברכה.

ולפענ"ד הנה בפשיטות לא הבינותי מה דקשה ליה וכמה דחקו הפוסקים להתיר להם לברך עיין תוס' קידושין ל"א ע"א ד"ה דלא מפקידנא ועבידנא מכאן מדקדק ר"ת דנשים מברכות על מצות עשה שהז"ג אע"ג דפטורות לגמרי דאפילו מדרבנן לא מיחייבי כדמוכח בפ' מי שמת מ"מ יכולות הן לברך ואין כאן משום לא תשא את שמו לשוא משום שמברכות ברכה שאינה צריכה דאי לאו הכי היכי שמח רב יוסף והלא מפסיד כל הברכות כולן.

והנה דחק ר"ת להתיר להן לברך ודעת הרמב"ם והטור וכן שיטת רש"י וראב"ן ועוד שאין להן לברך וכן פסקו הרבה אחרונים החכ"ל ודעימיה וא"כ אף שאנן סמכינן אר"ת ומניחין להם לברך אבל ודאי אם רוצות שלא לברך מה טוב כי אנן קיי"ל ספק ברכות להקל ובפרט כי הרבה ראשונים ס"ל שלא יברכו ועיין ש"ע א"ח בהל' תק"ש (א"ח סי' תקפ"ט ס"ג וס"ו) באשה שלא שמעה בבית הכנסת אי יברך לה הבעל וכתבו הרבה מראשונים דיותר טוב שיתקע לה קודם ששמע בעלה ואי לאו תברך לעצמה או שלא תברך כלל.

ומיהו לשיטות דס"ל דנשים אסורות לקיים מ"ע שהז"ג משום בל תוסיף עיין רש"י עירובין ועוד ראשונים לדידהו ודאי לא נפ"מ, ומ"מ אמרתי דאפי' לשיטות אלו אפשר להו לנשים לקיים המצוה ובתנאי שיתנו קודם עשי' אם יכולות ומותרות לקיים יהי' לשם מצוה ואי לאו יהי' כתוקע לשיר וכן בשאר מצות ואז אפשר לקיים אפי' לשיטות אלו והבן.

המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפה

בדרשה דנשים פטורות ממעשהז"ג מהקישא דתפילין

ב"ה ט"ז מרחשון התשכ"ח ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי חד מבני עלי' אלקי אברהם בעזרו ברקאי חוב"ט וכו' הרב **אברהם מייזלעס** הי"ו.

אחדש"ת, יקרת מכתבו רצוף כמה שאלות קבלתי ולקחתי לי מעט זמן להשיב מתוך הטרדות וזה יצא ראשונה, א) בדבר שאלתו האיך דרשו בגמ' דנשים פטורות ממעשהז"ג מהקישא דתפילין כמבואר במס' קידושין ל"ד מאחר דילפינן דבמ"ע שאין הזמן גרמא וכן בכל מל"ת נשים חייבות מקרא דאיש או אשה אשר יעשו מכל חטאת האדם וכתב הרמב"ם בפ"א מה' תשובה כל מצוה שבתורה בין עשה ובין ל"ת אם עבר אדם על אחת מהן חייב להתודות שנאמר איש או אשה אשר יעשו מכל חטאת וגו' וכן מבואר בספרי על המצות מצוה ע"ג והוא ע"פ המכילתא דיעשו לרבות מ"ע הרי דהאי קרא מרבה גם מ"ע ונשים חייבות ומנלן לפוטרן מהקישא מאחר דקרא מרבה אותן להדיא.

והנראה דכך הוא פשר הדברים דלכאורה יקשה למה לן קרא להשוות משה לשיט כמעשה דמשי הוא ממינא דפטורות ממנס הדבר פשוט מאחר דרשינו מהקישא דתפילין שפטרן הכתוב מכל מצות ל״ת שהזמן גרמא הו״ע דהכ״נ בל״ת לא ליחייבו בכולן ולכן צריך קרא להשוות חותן לשיט לכל עושין שבתורה ומ״כ מדהכא מדהצריך קרא לחייבן בכל עושין מינה מוכח הלימוד מהקישא.

והא דכתב הרמב״ם ע״פ המילתא דקרא לשיט או משה מרבה גם עשין הכוונה הוא לעניין עושין דוקא והיינו כל שעברו מעשה או ל״ת כמה שנתחייבו והיינו מנשים בכל עשין ול״ת ונשים במ״ע שאין הז״ג וכל עושין כיון שנתחייבו בהן ועברו עליהן הרי הוא בכלל המיוב להתוודות וזה מדויק בלשון הרמב״ם כל מצוה שבתורה בין עשה ובין ל״ת אם עבר אדם על אחת מהן ואם עבר מיירי שנתחייב בהם ועבר ונשים לא נתחייבו כלל במ״ע שהז״ג ולכן אם עבר קאי אמ״ע שאין הז״ג וע״ז קאמר שנתחייבו ג״כ להתוודות כי זה בכל שיש או משה אשר יעשו וגו׳ והתוודו דעל כלן שעברו צריך להתוודות אבל אין זה ענין ללמוד מכאן לחיוב עשה שהז״ג לנשים. ועיין טוש״ע ח״מ סי׳ תקפ״ט ס״ו ועפ״פ שנשים פטורות יכולות לתקוע וכן אחר שיצא כבר יכול לתקוע להוליאן אבל אין מברכות ולא יברכו להן הגה והמנהג שנשים מברכות על מצות עשה שהז״ג ע״כ גם כאן מברכנה לעצמן וכו׳ ע״ש ובמ׳ המרכתי זה בס״ד.

ידידו דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפו

נשים אי יכולות לברך על נטילת לולב

כ׳ לחדש הרחמים התשד״מ בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כולו אומר כבוד כש״ת בנימין הכהן הי״ו.

אחדשכ״ת. ובדבר שאלתו בענין נשים אי יכולות לברך על לולב שהמאבר בסי׳ תקפ״ט ס״ו פסק שנשים לא יברכו על מ״ע שהז״ג והרמ״ם שם כתב שנהגו לברך ומלקו רבותינו האחרונים ז״ל בשו״ת מהרלנ״ח סי׳ ק״ט ושמחת יו״ט סי׳ י״ו ופר״ח סי׳ תקפ״ט והבכר״י מ״מ סי׳ נ״ה פסקו כהמאבר ובשו״ת יוסף אומץ סי׳ פ״ג כתב החיד״א שמעת בשו״ת מן השמים שיכולות לברך וכ״כ עוד האחרונים ובשו״ת יהוה דעת מ״ח סי׳ ס״ח ניין ג״כ לבו״כ מהאחרונים ושלין לסמוך על שו״ת מן השמים ואין לברך ועיין שבס׳ יין הטוב להגר״י ניסים זצ״ל מ״ח סי׳ כ״ט פסק שיכולות לברך ורוצה לדעת מוו״ר העני׳.

והנה כמה שרצה לומר דזה תלוי במחלוקת בין הספרדים והאשכנזים אינרע דהתכ״ל פסק נמי כרש״י שאסור להם לברך ואפילו בלי ברכה יש משום בל תוסיף אם מכוונות למצוה ויש הרבה מאחינו בני אשכנז נמשכים אחריו כי כן פסק מרן בשד״ח ז״ל ולאידך גיסא הרבה מאחינו הספרדים פסקו שיכולין לברך ולכן דבר זה קשה מאד להכריע מה שהוא מחלוקת הראשונים ומי אנכי להכריע בין ההריס הגדולים ולכן דרכי העני׳ בזה הוא לפסוק לכל מקום יחזיק מנהגו, ובמקום שנהגו לברך יברכו ובמקום שנהגו שלא לברך לא יברכו ומיהו אם ימצאו נשים שרוצות לברך אין בידינו לאסור בכה שלא יקיימו מצות כאינו מצוה ועושה ולא גרע הוא מסמיכה שקי״ל נשים סומכות רשות וכ״ש היא ממ״ש הרמב״ם בפ״י מהל׳ מלכים דעכו״ס הרוצה לקיים מצות ממצות התורה כדי לקבל שכר הרשות בידו ע״ש, ולענין ברכה הרי כתבו האחרונים ס״ע ס״ח סי׳ כ״ה דבמקום מנהג אין משום ספק ברכות להקל ולא משום ברכה לבטלה וכיון דנשים דידן רובן נוהגים לקיים ולברך שוב ליכא משום גס משום ברכה לבטלה ואין להאריך בזה יותר.

ידידו בלתי מכירו מוקירו כערכו המברכו בברכת כוח״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפז

אמאי לא נהגו להוציא האתרוג ביד אלא בכלי

ד׳ מרחשון התשל״ג בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי היקר הרה״ג וו״ח נו״נ וכו׳ כש״ת מוה״ר **אפרים גרינבלאט** שליט״א ממפיס טנסי.

אחדשכ״ת. מה שהניח בשם ספר יוסף אומץ סי׳ תמרמ״ד שכתב בענין הלולב והאתרוג להניחו בניה״כ ולהחזירו היש לעשות כאנשי ירושלים להחזיקו בידו ואפילו בשעת ק״ש ותפלה ולא בשעה שקורא הוא בעצמו בס״ת ולפ״ז כתב טעם למה אנו נוקמים האתרוג עם הכלי בשעת הולכה לבי״כ כי יתמו האתרוג בידו לפעמים בשמוש יד זה מתקלקל בידו עכ״ל מע״כ.

ולפענ״ד נאמת לן הבאתי כוונתו למדברה הרי אנשי ירושלים לן משמו והבינוס בידם ולא הניחו מאחרוגיהם כי אם בשעת קריאת התורה ומה שיתקלקל ע״י משמוש היד ל״ל כה דכיון דלאבהי׳ נפק בידי ומשמוש היד מדברה כבוד הוא והדר לו להאתרוג להרחות תביבות המצוה וכ״כ הח״ם ז״ל ועוד מאחרונים ז״ל דהדור הוא להאתרוג המתלכלך ע״י משמוש הרבה שברכו עליו.

והטעם מה שאנו מביאים האתרוג בכלי הוא פשוט כיון דאין אנו נוהגין כאנשי ירושלים ואין מחזיקין האתרוג בידים בכל הזמן ולא בכל התפלה אלא בשעת ההלל והושענות ואם לא יביא כלי במה להניחו רק יניחנו אצלו בודאי שיפול ויתקלקל ויפסול ולכן מביאין בכלי ומהדרין בכלי נאה משום הדור מצוה.

ובאמת כי בכמה תשובות האריכתי בס"ד לדעת השג"א סי' ק"ח הביאו הקנ"א למטה אפרים סי' תר"ס ובשע"ת סי' תקפ"ט סק"ג והבאתי בתשובה דכן מבואר בירושלמי ובתוספתא והאחרונים חתרו לישב דדוקא ברה"ר גמור אוסר השאג"א ולא ברה"ר שלנו דדין כרמלית לו ולפ"ז לאותן דס"ל דנוא יארק רה"ר מה"ת לו אסור לחזור האתרוג לביתו עכ"פ ולאותן שמברכין בסוכה קודם הליכת לביהכ"נ יהי' אסור אף להוליכו לביה"כ דבשביל הנענועים שהוא רק דרבנן נקרא הוצאה שלא לצורך ואין הזמן גרמא להעתיק עצמי בזה עכשיו ולהעתיק לו כל השו"ט בענין זה וא"כ כ"ש הכלי שאינו צורך המצוה כלל הי' אפשר דאסור להוציא לכ"ע דהו"ל הוצאה שלא לצורך וי"ל כיון דעכ"פ יש כאן הדור מצוה ואולי משום כן נהגו ליקח כלי של כסף להיותו הדור לו ויהי' בכלל מצוה וד"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפח

ביחיד שמתפלל שמ"ע דשחרית והציבור מתפללין מוסף

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ועל דבר ספיקתו במי שמתפלל תפלת שחרית והציבור מתפללין מוסף אי מכווין להתפלל השמ"ע יחד עם הצבור מקרי תפלה בצבור.

ולפענ"ד כבר האריכתי בזה במקום אחר ועיין במג"א א"ח סי' תקנ"א סק"ח שכתב דאין ליחיד להתפלל שחרית אחר שעה ראשונה שבודאי כבר התפלל הצבור ואע"פ שהש"צ אומר עדיין פיוטים מ"מ אין זה מקרי בשעה שהצבור מתפללים דהא אפילו הם מתפללים שחרית והוא מוסף לא מקרי בשעה שהצבור ומכ"ש פיוטים וכו' ע"ש מבואר דכה"ג לא מקרי תפלה עם הצבור ועיין משנה הלכות ח"ה סי' ט"ז וח"ז סי' ה' ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תפט

ביאור דברי המג"א בתק"ש

כ"ו אלול תשמ"ו לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. יש לחקור מה דכתיב במג"א א"ח סי' תקנ"ג סק"ג במי שאינו יודע לתקוע כל הסדרים דתשר"ת ותש"ת ותר"ת אין מעכבין זה את זה ואם ידע לעשות אחד מהם או שנים עושה וכתב המג"א דאפשר שהוא חלש ואין יכול לעשות רק אחד או שנים ויש להסתפק באופן שהוא חלש ויכול לעשות סדר אחד איזה מהם עדיף תשר"ת שיש בו שניהם, או תש"ת, או תר"ת, והמג"א לא ביאר לן איזה מהן עדיף שאם יכול לקיים אחד משניהם איזה מהם עושה, ונפ"מ ג"כ כגון בזמן שהיינו במחנה בוכענוואלד ולא נתנו לתקוע רק סדר אחד ולא יותר איזה מהן עדיף לבחור.

וקצת הי' נראה דיבחור תשר"ת שהוא ראשונה לפי הסדר שלנו שתוקעים כולם וכנראה דלכן קדמוהו לפי שהוא הראשון לצאת והמג"א לא ביאר כלל בזה אולי ס"ל דכהדדי נינהו ואיזה שירצה יתקע וצ"ע.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תצ

סומא אי מברך שהחיינו ליל ב' של ר"ה

א' תולדות התשל"ב בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ו"ח נו"נ וכו' נהור נהורך כשרגא כש"ת מוה"ר מאיר צבי גרינבוים הי"ו.

אחדשה"ט בידידות. בדבר שאלתו בסומא אי יברך זמן בליל ב' של ר"ה לפי מה שמבואר בש"ע שבליל ב' מניחים פרי או בגד חדש דבלא"ה ב' י"ט של ר"ה כיומא אריכתא דמי והביא בזה מחלוקת אי סומא מברך זמן על הפירות הוסיף דהכא לכ"ע לא יברך כיון דמה שמברכין בר"ה על פרי הוא על ראיית הפרי ולא על אכילתה וסומא שאינו רואה אינו מברך ע"כ.

ולאחר הסליחה שגה בזה דבש"ע א"ח סי' ת"ר פסק בקידוש ליל ב' של ר"ה ילבש בגד חדש או מניח פרי חדשה ואומר שהחיינו ואם אינו מצוי בגד חדש או פרי חדש עם כל זה יאמר שהחיינו וכן פסק הרמ"א והאחרונים ז"ל אלא שדעת הרמ"א דגם בשופר ביום ב' יברך זמן בכל אופן ובזה הב"י חולק ובני ספרד נהגו כב"י ואנן נמשכים בזה בתר רבינו הרמ"א ז"ל אבל בקידוש כ"ע מודי דמברך בלי כלי חדש אם אין לו וא"כ לא מבעיא אי יש לו בגד חדש דמברך דהרי נהנה הוא אלא אפילו אין לו נמי מברך וכנ"ל.

ונראה דאס יש פרי חדש יניח על שלחנו מ״מ דאף דיש פוסקים דס״ל דסומא אינו מברך זמן אפרי חדש מ״מ הכא כיון דממילא מברך זמן איו״ט מוטב להניח גם פרי דלמא קיי״ל כפוסקים דמברך גם על פרי וילא מידי כל הספיקות וטוב כלום מלא כלום ובאמת כי ברכת שהחיינו תלוי בב׳ עניינים א) ברכת שהחיינו הבא מזמן לזמן מברכין בכל אופן והשנית ברכת שהחיינו שתולה בשמחה ובהרגש וזה תלוי במה שהוא אדם וברכת שהחיינו זו הו״ל רשות עיין רא״ש ברכות ובמע״י שם ולכן יש מקילין ויש מחמירין בזה וכהיום הרבה מקילים בברכת שהחיינו אבגדים חדשים דבזה״ז אין בו כ״כ חשיבות וליכא שמחה יתירה.

ועיין ברכ״י סי׳ ת״ר אות ב׳ שהביא דאפילו לכתחילה אין להקפיד על פר״ח או בגד חדש וכ״כ בשער הכוונות ובפע״ח שער כ״ה סוף פ״ז ובמעשה רב אות ר״ג וא״כ אף דאנן יולאין ביד רמ״א לכתחלה, סומכין עליו בדיעבד ואכל פוסקים הנ״ל ומברכין בלי פקפוק וא״כ סומא נמי מברך כנ״ל.

ידידו המברכו בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תצא

טעם לקריאת פ׳ העקדה בר״ה ולא ביו״כ

צו״ג התשל״ז בנ״י יצו״א

מע״כ ידי״נ יקר הערך הרה״ג חוב״ט זך הרעיון ירא״מ וכו׳ כש״ת מוה״ר **מנחם מנדל טאגער** שליט״א מ׳ תלמיד בישיבתנו הקדושה.

ובדבר מה שלריך ביאור מעניגא דיומא למה קוראין ביום ב׳ דר״ה פ׳ עקדה (כמבואר בש״ע א״ח סי׳ תר״א ס״א) ועיין מ״ב הטעם כדי להזכיר זכות עקידת יצחק והלא העקדה היתה ביו״כ וא״כ אז הי׳ לן לקרא העקדה.

ולפענ״ד י״ל לפמ״ש במדרש בשעה שעקד א״א את יצחק בנו אמר רבש״ע תן עשרת ימי תשובה לבני הובא בבנ״י, ונראה דהעיקר לעבוד השי״ת במסירת נפש אלא דזה א״א כל זמן שח״ו חטאו בידו ולכן בר״ה שאנו מקבלין לשוב בתשובה שלימה ולהיות הולכין בדרך השם במסירת נפש ממש תקנו לקרא פ׳ עקדה להראות עד כמה לריך מס״נ אלא דבקש א״א מתחלה ליתן לנו עשי״ת שנוכל לתקן מעשנו הקודמים ואז נוכל לבא לעבודת ה׳ במסירת נפש שהוא יו״כ בלי אכילה ושתיה, ועוד שלריך הכנה לבא לידי מדרגה כזו להיות עובד ה׳ במסירת נפש ולכן נותנין זמן עשי״ת לתקן כל זה.

ובזה הנני ידיד״נ דושה״ט ושכ״ת וי״ר שהמברך יתברך מאת השי״ת בברכות עד בלי די ובגמח״ט בספרן של צדיקים גמורים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תצב

חילוק בין מצות אכילת מצה לאכילת עיו״כ

ד׳ ראה התש״ל ברוקלין נ״י יצו״א

מע״כ ידידי היקר הב׳ המופלא ומופלג וכו׳ יוסף הרץ הי״ו.

אחדשה״ט, ובד״ת מה שהעיר במש״כ בספרי משנה הלכות ח״ד בסי׳ ע״ו לחלק בין מלה שמלוותה בכזית, לאכילת עיו״כ שמלוותה כל היום ודחיתי לעלמי דלפי שיטת המהר״ל מלוה לאכול גם מלה יותר מכזית, וכן נראה עוד דעת כמה פוסקים. וע״ז כתב עכשיו מעלתו דדחויה אינה דחויה דלמהר״ל יולא מלות אכילת מלה בכזית גרידא אך איכא מלוה לאכול יותר אבל בערב יוה״כ מלוה לאכול כל היום ע״כ.

ולפענ״ד לא ידענא מאי קאמר דכי מי הגיד לן שאם אכל פעם אחת ביום בעיו״כ לא יצא ידי חובתו והלכה מפורשת הוא במ״א סק״א סי׳ תר״ד דאם אכל פעם אחת ביום דיו, ובתענית חלום כתב המהרי״ל בדרשות דהרוצה להתענות עד סעודה המפסקת שרי והמ״א כתב דיש לנהוג כמהרי״ל דודאי אם מתענה עד סעודה המפסקת ליכא איסורא והגם שיש חולקים בדבר מ״מ פשוט דגם בעיו״כ רבוי האכילה אינו מעיקר המלוה אלא כאכילת מלה שמקיים העיקר בכזית והתוספות הוא בכלל מלוה לאותן הפוסקים דאיכא מלוה לאכול מלה כל שבעה או יותר מכזית והכ״נ בעיו״כ כן.

ידידו דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תצג

מצוה להאכיל קטנים עיו״כ

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו בעיו״כ שמלוה לאכול מטעם דכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי אי יש ענין להאכיל קטנים קודם הזמן עי״כ או דילמא כיון דלית בהו טעמא כאלו התענה לא בעי.

לפענ״ד דיש מלוה להאכיל הקטנים עיו״כ עם חשיכה קודם זמן איסור אכילה הגם שאינם מלווין ואין חייבין להתענות וי״ל בתרי אנפי או מטעם שכל שאפשר בהיתר לא יעשה בזמן האיסור או מטעם חינוך וקלת יש לדייק כן ממה שאמרו בגמ׳ (פסחים ק״ט) אמרו עליו על ר׳ עקיבא מימיו לא אמר הגיע עת לעמוד בבהמ״ד חוץ מערבי פסחים וערב יו״כ, בע״פ, בשביל תינוקות כדי שלא ישנו, וערב יוה״כ כדי שיאכילו את בניהם. ולכאורה מאי מלוה איכא בעיו״כ להאכיל את בניהם וע״כ כמו דבע״פ מלוה שישנו ביום כדי שלא ישנו

בלילה על הסדר והוא מצוה והכ״נ עיו״כ ומשמע לכאורה דעיו״כ מצוה להאכיל הבנים והבן ואולי מטעם חינוך.

בברכה ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תצד

במנהג שנהגו אצלנו לעשות כפרות עיו״כ

עיו״כ תשמ״ט לכבוד ידידי היקר וכו׳.

אחדשכ״ת. בדבר השאלה במנהג כפרות שנוהגין ליקח לזכר תרנגול ולנקבה תרנגולת (עיין טוש״ע סי׳ תר״ה ותשב״ץ קטן סי׳ קכ״ה) ולא הי׳ להם אלא זכרים אי מוטב שיקחו הנקבות ג״כ תרנגול זכר או שאין נכון לנקבות אלא שיעשו כפרות עם כסף.

ולפענ״ד שאם אפשר יקחו מין אחר כגון דגים או שאר בע״ח נקבה ואם יש רק תרנגולת אחת או שתים יעשו כל הנשים כפרה על תרנגולת זו ויתנו פדיון נפשם שווה הכפרה ואם א״א בכל זה אז יפדו בכסף ויעשו הסיבוב זה כפרתי ולא יקחו תרנגול, והטעם שהרי הטור הביא בסי׳ תר״ה בשם הגאונים שהקשו מ״ט בתרנגול ותרנגולת ולמה לא אמרו בהמה וחי׳ וכתב הטור דהא ודאי קושיא הוא אלא שיש בה ב׳ טעמים א׳ שתרנגול מצוי בבית יותר משאר בהמה חי׳ ועוף ועוד יש במקומות שעשירים עושים תמורת אלים בעל קרנים דמות אילו של יצחק אבינו ולא דבר קבוע הוא עוד שמענו מחכמים הראשונים שאעפ״י שבהמה דמיה יקרים יותר מתרנגול אעפ״כ תרנגול מובחר לפי ששמו גבר וכו׳ וכיון ששמו גבר תמורת גבר בגבר מהני ומעלי וכו׳ ע״ש.

ועיין חדושי הגהות דכיון דיש ב׳ טעמים לאו קושיא הוא ופי׳ דה״ק הא ודאי קושיא הוא ואין לפרש האמת אלא שיש בה ב׳ טעמים אבל הטעמים סותרין זא״ז דלטעם הראשון תרנגול ל״ד ולטעם הב׳ תרנגול דוקא ע״ש. (ועיין גיטין נ״ז וברש״י שבת פ״א ע״ב כתב שהיו נוטעין עצ״ץ עם זרעים פולין או קטניות כמה ימים קודם ר״ה ובער״ה היו מחזירין לכל אחד לאנשי בית מקטן ועד גדול סביב ראשיהם ז״פ והוא מתשו׳ הגאונים ונראה דמכאן יצא המנהג הובא בד״מ סי׳ תר״ה דיש מקומות שגם בער״ה עושין כפרות ועיין תשו׳ הרשב״א סי׳ תשצ״ה).

ולפי״ז נראה דאם מקיים בשאר מינים הרי הגאונים קראו תגר ע״ז ולכן אנן מקיימין בתרנגול ותרנגולת שיש בזה טעם חכמים הראשונים שגבר מתחלף בגבר כדאמרינן (יומא כ׳) מאי קרא גברא אמר רב שילא קרא תרנגולא וכיון ששמו גבר בגבר מתחלף א״כ במין זה אם עושה כפרות דוקא הוא ואין לשנות ועיין ד״מ בשם מהרי״ל אשה מעוברת לוקחת ג׳ ב׳ תרנגולת ותרנגול אחד אלא שהמהרי״ל כתב שדי בב׳ תרנגול ותרנגולת דהעובר אם הוא נקבה יוצא בשם האם והד״מ כתב ג׳.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תצה

ביאור לסדה״י מוצאי יו״כ נהגו לפיים איש את חבירו

מוצש״ק לסדר ויאמן העם התשל״ח בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב עוסק בחוקי חורב ברקאי וכו׳ כש״ת הרה״ג ר׳ יצחק בלושטיין שליט״א ירושלים עיה״ק ת״א.

אחדשכ״ת בידידות יסלח לי אם לא תיארתיו כראוי לו לפי כבוד כי איני מכירו רק מפי כתב. ובדבר אשר תמה אמ״ש בסדר היום בסדר תפלת יו״כ וז״ל אחר מוצאי יוהכ״פ נהגו לפייס איש את חבירו ולשאול מהם מחילה מכל שגיאה ועון שעבר ביניהם. וטעם למנהג משום שאין יוה״כ מכפר אלא עבירות שבין אדם למקום ב״ה שכן כתיב לפני ה׳ תטהרו, מה שהוא מכם לפני ד׳ תטהרו, אבל מה שבין אדם לחבירו אינו מתכפר לו עד שירצה את חבירו ואחר שפייסו לממקב״ה על עבירות שעברו לפניו בינו לבינם מפייסין כל אחד לחבירו להיותם נקיים מד׳ עכ״ל, ותמה כ״ת דבגמ׳ ובטוש״ע א״ח סי׳ תר״ו מבואר דהפיוס צריך להיות קודם יוה״כ ובמעלי יומי דכפורי כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו ולא יהיה מקום לשטן לקטרג כדאיתא בפרקי דר״א פמ״ו (ט״ס ט״ו) ואדרבה משמע מפר״ח וברכ״י וחי׳ ח״ס יומא ד״ה עבירות שבין אדם לחבירו דכל זמן שלא הרצה חבירו אפילו מה שבינו למקום לא נתכפר.

הנה יפה העיר מעכ״ת ותמיה קיימת הוא וכבר זכה בה בליקוטי מהרי״ח ע״ש שכתב ומנהגינו ע״פ הפוסקים אינו כן. ומיהו כדי לישב מנהג מקום בעל סדה״י שהעיד על מנהג זה עכ״פ במקומו ושעתו והי׳ אפשר לומר בתרי אנפין א) דגם במקומו היו מפייסין בעיו״כ כמו שאנו עושין אלא דבעיו״כ לא היו מפייסין אלא למי שידע שפשע נגדו וכל מי שהי׳ לו ריב עם חבירו כל השנה ופשע נגדו וכיוצא בו היו מפייסין עיו״כ זה את זה וכעין הא מעשה דההיא טבחא יומא פ״ז ע״ב שהי׳ ליה עם רב ואזל ליה עיו״כ ואפיק לי׳ מדעתיה אבל מי שלא פשע כנגדו ולא ידע מפשע ועון לא פייס עיו״כ ובמוצאי יו״כ נהגו לפייס איש את חבירו אפילו לא ידע שפשע כנגדו דילמא שגג וכיוצא בו ולכן פייסו שנית במוצאי יו״כ וזה הי׳ מנהגם הטוב להוסיף פיוס ולשאול

מחילה לאו דוקא למי שפשע אלא על כל שגיאה ועון שעבר ביניהם וזה עשו מוצאי יו"כ, והא דלא הזכיר פיוס של עיו"כ כלל הנה בסדה"י שם חסר הרבה מעיו"כ כמסומן שם וא"כ י"ל דלעיו"כ הי' נמי כתוב לפייס למי שפשע כנגדו וכאן מיירי לכולם ומדויק לשון נהגו לפייס איש את חבירו דמשמע כל אחד בין פשע לו ובין לא פשע.

שנית י"ל שהרי ידוע דסוף היום מכפר ותקנו להתוודות עיו"כ במנחה ושוב מתודה במעריב ובשחרית וחוזר ומתודה במוסף ובמנחה ובנעילה וכ"כ למה שמא חטא ביני לביני ומעתה בין אדם לחבירו נמי י"ל הגם שפייס עיו"כ מ"מ שמא במשך היום ובלילה שוב עבר ביניהם איזה שגיאה ועון בכל היום כידוע שדבר כזה שכיח מאד בעונ"ה ועינינו ראו כמה פעמים בשביל פתיחה או עליה או שישב במקומו או פתח החלון ולא ניחא ליה וכיוצא בדבר הרבה מאד מה שמצוי ליושבים בכל היום בביה"מ וע"ז אין יו"כ מכפר ולכן נהגו במוצאי יו"כ לפייס כמו שאומרים וידוי וחוזרין ומתודין שמא גרם החטא וה"נ זה הי' מנהגם הטוב לפייס במוצאי יו"כ ובמשך היום טרודים בפיוס בין אדם למקום ומיד במוצאי יו"כ מפייסין לחבריהם. וידוע מה שפי' עה"פ ויהי ממחרת ופרש"י מחרת יוה"כ הי' וישב משה לשפוט את העם דביו"כ מכפר על עבירות שבין אדם למקום אבל בין אדם לחבירו אינו מכפר עד שירצה וישלם ולכן וישב משה א"כ לזה נהגו במוצאי יו"כ לפייס זה את זה. והגם כי ידעתי כי יש קצת דוחק מ"מ מקום יש לישב דברי סדה"י אשר הי' מגדולי הדור ומנהג מקומו שנהגו כן.

והיות כי אין הז"ג אקצר וכל טוב ממנו לא יבצר וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולהוציא לאור מחשבותיו למען התורה ולומדיה המכבדו ומוקירו בלתי מכירו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תצו

חל יו"כ בשבת לר"ל יהא חייב בכזית פת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. שם סק"ט בקושית הצמח צדק ליובאוויטש או"ח סי' ל"ו שהקשה לר"ל דח"ש מותר כשחל יו"כ בשבת יהיו חייבים לאכול כזית פת לשיטת הרמב"ם דכזית פת בשבת כחיוב אכילת מצה בפסח.

ולפענ"ד בענייתי הארכתי בזה זה יותר מי"ד שנים והקשתי יותר דהא אפילו לר"י ולדידן דקיי"ל חצי שיעור אסור מה"ת אבל עכ"פ לא הוה לא איסור לאו ולא עשה אלא סתם איסור תורה ויבא אכילת שבת שהוא כאכילת מצה שהוא מצות עשה וידחה האיסור של חצי שיעור שאינו לא עשה ולא ל"ת, ועוד הארכתי למ"ד דח"ש אסור מה"ת דוקא בחזי לאיצטרופי או בדעתו לאיצטרופי אבל היכי דאין דעתו לאיצטרופי ואינו רוצה לכתחילה לאכול רק ח"ש ולא יותר הרי זה מותר מה"ת וראי' מירושלמי לזה א"כ בשבת שאוכל כזית יצא והוא ח"ש ליו"כ ומתחילה מכוין שלא לאכול יותר א"כ לא הוי דאורייתא כלל והבן.

ומיהו נראה דלא קשה מידי דביו"כ היום הוא דפטור מאכילה ואפילו חל בשבת, וראי' מירושלמי פ' כל כתבי (ה"ג) מצילין מזון ג' סעודות ופריך ביו"כ מאי איכא למימר ע"ש מה שתי' והנראה מדברי ר' יוסי שם דיוה"כ עצם היום פטור מאכילה ולא שהשבת נדחה מפני יוה"כ ע"ש ודו"ק ונפ"מ לחולה שיב"ס שמותר לאכול ומ"מ אינו צריך שלש סעודות מפת והבן ולפ"ז ממילא אתי שפיר דליכא דין אכילה כלל ביו"כ שחל להיות בשבת וממילא שייך ח"ש והבן.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תצז

יו"כ שחל בשבת ורוצה לקבל שניהם איזה יקדים

עיו"כ התשד"מ מע"כ ידידי היקר כו' כו'.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו במחלוקת האחרונים כשחל יו"כ להיות בשבת ורוצה לקבל תוס' שבת וגם תוס' יו"כ איזה מהם יקדים שאם יקדים שבת אז יו"כ למ"ד דהוי דרבנן לא יחול אדאורייתא וכן להיפך ועיין יעב"ץ.

ולפענ"ד נראה דשאלה זו לא אתי אלא אליבא דרמב"ם דס"ל דתוספות יו"כ בלבד דאורייתא עיין מש"כ ה"ה בפ"א מהל' שביתת עשור דהרמב"ם בפ"ה מהל' שבת לא הזכיר תוס' שבת משום דל"ל תוס' שבת ד"ת אלא לענין עינוי יו"כ לבד אבל התוס' והרא"ש ס"ל דגם תוס' שבת דאורייתא ועיין ש"ע א"ע סי' רס"א ובב"י שם מה שהאריך בדבר. ולפ"ז לכאורה לשיטות דס"ל דביו"כ ליכא תוס' ובשבת איכא תוס' לא קשה מידי דיקבל שבת קודם ואח"כ יו"כ.

ולשיטות דס"ל דבתרוייהו איכא תוס' א"כ פשוט שיקבל שניהם ביחד ושפיר חלין בשעה אחת ובבת אחת לד"ה ועיין ערכין כ' ע"א אמר שני דמי עלי בבת אחת וק"ל, ולא הוה בכלל אין עושין מצות חבילות חבילות כשמקבל בבת אחת כמו שעלה במחשבה, דלא אמרו כן אלא היכא דצריך לקיים ב' מצות זו אחר זו והוא רוצה לפטור עצמו ולקיים שניהם בבת אחת ובעשייה אחת כה"ג אמרינן אין עושין מח"ח אבל בדידן שמצוותן בבת אחת אין בזה משום

אין עושין מצות חבילות חבילות וכעין יקנה"ז מוצי"ט ועוד כמה מצות שמצותם בכך, ועיין ביאור הגר"א ובביאור הלכה סי' רס"א ועיין סוטה דף ה' אין משקין וכו' ועיין תוס' שם ובמג"א א"ח סי' קמ"ז סק"י ועיין טוש"ע א"ע סי' ס"ב ב' כוסות לז' ברכות ואולי כאן בכלל לא שייך מצות חבילות חבילות דקבלה שאני והרי קבלנו כל התורה כולה בבת אחת. שוב שמעתי שכן הורה בס' הר צבי לקבל בבת אחת.

בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תצח

איסור לאכול עיו"כ סמוך לחשיכה

ע"פ תשמ"ו מע"כ ידידי כו'.

אחדשה"ט. במאי שכתבו קצת אחרונים דבערב יו"כ לא יאכל סמוך לחשיכה דא"כ לא מקייס ועיניתם כל יו"כ דבשעה שהוא שבע מלאכול ליכא ועיניתם ועיין זוה"ק (פ' אחרי דף ס"ט) ומש"כ בספרי משנ"ה (ח"ב סי' ס"ו וח"ג סי' פ"ב) [וחי"ג סי' פ"ח].

וכעת נראה דדא הוא לכאורה מחלוקת התנאים יומא פ"א ע"ב לכדתניא ועיניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש יכול יתחיל ויתענה בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום וכו' ותנא דעצם עצם האי בתשעה לחודש מאי עביד ליה מיבעיא ליה לכדתני ר' חייא בר רב מדיפתא וכו' אלא לומר כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי.

ולכאורה הוא מחלוקת הנ"ל דלתנא דעצם עצם הרי האכילה ג"כ בכלל תענית הוא ויאכל עד רגע האחרונה ותנא דתוס' ס"ל דיתחיל להתענות בתשיעי ועיין משנ"ה ח"ג בהוספות בסוף הספר ודו"ק. ועיין ש"ע א"ח סי' תכ"ח ס"א אוכלים ומפסיקים קודם בה"ש וכו' מעט או הרבה. נשים שאוכלות ושותות עד שחשיכה והן לא יודעות שמצוה להוסיף וכו' אין ממחין בידן וכו' ע"ש וק"ל.

סימן תצט

אם יקבלו בעלי תשובה לאחר ביאת המשיח

עוד להנ"ל

ואגב ארשום למעכ"ג מילתא דתמיה מדברי אינשי מה שאמרתי כהיום באמצע הדרשה דש"ת מה שכתב המהרי"ל ז"ל בהל' עשי"ת שיש חיוב להשיב בכל יום שמא יבא משיח צדקינו היום או למחר ואז לא יקבלו עוד בעלי תשובה ולא נוכל עוד להשיב לה' כמו שלא יקבלו גרים בימי משיח צדקינו וכל שלא ישוב קודם ביאת המשיח לא יקבלו עוד תשובתו וכיון שאנחנו מחכים כל שעה לביאת משיח צדקינו חיוב גמור לשוב בכל יום קודם ביאתו והוא פלא ואולי מה"ט דרשו חז"ל ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב אימתי ובא לציון גואל כאשר ולשבי פשע ביעקב והיינו קודם דלאחר ביאת המשיח א"א לשוב וי"ר שנזכה לתשובה שלמה ולביאת גו"ל שיתגלה לנו בימינו ויוליכנו קוממיות לארצינו.

והנני חוזר מעין הפתיחה בברכה וי"ר שיזכה לגח"ט בספרן של צדיקים גמורים וימצא נחמתו בתורתינו הקדושה כמאמר דוד המע"ה לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי ומי שאמר לעולמו די יאמר לצרותינו די ונזכה בשנה זו להושע בישועת ה' כהרף עין. החותם בידידות ובלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תק

חולה שיב"ם וצריך לאכול ביו"כ מאכילין אותו פחות מכשיעור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ומה שהעיר אמ"ש בספרינו משנה הלכות ח"ד סי' ע"ה בשיטת הרב המגיד שס"ל דבחולה שיש ב"ס מאכילין אותו פחות מכשיעור ביו"כ אם אפשר שיאכל ולא יסתכן בהכי וכתבתי שם ולא מצאתי כרגע בה"ה איה מקום כבודו והעיר לי שדברי ה"ה הם בפ"ב משביתת עשור ה"ח, תשואת חן לו על שהחזיר לי אבדתי ועיין עוד רמב"ם פ"ח מהל' אה"ט הי"ג ומרדכי פ"ק דבילה סי' תקנ"א. ועיין ש"ע א"ח סי' תרי"ח ס"ז וס"ח ואם אמדוהו הרופאים שאין השיעורים הללו מספיקים לו או שהחולה אומר כן מאכילין ומשקין אותו כל צרכו ע"כ.

אלו דברי ידידו בלתי מכירו וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה המברכו בברכת התורה שיזכה לאור הגנוז בימי החנוכה ונזכה לביאת משיח צדקינו בב"א כברכת וכעתירת מוקירו בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקא

אי יש חצי שיעור ברחיצה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדף ע"ג ע"ב סק"ד בהערת אחרונים למה לא אסרו רחיצת מקצת הגוף ביו"כ מדין חצי שיעור וכתב כת"ר דרחיצת מקצת הגוף אין זו רחיצה כלל

ולא שייך לומר חצי שיעור כמו במעביר ב׳ אמות בשבת דלכל הדיעות אין לדון על זה מצד חצי שיעור לאסור בשבת.

ולפענ״ד רק מראה מקום אני ימחול נא לעיין בליקוטים על המשניות אהלות פ״ב מ״ה ובהכי ניחא דמותר לטלטל בר״ה בפחות מד״א אע״ג דד׳ אמות אסור מדאורייתא והוה ליה חצי שיעור וכן הקשו האחרונים ז״ל ועוד הקשו למה מותר לצאת אלפים אמה בשבת הא הוה בכלל חצי שיעור למ״ד דיש תחומין דאורייתא ובשו״ת בית שעריס לכק״ז מרן ר׳ עמרס בלוס זצוק״ל או״ח סי׳ קל״ט האריך הרבה בזה, ועיין בספרי מצות המלך שלהי מצוה כ״ד.

איברא דלכאורה לפמ״ש הטור א״ח סי׳ תרי״א דרחיצה לא הוה אלא מדרבנן ובדרבנן לא שייך למימר חצי שיעור כלל, אלא דהרמב״ם והר״ן ס״ל דכל חמשה עינוים דאורייתא, ברם גם הא אמת שקיי״ל דאסור להושיט אפילו אצבע קטנה במים א״כ האיסור על הכלל וליכא בזה שיעורא ודו״ק, ונראה דאיסור רחיצה תלוי בתענוג שאיסור רחיצה משום תענוג ורחיצה בלא תענוג מותר א״כ אינו תולה בשיעור מים אלא תלוי בשיעור תענוג והבן כי זה לפענ״ד דבר חדש.

סימן תקב

שיטת רש״י באין מושיבין כה״ג בעיבור שנה

עוד להנ״ל

בדף ל״א ס״ק נ״ט, כתב ליישב שיטת רש״י סנהדרין י״ח מקושית התוס׳ שפי׳ דאין מושיבין כה״ג בעיבור שנה משום צינה ופרש״י כה״ג אינו רוצה שתתעבר השנה מפני הצינה שצריך לטבול לו ולקדש ביו״כ חמש טבילות ועשרה קידושין ואם תתעבר השנה הרי תשרי במרחשון, והקשו התוס׳ דביומא משמע דהיו מחמין לו קומקום של חמים ע״כ וכת״ר תי׳ שיטת רש״י לפי שיטת הפר״ח והגרע״א במים חיים והגרע״א ביומא פ״ג דטבילה ראשונה של כהן שלא היתה בקודש לא הותרו לחמם בשבילה מים ביוה״כ כיון שכל ההיתר משום דאין שבות במקדש וא״כ י״ל דכוונת רש״י על טבילה ראשונה ע״כ.

לאחר הסליחה דבר זה אינו שהרי מפורש כתב רש״י שצריך לטבול לו ולקדש ביוה״כ ״חמש טבילות ועשרה קידושין״ ובשביל כל הטבילות כוונתו דאל״כ היל״ל שיצטרך לטבול בצונן סתם ומדכתב מפורש צריך לטבול ביוה״כ חמש טבילות ועשרה קידושין ע״כ דאין כוונתו על טבילה ראשונה כדעת הפר״ח וממילא אתי שפיר קושית התוס׳, ומ״מ יש ליישב קצת קושית התוס׳ דהמעיין בגמ׳ רואה דרק לכהן איסטנים או זקן היה מחמין לו חמין ולא לכל כהנים וממילא י״ל דמשום לא פלוג כיון דבשאר כהנים היה החשש דצינה משום טבילות הכ״נ תקנו כן לכל כהן כן יש לדחות קצת, ועיין מרגליות היס סנהדרין והביא שם ג״כ דברי רע״א ז״ל ונראה שכיון ג״כ כמ״ש כת״ר וזה אינו וכמו שכתבתי אבל מה שהביא עוד שם הוא נכון לפענ״ד.

סימן תקג

חולה שאכל ועברה הסכנה אי מותר עוד לאכול

עוד להנ״ל

בדף פ׳ ע״ב ס״ק קכ״ו הביא ספיקת האחרונים לענין חולה שיש בו סכנה שצריך לאכול ולשתות ביו״כ יותר מכשיעור אם מחויב לשער בכל אכילה ואכילה אם יש בו סכנה כשלא יאכל וישתה או דילמא כיון דמצות תענית הוא מערב ועד ערב וכיון דאינו יכול לקיים מצוה זו מפני הסכנה שוב אין קפידא אם יאכל וישתה באותו היום אף בלי סכנה, וכת״ר רצה לדייק מדברי רש״י שכתב אכילה גסה בגוונא דאכל ליל יו״כ דאל״כ חייב על האכילה שקדמה לאכילה גסה ולמה לא מוקמי כגון שאכל בשוגג ושוב נודע לו שיוה״כ היום ואכל אכילה גסה ומזה נראה דעל אכילה שניה אינו חייב שוב אף אם אינה אכילה גסה כיון שכבר אכל מקודם ואינו מעונה כבר.

לאחר הסליחה ולאחר בקשת מחילה מעצמות הצדיקים האחרונים ז״ל הדבר מפורש בתורת רבותינו הראשונים ז״ל הרשב״א קידושין כ״א ע״ב כתב וז״ל ולא דמי אלא למי שאחזו בולמוס שמאכילין אותו עד שיאירו עיניו ומשם ואילך באיסורי קאי עכ״ל והראב״ד בדרשות שיצאו לאור בלונדון כתב על הרמב״ם פ״ב מה׳ שביתת עשור ואם לא מאכילם וכו׳ פי׳ דוקא עד שתתיישב נפשה אבל לאחר שתתיישב אין לה לאכול שאר היום שלא אמרינן כאן שהותר מקצת היום באכילה הותר כולה ע״ש. וכ״כ רבינו מנוח להדיא ועיין ש״ע א״ח סי׳ תרי״ז ס״ב מאכילין אותה עד שתתיישב דעתה וע״ש ס״ט. ועיין ח״ס או״ח סי׳ קנ״ז ובשו״ת משנה הלכות ח״ג סי׳ קע״ו הארכתי קצת בזה ע״ש, וכבר הבאתי גם דברי השו״ת בנין ציון ח״א סי׳ ל״ד ובערוך לנר כריתות י״ח ע״ב שנסתפק בזה ותמהתי עליו שיצה לחפש אחר ראיות ולא הביא שהדבר מבואר בגמ׳ ובראשונים ז״ל וידוע דבספקות כאלו בספרי אחרונים מביאים ח״ו להקל באיסור כרת ח״ו כי אולי מי שהוא ינסה ליישב ראיתו שלא יהיה ראיה וממילא יבא לדייק ח״ו לקולא וז״פ.

אלו דברי יוצאי חפזון להשתעשע בדברי תורה ויש לי עוד אריכות דברים אלא שאין הזמן גרמא והנני בזה ידידו המכבדו ומוקירו כערכו ומברכו בברכת התורה ולומדיה להצלחה מרובה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקד

אי גזרינן ביו"כ שמא יבא לאכול

ב"ה א' לסדר ואני ערל שפתים התשכ"ב ברוקלין נע"י יצו"א רובי שלומים מגבהי מרומים וברכתא במותיב תלתא יחולו על ראש ידידי האי גברא רבא הרב הגאון המפו' מוה"ר צבי זשרקובסקי (שליט"א) זצ"ל בעמ"ס חשובים.

קבלתי ספר תוס' הרא"ש עם פי' היקר והנה לקחתי מעט פנאי להעיר בקצת מקומות בלי פלפולים כי אין הזמן גרמא יותר מחמת הטרדות ואת כ"ת הסליחה. בתוס' הרא"ש יומא דף י"ד ע"א בלשון הרא"ש וכי האי גוונא מי לא חיילא עליה אנינות וכו' נראה דט"ס וצ"ל מי חיילא עליה אנינות ותיבת לא ליתא בגמ' וגם אין לו פי' וע"כ דט"ס הוא ואולי גם בכת"י אינו אלא טעות הדפוס הוא, ובאמרי מבשר שם כתב וז"ל צ"ע מה שייך לגזור ביו"כ שמא יאכל הלא כל הקרבנות שהקריבו בו ביום לא היו עומדים לאכילה שהיו כליל ונשרפים מחוץ למחנה ושעיר החטאת החיצון דהיה נאכל הלא היה אסור לבשלו ביו"כ והיה נאכל לערב ואולי ביו"כ שחל בשבת שמא יאכל לחם הפנים וכו' ע"כ.

ולפענ"ד הנה במשנה מנחות צ"ט ע"ב חל להיות ערב שבת (ר"ל יו"כ) שעיר של יו"כ נאכל לערב והבבליים אוכלין אותו כשהוא חי ועיין רש"ש שם ולפ"ז י"ל כיון שהוא נאכל כמו שהוא חי ביו"כ שחל להיות ע"ש א"כ אפשר אכילה גם ביו"כ עכ"פ חי למ"ד שהוא שלא כד"א ופטור עליה ומיהו כבר כתבתי דלבבליים מקרי זה כד"א כיון שהורגלו כן כל השנה עיין תוס' דף ק' ע"א ובחידושי הארכתי בס"ד.

סימן תקה

ביצה חיה אי הוה אוכל או משקה

עוד להנ"ל

שלא להוציא הנייר חלק אציג כאן מה שאני מתקשה בו שראיתי מחלוקת רבותינו האחרונים ז"ל הגרש"ק ס"ל דביצה חיה דין משקין ליה וביו"כ (עיין ש"ע א"ח סי' תרי"ח) הגומאה פטור דהוה שלא כדר"א והח"ס יו"ד סי' י"ט פשיטא ליה דדין אוכל ליה ועיין אור שמח הלט"א פ"ח הי"ג ובהר צבי א"ח סי' ק"א, ולפענ"ד קשה מגמ' מפורשת עירובין דף ל' ע"א אמר רב שימי בר חייא מערבין בבצים חיים וכמה ר' נחמן ב"י אמר סיני שתים פי' שתי ביצים חיים צריך לעירוב מדין אוכלין, ופסקוהו הרמב"ם פ"א מה"ע הי"א ובש"ע א"ח סי' שפ"ו ס"ז, ומדחשבה בין האוכלין לענין עירוב מבואר דביצה חיה דין אוכל לה, גם בח' הרשב"א ריש ביצה מבואר דדין אוכל לה ופלא על הקובץ שיעורים שלא הרגיש בדברי הרשב"א שם ע"ש וצ"ע.

סימן תקו

עשרה נסים אי היו בבית שני

עוד להנ"ל

בדף ל"ח ראיתי בעברי על דפי הספר שהביא דברי התוי"ט פ"א מ"א דדמאי שהביא ראיה דאין סומכין על הנס ממה שמתקינין כהן אחר ביו"כ ואף שמהנסים שנעשו במקדש היה שלא אירע קרי לכה"ג ביו"כ (ואגב העתיק כת"ר שלא אירע פסול ולא השגיח בדברי התוי"ט שכתב ולא אירע קרי וכ"מ גדולה בינייהו דפסול באמת מצינו בגמ' יומא מ"ז ברבי ישמעאל בן קמחית שפעם אחת סיפר דברים עם ערבי אחד בשוק ונתזה צינורא מפיו על בגדיו ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו והאי מעשה ביוה"כ היה כמ"ש רש"י שם וכן מבואר בירושלמי אמנם במאירי שהבאתי בסמוך כתוב נמי שלא אירע פסול), ובס' מגדי חיים דחה דברי התוי"ט לפי דעת התו"י והרא"ש יומא ל"ח דדבר שאפשר להעשות ע"י אדם אין הקב"ה עושה נס וכדי שלא יארע קרי צריך שיזהר זהירות יתירה ואם לא יזדהר לא יעשה הקב"ה נס וכיון שלענין זהירות הכה"ג היה צריך לתקן אחר תחתיו וכמו שאמר בפ"א דמתקנין לו צרה כל שכן שיזהר טפי והיה צריך תיקון זה שהכה"ג ירבה בזהירות ואחר שנעשה מה שאפשר לעשות ע"י אדם שוב נעשה הנס ולא אירע קרי מימיו ביו"כ ע"כ. ובמחכ"ת המג"ח אישתמיטתיה מיניה דבירושלמי מפורש כדעת התוי"ט דאמרו שם והלא מן הנסים שנעשו בבה"מ הוא שלא אירע פסול בכה"ג אמר רבי אבין על שם לא תנסו וכן כתב המאירי ריש יומא ד"ה ומתקינין לו כהן אחר תחתיו וז"ל ואע"פ שכבר היו מלומדים בנס שהרי אחד מעשרה נסים שבבה"מ הוא שלא אירע פסול בכ"ג לא היו רוצים לסמוך על הנס והוא שאמר בתלמוד המערב וכו' ע"ש, שוב ראיתי שכ"ג ציין לדברי מהרי"ץ חיות ריש יומא ועיינתי שם וראיתי שהרגיש בדברי הירושלמי הנ"ל וצע"ק שלא ציין כ"ג דבירושלמי מבואר כתוי"ט ודלא כהחולק עליו, ואגב המר"ל חיות הביא שם וז"ל ועוד נ"ל דמפ"ז דקדק רש"י וכתב או שאר טומאה המעכבין עבודה דהנס לא היה רק בטומאת קרי לבד ובאמת היו טומאות אחרות כמו שספרו בירושלמי פ"א דמגילה ובירושלמי דפירקין שניתזה צינורא מפיו של מלך ערבי על כה"ג ושמש תחתיו ודבריו תמוהין חדא דהרי אדרבה מפורש הדבר שהנס לא היה אשאר טומאות שהרי נטמא בן קמחית ואלו היה הנס גם אשאר טומאות האיך קרא לו שנטמא, ואי משום זכות האם לא היה צריך ליארע דוקא ביו"כ כמובן, ועוד תמוה דלמה ליה להביא ממרחק לחמו מירושלמי והדבר מפורש בש"ס דילן וכמו שהבאתי לעיל וכנראה דאישתמיטתיה מיניה עת כתבו דדבר זה מפורש בש"ס בבלי, ועיין תשב"ץ ח"ג סי' ל"ז מה שהאריך הרבה בהני נסי

שנעשו בבהמ"ק והביא שהוא באמת פלוגתא בירושלמי האם הנס שלא אירע קרי לכה"ג היתה בבית שני ג"כ או לא ע"ש ותמצא נחת ועיין שו"ת בי"ש יו"ד סי' קמ"ב.

סימן תקז

כהן בע"מ אי כשר לשריפת פרה

עוד להנ"ל

בדף מ"ב הביא מש"כ המנ"ח מצוה רע"ה דכהן בע"מ כשר לשריפת פרה ושאר עבודותיה כמו אונן וטבו"י ומחוסר כפורים, והעיר דאישתמיטתיה דברי התוס' זבחים ט"ז ע"ב ד"ה שם ותוספתא פרה פ"ג הל' ה', יפה העיר בזה וגם אני ציינתי כן בספרי מצות המלך על תרי"ג מצות אשר אני כעת מדפיס והולך בס"ד אלא דמ"מ היל"ל לכת"ר לציין עכ"פ לתו"י בריש יומא שלחד תירוצא בספרי מוכח להו שזר כשר לשריפת פרה וא"כ כ"ש בע"מ שהוא קודם לישראל בכל מקום אפי' ישראל תמים, ועיין עירובין ק"ה מצוה בתמימים אין שם תמימים נכנסים בע"מ מצוה בטהורים אין שם טהורים נכנסין טמאים אידי ואידי כהנים אין ישראל לא ועיין רמב"ם פ"ז מהבה"ח הכ"ג. גם לענין עבודה שכשרה בבע"מ פסול בישראל, ובקרא אמור אל הכהנים אף בע"מ במשמע וכבר הארכתי בזה בס"ד. מבואר דבע"מ כהן עדיף מישראל תם שהוא זר וממילא להאי תירוצא אתי שפיר דברי המנ"ח נמצא עכ"פ דדבר זה תלוי בהני תירוצא וראיתי לכ"ת בריש המסכת שהביא דברי התו"י הנ"ל דזר כשר לשרפה וק"ל, ועיין ספרי פ' שופטים דכהנים בעלי מומין כשרים בעגלה ערופה ודרש לה מבני לוי ועיין צפנת פענח פ' אמור עה"פ קדושים יהי'.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקח

אי יש לסמוך על רופאי זמנינו שלא לצום ביו"כ

אור ליום ה' לסדר וזה שער השמים בנ"י יצו"א התשל"ח מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב וכו' כש"ת יוסף פיקסלר, תלמיד ישיבת נחלת דוד בפ"ת ת"ו, ותלמידי היקר והחשוב מאד נעלה קשור באהבתו ר' שמואל פרידמן הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר ספיקתו בחולה מסוכן אי יכול לסמוך על רופאי זמננו האומרים שלא לצום ביוה"כ.

ולפענ"ד הנה בדבר זה הקשה לשאול כי הגם שמבואר בש"ע א"ח סי' תרי"ח דחולה שצריך לאכול ביו"כ סומכין על רופא אבל מה נאמר כי בעונ"ה רופאי זמננו רובם ככולם רשעים ומושחתים ולרוב (אנתי דתיים) להכעיס ובדידי הוה עובדא השתא קודם יוה"כ בא אחד מתלמידי לשאול על אשתו שאמר לה הרופא שלא להתענות ביוה"כ וצלצלתי אני להרופא ושאלתיו למה לא תתענה, והשיב לי כי תצטער הרבה ולא טוב לה שתצטער שאלתיו אם תתענה מה יכול להיות התוצאות השיב לי שום דבר ואף ליכא הו"א שתהי' האשה בסכנה או ח"ו העיבור אלא שתצטער הרבה בהתענית אמרתי לבעלה שתתענה ותצטער כי זה הוא שצותה תורה ועניתם ולכן כה"ג עכ"פ מהטוב לשאול עוד רופא אחר כי בכה"ג ששואלים זה שלא בפני זה ומה גם אם מודיעים לו שישאל לעוד רופא כי כן צוה לו הרב אז לא מרעי אומנתו בכה"ג וידועים בזה דברי הח"ס ז"ל דעל דבר כללי נאמנים הם.

ומיהו אם ימצא לשאול לרופא שומר התורה והמצוות כי עוד ישנם באמת אחדים מועטים שהם ירא' ה' בתכלית הזהירות ואם ימצא כמוהו ישאל ויסמוך עליו ואם לא ימצא כזה עכ"פ שוב ישאל למורה הוראה ואין להחמיר בדבר כי ספק נפשות להקל בתענית ולהחמיר בפק"נ.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקט

אי שטן יש לו רשות להשטין ביו"כ

כ"ה אלול התשל"ז בנ"י יצו"א

מע"כ הרב הגאון שמו מפארים חובר חבורים מחוכמים וכו' כש"ת מוה"ר נתן געשטעטנער שליט"א אבדק"ק קרית אגודת ישראל בני ברק.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה וכו'. במחלוקת הרי"ו והא"ר בגמ' יומא י"ט דשטן אין לו רשות להשטין ביו"כ ופי' בסי' קצ"א דביום זה בנ"י כמלאכים שאין יצה"ר שולט בהם ונמצא העושה בו עבירה כפול ומכופל עונשו ובא"ר סי' תרכ"ב סק"ב תמה עליו מיומא הנ"ל דאיבעול כמה בתולתא בנהרדעא ופרש"י יצה"ר מחטיאו ע"ש ובדע"ת ולכן פי' דרק לאסטוני אין לו רשות אבל שולט עוד יותר מבכל השנה ולפענ"ד דברי הרי"ו נכונים והוא דבגמ' שם א"ל אליהו לרב יהודה אחוה דר"ס חסידא אמריתו אמאי לא אתי משיח והא האידנא וכו' א"ל הקב"ה מאי אמר א"ל לפתח חטאת רובץ ושטן מאי אמר א"ל שטן ביומי דכיפורי ל"ל רשותא לאסטוני.

ונראה דהרי"ו מפרש דה"פ טענתכם למה לא בא משיח והרי אתם רואים החטאים השיב לו ר"י והקב"ה מאי אמר א"ל הקב"ה משיב לפתח חטאת רובץ כלומר שהשטן

הוא הגורם שבני מוטלים עליו לשלם כיון דלפחות מטלת רובן ומין לבני משמה בדבר פ"כ אין לו טענה לשטן ומה נאמת לן בא משיח לפילו שמוטלים שהרי מנוסים הם וע"ז אמר ושטן מאי אמר כלומר מה טענה יש לו לשטן להשטין לבני ישראל שמעכב להביא המשיח וע"ז השיב השטן פ"ל שטן ביומא דכיפורי ל"ל דשומא לשטוני ופ"ה פוק חזי כמה בתולתא מיבעיל בנהרדעא ביו"כ וע"ז אין להם טענת לפחות מטלת רובן.

ובזה יתי שפיר גם מה שיש להקשות למה פ"ל שליהו תמריהו תמלי לן אתי משיח ופ"ל דוקא ממה שמטלו ביו"כ ולמה לן לאמר סתם מהמטלים של כל השנה, ולהנ"ל אתי שפיר דדוקא ממה דמיבעול ביו"כ הוא הוא דיש לו להשטן טענה שאין לו רשות לשטוני ופ"ה מטלו פ"כ אין להם טענת לפחות מטלת רובן, נמצא זהו הוא טענת הקב"ה לפחות מטלת רובן יהי"ר מחטיאו הוא פי' על טענת הקב"ה שיהי"ר בכל השנה מחטיאם, ועיין מהרי"ל הל' יוה"כ דדוקא עבירות של יוה"כ ל"ל רשות לשטוני ועיין רוקח סי' רי"ז בסופו ופר"ח סי' תר"ו ופרדר"ע פמ"ו דמשמע קצת כדעת הרי"ו ויש להאריך ואין הז"ג.

ומיהו בעיקר הביאור גמר' יומא הנ"ל דמיבעיל כמה בנהרדעא והוא אין לו רשות ואמרתי בפ"ד לפמ"ש בפ"ח ועוד דמשונים מהם דאמרו בגמ' יומא דמשכחה"ג התפלל על ירבע דעבירות וכחלוהו לעיניו ואינו שולט בקרובים ותמהו מגמ' ועוד שזה בנה קטן מבנה גדול ועוד כיוצא בזה ומי בפ"ח ז"ל דודאי מי שנשמר בכל עיניו בקדושה ולזה אין היה"ר משטין עוד על עבירות אבל מי שממעיט עצמו ומסתכל בעבירות ושאר עבירות אז נעשה מורגל ושוב שולט מחמת טבעו הרע גם בעבירות שבבר הורגל בדבר, וי"ש גם כאן דביו"כ אין לו רשות להשטין ופ"ה מיבעיל בנהרדעא ומ"ל הקב"ה מאי אמר מ"ל לפחות מטלת רובן שכל השנה פחות פחות והמטלת רובן ושוב גם ביו"כ עושה הרגלו ושטן מאי אומר מ"ל שטן ביו"כ ל"ל רשות לשטוני כלומר שהוא מתרץ עצמו על יו"כ אבל לא מועיל כיון שהוא רובן כל השנה על הפחות וכו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקי

סוכה אי בעי לכם ומצוה שאין בה שו"פ אי יוצא בה

ג' ויחי התשמ"ז בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח כש"ת מוהר"ש עלבערג שליט"א בעמח"ס שלמי שמחה.

אחדשכ"ג בידידות. בהא מילתא דמספקא ליה למעכ"ת לפמ"ש רש"י סוכה כ"ז דכל החזרת בישראל יצאו בסוכות כתיב דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שיצאו בה זה אחר זה ומי אפשר שיהא לכולן דלא מטי שו"פ לכל אחד אלא ע"י שחלה, ובמנ"ח מ"ע שכ"ה תמה דל"כ מנה שמין בה שו"פ לא יצא י"ח ובשע"ת ס"ח סי' תפ"ו מחלק דשמני שותפות דהיכי דלא מטי שו"פ לאו מידי הוא והיכא דבעי לכם אין זה אלו אם תנאי המצוה שתהיה שלו, ומה מעכ"ג מזמים לך ד' דשיעור בעלים לא שייך בקרבן ליבור שהרי הכל בעליו וכ"כ התוס' שם ד"ה ויצאו שאם שחט התמיד לשם יחיד הרי הוא בעליו, והקשה להמיל יחיד נקרא בעלים של הקרבן תמיד הא לא מטי חלקו לשו"פ וכל דלא מטי ליה שו"פ לאו מידי הוא ע"כ. ותירש מעכ"ג דשמני שותפות דלענין שיהא שותף צריך שחלקו מגיע לשו"פ ושפיר כתב רש"י דכיון דכל ישראל יוצאין בסוכה אחת ולא מטי שו"פ לכל אד מוכח דיוצאין בשחולה, אבל קרבן ליבור שמני דכל מי שיש לו חלק בק"ל אף שלא מטי לשו"פ קרבנו מקרי לליבור אינו דין שותפות דחלות לליבור על הקרבן עושה להקרבן שייך לכל אחד ואחד אף אם חלקו לא מגיע לשו"פ.

ולפענ"ד נאמת הא מילתא דבשותפין כל שאין חלקו מגיע לשו"פ לאו מידי הוא ל"ע מגמ' ב"מ כ"ו ע"ב איכא למארי אמר רבא מע"ג לליא ניה אלא שוה שוה שמי פרוטות מייב להחזיר מ"ט לימור שותפי ניהו ואד מינייהו אמולי אחליה למנתיה גבי תבריה, ועיין רש"י ותוס' כי ליכא אלא ב' פרוטות ממ"נ אין כאן כדי השבה לכל אחד אם שלשתן שותפין ואם אינן שותפין האובד נאיבא ע"ם ומבואר לליכא שותפות בפחות משו"פ ושלו הוא ויש לו בעלות ואדרבה אמ"ם ז"ל דאין הדיינין יוצאין לדון בדין פחות משו"פ (ב"מ נ"ה ובש"ע ח"מ סי' ו') אם הוזקקו לשו"פ גומרים דינם אפילו על פחות משו"פ והברכ"י אות ו' כתב דשני שותפין שמצעו לגיש אחד שחייב להם שו"פ אי מקרי לכל אחד פמשו"פ ואין נזקקין להן או כיון דתרוייהו תובעין ע"כ פרוטה נזקקין והעלה לנזקקין והביא מדברי מהרי"ט ועיין פ"ת מה שהעיר שם ועכ"פ ולמי דפמשו"פ בשותפין נמי שלו הוא והוא הבעלים ומסור לגזלו.

ולפענ"ד הגם שכבר פירשתי בדברי רש"י בכמה מקומות ומ"מ נראה דולמי היכא שהשותפין נתנו כל אחד ואחד פרוטה או יותר ומש"כ קנו בשותפות חפץ זה שייך לכולם אפילו אין בו שו"פ היכא דקני בשותפות ולא בעי שיהי' לכל אחד החפץ כולו ולכן בתמידים כיון שכל אחד מישראל נותן מחצית השקל ומפרישין מכל השקלים ולוקחין בזה קרבנות מ"מ פשוט לכל אחד מישראל יש לו חלק בקרבן שהרי הוא שותף מכל המחצית השקל שנתן (ועיין מ"ל ורש"י

פ׳ קרח אפילו חלקם ישאר) אבל בסוכה כיון שא״א שיתנו כלם כסף מקודם שיקנו כל הסוכה בכסף של כל הצבור וגם צריך שיהי׳ להם כאתרוג שיהי׳ לכל אחד וזה א״א בסוכה וי״ל עכ״פ לענין שותפות ודאי דגם פחות משו״פ שייך שותפות וכגמ׳ ב״מ הנ״ל כנלפענ״ד.

וכרגע נפל מילתא בלבי דבר חדש בס״ד בדיוק לשון רבינו הגדול רש״י ז״ל שכתב ואי אפשר שיהא לכולן דלא מטו שו״פ לכל אחד, נראה הכוונה בזה דאי נימא דסוכה בעי לכם א״כ בעי שו״פ דפחות משו״פ חסר בלכם עיין רש״י בסמוך (דף ל״ה ע״א) ד״ה לפי שאין בה היתר אכילה, ורחמנא אמר לכם הראוי לכם בכל דרכי הנאתו, לפי שאין בה דין ממון, שאינו שו״פ דאיסורי הנאה הוא הלכך לאו שלכם הוא וכו׳ ע״ש, וכבר תמה המנ״ח בכמה מקומות דא״כ היאך יוצאין בזמנו בערבה בד׳ מינים שאינו שו״פ ע״ש.

ואמנם אומר אני דכל זה היכא דהמצוה על כל יחיד ובעינן לכם אז בעינן שו״פ וכל דרכי הנאה אבל בקרבן ציבור שאין שם דין של לכם של כל יחיד אלא דין של קרבן ציבור כלומר שכל ישראל יקריבו קרבן לה׳ והוא מצוה על הב״ד וכיון שהב״ד מקריבין קרבן לה׳ הרי קיימו המצוה ולא דמי לסוכה ודו״ק.

ועוד בו שלישיה לפרש דברי רש״י ז״ל ולחלק בין לכם דאתרוג ומצה ובין לכם דסוכה, דהנה היושב בסוכה ויש מקום בסוכה לשני לישב בה הנה הישיבה שלי שאני מקיים המצוה אינו מחסר כלום בישיבה של השני שהגם שאני יושב ומקיים כל המצוה בשלימותה בלי שום חיסור השני ג״כ יושב ויש לו כל המצוה וכן ישיבתו של השני אינו מחסר כלום בישיבתי כי אני והוא שניהם יש להם מקום בצל סוכה זו ושניהם יושבים ומקיימים כל המצוה שיש בקיום מצות סוכה נמצא שכל היושב בסוכה יצא ידי מצוה אם הסוכה שלו ולשלו צריך להיות לו בה שו״פ, דאז מקרי שלו, אבל בד׳ מינים או במצה בפסח א״א לשני בני אדם לקיים מצוה זו בבת אחת שאם ראובן נוטל הד׳ מינים א״א לשמעון ליטלם ואם יאחזו שניהם בבת אחת נמצא אחד מחסר בנטילת חבירו דזה מחזיק חצי וזה מחזיק חצי ולא כולם יחד והו״ל כשנים שעשו והתורה אמרה לקיחה תמה וכ״ש במצה דא״א לשניהם לאכול כזית מצה אלא או זה או זה ולכן בעי כולו לכם ולא סגי בשו״פ לזה ולזה שהרי א״א לקיים המצוה כולה זה לבד וזה לבד וצריך עכ״פ להיות לו תרוייהו שליטה בכל החפץ ושו״פ אבל סוכה די בשו״פ כי אפשר הקיום בשו״פ לגמרי בלי חבירו.

ועיין כעין זה בא״ר הל׳ חנוכה באכסנאי שאין לו שמן ומשתתף בפרוטה לבעה״ב וכתב הא״ר שצריך להשתתף וליתן שויות שמן שידלק חצי שעה וצ״ב דכיון דנתן דמי השמן של חצי שעה א״כ השמן שדולק חצי שעה הוא שלו ולא של הבעה״ב וא״כ אין לו לבעה״ב שמן לחצי שעה וא״כ אחד חסר שמן ומ״ש הוא או בעה״ב ולפמ״ש אתי שפיר דנראה כך כיון דשמן שלו שדולק אינו מחסר באורו של בעה״ב דהעיקר שהשמן יהיה דולק חצי שעה והרי יש כאן שמן דולק חצי שעה ועולה לתרוייהו והבן.

ולפמ״ש נלפענ״ד לישב קושית התוס׳ שם סוכה כ״ז ע״ב ד״ה כל שהקשו לר״א יהיו צריכים כל בני ביתו סוכה לבד שהרי צריך לכם וכל אחד צריך לעצמו סוכה כמו באתרוג ע״ש. ולפמ״ש י״ל דודאי כה״ג גם לר״א הוי לכם ומהני כל שהוא לכם ושותפות כזה מהני כל שיש שו״פ לכל אחד ואינו מחסר בישיבת חבירו כלל, ולא קשה לרש״י קושיא זו.

ובזה יש לישב נמי גירסת התוס׳ שמחקו שם המדפיסים בא״ד תשבו כעין תדורו שותפין, והמדפיסים הכניסו תיבת ״שותפין״ בעגולים (שותפין) וכוונתם למחוק דהיה קשה להו דסוכה של שותפין לא מהני לר״א דלא הוה לכם, ולפמ״ש אין למחוק הגירסא דאהכ״נ כה״ג שותפין מהני ולא הוה חסרון כל שיש לכל אחד שו״פ ומהני אפילו לר״א דהוה לכם, שוב הראו לי בשו״ת הריב״ש סימן שמ״ז שהאריך הרבה בדברי רש״י דברים כנתינתן מסיני ולא רציתי להעתיק ומראה מקום אני לך.

אלו דברי ידידו דושכ״ת המצפה לרחמי שמים בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקיא

לסכך בקנים הגדלים באגם (נאד בלע״ז)

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו אי מותר לסכך בקנים הגדלים באגם (נא״ד בלע״ז) לפי שיש להם תוך והוא מקום פנוי לקבל מים והו״ל מקבל טומאה.

הנה זה לערך שלשים שנה שנשאלתי בזה ובש״ע א״ח סי׳ תרכ״ט ס״ג סיככה בחיצים שאין להם בית קיבול כשרה ויש בה בית קבול פסולה ויש לעיין בדידן מה ס״ל, ומצאתי בארחות חיים (לוניל) סוכה סקי״ד מסככין בחיצים זכרים פי׳ ידות החיצים המוכנים להכניסן בתוך הברזל ובחיצים נקבות פסולה פי׳ שיש לה בית קבול להכניס בתוכו הברזל ונראה מזה שצריך לאותן שמסככין בקנים שיחתכו הקנים משני ראשיהם סמוך לקשר שלא יהי׳ להם בית קבול כלל ועוד דהא אז״ל קנה של זתים אם יש קשר בראשו מקבל טומאה מפני שיש לו בית קבול ואם לאו אינו מקבל טומאה וכן נהגו חסידים ואנשי מעשה ע״כ. ובשו״ת רדב״ז ח״ד סי׳ צ״ו תמה

אארחות חיים הנ״ל דלא דמי דחיצים נקבות עשה אותו בית קבול לקבל אבל חלל הקנים מאליו נעשה ואינו עשוי לקבל ע״כ ע״ש.

ועיין סה״מ לרס״ג (פערלאוו) ח״א עשה ב׳ דף ס״ה ע״א ו״ו ע״א שהביא דברי הא״ח ודברי הרדב״ז ותמה עליהם דלא מצא בשום מקום בש״ס מימרא כזו דקנה של זיתים וכו׳.

שהביא הארחות חיים ובאמת כי פלא הוא דהוא משנה שבת פי״ז מ״ג קנה של זיתים וכו׳ וכמ״ש הארחות חיים והרדב״ז, וע״ז הערני חכם אחד. שוב ראיתי ברבינו חננאל שבת קכ״ג וברבינו נסים גאון שם שהביאו מירושלמי דמקבל טומאה משום דתקנו לכך כלומר קנה שהתקינו להיות שולה בו הזתים כלומר שיש לו בית קבול וא״כ פשוט דמקבל טומאה כה״ג.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקיב

אין לעשות דופני הסוכה מסדינים או פלאסטיג

י״א תשרי התשמ״ז בנ״י. מע״כ ידידי הרה״ג וכו׳ כש״ת.

אחדשכ״ת בידידות. בדבר שאלתו אשר כתבתי בספרי משנה הלכות ח״ה סי׳ ע״ז שאין לעשות סוכה ממחיצות של סדינים כמבואר בש״ע א״ח סי׳ תר״ל ס״י ועיין שו״ת שבו״י ח״א סי׳ ל״ט ובפה״מ סוכה האילנות ראויס להיות דפנות וצריך ב׳ תנאים אחד שיהיה עובי׳ שהרוח לא ינענס והשני שימלא העלים והענפים בקש ובתבן והרוח לא ינענס ע״ש, וא״כ יש להסתפק אי גם פלעסטיק בכלל זה.

ולפענ״ד לפי הטעם המבואר שם גם פעלסטיק בכלל דמ״ש מסדינים כיון דע״י הרוח המחיצות מתנתקות ואין עומדות, אם לא מפלעסטיק עבה שאינו מתנועע ועומד כמו מחיצה, ובספר מהרי״ל הל׳ סוכה כתב ג״כ כנ״ל וז״ל ועושין מחיצות שלמות מדפין ואין לסמוך על היריעות המצוירין שתולין אצל המחיצות לנוי דאז הוי מצוה הבא בעבירה דהיריעות מתנתקות וברוח מצויה אין עומדין ולא שמה מחיצה ועוד דרוב פעמים מסככין הסכך ואח״כ תולין היריעות והוי מן העשוי ע״כ.

והנה מבואר מדברי מהרי״ל דהמחיצות צריכין להיות דפין דוקא ולא יריעות והוסיף דאפילו יריעות שהן אצל מחיצות וצ״ל דכונתו שיש שם מחיצות רק שאין להם דפנות ותולין היריעות ומחברין אותן מ״מ לא הוי מחיצה והו״ל מצוה הבא בעבירה ונתן שני טעמים חדא דהו״ל מחיצה שאינה עומדת ברוח מצויה והשנית דמסככין קודם ובדידן לכאורה הגם שהטעם השני אינו נוגע שאין מסככין קודם מ״מ אינה עומדת ברוח מצויה הוי וחסר בדין מחיצות עכ״פ הדגיש דעושין המחיצות מדפין, עוד הוסיף שם המהרי״ל ז״ל וז״ל ומותר לעשות מחיצות שיהא בין כל דף ודף פחות מג׳ טפחים דאמרינן לבוד ויתלה שם יריעות להציל מן הרוח והיריעות אין יכולין להתיר הרחקת הדפין יותר מג״ט ע״כ. ומבואר דס״ל דהיריעות לעיכובא הן שלא לעשות מהן דפנות וצ״ע האיך אפשר להקל נגד הני מאורי אור, ולכן ודאי הירא את דבר ה׳ יעשה סוכה מדפין ולא מיריעות או שישים קנים פחות פחות מג״ט ואז גם יריעות כשרות, ופשוט.

בברכה לחג שמח
מנשה הקטן

סימן תקיג

ביאור הא דאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין

אור לשלש עשרה מדות התשנ״א בנ״י יצו״א

מחיי חיים, הוא יותן אריכת ימים ושנות חיים, וגמר חתימה טובה בספרן של צדיקים את מע״כ חתני כבני בנש״ק פאה״מ הרב הגאון כש״ת מוה״ר **יעקב יצחק ביעדערמאן** שליט״א ואת צפירת ביתו הרבנית הצ׳ בתי רחל לאה תחי׳ ואת נכדי היקרים שיחיו, ב״ב.

אחדשכ״ת וכל אשר לך. קבלתי קונטרסך היקר מצות סוכה ועיינתי בו קצת וברכתי עליו ברכת הנהנין ואם כי מצער הוא ותחי נפשי ועל דרך שכתב הפייטן ואל תהי מצות סוכה קלה בעיניך ששקולה כנגד כל המצות ויפה הערות אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין, ונראה דלכן אמרו דוקא אחד המרבה ואחד הממעיט לפי דלכאורה הוא נגד הלכה דהרי מקרא מפורש הוא לא תוסיפו ולא תגרעו והיאך לא נחוש ולא נאמר דהוא בכלל לא תוסיפו או לא תגרעו ולכן אמרו אחד המרבה ואחד הממעיט כשמכוין לבו לשמים אין זה בכלל לא תוסיפו ולא תגרעו כי רחמנא ליבא בעי וכבר כתב הר״ן בדרשותיו דרוש ששי כי הגם שאמרו בירושלמי ויתר הקב״ה על ע״ז וג״ע ושפ״ד ועל בטול תורה לא ויתר משום דתלמוד תורה כנגד כולם ומ״מ יש עוד גדול מזה והוא לעבוד ה׳ במסירת נפש שהרי מצינו (ברכות כ׳) דאמר ליה רב פפא לאביי מ״ש ראשונים דאיתרחיש להו ניסא ומ״ש אנן דלא מתרחיש לו ניסא אי משום משום תנויי בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין הוה ואנן קא מתנינן שיתא סדרי וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין וכו׳ ואנן קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא ואילו רב יהודה

כי הוה שליף חד מסאניה אתי מיטרא ואנן קא מצערינן נפשין ומצוח קא צוחין ולית דמשגח בן א"ל קמאי הוה קא מסרי נפשייהו אקדושת השם אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם וכו' ע"ש. וכ"כ רש"י ז"ל במקום אחר עוד וז"ש אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, אלא דמ"מ צריך ללמוד התורה בכדי לדעת כדת מה לעשות במצות והיאך לעבוד ה' ועיין איגרת מהרבי ר' אלעזר בנו של בעל הנועם אלימלך בסוף ספר נועם אלימלך מה שכתב לאחד שכל זמן שלא יודע כל הש"ס והתורה היאך יכול ליכנס בחסידות ע"ש.

והנני בברכה שתזכה לישב על מי נח וללמוד תורה לשמה ולחבר חבורים נאים ונעים וטובים עדי יבא ינון ולו יקהת עמים ותזכה לכתר תורה העולה על גביהם כעתירת וברכת חותנך המצפה לראותך עולה מעלה מעלה עד דמטי' נפיא לרום שמיא.

סימן תקיד

טעם דלא חייבו נשים במצות סוכה שאף הן היו בנס

עוד להנ"ל

בעיוני בדבריך היקרים ראיתי שהבאת קושית התוס' ועוד מה טעם לא חייבו נשים במצות סוכה מטעם דאף הן היו באותו נס כמו שחייבו בפסח בד' כוסות והבאת דברי התוס' פסחים ק"ח ב' והחולקים בזה ודעת החינוך מצוה כ"א.

והנה באמת כי אין לנו טעם לדרשת התורה שמפורש בקרא ועיין טוש"ע א"ח סי' תר"מ ומיהו רק בדרך פטפוטי דאורייתא מה שאמרתי בזה בדרך דרוש אמרתי לפ"מ דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה והיא עקרת הבית ובסוכה כתיב ובזכות צאתי מביתי החוצה ודרך מצותיך ארוצה והוא היפוך פנימה וכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות ומלמד שכל ישראל יוצאין בסוכה אחת וגם מהל' סוכה דסגי בשתי דפנות ושלישית אפילו טפח ואין זה מדרך צניעות לנשים ובפרט דתשבו כעין תדורו וחייב גם בשינה וכבר כתב היש"ש יבמות בהא דבנות מואב לא נאסרו לבא בקהל על שלא קדמו משום דכל כבידה בת מלך פנימה ותמה היש"ש דאטו על מואביות נאמר כל כבידה בת מלך ותי' דעל בנות ישראל אמרו ליכנס ולא לצאת וממילא לא היה להם למי להוציא ע"ש שכתב מינה מוכח דאפילו בדרך יש לבנות ישראל לדחוק עצמן שלא להתראות לאחרים ולכן לא תקנו כלום לנשים ענין של סוכה.

וכעין זה כתב הח"ס ז"ל לענין נרות חנוכה דאפילו למ"ד להדליק נר לכל אחד ואחד היינו המהדרין מן המהדרין אפ"ה לא אמרו כן בנשים אלא לעולם האשה יוצא בהדלקת בעלה וכן לא ראינו בתולות להדליק נרות חנוכה בבית הוריהם או אצל בעליהם וכתב משום דעיקר הדלקת נרות נתקנה מפתח ביתו בחוץ וכל כבודה בת מלך פנימה לא רצו לתקן להם רק אם אין לה מי שידליק א"כ י"ל כן לענין סוכה, דכלל לא תקנו דהתם עכ"פ רק להדליק ולחזור ולא כן בסוכה, והגם שמעיקר דינא צריך לתקן סוכה שתהא ראויה לאיש ואשתו ומיהו אין זה מדין סוכה אלא מדין בית ודירה כמובן. ושאני כשבעלה שם והבן כי קצרתי בזה.

עוד אמרתי טעם דנשים פטורות מסוכה, לפ"מ דכתיב אחד עשר יום מחורב דרך הר שעיר ואילו לא חטאו ישראל היו נכנסים מיד לארץ ישראל ולא היו צריכים לסוכות אלא לפי שמאסו בארץ חמדה ועתידים היו לחטא לא נחם אלקים דרך הקרוב ולאחר שחטאו נשארו במדבר ארבעים שנה והיו צריכים לסוכות אבל זה מחמת החטא ואילו לא חטאו לא היו צריכים לסוכות כלל וכבר כתבתי במקום אחר דמה שנחלקו אי סוכות ממש היו או ענני כבוד דתרווייהו אמת דמתחלה היו ענני כבוד ולאחר שחטאו ונשארו במדבר עשו להם סוכות ממש אבל הנשים שחבבו ארץ ישראל כמ"ש רש"י ז"ל בבנות צלפחד ולא חטאו גם בעגל ושאר חטאים שבמדבר לא היו צריכים לסוכות והיו נכנסים מיד לארץ ישראל וכיון דכל זה בא מחמת האנשים ולכן לא יתחייבו רק האנשים ובזה מיושבת קושית התוס' שאף הן היו באותו הנס דאדרבה הסוכות כאן היו מחמת החטא והם לא חטאו ולא היו צריכין לסוכות. ובזה מיושב נמי למה לא עשו זכר למן כי זה לא בא בשביל החטא וכמו שלא עשו זכר לשמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה ושאר נסים שעשו להם ביציאת מצרים דוק ותשכח.

סימן תקטו

אי מותר לישב בסוכה בשעה שהגשם יורד בה

עוד להנ"ל

עוד פלפלת שם אם מותר לישב בסוכה בשעת ירידת גשמים שפטור מן הסוכה, וכן הבאת גם נשים אי מותרות לישב בסוכה כיון דעצי סוכה וכן סכך אסורים בהנאה כל שבעה (סוכה ט' ע"א וא"ח סי' תרל"ח) א"כ קא מתהני מסוכה והביא משו"ת עונג יו"ט (א"ח סי' מ"ט) שהאריך בזה וגם מצ"פ פ"ו מה' סוכה ה"ב. ועינך שפיר חזי דברי הריטב"א עירובין צ"ו שכתב דאין בזה שום איסור משום בל תוסיף ולא משום שאר איסור.

איברא דלכאורה לרש"י נמי והאוסרים משום בל תוסיף נראה דלא אסרו משום נהנה מעצי סוכה דאל"כ הי"ל לאסור לנשים ליכנס בסוכה אפילו בלי בל תוסיף כיון

שאינו מצוה בדבר ולכן נראה דאשה אם נכנסה אפילו לרש״י לסוכה ותכוין שלא לשם סוכה דהיפוך כונה מהני לכ״ע כה״ג גם רש״י וסיעתיה מודי דליכא איסור ליכנס, איברא דלדידי קשה דא״כ היאך מותר אדם שאשתו תשב בסוכה עכ״פ לפ״מ שכתבו דבעי סוכה כעין תדורו ולקיים המצוה והרי האשה אסורה ליכנס וע״כ שלא לשם מצוה מותרת ליכנס לכ״ע רק לשם מצוה יש בל תוסיף ואף דבזמן המצוה איכא בל תוסיף אפילו בלא כונה מ״מ אפשר באשה כיון שאינה מצווה ליכא בל תוסיף רק במכוונה לשם סוכה ומיהו הא יש לישב דכיון דתשבו כעין תדורו וא״א לבעל לקיים המצוה זולתה א״כ מותרת ליכנס אלא דא״כ תהיה לה גם זכות מצות סוכה וכמ״ש הר״ן קידושין דהגם דאשה פטורה מפ״ו דלא נצטווה בפ״ו ומ״מ אם נשאה קיימה מצות פ״ו דזולתה א״א לקיים א״כ הכא נמי נימא כיון דהתורה אמרה תשבו כעין תדורו וצריך אשתו א״כ כיון דעל ידיה מקיים המצוה יש לה ג״כ מצות סוכה וליכא בל תוסיף נמי ודו״ק וצ״ע.

ומיהו לנשים ליכנס לסוכה או לאנשים בין בזמן גשמים ובין שלא בזמן גשמים נראה לפענ״ד דמותרים לישב שם דבתורה בסוכות תשבו שבעת ימים כתיב תשבו כעין תדורו וכל שהיה עושה בדירה שלו בשבעת ימים כן יכול לעשות בדירתו זו בשבעת ימים שהיא הסוכה וכיון דבביתו אם לא הי׳ רוצה לצאת לא היה יוצא אפילו בשעת הגשם הכ״נ מסוכה התירו לו לצאת ולא שחייב לצאת בשעת הגשם.

ומה שאמרו בירושלמי סוף פ״ב דברכות דכל מי שהוא פטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט ומזה פסקו רבינו שמחה הובא בהגמ״יי סוכה פ״ו אות ב׳ ובש״ע א״ח סי׳ תרל״ט ס״ז דכל שפטור מן הסוכה ואינו יוצא אינו מקבל שכר ואינו אלא הדיוטות נלפענ״ד בזה פי׳ חדש בס״ד דלכאורה מצינו כמה דברים שאפילו הוא פטור ומחמיר ועושהו ולא נקרא הדיוטות וכבר הקשה כן המג״א א״ח סי׳ ל״ב סק״ח בעושין שרטוט שכתב הב״י דלא הוי כאן הדיוט שאינו מכוין לחומרא אלא כדי לכתוב ביושר וכתב המג״א עסי׳ תרל״ט ס״ז ובאמת צריך להתיישב בדין זה דמצינו הרבה חומרות שמחמירין על עצמינו ולא אמרינן דנקרא הדיוט וגם בסר ב״ש תמה ע״ז עיין יש״ש פ״ח דחולין בענין אכילת בשר אחר גבינה ע״ש.

ולפענ״ד עוד קשה מהא דקיי״ל סי׳ תרל״ט שם ס״ב דאוכלים ושותים ארעי חוץ לסוכה וכתב המחבר ומותר לשתות מים ויין ולאכול פירות (ואפילו קבע עלייהו ד״ע) חוץ לסוכה ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפי׳ מים הרי זה משובח ע״ש ולכאורה כיון דפטור מן הסוכה באכית ושתית הני אמאי הוא משובח נימא דהוא הדיוט הן אמת דבגמ׳ אמרו (כ״ו ע״ב) מעשה לסתור דקתני רישא אוכלין ושותין ארעי חוץ לסוכה ומביא מעשה דלטעימת תבשיל הצריכו סוכה ושמני חסורי מחסרא וה״ק ואם בא להחמיר מחמיר ולית בה יוהרא והא גופא קשיא אמאי אם רצה להחמיר מחמיר כיון שפטור ולא מקרי הדיוט. עוד יש לדייק מהא (דבס״ה שם) כתב דבליל ראשון צריך לאכול כזית בסוכה אף אם גשמים יורדין (טור בשן הר״ן והרא״ש) והט״ז שם האריך והביא מפסקי מהרא״י מחלוקת הסמ״ג וא״ז עם הטור והר״ן והרא״ש ולכאורה אי נימא דכשהגשמים יורדים ליכא מצוה בישיבת סוכה מ״ש לילה הראשונה משאר לילות ואי משום ט״ו ט״ו דבעי פת מ״מ יאכל הפת בבית שהרי מצה אין מצוה לאכול בסוכה ועל זה אין לימוד ט״ו ט״ו והרבה טעמים נתנו. וכן יש לדייק מהולכי דרכים שפטורים מן הסוכה בין ביום ובין בלילה ואפ״ה מחמירים על עצמם ולא אמרו שאסור.

ומה שנלפענ״ד בס״ד ומתחלה נדייק בלשון הירושלמי כמו שהוא לפנינו שם וז״ל ר׳ יסא ור׳ שמואל בר׳ יצחק הוו יתבין אכלין בחדא מן אילין כנישתא עלייתה אתת עונתה דצלותא וקם ר׳ שמואל בר רב יצחק מצלויא א״ר מיישא לא כן אלפן ר׳ אם התחילו אין מפסיקין ותני חזקיה כל מי שהוא פטור מדבר ועושהו נקרא הדיוט א״ל והא תנינן חתן פטור אם רוצה (כלומר אפילו שהוא פטור אם רוצה לקרות קורא) א״ל ולא דר״ג היא א״ל יכיל אנא פתר כר״ג דר״ג אמר איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים ע״כ. ויש לדייק בלשון ירושלמי שאמרו חזקי׳ כל מי שפטור וכו׳ נקרא הדיוט מה זה לשון נקרא הדיוט היל״ל הרי זה הדיוט וכמ״ש באמת הביא הרמ״א ז״ל אינו מקבל עליו שכר ואינו אלא הדיוטות ומיהו הגהמ״יי הביא כגירסת הספר אלא שכתב בשם רבינו שמחה דפטור מן הסוכה ואינו יוצא אינו מקבל שכר ואינו אלא הדיוט וצ״ע דמנ״ל לרבינו שמחה דאינו מקבל שכר ואינו אלא הדיוטות למד מהירושלמי אבל שם אינו מבואר דאינו מקבל שכר.

ונראה דמה שאמרו בירושלמי דהפטור בדבר ועושהו הרי זה נקרא הדיוט הוא כהא דר׳ ישמעאל (שבת י״ב ע״ב) דאמר רבא שם בגזירה דשמא יטה אם אדם חשוב הוא לאחייסינן שמא יטה ומותר, ופריך מיתיבי לא יקרא לאור הנר שמא יטה אמר ר׳ ישמעאל בן אלישע אני אקרא ולא אטה פעם אחת קרא ובקש להטות וכו׳ אמר כמה גדולים דברי חכמים ומשני שאני ר׳ ישמעאל בן אלישע הואיל ומשים עצמו על דברי תורה כהדיוט ופשוט דלשון משים עצמו כהדיוט אינו בתור בזיון וחסרון אלא אדרבה מעלה וכבוד גדול הוא שר״י מבזה עצמו על דברי תורה ועושה עצמו כהדיוט עליהם וכעין שמצינו ברבא נמי דהוה יתיב על ידיו והוי מוציא דם

ולא הרגיש עד שקרא עליה עמא פזיזא והוא מעלה גדולה על מי שמבזה עצמו ועושה עצמו כהדיוט על מצות ה׳ אלא שנראה דלאו כל אדם במדרגה כזו, ומיהו מבואר דצדיק כר״י אם משים עצמו על ד״ת כהדיוט אין זה חסרון, אלא אדרבה למעלה גדולה יחשב.

ועיין (שמואל ב׳ כ׳) וישב דוד וגו׳ ותצא מיכל בת שאול לקראת דוד ותאמר מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הרקים ועיין רד״ק כאחד הרקין וההדיוטין, ויאמר דוד אל מיכל וגו׳ ושחקתי לפני ה׳ ונקלתי עוד מזאת והייתי שפל בעיני ע״ש שלפני הקב״ה מצוה להיות שפל ולעשות מעשה הדיוטות יותר ויותר וזה הוא מדרך כבוד.

ובזה מדויק לשון הירושלמי שאמרו הרי זה נקרא הדיוט ולא שהוא הדיוטות אלא נקרא הדיוט שעושה כר״י ועושה עצמו כהדיוט על מצות ה׳ ומה מובן שהקשו בירושלמי שם והא תנינן חתן פטור חתן אם רוצה כלומר שאם רוצה הוא פטור ואם אינו רוצה הרי יכול לקרות ורוצה להעמידו כר״ג ועיין מראה הפנים שם והעיקר דהיכא דלא חיישינן ליוהרא מותר להחמיר על עצמו ואם עושה עצמו כהדיוט ולא חיישינן ליוהרא אדרבה אפילו הוא פטור יכול לקיים וכר״ג ע״ש היטיב בהרבה גירסאות בזה ולפ״ז תלוי הכל בכוונה שאם באמת רוצה לישב בסוכה לש״ש הרי הוא ההדיוט כר״י.

והמובן בזה שנקרא הדיוט שהחילוק בין הדיוט ואדם חשוב הוא כך דאדם חשוב אינו יושב כשגשמים יורדים במאכלו והדיוט אינו מקפיד ויושב ואוכל אעפ״כ ולכן אדם חשוב מותר לצאת ואם יושב הרי הוא הדיוט ומה״ט נמי מייתי שם משלו משל לאדון ועבד ולכאורה למה המשל והנמשל אמנם זה ג״כ חלק בההלכה שלכן מותר לו לפנות ולצאת משל לאדון וכיון שהוא בבחינת אדון וחשוב יש בחינת עבד ואז בא המשל ומותר לו לפנות שהרי שפך לו הקיתון אבל אם הוא כהדיוט אינו צריך לצאת ואפשר דגם אסור שהרי גם מביתו לא היה יוצא בכזה ולכן אם הוא צדיק כר״י ועושה עצמו לכל מצוה כהדיוט תבא עליו ברכה ולא שאסור לישב כנלפענ״ד ברור בס״ד.

ובזה נלפענ״ד מיושבים כל הקושיות שהקשינו לעיל משותה מים ויין ואוכל פירות וכן מהולכי דרכים וכיוצא בהם דכולהו באמת כיון שבידם לקיים שניהם ורוצים למה לא יקיימו. ומה מובן בזה מ״ש לילה הראשונה משאר לילות ביורדים גשמים דנראה בס״ד כך דכיון דאיכא חיוב מצוה לאכול מדאורייתא דהרי עיקר חיוב אכילה בסוכה הוא לילה הראשונה דיליף לה ט״ו ט״ו מחג המצות ומכאן ואילך אינו מדין חיוב אכילה בסוכה אלא מדין דירת סוכה צריך כל איש לצער עצמו ולאכול ולקיים המצוה הגם דמצטער פטור מן הסוכה היינו רק מן חלק מהסוכה שהוא מדין תשבו כעין תדורו שהוא כל שבעה וליכא בזה חיוב מיוחד אלא כמו היושב בדירה רוצה יושב ואם רוצה הולך לו כן הוא כל שבעת ימי הסוכות אבל לילה הראשונה יש עליו חיוב אכילת מצה מדין ט״ו ט״ו ואין לו ברירה שלא יאכל כה״ג חייב לאכול אפילו גשמים יורדים וכל אדם חייב לעשות עצמו אז הדיוט כרבי ישמעאל ולצער עצמו לקיים מצות ה׳ ושפיר אמרו דבלילה הראשונה אוכל אפילו גשמים יורדים.

ומעתה תא חזי לשון המשנה כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו ארעי ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו ע״כ. והנה דייק התנא במשנה ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות ולא אמרו מאימתי חייב לפנות או סתם עכ״פ מאימתי יוצא ולדעת הפוסקים דאסור לישב היל״ל מאימתי חייב לצאת דעכ״פ היושב בה ופטור א״כ הדיוטות הוא ואסור נמי מטעם דיושב בסוכה שאסורה בהנאה, ולפמ״ש אתי שפיר דליכא איסור כלל וגם בש״ע כתבו מאימתי מותר לפנות ולא מאימתי צריך לצאת.

ומה שהבאת בשם הצ״פ דבשעת הגשמים בטל ממנה שם סוכה כיון שאין הסוכה ראויה למצותה ולפענ״ד אכתי לא הואיל בזה שהרי קיי״ל באתרוג לאחר המצוה אכתי אסור ליהנות בו וכן עצי סוכה גופה בשביעי כיון שהוקצה למצותה אסורה כל שבעה ובין השמשות ובחו״ל עד תשיעי ופשוט דאתרוג בלילה שאינו ראוי למצוה מ״מ הוא אסור וה״ה בעצי סוכה אפילו נימא שעכשיו אינה ראויה מחמת הגשמים איסור מוקצה לא אזיל מהעצים האסורים ולא גרע מנוי סוכה שנפלו ביו״ט או סוכה שנפלה שהעצים נשארו באיסור וא״כ אכתי אסור לישב וליהנות אי יש בזה איסור הנאה לישיבה בסוכה. גם לפי דעת הצ״פ צ״ע הא דלילה הראשונה יושב ואוכל בה אפילו גשמים יורדים והרי כיון שבטלה שם סוכה מינה מה לי אם ישב בה או לא עכ״פ לדעת הפוסקים שלילה הראשונה יושב בה צ״ע ונראה ודאי דהסוכה לא בטלה מחמת הגשמים אלא הפטור על הגברא ולפמ״ש אתי שפיר בס״ד. והוא לפענ״ד דבר חדש ומה״ט נראה דהצדיקים ישבו בסוכה אפילו גשמים יורדים כידוע מתלמידי בעש״ט ז״ל.

בסימן א׳ הבאת מחלוקת אי עשיית סוכה הוה מצוה חיובית תמחול נא לעיין במשנה הלכות ח״ח וח״ט שתי תשובות בזה.

והנה יש לי עוד להאריך אמנם דע אהובי חתני כבני כי אין הזמן גרמא אפילו לבלוע רוקי והאי גברא טריד טרדא דחי נפש וכמעט הוא עיו״כ ולכן לא חפשתי בשום

מקוס ורק תורה שבעל פה הוא חושב וכותב מיד אחר חזרי מתשליך למען כבודך ואהבתך ולכן תמחול לעיין גם אולי מבואר באיזה מקוס ההיפוך ותודיענו.

ובזה הנני חוזר על הראשונות בברכת גמח"ט בספרן של צדיקים לך ולכל אשר לך לטובה ולברכה ולהצלחה בכל ענינים ונזכה כלנו לביאת משיח צדקינו דושה"ט ושלום זוגתך הצנועה בתי רחל לאה תחי' ובנך דוד שלמה, משה מרדכי, ושרה מאטעל, שיחיו כולם לטובה ולברכה. המעתיר בעד כולכם כל הימים בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן תקטז

אשה אי מותרת לעשות סוכה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר השאלה אשה אי מותרת לעשות סוכה כיון שאינה בישיבתה. הנה בש"ע א"ח סי' י"ד ס"א ציצית שעשאן א"י פסול דהתם דבר אל בנ"י לאפוקי א"י והאשה כשרה לעשותן הג"ה ויש מחמירים להצריך אנשים שיעשו אותן וטוב לעשות כן לכתחילה (מרדכי ה"ק והגמ"יי מהל' ציצית ותוס' דף מ"ב) ודעת מהר"ם בהגמ"יי דכתיב דבר אל בני ישראל ועשו משמע גם למעט נשים ור"ת כתב הטעם דכל שאינו בלבישה אינו בעשי' עיין מג"א וכתב הביאור הלכה דנפ"מ ליתר המצות לולב וסוכה וא"כ לכאורה להמחמירים להצריך אנשים בכל עשייה דציצית הכ"נ לענין עשיית סוכה בעי דוקא אנשים שהם חייבים במצוה זו וכמו לכתיבת תפילין וס"ת ובדיעבד הכל כשרים ודו"ק.

והגם דקיי"ל סוכת גנב"ך ורבק"ש כשרה (עיין ש"ע א"ח סי' תרל"ה) ונשים בכלל הני וא"כ אפילו עשאה גוי כשרה ודייקו מינה כמה מרבותינו האחרונים דליכא מצוה בעשיית סוכה עיין ח"ס יו"ד סי' רע"א ובטל תורה וחלקת יואב ואב"נ א"ח תנ"ט ובשו"ת מנח"א ח"ד סי' מ' מה שהאריכו מלחמה של תורה זה לעומת זה אמנם כבר העירוני בס"ד מן השמים והארכתי בכמה תשו' דעשיית תפילין סוכה לולב ומזוזה הוי מצוה בפני עצמה וישיבת סוכה מצוה בפני עצמה עיין תוס' סוכה מ"ו ע"א שהקשו מ"ש כמה מצות שתקנו שהחיינו בעשייתן כמו סוכה ולולב ומ"ש כמה שלא תקנו כמו מילה וחשיב עשיית סוכה מצוה בפני עצמה וכ"כ בא"ח הל' סוכה סי' י"ט להדיא וברמב"ם פי"א מהל' ברכות ועיין מ"ב א"ח שם אות ב' כגון סוכת נכרים בגמ' אמרינן דארבעה ראשונים איכא ריעותא מחמת שאינם בני חיוב וריעותא דרבק"ש וכו' ומבואר דלענין סוכה אשה בכלל גנב"ך ולכתחילה לא תעשה הסוכה ואין להאריך יותר, ועיין משנ"ה ח"ח סי' רל"ו רל"ז.

בברכה וכט"ס בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקיז

נשים המברכות שהחיינו בשעת הדלקת נרות ביו"ט אין לשנות מנהגם

ער"ה התשמ"ו

מע"כ תלמידי חביבי הרה"ג וכו' מוה"ר מנחם מנדל מאסקאוויטש שליט"א.

אחדשה"ט. בדבר שאלתך בנשים שנהגו לברך שהחיינו ביו"ט בשעת הדלקת נרות ולכאורה כיון שתקנו שהחיינו על הקידוש גם להם צריך על הקידוש ואמאי מברכות על ההדלקה.

אהובי תלמידי הנח להם לבנות ישראל אם אינם נביאות בנות נביאות הן וכן עשו בהרבה מקומות מדורות ראשונים ולא ערערו על זה והגם שראיתי עכשיו דאכשר דרא וכתבו כמה מאחרוני זמנינו שיפסיקו מלברך שהחיינו בשעת הדלקת הנרות אלא תמתין עד שבעלה יקדש על השלחן ויברך אמנם לא ניחא לי בזה ואל תטשי תורת אמך גם בזה כתוב.

והנראה דבאמת אין מגמ' הנ"ל ראי' דבגמ' שם (סוכה מ"ו ע"א) ת"ר העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וכו' נכנס לישב בה אומר ברוך אשר קדשנו וכו' אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דקאמר להו לכולהו אכסא דקדושא ע"כ וכן הוא ברמב"ם וטש"ע א"ח סי' תרמ"א, והנראה דמעיקר דינא הי' צריך לברך שהחיינו בשעת עשיית הסוכה אלא כיון דעושה קידוש על הכוס סמכוהו כבר על הכוס ובאמת דברכת שהחיינו שעל הכוס של קידוש נמי אין לה שייכות עם הקידוש דהוא שהחיינו על החג והי' מעיקר דינא צריך לברך מיד בהכנסת החג ועיין עירובין דף מ' ע"ב דאיבעיא להו אי זמן (כלומר ברכת שהחיינו) בעי כוס ומסיק והלכתא זמן אומרו אפילו בשוק אלא דמ"מ כיון דכבר מקדש על הכוס וכ"כ קאמר להו לכולהו ברכות על הכוס הכי נהוג. אלא דמעתה תינח בגברי דבהכנסת היו"ט אין מקדשין תיכף וממילא נדחית השהחיינו ואשר קדשנו עד שמקדש על הכוס כיון שלא בירך בזמנה בשעת כניסת החג ממש שאז נתחייב בשהחיינו. אבל בנשים שמדליקות נרות בהכנסת היו"ט ומברכות על הדלקת נרות יו"ט ממילא מברכות כבר גם השהחיינו שעיקר מצותה לברך בהכנסת היו"ט אם לא מפני הכוס ולדידהו דאין מקדשות על היין אלא יוצאות בקידוש

הבעל ומברכות על הנר הכ"נ דברכות שהחיינו בזמנה. והנה הגר"א ז"ל כתב דאשר קדשנו על הסוכה מברך מיד כשנכנס לסוכה ואינו ממתין על הכוס כיון דמיד בכניסתו נתחייב בברכה ולדידן תקנוהו עכ"פ על הסעודה אבל בנשים שמברכות על הנר בזמנו שפיר עבדו דמברכות.

איברא דמעתה נראה להוסיף דהמחלוקת תלוי בשנוי מנהגים דהנה יש נוהגים ביו"ט להדליק נר יו"ט כמו בשבת כלומר בעת הכנסת היו"ט אבל יש מקומות שנהגו להדליק נר יו"ט לאחר שבאו האנשים מביהכ"נ כלומר לאחר תפלת ערבית ולפ"ז נראה כך דלמנהג שנהגו להדליק בשעת הכנסת יו"ט וא"כ אז השהחיינו בזמנה הוא ולכן מברכות שהחיינו בשעת הדלקה כיון דבזמנה מברכת אבל להמנהג שמדליקות לאחר התפילה א"כ ממילא כבר נכנס היו"ט ולא ברכה שהחיינו ולא הוה בזמנה ולכן שפיר עדיף טפי שתמתין על הכוס כשאר הברכות שמסדרין על הכוס ומיהו אם אעפ"כ מברכת נלפענ"ד דאין להזניחם שכיון שמברכת על הדלקה הו"ל כמו על הכוס והבן (ועיין עוד שאילת יעב"ץ סי' ק"ז).

ידי"נ וי"ר שתכתב ותחתם בספרן של צדיקים דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקיח

נטל אתרוג ואח"כ הביאו לו אתרוג יותר מהודר

לכבוד הרה"ג וכו'.

אחדשה"ט. על דבר אשר שאל במי שיש לו אתרוג שאינו מהודר ואח"כ הביאו לו אתרוג מהודר אי צריך לחזור וליקח המהודר כדי לצאת בו מצות הידור עכ"פ או שכיון שכבר יצא א"צ לעשות הידור זה. הנה אומרים בשם הגאון הגדול מוהר"ח הלוי מבריסק שנשאל במי שיש לו שתי ברירות או שיברך עכשיו על אתרוג שאינו מהודר ויקיים זריזין מקדימין או שימתין עד הצהרים ויביאו לו אתרוג מהודר אבל לא יהי' בכלל זריזין או שמוטב שיקח עכשיו שאינו מהודר ויקיים מצוה בזריזין ואח"כ יקח המהודר ויקיים שניהם והשיב דכל שיצא כבר בשאינו מהודר שוב אין כאן הידור כיון שכבר קיים המצוה ולכן מוטב להמתין על ההדר.

ולפענ"ד לא שמעתי הראיות שהביא לזה אמנם אני הקטן מצאתי לו ראי' מגדול הראשונים רבינו חננאל בפי' שבת קל"ד ע"א שכתב שם לענין סילוק לחם הפנים מעל השלחן וז"ל וכן עושין טפחו של זה בצד טפחו של זה וסבירא להו שאם נטלו הישן מעל השלחן אין מחזירין אותו אלא כיון שסילק הלחם הישן ונשאר השלחן שעה אחת בלא לחם עברו על הכתוב לפני תמיד ואע"פ שיש לו רשות להדר הא חדש הוא, מהא שמעינן שהפורש מן המצוה אין לו עוד לחזור עליה להדרה ע"כ, והוא לכאורה ראי' להגאון ז"ל וזכה לכוין לדעת ר"ח ז"ל. וקצ"ע מציצין שאינן מעכבין את המילה שבחול מחזירין עליהן בשביל הידור מצוה, ואולי התם נמי לאחר שפירש לגמרי אינו חוזר וצ"ע.

ה' שמות תשמ"ח דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקיט

יש להקדים אתרוג א"י ולברך עליו אפילו אינו כ"כ מהודר

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו אחדשכ"ת.

ובענין שנשאל במי שיש לו ברירה ליקח אתרוג מא"י ואינו מהודר כ"כ כמו אתרוג מחו"ל כיצד ינהוג ואיזה מהם יטול.

הנה באמת כי דבר זה כבר נפתח בגדולים האמנם לפענ"ד פשוט דיקח של א"י רק אם הוא יודע שהוא כשר וכבר המליץ על כיוצא בזה מרן הח"ס ז"ל וז"ל "אם אינם מהודרים למטה יהיו מהודרים למעלה" וידוע מה שהרעישו ע"ז הגר"י מקוטנא וחתנו בע"נ חי' וידעתי שהגה"ק כ"ק אדמו"ר ממונקאטש בעל מנח"א זצוקלה"ה הי' מהדר שיהי' לו אתרוג מא"י. ובפרט בזמנינו שיש ב"ה בארצינו הקדושה מאחינו בנ"י שומרי תורה ומצות שעוסקים בזה ויש בזה גם משום והחזקת בו, וגם יש בו משום ישוב ארץ ישראל, וגם דעי"ז יוכלו שומרי התורה שעוסקים בזה לישב שם וללמוד תורה ופשוט שאם יכול לקנות אתרוג מא"י והולך לקנות מעכו"ם בארצותם עובר גם משום לא תחנם לא תתן להם מתנת חנם, וכ"ש שיש בו עוד משום לא תעמוד על דם רעיך שאולי אם אותו ממון יקנו נשק להרוג ח"ו את אחבנ"י לבד כי בא"י ב"ה מדקדקים עכשיו שיהיו האתרוגים כשרים ובלתי מורכבים מה שברוב העולם אינו כעת כידוע.

ועוד יש מעלה לאתרוגי ארץ ישראל שמפרישין עליהן ומהם תרומות ומעשרות ונעשית בהם מצוה אחת וידוע שהחי' הרי"ם זצ"ל ה"ה כתב דמה"ט חד מינייהו כתרי מינן לפי שהם אוכלים פת ושאר מאכלים שנפרש עליהם תרו"מ ומברכין עליהן ונעשין גם השיריים שהם החולין קדושים ונתעלה במעלה עליונה והאוכלן זוכה לתורה.

עוד טעם אחר והוא לא פחות מהראשון ואדרבה חשוב מהראשון שהרי ידוע דבזה"ז רוב פירות שבעולם מורכבים הם וכל הגוים מרכיבין אילנות שלהם ובעצמי דברתי עם אחד מחשובי מוכרי אתרוג ואמר לי שגם אתרוגי יאנאווע הגוים כבר מרכיבים האילנות אלא שהם כלומר הסוחרים שהולכים לשם מידי שנה בשנה מכירים בטביעת העין ושיש

להם סימנים על פרדסים ואילנות שהם לוקחים מהם וכיון שבאמת בכל העולם מרכיבים וא"כ יש להסתפק אי אזלינן בתר רובא בכה"ג בתר רובא דעלמא או לא וכ"ש שגם שם כבר מרכיבין ולא דמי לזמן מרן הח"ס שלא הרכיבו אז באיטאליא, וביאנעווא ולא בכל העולם כולו ע"פ רוב וא"כ צריך לסמוך או על בקיאות הסוחר או בקיאות ונאמנות העכו"ם שלא הרכיב.

אבל לא כן בארצינו הקדושה דיש שם עינא פקיחא מהבד"ץ בירושלים או ב"ב וכיוצא בו וא"כ ודאי דאתרוג כזה שיש עליו הכשר מהבד"צ של העדה החרדית מירושלים או בד"ץ אחר בירושלים או בד"צ של בני ישראל הקדושים מעירות אחרות ודאי שאתרוג שעומד תחת פיקוחם של גאוני ארץ עדיף מהאתרוג אשר עליו נסמוך רק מכח בקיאות או מבינות העכו"ם באיטאליא או מארקא וכיוצא בו ואין לנו לסמוך על כזה אלא במקום שאין לנו הכשר מבורר ולכן פשוט שעל אתרוגי ארץ ישראל שיש להם הכשר עליהם יש לברך ולא על אחרים. לבד ממה שיש בזה עוד או קנה מיד עמיתך ועיין באריכות בשד"ח אס"ד מערכת למ"ד כלל קמ"א ובחי' הארכתי. ולכן פשוט דכל היכי שאפשר יקח אתרוג מאר"י בהשגחת בד"צ שהוא כשר לכו"ע.

בקיצור הלוקח אתרוג מארץ ישראל מקיים י"א מצות, א) מצות ארבע מינים על אתרוג כשר ולקחתם לכם. ב) מצות והחזקת בו שלקוחים מישראל. ג) או קנה מיד עמיתך ד) מצות ישוב ארץ ישראל ה) מצות ת"ת שיוכלו ללמוד בהרויחם פרנסה מהאתרוגים. ו) הפרשת תרומה ומעשרות. ז) בשנת השמיטה מחזיקין ידי שומרי השמיטה בא"י. ח) מחזקין הבד"צ בירושלים ובא"י בכלל. ט) מקיימים שלא לעבור על לאו דלא תחנם, והקונה מהם הגם שצריך לו כיון שיש דבר זה וטוב מזה בארץ ישראל אצל ישראל ולוקח מעכו"ם עובר על לא תחנם. ועכ"פ מקיים בשב ואל תעשה. י) לאו דלא תעמוד על דם רעיך שהערביים לוקחים בכסף זה נשק נגד עם ישראל. יא) ולפעמים גם הוו חילול השם שהגוים רואים שלוקחים אצלם מה שיש ביהודים ובארץ ישראל באותה המחיר ואפילו ביותר זול ויש עוד כמה עניינים והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקב

נטילת לולב עם הקיישעל אי הוה חציצה בלולב

מע"כ ידידי הרה"ג וכו' שליט"א.

אחדשב"ת בידידות. בדבר אשר נתקשה דמ"ש נוטל לולב וכפפות על ידו לא יצא ידי נטילה והוה חציצה ומ"ש מה שעושים השקית על הלולב (קיישעלע בלע"ז) ואינו חוצץ, והגם שיש מפקפקים גם בזה מ"מ רוב עולם צדיקים ואנשי מעשה נוטלים הלולב עם השקית (קיישעלע בלע"ז) וכבר הלכו בו נמושות.

והנראה בזה החילוק פשוט דכשעושה הנוי על הלולב בטל לגבי לולב אבל הכפפות לא בטלו לגבי היד ועיין תוס' יומא נ"ח ע"א ד"ה מין בשאינו מינו פשוט דחוצץ כמבואר בזבחים כ"ד ע"א, שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין כלי שרת ובפסחים (נ"ז ע"ב) גבי יששכר איש כפר ברקאי דהוה כריך ידיה בשיראי ותמהו (דבסוכה ט"ז) מסקינן דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה וג"מ דהתם מיירי שכורך הסודר סביב הלולב ונעשה הסודר כמו בית יד ואוחז בו אבל היכא דכורך ידו ותופש הלולב כך לא שמה לקיחה ע"ש ועיין רמ"א תרנ"א ס"ז אי טבעת על ידו חוצץ וח"ס יו"ד סי' קנ"ב ובא"ר סי' תרנ"א ובח"א כלל קמ"ח ס"י די"א אפילו דיעבד מעכב ועיין ב"ח ופרישה שם וביאורי הגר"א סקכ"ב דאפילו במקצת חוצץ.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקבא

אי מותר להוסיף על שתי ערבות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדש"ת. על דבר מה שכתב הרמב"ם בפ"ז מהל' לולב ה"ז דאם רצה להוסיף בהדס כדי שתהי' אגודה גדולה מוסיף ונוי מצוה היא אבל שאר המינין אין מוסיפין ורצה לדעת מ"ש ערבה מהדס וראה באו"ש שדייק קראי דבהדס כתיב ענף עץ עבות לא נזכר בקרא אלא המין וכי נוטל יותר הוא ג"כ שם המין אבל ערבי משמע מיעוט ערבי שתים והוי כאילו כתיב שתים ולא שלש ושכן מצא בקרית ספר עי"ש.

ולפענ"ד זיכני השם באגרת הרמב"ם למר יוסף בן גאבר נדפס בכתבי הרמב"ם ובנו ר' אברהם (דף עו מדפי הספר) וז"ל ואמנם הערבה אני רואה שאין ראוי להוסיף בה על שני בדים כמו שאין ראוי להוסיף על לולב אחד ואתרוג אחד וזולתינו מן הגאונים מחשבים הוספת הערבה כמו שמותר להוסיף בהדס ואנחנו אין דבריהם אצליהם חזק אלא הוספת ההדס מצאנוה כתוב ר"ל בהושענא וכל דבר שלא נמצא כתוב בביאור לחכמים שהוא מותר נשאר אותו על גבולו בלי תוספות וגרעון מפני שאין הפרש אצלינו בין התוס' על הדבר המוגבל או בין החסרון ממנו ובשלא נעשה אלא שני בדים קיימנו מצוה מן המובחר ר"ל שאין בה חשש תוספות ולא גרעון זו הוא דעתינו ומי שרוצה להלך אחריה ילך ע"כ ע"ש, ועיין שו"ע א"ח סי' תרנ"א סעיף יד-טו.

ולמדנו עוד מדברי הרמב"ם ז"ל דבדבר שלא נמצא כתוב בגיטור לחכמים שהוא מותר עליו אין להוסיף ולא לגרוע וזה הדבר נוהג מאד בזמן הזה בינה זאת.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקכב

אי יצא בד' מינים בעודן מחוברים לקרקע

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ובדבר השאלה למ"ד כל העומד ליקלן כקלוף מי יצא וכו' ומי לי נטל מתרוג העומד לקלוף מי יצא וכו' והנה בתוס' שבועות מ"ג ע"ב ד"ה כבלורות כתבו לבעין שצא לכ"ע לאו כבלירן דמיין ובתוס' סנהדרין (ט"ו ד"ה בענבים) ופ"כ למ"ד בשצא לא ממירין בקלוף דמי ואם קלפן בשצא חייב אלא שפילו למ"ד דקלוף דמי מ"מ בד' מינים בעינן ולקחתם לכם שיהי' לקיחה תמה.

והנה בגמ' מנחות כ"ז פליגי ר' יהודה וגמר קיחה קיחה מגזרת חזוב ומגוד כאר ומשיגו מגוד פסול ולדידיה ולמי דבמחובר לא הוי מגזרה אלא שפילו לחכמים דלא גמרו מיגוד מ"מ למצוה בעי מיגוד ומיהו אם אינו רואי לאוגדו פסול ועיין תוס' שם ד"ה לא שנו מחלוקת רבינו הגדול הבה"ג ור"ת ז"ל מי ים לו ואינו מגביה מרבעתן כאחת מקרי תמה והמחרוצים פלפלו בזה ועיין ירושלמי ביכורים פ"ג ה"ג על דעתיה דר"ש אף בשעת הפרשה פרי הוא ומשמע דמחובר לאו פרי הוא ועיין גליוני הש"ס ירושלמי זרעים פ"ו דף 142 אות י"ח, שוב ראיתי שכבר פלפלו בזה רבותינו הלדיקים וברשאת רבינו הלל"ח שצא קל"ח מי יוצא בד' מינים במחובר לקרקע ועיין פמ"ג סוף ס' תרנ"ג ועיין בחיים וברכה אות קנ"ג וס"ק קפ"ט ודו"ק.

בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקכג

בהידור מצוה אי יש לחלק בין עשיר לעני

לכבוד ידידי ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדש"ת. ע"ד השאלה בהידור מצוה אי יש חילוק בין עשיר לעני כגון לעניין תנוכה דכתיב בהו מהדרין וגם לקנות מתרוג מהודר בגיטור שטוענים העניים די לן בתתרוג כשר.

ולפענ"ד הנה בשו"ת מהרי"ל סי' ק"ז לענין לבור שקונים מתרוג כתב וז"ל אבל מתרוג כתב מהר"ם במשובה דגובין לפי ממון להידור מצוה מוטל על העשירים טפי מעל העניים אפילו כשאניהם בעיר ע"כ ע"ש ועיין ספר יפה ללב סי' תרנ"ח שק"ה שאם אם רוצים ליתן מעות מתרוג לפי עושרותה רשאין לקבל הימנה ואין בידי הבעל למחות ועיין בשה"ט יו"ד סי' רמ"ח שק"ו. ומיהו נראה ליחיד כשלעצמו ולמי מחויב ג"כ בהידור מצוה אפילו שהוא עני אלא שעל העשיר מוטל יותר הידור מצוה והכל הולך לפי הממון (עיין ב"ק ט' בגימוקי יוסף עד שלים משלו כלומר צריך להוסיף שלים מיגיעו ודומק את חייו כדי להדר את המצוה (וזה ניחור משלו שיקח וילמצא ממה שצריך לחייו להידור מצוה) מכאן ואילך משלים ולמעלה אם זימן לו הקב"ה ממון שלא מיגיעו יוסיף ואם לאו חייו קודמים והיו בתוס' שלים. וכתב הרמ"ה ז"ל משמברע דה"ה אם העשיר מיגיעו והרי הוא יכול להוסיף יתר על שלים ואין חייו נדחקין בכך כמי שזימן לו הקב"ה שלא מיגיעו דמי כענין שנאמר (דברים ח) כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל ע"כ ע"ש ע"ק) וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקכד

אי יש בל תוסיף במצות דרבנן ובתקנותיהם

ב' שבט התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר משכיל לאיתן ירו"ש וכו' הרבני מוה"ר אברהם קלמן קליקשטיין (הי"ו) ז"ל.

אחדשה"ט בידידות נאמנה. מכתבך קבלתי ואין למאר לך טרדותי הרבות והעצומות ממנ זכות מזכור ותשוב עלי נפשי כי אם לגרה יולד ואיכבה חוכל להתעלם מלבא ולהתעלם בהסיס עמך מהבת התורה כי זה תלקינו ואתה תחזי ידידי זכרתי לך תסד נעוריך שלא עזבת דרך ה' לילך בתר רודפי תאוות עוה"ז בשעה שרובם ככולם בעוה"ס נאבדו על שלא ההשכלה הנלית ה' דרכך שנשתרת נאמן לה' ולתורתו יתן ה' גם להבא שתזכה ללמוד תורה לשמה ולראות דור ישרים יבורך זרע ברך למען לא נגע לריק עבגל"ת.

ובדברי תורה מה שעלה בידך להעיר בספרי משנה הלכות ח"ה סי' ע"ג בקושיא על מנ"ח מצוה תנ"ד במצוה בל תוסיף כתב דגר תנוכה ונט"ו לא שייך בהוא קושיא דבל תוסיף כי התורה נתנה רשות לחכמים לתקן תקנות בקום ועשה ושב ואל תעשה לפי הזמן ובספרי הג"ל הקשתי עליו מדברי הרמב"ן פ' ואתחנן והמהרש"ל מגילה י"ע בח"ע ברש"י חון ממקרע מגילה ואתה כתבת לישב דהרמב"ן לא

כתב רק מקרא מגילה ולא נר חנוכה והשנית דמנ"ח יסודו בהררי קודש ע"פ דברי הרשב"א ר"ה ט"ז דלא שייך ב"ת אלא מה שבא להוסיף מדעתו משא"כ במה שתקנו חכמים לא שייך ב"ת כלל וממילא שויס נר חנוכה ונט"י וציין לשו"ת אב"נ א"ח סי' תקי"ז אות י"ד.

ובמה דסיימת אפתח בדברי האב"נ שהביא דברי הרמב"ן מפ' ואתחנן שכתב דבל תוסיף לאו דוקא כשמוסיף על גוף המצוה אלא ה"ה המחדש מצוה אחת נוסף על המצוות שנצטוו והביא ראי' מירושלמי שהביאו מקרא דאלה המצוות וע"ז הקשה האב"נ דמ"ש מכל מצוה דרבנן נר חנוכה וכדומה שאין בהם סייג לתורה ותי' דצ"ל אליבא דרמב"ן כמ"ש המהר"ל מפראג ז"ל בגור ארי' על התורה דמצות דרבנן אין נקרא הוספה אלא כשמוסיף מצוה להיות שוה עם התורה אבל מצוות דרבנן לא ישוו עמהם וכל זה בשאר מצוות דרבנן אבל מקרא מגלה עשאוהו להיות שווה לשל תורה ע"כ הוקשה להם ומבואר נמי דמחלק בין מקרא מגלה ונר חנוכה וא"כ לדעת האב"נ קושית הרמב"ן בפ' ואתחנן לא קאי אנר חנוכה דבלאו הכי לא קשיא נר חנוכה שהוא דרבנן לא קשה אלא ממגילה זה נראה דעת האב"נ ז"ל.

ברם לפענ"ד לאחר קידה אלף פעמים לאדונינו האב"נ ז"ל לבבי לא כן ידמה והרמב"ן לא ס"ל חילוק זה בין מקרא מגילה ונר חנוכה והדבר מפורש כדברינו בהשגותיו על סה"מ בשורש הראשון שתמה הרמב"ם ז"ל ארבינו הגדול הבה"ג דאיך מנה הבה"ג קריאת ההלל ומצות נר חנוכה וקריאת מגלה מתרי"ג מצות שנאמרו למשה מסיני וכתב עליו הרמב"ן ז"ל והתימה שתמה הרב מן התורה צוה לנו משה שירמוז מגילה ונר חנוכה בגימטי' איננו גדול שכבר דרשו (מגילה ז') כתוב זאת זכרון בספר כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה זכרון מה שכתוב בנביאים בספר מה שכתוב במגילה כי התורה מצוה ותפרש ותודיע ותרמוז וכו' וכבר רמזה לגלותינו בגימט' וכו' וכן אמרו בפר"ק של ברכות (דף ה') מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם לוחות האבן זו המקרא והתורה זו המשנה והמצוה כמשמעה אשר כתבתי אלו נביאים להורותם זה התלמוד מלמד שכולם ניתנו למשה בסיני ובגמ' ירושלמי במסכת מגילה דף ע' ע"ב רב ור"ח ור"נ בר קפרא וריב"ל הוו יתבין ואמרין המגלה הזאת נאמרה למשה מסיני אלא שאין מוקדם ומאוחר בתורה ועיין מג"א שם כי הפי' אין מוקדם ומאוחר בתורה רצונו כי גם שלא נצטווה עד ימי מרדכי הנה כבר קדמה מאז ומיני קדם בימי משה שנגלה לו העתיד להיות לאחר זמן ע"ש.

ידידך דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקכה

טעה בשמע"צ ואמר חג הסוכות
אם חוזר ומתפלל

אס"ח סוכות תשנ"ב כבוד ידידי וכו'.

אחדשכ"ת בידידות. בדבר שאלתך שטעית בשמיני עצרת ואמרת חג הסוכות הזה אי בדיעבד יצא ידי תפלה או צריך לחזור.

לפענ"ד פשוט דחוזר ומתפלל דשמ"ע לאו סוכות וסוכות לאו שמ"ע ושמ"ע רגל בפני עצמו הוא ועיין שע"ת א"ח סי' תרס"ח שהביא מברכ"י שכתב בשם הב"י דמי שטעה ערבית של ליל שמ"ע ואמר את יום חג הסוכות הזה ועקר רגליו יצא בדיעבד ובר"י חולק עליו והביא ראיות דלא יצא ע"ש. והנה בני הב' המופלא עדיו לגאון כו' החתן משה הי"ו העיר לי דדבר זה מחלוקת האחרונים ועיין חכ"ש ובח"ס שדברו מזה ואין הז"ג להאריך כעת, אלא שראיתי מי שכתב דבש"ת לכ"ע לא יצא דדוקא בשמ"ע שיש לומר ספיקא דיומא שהוא עדיין סוכות יצא אבל בש"ת שא"א לומר שעדיין סוכות לכ"ע לא יצא.

ולפענ"ד לא הבנתי דבשלמא אי נימא טעם דיצא משום דשמ"ע נמי מקרי סוכות וכמ"ש ז"ל לרבות ליל יו"ט האחרון והיינו אחרון מראשון אכתי או מטעם דשמ"ע נמי תשלומי דראשון הוא עיין רפ"ק דר"ה ועיין חכ"ש א"ח הנ"ל יש להסתפק יש לו מובן אבל אי נימא טעם דשמ"ע יצא משום ספיקא דיומא א"כ פשוט דצריך לחזור שהרי ממ"נ אי נימא דסוכות היום משום ספיקא א"כ צריך להתפלל י"ח ולא יצא בשבע דיו"ט וניצל מן הדוב ופגע בארי שאמר סוכות ולא אמר הי"ח שזה לכ"ע מעכב בחוה"מ אם אמר תפלת יו"ט ולא י"ח וא"ת שהוא יו"ט א"כ הוא שמיני עצרת ולא סוכות ועיין תוס' ר"ה דף ד' ע"ב ד"ה פזר קשב פירוש הקונט' רגל בפני עצמו שאין שם חג הסוכות עליו ורוצה לומר דבברכת המזון ותפלה מזכירין שמ"ע ולא סוכות, ומבואר דשמ"ע אין שם חג הסוכות עליו ומזכירין שמ"ע ולא סוכות ולפענ"ד אין חילוק בין שמ"ע לש"ת ולכן אין לו מובן עכ"פ לפענ"ד אם לא הזכיר שמ"ע חוזר ומתפלל וכדעת הבר"י ודו"ק.

בברכה ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקכו

בשמחת תורה כמה ס"ת יוציאו מהיכל להקפות

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו במנהג ישראל להקיף הבימה בס"ת ז' פעמים בשמח"ת, ויש לביהכ"נ לערך ט"ז ס"ת, כמה ס"ת צריכין להוציא.

ולפענ"ד הנה בש"ע א"ח סי' תרס"ט ברמ"א ועוד נוהגין במדינות אלו להוציא בשמחת תורה ערבית ושחרית כל ספרי תורה שבהיכל ואומרין זמירות ותשבחות וכ"מ לפי מנהגו וכתב המ"ב שאם יש בביהכ"נ זה רק ס"ת מועטים אין להביא ס"ת מביהכ"נ אחר ע"ש ומיהו בספר ברכ"י בשם מוהר"י אבוהב שהתיר להביא ס"ת מביהכ"נ אחר כדי שיהיו שבעה ס"ת להקיף ומינה דלכתחלה יש להקיף עם שבעה ס"ת ויש להדר שיהיו שבעה ס"ת בביהכ"נ.

ולכן מקום שיש ס"ת הרבה אם אפשר ויש מקום מוציאים כל הס"ת ומקיפים ומשמחים בה דהרי כתב הרמ"א ז"ל מוציאין כל ס"ת וכן נראה מהאחרונים שכתבו שמוציאים כל הס"ת מארון הקודש, גם כי הוא כבוד התורה דאיזו מהם יוציא ואיזה מהם ישאיר בפנים אבל אם יש להם ס"ת מרובים והציבור מעט אז די אם מוציאים ז' ס"ת כנלפענ"ד.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקכז

ברכה על קריאת התורה ליל שמחת תורה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ומה שהביא מליל שמחת תורה דקוראין ומברכין. הנה באמת כי משם אין ראי' ואדרבה ראי' להיפוך שהרי בעיקר קריאת התורה דליל שמחת תורה כבר הלכו בו נימושות והרבה מקומות לא קראו כלל בליל שמחת תורה מה"ט ועיין ברמ"א א"ח סי' תרס"ט שמנהגינו לקרא ועיין בה"ט סק"ב בשם גינת וורדים הספרדי ויש שהיו אומרים דמה שכתב הרמ"א דנוהגים לקראת בליל ש"ת היינו בלי ברכה והשיג עליו בנמוקי א"ח סי' תרס"ט ועיין דרכי חיים ושלום אות תת"ז ואפילו במקומות שקראו נתנו טעם דשמחת תורה כולו הוא זמן קריאת התורה וסמכו להקל בשביל שמחת תורה וא"כ אדרבה אדמביא מליל ש"ת יביא ראיה דבכל השנה לא מקלינן לקרא בלילה כלל והרי בכל השנה כולה אנן פסקינן בכמה מקומות שלא להוסיף על הקרואים מטעם ברכה לבטלה וכ"ש שאין קוראין נשים וקטנים וגם קיי"ל שאין קוראין שתי פעמים לשני אנשים אפילו אותה הפרשה ובשמחת תורה מקילים בכל זה לבד מלקרא נשים הגם שבגוו"ר הספרדי ערער ע"ש.

ועיין מג"א סי' תרס"ט שם שהביא בשם ירושלמי וכן היו נוהגין בהרבה מקומות שבשמחת תורה היו עולין כמה אנשים בבת אחת וברכו ברכת התורה כולם בבת אחת והמג"א חולק על המנהג ועיין א"א שם בשם הא"ר שחולק על המג"א ובברכ"י הסכים למג"א ועיין דע"ת וכן ראיתי עוד נוהגין כשבאתי לאמעריקא בביהכ"נ אחת בוויליאמסבורג שהיו עולין לחתן בראשית ששה אנשים וברכו בבת אחת והיה הדבר זר בעיני ומיהו סמכתי על המג"א שהביא הירושלמי כן ואף שבסוף הסכמנו לבטל מ"מ מש"ת ראי' להיפוך דדוקא במקום שיש חיוב ואיזה טעם סומכין להקל אבל בכל השנה לא דאל"כ שמ"ת מאי רבותיה וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקכח

ליל שמחת תורה אחר הקריאה
אי צריך לומר קדיש

עש"ק לסדר והי' ברכה התש"מ בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב עוסק בחוקי חורב כו' כש"ת הב' **אהרן וואלדמאן** הי"ו בישיבה הקדושה טעלז.

ובדבר מה שמספקא לי' בדבר אמירת קדיש לאחר קריאת התורה בליל שמחת תורה אי יאמר קדיש שלם או חצי קדיש. ולפענ"ד אני אומר עד שאתה שואלני האיך יאמר שואלני אם יאמר דבאמת יש בזה שינוי מנהגים, ובקצת מקומות אין אומרים קדיש כלל ולא הובא ברמ"א סו"ס תרס"ט וגם לא בנושאי כליו אמנם בקצש"ע סי' קל"ח ס"ז כתב לומר קדיש גם במ"ב כתב בשם דה"ח ובפתחי עולם סי' תרס"ט אות ה' ובסידור יעב"ץ כתב אומר חצי קדיש אחר קרה"ת הביאו בליקוטי מהרי"ח ומבואר עכ"פ שהוא ח"ק ולא קדיש שלם אלא כשאר קריאת התורה להאומרים אותו בכלל, ואצלנו המנהג שלא לאמרו.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקכט

גדול המחטיאו יותר מההרגו

א' בהר התשמ"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ וידיד נפש כל חי הרהגה"צ חו"פ חסיד ועניו מתלמידיו של אהרן חובר חבורים מחוכמים כו' כג"ת **מוהרי"א זלמנוביץ** שליט"א גאבד"ק עכו ב"ב בעמ"ח ספרי חי נפש ועוד.

אחדשכ"ג בידידות נאמנה. שמחתי בדברי תורה שחידש מעכ"ג וכדי שלא תהא ביאה ריקנית חשבתי מה שאמרתי אתמול ויצא בן אשה ישראלית וגו' ושם אמו שלמית בת דברי ופרש"י בשבחן של ישראל דבר שפרסמה הכתוב לזו לומר שהיא לבדה היתה וצ"ע בנה הרשע המקלל

לא הזכירה התורה שמו ושמה פרסמה התורה ולמה לן לבייש את האשה שנאנסה מן המצרי והתורה חסה אפילו על חמורו של בלעם, ובפרט בשעה שבא להגיד שבחן של ישראל ומגנה אשה זו.

והנראה דהתורה קמ"ל דהגם שהבן הזה חירף וקלל ונתחייב מיתה אבל האשמה תלוי באמו שאלמלא היתה צנועה לא היה דבר כזה וע"ד שאמר שלמה המלך בן כסיל תוגת אמו שהרי ראינו שבכל כלל ישראל לא היתה רק זו והגם שהיו ח"ו עוברים בשאר עבירות ע"ד שאמרו הללו והללו וכו' אבל בהאי צנועות היו והשכינה מעידה עליהם הראובני וגו' אבל זו לא בחנם בא לה הגם שהיתה שוגגת שחשבה שהוא בעלה מ"מ בא לה על שהיתה מפטפטת עם הכל וגם עם הערלים המצרים והגם ששאלה בשלום הכל אבל אין זה מדרכי הנשים הכשרות והצנועות ולכן בא לה האונס הזה ולכן פרסמה הכתוב שאחת היתה ועל בנה לא פרסם שמו כי הוא הי' תוצאות אמו ודי בפרסומה ואין הקב"ה מבזה אפילו לרשעים וע"ד שאמר ר' יהודה בן בתירא לר"ע (שבת צ"ז ע"א) עקיבא בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן את הדין אם כדבריך התורה כסתו וכו'. וכנראה דזה נמי גדר של גדול המחטיאו וכעין זה כתב בס"ח דמי שגורם לבניו נענש בשביל חטאם ח"ו.

ידי"נ דושכ"ת קשור באהבתו בלו"נ,
מנשה הקטן

סימן תקל

היוצא בנר חנוכה ע"י ביתו והיא בחוץ אי מותרת במלאכה בשעת הדלקה

ב' והייתם לי סגולה השמו"ת

מע"כ ידי"נ הרב הגאון כו' כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים ד"ח.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. ובדבר החקירה באשה שיוצאה בהדלקת אביה או בעלה כמבואר בש"ע. ולפי המבואר בש"ע א"ח סי' תר"ע דנשים אין עושות מלאכה בשעה שהנרות דולקות אם היא אינה בבית אם צריכה שלא לעשות מלאכה בשעה שהנרות דולקות כשהיא במשרד.

הנה באמת הרי היא ספק אצלה מתי הנרות דולקות ומספק לא צריכה שלא לעשות מלאכה ומיהו אם יודעת בבירור זמן הדלקה וכגון שצלצלו אליה כיון שיוצאת בהדלקה זו שב ואל תעשה עדיף וכל זה אם היא עובדת אצל אביה אבל אם היא עובדת במשרד של אחרים אז לא נכון שלא תעבוד אלא א"כ שתשלים את החצי השעה לבעל המשרד דאל"כ הו"ל בכלל גזל והו"ל מצוה הבא בעבירה אם לא שתגיד להבעל משרד ויסכים, ומיהו לפמ"ש צריכה להדליק בעצמה כשתבא הביתה משום חובת גופה עיין משנה הלכות ח"ו סי' קי"ח ולכן לפענ"ד הנכון או שתבא הביתה בשעת הדלקה או שימתין עליה עד שתבא הביתה ואז ידליק.

ידידו דושה"ט וכאש"ל ויסלח על הקיצור והקוצרים אומרים יברכך בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקלא

נאבד לו שמן לנר חנוכה ולקח שמן אחר וחזר ומצאו לראשון

מע"כ כו'.

אחדשה"ט. בדבר השאלה הובא באחרונים במי שהזמין שמן לנר חנוכה ולא מצאו ולקח שמן אחר ואח"כ מצא השמן הראשון אי יש קדימה איזה מהם יקח אי הו"ל כענין תמורת קרבן שמצוה בקרבן גופי' או אין חילוק.

ולפענ"ד דאינו דומה לתמורה כלל דהכא לא עשה תמורה שמן זה על הראשון אלא שנאבד לו השמן ולא מצאו לרגע לקח שמן אחר ולא דמי לבהמה שנקדשה ונאבדה.

ומיהו נראה דמצוה להדליק מן השמן הראשון וראי' מגמ' יומא ס"ב ע"א דרב פפי משמיה דרבא אמר שעיר המשתלח שמת זוגו ולקחו זוג אחר ראשון משלח וסבר ליה כרבי יוסי דאמר מצוה בראשון דתניא המפריש פסחו ואבד והפריש אחר תחתיו ואח"כ נמצא הראשון והרי שניהן עומדין איזה מהן שירצה יקריב דברי חכמים רבי יוסי אומר מצוה בראשון ואם הי' שני מובחר ממנו יביאנו ע"כ.

מבואר דהיכי דהראשון נאבד והפריש אחר תחתיו ונמצאו שניהם מחלוקת חכמים ור"י איזה מהן יקריב ודברי הרמב"ם נראין סותרים דבפ"ה מהל' עבודת יו"כ הט"ו פסק כר"י דהשני ירעה עד שיסתאב ובפ"ש מהל' ק"פ ה"ו פסק כרבנן דאיזה מהן שירצה יקריב לפסח ע"ש וכבר הקשה מהר"י קירקוס שם כן ותי' ג' תירוצים והלח"מ תמה עליהם דכולהו דחויים הם ותי' לחלק בין חטאת דבאה לכפרה שהוא חמור מפסח שלא בא לכפרה ושוב איזה מהן שירצה יקריב ע"ש ולכל הני תירוצים לכאורה הכ"נ איזה מהם שירצה ידליק ומיהו נראה דכיון דספיקא הוא עכ"פ ורבנן נמי מודו דאיזה מהן שירצה יקריב א"כ מהיות טוב יקדים הראשון דאז יוצא ידי כולי עלמא ודו"ק, ודבר זה באמת נוגע גם לענין אתרוג ושאר מצות כגון יין לד"כ או לקידוש וכיוצא בזה ויש להאריך.

ועיין עוד תוס' יומא ל"ג ע"ב דהיכא דלא עבד רק חדא מצוה אין חיוב לעשות מה שבא לידו קודם ועיין

מג"א א"ח סי' קמ"ז סק"י שכתב עליהם דאינו מוכרח כ"כ ועיין תוס' מנחות דף ס"ד ע"ב ודו"ק. ועיין שו"ת הרדב"ז סי' תקכ"ב דאין מעבירין על המצות אינו אלא דרבנן ועיין מהר"ץ חיות יומא ל"ג ע"א.

ורק לסייס בדבר טוב בדרך אגדה עיין סנהדרין צ"ח ע"ב מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו ומאי ונהפכו כל פנים לירקון אמר ר' יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי האיך אאבד אלו מפני אלו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי רהיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה ע"כ ועיין רש"י כשרץ השור ונפל מעמידין סוס אחר במקומו באבוסו מה שלא היה רוצה לעשות קודם מפלתו של שור שהיה חביב עליו השור יותר וכשיתרפא השור היום או למחר ממפלתו קשה לו להוציא סוסו מפני השור לאחר שהעמידו וכו' וכשחוזרים ישראל בתשובה ונגאלין קשה לו לאבד עו"כ מפני ישראל ע"כ ע"ש.

הנה כשנאבד הראשון והביא במקומן אחר ואח"כ נתרפא הראשון וחזר קשה להוציא השני מפני הראשון אבל מ"מ הראשון ישראל שנקרא ראשון קודם ויחזור ויגאלנו ולכן שפיר אם נמצא הראשון לוקח הראשון קודם.

והשי"ת ירחם עלינו ויגאלנו ויוציא את הסוסים והחמורים עם הדומה לסוס וחמור מארצינו הקדושה בביאת משיח צדקינו בב"א.

דושה"ט ושכ"ת בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקלב

המדליק נר חנוכה ובתו במשרד אי יצאה ידי הדלקה

מע"כ ידי"נ הרב הגאון כו' כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים ד"ח.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. ועל דבר שאלתו באחד שגר בלונדון ומדליק נרות חנוכה בזמנו ובתו עובדת במשרד בשעה שמדליק, אי יכול להוציאה בהדלקה אפילו איננה בבית, ואי צריכה שלא לעשות מלאכה כל זמן שהנרות דולקות במשרד שם. או שימתין האב עד שתבא הבת מן המשרד.

באמת כי הוא שאלה מסובכת ואין אומרים לו לאדם חטא בשביל שתזכה חברך ולכן לכאורה אין לומר להאב שימתין וידליק כשתחזור הביתה ומאידך גיסא הבת אם לא תדליק ולא תראה הדלקת נרות תתרגל ככה שלא להדליק ולבטל המצות כי ההרגל נעשה טבע שני כמאמר החכם, ולהדליק לעצמה ולברך נמי הוא מילתא חדתא שאין מדרך הבתולות להדליק נרות חנוכה כידוע.

איברא דלזכות בניו ובני ביתו אומרים חטא וכ"ש הוא ממה שכתבו התוס' בכמה מקומות לחלק בין היכא שהוא גורם לע"ה שיחטא וכ"ש היכי שהאב מצוה על בניו וביתו יותר מערבות כל העולם ועיין שבת נ"ד מי שבידו למחות על אינשי ביתו ולא מחה נתפס עבור אנשי ביתו ולכן נלפענ"ד שיותר טוב שהאב יחכה עד שתבא הביתה וידליק הנרות כיון דכבר כתב הרמ"א ז"ל דבזה"ז שמדליקין בבית אין נפ"מ שיהי' דוקא בתחילת הלילה כיון דהפירסום רק לבני בית, והגם דזריזין מקדימין למצות ומקיימין מיד כשתבא הלילה ובפרט להנוהגין כרבינו הגר"א ז"ל מ"מ בכה"ג לפענ"ד אמרינן לי' להדליק מאוחר קצת כדי שתזכה בתו אם באין אופן א"א שתבא הביתה לזמן הדלקה.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקלג

יושב בבית אסורים ואין מניחין לו להדליק נרות חנוכה

ד' להדלקה התש"נ בנ"י יצו"א

מע"כ ידי"נ הרב הגאון וו"ח ג"א ברקאי כש"ת מוה"ר **שלום שפירא** שליט"א בעמח"ס אמרי שלום ב"ח מ"ר בישיבה הקדושה טלז וויק.

אחדשכת"ר בידידות נאמנה. ובדבר מה שנשאל במי שיושב בית האסורים ואינו מניח לו השומר להדליק נרות חנוכה רק שידליק ותיכף יכבנו השומר אי יכול לברך על ההדלקה ואי יוצא ידי חובתו, ושאלת חכם תשובה שלמה שחלק לג' ענפים, א) אם האסור יוצא בהדלקת נרות אשתו בביתו, ב) את"ל שיכול אי רשאי לעצמו אעפ"כ להדליק ולברך בבית האסורים, ג) אי יוצא בהדלקת עצמו כיון שהשוטר יכבנו מיד. ומעכ"ת עיניו שפיר חזו בב' שאלות הראשונים ואין מה להוסיף ובשאלה ג' ציין למה שכתבו האחרונים לפ"מ דקיי"ל (סי' תרע"ב) שאם לא נתן שמן כשיעור הגם דקיי"ל כבתה אין זקוק לה מ"מ חייב לחזור ולהדליק ולברך כיון דקיי"ל כמ"ד דצריך ליתן שמן כשיעור ומינה כתבו האחרונים דה"ה היכא דהניח הנרות במקום שיש רוח שודאי יכבה אותם לא יצא דהו"ל כלא נתן כשיעור מ"מ הכא כיון דההדלקה אפשר שיודלק מצד עצמה אלא שהשוטר יכבנו כיון שהוא בעל בחירה ואינו כח טבעי הוי כדבר אחר ואינו מגרע יכולת הנר לדלוק.

ולפענ"ד יש לעיין דהנה הש"ג הביא בשם ריא"ז וז"ל לשון ריא"ז ואע"פ שאם כבתה אין זקוק לה

צריך לתת בנר חנוכה שמן כשיעור שתהא דולקת עד כדי מצותה ונראה בעיני שאם הדליקה בפני הרוח וכו׳ צריך עוד לחזור ולהדליקה במקום שאין הרוח שהרי הואיל ואינו יכולה לעמוד בפני הרוח הרי הוא כמי שלא נתן בה שמן כשיעור ע״כ. וכן מצאתי בפסקי הריא״ז שלפנינו הנדפסות מכ״י. וזו הוא דעת האחרונים עיין ב״ח ומג״א ובאה״ט ובמ״ב. והנה הכא הגם שנתן שמן כשיעור וגם אינו ברור שיכבה הרוח שהרי יש בידו להדליק ואפשר שהרוח יפסיק מיד כי רוח עושה רצונו ואפשר שכיון אדם מישראל מדליק נרות מן השמים יפסיקו הרוח מ״מ אמרינן שאם כבתה לא יצא דבשעת ההדלקה הניחה במקום שעכשיו הוא במקום שיכבה וא״כ היכא דהשומר אומר בפירוש שיכבנו א״כ יודע בודאי שלא ידליק השיעור כיון שהוא בעל בחירה ואומר שע״כ יכבנה א״כ תחלת ההדלקה ע״מ שיכבנו עכו״ס ואינו עתיד להדליק כשיעור. ואם ידליק אדם שאינו בבית האסורים נר חנוכה ועומד שם בעל זרוע שמאיים עליו שאם ידליק יכבנו והוא עכו״ס ואינו חש למצות ה׳ והדליק וכבה לכאורה פשוט דלא יצא מצוותו שהרי הדליק במקום שאינו ראוי להדליק חצי שעה יהיה מטעם שיהיה והכ״נ כן הוא ואולי דידן גרע דכאן הו״ל בכלל גזירת המלכות שבבית האסורים אסור להדליק.

ומה״ט הנני מפקפק מאוד בהני שמתחסדין להדליק נרות חנוכה על אוירון בשעת הטיסה שאסור להדליק שום דבר שם והם מדליקין בגניבה אי יוצא ידי חובתו שאפשר כיון שהוא מקום סכנה ואפשר להכניס ח״ו כל הצבור בסכנה אסור להדליק שם משום סכנת נפשות ולא זאת שאינו מקיים מצוה אלא אכתי עובר על הכנסת הכלל בסכנה ח״ו אם לא שיסכימו לזה החברה בין לאומית שהם קובעין ע״פ בירור מה נקרא סכנה במקום כזה ולא אאריך בזה כי זה לא נשאלתי על זה. ובמקום אחר הארכתי קצת בזה.

וראיתי בפסקי רי״ד שבת הנ״ל שכתב אי נמי לשיעורא פי׳ שצריך ליתן בה סך שמן שתוכל להיות דולקת וכו׳ אבל אי כבתה אין זקוק לה ואע״פ שצריך ליתן בה שמן בשיעור שלא תכבה אם הוא מדליק בפסולי השמנים ופתילות אין בכך כלום שאם לא יתן בה כשיעור בודאי כביא אבל בפסולי שמנים ופתילות לא בודאי כביא אלא דלא דלקא שפיר ע״כ. והנה ביאר לן הרי״ד ז״ל קושיא אחת דקיי״ל דצריך ליתן שמן כשיעור שתדליק חצי שעה ובפחות מזה לא יצא ע״כ צריך לתקן ולהדליק באופן שהנרות ידלקו חצי שעה א״כ אמאי מותר להדליק בפתילות ושמנים הפסולים שהרי לא ידלקו חצי שעה וע״ז משני דאם לא יתן שמן בודאי כביא אבל בפסולי שמנים ופתילות לאו בודאי כביא ומבואר דהחילוק אם ודאי כביא או לא ולכן בשוטר הבית סוהר שבודאי יכבנו אין כאן הדלקה מעליא ולפענ״ד גרע זה ממניחו במקום הרוח מצויה שיכול לכבותה דהכא בשעת ההדלקה יודע שודאי יכבנו מיד כשידליק.

איברא דאחד מתלמידי הישיבה העיר מספר שערי תורה חלק ג׳ בהוספות הוספה ב׳ שהביא בשם הגאון מקינצק (בעל חלקת יואב) שהביא שם מב״י סי׳ תרע״ה בשם מ״כ דמבואר בסוף דבריו שם דהא דכבתה אז״ל אפילו בכבה במזיד ואפילו היה בשעת ההדלקה בדעתו לכבות אח״כ יצא דהרי שם השמש נתכוין שאחר הדלקה יגביה המנורה, וגם המהרש״ל הובא בפמ״ג (סי׳ תרע״ג סקי״ב) מסופק בזה ותמה על זה דא״כ מאי אמרו בש״ס מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם לא כפה עליה כלי אף לנר אחד לא עלתה הרי תיכף כשהדליק פתילה ראשונה כבר יצא ואף שהוקף אח״כ והדליק השאר לא גרע מכבה במזיד וע״כ דבכבה במזיד לא יצא עכ״ל.

ועיינתי קצת בדבריו ולפענ״ד אין בהם כדי פליאה ואדרבה חדא מה שכתב דהפמ״ג בשם המהרש״ל מספקא ליה אי כבה במזיד יצא לאחר הסליחה שגגה הוא למעיין שם דהפמ״ג שם כתב וז״ל וכבתה במזיד פשיטא דצריך לחזור ולהדליקה וג״כ לא יברך אע״ר ט״ו וט״ז. מהרש״ל ז״ל קנה מנורה כסף ובליל שני הדליק בה ומברך שלש ברכות וכו׳ ע״ש. והנה הם שני דברים שהביא הפמ״ג חדא הפמ״ג לעצמו מספקא ליה מה הדין אם כבתה במזיד ולא המהרש״ל וכתב דחייב להדליק שנית אלא בלא ברכה, והשנית מביא מעשה ממהרש״ל לענין שהחיינו במנורה חדשה בליל שני לענין שהחיינו ע״ש.

והאמנם הפמ״ג ציין לדברי הט״ז סי׳ תרע״ג סק״י והנה כתב שם הט״ז וז״ל כתוב בהג״ה להרי״ף אם הדליק בפני הרוח וכבתה יחזור וידליק במקום שאין הרוח מצויה דהוה כנותן שמן פחות מכשיעור וג״ל דא״צ לברך שנית דדילמא הוה כמו שמנים שאינם נמשכים אחר הפתילה ע״כ ובא״א שם כתב נמשכים דג״כ שכיחים לכבות כמבואר בריש הסימן ואפ״ה אמרינן כבתה אין זקוק לה ע״כ. והנה מבואר דכל עיקר שסיים הט״ז ז״ל שלא לברך שנית דילמא הוה כמו שמנים ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת, אמנם הרי הבאתי בסמוך מדברי הרי״ד ז״ל שביאר דאע״פ שצריך ליתן בה שמן כשיעור שלא תכבה, מ״מ אם הוא מדליק בפסולי השמנים ופתילות אין בכך כלום שאם לא יתן בה כשיעור בודאי כביא אבל בפסולי שמנים ופתילות לא בודאי כביא אלא דלא דלקא שפיר ע״כ. ומבואר דהיכא דברור דתכבה לכ״ע חוזר ומדליק ואפילו מברך דבהא מחלק ברוח נמי אי ודאי יכבה או ספק אלא שהט״ז ז״ל מספקא בהניחו במקום הרוח דילמא באמת לא יכבה הרוח הנר ועיין ב״ק

דף ס׳ והו״ל כפתילות ושמנים פסולים נמצא דאדרבה מדברי ט״ז ראי׳ דהיכא דודאי יכבה כה״ג חוזר ומדליק ומברך ג״כ.

גם מה שהבין בדברי המ״כ בב״י לפענ״ד לאחר העיון לא מצאתי כן ומוכרח אני להעתיק תמצית הלשון שם שכתב מצאתי כתוב בשם מהרי״א ז״ל כתב בנמ״י פעם אחת ראה בב״ה שהדליק הנרות בכלי שהיו מדליקין כל השנה להאיר שבאותו כלי היו נרות מתוקנות לנ״ח ואחר שהדליק המדליק נ״ח היה מוליך החבל בידו להגביה הכלי להעמידו במקומו המיוחד לו כל השנה ומחה ביד המדליק שלא יעשה כן שאע״פ ששמעו העומדים בב״ה הברכה של חנוכה בשעת הדלקה מ״מ הרואה שלא היה שם באותה שעה יאמר לצרכו הוא שהדליקו לכך צוה שלא יגביהנו אלא שיניחנה למטה בפחות מי׳ וכו׳ ונ״ל שמאחר שהדלקת נר בב״ה אינו אלא משום מנהג שנהגו ואין חוששין שיהיה לפני הפתח אלא לפני ההיכל אין לדקדק בזה כל כך משום הנכנסים והיוצאים וכו׳ ועוד היה נראה לומר שמאחר שכבר הדליקן במקום שאינו ראוי דהו״ל כבתה שאין זקוק לה ע״כ.

והנה מתי׳ האחרון ועוד היה נראה לומר וכו׳ דייק הגאון מקינצק ז״ל שהרי בשעת ההדלקה כאן היתה ע״מ שיניחנו במקום אחר ואפ״ה כיון שכבר הדליקה הו״ל כבתה נמצא דהגם דהיה מזיד בהדלקתו לכבות מ״מ אינו זקוק לה, ולפענ״ד כאן לא מקרי כבה במזיד שהרי האי מדליק בב״ה שעשה בכלי הנ״ח ואח״כ הביאם אצלו או למקום אחר חשב שבזה מקיים המצוה בשעת הדלקתו אלא שחשב שיכול להדליק במקום אחד ואח״כ להביאו אצלו ולהניחו במקום אחר ונמצא טעה באומר מותר ואין לך שוגג גדול מזה וכמ״ש הפוסקים דאומר מותר שוגג הוא ועיין מהרי״ק וט״ז לבד באשה שנבעלה לאחר שנאסרה על בעלה מדין מעלה בו מעל אבל לענין איסור עונשין שוגגת היא והכ״נ כן הוא והנה כבר הביא הר״ן בסוגין שנשאל הרשב״א ז״ל במי שרצה לתקן הנר שידליק יפה וכבה בשוגג אי חייב לחזור ולהדליק ואם מברך פעם שנית והשיב ז״ל מסתברא שאינו חייב להדליקה דהוה לה ככבתה שאין זקוק לה דהדלקה עושה מצוה ואם בא להדליקה אינו מברך עליה דמצות הדלקה כבר עברה ע״ש ומיהו השאלה היתה בשוגג נמצא דבשוגג כ״ע מודי דאין חוזר ומדליק אבל במזיד אדרבה נראה לדייק גם מדברי הרשב״א דאל״כ רבותא היל״ל לאשמעינן דאפילו כבה במזיד אינו חוזר ומדליק דיותר רבותא הוא וכעין זה אמרו בגמ׳ מנחות מרתח הוי רתח. עוד יש לחלק דהתם עכ״פ בשעת ההדלקה היו מונחים במקומן וגם לאח״כ שהיה מניחם במקום אחר אבל מ״מ הי׳ מניחם וכה״ג יש לעיין אם הניח ממקום למקום בדיעבד מה דינו וי״ל מ״מ המ״כ שכתב שמאחר שכבר הדליקן במקום שאינו ראוי הכוונה באופן שבדיעבד יוצא שם כנלפענ״ד.

וקצת יש להביא מגמ׳ שבת מ״ה מהו לטלטולי שרגא דחנוכתא מקמי חברי בשבתא ואמר להו שפיר דמי ומשני שעת הדחק שאני. ופרש״י שרגא דחנוכתא אחר שכבה מקמי חברי שלא יראוה בחצר כדאמרינן בפ׳ דלעיל דנותנו בטפח הסמוך לרה״ר וידעו שהדליקו בו נר והם גזרו שלא להדליק וכו׳ בשעה״ד סכנה ומיירי בשכח ולא הניחה על שלחנו עיין תוס׳ שם והנה החכ״ש א״ח סי׳ שכ״ט ס״א דייק מדברי רש״י הנ״ל כיון דמן הדין הי׳ פטור להדליק מטעם הגזירה ולכן אם הדליק לא ניתן שבת לדחות ולכן אפילו במקום פק״נ לא היה יכול להכניס המנורה אם לא משום דר״ש ע״ש והגם כי הקשתי על דבריו ז״ל מכמה מקומות (ועיין ס׳ ישועות ישראל קוטנא סי׳ כ״א וכ״ח פ׳ תצא ורש״י פסחים ע״ב את של ערב שבת ודו״ק) ולכאורה אי נימא דהיכא דעכו״ס כבה יוצא ידי חובתו ממילא ודאי ה״ה אם ישראל יכבה נמי דמ״ש א״כ בשעת הגזירה למה לא עשו כן להדליק ועכו״ס יכבנו ויצא ידי חובתו והגם כי בשעת הסכנה מיירי וגם אין לכבות לכתחילה מ״מ עכ״פ ידליק ויכבנו ישראל אחר וידי מצוה יצא ולגבי ישראל מצוה לכבות שהרי הוא בכלל הצלת נפשות כיון שיש סכנה בהדלקתה א״כ כל המכבה מקיים מצוה בכבוי א״כ בשעת הגזירה יקיים בזה האופן וגם למה תקנו שיניחנו על שלחנו וידליק וי״ל.

סימן תקלד

כמה זמן צריך לדלוק לקיים פרסומי ניסא

עוד להנ״ל

ומה שיצא מעכ״ת לחדש דאפשר דדין פרסומי ניסא מקיים אפילו ברגע כמימרא כשהוא לעצמו ולכן כשהוא בבית האסורים ואין שם יהודים אחרים לפרסומי ניסא שפיר סגי בכל שהוא.

הנה באמת כי דבר זה חדש הוא וצריך לעיין בו מה שאין הז״ג ולפוס ריהטא היה נראה דעיקר פרסומי ניסא הוא בשביל אחרים ולא בשביל עצמו דלעצמו ההדלקה עושה מצוה שוב מצאתי כן בשו״ת בית שערים לכק״ז א״ח סי׳ שס״ב שכתב ונראה עוד דהנה בהדלקת נר חנוכה יש ב׳ חיובים חיוב גופו להדליק נ״ח אפי׳ כשהוא יחידי במדבר וחיוב ביתו דהיינו לפרסומי ניסא ועיין במג״א סי׳ תרע״ו סק״ב וי״ל דלמ״ד הדלקה עושה מצוה העיקר הוא חיוב גופו וחיוב ביתו ופרסומי ניסא הוא רק שיירי מצוה ולכן כבתה אין זקוק לה וכו׳ ע״ש מבואר לענינינו כמ״ש ועיין שבלי

הלקט ענין חנוכה סי׳ קפ״ה והא דתניא מצותה משתשקע החמה ועד שתכלה רוב (רוב רגל בגמ׳ גרס רגל) רגל מן השוק דאי לא אדליק מדליק אי נמי לשיעורא שנותן בה שמן כשיעור הזה וכ׳ בעל הדברות ז״ל שדרו ממתיבתא אם הוצרך לה לאחר שיעור זה מכניסה ומשתמש לאורה ומותר ובעל התרומה כתב הני מילי לקדמונים שהיו מדלקין ברשות הרבים דלא הוי פרסום הנס לאחר שכלה רגל מן השוק אבל אנו שמדלקין בפנים הוי היכרא לבני הבית עד עמוד השחר ע״כ עכ״פ נראה דפרסומי ניסא בעי דוקא לשיעור והבן.

וכבר דקדקתי מדברי בעה״ת דנראה דבזה״ז איכא פרסומי ניסא כל הלילה כיון דפרסומי ניסא לבני הבית וא״כ המדליקין בזה״ז בבית יש מעלה שידליק יותר מחצי שעה דעד הבוקר איכא פרסומי ניסא וא״כ איכא נמי מצוה ברבוי שמן וגם יהא אסור לכבותן לאחר זמן הדלקה וגם נפ״מ לענין שבת והבן.

ולפענ״ד לעצם דינא בבית הסוהר אם אין לו יכולת להדליק, כשיש לו אשה בבית שיוצא במה שהיא מדלקת בבית ודאי שב ואל תעשה עדיף וגם בלאו הכי אנוס הוא ופטור מן המצוה וכ״ש שלא יברך כה״ג אם השוטר אומר שתיכף יכבנו אלא דמ״מ כיון דהוא במקום שאינו רואה נרות חנוכה ג״כ שהרי גם אחרים אין מדליקין וכתבו האחרונים דמה שיוצא בנרות אשתו והוא שיראה נרות חנוכה מאחרים לכן אם אעפ״כ רוצה להדליק ידליק בלי ברכה כפטור בדבר ואם יכבה יכבה כנלפענ״ד.

סימן תקלה

בת שהלכו ההורים לארץ ישראל וצוו לה שלא תדליק נרות בבית

עוד להנ״ל

אציג כאן מה שכרגע נשאלתי מאחד שהלכו ההורים לארץ ישראל והניחו בת גדולה בבית וצוו לה שלא תדליק נרות חנוכה בבית מסתמא מחשש שלא תעשה דליקה או כיוצא בזה ושאלה ע״י שליח אי יכולה לילך לבית חבירתה ולהשתתף שם בנר חנוכה ולצאת ואח״כ תחזיר.

והשבתי כיון שהחיוב על הבית ומקום דירתה והבת הזה דירתה בבית זה (הגם שבמקום אחר הארכתי לפקפק אי בכלל היתה תקנה על בתולות בנות ישראל להדליק נרות ומה שאמרו נשים ודאי חייבות בנר חנוכה שאף הן היו באותו הנס היינו נשים נשואות דוקא או אלמנה שכבר נשאה שעליהם היתה הגזירה של תבעל להגמון תחילה) פשוט שהחיוב עליה להדליק בביתה ולא במקום אחר ולכן הו״ל בכלל אמר לו אביו חלל את השבת אין שומעין לו ועיין שו״ת משנ״ה ח״ו סי׳ קנ״ט מה שהארכתי בזה בס״ד. והוא אפילו במלתא דרבנן ולכן לפענ״ד אין לה לשמוע אלא שתדליק נרות בבית ומ״מ ליתר שאת אמרתי לה שתקח את חברתה אצלה בשעת הדלקה שכנראה ההורים חוששין שלא יארע ח״ו תקלה וכשיהיו שם שנים אולי כה״ג לא חששו ואזלה גם ההקפדה.

דברי ידידו המברכו בברכת התורה דושכת״ר בידידות נאמנה המצפה לישועת ה׳ בימי חנוכה ממי שעשה נסים לאבותינו בימים ההם הוא יעשה לנו גם בזמן הזה ויגאלנו גאולת עולם בביאת משיח צדקינו בב״א החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקלו

אם יש מצוה לישב אצל נר חנוכה חצי שעה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשה״ט. בדבר שאלתו שלומד בישיבה ואין מניחין לו לישב אצל הדלקת נר חנוכה חצי שעה כפי מנהגו אי מותר לו להדליק לאחר הסדר הגם שהוא לאו בזמן השקיעה.

לפענ״ד נראה דמותר לאחר הגם דבש״ע מבואר בסי׳ תרע״ב ס״א דזמן הדלקת נר חנוכה הוא עם סוף שקיעת החמה לא מאחרים ולא מקדימים מיהו כבר כתב הרמ״א ז״ל שם ס״ב דבזה״ז אין צריך ליזהר בזה, וכן ראיתי במאירי שבת הנ״ל לענין מה שאמרו שלא יצא אחר הזמן הזה ידי הדלקה בזמנה כתבו גדולי הדורות שלא נאמר אלא לאותם הזמנים וכו׳ וגדולי הצרפתים התירוהו אפילו עד שיעלה עמוד השחר וכן נוהגים שם בני הישיבה להדליק אחר שעומדים מבה״מ עכ״ל ע״ש. וכיון שפסק הרמ״א שם י״א שבזמה״ז שמדליקים בפנים א״צ ליזהר להדליק קודם שתכלה רגל מן השוק, אף שסיים ומ״מ טוב ליזהר גם בזמה״ז ומיהו אם יש איזה טעם יש להדליק אח״כ אפילו לכתחילה.

ומיהו הא גופי׳ דצריך לישב אצל נר חנוכה חצי שעה לאו הלכתא הוא ואין לזה חיוב ומלפנים שהדליקו נרות בפתח ביתו מבחוץ לא נראה שישבו על הפתח בית אלא הניחו הנרות דולקים והוא רק סלסול וחיבוב מצוה, והנשים נוהגים שלא לעשות מלאכה כנלפענ״ד.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקלז

כל פינות שאתה פונה יהיו לימין
אי גם בדבר חול נאמרה

ר"ח ניסן תשכ"ו, ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידי"נ הרה"ג וו"ח מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א.

ובדבר שאלתו כשיש לו לפניו שתי עמודים לחשבון אם צריך קודם לחשוב צד הימיני ואח"כ צד השמאל משום דכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין. ולפעמים שקשה לי' לחשוב כן בדיעבד כיצד יעשה.

ולפענ"ד לפמ"ש (יומא י"ז ע"ב) דקרמינן לחם הפנים אלחם, ומשנינן אמר רב הונא ברי' דרב יהושע מר קא חשיב דרך ימין ומר קחשיב דרך שמאל. ופריך והאמר מר כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח, ומשני הנ"מ בעבודה אבל הכא חושבנא בעלמא הוא ע"כ. ועי' רמב"ם מהמעה"ק הי"א. ומשמע לכאורה דבחושבנא ליכא למימר דרך ימין דדוקא בעבודה שהוא מצוה צריך ימין ועיין ח"ס מה שכתב לגבי הקפות בארבע מינים וגם לענין הדלקת נר חנוכה אי בעי דרך ימין. וכן באמת לענין הכתיבה שאנו כותבין מימין לשמאל היפוך העכו"ס. ומיהו י"ל דכל עבודה במשמע וכאן נמי עבודה הוא שכותב ורק חשבון ליכא קפידא. והראשון נראה.

איברא דבא"ח סי' תרע"ו ס"ה יתחיל להדליק בליל ראשון בנר היותר ימיני ובליל ב' כשיוסיף נר אחד סמוך לו יתחיל ויברך על הנוסף שהוא יותר שמאל כדי להפנות לימין וכו' והוא ע"ד שאמז"ל כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין ומיהו דעת הלבוש דכל פינות הוא שילך מימין לשמאל כמו שאנו בני ברית כותבין ועיין באה"ט א"ח הנ"ל אות ד' בת"ה סי' ק"ו כתב דבני רינוס מתחילין להדליק בנר יותר שמאל ופונה לצד ימין מטעם דכל פינות וכו' וכן עשה מהר"ס ובני אוסטרייך מתחילין לצד ימין ומדליקין כדרך שאנו בני ברית כותבין וכו' ע"ש ועיין מג"א שם ובביאור הגר"א ומ"ב ואנו נוהגין כפסק הש"ע והמג"א ע"ש ודו"ק.

ומחמת חוסר זמן הנני ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקלח

בחורים האוכלים בישיבה היכן ידליקו
נרות חנוכה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו בבחורים שאוכלים וישנים בישיבה היכן מדליקין נר חנוכה בבית התבשיל או במקום שלנים.

והנלפענ"ד דמדליקין במקום לינה וראי' מגמ' עירובין ע"ג בי רב דאכלי נהמא בבאגא ובייתי בבי רב משחינן להו תחומא מבי רב דאנן סהדי דאי מייתי להו ריפתא לבי רב ניחא להו טפי והוי שם מקום שביתה אף דמקום פיתא גורם והכ"נ לענין נר חנוכה אנן סהדי וי"ל. ועיין צדה לדרך והארכתי במקום אחר.

ובש"ע או"ח סימן תרע"ז בדין אכסנאי דאם יש לו פתח צריך להדליק בפתחו אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה וכו' מיהו הרמ"א כתב ויש אומרים דבזמן הזה ידליק במקום שאוכל וכן נהגו ומיהו לענין בחורי ישיבה נלפענ"ד שאם יכולים יש להם להדליק במקום לינה בפנימי' אם אפשר. ועיין משנ"ה ח"ז סי' פ"ז, ומיהו אם אין להם רשות להדליק שם מפני הסכנה אז ידליקו בבית התבשיל או בבית המדרש.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקלט

בן א"י שמדליקין עליו נר חנוכה בביתו
והוא בארה"ב

מע"כ ידי"נ הרב הגאון כו' כש"ת מוה"ר **אפרים גרינבלאט** שליט"א בעמח"ס רבבות אפרים ד"ח.

אחדשכ"ת בידידות נאמנה. בדבר שאלתו בבן א"י שמדליקין עליו בביתו והוא בחו"ל אם יצא בהדלקת אשתו במוצאי שבת הואיל ובזמן הדלקה אצלו עדיין שבת קודש ואיך יכול לצאת בהדלקה זו.

הנה הארכתי קצת בכעין זה בספרי משנה הלכות ח"ו סי' קי"ט בבן ארץ ישראל שהולך לחוץ לארץ ואשתו מדלקת נר חנוכה אי יצא ידי חובתו כיון דבשעת הדלקה הוא עדיין אינו מחויב בדבר ע"ש ולכאורה אין נפ"מ בזה בין שבת לחול דסוף סוף אשתו המדלקת עליו מדלקת בשעה שהוא פטור מהדלקה, שעוד היום גדול אצלו כמו בארה"ב שהזמן הוא מאוחר בשש או שבע שעות שאז אצלו אין זה זמן הדלקה כלל שאין יוצא בהדלקה כלום נמצא שפטורו היה בזמן שהוא אינו מחייב בדבר כלל וצ"ע כי שמא התקנה היתה על הבית וכיון שביתו הדליקה סגי בהכי והראשון נראה לכאורה.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקמ

האוכל בבית הוריו וישן בביתו
מדליקין נר בבית שישן

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשב״ת. בדבר הבן עם אשתו ומשפחתו שהולכים לאכול לבית אביו ולאחר האכילה יחזירו לביתם לישן באיזה מקום ידליק נר חנוכה.

הנה כבר כתבתי דכל שיש לו בית אם הולך לבית חבירו ואפילו לבית אביו מ״מ צריך להדליק בביתו ועיין ש״ע א״ח סי׳ תרע״א ובד״מ ומג״א שם ומצאתי בצדה לדרך מאמר ד׳ כלל ז׳ פ״ג וז״ל בן האוכל בבית אביו או האוכל עם חבירו בביתו ויש לו בית מיוחד לישיבה ולישן צריך להדליק נר בביתו ע״כ, ועיין משנ״ה ח״ז סי׳ פ״ז באריכות קצת בעניינים אלו.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקמא

יש ליקח פתילות חדשות להדלקת
נר חנוכה בכל לילה

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשב״ת בידידות. בדבר שאלתו אי צריך לעשות פתילה חדשה בכל ליל חנוכה או שמדליקין בשל אתמול והכי עדיף כיון שנעשה בו מצוה אחת יעשה בו מצוה אחריתי.

כן ראינו אצל אבותינו ורבותינו הי״ד שנהגו לחדש בכל לילה הפתילות ושירי הפתילות נהגו ג״כ שלא להבעירן לצורך אחר, וכ״כ בס׳ אהל מועד נתיב ב׳ ובס׳ תניא רבתי וכ״כ הכלבו סי׳ מ״ד דנהגו לחדש הפתילות בכל יום וכ״כ בא״ר סי׳ רע״ג אות ט״ז ובשלחן גבוה אות י׳ וכן נהגו רבותינו נ״ע, הגם דבש״ע סי׳ תרע״ג כתב דא״צ מ״מ מצוה מן המובחר להחליף ובפרט לטעם הכלבו שצריך בכל יום פתילה חדשה דבכל יום הי׳ נס חדש. עוד יש קצת טעם דומיא דמנורה שבכל יום היתה הטבת הנרות והדליקו חדש, כנלפענ״ד.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקמב

חיוב נשים בהלל בחנוכה

ג׳ לסדר ויהי איש מצליח התשמ״ט בנ״י יצו״א

מע״כ האי צורב ברקאי כו׳ כש״ת מוה״ר נחמן ווילהעלם הי״ו בישיבה הגדולה סידני, אוסטראליא.

אחדש״כ בידידות. ומעניינא דיומא משלחתו בא לפני קובץ אור הדרום מישיבתכם וראיתי שם להרב הגאון הראש ישיבה ידידי ר׳ ברוך לשם בענין חיוב אשה בהלל בחנוכה שתמה על הרמב״ם סוף פ״ג מהל׳ חנוכה שאם היה המקרא קטן או עבד או אשה עונה אחריהן מלה במלה והלא אשה חייבת בהלל ולמה לא תוציא בקריאתה וכן הקשה בשד״ח מערכת ח׳ בשם הכהן מוילנא. והרבה לתמוה מאחר דנשים מחויבות בהדלקת הנרות מ״ש הלל והלא אף הן היו באותו הנס. וכתב טעמא דמילתא כיון דהלל דח׳ ימי חנוכה דומה להלל דסוכות וכיון דפטורות מן הלל דסוכות פטורות גם מזה ותפס לעצמו כב״ש דאמר הטעם משום פרי החג דלב״ה וכפי שאנן קיי״ל דהטעם משום דמעלין בקודש אין לו שייכות עם סוכות ופרי החג.

והנראה לפענ״ד דדבר זה תלוי בטעם אמירת ההלל וכמ״ש הר״י שליט״א אלא דבס׳ שבולי הלקט ענין ר״ח כתב למה גומרין הלל בשבעת ימי חנוכה (צ״ל דעל ראשון לא קשה ליה ולא ידענא למה דאל״כ היל״ל שמונת ימי חנוכה) שהרי הנס נתחדש בכל יום מצאתי הטעם בשם רש״י זצ״ל מתוך שהיא חלוקה בנרותיה כל יום ויום חלוק משלפניו הוי כחג שחלוק בקרבנותיו ואחי ר׳ בנימין נר״ו פי׳ הטעם שהרי הנס נתחדש בכל יום ויום כשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמנים שבמקדש וכשגברה מלכות בית חשמונאי מצאו פך קטן חתום בחותמו של כה״ג שהי׳ ראוי להדליק בו יום אחד ונעשה להן נס והדליקו ממנו שמונה ימים אם כן יום ויום נתחדש הנס ועל חדושו של נס אנו גומרין את ההלל בכל יום. ועוד טעם אחר כי חנוכה נקראת על שם שנתחנך הבית והוכשר לעבודה שהרי היונים טמאו את ההיכל והמקדש וכל כליו וכשגברו חשמונאים טהרו את הכל ועשו חנוכה כמו שעשה משה בתחילת חינוכן לעבודה וכן עשה עזרא כדכתיב ובחנוכת חומת ירושלים בקשו את הלוים מכל מקומותם להביאם לירושלים לעשות חנוכה ושמחה ובתודות ובשיר מצלתים נבלים וכנורות תודות זה קרבן שיר זה הלל ואין קרבן בלא הלל והרי אנו קורין בכל יום נשיאים וכל יום ויום נשיא שלו חלוק משל חבירו אם כן כל נשיא ונשיא צריך לגמור הלל על קרבנותיו ואין ראוי לחדש קריאת נשיא אחד בלא קריאת הלל ע״כ.

ולבאורה בטעמים אלו תלוי אי נשים חייבות בהלל דלטעם שהוא בשביל הקרבנות ובשביל חנוכת המזבח נשים פטורות וכן לטעם דכל יום חלוק והוי כחג שחלוק בקרבנותיו אבל לטעם שבכל יום ויום נתחדש הנס ועל חדוש הנס אנו גומרים את ההלל בכל יום א״כ לנשים נמי נתחדש הנס שהוא הנס של שמן ועיין רש״י שבת כ״ג ע״א ד״ה כל יומי איתיה שהרי כל שמונה הדליקו מן הפך אבל זמן משהגיע

להתחלת זמן הגיענו ע"כ הנס בכל יום נעשה נס חדש ע"י הפך שמן א"כ גם נשים בכלל.

וראיתי קדוש אחד מדבר מרן בבי"ש א"ח סי' שנ"ט שכתב דאפשר שלדעת התוס' סוכה ל"ח ע"א ד"ה מי דהטעם דנשים פטורות מהלל דסוכה ועצרת לפי שאינו אמור על הנס ובהלל דליל פסח שנאמר על הנס שפיר חייבין ולשיטתם כיון דהלל דחנוכה אמור על הנס אפשר הכ"נ חייבין ומיהו לפמ"ש הרמב"ן ז"ל בהשגות על סה"מ שורש א' ד"ה והפליאה דגוף המצוה שיאמרו הלל ושירה על כל צרה שלא תבא לשיגאלו הוא מה"ת הל"מ או שהוא בכלל השמחה שנצטוונו בה וביום שמחתכם וגו' רק נוסח ההלל שיאמרו דוקא נוסח זה הוא דרבנן ועיין תוס' פסחים ק"ח ע"ב ד"ה היו שכתבו דדוקא במ"ע דרבנן תקנו חז"ל לנשים אפי' במ"ע שהז"ג אבל במ"ע דאורייתא שהז"ג לא תקנו חכמים ע"ש ולפ"ז א"ש דדוקא נ"ח שהוא דרבנן תקנו להדליק גם לנשים אבל הלל שהוא מ"ע דאורייתא רק שהנוסח הוא דרבנן שפיר נשים פטורין דבמ"ע דאורייתא שפיר לא תקנו רבנן לנשים במ"ע שהז"ג ולא מהני מה שאף הן היו באותו הנס ע"ש מה שהאריך ועיין בה"ג בהקדמה שמונה מהתרי"ג מצות שיקרא יחיד ההלל י"ח יום בשנה.

איברא דלפ"ז היה עלתה לן לדעת הרמב"ם ושאר פוסקים דהלל לא הוי אלא דרבנן בחנוכה עכ"פ א"כ גם נשים חייבות באמירת הלל ומדברי הרמב"ם לכאורה לא משמע הכי וכמ"ש לעיל ולפמ"ש אתי שפיר בס"ד ודו"ק.

לאחר זמן נזכרתי מש"כ במנחת פתים א"ח סי' תרפ"ג ס"א שכתב ובהלל דחנוכה גם נשים חייבות כיון דאף הן היו באותו נס וכ"נ מתוס' סוכה דף ל"ח ד"ה מי שהיה וציינתי שם על הגליון עיין תוס' פסחים ק"ח ע"ב שנראה נמי דחייבין בהלל דחנוכה ודו"ק.

ובזה הנני ידידו דושכ"ת בידידות צלח ורכב על דבר אמת המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקמג

נעשה לו נס באדר איזה אדר יחזיק הנס וביאור במ"ב

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ואשר העיר בדבר הסתירה אשר מצא במ"ב א"ח סי' תרפ"ו אות ח' כתב מי שנעשה לו נס באדר ונדר לעשות פורים כשיבא שנת העיבור צריך לעשות הפורים באדר שני אם לא שנעשה לו הנס בשנת העיבור באדר ראשון ע"כ נראה דבנעשה לו הנס בשנה פשוטה לעולם עושה בשני, וצ"ע דבסי' תרצ"ז סק"ב כתב מי שאירע לו נס באדר וקבל ע"ע לעשות תמיד יום משתה ושמחה אם אירע בשנה פשוטה עושה בראשון ואם אירע במעוברת בשני יעשה בשני משמע דאם אירע בפשוטה עכ"פ עושה בראשון אפילו בשנה מעוברת ונמצא דבריו סותרים.

לפענ"ד יפה העיר בזה והוא תמיה קיימת, ויש להוסיף על קושיתו לחזקה דבסי' תרצ"ז בשער הציון שם ציין לפמ"ג והוא בא"א אות א' מי שאירע לו נס והפמ"ג שם פסק כר"ש הלוי בא"ח סי' י"ו ופר"ח וכן פסק הרמ"א בסי' תקס"ח ס"ז ועיין באה"ט א"ח סי' תרפ"ו סק"ה דהוא מחלוקת המחבר והרמ"א והמג"א והא"ר והמ"ב בסי' תרפ"ו שם ציין בשער הציון מג"א וח"ס שפסקו דלא כר"ש הלוי וא"כ נתחזקה קשיתו בדברי המ"ב.

וכדי שלא לשוי' לסתירה מפורשת אמרתי לישב קצת בדיוק הלשון דבסי' תרפ"ו כתב המ"ב וז"ל מי שנעשה לו נס ונדר לעשות פורים כו' הנה הפליא נדרו ואמר שנדר לעשות פורים וכיון דנדר לעשות פורים הכ"נ לענין דינא אמרינן דכוונתו כעין פורים דבנדרים הלך אחר לשון בנ"א וא"כ הלא כיון דפורים לעולם באדר שני הכ"נ אפילו נעשה לו נס בראשון אם אירע עיבור עושה בשני כפורים אבל בסי' תרצ"ז כתב מי שאירע לו נס באדר וקבל ע"ע לעשות תמיד יום משתה ושמחה ולא זכר ענין של פורים כלל אלא קבל על עצמו יום משתה ושמחה סתם, בהא קיי"ל דאם אירע בשנה פשוטה עושה בראשון לעולם דראשון עיקר לזה בלשון בנ"א אלא אם אירע במעוברת בשני יעשה בשני ונמצא דברי המ"ב מכונים.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקמד

אמאי אין מברכין ברכת המצוות פ' זכור

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. וע"ד מש"כ במכתבו השני אמ"ש (בספרנו משנ"ה ח"ז סי' פ"א) אמאי אין מברכין ברכת המצוות בפ' זכור, וכתב משום דליכא מעשה רק דיבור, וציין לשו"ת הרשב"א סי' ח"י ושו"ת קול ארי' סי' ו' ולמ"ד עקימת שפתים הוה מעשה הכא סגי בזכירה בלב.

באמת נראה דבעי דוקא זכירה בפה, ובפרט לשיטות דבעינן קריאה בציבור עכ"פ בעי זכירה בפה לרוב פוסקים, ואנן מברכינן אספירת העומר שג"כ לא הוי רק

דיבור (ועיין מש"כ במשנ"ה ח"ג סי' קע"ו) והדרא קושיא לדוכתי' ולכן סמכינן אדברינו מש"כ שם.

וכרגע נפל מילתא בליבאי דבאמת מצוה זו של זכירה בכל יום ובכל שעה שהרי אסור לשכוח כל ימי חייו מה שעשה לנו עמלק ולכן מצוה שזמנה תמיד בלי הפסק אין מברכין עליה וכבר האריכתי בזה לענין גמילת חסדים וצדקה שזמנה בכל עת ולכן אין מברכין עליהם.

ובזה הנני ידידו דושה"ט ושכ"ת ויסלח לי על מיעוט פלפולי כעת כי אני טרוד מאד ואי"ה עוד חזון למועד ובברכת חג כשר ושמח בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקמה

מצות מחיית עמלק אי שייך בשבת

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. ומה שתמה אמנ"ח ואב"נ והמרחשת במצות מחיית עמלק (פ' תצא).

ולפענ"ד יש חילוק בין מצות מילה שמצותה כל ימי חייו ואם לא מל לאחר שמונה ומת בלילה לאחר שנתחייב במילה היינו שנת י"ג הרי הוא חייב כרת ונענש הגם דלילה לאו זמן מילה הוא מ"מ מצות מילה נוהג ביום ובלילה משא"כ מלחמה לאו זמן מצוה הוא כלל בשבת בעמלק כלומר דלא חייבה תורה למחות עמלק בשבת אף שעד רדתה אפילו בשבת היינו אם יש מלחמה אבל בלאו הכי המצוה לא נצטווה על שבת אלא על כל שבוע ואולי כמו שאר עונשין שאין עונשין בשבת ומה"ט אין דנין דיני נפשות בע"ש (ועיין תוס' שבת קל"א ע"א חלוק בין מילה לסוכה וציצית ודו"ק), זה נראה הי' דעת הני גדולים ומחמת כי אין הז"ג להאריך מחמת הטרדות וגם בזה לא התפנאתי רק כמה רגעים להלהיב לב בני תורה וי"ר שיזכה ללמוד תורה לשמה ולעלות מעלה מעלה במעלת התורה.

כאות נפשו וכעתירת וברכת ידידו בלתי מכירו המברכו בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן תקמו

מה טעם אין מברכין על זכירת עמלק

י' לחודש הרחמים התשל"ח בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי הרב הגאון וו"ח נו"נ חו"פ כש"ת מוה"ר **צבי הירש טעביל** שליט"א בעמח"ס ציון לנפש וגליוני צבי.

אחדשכת"ר וכו'. מה שציין מעכת"ר בספרי משנה הלכות ח"ז סי' פ"א למה אין מברכין ברכה על זכירת עמלק נהנתי מדבריו היקרים אמנם אין הז"ג להשיב על הכל.

אמנם מה שרצה מעכ"ת לחדש דמש"ה אין מברכין משום שבא ע"י חטא א"כ הם גרמו לעצמן ק"ק דא"כ גם המעלה קרבנות נמי שבאים ע"י שחטא וכן בנין המשכן והמקדש ופדיון הבן וכל המצות. (ובמס' נדרים כ"ב אמר רב אדא ברבי חנינא אלמלא חטאו ישראל לא ניתן להם אלא חמשה חומשי תורה וספר יהושע בלבד, ואעפ"כ מברכינן).

אמת שכן ראיתי בשם קצת אחרונים לאמור למה אין מברכין על מצות תשובה משום דאם לא חטא ליכא מצוה אמנם התם נמי אחרים חלקו וגם התם אפילו לדעתם הוא גרם לעצמו אבל שהוא על כלל ישראל ואין לה שייכות עם שום חטא ואפילו צדיק גמור עליו החיוב לזכור מעשה עמלק ודאי מברך וקריאת מגילה יוכיח ועוד כמה מצות וצ"ע. (ואגב עיין מנ"ח מצוה תר"ג לאחר ביאת המשיח אם יהיה זכירת עמלק ועיין תיב"ע פ' בשלח מלחמה וגו' מדור דור אפילו בדרא דמשיחא).

ידי"נ דושכת"ר בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקמז

בחנוכה ופורים אי שואלין ודורשין שלשים יום קודם

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר השאלה אי פורים נמי צריך לדרוש בהל' פורים שלשים יום קודם החג הגם דלגבי שאר דברים לא מקרי חג וכן בחנוכה בהל' חנוכה.

הנה באמת שבפורים וחנוכה אין צריך לדרוש קודם ולא תקנו לזה ובפורים מבואר כן בגמ' (מגילה ד') פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום ופריך מאי ארי' פורים אפי' יו"ט ובתוס' ד"ה מאי ארי' פורים אפילו י"ט נמי ופי' וז"ל נראה לי דה"פ מאי אריא פורים דאין דורשין בו מקודם לכן שלשים יום דמשום הכי לדרוש בו ביום אפילו בי"ט דדרשינן שלשים יום ואפ"ה דורשין בו ביום וכו' ע"ש. (ועיין לח"מ על הרמב"ם הל' מגילה פ"א הי"ג). הנה מבואר דבפורים אין דורשין בו שלשים יום קודם ופשוט דחנוכה לא עדיף מינה לענין זה, ואין דורשין בו מקודם שלשים יום וק"ל.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקמח

למה לא נזכר שם ה' במגילת אסתר

במ' למטמני"ם התשל"ו בנ"י יצו"א

מע"כ ידידי היקר מופלא ומופלג חוב"ט וכו' כש"ת הב' יצחק אהרן פענפיל הי"ו בישיבת נר ישראל באלט'.

אחדשה"ט. בדבר הערתו על מה שלא נזכר השם במגילה וציין עכשיו לט"ז בשם המרדכי א"ח סי' של"ד סי"א דהטעם משום דמגילה ניתנה ליכתוב גם לעכו"ם.

יפה העיר ותודה רבה שהשיב לי אבדתי כי יש כאן לקט שכחה ופאה כי אני הזכרתי לכמ"ע אז מדברי הא"ע בהקדמתו על המגילה שכתב ואולי ממקום אחר ולקטתי קצת ושכחתי קצת כי באמת הא"ע שם בעצמו דחה טעם זה ונתן טעם לפי שהעתיקוה הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם והיו עובדי ע"ז והיו כותבים תחת השם הנכבד והנורא שם תועבותם כאשר עשו הכותים שכתבו תחת בראשית ברא אלקים ברא אשימא והנה כבוד ה' שלא יזכירנו מרדכי במגילה ע"ש עכ"פ אתי היתה ואזלא ממני ותודה רבה שהחזיר לי אבדתי.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקמט

בסתירת הר"ן דהכל כשרים לקרות המגילה

י"ג לחודש הרחמים התשל"ה בנ"י יצו"א

מע"כ האי צורב חוב"ט שבחו אמלל אי"א וכו' הרה"ג כש"ת מוה"ר שמואל שמעלקא פריעדמאן שליט"א מגיד שיעור בכולל קהלת יעקב פאפא בנ"י.

אחדשכ"ת. מה שהביא סתירה בדברי רבינו הגדול הר"ן ז"ל דבמס' מגילה פ"ב דף י"ט ע"ב על המשנה דהכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן ור' יהודה מכשיר בקטן הקשו בתוס' האי קטן היכי דמי אי בשהגיע לחינוך מ"ט דרבנן הא כיון דמחויב מדרבנן ליתי דרבנן וליפוק דרבנן כמו בבן שמברך לאביו (ברכות כ') ותי' משום דהו"ל תרי דרבנן והרמב"ן ז"ל תי' דבקטן אע"פ שהגיע לחינוך אינו בדין שיוציא את הגדולים ידי חובתם משום דלאו מצוה דידיה הוא אלא דאבוה דאיהו לא מיחייב במצוה כל עיקר והר"ן ז"ל כתב דלא ניחא ליה בהאי פירוקא דודאי קטן בר חיובא הוא מדרבנן ונראין לו דברי התוס' עיקר ומיהו בקידושין (דף ל"א) בקטן אל יפרוס את שמע כתב הר"ן גופי' דאיכא למימר הטעם דקטן אינו מחויב בדבר כלל דלאו בר חיובא הוא ומצוה דחינוך עליה דאבוה רמיא ע"ש וזה כדעת הרמב"ן ז"ל והביאו הגר"א סי' קפ"ו ס"ב ציין עליו בגליון הר"ן שם נמצא דברי הר"ן סותרין וצ"ע.

ולפענ"ד דברי הר"ן נכונין וליכא כאן סתירה דהר"ן כשהוא לעצמו ס"ל כתוס' דקטן מחויב בחינוך וכמ"ש במגילה בראיות ברורות ומיהו בקידושין שם לא כתב דהוא ס"ל דקטן לאו בר חיובא אלא שהר"ן ז"ל הוקשה שם מסומא דפטור אפילו מדרבנן וע"ז כתב דיש מתרצים קושיתו שם דסומא פטור אפילו מדרבנן וקטן נמי דלא יפרוס על שמע אפילו מדרבנן אינו מוציא וליה לא ס"ל ולא תימא דחויא הוא אלא הכי מבואר שם להדיא וז"ל ואחרים אומרים דאפילו במידי דלית ליה עיקר בדאורייתא כיון דחיובא ליתא אלא מדרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן והתם הכי קאמרינן כיון דבזמן הבית מעטיה רחמנא לסומא מחיובא דמצה בזמן הזה נמי שהוא מדרבנן אין ראוי שיחייבוהו חכמים וכו' אבל אהכ"נ דכל שמחויב מדרבנן מפיק מדרבנן אפילו במידי דאית ליה עיקר בדאורייתא וכו' וכיון שכן למה אמרו קטן לא יפרוס על שמע והא כל שהגיע לחינוך חייב מדרבנן איכא למימר דקטן אינו מחויב בדבר כלל דלאו בר חיובא הוא ומצוה דחינוך עליה דאבוה רמיא וכו' דמכל מקום כבר נתפרש דסומא חייב מדרבנן ונמצא שהי' אפשר לרב יוסף לברך וכו' ע"ש מבואר דמה שכתב לפרש הוא אליבא דאחרים דאיכא למימר הכי אבל לעצמו כתב דסומא מחייב וא"כ קטן נמי מחייב ונמצאו דבריו מכוונים למס' מגילה.

והא ודאי קצ"ע מה שהביא רבינו הגר"א ז"ל בא"ח סי' קפ"ו דהר"ן כתב בפ"ק דקטן אל יפרוס דאפילו בכה"ג אל יברך דחיובא לאו עליה רמיא אפילו מדרבנן רק אאביו וכו' והעתיק כל דברי הר"ן בקיצור ומשמע דס"ל דהר"ן הכי מפרש ולכאורה נראה דהני דברים רק אליבא דאחרים נאמרו וליה לא ס"ל וי"ל.

ובזה הנני ידידו מוקירו כערכו הרם המברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים ויזכה ללמוד תורה לשמה ולהרביץ תורה ברבים כאות נפשו ונפש ידידו דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקנ

לעשות מנין לקריאת מגילה עם עשרה נשים

מע"כ ידי"נ הרב הגאון כו' מוהרש"ט שליט"א בעמח"ס חשובים.

אחדשכת"ר. ובדבר אשר שאל היות כי נשים חייבות בקריאת מגילה כאנשים א"כ בפורים שקשה לנשים שיש להם ילדים לבא בביהכ"נ עם בעליהם ולכן סדרו שיעשו הנשים מנין לעצמן ואשה אחת תקרא במגילה להוציא את כולן.

ולפענ"ד פשוט דאין לעשות כן כי הגס דמגילה נקראת ביחיד ולא צריך עשרה אם אין לו מ"מ לעשות מנין כזה גרע ואם לא יוכלו לבא לביהכ"נ בשעת קריאה יקרא הבעל להם כשיבא הביתה או תלך אצל שכן ולא יעשו מנין דממילא לא מהני דבכל מקום דבעי עשרה לא מהני ונשים לא מצטרפי לדבר שבקדושה כמ"ש התוס' ברכות והארכתי כבר בזה במקום אחר.

איברא דלדעת רבינו הגדול הבה"ג נשים חייבות רק בשמיעת מגילה ולא בקריאתה ועיין טוש"ע א"ח סי' תרפ"ט ס"ב ובמדרש הנעלם רות הובא בבאה"ט אות ג' כתב דאשה לא תקרא לעצמה רק תשמע מהאנשים א"כ כ"ש שלא תוכל לקרא ולהוציא אחרים, ולדעת המחבר דהיכא דליכא מנין עשרה אפילו אנשים אין מוציאין דיחיד אינו מוציא את חבירו רק בעשרה ולא דמי לשופר דמגילה להוציא אחרים בעי עשרה א"כ כ"ש דאין האשה מוציאה אותן דליכא עשרה ולכן אין זה אלא עצת חטאין של הינה"ר והמאדערניזאציע לתת להם דין וכח של מנין.

ובאמת כי קשה לי מאד לכתוב מענין זה שדוקא נשים כשרות נכנסו בפרצות דחוקות ורוצות ליכנס לדברים חדשים שהם נגד התורה אשר לא שערום אבותינו ואמותינו הטהורות ומעולם לא שמענו דבר כזה ובירושלמי מבואר דכשבאו מן הביהמ"ד כנס את בני ביתו אשתו ובנותיו וקרא לפניהם המגילה אבל שהנשים לעצמן יעשו מנין לא שמענו ישתקע הדבר ולא יכנסו להיות מנשים ההולכות לפי רוח הזמן רק כאמותינו הקדושות.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקנא

השולח חצי פרוטה ועד שהביאו השליח נתייקר ועמד על פרוטה

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. בדבר ספיקתו עוד לפמ"ש הריטב"א הובא במ"ב סי' תרצ"ב סק"ב דשיעור מתנות לאביונים בעי עכ"פ שוה פרוטה למתנה אחד, ומי ששלח חצי פרוטה לאביון ע"י שליח ועד שבא השליח נתייקר השער ובשעה שמסרו הי' שו"פ האם יצא בזה המשלח ומקום ספיקתו משום דקיי"ל הולך כזכי דמי, ב) שמתנות לאביונים צריך שיהנה לעני מנכסיו נמצא בעת נתינתו לא הי' רצונו לשיעור המצוה ומה שהתייקר אח"כ ממילא הוי ולא מקרי נתן.

ולפענ"ד אפילו לפי שיטתו נראה דמה שאמרו הולך כזכי היינו כשנותן לו שיעור זכי' אבל פחות משו"פ כיון דלא הוי' שיעור קנין א"כ ליכא הולך כזכי דאין לו מה לזכות בו וא"כ כשנתייקר השער ביד השולח נתייקר שהרי לא זכה לו לעני עד שנתייקר ואז זכה לו וינא ידי משלוח ומה שטען דבשעת נתינתו לא הי' רצונו שלמה לשיעור המצוה אינו טענה דסוף סוף כיון שאמר לו הילך ממון זה לעני זה וכיון שנתנו לו יצא ידי חובתו כנלפענ"ד פשוט.

ועיין גיטין ל"ב ע"ב אמר אביי נקטינן שליח מתנה הרי הוא כשליח הגט נפקא מינה להולך לאו כזכי דמי פרש"י ואע"ג דמתנה זכות הוא מצי למיהדר דהולך לאו כזכי דמי וא"כ אפשר דהכא נמי בכלל לא הוי כזכי כלל לא, ואמנם אפילו נימא דמשום דאביון הוא ואנן יד עניים אנן וכ"ש אם נותן לאחד להביאו לו דקיי"ל בגיטין י"א ע"ב האומר תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדי חכ"א בשחרורי עבדים אינו יכול לחזור בו לפי שזכין לאדם שלא בפניו ועיין ר"ן שם נעשה שלוחו וכ"ש בעניים דזכה לו ואינו יכול לחזור לפענ"ד דמתנות לאביונים נמי השולח דעתו שיקבלו העני ואז הוא דזוכה בו העני אלא שאם רוצה לחזור בו המשלח אז אינו יכול וכ"ש כאן שלא שוה פרוטה בשעת קבלה שלא זכה לו והבן כי קצרתי.

סימן תקנב

המוחל חוב לחבירו אי יצא ידי מתנות לאביונים

עוד להנ"ל

במי שמחל חובו לחבירו אי יצא בזה ידי מתנות לאביונים. לכאורה תלוי בטעמים אי משום כדי שיהי' לו סעודה הרי לא נתן לו כלום ואין לו ואי משום להרבות אהבה וריעות הרי הרבה גם בזה שמחל לו חובו ומיהו עיין שו"ת בית שערים למרן דב' טעמים כהדדי נינהו ע"ש סי' ש"פ ודו"ק כי קצרתי מאד. אמנם במהר"ל איכא עוד טעם משום שלימות האדם ע"ש כי קצרתי מאד.

סימן תקנג

שולח איסור דרבנן ואכלו חבירו אי יצא ידי מ"מ

עוד להנ"ל

בדבר הנותן לחבירו איסור דרבנן ואכלו אי יצא ידי חובת משלוח מנות ויצא לפלפל בדברי הנתיבות ח"מ סי' רל"ד דשגג באיסור דרבנן לא צריך כפרה וא"כ י"ל כיון

דנהנה ממנו ואין צריך כפרה יצא ידי חובתו ויצא לחדש דאיסור דרבנן לנתיבות הוה כעין עבירת קטן דאיכא מעשה עבירה רק עונש ליכא.

ולפענ"ד לא דמי דאיסור דרבנן הוא איסור גברא ולא חפצא ובשוגג לא גזרו איסור דרבנן לנתיבות אבל איסור על הקטן הוא איסור על הקטן אלא שפטור לפי שאינו בר עונשין ומה שמצא בפמ"ג בפתיחה כוללת א"ח ח"ב דקטן שפיר מוזהר אלא שפטור מעונשים הכוונה כמ"ש וא"כ לא דמי הני אהדדי, וי"ל בזה לדידן שיצא שהרי בידו למכור דאיסורי דרבנן בידם למכור וי"ל, ומיהו הדעת נוטה דאינו יוצא כיון דנותן לו דבר ומכשילו בו אפילו שהוא אינו חייב לשוב עליו בתשובה מ"מ מכשול הוה מצד הנותן שמכשיל את חבירו, וגדולה מזו חקרו האחרונים ז"ל דמי שמושיט לחבירו איסור דרבנן עבר על לפנ"ע דאורייתא עיין חו"י סי' קפ"ה וכנה"ג יו"ד סי' נ"ה א' פ"ט ושו"ת מהרי"א א"ח סי' ד' וביד מלאכי אות שס"ד אלא דבשו"ת הרי בשמים מהד"ת סוס"י כ"ג חולק עליהם ועיין משנ"ה [ח"ו סי' קל"ד]. ומ"ש בשם חסד לאברהם (א"ח תנינא סי' ל"א) דשגג באיסור דרבנן לא הוי מצהב"ע התם מיירי דלגבי האוכל לא הוי מצוה הב"ע או אם מי שנתן משלוח מנות ולא ידע שהוא איסור דרבנן כה"ג ודאי יצא אבל היכא דידע לפענ"ד דלא יצא. ועיין פסחים לענין המקדש באסה"נ דרבנן אינה מקודשת.

בשמחת פורים ונא שלא לסמוך על זה להלכה כי כתבתי כל זה רק מהרהר וכותב דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקנד

מה שהרבה מקילין ולא מקיימין חייב אדם לבסומי בפורים

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. על דבר אשר תמהת על מה שהרבה מקילים בפורים מלהשתכר ובגמ' מגילה דף ז' ובש"ע או"ח סי' תרצ"ה סעיף ב' איתא חייב אדם לבסומי ומרגלא בפי העולם ומטו מינה בשם הגה"ק אדמו"ר מצאנז ומרן הגר"א ז"ל דכל מקום שאמרו ז"ל חייב הוא עד מס"נ.

דע כי מה שרגיל בפי העולם לומר גם אני שמעתי כן אמנם בשו"ת מהרי"ל סי' נ"ו כתב מה דמספקא ליה להראבי"ה דצריך לקרות עשרת בני המן בנשימה אחת אם הוה למצוה או לעכב, וגבי צריך לבסומי בפורי' כתב להדיא למצוה ולא לעכב ותמה השואל דמ"ש, והשיב המהרי"ל ז"ל תשובה הא דאמר רבה חייב אדם לבסומי ודאי מצוה בעלמא הכי משמע לישנא מחייב אדם וכו', ולא קאמר סעודה כך דינא לכה"ג דימי משתה כתיב (מגילת אסתר פרשה ח' פסוק י"ז) ואיכא משתה בלא שכרות תדע דר"י יליף מינה שאסור בתענית מכלל דנפיק בלא שכרות ובסומי כולי האי ע"כ וע' בהג"מ פ' ב' מהל' מגילה לבסוף אות ב' שהביא ג"כ דברי הראבי"ה.

סימן תקנה

במחלוקת הפוסקים בחיוב לבסומי

עוד להנ"ל

ובעיקר מחלוקת הראשונים ז"ל בענין לבסומי בפורים הנה בטור סי' תרצ"ה כתב חייב להשתכר ועיין רש"י מגילה ז' לבסומי להשתכר ומיהו עיין ב"י שהביא מארחות חיים דאין זה מדה לישראל להשתכר וכתב הבעה"מ והר"ן והב"י בשם רבינו אפרים דלאחר שקם רבה ושחטיה לר"ז בטלו הא הלכתא דחייב להשתכר רק שישתה יותר מלמודו ורגיל בכל השנה עיין רמב"ן שם ומיהו שאר ראשונים חולקים ועיין רבינו ירוחם הביאו הד"מ שם ועיין בס' האשכול סי' ח'.

והנראה לפענ"ד דמחלקותם תלוי בחילופי גירסאות דהנה בגמ' הגירסא אמר רבא (ולא רבה) מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי רבה ורבי זירא עבדו סעודת פורים בהדי הדדי איבסום קם רבה ושחטיה לר"ז למחר בעי רחמי עליה ואחייה, לשנה א"ל ניתו מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי א"ל לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא כו' ולפי גירסא זו הם תרי גברי רבא אמר חייב אדם לבסומי ורבה עבד מעשה אבל הבעה"מ גרס אמר רבה מיחייב אדם לבסומי בפוריא וכו' ע"ש.

ובתשו' מהרי"ל (סי' נ"ו) תשובה הא דאמר רבה חייב אדם לבסומי ע"ש ולפ"ז י"ל דמאן דגרס רבה בתרוייהו ס"ל דלאחר שנכשל רבה במעשה דר"ז הדר ביה וקבל דברי ר"ז דלאו בכל יומא מתרחיש ניסא וחזר בו מהא שמעתתא דחייב אדם להשתכר ועיין מרדכי הנ"ל דמשמע נמי דהי' גורס רבה (בסי' תשפ"ז) ולא סבר לה מר הא דאמר רבה ודו"ק, ושוב מצאתי לרבינו השאילתות פ' ויקהל שס"ז דגרס בכולהו רבא כלומר דרבא אמר חייב איניש לבסומי ורבא עבד סעודתא בהדי דר"ז וקם רבא ושחטיה וגם אמר רבא סעודת פורים שעשאה בלילה וכו' ואתי נמי שפיר ודו"ק, אבל לגירסת הספרים דגרסי אמר רבא חייב אדם לבסומי א"כ רבא לא הדר ביה משמעתיה וקיי"ל דהלכתא כרבא לגביה דרבה דהוא בתראה ושפיר פסקו הא דחייב אדם לבסומי ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקנו

בהא דקם רבה ושחטיה לר"ז

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשה"ט. מגילה ז', קס רבה ושחטיה לר"ז. וצ"ע שהוא דבר זר מאד ובפרט על רבה מגדולי האמוראים ולפי גירסת השאילתות (שס"ז) רבא הי'.

והנראה לפענ"ד דצריך לדקדק מה שאמרו מצוה לבסומי בפורי' עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי וי"ל דהנה המן הי' מזרע עמלק ומצוה על כל מי שיכול להרגו כדין מלחמה לה' בעמלק מדור דור, ומצוה לזכור אשר עשה לך עמלק ובפרט בפורים והי' רבה נולד במזל מאדים (עיין שבת קנ"ו ע"א) א"ל אביי מר נמי ענוש וקטיל ועיין ח"א מהרש"א שם שיהא אשיד דמא שהוא מצוה רודף לקיים מצות וכיון שבברייתו נולד במזלא להיות אשיד דמא ובחר לקיים מצות מחיית עמלק בחשבו כי לכן נולד במזל מאדים לשפוך דם העמלקים ולפי שנתבסם ולא הכיר בר"ז עלה בדעתו אז מצות מחיית עמלק יותר מבכל שעה וכיון שאמרו חייב לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ולא הכיר בו אי זה ארור המן או ברוך מרדכי ולכן כשנתבשם רבה ומחשבתו על קיום המצוה למחות זרע עמלק וחשב על ר' זירא שזה ארור המן והוא מזרע עמלק א"כ מצוה להרגו כמו על זרע עמלק שמצוה למחות את שמם, ואולי שר' זירא לכבוד פורים גם לבש כעמלקי כדרך הנערים בימינו ללבוש מלבושיהם לפורים וכוונת ר"ז היתה להראות מה הי' אם ח"ו הי' הצליח המן וגם מה שעשו לבני ישראל ורבה בראותו לא הכירו וכמ"ש רש"י פ' דברים בא לפני מעוטף בטליתו איני מכירו ולכן קס ושחטיה לר"ז ופרע לו את בית השחיטה לקיים מצות מחיית עמלק בפועל ממש למחר בעי רחמים עליה וכו' וא"כ אדרבה אפילו בעת שכרותו נמי דעתו על קיום המצות הי' רק שטעה בר"ז שחשב שהוא ארור המן והבן.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקנז

השולח מנות איסה"נ לחולה שיב"ם אי יצא ידי מצותו

עש"ק לסדר תמחה זכר עמלק התש"מ בנ"י יצו"א
מע"כ ידי"נ חוב"ט צמ"ס כש"ת הרב **יעקב צבי ריבא** שליט"א.

אחדשב"ת בידידות. בדבר שאלתו במי שנתן איסה"נ לחולה שיבס"כ לשם משלוח מנות (עיין א"ח סי' תרצ"ה) והחולה מותר לאכלו אי יצא בזה ידי מצות משלוח מנות ויצא להעיר ע"פ ש"ס קידושין ח' ע"ב בעי ר' מרי הי' כלב רץ אחריה והצילה מהו ובא"ע סי' ל' כתב דהוי מקודשת א"כ בנד"ד נמי יכול החולה לטעון מה"ת אתה חייב להצילני ע"ש, ואי בשביל זה הרי במשלוח מנות ליכא בזה ענין של חיוב שהרי לא חייב לו המשלח כלום ומתנות לאביונים הוא מדין צדקה שחייב ליתן ולא דמי לקידושין שהוא רוצה לקנות אותה ע"י צדקה זו, אבל הכא המשלח אינו רוצה ממנו כלום ואינו רוצה בשום קנין אלא לצאת במצות צדקה וזה קיים שם ומ"ש הכא. ולכן מה שרצה לדון אינו דומה לזה.

האמנם הכי הו"ל לחקור וחקירה זו מפורשת כבר באחרונים ז"ל דהמל"מ פ"ה מאישות מספקא לי' בשם מהר"י מלכו באשה שהיתה חולה שיש בה סכנה דשרי לה איסורי הנאה וקדשה אחד באיסורי הנאה אי הות מקודשת ועיין במשנה הלכות ח"ב סי' נ"ט באריכות והתם מיירי באשה שיש לה איסורי הנאה משלה ג"כ ולא הוי בכלל צדקה ושצריך הוא להצילה ע"ש, והראתי לדעת דדבר זה הוא מחלוקת רבותינו הצדיקים האחרונים הג' מהר"ם שיק או"ח סי' שמ"א הביא שהגאון בעל מחנה חיים חקר בחקירה זו והמהר"ם שיק השיב לו דאין שום מציאות כזה ע"ש והאמנם בספרי משנה הלכות ח"ד הבאתי דבריו ותמהתי עליו ע"ש שתמצא שם אי"ה מבוקשתו. דנמצא חקירתו כבר מפורשת ועיין עוד שו"ת מוהר"ש ענגיל ח"ז סי' י"ד שתמה על מהר"ם שיק הנ"ל עכ"פ במחלוקת הגאונים שנוי ע"ש.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקנח

הנודר נכסיו על חבירו ושלחו לו מ"מ ולאחר פורים שאל על נדרו

לכבוד הרה"ג וכו' שליט"א.

אחדשה"ט. בדבר שאלתו באחד שאסר כל נכסיו על כל העולם ונתן משלוח מנות מאיסור ואחר פורים שאל עליו אי יצא למפרע.

ולפענ"ד דלא יצא שהרי לכל הטעמים שנאמרו במ"מ בעי להיות מ"מ בפורים ולא לפניו ולא לאחריו, וכיון דכאן לא היה יכול ליהנות בפורים שהיה אסור א"כ לאחר פורים לא מועיל כלום ולא יצא למפרע.

אלא דיש לשאול כגון שלא אמר לו שהוא מעות איסור והוא נהנה באיסור ואח"כ שאל עליו. לפענ"ד גם

בזה נראה דלא יצא כיון דהמקבל לא הי׳ יכול ליהנות ממנו בפורים מדינא ואכל איסור א״כ לא יצא ידי המצוה כיון דעיקר שצריך להיות ראוי בשעת המצוה. שוב נתיישבתי דחקירה זו לכאורה תלוי׳ ובמחלוקת שנויה מה שהביאו בשו״ת משאת משה ח״א סי׳ ד׳ ובשו״ת מהרשד״ס לענין מי שנדר מאתרוג של חבירו או לא שילם לו והו״ל גזל ולאחר יו״ט שילם לו ומחל לו למפרע אי יצא ידי חובתו ונחלקו שם ז״ל. דהמשאת משה כתב דכיון שבא בחוה״מ ובקש ממנו למחול ושרוצה לשלם והוא מחל לו א״כ קנה ויצא למפרע הביאו בעקרי הד״ט א״ח סי׳ ל״ג והביאו ראי׳ לדבריו מדברי הרשד״ס א״ח סי׳ כ״א וברכ״י בשוי״ב סי׳ תרנ״ח סק״א החזיק בדבריהם ועיין ארחות חיים (ספינקא) ומיהו במח״ב סוף סי׳ תרנ״ח חזר בו הברכ״י והביא שהגט מקושר חלק על הרשד״ס והמש״מ והדין עמו ועיין גם חיים וברכה אות ל״ה.

איברא דלכאורה נידון דידן לא דמי להא דלעיל דהרי התם בשעת שבירך על האתרוג הי׳ בדין גזל ורק שלאחר כן השוה עמו ומחל לו ובזה נחלקו אי מהני אלמפרע ובכלל אי שייך קנין למפרע כה״ג אבל באיסור נדר או הקדש השואל על האיסור הרי חכם עוקר הנדר אלמפרע וא״כ בשעת אכילה לא היה איסור למפרע וכה״ג אפשר דשפיר יצא ועיין ח״ס יו״ד סי רנ״ג מה שהאריך לר״ש דיין במי שאכל חולין ושוב שאלו על התרומה לא אכל איסור למפרע ועיין ש״ך יו״ד סי׳ שכ״ג סק״ו ובד״מ שם ועיין משנ״ה ח״א סי׳ ד׳ באריכות ודו״ק בכל זה כי קצרתי.

דושה״ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקנט

טעם שאין מברכין על מ״מ

מ״ג למטמני״ם התש״מ בנ״י יצו״א

מע״כ ידידי היקר מאד נעלה עוסק בחוקי חורב ברקאי כש״ת מוה״ר שלמה חיים וויטריאל שליט״א בירושלים עיה״ק ת״ו.

בדבר אשר שאלת עוד להפוסקים דמה שאמרו שאין מברכין על מצות משלוח מנות הוא מטעם דאין מברכין על מצוה שתלוי בדעת אחרים שמא לא יקבל ונמצא ברכה לבטלה א״כ לדעת הרמ״א א״ח סי׳ תרצ״ה דבשלוח מנות אפילו אינו רוצה לקבל נמי יצא ידי חובתו א״כ עכ״פ יכול לברך דליכא חששא שמא לא יקבל, יפה העיר והוא הערה נכונה. שוב העירו דקושיא זו כבר מבוארת במהרש״ס בהגהות.

והנלפענ״ד דמה שאמרו מי שאינו רוצה לקבל או מוחל לו אפ״ה יצא ידי חובתו היינו דוקא כשאומר לו הריני כאלו התקבלתי כלומר דדוקא במקום שאינו רוצה לקבל מחמת סיבה והוא סיבה של אהבה ומחשיב שליחותו ששלח לו דהו״ל כאלו התקבלתי אז קיים המצוה אפילו לא קיבל אבל היכי דאינו רוצה לקבל מחמת שנאה אז לא יצא ידי חובתו והטעם לזה דנראה דעיקר טעם לשלוח מנות הוא כדי להרבות אהבה או שיהי׳ לו במה לסעוד כידוע טעם המנות הלוי והתה״ד ועיין שו״ת מרן ח״ס א״ח סי׳ קצ״ו ובשו״ת מרן בית שערים א״ח סי׳ ש״פ ובחי׳ הארכתי ולכן דוקא באומר הריני כאלו התקבלתי שנתקיים אהבה ואחוה בזה אלא שאינו רוצה לקבל מחמת טעמים כמוסים בו שפיר הוה כאלו קיים המצוה אבל אם יאמר שאינו רוצה לקבל מחמת שנאה דליכא אהבה ואדרבה מרבה שנאה דכמים הפנים אל פנים כה״ג לא יצא ידי חובתו כנלפענ״ד וממילא שפיר אכתי תולה בדעת אחרים.

עוד נראה דאכתי תולה בדעת אחרים הוא שמא לא ימצאנו השליח ולא יוכל למסור לו, אבל עוד נראה לחדש דלא תקנו חז״ל ברכה על מצוה שא״א לקיימה אלא ע״י אחר דשמא לא ימצא האדם הנשלח בשבילו ליתן לו והראשון נראה.

ומה שנראה עוד דלא תקנו ברכה על מצוה שמתחילת תקנתה עיקרה לקיים ע״י שליח ולא ע״י עצמו שהרי תחילת מצות מ״מ נתקנה לשלוח ע״י שליח ולכן נקרא משלוח מנות וכן הוא הדרך ששולחין דורון לחבירו והגם כי יוצא גם בנותן לו מ״מ מקרי משלוח מנות והרי הוה עיקר התיקון ועל כה״ג לא תקנו ברכה והגם שבמקום שבעצמו עושה ברכה אם עשה שליח שליח נמי מברך (ועיין שו״ת הריב״ש ובש״ע יו״ד סי׳ ש״ה לענין פדיון הבן ולע״ק) היינו כיון שכבר תקנו לו אבל לכתחילה לתקן ברכה לשליח לא תקנו ודו״ק.

כעתירת ידידכם דושה״ט המברך בלו״נ,
מנשה הקטן

סימן תקס

סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא

לכבוד ידידי היקר וכו׳ הי״ו.

אחדשכ״ת. ומ״ש לפרש מה שכתב הראבי״ה סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא אלא צריך לנהוג כלילי שבת ויומו דומיא דקריאה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ואין היקש למחצה והמרדכי ז״ל כתב שאינו מבין דהא בתרי׳ קאמר רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא ולא הוה קא אתו רבנן אמר מאי האי דלא קאתי רבנן לבי מדרשא אמר ליה דילמא טרודי בסעודת פורים א״ל ולא הוי אפשר

למיכלא באורתא א"ל ולא סבר לה מר להא דרבה דאמר סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב משמע דסעודה אחת די ודו"ק ע"כ, ועיין בש"ע (א"ח סימן תרצ"ה) סעודת פורים שעשאה בלילה לא יצא י"ח ועיין בנושאי כליו.

ולולי דמסתפינא הנלפענ"ד דס"ל להראבי"ה ז"ל דמה שתמה רב אשי מ"ט לא אתי רבנן י"ל דהכי פירושא דאמר ליה ולא הוה אפשר למיכליה באורתא כלומר דכיון שאכלו בלילה כבר יצאו ידי חובתן דדי בסעודה אחת ואמר ליה לא שמיע ליה למר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו כלומר אלא צריך עוד לאכול ביום סעודה וצריך ב' סעודות אחת בלילה ואחת ביום, ועיין רמ"א ש"ע הנ"ל הג"ה ומ"מ גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה וכו' ע"ש. וקצת יש לדקדק ולא הוה אפשר למיכלה באורתא והול"ל והלא אכלו בלילה או והלא אכלו באורתא ודו"ק וצ"ע ועיין בית שערים א"ח סי' שע"ב ודו"ק (וע"ע שו"ת משנ"ה ח"ה סי' פ"ב).

אלו דברי אדם מיעוט לעולם המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן תקסא

מצות משלוח מנות אי יוצא בשו"פ

לכבוד ידידי היקר וכו' הי"ו.

אחדשכ"ת. בדבר שאלתו לענין משלוח מנות כמה צריך לשלוח שהרי בשוה פרוטה יוצא בזה לכאורה.

ולפענ"ד לענין משלוח מנות הגם שיוצאין בכל דהוא שמשלח ומיהו יש ענין לשלוח לפי היכולת והכבוד ועיין מגילה ז' ע"ב רבה שדר ליה למרי בר מר ביד אביי מלא טסקא דקשבא וכו' א"ל אביי השתא אמר מרי אי חקלאה מלכא ליהוי דיקולא מצואריה לא נחית הדר שדר ליה איהו מלא טסקא דזנגבילא ומלא כסא דפלפלתא אריכא, ופרש"י השתא אמר מרי עכשיו יאמר מרי עליך אי חקלאה מלכא וכו' הסל שהי' רגיל להוליך בעודנו בן כפר ומאכיל לבהמתו לא יוריד עתה מראשו כך אתה נעשית מלך וראש בפומבדיתא ואינך שולח לו אלא דברים שמצויין לכל ע"כ מבואר דאדם חשוב צריך לשלוח דבר של חשיבות ולא דבר המצוי לכל. (ועיין ריטב"א בח' מגילה ז' שפי' מפני שלא היתה התשורה יקרה בעיניו ואמר שאינה מתנה לאדם כמותו ולא יצא יי"ח משלוח מנות הדר שלח ליה עגלא תילתא ותלת גרבי יין אז שלח ליה מ"מ קיימת בנו רבינו ועיין ירושלמי מגילה פ"א ה' ד' ובמאה"פ ומהרש"א בח"א ובשו"ת דובב משרים ח"א סי' צ"ב). ועיין ש"ע א"ח סי' תרצ"ה ס"ד וכל המרבה לשלוח לריעים משובח ע"ש.

ובזה הנני ידידו דושה"ט ושכ"ת בלו"נ,

מנשה הקטן

סימן תקסב

מתנות לאביונים בפורים אי צריך ליתן בסתר

פורים תשמ"ו לכבוד ידי"נ וכו' כש"ת שליט"א.

אחדשכ"ת. ובדבר הספק לפ"מ דקיי"ל מתן בסתר יכפה אף אי במתנות לאביונים נמי ענין שיתן לאביון באופן שלא יודע ועכ"פ לכסות הנתינה או כיון שמחויב במצות מתנות לאביונים צריך שהאביון ידע מזה.

ולפענ"ד נראה לדייק מלשון הגמ' מגילה ז' ע"ב תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בנ"א רבי יהודה נשיאה שדר ליה לרב אושעיא אטמא דעיגלא תילתא וגרבא דחמרא שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים ולכאורה מה זה דשלח ליה קיימת בנו רבינו ודאי שקייס והרי לכן שלחן ואשר נראה בזה דרבי יהודה הנשיא לא ידע אי רבי אושעיא הוא אביון נמי או רק שולח לו בתור משלוח מנות איש לרעהו וע"ז שלח לו קיימת בנו רבינו תרוייהו מ"מ ומתנות לאביונים, ונפשט הספק דכל ששולח דבר חשוב שיש בו לשנים הרי יצא ידי שניהם בב"א והכי עדיף שלא לבייש את העני דשנותן לו סתם מתנות לאביונים י"ל קצת בושה אבל כששלח לו מ"מ נכלל בזה מתנות לאביונים יצא ידי שניהם.

ובמ"ש מתורץ מה שהקשה בט"א מגילה הנ"ל ובשו"ת בית שערים א"ח סי' ש"פ הביא דעת הכת"ס א"ח סי' קל"ט שהקשה היאך יוצא ידי שניהם הא אין עושין מצות חבילות חבילות ע"ש מה שהאריכו ולפמ"ש אתי שפיר דבמקום שהמצוה מהודרת יותר בכה"ג אין מצות חבילות והכ"נ ע"י שמצות מתנות לאביונים נעשית בצנעא כה"ג אין בו משום מצות חבילות חבילות.

שוב העיר לי ידי"נ חד מבני עלי' מבית מדרשינו דבקדושת לוי סוף קדושה שני' כתב דמתנות לאביונים ועניים צריך ליתן בשמחה ובטוב לב ובצינעא שלא יבוש העני ע"ש ושמחתי כעל כל הון.

איברא דבגליוני הש"ס מהגר"י ענגל למס' שבת כתב לחדש דמתנות לאביונים דכתיב בי' לשון מתנה צריך המקבל לידע ממי קיבל ואינו יוצא אם אינו יודע מי

הוא הנותן ודייק מלשון מתנה וגם מדברי המהר"ל ז"ל בגור ארי' לשבת שם.

ובאמת כי לפענ"ד נ"ע שהרי מתנות לאביונים הוא גדר של צדקה וכמ"ש הרמב"ם פ"ב דמגילה הי"ז וז"ל מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים שהמשמח לב האומללים האלו זוכה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים ע"ש ועיין בית שערים הנ"ל סי' ש"ה, וכיון דעיקר המצוה הוא לשמח האומללים ודאי הנותן להם בצנעא ובסתר שמחתם יותר ממה שמבזהו בפרהסיא וזה לפענ"ד פשוט מאד, והראו לי בשו"ת בית ארי' לידי"נ הגרי"א ליעבעס ח"ד סי' מ' שחלק ג"כ על הגאון הנ"ל ודו"ק.

דושה"ט בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן תקסג

העושים משחקים ולובשים בגדי זכר לנקבה

לכבוד ידידי היקר הרה"ג וכו' הי"ו מנהל בית יעקב לבנות בנ"י.

אחדשה"ט. על דבר אותן המשחקים [פלע"י בלע"ז] שעושין בבנות יעקב וגם לובשין מלבושי זכר לבתולה המשחקת אי יש בזה איסור כיון שהוא רק לשחוק.

לפענ"ד הנה פשוט דיש בזה איסור תורה ואם הבתולה כבר יותר מי"ב הרי היא עוברת איסור תורה ברבים ואם פחות מזה המנהל או מנהלת מכשילה וספי לה איסור בידים, והקולר תלוי במנהלי הבית ספר הזה ואפילו אינה לובשת רק בגד אחד של זכר הרי איכא איסור דרבנן ועיין יו"ד סי' קפ"ב וברמ"א א"ח סי' תרצ"ו ובט"ז שם ופמ"ג במש"ז אות ד' דיש לבטל המנהג בפורים או בשמחת נישואין עכ"פ פשוט דח"ו לבית ספר שמחנך בנות לתורה ומצות לחנכה להיות שחקנית ברבים באיסור כלאים ח"ו וכן וה"ה נמי לבחורי ישיבות וכבר הארכתי מזה בספרי משנה הלכות ח"ג סי' קמ"ח (ועיין שם השמטות סי' קמ"ח הנ"ל) [ובמשנ"ה ח"ז סי' מ"ג].

ובס"ח (סי' תרמ"ד) באחד שאמר לבנו מדוע הלכת אחר הבחורים הפרוצים א"ל לקחתי חבלי חכמים ומשכתים אל תחת כנפי השכינה כי ראיתי שהיו חפצים לשחוק בקוביא אמרתי להם תשחקו בפסוקים מי שיאמר פסוק שסופו א' יאמר חבירו פסוק שראשו א' וכן על כל אות ואות ומי שלא ימצא פסוק יפסיד הרי עשיתי שלומדים תורה ואמרו חכמים ומקרבן לתורה, א"ל אביו עד שבאת למשוך נמשכת ונלכדת בחבלי שוא ובעבותות החטאם כי למדתם דברי תורה להתלוצץ בהם ולשחוק. וזה כפרתך אל תלך בדרך אתם יותר ועל כל אות ואות שיצא מפיהם צריך אתה תענית או מעות לעניים שאין להם במה להשכיר מלמדים לבניהם ותגרום שילמדו כנגד מה שהחטאת אותם ולמדין וצריך אתה ללמוד לאותם שלא ידעו ללמוד כגון קטנים ויתכפר ע"כ. ע"ש דברים כגחלי אש.

והרי על דברי תורה שכוונתו היתה רצויה אלא שהם עשו מפסוקי ה' שחוק כמה עונשו מנשוא וכ"ש העושים שחקנות מן התורה כגון יוסף שפיעל או שמשון הגבור וכ"ש הקדמונים מהם ומי זה שיכול לתאר עצמו צורה ותואר של תנא וכ"ש נביא ה' וכ"ש שמשון שהיה קדוש מבטן ומלידה, וכ"ש משה רבינו והשבטים, יוסף הצדיק ויעקב אבינו וכיוצא בהם, וכ"ש להתלבש ולדבר בשמם כאילו כביכול הוא משה רבינו או יעקב אבינו או יוסף הצדיק וגם הרואים וכ"ש הקטנים וקטני הדעת יתארו לעצמם כי זה הוא צורת משה רבינו ר"ל ויתלבש ויגיד שהוא כמוהו והלא זה היה מעולם דרך השחקנים לעשות מהתורה ח"ו שחוק והרבה יש לדבר מזה.

וכבר סיפרו לי שאחד מראשי ישיבה למד שיעור בישיבה וביאר להתלמידים גודל שמשון הגבור ושהי' ארבעים אמה בין כתפיו וכיוצא בו ממה שאמרו חז"ל, וקם אחד מהתלמידים ואמר רבי סליחה אבל טועה אתה שאני ראיתי שמשון הגבור עם דלילה בתמונה שעשו השחקנים ולא הי' כמו שאתה אומר ומתאר, וכן עם השאר שזה ח"ו מקטין ומגשם ומזלזל בעיני העם דמות הני מלאכי מעלה שהם אצלנו כמלאכים ואנחנו כקוף ואפילו פחות מזה.

וכבר הבאתי מה שאמר מרן הדברי חיים אדמו"ר מצאנז זצוקלה"ה על אביי ורבא אתם חושבים שאביי היה אדם כבני אדם לא אלא ירד אש מן השמים וקראו שמו אביי וכן ירד אש מן השמים וקראו שמו רבא והארכתי בזה קצת בהקדמה על ספרינו זה ע"ש וקחנו משם וכל שכן על הקודמין והבאים לפניהם אשר אין לנו אפי' מושג לתאר אותם ולא להתלבש בהם, ואפילו המהרי"ק כתב בזמנו שבעלי התוס' לגבי דורו נחשבים כתנא לגבי אמורא שאי אפשר לאמורא לחלוק על התנא כן המהרי"ק אמר בזמנו שאי אפשר לבעל דורו לחלוק על התוס' ופסק כן להלכה וכ"ש אנן שירדנו כמה דורות ומעלות אחורנית בעונ"ה וכ"ש להתלבש באיזה תנא או נביא אלקים והרי כתבו הפוסקים

כמה שאמר התנא כמה פעמים אפי׳ יהיה כיוצא לא נשמע לו ולא אמרו כאשה שזה ח״ו זלזול באשה רבינו, ודוד המלך נענש על שקראו לתורה זמירות דרש רבא (סוטה ל״ה ע״ב) מפני מה נענש דוד מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר (תלים קי״ט זמירות היה לי חקיך בבית מגורי. אמר לו הקב״ה דברי תורה שכתוב בהן (משלי כ״ג) התעף עיניך בו ואינו אתה קורא אותן זמירות הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו (ועיין במד״ר פ״ד ופכ״ג ותנחומא פ׳ פנחס אות ח׳) ויקרב אשה את משפטן.

ורבינו יהודה החסיד ז״ל (ס״ח קמז) כתב דוד מניח כל זמירות ושירות שבעולם לעסוק בתורה היה קורא את הטעמים בנעימותיו וטעמותיו ובזמירותיו. אבל אותם ההולכים ואומרים המקראות דרך לגון והם בפיהם כשיר של עוגבים עמידה תורה שאנשי עליהם ואומרת רבש״ע בניך עשאוני ככנור, מון ממה שאסור לעשות שחוק ומשחקים מן התורה שכל אות הוא אם תוכלה, והשומע ישמע ותבע עליו ברכה מן השמים.

דושה״ט בלב ונפש,

מנשה הקטן

מפתחות העניינים שו"ת משנה הלכות חלק יא

אורח חיים

א. להתפלל בכל יום על חורבן ביהמ"ק וגלות השכינה.
ב. הלכתא למשיחא
ג. יריחו יש בה מקדושת ירושלים
ד. קדושת ירושלים בזה"ז
ה. הנוהגין ללבוש הכתונת קודם ואח"כ המכנסים
ו. קטנים אי מותרים לספר בבית הכסא
ז. קטנים אי צריכים צניעות בבית הכסא
ח. כלים רקים תחת המטה אי שורה עליהם רוח רעה
ט. הנוגע במאכל שחרית קודם שנטל ידיו אי נאסרה
י. מאכל שהניח תחת הכסא באוירון
יא. קטן הנוגע במאכל אי שורה ר"ר
יב. הנוגע בספרי קודש בידים מסואבות
יג. נכרי או קטן הנוגע במאכל בלי נטילה אי נאסר
יד. איזה כוונה יכוין בהשם
טו. מצוה להפריד הציצית בכל יום
טז. ציצית שנקשרו בשעת כביסה
יז. טלית קטן שנקרע נקב אחד בתוך ג'
יח. לקשור ציצית בשבת
יט. ניחא ליה לאינש דליעבד מצוה בממוניה
כ. ציצית שנפסקו לא יזרוק ויניחם בספר
כא. נשים בקיום מצות ציצית שלא לשם חיוב
כב. לכתחילה לא יתן לאשה לתקן הציצית
כג. טלית או שאר בגד המיוחד לתפלה בלבד מהו ליכנס בו לבית הכסא
כד. המתפלל בטלית שאינו שלו ויש לו טלית קטן איזו יקח לק"ש
כה. להניח הבית על תפילין של יד בשעת תפילה
כו. לשנות הכריכות של רצועה על אצבעו
כז. מי שמגדל שערות הראש אי יש לקבלו בחברה של בני תורה
כח. להניח תפילין על שערות מרובים
כט. לראות בראי [שפיגעל בלע"ז] לכוון התפילין ש"ר
ל. להניח מראה [שפיגעל בלע"ז] בביהכ"נ לכוין התפילין
לא. לא הנחתי תפילין היום
לב. אסור לזרוק נייר שנכתב עליו דברי תורה
לג. בדבר מי שיש לו הלב על צד ימין באיזה יד יניח תפילין
לד. אי צריך למדוד ריבוע של תפילין עם מדעים תכניים
לה. חיבור ע"י מסמרים או דבק אי מקרי חיבור
לו. מצורע אסור להניח תפילין
לז. למדוד הריבוע בתפילין ע"י מודד של מילימעטער
לח. בנוסחת ברכת שלא עשני אשה
לט. אי יש להתנועע בשעת התפילה
מ. אי יש איסור להתנועע בשעת התפילה ימין ושמאל
מא. כשיש שני חיובים לתפילה מי קודם
מב. להתחבר בחברת יראי ה'
מג. אי יש מצוה לקבל מתנות כהונה
מד. סידור המזמורים בפסוקי דזמרה
מה. אמירת מזמור שיר חנוכת ליתא בראשונים
מו. ברכת ברוך שאמר אנשכה"ג תקנו מספר היכלות
מז. תפלת יהי כבוד
מח. ברכת ברוך ה' לעולם אמן ואמן
מט. מקומות שמזמרים בתפילה תתברך לנצח צורנו אי יש לבטלו
נ. צריך לכוין באמן ויש"ר מברך
נא. ביאור לשון רש"י ברכות
נב. לשמוע מכלי זמירות שאשה פורטת
נג. קול באשה ערוה מהו לגבי זמירות בשבת
נד. לזמר זמירות שבת קודש בבנים ובנות יחד
נה. להתפלל במי רגלים שלא כלו לגמרי
נו. הרואה ערוה על טעלעוויזיא אי מותר לקרות ק"ש
נז. בקו"ק לתקן בעניני פריצות
נח. בענין קול באשה ערוה
נט. מצא צואה בבית לאחר התפילה אי יצא
ס. ש"ז לח על בגדו דינו כצואה
סא. אמירת אהבה רבה בשחרית
סב. אסור לעשות אסיפות נשים בבתי כנסיות
סג. שיעור אכילת קטן בכדי אכילת פרס

סד. המתפלל בעזרת נשים אי מצטרף לעשרה

סה. ביאור שמעתתא מ״ט לא אתי מר לבי כנישתא

סו. חיוב תפילה בציבור

סז. אי יש מצוה להתפלל בציבור

סח. עיר שיש בה אשכנזים וספרדים כיצד יתנהגו

סט. הלומד בין מנחה למעריב אי צריך נט״י לתפילה

ע. במצוות לאו ליהנות נתנו

עא. למה כתבו הפייטנים בלשון שקשה להבין

עב. ביאור פיוט אחות קטנה

עג. עניית אמן בלשון לע״ז

עד. אי נשים חייבות בתפלה כאנשים

עה. נשים אי חייבות בזמן תפילה

עו. שכח לומר יעלה ויבא ויש חמשה שלא התפללו אם מצטרף למנין

עז. תפלת הדרך להולכי אוירון

עח. אומנין אין יורדין לפני התיבה ואין נושאין כפיהם

עט. כיצד לומר מוריד הגשם בסגול תחת הג׳ או קמץ

פ. ותן טל ומטר לבן חו״ל בא״י או להיפוך

פא. אבל אי יש למנוע עצמו מלהתפלל בשביל ותן טו״מ

פב. עד שהעיד להמתפלל שלא הזכיר ותן טל ומטר

פג. אי צדיק עדיף או חסיד עדיף

פד. טעה בתפלת לחש בברכת הודאה ואמר מודים דרבנן

פה. הפוסע שלש פסיעות בערבית כמה ימתין לחזור

פו. מי שיש לו שכנים בביהמ״ד שמדברים בתפלה כיצד ינהג

פז. ש״צ שטעה בתפלה ודלג ברכת רפאנו

פח. יחיד שטעה בת״צ וסיים העונה לעמו ישראל בעת צרה

פט. טעה במודים ואמר מודים דרבנן

צ. יצאו מקצת מהמתפללים באמצע שמ״ע ש״צ מהו לומר ברכת כהנים

צא. הכריעות לאחר השמ״ע אי הם חיובית

צב. כהן העולה לדוכן באמצע התפילה מה יעשה לנט״י

צג. שומע ברכת כהנים באמצע התפלה מהו להפסיק

צד. אסור לבן ישראל לילך יחף

צה. ש״צ המקרא ברכת כהנים מנמיך את קולו אי שפיר עביד

צו. הסרת מנעלים מעכב לנשיאות כפים

צז. נעלים שלובשים תשעה באב נמי מעכבין לנשיאת כפים

צח. כהן ש״צ לאחר נשיאת כפים חוזר ומסיים

צט. המתפלל נוסח ספרד כיצד ינהג עם תחנון בביהכ״נ שמתפללים אשכנז

ק. מנהג ביהמ״ד שלא לומר תחנון עש״ק

קא. אי יאמר תחנון ביום באו לארץ ישראל

קב. אבל להתפלל מעריב בר״ח

קג. כיצד הוא מנהג ותיקין בהגבהת התורה

קד. כהן מומר שחזר בתשובה אי קוראין לו ראשון

קה. ס״ת חדשה אי מותר לטלטלה בשביל לעשות טכס

קו. אי מותר להוציא ס״ת מביהכ״נ לקבל פני ס״ת חדשה

קז. לא קראו בתורה בבו״ה בשחרית אי יש לו תשלומין במנחה

קח. כהן שעלה במקום לוי ונמצא כאן לוי

קט. בדברי מהרי״ק אם לא רצה הכהן לצאת מביהכ״נ

קי. שני ת״ח אחד מפולפל ואחד בעל הלכה איזה מהם קודם

קיא. קריאת התורה כשאין מנין שומרי שבת

קיב. קריאה לתורה בשם אביו רשע

קיג. בעל קריאה בתורה אי מותר להסתכל בחומש

קיד. לסמוך בכשרות ס״ת על מחשב ולא על הסופר

קטו. בענין בדיקת ס״ת וששים רבוא אותיות שבה

קטז. ברכת התורה לעולה לתורה נתקנה לכבוד התורה

קיז. שמע כבר קריאת התורה אי יש מצוה לשמוע שנית

קיח. אי נכון לציבור לעמוד בקריאת עשרת הדברות

קיט. אי מותר לכבד קטנים לפתיחת הארון קודש

קכ. לכבד קטן לגלול הס״ת

קכא. טעם לקשירת ס״ת בשליש העליון

קכב. שלא לשנות סידור הספסלים בבית המדרש

קכג. עושין בימה באמצע ביהכ״נ

קכד. בענין הגבהות וגלילות ומנהגיהם

קכה. ביהמ״ד שאין שם מחיצה בין אנשים לנשים

קכו. טעם לרבנים שיושבים פניהם כלפי ארון הקודש

קכז. להדליק מנר לנר בביהכ״נ

קכח. איסור שיחה בטילה בבית הכנסת

קכט. העושה בטחון לחיים אי יש בזה משום חוסר בטחון

קל. בהא דמותר להחניף לשלשה

קלא. אחיזת מאכל המהול ברוטב בשעת ברכה

קלב. זריזין מקדימין למצוות

קלג. מים שנתערבו בם כעמיקאלים אי נפסלים לנטילה

קלד. בדין שומע כעונה

קלה. המברך להוציא את חבירו והוא אינו רוצה לצאת בברכת עצמו

קלו. בירך להוציא את חבירו וחבירו מיאן לצאת בברכתו

קלו. ספק ברכות אי יש לברך בהרהור

קלח. בדין הרהור כדבור דמי לצאת בברכה

קלט. איסור אכילה או שתיה קודם שיתן מאכל לבהמתו

קמ. העונה אמן אחר ברכת עצמו אי הוה הפסק

קמא. איזה ברכה מברכין על פציצות (שניצעל בלע״ז) וגעפילט״ע פי״ש

קמב. בביאור מה שאומר לך בעה״ב עשה

קמג. בדין דאין מסרבין לגדול

קמד. השתין מים ולא שפשף רק בידו אחת אי צריך נטילה לשתיהן

קמה. אי מותר לישן בחדר אוכל

קמו. אין לקלוף פרי בפיו לאכילה

קמז. אי יש לרחם על רשעים ומה שאמרו רחמי רשעים אכזרי

קמח. במנהג שלא לאכול קצוות מן הפת

קמט. להסיר הסכין מעל השלחן בשעת ברכת המזון

קנ. בורא נפשות רבות אי צריך לומר בישיבה

קנא. לברך בהמ״ז אי בעי שביעה מפת דוקא

קנב. שכח לומר רצה בברהמ״ז אי יצא ידי סעודת שבת

קנג. שכח לומר רצה בשבת אי יצא ידי ברהמ״ז

קנד. מתי חל החיוב לברך ברהמ״ז

קנה. כמה זמן יכול לשהות ולברך ברכת על הגפן

קנו. אי צריך לשתות מכוס של ברכה גופיה

קנז. עוד בהנ״ל

קנח. הטועם אי צריך לשתות דוקא מכוס של קידוש

קנט. לזמן על מי שאכל מע״ש שלא נפדה כהלכתו

קס. הנזהרים מלאכול מצה שרוי׳ (געבראקט) בפסח אם מצטרפים לזימון עם האוכלים

קסא. איזה ברכה מברכין על מיץ תפוזים ארענדזשאס

קסב. על תירס קלוי איזה ברכה מברכין

קסג. נוגע בצואת החוטם אי מותר להתפלל

קסד. השותה מים לשרות האכילה שבמעיו אי מברך עליהם

קסה. כיצד מברכין על ערמונים (קאסטאנע״ס) מבושלים

קסו. בירך מזונות על פירות אי יצא בדיעבד

קסז. מרק של כמה מינים איזה ברכה מברך

קסח. אכל כזית מז׳ מינים ועוד כזית משאר פירות כיצד מברך

קסט. בנוסח בקדושה ובטהרה בברכת מעין ג׳

קע. אכל חצי זית משבעת המינין וחצי זית משאר פירות כיצד מברך

קעא. המוצץ פירי איזה ברכה מברך

קעב. כוונה בשומע כעונה

קעג. שותה חלב עכו״ם ומברך אי עונין אחריו אמן

קעד. הלומד עם אחרים מהו להגות השם ככתיבתו

קעה. ראיה שיש לעשות סעודת הודאה

קעו. מצוה להזכיר בימי השלוה מהצרות שעברו על האדם

קעז. ברכת הגומל לחולה שעדיין לא נתרפא לגמרי

קעח. בענין ברכת שהחיינו מתי מברכין

קעט. הגומר ספר שחיבר אי מברך שהחיינו

קפ. אבי החתן והכלה אם מברכין שהחיינו תחת החופה

קפא. נולדה לו נקבה אי מברך שהחיינו

קפב. אי חייב לברך על מושל מחוז (גאווערנא״ר בלע״ז)

קפג. ברכת ברוך שפטרני אי יאמר בשם ומלכות

קפד. עד מתי יכול לברך ברוך שפטרני

קפה. אי צריך לברך ברוך שפטרנו על בתו

קפו. אסור להסתכל בעכו״ם

קפז. ביאור הגמ׳ (שבת י׳ ע״א) טריחותא למיסר המייניה

קפח. פ׳ התמיד יש לאומרה דוקא קודם המנחה

קפט. לא הספיק לומר פ׳ התמיד קודם מנחה לא יאמר לאחר המנחה

קצ. אנוס מלקיים מצוה בלילה אי מותר ביום

קצא. חדר שינה שיש שם ספרים

קצב. ליקח כדורים בשבת

קצג. המשמש ליום צ׳

קצד. אין מדמין מילתא למילתא בדיני שבת

קצה. להשתתף בבחירות בבית חרושת של מחללי שבת

קצו. במצות ישוב ארץ ישראל בזה״ז

קצז. חלה שנתנה במקרר והוציא אי מותר לטלטל

קצח. הוריד הקדרה מן האש בשבת בשוגג אי מותר להחזיר

קצט. להחם בקבוק לילדים במים חמים בשבת

ר. אי מותר לזרוק הצפרניים לבית הכסא

רא. עששית שדולקת מע״ש בעוד היום גדול אי יוצא ידי נר שבת

רב. בבתי מלונים המדליקין נרות הרבה במקום אחד ומיד נתכים

רג. האוכל סעודת שבת קודם צה״כ אי יצא

רד. לעשות קידוש מפלג המנחה ולמעלה

רה. העושין רקידה בליל ש״ק בלכה דודי

רו. בברכת מעין שבע אי צריך לכרוע

רז. אחר קונה שמים וארץ אין לענות אמן

רח. נשים שאוכלות בחדר אחר אי יוצאים ידי קידוש

רט. שלא לקדש ליל שבת במזל מאדים

רי. מי שאין לו דגים רק לסעודה אחת בשבת

ריא. שתיית משקה אחר דגים

ריב. שתיית משקה אחר דגים

ריג. שתיית משקה אחר דגים

ריד. טעם למאן דס״ל דנשים פטורות מקידוש היום

ריה. יוצא ידי קידוש ויש לו פת לפניו אי צריך לכסות

ריו. המוציא ידי קידוש אי צריכים כולם לכסות הלחם משנה שלהם

ריז. במנהג שנשים מברכות בפה״ג על כוס של קידוש

ריח. שלא לשנות ממאכלים שנהגו אבותינו לאכול

ריט. כיבוי אור החשמל אי הוי דאורייתא, ומהו לכבות ע״י הגרמא

רכ. לעלות במעלית בשבת

רכא. אמאי לא תקנו תפלת אתה בחרתנו בשבת

רכב. מתי יאמר בריך שמיה

רכג. אמן שעונה הש״צ בקרה״ת

רכד. טעם עליה למפטיר למי שיש לו יא״צ באמצע השבוע

רכה. להוסיף בעליות בשבת לשמחת נישואין ועד כמה

רכו. אי יש לעמוד בברכת ההפטורה

רכז. ברכת כהנים אין לו תרגום

רכח. אין לו רק לחם אחד שלם אם יחתוך אותו לשנים ללחם משנה

רכט. טעם שאוכלים ביצים בסעודה בשבת ולא ביו״ט

רל. התפלל מוצ״ש שתים אחת לתשלומין ולא הבדיל בשתיהם

רלא. בהנ״ל התפלל שתים וטעה בראשונה

רלב. אי יש להבדיל בעמידה או בישיבה

רלג. אשה אי יכולה לצאת הבדלה על הטעלעפאן

רלד. לא היה לו יין להבדיל קודם ר״ה אי מבדיל בקידוש

רלה. מי שמתענה שני ימים רצופים וחל ר״ה ביום ג׳ כיצד יבדיל

רלו. התולש עשבים בשבת וחזר ונטעם אי חייב

רלז. לערב לבן עם גבינה בשבת

רלח. לטלפן למקום ששם כבר שבת ויגבהנו עכו״ם

רלט. שעון אוטאמאט חשמלי בשבת

רמ. שעון אלאר״ם המקשקש לשעות לסגרו שלא יצלצל

רמא. סחיטת זיעה בשבת אי אסור

רמב. להניח פלאסטיק מנוקד על הס״ת ולקרות כך

רמג. להניח תחבושת על המכה בשבת

רמד. לצאת בשבת עם טלית שיש עליו זיפער מחובר

רמה. לצאת במפתח המחופה כסף או זהב בשבת

רמו. שכח להוריד מהבגד פתק מהכובס מע״ש

רמז. בגד הנעשה לקבל זיעה אי אשה יוצאת בו בשבת

רמח. לצאת בשבת עם לענדזיס במקום דליכא עירוב

רמט. זב היוצא בכיס שלו בשבת אי הוה מלשאצל״ג

רנ. מי שצריך מים לקנח לנקיות בשבת

רנא. אי מותר לצאת עם הברזילים שעל השיניים בשבת

רנב. להכניס מחט (פין בלע״ז) בשער זקנו בשבת

רנג. אסור להניח ברז נוזלים עם מים חמים מע״ש לשבת

רנד. המקדים בזמן מוצש״ק מהו להקליט דברי תורה בשלש סעודות ממי שמאחר

רנה. גבאי צדקה הרושמים נו״נ בשבת

רנו. ללמוד תורה שבכתב בליל שבתות וי״ט

רנז. טעם דבזה״ז לילה כיום יאיר מותר ללמוד תושב״כ בלילה

רנח. ביאור דברי רש״י לעולם ישלש שנותיו בלימוד

רנט. מותר למדוד חום בשבת בכל מין מודד

רס. בדין שכר שבת

רסא. לקנות עלי׳ למי שעושה עמו סחורה

רסב. לשלוח דרישת שלום בשבת לחו״ל

רסג. הקורא בקארעקטאן בשבת כדי לתקן לאחר השבת

רסד. שכח להוציא החגורה ע״ש מכיס של תפילין

רסה. דלת שקבעו עליה קופת צדקה אי מותר לפתוח בשבת

רסו. ליקח דבר היתר ממקום שעל ידו יזוז דבר מוקצה

רסז. מקרר שיש לו כפתור להדליק לפתחו בשבת

רסח. המוציא מת לקברו אי הוה מלשאצל"ג

רסט. לעשות מי סודא בשבת

רע. שברים שנשברו אי מותר להשתמש בהם בשבת

רעא. מהו הגדר של מחתך בשבת

רעב. כוון שעון מעורר בשבת

רעג. לסבב המאוורר (פען בלע"ז) בשבת

רעד. ההורג זבוב בלי כוונה בשבת

רעה. נפסק הגומי של הברזילים מהו להניח גומי אחר בשבת

רעו. להניח על הקדירה רותחת ביצה שבישלה ע"ש ולא גמר בישולה

רעז. המבשל בחמה בשבת אי מקרי בישול

רעח. ישוב לדברי הגרש"ז מש"ע לסידור

רעט. מקרר חשמלי למי שתיה אי מותר להוציא מים בשבת

רפ. בישל בשבת במזיד ואח"כ נזדמן לו חולה שיב"ס

רפא. אכילת אשכליות (גרעיפ - פרוט) בשבת

רפב. לטלטל מאוורר בשבת

רפג. עד הבדיקה אי יש בו משום צובע

רפד. לנקות בקבוק ילדים במברשת

רפה. מריחה (אייסינג בלע"ז) על עוגה בשבת

רפו. מים שבאים לבית ע"י חשמל אי מותר להשתמש בהם בשבת

רפז. מהו להדיח כלים מסעודה לסעודה בשבת כשיש לו נקיים

רפח. בדין טבילה לאנשים בשבת ויו"ט

רפט. בדין סחיטה להמסתפג במגבת בשבת

רצ. בענין שנהגו לטבול בש"ק ויש טובלין הרבה טבילות כמו בחול

רצא. אי מותר לנגב ידיו בשבת ממכונה שמוציא אויר חם

רצב. האם מותר ליקח האבק מהמנעלים בשבת

רצג. לנקות הרחם בשפופרת של מים

רצד. חולה שיב"ס אי עדיף להרבות במלאכות או להרבות בטירחא

רצה. אנסוהו עכו"ם לגלח זקנו בשבת ואם יעשהו בעצמו אפשר ע"י סם איזה עדיף

רצו. הרודף אחר הערוה אי מותר להרגו בשבת

רצז. בהא מחללין שבת אפילו בא על עסקי ממון

רצח. ברזילי שיניים שנפלו בשבת מהו להחזירם

רצט. אי מותר לתת תרופות לבהמות בשבת

ש. נפלה דליקה והציל פת הדראה אי מציל פת נקיה

שא. לחתוך גליוני ספרים שנתקלקלו

שב. בענין שכר שבת

שג. עוד בענין הנ"ל

שד. שעון מעורר להפסיק הצלצול בשבת

שה. לתקן השעון שיצלצל באמצע השבת

שו. כיור או בית הכסא שנסתמו בשבת

שז. לצאת בשבת במשקפיים המשנים צבעם כשיוצאים מצל לשמש

שח. לחתוך נייר אלומיניום בשבת

שט. לקרוע נייר לבית הכסא

שי. אי יש איסור קורע בשבת בגוף אחד

שיא. במקום שיש עירוב אי מותר להחמיר על עצמו שלא להוציא

שיב. חינוך לקטן במצות דרבנן

שיג. אי שייך מצות חינוך בבנו הגדול

שיד. אשת כהן מעוברת מהו ליכנס בבית הקברות

שטו. תיקון עירובין אי מהני גם לדעת המחבר

שטז. קידוש שבת הוא מ"ע דאורייתא המהלך במדבר ושכח מתי הוא יום השבת

שיז. רה"ר מקורה מה טעם לא הוי רה"ר

שיח. נתכוין לזרוק ד' וזרק ח'

שיט. למה לא תקנו עירובין קודם שלמה המלך

שכ. שלג אם מבטל מחיצות

שכא. כלי מחזיק ברכה לישראל השלום

שכב. התוחב מסמר בקנה וקושר עליו חבל לצוה"פ

שכג. העמודים תחת הרכבת אי כשרים לצורת הפתח

שכד. נהר או בור שהיו קודם שנתיישבה העיר

שכה. בחורי ישיבה שאוכלים ממטבח אחד אין צריכים לערב

שכו. השוכר רשות מגזבר המלך מי מקבל המעות

שכז. תיקון עירובין הוה מ"ע דרבנן ושלמה וב"ד תקנו

שכח. בתקנת שלמה לעשות עירובין וחסרון אמונה במי שלא מאמין בתקון חז"ל

שכט. שכירת רשות מישראל מומר

של. המקדימין לקבל שבת מתי קונה להם עירובי חצירות

שלא. עירבו בין השמשות אי מועיל לאותן שקבלו שבת מוקדם

שלב. קצתם קבלו שבת מוקדם מתי קונה העירוב

שלג. במה שאמרו כיון שנעשה בה מצוה אחת יעשו בה שנית

שלד. מצות עירובין תקנו כדי שלא יהו בני ובנות ישראל מצטערין בשבת

שלה. הנותן עירובו בעיבורה של עיר

שלו. התענה תענית חלום בחוה״מ אי צריך תענית לתעניתו

שלז. למה אין מברכין זמן על הלל בסוכות

שלח. שכח לומר יעלה ויבא בר״ח והתפלל מוסף אי חוזר ומתפלל

שלט. שכח לומר יעלה ויבא ואמרה בסוף מודים

שמ. רב איקלע לבבל חזינהו דקרי הלילא

שמא. קידוש לבנה אי הוה מצוה חיובית

שמב. טעם שאין מקדשין הלבנה תחת הגג

שמג. נעשה בר מצוה בי״ב לחודש אי ימתין בקידוש הלבנה

שמד. מאיזה מקום מונין מולד הלבנה

שמה. מי שאינו אוכל מצות מאשין אי מותר למוכרן למי שאוכל

שמו. משכיר בתים ונתפנו לו דירות אי צריכים בדיקה

שמז. ספרים שהשתמש בהם כל השנה אי צריכים למכור בחמץ

שמח. סיכה בחמץ שנפסל מאכילת כלב

שמט. למכור טלית מצויצת עם חמצו לעכו״ם

שנ. ע״פ שחל להיות בשבת ונשאר פת מהו ליתנו לעכו״ם

שנא. עירובי חצירות בע״פ שחל להיות בשבת

שנב. ביו״ט שחל להיות בשבת אי יש לחלק סעודה שני׳

שנג. מוצאי פסח לא מצאו העכו״ם שמכרו לו החמץ

שנד. מצות תשביתו אינו נוהג אלא בבעלים

שנה. כלי שציפוה עכו״ם אי צריך טבילה מחדש

שנו. כיצד ינהוג עם ברזילי שיניים בפסח

שנז. מהו להגעיל כלים על תנור חשמלי

שנח. אוכל מצה שמורה מהו לצרף מצה פשוטה ללחם משנה

שנט. אוכל מצה שמורה כל ז׳ מהו לאכול פשוטים אחרון של פסח

שס. הנזהר מלאכול מצות מאשין אי מותר לאכול אצל מי שלא נזהר

שסא. מצוה בשכר עדיפא מבחינם

שסב. שאיבת מים שלנו מן הברז בשעת הדחק וצ״ע מה ששמים כלארין במים

שסג. מים שלנו אי צריכין כלי זכוכית דוקא

שסד. לאפות מצות קודם עלות השחר עם מים שנשאבו קודם שקעה״ח

שסה. נדר חמץ לעניים ועבר עליו הפסח אי נאסר

שסו. האופה מצות ומצרף לחלה כיצד יעשה

שסז. לישת מצות באגן של נחושת

שסח. שפכו מים הרבה בקמח מותר להוסיף קמח קודם לישה

שסט. אשה בכורה אי צריכה להתענות ע״פ

שע. בכור יוצא דופן אי חייב להתענות ע״פ

שעא. האוכל מצה ערב פסח מכין אותו עד שתצא נפשו

שעב. מכת מרדות דרבנן אי יש להם שיעור

שעג. הנוהגים שלא לאכול מצה מר״ח ניסן ואין לו לחם משנה אחר

שעד. ביאור הירושלמי האוכל מצה ע״פ כבא על ארוסתו

שעה. מהרי״ל השתמש במשכון עכו״ם שלא ברשות בפסח

שעו. יין תירוש אי הוה אדום

שעז. שלא לקדש ע״פ קודם צה״כ

שעח. לקדש על כוס ביו״ט אי הוה דאורייתא

שעט. טעם שאין הבן שואל על תקון ארבע כוסות

שפ. בני אדם לא נתקטנו מזמן המשנה וכן השיעורים

שפא. ד׳ כוסות איזה מהן צריכין הסיבה

שפב. ליל פסח שיש שבע ברכות כיצד ינהגו

שפג. בורא נפשות אחר אכילת מרור

שפד. אי מקיים מצות עשה באכילה שלא כדרך אכילתן

שפה. שאין לשקול במשקולת שיעורי תורה בכזית וכביצה

שפו. סוכן (בראקע״ר) עושה הזמנות על חמץ בחוה״מ פסח

שפז. ע״פ שחל בשבת אימתי אופין מצות חובה

שפח. מצוה לאפות מצות מצוה בעצמו

שפט. מצה שנתקפלה בשעת גלגול

שצ. שלא להוסיף על הבצק לאחר שנחתך

שצא. ללוש קמח עם מי פירות בפסח לחולה שיב״ס

שצב. דלועין אי הוי בכלל קטניות

שצג. במנהג שהתינוקות גונבים האפיקומן

שצד. בדין חצי שיעור במצוה

שצה. בדבר מחלוקת הפוסקים אי אמירת הלל הוי דאורייתא

שצו. מי שקיבל שבת מבעוד יום ונזכר שאתמול לא ספר ספירה

שצז. קטן שהגדיל באמצע הספירה מהו בספירה

שצח. קטן שנעשה בר מצוה באמצע ספירה

שצט. ספירת העומר אי הוה מ״ע שלא הז״ג

ת. ברכת שהחיינו על ספירת העומר

תא. טעם הר״ן סוכה דאין מברכין שהחיינו על ספירת העומר

תב. בחוה״מ פסח אסור לעשות ריקודין משום ספירה

תג. אי מותר לשמוע לכלי זמר בחוה״מ פסח

תד. אי מותר להתענות בפסח שני

תה. אס״ח שבועות אי נקרא יום טבוח

תו. קושיא בלשון הרמב״ם שכתב בחוה״מ שבועות אומר

תז. איסור רכיבת אופניים ביו״ט

תח. בני א״י בחו״ל אין להם לעשות מנין לעצמן ביום שני של יו״ט

תט. בחורי חו״ל לומדים בא״י מה הם לענין יו״ט שני של גליות

תי. בן א״י אחרון של פסח בחו״ל אי יכול לקנות חמץ מעכו״ם

תיא. זימן שנים ומצא אחד

תיב. להדליק נרות לברית מילה ביו״ט

תיג. לגרר תפוחי אדמה על מגרר (רייב אייזין) ביו״ט

תיד. למעך תפוחי אדמה מבושלים עם מכונה

תטו. אין מגביהין תרומות ומעשרות

תטז. המעשן ביו״ט סגריות שיש עליהם כתב

תיז. מי שאינו מעשן אי מותר להדליק למעשן סיגריה ביו״ט

תיח. טעם שעכשיו הרבה בתי כנסיות אין מדליקין נרות בשויו״ט

תיט. להקטין הגז ביו״ט

תכ. מותר לנקות הנרות מהשעוה ביו״ט

תכא. תנור חשמלי להקטין או להגדיל ביו״ט

תכב. הוצאה ביו״ט במקום שאין חשש גניבה

תכג. איסור הוצאה שלא לצורך ביו״ט

תכד. שיעור ע״ת לא פחות מכזית ומצטרפין מכל מין

תכה. שכח לעשות ע״ת ובשלו לו אחרים ולא הקנה להם הקמח

תכו. קיים אברהם אבינו אפילו עירוב תבשילין

תכז. בחוה״מ אי בעי לאכול פת

תכח. לא נאסרו תחומין בחוה״מ

תכט. נשים אי אסורות במלאכה בחוה״מ

תל. המכבס בגדי קטנים במכונה אי מוסיף גם בגדים לגדולים

תלא. אי מותר לצאת לטיולים בחוה״מ מא״י לחו״ל

תלב. לזמר בכלי שיר בחוה״מ

תלג. לכבס גרביים וכיוצא בו לאין לו בחוה״מ

תלד. לקפל בגדים בחוה״מ

תלה. להחליף גלגל (טייער בלע״ז) בחוה״מ

תלו. לרכוב על סוס בחוה״מ

תלז. בדין פס״ר בחוה״מ

תלח. אגרת שלומים על מכונת כתיבה בחוה״מ

תלט. מעוברת אי חייבת להתענות בט״ב

תמ. תשעה באב שחל ע״ש

תמא. ערב שבת חזון שהתפללו מבעוד יום אי מותרין לאכול בשר

תמב. לאכול בשר בוואכנאכט ערב תשעה באב

תמג. המקדש לבנה קודם ט״ב מהו לזמר טובים מאורות

תמד. מהו לשתות יין הבדלה בשבת חזון

תמה. לשמוע זמר נכרים גורם תרבות רעה בביתו

תמו. לשמוע רעקארדס בתשעה באב כדי להקל התענית

תמז. לברך ברכת הגומל בתשעה באב

תמח. מתי לברך ברכה״ג בת״ב שחרית או מנחה

תמט. המשתתף עם מסיימי מסכת ולא למד עמהם אי יאמר הדרן עמהם

תנ. ביאור תפלת הדרן עלך

תנא. לעשות סיום על ספרי מוסר

תנב. בישל שני תבשילין בקדירה אחת אי מותרין לשני בני אדם

תנג. תבשיל אחד שנתבשל בשתי קדירות אי מותר לאכלו עט״ב

תנד. ט״ב שחל בשבת להבדיל בשבת מפלג המנחה

תנה. חולה שאוכל בט״ב שחל ביום א׳ מתי יבדיל

תנו. לקרות פ׳ הקרבנות בתפילה בט״ב

תנז. ביו״כ וט״ב לאחר נטילת ידים מעביר על עיניו קצת

תנח. מי שאכל בט״ב וצריך לברך ברהמ״ז אי יאמר נחם

תנט. מוצאי ט״ב הנדחה אי אסור בדברים שבצנעה

תס. ברית מילה בצום גדלי׳ מהו לאכול על הברית

תסא. להיות מוהל בברית מילה בי״ז בתמוז וההורים עשו סעודה

תסב. מי שאומנתו כלי זמר אי מותר לזמר בבתי טיאטראות

תסג. המסייד ביתו צריך להניח אמה על אמה

תסד. על מה סמכו לשמוע כל מיני זמר בכל השנה

תסה. להניח אמה על אמה זכר לחורבן

תסו. חתן שקבעו זמן חתונה י״א טבת מתי יתענה

תסז. מתענה תענית צבור אינו עולה בשביל תענית עצמו

תסח. טעם לתענית חתן וכלה

תסט. חתן שאינו יכול להתענות ב׳ תעניתים

תע. המגיע לארץ ישראל אמאי לא מברך שהחיינו

תעא. ש״צ אי יאמר עננו בשחרית בתפילת לחש שלו

תעב. השולח מכתב לחבירו קודם ר״ה יברך בבכוח״ט

תעג. למה מזכירין יציאת מצרים בקידוש של ר״ה

תעד. סימנים שאוכלים ליל ר״ה וטעם להם

תעה. מנהג לאכול תפוח ליל ר״ה

תעו. ליתן מציצה למוהל בר״ה

תעז. מציצה אי שייך דוקא למוהל

תעח. הקורא הלל בכל יום

תעט. שני בעלי תוקע אחד בקי בתקיעות ואחד ת״ח

תפ. איטר יד בעל תוקע באיזה צד יתקע

תפא. שמע תקיעת שופר בהתחלה ובסוף ולא באמצע

תפב. אי יש כח ביד חכמים לאסור דבר המפורש בתורה להיתר

תפג. טעם דבמילה בשבת לא גזרו שמא יעבירנו

תפד. נשים אי מברכות על מ״ע שהז״ג

תפה. בדרשה דנשים פטורות ממעשהז״ג מהקישא דתפילין

תפו. נשים אי יכולות לברך על נטילת לולב

תפז. אמאי לא נהגו להוציא האתרוג ביד אלא בכלי

תפח. ביחיד שמתפלל שמ״ע דשחרית והציבור מתפללין מוסף

תפט. ביאור דברי המג״א בתק״ש

תצ. סומא אי מברך שהחיינו ליל ב׳ של ר״ה

תצא. טעם לקריאת פ׳ העקדה בר״ה ולא ביו״כ

תצב. חילוק בין מצות אכילת מצה לאכילת עיו״כ

תצג. מצוה להאכיל קטנים עיו״כ

תצד. במנהג שנהגו אצלנו לעשות כפרות עיו״כ

תצה. ביאור לסדה״י מוצאי יו״כ נהגו לפייס איש את חבירו

תצו. חל יו״כ בשבת לר״ל יהא חייב בכזית פת

תצז. יו״כ שחל בשבת ורוצה לקבל שניהם איזה יקדים

תצח. איסור לאכול עיו״כ סמוך לחשיכה

תצט. אם יקבלו בעלי תשובה לאחר ביאת המשיח

תק. חולה שיב״ס וצריך לאכול ביו״כ מאכילין אותו פחות מכשיעור

תקא. אי יש חצי שיעור ברחיצה

תקב. שיטת רש״י באין מושיבין כה״ג בעיבור שנה

תקג. חולה שאכל ועברה הסכנה אי מותר עוד לאכול

תקד. אי גזרינן ביו״כ שמא יבא לאכול

תקה. ביצה חיה אי הוה אוכל או משקה

תקו. עשרה נסים אי היו בבית שני

תקז. כהן בע״מ אי כשר לשריפת פרה

תקח. אי יש לסמוך על רופאי זמנינו שלא לצום ביו״כ

תקט. אי שטן יש לו רשות להשטין ביו״כ

תקי. סוכה אי בעי לכם ומצוה שאין בה שו״פ אי יוצא בה

תקיא. לסכך בקנים הגדלים באגם (נאד בלע״ז)

תקיב. אין לעשות דופני הסוכה מסדינים או פלאסטיג

תקיג. ביאור הא דא׳ המרבה וא׳ הממעיט ובלבד שיכוין

תקיד. טעם דלא חייבו נשים במצות סוכה שאף הן היו בנס

תקטו. אי מותר לישב בסוכה בשעה שהגשם יורד בה

תקטז. אשה אי מותרת לעשות סוכה

תקיז. נשים המברכות שהחיינו בשעת הדלקת נרות ביו״ט אין לשנות מנהגם

תקיח. נטל אתרוג ואח״כ הביאו לו אתרוג יותר מהודר

תקיט. יש להקדים אתרוג א״י ולברך עליו אפילו אינו כ״כ מהודר

תקכ. נטילת לולב עם הקיישעלע אי הוה חציצה בלולב

תקכא. אי מותר להוסיף על שתי ערבות

תקכב. אי יצא בד׳ מינים בעודן מחוברים לקרקע

תקכג. בהידור מצוה אי יש לחלק בין עשיר לעני

תקכד. אי יש בל תוסיף במצות דרבנן ובתקנותיהם

תקכה. טעה בשמע"צ ואמר חג הסוכות אין חוזר ומתפלל

תקכו. בשמחת תורה כמה ס"ת יוציאו מהיכל להקפות

תקכו. ברכה על קריאת התורה ליל שמחת תורה

תקכח. ליל שמחת תורה אחר הקריאה אי צריך לומר קדיש

תקכט. גדול המחטיאו יותר מההרגו

תקל. היוצא בנר חנוכה ע"י ביתו והיא בחוץ אי מותרת במלאכה בשעת הדלקה

תקלא. נאבד לו שמן לנר חנוכה ולקח שמן אחר וחזר ומצאו לראשון

תקלב. המדליק נר חנוכה במשרד אי יצאה ידי הדלקה

תקלג. יושב בבית אסורים ואין מניחין לו להדליק נר חנוכה

תקלד. כמה זמן צריך לדלוק לקיים פרסומי ניסא

תקלה. בת שהלכו ההורים לארץ ישראל וצוו לה שלא תדליק נרות בבית

תקלו. אם יש מצוה לישב אצל נר חנוכה חצי שעה

תקלז. כל פינה שאתה פונה יהא לימין אי שייך גם בדבר חול

תקלח. בחורים האוכלים בישיבה היכן ידליקו נרות חנוכה

תקלט. בן א"י שמדליקין עליו נר חנוכה בביתו והוא בארה"ב

תקמ. האוכל בבית הוריו וישן בביתו מדליקין נר בבית שישן

תקמא. יש ליקח פתילות חדשות להדלקת נר חנוכה בכל לילה

תקמב. חיוב נשים בהלל בחנוכה

תקמג. נעשה לו נס באדר איזה אדר יחזיק הנס וביאור במ"ב

תקמד. אמאי אין מברכין ברכת המצוות פ' זכור

תקמה. מצות מחיית עמלק אי שייך בשבת

תקמו. מה טעם אין מברכין על זכירת עמלק

תקמז. בחנוכה ופורים אי שואלין ודורשין שלשים יום קודם

תקמח. למה לא נזכר שם ה' במגילת אסתר

תקמט. בסתירת הר"ן דהכל כשרים לקרות המגילה

תקנ. לעשות מנין לקריאת מגילה עם עשרה נשים

תקנא. השולח חצי פרוטה ועד שהביאו השליח נתייקר ועמד על פרוטה

תקנב. המוחל חוב לחבירו אי יצא ידי מתנות לאביונים

תקנג. שולח איסור דרבנן ואכלו חבירו אי יצא ידי מ"מ

תקנד. מה שהרבה מקילין ולא מקיימין חייב אדם לבסומי בפורים

תקנה. במחלוקת הפוסקים בחיוב לבסומי

תקנו. בהא דקם רבה ושחטיה לר"ז

תקנז. השולח מנות איסה"נ לחולה שיב"ס אי יצא ידי מצותו

תקנח. הנודר נכסיו על חבירו ושלחו לו מ"מ ולאחר פורים שאל על נדרו

תקנט. טעם שאין מברכין על מ"מ

תקס. סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא

תקסא. מצות משלוח מנות אי יוצא בשו"פ

תקסב. מתנות לאביונים בפורים אי צריך ליתן בסתר

תקסג. העושים משחקים ולובשים בגדי זכר לנקבה